UNIVERZITA MATEJA BELA
V BANSKEJ BYSTRICI

Ľubica Saktorová
Michal Úradník
(eds.)

ZBORNÍK PRÍSPEVKOV Z MEDZINÁRODNEJ ŠTUDENTSKEJ VEDECKEJ KONFERENCIE PRO-LEGAL DEŇ ŠTUDENTOV PRÁVA A DOKTORANDOV 2025

Recenzovaný zborník vedeckých príspevkov

2025

BELIANUM

Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici
Právnická fakulta

Zborník príspevkov z medzinárodnej študentskej vedeckej konferencie PRO-LEGAL Deň študentov práva a doktorandov 2025

Recenzovaný zborník vedeckých príspevkov

Ľubica Saktorová
Michal Úradník
(eds.)

Banská Bystrica
2025

Zostavovatelia (Editors) : JUDr. Ľubica Saktorová, PhD., LL.M., M.A.
JUDr. Michal Úradník, PhD.

Recenzenti (Reviewers) : Mgr. Miroslava Dolíhalová, PhD.
JUDr. Mária Kevická, PhD.

Príspevky neprešli jazykovou korektúrou.
Za obsahovú a jazykovú stránku textu sú zodpovední autori publikovaných príspevkov.

ISBN 978-80-557-2267-2
EAN 9788055722672
https://doi.org/10.24040/2025.9788055722672

Recenzovaný vedecký zborník príspevkov „*Zborník príspevkov z medzinárodnej študentskej vedeckej konferencie PRO-LEGAL Deň študentov práva a doktorandov 2025*“ je publikovaný a šírený ako open access publikácia na základe podmienok Creative Commons Attribution 4.0 International Licence CC BY (uvedenie autora).

OBSAH

INTERNATIONAL ONLINE SESSION

Iryna Dudka

INTELLECTUAL PROPERTY AND WORKS CREATED BY ARTIFICIAL INTELLIGENCE: WHO OWNS THE RESULTS? 9

Koshtura Bohdan Vyacheslavovich

CIVIL LAW REGULATION OF THE ARTIFICIAL INTELLIGENCE TECHNOLOGY IN SERVICES 17

Jakub Kvapilík

WHAT CAN ECONOMETRICS TELL US ABOUT COURT REFORMS? A PRELIMINARY LOOK AT THE CZECH SUPREME ADMINISTRATIVE COURT REFORM OF 2014 23

Likhovitskyy Yaroslav - Dovba Taras

THE GENERAL CHARACTERISTICS OF THE ISSUE OF CONCEALING ADMINISTRATIVE OFFENSES BY OFFICIALS AND PUBLIC SERVANTS. 33

Costanza Naldini

TOKENISATION AND REAL ESTATE RIGHTS: LEGAL CHALLENGES AND OPPORTUNITIES IN THE DIGITAL ERA 41

Anna Pavliuk

THE RIGHT OF OWNERSHIP OF WEAPONS UNDER THE CONDITIONS OF THE MARTIALLAW 48

Yana Stadniichuk

THE GDPR IMPLEMENTATION IN UKRAINIAN DYNAMICS 55

Stashchyshyna Karina

THE WAR-TIME CHALLENGES OF REAL ESTATE PROTECTION IN UKRAINE 62

SEKCIA SÚKROMNÉHO PRÁVA

Julie-Karolína Čapková

BUDOUCNOST KONCENTRACE ŘÍZENÍ V ČESKÉM CIVILNÍM PROCESU 72

Pavla Černoková

KLAUZULA *REBUS SIC STANTIBUS* – OD MORÁLNEJ ZÁSADY
K PRÁVNEMU INŠTITÚTU 83

Marek Čiernik

ZÁVISLÁ PRÁCA A FIKTÍVNE ZAMESTNÁVANIE UMELCOV 92

Ľubomír Ďuris

POROVNANIE VYBRANÝCH INŠTITÚTOV SÚČASNÉHO SLOVENSKÉHO
A POĽSKÉHO RODINNÉHO PRÁVA 102

Terézia Kanderková - Ľubica Saktorová

ANALÝZA A INTERPRETÁCIA NARIADENIA O DEDENÍ

- AKO ZJEDNODUŠENIE VO VNÚTROŠTÁTNOM A EURÓPSKOM ROZMERE 112

Luana Mazreku

PRÁVNE ASPEKTY SPRÁVY BEZPODIELOVÉHO SPOLUVLASTNÍCTVA
MANŽELOV 123

Erik Michňák

KOZMICKÁ EXPANZIA PODNIKANIA V KONTEXTE SLOVENSKÉHO
OBCHODNÉHO PRÁVA 130

Csilla Mónika Rácz

WERE THE OLD BILATERAL CONVENTIONS MORE HARMONIOUS
THAN THE EU SUCCESSION REGULATION? 144

Júlia Zacharidesová

NALIEHAVÝ PRÁVNY ZÁUJEM A URČOVACIA ŽALOBA PRED
A PO PRIJATÍ CIVILNÉHO SPOROVÉHO PORIADKU 156

SEKCIA DIGITÁLNEHO PRÁVA, PRÁVA TECHNOLÓGIÍ, MEDZINÁRODNÉHO A EURÓPSKEHO PRÁVA

Petr Gangur

BOJ S ONLINE TERORISMEM V EU: JAK ÚPRAVU IMPLEMENTOVALO ČESKO A SLOVENSKO? 167

Kamila Herinková

PRAVIDLA PROPAGACE PŘI POSKYTOVÁNÍ INVESTIČNÍCH SLUŽEB 174

Martin Minka

AKTUÁLNE VÝZVY PRÁVNEJ ÚPRAVY A POUŽITIA INFORMAČNO-TECHNICKÝCH PROSTRIEDKOV V ZMYSLE ZÁKONA O OCHRANE PRED ODPOČÚVANÍM..... 182

Martina Piecha

REGULACE LICENČNÍHO ŘÍZENÍ ČESKÉ NÁRODNÍ BANKY A UPLATNĚNÍ REGULACE V RÁMCI VOLNÉHO POHYBU SLUŽEB. 198

Eliška Prachařová

DEZINFORMACE VE VÁLEČNÉM KONFLIKTU 211

Igor Sloboda - Marián Ruňanin

SÚLAD PRAVIDIEL ONLINE PLATFORIEM S AKTOM O DIGITÁLNYCH SLUŽBÁCH: EFEKTÍVNOSŤ REGULÁCIE V DIGITÁLNEJ ÉRE 219

Martin Šimkovič

ODÔVODNENIE V PRÁVNOM AKTE EÚ Z POHĽADU JUDIKATÚRY SÚDNEHO DVORA EURÓPSKEJ ÚNIE..... 234

SEKCIA ĽUDSKÝCH PRÁV A ÚSTAVNÉHO PRÁVA

Michał Barszcz - Julia Walewska

HUMAN RIGHTS IN THE CONSTITUTION OF REPUBLIC OF POLAND OF 1997 245

Lucia Horváthová

ANALÝZA BIOLOGICKÉHO, PRÁVNEHO A SOCIÁLNEHO RODIČOVSTVA V KONTEXTE NAJLEPŠIEHO ZÁUJMU DIEŤAŤA 254

Peter Hruška

DOKTRÍNA VYHRÁŽOK A JEJ VÝVOJ 264

Sabína Strmeňová

ODŠKODNENIE NEZÁKONNE STERILIZOVANÝCH RÓMSKYCH ŽIEN NA SLOVENSKU 273

Peter Synak

POZASTAVENIE ÚČINNOSTI PRÁVNYCH PREDPISOV ÚSTAVNÝM SÚDOM SLOVENSKEJ REPUBLIKY VO SVETLE PRÁVNEHO MATERIALIZMU 284

Júlia Tichá

ODBER PUPOČNÍKOVEJ KRVI V PODMIENKACH SR -PORUŠOVANIE CHARTY ZÁKLADNÝCH PRÁV EÚ? 294

SEKCIA TRESTNÉHO PRÁVA

Ahmad Azzam

RIBA AND THE RULE OF LAW: BALANCING INTERNATIONAL ARBITRATION IN SAUDI ARABIA AND THE UNITED ARAB EMIRATES WITH ISLAMIC PROHIBITIONS. 308

Zuzana Bejdová

VÝPOVEĎ SPOLUPRACUJÚCEJ OSOBY VERSUS ZÁSADA NEMO TENETUR SE IPSUM ACCUSARE 318

Bianka Bilasová

OCHRANA PROCESNÝCH PRÁV V TRESTNO KONANÍ VO SVETLE AKTUÁLNEJ JUDIKATÚRY SÚDNEHO DVORA EURÓPSKEJ ÚNIE 329

Lukáš Bis

DÔSLEDKY ZVÝŠENIA HRANICE ŠKODY V TRESTNOM PRÁVE SR:
MOŽNOSTI A NÁSTROJE NA RIEŠENIE PRÁVNYCH VÝZIEV. 338

Michal Blahušiak

POROVNANIE TRESTNÉHO ČINU PRIJÍMANIA ÚPLATKU A NEPRIAMEJ KORUPCIE
V PROSTREDÍ SLOVENSKÉHO PRÁVNEHO PORIADKU 353

Barbora Minárová

TRESTNOPRÁVNE DÔSLEDKY ŠIKANOVANIA: ANALÝZA NOVEJ
SMERNICE Č. 1/2025 O PREVENCII A RIEŠENÍ ŠIKANOVANIA DETÍ
A ŽIAKOV V ŠKOLÁCH A ŠKOLSKÝCH ZARIADENIACH 365

Julia Cis - Natalia Skorża

EXTRADITION IN THE LIGHT OF INTERNATIONAL AND NATIONAL LAW -
PROCEDURES, CHALLENGES, AND THE PROTECTION OF INDIVIDUAL
RIGHTS IN SELECTED EUROPEAN UNION MEMBER STATES 375

Monika Šušková – Tesárová

INDIVIDUÁLNA ZODPOVEDNOSŤ POLITICKÝCH ELÍT
V MEDZINÁRODNOM TRESTNOM PRÁVE 388

INTENATIONAL ONLINE SESSION

Iryna Dudka[1]

INTELLECTUAL PROPERTY AND WORKS CREATED BY ARTIFICIAL INTELLIGENCE: WHO OWNS THE RESULTS?

Abstract

The rapid development of artificial intelligence (AI) raises significant legal issues regarding the copyright of works created by AI. Traditionally, copyright law recognizes human authorship, but now AI can autonomously create music, paintings, literature, and scientific articles. This evolution challenges the established legal framework, encouraging debate on whether AI, its developers, or users should own copyright in AI-generated works. Different countries offer different approaches to this issue: some recognize AI-generated works under certain conditions, while others follow traditional models. The legal uncertainty, in particular regarding AI training on copyrighted material, has led to numerous lawsuits and debates. This presentation explores these issues, highlighting key cases and considering possible regulatory approaches to copyright in the AI era. The relevance of the issue lies in the need to adapt existing legal systems to the growing role of AI in creative processes, ensuring fair protection for all interested parties.

Key words: *Artificial intelligence (AI). AI-generated works. Copyright. Ownership. Legislation. Patent law.*

Introduction

Modern artificial intelligence technologies are already capable of creating music, paintings, literary works, and even scientific articles. This poses a new challenge to the legal system: who owns the copyright to such works?

According to traditional copyright law, only humans are recognized as creators. However, artificial intelligence can generate content autonomously or with minimal human influence. In this case, can the developer of the algorithm or the user who initiated the creation process be considered the owner of the rights, or should AI itself be granted legal personality?

This article focuses on the legal ownership of works created by artificial intelligence. We will look at international experience, possible approaches to regulation, and debatable aspects that are still open to the legal community.

Current copyright framework and the impact of AI

Copyright is a legal framework designed to protect intellectual property, encompassing a broad range of creative works such as literary, musical, and artistic pieces, computer programs, and other original outputs of human creativity. The fundamental principles of copyright are clear: it safeguards only original and unique works resulting from creative effort, it automatically arises

[1] Iryna Dudka. Scientific adviser: Oksana Kiriiak, associate professor at the Private Law Department of Yurii Fedkovych Chernivtsi National University

the moment a work is created, and it recognizes the individual creator as the sole author. These rules have long been established as a means to encourage innovation by granting authors exclusive rights to their works. However, the advent of artificial intelligence (AI) has raised pressing questions about the applicability of traditional copyright norms in a rapidly changing technological landscape.

As AI systems become increasingly capable of autonomously generating content—ranging from paintings and music to written texts—without direct human involvement, the concept of authorship is being challenged. Can works produced by algorithms be considered copyrightable if no human creator is directly involved? If so, who holds the rights to such creations: the developers of the AI, the users who initiate the creation, or some other entity? This issue has become a focal point for legal scholars, lawmakers, and industry experts. Some argue that AI-generated works should remain in the public domain, as they lack human creative input, while others contend that the algorithmic processes involved may still justify human attribution. The resolution of these questions is not only critical for ensuring the protection of intellectual property in the future but also for addressing the ethical and economic implications of AI's growing role in creative industries. This debate represents a key area of inquiry in contemporary copyright law and has led to calls for a re-examination of existing frameworks to account for the unique challenges posed by AI [3].

Artificial intelligence (AI) is rapidly transforming various sectors, from healthcare to the arts. Defined as software systems capable of processing vast amounts of data, analyzing information, making decisions, and creating new content such as texts, music, images, and videos with minimal human intervention, AI presents a challenge to traditional legal frameworks. These systems were designed to regulate relationships between humans, not between humans and algorithms.

As AI begins to assume roles traditionally held by humans, such as authorship and artistic creation, it raises the question of how legal systems can adapt. The quote, "Artificial intelligence is not a substitute for human intelligence; it is a tool to amplify human creativity and ingenuity," reflects the view that AI should complement human creativity rather than replace it. This perspective aligns with current thought, emphasizing AI's role in enhancing human capabilities. Understanding how to integrate AI into intellectual property law is essential as we move forward.

Global perspectives on AI and copyright

The question of whether artificial intelligence (AI) can be recognized as an author of creative works has sparked considerable debate in legal circles around the world. As AI technology advances and becomes increasingly capable of producing original works without direct human input, traditional concepts of authorship and copyright are being challenged. Different legal systems offer varying perspectives on this issue, reflecting the complexities of balancing innovation with intellectual property rights.

In the United States, copyright law has traditionally recognized only humans as authors. According to U.S. law, works created by AI cannot be granted copyright protection, as the law

firmly ties authorship to human creativity and intent. This stance is grounded in the understanding that copyright is a mechanism for protecting the work of individuals who exercise creativity, and thus, the idea of granting authorship to a non-human entity presents significant legal challenges. The U.S. Copyright Office has refused to register AI-generated works for this reason, further reinforcing the position that AI cannot be recognized as an author under current law [7].

In the European Union, the issue of AI-generated works remains unresolved. The legislation does not specifically prohibit recognizing AI as an author, but it also does not extend copyright protection to works created exclusively by AI. This creates a grey area where AI-generated content may not be fully protected under copyright law, leaving the question of ownership in limbo. While the EU has not yet adopted a clear stance, there is growing recognition of the need for a regulatory framework that addresses the challenges posed by AI in the creative sector

In contrast, China has taken a more progressive approach. There have been precedents in Chinese legal practice where the possibility of granting copyright to works created by AI has been acknowledged. These cases indicate a willingness to adapt traditional copyright laws to accommodate the capabilities of modern AI. China's approach may reflect a broader attitude towards technology and innovation, where the legal system is more inclined to embrace AI as a legitimate creator. This raises interesting questions about how intellectual property law could evolve to account for AI's role in creative industries [9].

Meanwhile, in Ukraine, national copyright law remains firmly rooted in the traditional view that only human authors can hold copyright. According to Ukrainian legislation, only individuals can be recognized as authors, and therefore AI-generated works cannot claim copyright. This position reflects a conservative approach to the issue, focusing on human creativity as the cornerstone of copyright protection.

Despite the differences in these legal systems, the question of whether AI can be recognized as an author remains an open issue with significant implications for intellectual property law. Advocates for recognizing AI as an author argue that as AI continues to produce creative works independently, it should be granted the same protections as human creators. They suggest that the law must evolve to reflect the reality of AI as a tool capable of innovation and artistic expression. On the other hand, opponents of recognizing AI as an author emphasize the importance of human agency in the creative process. They argue that extending authorship to AI would undermine the value of human creativity and potentially open the door to monopolistic control over AI-generated content by large tech companies.

AI continues to develop and influence various industries, it is essential for legal frameworks to adapt in order to protect the rights of creators, users, and developers while fostering innovation. The question of AI authorship is not just a legal matter—it is a philosophical and ethical issue that touches on the nature of creativity, the role of technology in society, and the future of intellectual property rights.

The ownership of works created by artificial intelligence (AI) remains a complex and unresolved issue in copyright law. As AI technology evolves and becomes increasingly capable of generating creative content, the question arises as to who should hold the copyright for such works. There are several competing approaches to determining the rightful owner of AI-generated content[6].

One approach suggests that the developers of AI systems should own the results of the AI's creativity, much like how software developers retain rights to the software they create. Since developers design and build the algorithms that enable AI to generate creative outputs, they could be considered the rightful owners of the results.

Another perspective is that the users who initiate the creation process, set parameters, and guide the AI's output should be regarded as the potential owners. These users may be seen as "co-authors" or commissioners, as their input and influence directly shape the final product. This approach draws from traditional copyright law, where individuals who commission or influence the creation of a work are often granted ownership rights.

Alternatively, some argue that if no direct human creativity is involved in the creation process, the AI-generated work may not be eligible for copyright protection at all. In this view, such works could fall into the public domain, where they can be freely used by anyone without the need for permission or compensation.

At present, no single international approach exists, and different jurisdictions continue to regulate the issue in various ways. As AI continues to develop and its impact on creative industries grows, the debate over AI and copyright will undoubtedly intensify. Legal scholars, technology companies, and policymakers are engaged in ongoing discussions to address the implications of AI in the realm of intellectual property, with the ultimate goal of adapting copyright law to the new realities of machine-generated creativity. As AI technology further integrates into the creative process, it will likely necessitate the development of new legal frameworks to balance the interests of developers, users, and society as a whole [4].

Court practice has consistently shown that copyright is currently recognized exclusively for humans, with artificial intelligence (AI) and other non-human entities not being acknowledged as authors of creative works. A notable case in point is the "Monkey Selfie" case (USA, 2018), where the court refused to grant copyright to a monkey for a photo it had taken, asserting that only humans can hold such rights. Similarly, in the case of Thaler v. US Copyright Office (2022), the US Copyright Office declined to register a painting created by AI, citing the absence of human creative involvement in its creation. These rulings highlight a broader trend in international legal practice, where AI is not recognized as an author, and the ownership of works generated by such technologies remains a highly debated issue

This legal stance raises important questions regarding the applicability of traditional copyright principles in the face of rapidly advancing technologies. As AI systems become increasingly autonomous and capable of generating original content, the question arises whether the current framework for copyright law is sufficiently equipped to address the complexities introduced by these new technologies. Some legal scholars argue that recognizing AI as a potential author could

foster innovation and better reflect the realities of modern creativity. Others caution that such a move could lead to the erosion of human authorship, potentially allowing large corporations and AI developers to monopolize creative rights. This ongoing debate underscores the necessity of reevaluating and adapting copyright laws to meet the demands of a technological era, balancing the rights of creators, users, and AI developers. As the legal landscape continues to evolve, it remains crucial to explore the potential for legislative reforms that can better address the challenges posed by AI in the realm of intellectual property [5].

In a landmark decision, the Supreme Court of Japan ruled that artificial intelligence cannot be recognized as an inventor in patent cases, affirming the long-standing principle that only humans can hold the title of inventor. This ruling is grounded in the patent application procedure, which stipulates that inventors must be human beings. Currently, there are no established legal frameworks or special provisions for the patenting of inventions created by artificial intelligence, leaving a significant gap in the law regarding this new technological reality. The court acknowledged the growing prominence of AI in the creative and technological fields, noting that the issue of patenting AI-generated inventions requires a thorough and multifaceted analysis of both social and legal implications. Despite the clear ruling that only human inventors can be granted patent protection, the court also emphasized that this evolving challenge underscores the necessity for updating patent laws to address the unique circumstances presented by AI. The current legal framework is not equipped to handle inventions developed autonomously by AI systems, and without legislative updates, inventions produced by AI may remain unprotected or subject to ambiguous legal status. This highlights the pressing need for international and national legal reforms to create a balanced approach to AI innovation, ensuring that the intellectual property rights of human creators are respected while fostering progress in an era where artificial intelligence plays an increasingly pivotal role in invention and creativity [1].

Future considerations and legislative reform

Several approaches can be considered for regulating the copyright of works created by artificial intelligence. One possible approach is to maintain the traditional framework of copyright law, which grants ownership exclusively to human creators. This method protects traditional creators but fails to address the legal challenges posed by AI-generated works, creating significant gaps in the current legal system. The absence of clear guidelines for AI-generated content means that works created by AI could potentially fall outside the scope of protection, leaving both creators and users uncertain about ownership rights.

Another approach is to allocate copyright to AI users—the individuals who set the parameters and guide the AI's output. These users play a critical role in initiating the creative process, influencing the final product. However, this approach raises concerns about fairness, as the creative contribution of the user might be minimal compared to that of human authors. The question arises: can minimal human input truly justify copyright ownership? This leads to debates about the nature of creativity and the threshold for claiming ownership in an age of increasingly autonomous AI systems.

A third option is to recognize the rights of AI developers, granting copyright to those who design and program the AI. This approach acknowledges the significant intellectual effort involved in creating AI systems capable of generating works across various media. It would encourage further innovation and technological advancements by rewarding developers for their contributions. However, this model carries the risk of monopolizing intellectual property in the hands of large corporations, potentially stifling diversity and access to creative works. The concentration of copyright ownership could exacerbate existing inequalities in the creative industries and limit opportunities for smaller creators.

Lastly, some advocate for classifying AI-generated works as part of the public domain, making them freely available for use by the public. This would benefit culture and science by allowing broader access to AI-generated content, fostering innovation and creativity without the limitations of copyright restrictions. However, such an approach also has significant drawbacks, as it means that AI-generated works would not be protected from commercial exploitation. Without the ability to protect these works, creators and developers might lose out on the economic benefits of their contributions, raising questions about how to balance the public good with the rights of those who contribute to the creation of AI-generated content [8].

The evolving landscape of artificial intelligence (AI) has raised significant questions regarding the protection and regulation of works generated by AI systems, prompting the need for updates in copyright legislation. As AI technologies continue to advance and autonomously create literary, artistic, and scientific works, it becomes increasingly important to establish clear and comprehensive legal frameworks. One of the primary challenges lies in the creation of special provisions within copyright law that specifically address the unique nature of AI-generated content. These provisions must outline under what circumstances works produced by AI systems can be granted copyright protection, particularly considering the absence of human authorship in many cases.

Furthermore, to safeguard the ethical and legal use of training data, regulations must be introduced to govern the utilization of pre-existing content that is used to train AI models. Licensing frameworks for content authors should be implemented, ensuring that creators are compensated for the use of their works in AI training processes. This would not only protect the interests of the original content creators but also establish fair and transparent practices in the development and deployment of AI technologies.

Moreover, the evolving role of AI companies, developers, and users in the creation of AI-generated works necessitates a careful balancing of rights and responsibilities. Legislators must ensure that the rights of creators, users, and technology companies are fairly distributed, with clear guidelines that account for the various stages of AI content creation—from the programming and development of algorithms to the final product. Such balance would help mitigate the risk of monopolization by large corporations while ensuring that individual creators are not left unprotected.

In conclusion, it is imperative that copyright legislation evolves alongside technological advancements in AI. This process will require international collaboration and the adoption of

specific legal provisions that reflect the complexities of AI-generated works. By addressing these issues proactively, we can ensure that the legal framework remains relevant and adaptable to the rapidly changing digital landscape, fostering innovation while protecting the rights of all stakeholders involved.

Artificial intelligence is rapidly becoming a significant player in the creation of works, from literature and music to art and scientific articles. However, this advancement presents a challenge to traditional copyright frameworks. Most countries, at present, do not recognize AI as an author, and instead, the rights to works created by AI are typically granted to the users or developers who initiated or programmed the AI system. This raises important questions about ownership and authorship in the digital age [2].

Moreover, unresolved issues surrounding AI training, particularly when it involves copyrighted materials, have sparked numerous legal debates and lawsuits. The use of copyrighted content to train AI systems creates tensions between content creators and AI developers, especially when these systems generate works that might be derived from existing, protected material. These complexities underscore the need for clearer guidelines and regulations.

Looking ahead, future legislation will need to strike a balance between the interests of all stakeholders—authors, AI users, and developers. As AI continues to shape the creative industries, legal systems must evolve to address the unique challenges posed by this technology. Crafting a fair and adaptable regulatory framework will be essential to ensure that the rights of creators are protected while fostering innovation in the field of artificial intelligence.

Bibliography

1. Court: Court: AI cannot be recognized as an inventor in patent cases [online]. Judicial and legal newspaper, 2025 [cit. 2025-03-31]. Available on the Internet: https://yur-gazeta.com/publications/practice/zahist-intelektualnoyi-vlasnosti-avtorske-pravo/sud-shi-ne-mozhe-buti-viznaniy-vinahidnikom-u-patentnih-spravah.html
2. DREXL, J.: Copyright in the age of Artificial Intelligence. In AI and the future of creative industries: conference proceedings [CD-ROM]. Munich : Max Planck institute for innovation and competition, 2023 [cit. 2025-03-31]. 178 s.
3. GEIST, M.: The future of copyright in the age of AI. Cambridge : Cambridge university press, 2023. 312 s. ISBN 978-1-108-83234-6.
4. GINSBURG, J.: The concept of authorship in copyright law. In DERCLAYE, E. (ed.): research handbook on copyright law. Cheltenham : Edward Elgar publishing, 2021. ISBN 978-1-83910-651-1, s. 45-67.
5. RAMELLO, G. – BOLDRIN, M. – LEVINE, D.: AI, creativity, and the economics of copyright. In PEUKERT, A. (ed.): intellectual property and digital innovation. Oxford : Oxford university press, 2022.
6. REED, C.: artificial intelligence and copyright: rethinking authorship. In international journal of law and information technology, roč. 30, 2023, č. 2. ISSN 1464-3693, s. 89-112.

7. STOKES, S.: Digital copyright: law and practice. London : Bloomsbury, 2022. 280 s. ISBN 978-1-5265-1923-5.
8. WORLD INTELLECTUAL PROPERTY ORGANIZATION (WIPO).: artificial intelligence and intellectual property: a global perspective [online]. Geneva : WIPO, 2023 [cit. 2025-03-31]. Available on the Internet: https://www.wipo.int/ai
9. ZHANG, Y.: AI-generated works in China: legal and ethical considerations. In journal of intellectual property law & practice, roč. 18, 2023, č. 4. ISSN 1747-1532, s. 201-217.

Koshtura Bohdan Vyacheslavovich[1]

CIVIL LAW REGULATION OF THE ARTIFICIAL INTELLIGENCE TECHNOLOGY IN SERVICES

Abstract

This research explores the civil law regulation of artificial intelligence (AI) technology in the provision of services. The growing integration of AI in various sectors, including healthcare, finance, and legal services, presents significant legal challenges related to liability, consumer protection, and data security. The study aims to analyze the current legal framework governing AI, identify existing gaps, and propose recommendations for improving legislation. Using comparative legal analysis, empirical research, and legal modeling, the dissertation examines international and national regulatory approaches to AI governance. Particular attention is given to defining legal responsibility for AI-related damages and ensuring consumer rights protection. The findings will contribute to the development of legal mechanisms that balance technological innovation with legal certainty. The research outcomes have theoretical significance in civil law and practical implications for policymakers, legal practitioners, and technology developers.

Kľúčové slová: *Diskriminačné dôvody. Pracovné právo. Diskriminácia. Priama diskriminácia. Nepriama diskriminácia.*

Key words: *Artificial intelligence, civil law regulation, liability, consumer protection, service provision, technological innovation*

Introduction

The topic of the dissertation research, "Civil Law Regulation of the Use of Artificial Intelligence Technology in the Provision of Services," is highly relevant in the modern context of technological development and the digital transformation of society. With the increasing use of artificial intelligence (AI) in various spheres of life, including service provision, the need for clear legal regulation of these processes arises, which justifies the choice of this research topic.

The use of AI technologies in service provision offers new opportunities for enhancing efficiency, accuracy, and speed in task execution. However, it also poses a number of legal challenges related to consumer rights protection, liability for potential errors or damages caused by algorithms, and the legal status of AI itself. In the absence of clear legal regulations, these issues remain unresolved, creating risks for both technology developers and end consumers.

The choice of this dissertation topic is based on an analysis of contemporary scientific studies in the field of civil law and artificial intelligence. Notably, significant contributions to the study of AI legal aspects have been made by Ukrainian scholars such as S. V. Baranovskyi,

[1] Koshtura Bohdan Vyacheslavovich. PhD pretendent, department of Civil Law ss Process of Law Faculty, 1 year, bohdan.koshtura@uzhnu.edu.ua

who has examined the legal status of AI and the possibility of recognizing it as a subject of legal relations. In his works, he emphasizes the importance of developing specific legal norms to regulate interactions between AI and humans.

Legal regulation issues have also been explored by scholars S. B. Buletsa and M. V. Mendzhul, particularly in the context of personal non-property rights in the digitalization era, including rights related to virtual assets created with AI assistance. Additionally, S. B. Buletsa has significantly contributed to the study of current civil law challenges amid digitalization and technological advancement.

International researchers have also actively investigated AI legal regulation. In particular, Ryan Calo has studied the ethical and legal aspects of AI, especially concerning civil liability and data protection. In his works, Calo emphasizes the necessity of creating specialized legal frameworks to regulate AI usage. Similarly, Francesca Rossi examines the ethical issues of AI and its impact on human rights, highlighting that legislation must consider AI's unique characteristics and its ability to make independent decisions.

Thus, the chosen dissertation topic is highly relevant and aligns with contemporary scientific directions and the needs of legal science. It aims to develop new approaches and recommendations for the legal regulation of AI technology use in service provision, which holds significant theoretical and practical importance.

The objective of this dissertation is to conduct a comprehensive analysis of the legal regulation of artificial intelligence (AI) technologies in service provision within the framework of civil legal relations. The research aims to identify existing legislative gaps, examine legal aspects of liability, privacy, and data protection, and develop recommendations for improving the regulatory framework in this field.

The dissertation's key tasks are as follows:

To explore the concept and legal foundations of AI technology use in service provision. This includes analyzing international and national legal acts governing AI applications in service delivery and identifying key principles of AI legal regulation within civil law.

To assess the legal aspects of AI usage in various service sectors. This involves examining the specifics of AI implementation in medical, financial, transportation, legal, and other services, as well as analyzing legal challenges, opportunities, and limitations in these areas.

To define the legal aspects of liability for AI use in service provision. This includes determining responsible entities for actions performed using AI, establishing the scope of their liability, and evaluating the feasibility and challenges of introducing security standards and protocols to mitigate AI-related risks.

To conduct this research, various methodological approaches will be employed, including the dialectical method, comparative legal method, analysis and synthesis, formal-legal method, sociological and empirical methods, as well as legal modeling.

The dialectical method will serve as the fundamental approach, allowing the study of AI legal regulation as a dynamic and multifaceted process that evolves continuously. This method

will help analyze the interaction of various legal norms and the impact of technology on civil legal relations.

The comparative legal method will be used to examine legislative approaches to AI regulation in different countries. It will help identify similarities and differences in legal frameworks and determine best practices for potential application in Ukraine.

Analysis and synthesis will be applied for an in-depth examination of various elements of AI legal regulation and the generalization of findings. Analysis will enable the study of specific legal acts and case law, while synthesis will integrate these insights into a comprehensive understanding of the issue.

The formal-legal method will be utilized to interpret legal norms regulating AI use, helping to identify their content, logical structure, and potential gaps in existing legislation.

The sociological method will be used to study expert and practitioner opinions regarding current AI legal regulation and potential improvements. Surveys, interviews, and questionnaires will provide valuable insights into the real state of affairs and prospects for legal framework development.

The legal modeling method will help develop and propose new legal regulatory models that consider AI technology's unique characteristics and its impact on civil legal relations.

Finally, the empirical method will be employed to collect and analyze real-world cases of AI application in service provision. This will allow an assessment of the effectiveness of existing legal regulations and the identification of problematic areas.

Chapter I: The Concept and Legal Foundations of Artificial Intelligence in Service Provision

1.1. The Concept of Artificial Intelligence and Its Application in Service Provision

Artificial intelligence (AI) refers to technologies and systems capable of performing tasks that traditionally require human intelligence, such as decision-making, problem-solving, learning, and language processing. AI is widely used in various service sectors, including healthcare, finance, law, transportation, and customer support. In service provision, AI enhances efficiency, accuracy, and automation, reducing human intervention while improving outcomes. However, its application raises legal concerns regarding liability, consumer protection, and compliance with ethical and regulatory standards.

1.2. International and National Legal Acts Regulating AI in Service Provision

The regulation of AI in service provision varies across jurisdictions, with different approaches taken at international and national levels. Key international regulatory frameworks include the European Union's AI Act, the OECD AI Principles, and the UNESCO Recommendation on the Ethics of AI. These frameworks emphasize transparency, accountability, and human oversight in AI governance.

At the national level, countries such as the United States, the European Union, China, and Ukraine have developed or are in the process of developing laws to regulate AI applications,

focusing on areas such as liability, data protection, and ethical AI use. Ukraine's legal framework is evolving, aligning with European standards while addressing country-specific challenges. A comparative analysis of these regulations highlights best practices and legal gaps in AI governance.

1.3. Civil Law Principles of AI Use in Service Provision

The application of AI in service provision must align with fundamental civil law principles, including:

Legal certainty and predictability, ensuring that AI-driven services operate within clear legal boundaries.

Liability and accountability, determining responsibility for AI-related errors, damages, or contractual breaches.

Consumer protection, safeguarding users' rights against unfair practices, misinformation, or AI-induced harm.

Data privacy and security, ensuring AI complies with personal data protection laws, such as GDPR (General Data Protection Regulation) and Ukrainian privacy regulations.

Ethical AI use, promoting fairness, transparency, and non-discrimination in automated decision-making processes.

Chapter II: Legal Framework for the Use of Artificial Intelligence in Various Service Sectors

2.1. AI in Medical Services

Artificial intelligence is transforming the healthcare industry by improving diagnostics, treatment planning, robotic surgery, and patient monitoring. AI-driven systems, such as machine learning algorithms for disease detection, offer higher accuracy and efficiency than traditional methods. However, the legal regulation of AI in medical services raises several concerns.

2.2. AI in Financial Services: Regulation, Liability, and Risks

AI is widely applied in banking, insurance, investment management, and fraud detection, enabling faster and more efficient decision-making. However, the use of AI in financial services requires clear legal guidelines to address different problems.

2.3. Intelligent Systems in Transport and Logistics: Legal Regulation and Safety

AI is increasingly used in transportation, including autonomous vehicles, traffic management, and logistics optimization. Legal challenges in this sector include: regulation of autonomous vehicles, safety standards, data privacy, ethical concerns.

2.4. The Role of AI in Legal Services

AI-powered tools, such as legal research assistants, contract analyzers, and automated dispute resolution systems, are reshaping the legal profession. While AI enhances efficiency,

legal challenges include responsibility for AI-generated legal advice, data confidentiality, ethical concerns.

Chapter III: Liability for the Use of Artificial Intelligence in Service Provision

The increasing integration of artificial intelligence into service industries raises significant questions regarding legal responsibility. The determination of liability in cases where AI causes harm, errors, or contractual breaches remains a complex issue due to the autonomous nature of these systems. Establishing a clear framework for AI liability is essential for ensuring legal certainty, consumer protection, and accountability.

A key aspect of this discussion is the concept and classification of responsible entities. Liability may rest with AI developers, service providers, or end users, depending on the nature of the damage and the extent of human involvement in decision-making processes. The question of whether AI itself can be considered a legal subject capable of holding responsibility is widely debated in legal scholarship, with some experts advocating for new regulatory models that account for AI's unique characteristics.

Civil liability for AI-related errors and damages is another critical issue. In cases where AI malfunctions or produces incorrect decisions, determining who is responsible—the manufacturer, operator, or data provider—depends on the specific circumstances. Traditional liability frameworks, such as fault-based liability and strict liability, may not fully address the challenges posed by AI-driven services. Some jurisdictions are exploring new models, including risk-based liability and mandatory insurance schemes, to ensure fair compensation for affected parties. The role of contractual agreements also plays a significant part in defining liability boundaries, particularly in cases where AI-driven services operate under predefined legal conditions.

Conclusion

The legal regulation of artificial intelligence in service provision is a rapidly evolving field that presents both opportunities and challenges. While AI enhances efficiency, accuracy, and automation across various industries, its application raises critical legal concerns related to liability, consumer protection, and data security. Existing legal frameworks often struggle to address the complexities of AI-driven decision-making, necessitating the development of new regulatory approaches.

A comprehensive and adaptive legal framework is essential to balance technological innovation with accountability. Establishing clear liability mechanisms, ensuring consumer rights protection, and integrating ethical AI principles into legislation will contribute to a safer and more transparent AI-driven service sector. The findings of this research offer valuable insights into the gaps in current regulations and provide recommendations for improving the legal governance of AI technologies. Moving forward, continued legal adaptation and international cooperation will be crucial in addressing the emerging challenges of AI integration in civil law.

Bibliography

1. Стратегія розвитку штучного інтелекту в Україні: монографія / А.І.Шевченко, С.В.Барановський, О.В.Білокобильський та ін.; За заг. ред. А.І.Шевченка. Київ: ІПШІ, 2023. 305 с
2. Правова природа особистих немайнових прав особи та прав на віртуальні активи в умовах цифровізації: монографія / за редакцією проф., д.ю.н. Булеци С. Б., проф., д.ю.н. Менджул М. В. Ужгород: РІК-У, 2023. 272 с.
3. Булеца С.Б. Віртуальне майно у метавсесвіті як об’єкт цивільних прав. Том 1 № 72 (2022): Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право . С. 126-133
4. Булеца С. Б., Тегза А. В. Захист віртуальної ігрової власності: національний та зарубіжний досвід. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО. Випуск 69. 2022
5. Ryan Calo, *Artificial Intelligence Policy: A Primer and Roadmap*, 51 U.C.D. L. REV. 399 (2022), (URL : https://digitalcommons.law.uw.edu/faculty-articles/640)
6. Rossi, F., & Cossentino, M. (2023). "Artificial Intelligence and Human Rights: Implications and Challenges." In *Human Rights and Technology: Bridging the Gap*, 3(2), 78-92.

Jakub Kvapilík[1]

WHAT CAN ECONOMETRICS TELL US ABOUT COURT REFORMS? A PRELIMINARY LOOK AT THE CZECH SUPREME ADMINISTRATIVE COURT REFORM OF 2014

Abstract

What is the impact of court reforms? Empirical methods in Law and Economics have long been used to evaluate the efficiency of judicial changes, which might otherwise remain ambiguous. This study examines the 2014 reform of the Czech Supreme Administrative Court, which disbanded its special divisions, arguing that specialization hindered the Court's unifying and law-developing mission. To date, no robust empirical assessment of this reform has been conducted. Using a dataset of over 75,000 case-level observations provided by the Court, this paper explores the reform's impact, specifically on case duration. While preliminary, the findings based on the difference-in-differences method suggest an increase in case duration following the reform, underline the potential importance of the relationship between specialisation and efficiency, and highlight the advantages of empirical methods in legal research.

Key words: *Court reform. Policy Evaluation. Econometrics. Empirical Legal Research. Judicial Specialisation.*

Introduction

How can we tell a successful policy change from an unsuccessful one? In any social scientific setting, empirical tools are usually used to this aim. The situation is no different in legal research. Empirical evaluation is especially valuable in judicial reforms, as transparency and accountability in the judiciary are of particular importance for any democracy. Judges are expected to deliver justice for all citizens, and deliver it efficiently. To evaluate this efficiency, however, one needs sound data and a proper methodological toolbox. This paper provides one such example. Using empirical methods often employed in Economics, this study aims to provide the first empirical analysis of the Czech Supreme Administrative Court's 2014 reform, relying on a public dataset of case-level information from the Court and an econometric methodology called difference-in-differences to show the impact of disbanding specialised divisions of the Court that handled financial and social administrative-law cases in the 2004-2014 period.

In concrete terms, this paper aims to answer the question: Did abandoning specialized divisions improve or worsen judicial efficiency as measured by case duration? Based on various model specifications, my estimates show that abolishing these divisions increased average case duration by roughly 44-47 days, pointing out potential efficiency losses brought about by

[1] Dott. Jakub Kvapilík, MSc. PhD student at the Department of Economics and Empirical Legal Studies, Faculty of Law, Charles University Prague. Available for contact at kvapilik@prf.cuni.cz. This research has been financially supported by the Faculty of Law´s FP ESP programme.

reduced specialisation. This paper, while preliminary, serves to fill the knowledge gap, highlight the role of empirical analysis in legal and judicial reforms, and contribute novel insights into the functioning of legal institutions in the Central European context.

Institutional context and the reform of 2014

The Czech Supreme Administrative Court was established in 2003 as a modern institution with roots in pre-war Czechoslovak judiciary. Not relying on post-Communist judicial structures helped prepare a streamlined, professional branch of the judicial system. The Court serves as the court of final instance in many administrative-law cases, particularly in the case of cassation complaints where the Court decides against the decisions of lower courts (regional courts specifically). Additionally, it serves as the first instance for certain specific agendas such as elections matters, political parties dissolution or jurisdiction conflicts between authorities of public administration.

The Supreme Administrative Court works in three, six, seven, and nine-member chambers. The ordinary cassation complaints agenda is dealt with primarily by the three-member senates, with a grand chamber with seven members deciding on potential derogations from previous case-law touching upon legal questions in need of clarification (or nine members when dealing with a decision of the seven-member grand chamber). Special chambers are convened for e.g. matters of competence complaints, electoral matters, referenda etc.[2]

The Court also established two specialised divisions on 1 May 2004. These were the Financial Administrative Division and the Social Administrative Division. Chambers in each division would thus specialise in particular agenda. This would entail cases related to taxes, customs, prices, investment, insurance etc. dealt with by the Financial Division, and cases related to social security, health insurance, social support, employment, work safety etc. dealt with by the Social Division. Other agenda would be handled by the other unspecialised chambers of the Court. The specialisation was supposed to bring high professional quality while maintaining speed of decision-making. In 2006, the agenda of cases related to civil service was added to the Social Division to remedy the perceived imbalance in the workload of both Divisions.[3]

In 2013, however, the Court decided to disband the two divisions, citing their failure to achieve their intended goals. According to the explanatory memorandum, the divisions had not been scheduling common meetings, with no substantive discussions taking place, or approving noteworthy cases to be published later. The divisions had reportedly become formal shells within the Court, with no evidence on better quality of the adjudications made in the divisions or worse quality of adjudications in the other, unspecialised senates. Specialisation was thus abandoned,

[2] For more information on the Court and Czech administrative law, see e.g. Kühn, Z., Kocourek, T., Mikeš, P., Kadlec, O., Černín, K., Dienstbier, F., & Beran, K. (2019). *Soudní řád správní: komentář*. Praha: Wolters Kluwer.
[3] See the decision of the plenary of the Supreme Administrative Court of 20. 12. 2006, amending the operation of the divisions.

with the bulk of cassation-complaint agenda now being distributed among all available ordinary chambers. The divisions were disbanded as of 1 January 2014.[4]

This reform thus presents an opportunity for empirical evaluation. To date, no robust empirical assessment of the 2014 reform has been conducted. Was it indeed beneficial? Had there been no advantage to specialisation? These questions remain unanswered, as far as I am aware. Also, it seems that even the reform of 2014 itself was based on little empirical analysis (no reference to a proper evaluation is given in the accompanying memorandum) and instead relied on mostly theoretical and practical considerations reflecting typically concerns of intellectual coherence, jurisprudential unity and institutional flexibility. The presented analysis, therefore, asks whether the discontinuation of specialised divisions had an impact on the efficiency of the decision-making processes at the Court, focusing specially on case duration as a proxy for general efficiency in dealing with the assigned workload.

Evaluating the 2014 reform

To evaluate a policy change, a number of empirical tools is available. What perhaps first comes to mind is a simple before-after comparison. Was e.g. case duration for the agenda previously decided in the divisions higher or lower after the reform of 2014? A naïve conclusion based on e.g. a lower case duration would posit that the reform was successful and brought more efficiency to court operation. However, such evaluations have very limited reliability, mostly due problems with causality inference. One cannot plausibly limit everything that happened in January 2014 to merely effects of the reform. What if there had been other structural changes related to the complainants' behaviour, operation of the lower court, legal framework modifications or other internal novelties in the court itself? A simple before-after comparison fails to distinguish the effect of such changes from the potential impact of the reform and has thus severely limited value in pinpointing the causal factor (if any) of the 2014 reform.

One must thus use more sophisticated methods. A suitable method long used in Econometrics for such purposes is the difference-in-differences method.[5] The idea is to compare changes in the variable of interest for cases affected by the reform (the so-called treated group) with the changes in the unaffected cases (the so-called control group). Under certain assumptions, one may expect that the treated group would have evolved similarly to the control group, had the change (the treatment) not occurred. This needs to be verified under the parallel trends assumption. Perhaps this might sound familiar, as similar logic is routinely used in clinical trials with new drugs before approving them for the market. This methodology might thus help us to estimate the causal effect of the 2014 reform.

---

[4] See the decision of the plenary of the Supreme Administrative Court of 27. 11. 2013, disbanding the decisions as of 1. 1. 2014.

[5] For more information on the method, see e.g. Angrist, J. D., & Pischke, J. S. (2008). *Mostly Harmless Econometrics: An Empiricist's Companion*. Princeton University Press, chapter 5.2; Bertrand, M., Duflo, E., & Mullainathan, S. (2004). How much should we trust differences-in-differences estimates?. *The Quarterly Journal of Economics*, *119*(1), 249-275.

To this end, I use the dataset provided by the Court as an open-source on its website, covering all cases decided by the court since 2003. The dataset features case-level information such as the judge rapporteur, date of the filing, date of decision, agenda type or the classification number of the file. Using statistical software STATA, I cleaned and classified the data further to provide insightful analyses of the court's operation. For the purposes of this paper, I only focus on case duration which I compute as the difference between the day of the filing and the day of the decision, regardless of the actual verdict made. This may be seen as a proxy for the overall efficiency in dealing with the agenda of the court.

For the purposes of the analysis, I identify the cases handled by the divisions in the 2004-2014 period and then assigned to all senates after the reform. This is done using the agenda classification provided in the dataset by the Court. However, there is not a perfect overlap between the dataset classification and the agenda list assigned to the divisions in 2004. I was not able to identify all cases decided by the divisions in the dataset. Hence, this is a point where my evaluation is limited in that the control group also includes cases that should correctly be instead put in the treated group. Nevertheless, given that some of the agenda types were not found in the classification in the dataset, I assume their importance in terms of frequency might be relatively minor and their omission therefore does not compromise my analysis.

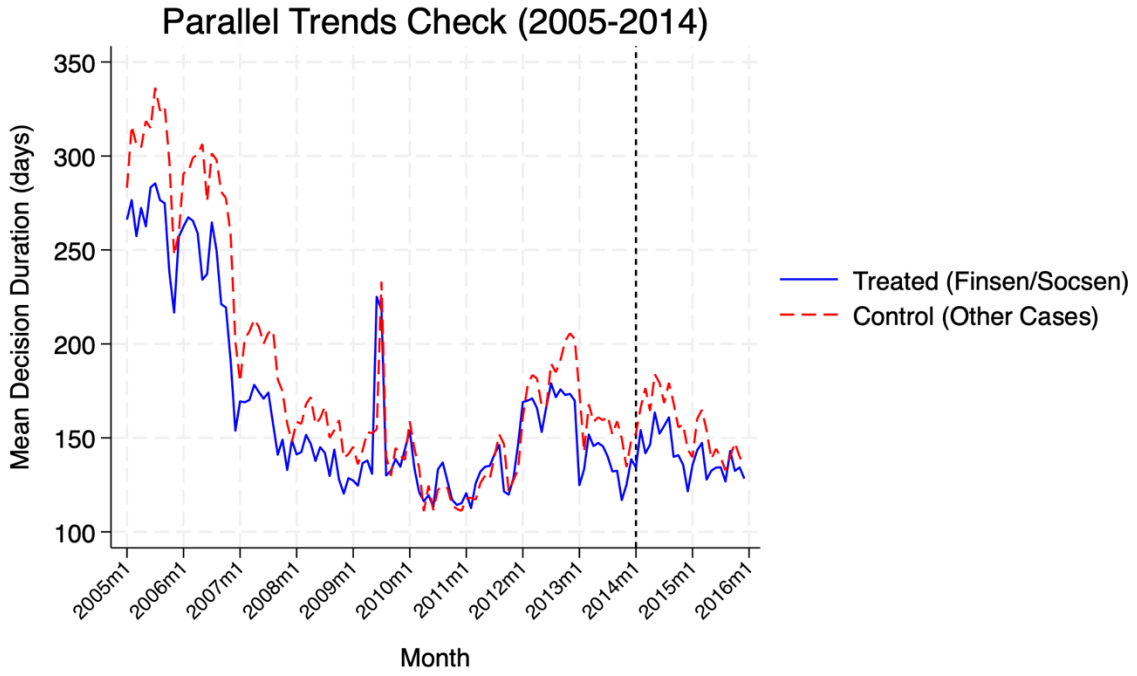

Figure 1

First, proceeding with the analysis itself, one needs to confirm the parallel trends assumption. This is done in Figure 1 for the 2005-2014 period. The chart shows monthly case duration for cases decided by the divisions (treated group) and all other cases (control group). Specifically, I construct a three-month centered moving average of mean decision duration. This

helps to reduce short-term fluctuations and noise in monthly data which should facilitate a clearer visualisation of trends before the reform of 2014. I only show data from January 2005 onwards to filter out possible launch-period dynamics of the divisions in 2004.

Upon visual inspection, the chart seems to confirm the parallel trends assumption. Both the treated and control groups display similar dynamics in the period leading up to the 2014 reform. To supplement this analysis in more detail, I also show the comparison for the 2010-2014 period in the next chart which also confirms the parallel trends assumption. Note that having similar trends does not mean that there were no differences in case duration. Having confirmed the parallel trends assumption, we now turn to regression analysis which is the core of the difference-in-differences method. I estimate the following regression specification.

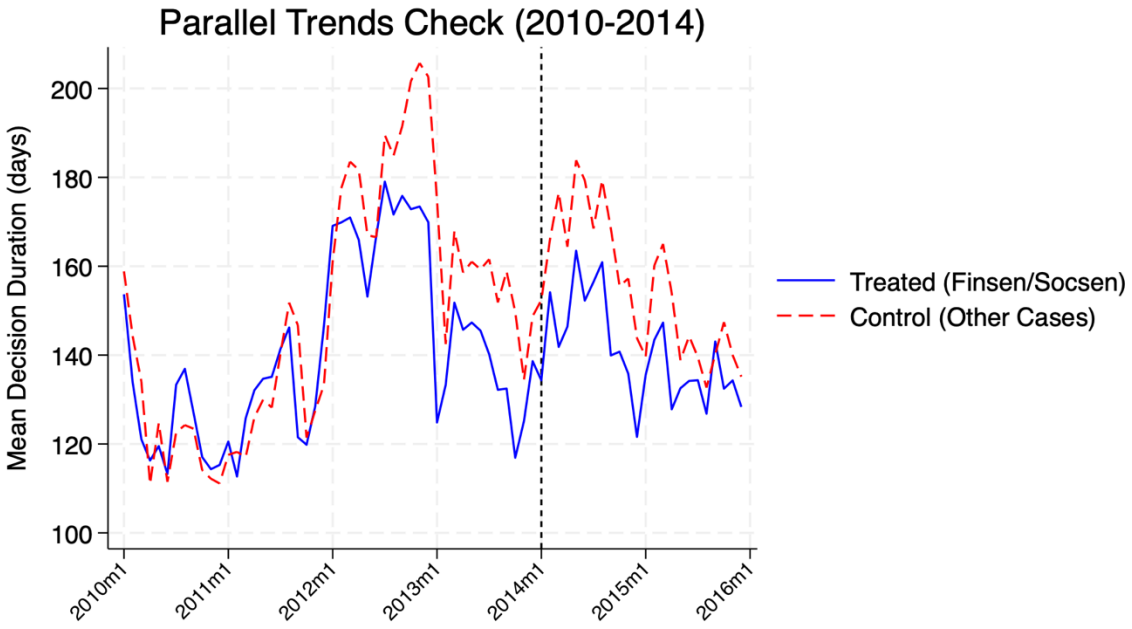

Figure 2

$$Duration_{it} = \alpha + \beta_1 \text{Post}_t + \beta_2 \text{Treated}_i + \beta_3 (\text{Post}_t \times \text{Treated}_i) + \varepsilon_{it}$$

The dependent variable captures the individual duration of decision-making at the Court. The variable Post_t indicates whether a particular case handled by the Court falls in the post-reform period, while Treated_i identifies cases assigned to a division in the 2004-2014 period and then affected by the reform. The coefficient β_3 on the interaction term then reflects the causal impact of the reform, given the parallel trends assumption confirmed earlier. I also trim the sample at 1 Jan 2005 for the launch-period reason mentioned above. Table 1 shows the results of this regression.

VARIABLES	(1) Model D1: Basic DiD
Post-2014 (Control group)	24.44***
	(1.754)
Treated (Pre-2014)	47.40***
	(2.148)
Interaction (DiD reform effect)	56.40***
	(3.477)
Constant	158.8***
	(1.205)
Observations	67,539
R-squared	0.043

Robust standard errors in parentheses
*** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

Table 1

We see from the first coefficient that case duration increased by 24 days after the reform for unaffected cases, that is agenda types handled previously by the unspecialised senates. This may reflect general time trends or perhaps some systemic characteristics. The variable capturing the dynamics of the treated cases suggests that these took 47 days longer to handle even before the reform of 2014. The coefficient of the interaction term capturing the reform effect shows that the 2014 change led to an additional increase of 56 days in case duration for the treated group, on top of the general post-reform increase. This, in other words, is the estimated causal impact of abandoning the Financial and Social Administrative Divisions on case duration. All coefficients are statistically significant at the 99% level, meaning there is considerable confidence that the observed effects are not random. A preliminary comment to offer here would be that the dissolution of the divisions appears to have slowed down decisions in agenda types previously dealt with by them.

The presented basic analysis stands in need of further extension, nonetheless, to account for other important factors. This includes adding so-called fixed effects for years and calendar months to control for time factors such as seasonality, and also judge fixed effects to reflect potential persistent differences in how judges at the Court decide the assigned cases. I additionally include fixed effects for case agenda types to control for systematic differences in decision duration across different case types. Further, I trim the sample towards its end to filter out unexpected downward dynamics in the 2022+ period I observed in the data. Standard errors are clustered at the judge level to account for within-group correlation in the error terms. In the

last model presented, however, the clustering occurs at the year level as judge fixed effects are already included in the model. The output of the regressions is presented in Table 2.

One can now see that across all models, the difference-in-differences estimate remains positive and statistically significant. This indeed suggests that the reform of 2014 increased duration of cases that had previously been assigned to specialized senates in the two divisions.

VARIABLES	(1) Model D1	(2) Model D2	(3) Model D3	(4) Model D4
Post-2014 (Control group)	24.44***	-213.3***	-46.04***	-73.00***
	(1.754)	(13.01)	(17.46)	(7.462)
Treated (Pre-2014)	47.40***	-58.36***	-59.85***	-56.17*
	(2.148)	(10.68)	(11.20)	(30.14)
Post × Treated (DiD effect)	56.40***	43.44***	47.13***	44.52***
	(3.477)	(8.091)	(8.579)	(14.08)
Constant	158.8***	467.2***	469.7***	638.1***
	(1.205)	(21.34)	(21.95)	(80.80)
Observations	67,539	67,539	63,939	63,939
R-squared	0.043	0.196	0.192	0.300
Year FE	NO	YES	YES	YES
Month FE	NO	YES	YES	YES
Agenda dummies	NO	YES	YES	YES
Judge FE	NO	NO	NO	YES
Clustered SE	Robust	Judge	Judge	Year
Sample trimmed at 2022	NO	NO	YES	YES

Robust standard errors in parentheses
*** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

Table 2

As far as the effect magnitude is concerned, the reform is estimated to prolong case duration by 44-47 days in the more robust models. Also, the effect is consistent across variations and holds even when taking into account inter-judge variability or unexpected downward tendencies towards the end of the sample.

To provide more detail, one might also look at the statistical precision with which the estimates are presented in the model. We may do this using confidence intervals which are computed based on the standard errors reported in the regression table. The reported 95 % confidence intervals show the range of values that the estimate assumes with 95 % confidence and are thus a measure of certainty. These confidence intervals are reported in Figure 3 and indicate that the effects are indeed positively different from zero, since the intervals do not cross the x-axis which would indicate that the effects could well lie within the range of zero.

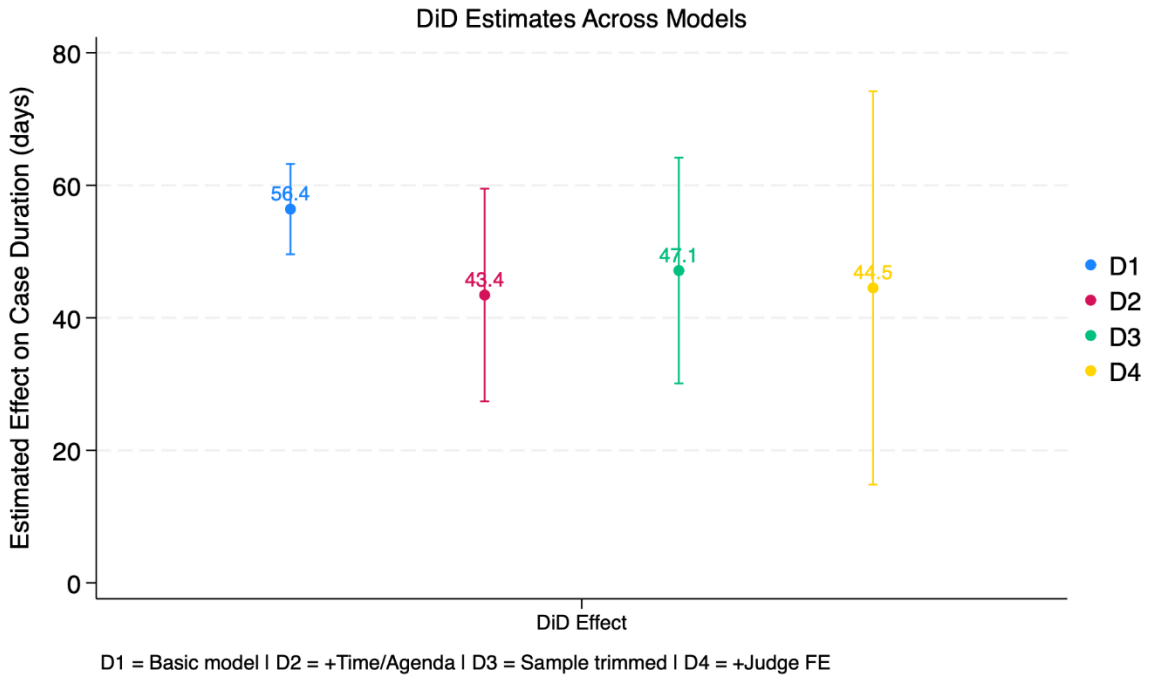

Figure 2

Discussion and conclusion

What mechanisms are driving these changes suggested by the analysis above? While the aim of this paper is primarily to provide a preliminary empirical look at the impact of the 2014 reform, it is of course natural to provide suggestions of a possible theoretical explanation for the observed effects.

First, there might be a loss of specialisation. Perhaps if the divisions enabled learning gains from specialisation and thus a higher efficiency at handling the assigned cases, potentially combined with streamlined organisation of work, the increased case duration might be seen as stemming from a loss of efficiency.[6] In the case at hand, one can imagine a situation where the shattering of long-relied-upon formal and informal mechanisms in operation within the divisions, maybe including the ability to consult informally cases from the same agenda types, also stifled efficiency and contributed to an increase in case duration. On the other hand, less specialisation could also work in the other direction – if more generalist routine is applied and about equal consideration is now given to all cases, with no excessive attention paid to the previously singled-out agenda types, this might speed things up and contribute to lower case duration.[7] The presented analysis would seem to suggest that the stronger effects are negative in their direction:

[6] On judges and efficiency see e.g. Baum, L. (2008). Probing the effects of judicial specialization. *Duke LJ*, *58*, 1667; also see the discussion in Castelliano, C., Grajzl, P., Alves, A., & Watanabe, E. (2021). Adjudication forums, specialization, and case duration: Evidence from Brazilian federal courts. *Justice System Journal*, *42*(1), 50-77.

[7] See e.g. Palumbo, G., Giupponi, G., Nunziata, L., & Mora-Sanguinetti, J. S. (2013). *The economics of civil justice: New cross-country data and empirics* (OECD Economics Department Working Papers No. 1060). OECD Publishing.

the enacted loss of specialisation might have contributed to a loss of efficiency that translated to an overall increase in case duration.

To conclude, this analysis showed that Econometrics can be used as an insightful tool to evaluate legal phenomena that would perhaps otherwise remain shrouded in empirical mystery. Using a methodology called difference-in-differences, I showed that the likely effect of the 2014 reform at the Czech Supreme Administrative Court was an increase of duration in the agendas that had been previously handled by the Financial and Social Administrative Divisions of the Court. Based on the more advanced model specifications, the magnitude of the effect is estimated somewhere between 44 and 47 days on average. This could signal potential efficiency losses stemming from reduction in specialisation. One needs to note, nevertheless, that the results are preliminary and limited. In particular, I noted the aspect of imperfect agenda classification. Future research should take this into account and potentially evaluate the magnitude of this limitation, as well as expand on the statistical robustness of the main analysis.

Since to my knowledge, no rigorous assessment of the 2014 reform has been conducted, the presented results fill this gap and underscore the relevance of empirical legal research to changes in judicial operation. Incorporating empirical evaluations may help to boost the transparency and accountability of the judiciary in general. Further, the stakeholders of similar reforms in the future may profit from evidence of this kind and take note of the potential trade-off between efficiency gains and broader institutional objectives. Ultimately, it is worth noting that even well-intentioned structural changes might lead to unforeseen costs.

Bibliography

Monographs

ANGRIST, J. D. – PISCHKE, J. S.: Mostly Harmless Econometrics: An Empiricist's Companion. Princeton: Princeton University Press, 2009. 392 s. ISBN 978-0-691-12035-5.

KÜHN, Z. et al.: Soudní řád správní: komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2019. 1104 s. ISBN 978-80-7598-479-1.

Periodicals

BAUM, L.: Probing the Effects of Judicial Specialization. In Duke Law Journal, vol. 58, 2008, pp. 1667–1684. ISSN 0012-7086.

BERTRAND, M. – DUFLO, E. – MULLAINATHAN, S.: How Much Should We Trust Differences-in-Differences Estimates? In The Quarterly Journal of Economics, vol. 119, no. 1, 2004, pp. 249–275. ISSN 0033-5533.

CASTELLIANO, C. et al.: Adjudication Forums, Specialization, and Case Duration: Evidence from Brazilian Federal Courts. In Justice System Journal, vol. 42, no. 1, 2021, pp. 50–77. ISSN 0098-261X.

Working Papers
PALUMBO, G. et al.: The Economics of Civil Justice: New Cross-Country Data and Empirics. OECD Economics Department Working Papers No. 1060. Paris: OECD Publishing, 2013.

Judicial Decisions
Decision (file no. S 4/2013-2/3) of the Plenary of the Supreme Administrative Court of 27 November 2013.
Decision of the Plenary of the Supreme Administrative Court of 20 December 2006.

Yaroslav Likhovitskyy [1] **- Taras Dovba** [2]

VŠEOBECNÁ CHARAKTERISTIKA PROBLEMATIKY UTAJENIA ADMINISTRATÍVNEHO PRIESTUPKU VEREJNÝMI A SLUŽOBNÝMI OSOBAMI.

THE GENERAL CHARACTERISTICS OF THE ISSUE OF CONCEALING ADMINISTRATIVE OFFENSES BY OFFICIALS AND PUBLIC SERVANTS.

Abstrakt

Administratívne priestupky sú priestupky, ktoré môžu vzniknúť v rôznych oblastiach činnosti a súvisia s činnosťami verejných a štátnych činiteľov. Tieto činnosti môžu mať negatívne dôsledky pre verejnosť tým, že porušujú princípy zákonnosti, transparentnosti a zodpovednosti. V článku sa vykonáva hlboká analýza fenoménu skrývania administratívnych priestupkov verejnými (štátnymi) činiteľmi a zisťuje sa jeho vplyv na právny systém a spoločnosť ako celok.

Podľa princípu právnej nadradenosti má štát zaručiť rovnosť pred zákonom a zodpovednosť za porušenie zákona. Na efektívny boj proti skrývaniu administratívnych priestupkov je nevyhnutné vykonať komplexnú analýzu problému a určiť spôsoby boja proti tomuto fenoménu. V súčasnom svete sú otázky verejného riadenia a kontroly činnosti verejných a štátnych činiteľov kľúčové pre zabezpečenie právneho štátu a dôvery občanov voči vládnym štruktúram.

Všetky aspekty skúmané v článku majú za cieľ prispieť k rozvoju právnej kultúry, posilneniu dôvery v štátne orgány a zabezpečeniu transparentnosti a zákonnosti v spoločnosti. Autori článku poskytujú odporúčania na zlepšenie mechanizmov odhaľovania a zodpovednosti verejných činiteľov za skrývanie priestupkov. To pomôže zabezpečiť efektívnejšiu činnosť štátnych štruktúr, zvýšiť kvalitu spravodlivosti a posilniť dôveru občanov v štát.

Kľúčové slová: *Administratívne priestupky, verejní činitelia, štátni činitelia, skrývanie, transparentnosť, zodpovednosť, dôvera, právny systém, demokracia, beztrestnosť, dohľad a kontrola, právna kultúra.*

Abstract

Administrative offenses are violations that may arise in various spheres of activity and are associated with the actions of public officials and civil servants. These actions may have negative consequences for the public, as they violate the principles of legality, transparency, and accountability. The article provides an in-depth analysis of the phenomenon of concealing administrative offenses by officials (public servants) and explores its impact on the legal system and society as a whole.

[1] Yaroslav Likhovitskyy. Doctor of Science of Law, Professor of the Department of Criminal Law Policy, Uzhhorod National University, ORCID ID: https://orcid.org/0000-0002-8537-2676, e-mail: lihovickiy.jo@gmail.com

[2] Taras Dovba. PhD student of the Department of Criminal Law Policy, Uzhhorod National University, ORCID ID: https://orcid.org/0009-0004-3510-0113, e-mail: taras.dovba@uzhnu.edu.ua

In accordance with the principle of the rule of law, the state must guarantee equality before the law and accountability for legal violations. To effectively combat the concealment of administrative offenses, it is necessary to conduct a comprehensive analysis of the problem and identify ways to counter this phenomenon. In the modern world, issues of public administration and control over the activities of public officials and civil servants are critically important for ensuring the rule of law and the trust of citizens in government structures.
All the aspects examined in the article aim to promote the development of legal culture, strengthen trust in public authorities, and ensure transparency and legality in society. The authors of the article provide recommendations for improving mechanisms for detecting and holding public officials accountable for concealing offenses. This will help ensure more effective functioning of state structures, improve the quality of justice, and strengthen citizens' trust in the state.

Key words: *Administrative offense, public officials, civil servants, concealment, transparency, responsibility, trust, legal system, democracy, impunity, oversight and control, legal culture.*

Úvod

Legal issues related to the concealment of corruption crimes have been the subject of numerous scientific works. However, the study of theoretical concepts concerning the concealment of administrative offenses has shown that there remains a significant number of controversial or unresolved issues, particularly concerning its qualification.

Analysis of recent research and publications. A significant contribution to the development of fundamental issues concerning public and civil servants has been made by scholars such as Maiyadnevych H.A., Fomenko M.V., Shevtsov O., Yarmish N.M., and others. At the same time, despite the large volume of scientific research, many aspects of this problem remain highly debatable and require comprehensive study.

Statement of the task. The aim of the study is to theoretically analyze the problem of concealing administrative offenses by public or civil servants. The main task of the research is to identify the mechanisms of concealment, analyze the causes that contribute to this phenomenon, and consider possible measures for preventing and combating the concealment of offenses.

Presentation of the main material of the research.

When considering the formation of the concept of public and civil servants in national criminal legislation, attention must be paid to their common and distinct features. Due to various interpretations of their characteristics in legal literature and the occasional use of these terms as synonyms, it is essential to define their shared and distinct attributes.

One of the first definitions of "public servant" was given in Article 2 of the Law of Ukraine "On Civil Service" in the version of December 16, 1993. It was established that public servants are the heads and deputy heads of state bodies and their apparatus, as well as other state

officials, who, by laws or other normative acts, are entrusted with performing organizational, executive, and advisory functions.

The current version of the Law of Ukraine "On Civil Service" of May 18, 2024, provides a slightly different interpretation of this definition in Article 2: "A civil service leader in a state body (hereinafter referred to as the civil service leader) is a public official who holds the highest position in the civil service within a state body, whose official duties include exercising powers related to civil service matters and organizing the work of other employees in this body."

Article 2 of the Law of Ukraine "On Service in Local Government Bodies" states that a local government official is a person working in local government bodies who holds relevant official powers to perform organizational, executive, and advisory functions and is paid from the local budget.

Yarmish N.M. notes that both laws define a public official as one who performs organizational and executive functions as well as advisory functions. It is important to highlight that it is the performance of organizational and executive functions that characterizes the individual as a civil servant. Therefore, there are sufficient grounds to consider that a public servant is a civil servant within the sphere of civil service or local government who performs organizational and executive functions combined with advisory functions.

The note to Article 364 of the Criminal Code of Ukraine specifies that public officials are those who permanently, temporarily, or by special authority perform the functions of representatives of state or local government. It also includes individuals who permanently or temporarily hold positions in state bodies, local government bodies, state or municipal enterprises, institutions, or organizations, provided these positions are related to the performance of organizational, executive, or administrative-economic functions, or who perform such functions under special authority granted by the relevant state authority, local government, central government body with special status, or an authorized body or person of the enterprise, institution, or organization.

According to the Criminal Code of the Slovak Republic, public officials also include civil servants who are in a service relationship. Civil servants are vested with certain powers that allow them to make decisions regarding the rights and duties of individuals or legal entities or are granted powers for the compulsory enforcement of decisions made by state authorities.

From the above, we can conclude that a public official is a person authorized to perform the functions of the state, state authorities, and local government bodies, who holds a public position and has the authority to exercise executive functions or represent the interests of the state or local government. These can include civil servants, law enforcement officers, judges, prosecutors, representatives of municipal institutions, as well as individuals holding leadership positions in state and public organizations.

The rights and duties of public and civil servants are regulated by the state’s legislation, as well as ethical norms, which require them to act with transparency, continuity, competence, and impartiality. They are subject to state control and accountability to the public for their actions and decisions.

If a public (civil) official violates laws or behaves unprofessionally in the performance of their duties, appropriate sanctions, both administrative and criminal, may be applied, depending on the severity of the offense committed. It is important that public officials serve the public good and act within the framework of the law and legal norms.

It should also be noted that a civil servant is vested with a certain scope of authority, and within those limits, they have the right to take actions that create, alter, or terminate specific legal relationships (for example, the right to hire and dismiss employees, apply disciplinary or administrative penalties, issue or not issue certain administrative documents, etc.).

An administrative offense is considered to be committed intentionally when the person who committed it was aware of the unlawful nature of their actions or inaction, anticipated the harmful consequences, and either desired those consequences or consciously allowed them to occur. The awareness of the unlawful nature of the act and the anticipation of harmful consequences are intellectual elements of intent, while the desire or conscious allowance of the consequences constitutes the volitional element.

Concealing administrative offenses can be described as the intentional actions of public or civil servants aimed at avoiding responsibility for their actions or failure to fulfill their duties. This can include hiding information, destroying evidence, distorting facts, unlawfully using their official powers, or any other actions directed at evading responsibility.

One form of concealing administrative offenses occurs when a person discovers the fact of an administrative offense but fails to document it in accordance with the law. For example, a law enforcement officer or inspector, despite having grounds to draw up a report on an administrative offense, does not carry out this procedural action. As a result, the guilty party is not held accountable, violating the principles of legality and the inevitability of punishment.

Negligence and failure to perform duties are separate types of disciplinary and legal violations. However, in this case, it is crucial to note that the person authorized to classify offenses possesses the necessary knowledge and competence but deliberately avoids proper documentation. The reasons for such behavior may vary: the presence of family or friendly ties with the offender, the desire to avoid conflict, or the wish to please superiors without receiving material rewards. This constitutes an abuse of official authority and undermines trust in institutions responsible for maintaining law and order.

Another important aspect is the person’s awareness of the administrative offense. An official or public servant who identifies an offense must act in accordance with legal requirements. However, in some cases, they may deliberately ignore their duties. Such inaction may stem from an unwillingness to take responsibility for their actions, a desire to avoid additional workload, or reluctance to engage in conflicts with other parties.

At the same time, there are cases when an official, despite witnessing an administrative offense, does not recognize its nature due to a lack of qualifications or legal awareness. This may result from an insufficient level of professional training or deficiencies in internal control mechanisms. In such situations, the offense remains unnoticed, contributing to impunity and the recurrence of similar cases in the future.

A civil servant is vested with a certain scope of authority within which they can take actions that create, alter, or terminate specific legal relationships. For example, they may hire and dismiss employees, apply disciplinary or administrative penalties, issue or withhold administrative documents, etc.

When performing official or representative duties, personal interest may influence the objectivity or impartiality in decision-making, especially when discretionary powers are involved. These powers leave room for individual discretion and personal beliefs of the public official, which may lead to a conflict of interest.

In practice, difficulties arise in determining which powers are discretionary, as this can depend on the context, specific situation, and interpretation of the legislation. It is particularly challenging to establish the boundaries of discretionary powers, which must be limited to prevent conflicts of interest.

One reason why discretionary powers can lead to conflicts of interest is that they allow the official to make decisions based on their own personal interests or the interests of third parties, which may contradict the duty to act impartially and in the interest of public welfare.

According to Recommendation No. R (80) 2 of the Council of Europe's Committee of Ministers, discretionary powers are defined as the freedom of the administration to assess situations and make decisions, giving the administration the ability to choose between various alternatives. In other words, a public or civil servant has the right to act or not act, and when they do act, they can choose one or more courses of action.

The features of discretionary powers include:

The permissiveness in assessing a specific legal fact and the ability to choose one of several possible responses to it according to the official's discretion;

The ability to determine at their discretion the scope and nature of public-law influence on individuals and legal entities, including the type, amount, and method of its implementation;

The authority of the person to choose the form of performing their duties;

The right of the person to fully or partially determine the procedure for carrying out legally significant actions, including setting deadlines and the sequence of their execution.

An administrative body entrusted with discretionary power must be guided solely by the goals for which this power was granted. If an administrative act has secondary consequences that do not align with the objectives of the discretionary power, such consequences should not be taken into account when assessing the legality of the act.

For example, if an administrative body denies an individual the allocation of land for commercial construction in order to protect the interests of the community, and the entrepreneur, relying on a positive decision, has already purchased construction materials and ordered additional design work, the indirect damages will not be considered excessive in light of the community's interests that justify the denial.

As for the characteristics of concealing administrative offenses, these include: socially dangerous actions or inactions of a person, socially dangerous consequences, a causal link between actions and consequences, the method, time, place, circumstances, and means used to

commit the criminal offense. Considering that the structure of the examined offense is formal, the establishment of the characteristic as a socially dangerous act (which is essentially the concealment of the offense itself) is mandatory for recognizing the unlawful action or inaction as completed.

Responsibility for inaction, as a general rule, arises when an individual is obligated to prevent the occurrence of unlawful consequences. This obligation may stem from the provisions of law, other regulatory acts, or an official instruction.

We propose to examine the forms of concealment of administrative offenses:

One of the most common forms of concealment of administrative offenses is ***the avoidance by officials of responsibility for their actions***. This may manifest in officials evading accountability for their work, hiding information about their actions, or attempting to shift the blame onto others. As a result, their offenses go unpunished, negatively affecting public trust in governmental structures. This form of concealment can have serious consequences for society. Evasion of responsibility leads to a sense of impunity among officials who know that their actions will not be properly addressed. This can encourage them to engage in abuses and corruption as they feel protected from punishment. To prevent this form of concealment, it is important to implement effective control and oversight mechanisms over the actions of officials. Audits, checks, and regular reporting help ensure transparency and accountability in the actions of civil servants.

Another form of concealment of an administrative offense is ***when an official assists other individuals in concealing their illegal actions or violations***. This may include helping to falsify documents, withholding information that could reveal the offense, or avoiding referral to law enforcement agencies for investigation. Such assistance from officials complicates the detection and investigation of offenses, thereby fostering impunity for the guilty parties. This form of concealment becomes particularly dangerous when several officials act together to conceal an offense, which can cause serious imbalances in justice and lead to negative consequences for public trust in the government. To combat this form of concealment, it is important to create mechanisms for protecting witnesses and employees who are willing to cooperate with law enforcement agencies and relieve them from potential consequences for disclosing offenses.

Document or information falsification is another common method of concealing administrative offenses. Officials may alter or forge documents containing information about their actions to reduce or avoid responsibility. Falsification of documents can have serious consequences for individuals who are subject to administrative measures, as well as for public trust in the authorities. It may lead to unjust sanctions or even an increase in offenses due to ineffective control.

To combat this form of concealment, it is necessary to ensure a high standard of security and protection for documents containing information about administrative offenses. It is also essential to conduct checks and audits of offenses to detect instances of falsification and take appropriate actions to hold the responsible individuals accountable.

Conclusion

The generalization of scientific approaches to the disclosure of the essence of the studied concepts has allowed for outlining a personal vision regarding the justification of the issue of concealment of administrative offenses by officials and civil servants.

Regarding the definition of the powers of officials and civil servants, it is important to note that not all civil servants and local government employees are considered officials, and not even all those performing organizational and administrative functions are officials. An essential part of this function includes advisory and consultative aspects. Using the definitions mentioned above, among civil servants and local government employees, there are individuals who are simultaneously officials, as well as those who are only civil servants and do not hold official status. These individuals engage in organizational and administrative functions but do not have advisory and consultative powers. There are also civil servants who are not considered officials in public service and local government, and they perform other types of duties besides organizational and administrative functions, such as administrative and economic duties in the respective authorities.

In the broader context, the concealment of administrative offenses poses a serious threat to the rule of law, democratic values, economic stability, and social development. Protection against such practices requires effective control, transparency, and accountability from state structures and officials.

Bibliography

1. Zákon Ukrajiny „*Pro službu v orgánoch miestnej samosprávy*“ zo dňa 07.06.2001, č. 2493-II. Informácie Verchovnej Rady Ukrajiny 2001, č. 33, st. 175
2. Trestný zákon Ukrajiny zo dňa 05.04.2001, č. 2341-III. Informácie Verchovnej Rady Ukrajiny 2001, č. 25-26, st. 131
3. MAJDANEVYČ G.: Posadové osoby ako subjekty administratívnej zodpovednosti za porušenie legislatívy v oblasti využívania a ochrany prírodných zdrojov [online]. Právny vedecký elektronický časopis. č. 1/2018. Dostupné na internete: http://lsej.org.ua/1_2018/32.pdf
4. LIKHOVITSKYY Ya., DOVBA T.: Prípad skrytého administratívneho priestupku zo strany verejnej (služobnej) osoby: znaky a formy [online]. Vedecký vestník Užhorodskej národnej univerzity, 2023, Séria PRÁVO. Vydanie 79: časť 2. Dostupné na internete: https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2023/10/79_part-2.pdf#page=82
5. Zákon č. 300/2005 Z. z. *Trestný zákon* [online]. Dostupné na internete: https://www.epi.sk/zz/2005-300/znenie-20250217#p128-1
6. Kriminálny zákon Ukrajiny. Vedecko-praktický komentár: v 2 zv. pod gen. red. V. J. Tacija, V. P. Pšonky, V. I. Borisyva, V. I. Tjutyugina. 5. vyd., doplnené. Ch. : Právo, 2013. Zv. 2: Osobitná časť 2013. 1040 s. ISBN 978-966-458-426-2, s. 907-908.

7. GUD T.: Do otázky týkajúcej sa určenia bezprostredného objektu skrývania zločinu (*čl. 396 Trestného zákona Ukrajiny*) [online]. Ekonomická teória a právo. č. 4 (47). 2021. Dostupné na internete: http://econtlaw.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/01/130-144.pdf
8. Praktika aplikácie ustanovení Osobitnej časti Trestného zákona Ukrajiny [zostavil O. P. Goroch], [online]. Pod generálnym vedením A. A. Muzyky. K.: „Centrum vzdelávacej literatúry“, 2017. 915 s. Dostupné na internete: https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2020/07/27/praktyka-zastosuvannya-vsu-polozhen-osoblyvoyi-chastyny-kku-2017-goroh-1-1.pdf

Costanza Naldini[1]

TOKENISATION AND REAL ESTATE RIGHTS: LEGAL CHALLENGES AND OPPORTUNITIES IN THE DIGITAL ERA

Abstract

The advancement of information technology has profoundly influenced real estate negotiations, impacting both the process of formation contract and land registration systems. The emergence of digital technologies has focused the attention on property rights, challenging traditional contractual frameworks. The adoption of Distributed Ledger Technology ("DLT"), particularly Blockchain and Smart Contracts, has the potential to transform the sector by reshaping ownership certification and wealth circulation, operating on a decentralized, peer-to-peer network using cryptographic security, eliminating the need of a central authority. The process of tokenization facilitates the transfer of rights within a decentralised system by transforming a physical asset into a digital object, i.e. tradable digital tokens representing its economic value and rights. The Paper try to get to the heart of the matter: what does it really mean to tokenize something under the law? Next, various aspects of Blockchain are considered, through the lens of Not Fungible Tokens. As innovation redefines ownership through Smart Property, legal frameworks must decide whether to resist or adapt to these changes.

Key words: *Non Fungible Tokens - Blockchain - Decentralisation*

Introduction to the phenomenon

The digitalisation based on the use of distributed ledger technologies (so-called DLT or "distributed ledger technologies") is an ever-growing trend in phenomenal reality and has such a disruptive charge in many sectors (not only in the monetary one) that it sweeps the entire negotiation process and changes the physiognomy not only of its ordinary formation process, but also of the system of land registries. By restricting the scope of the study to the specific field of property law, the exciting technological revolution leads us to rethink the category of "real", as well as the object of law and the relationship between state sovereignty and the freedom of actors to define new forms of exchange. It thus collides with Leviathan[2] by undermining "Leviathan trust"[3]. The advance of blockchain technology certainly has strong ideological connotations, laying the foundations for a different archetype of trust, distributed between users and cryptographic techniques. The "evangelists of the technological creed" promote the illusion of a

[1] Costanza Naldini, PhD Student at the University of Siena (Italy) – Department of Law, email adress: naldini5@student.unisi.it.

[2] The philosopher T. HOBBES (1588-1679) used the Leviathan in his work Leviathan (1651) as a symbol of the omnipotence of the state over the individual, in the form of a gigantic, human-looking creature whose body is made up of innumerable scales that form miniature men. He theorises extensively the modern absolute state, the result of the social contract by which men emerge from a state of perpetual warfare among themselves.

[3] PONGIBÒ, C.: Lex mercatoria ex machina. In Rivista di diritto dei media, 2021, 3, ISSN: 2532-9146, p. 7.

society without a state, without central institutions, with the cryptographic lex making use of rules based on configurations already anticipated by computer programmers, which also regulate intersubjective relations. Technology adheres to a system that does not require any manifestation of trust, so much so that operators can remain anonymous. Is it still the law that dominates technology or, on the contrary, is this technology predestined to govern and not to be governed[4]? For the jurist, confronting innovation requires abandoning acquired certainties to examine its consequences at the socio-economic level, to draw the appropriate solutions in terms of legal qualification and, consequently, applicable discipline, in awareness of the legal dimension of information technology.

Since these brief remarks, this contribution proposes to examine, from a legal point of view, the implications of a joint application of blockchain technology and cryptographic tokens, after a brief description of the technical elements that characterise it.

2. Connective Elements of Blockchain Technology and Cryptographic Tokens

Blockchain technology is arousing great interest because of its numerous application possibilities[5]; by using the representative mechanism of a material resource in the digital world (the so-called "tokenisation" process[6]), it could potentially synthesise the translative transfer of rights that insist on the "analogue" counterpart of the algorithmic encoding (the so-called non-fungible token cryptography)[7]. Considering the coefficients of distributed ledger technology as a whole, an alternative case of wealth circulation is emerging, whose necessary elements are integrated - in economic terms; the token seems destined to be exchanged between users within an infrastructure governed by the rules of the IT proto-network, which oversees the governance of the whole system, setting in motion projects to eliminate the figure of the intermediary, whose role is to mediate between two or more social actors in order to facilitate the reaching of an agreement (the execution of which is automated by means of a smart contract, reducing the margin of error to zero). After these brief introductory remarks, an attempt is made to give a few hints on how Blockchain/DLT technologies work.

The Blockchain stands in a kind-to-kind relationship with distributed ledger technologies (more commonly known in acronym as “DLT”), characterised by the presence of a repository

---

[4] TRAVIA, N.: La tecnologia Blockchain, in BATTELLI, E. – D’IPPOLITO, G. – DAVOLA, A. ET AL., Diritto privato digitale, Torino, Giappichelli, 2022. ISBN: 978-88-921-2419-6, p. 315.

[5] An example (which goes beyond the context of this contribution) is the application of DLT platforms for the creation and circulation of financial instruments; see on this point, NEGRI DELLA TORRE, A.: Distributed Ledger Technologies e dematerializzazione degli strumenti finanziari, in MORONE, R.M. (ed.), La trasformazione digitale dell'attività notarile, Giuffrè, Milano, 2022, ISBN: 9788828835509, p. 147 et seq.

[6] Some corporate giants, such as Deloitte, have concluded that tokenisation has the potential to 'disrupt' everything from securities trading to real estate markets: *“The act of tokenizing assets threatens to disrupt many industries, in particular the financial industry, and those who are not prepared risk being left behind.”* available at *https://www.wyoleg.gov/InterimCommittee/2019/S3-20190506TokenizationArticle.pdf,* accessed on 30 March 2025.

[7] Cryptography is an ancient discipline that originated from the necessity for secret communication between two parties. The term "cryptography" is derived from the Greek words "kryptos," meaning "hidden," and "graphos," meaning "writing." It is used to describe the process of encrypting a message in a way that can only be deciphered by the intended recipient.

that takes on the appearance of a chain of blocks, linked together by means of a logarithmic operation (so-called "hash"), which confers security and reliability to the Smart Contract. Among the macro categories of distributed ledger platforms, the permissionless category comes to the fore[8], where anyone who has an Internet connection and can download software (usually in open source), can participate in the platform's essential functions as a user of the network (a so-called "node"), holding an integral copy of the register and participating in the consensus mechanism to validate the transactions to be added to the blocks (so-called "proof of work"[9]), without the intermediation of any governing authority of the network, in an equal relationship with the other participants (peer-to-peer technology)[10]. Transactions, once written into the registry, are essentially unalterable, cryptographically protected, and cannot be changed without the consent of most users. As long as the blockchain has this architecture and governance, it is almost impossible to intervene on it opportunistically[11].

This technology makes it possible to "create" digital cryptographic units (tokens) that are historicised and indelible, to which private autonomy can attach specific rights. Attempting a reconstructive effort means going beyond the mere vision of the token as an alphanumeric string, as raw data, to consider it as a whole with the digital ecosystem and the information relating to prerogatives (financial and otherwise) with which it is associated[12].

2.1 Non-Fungible Tokens

As a result of the technical potential of this technology, the phenomenon of Non-Fungible Tokens (NFTs) has been growing in importance for some time now and deserves a separate discussion. They originate through a so-called "minting" procedure[13], but a distinction must be made between native on-chain NFTs and NFTs representing assets existing in the physical world

---

[8] For an in-depth discussion of the various blockchain architectures with different degrees of decentralisation and levels of self-governance, see BRUSCHI, D. – RUSCONI, D. – ZOIA, M.: La diversificazione delle tecnologie blockchain, in Osservatorio del diritto civile e commerciale, 2022, ISSN: 2281-2628, p. 9.

[9] A cryptographic protocol that requires, for the creation of a block in the chain, additional mathematical calculations, which complicate the hypothetical actions of those wishing to tamper with the contents of the various blocks.

[10] NAVA, G.: I non-fungible token, in GIORDANO, R., Il diritto nell'era digitale Persona, Mercato, Amministrazione, Giustizia, Giuffrè, Milano, 2022, ISBN 9788828837701, p. 240.

[11] It does, however, present a number of problems, both exogenous and endogenous; among others, we will limit ourselves to pointing out that the blockchain lacks legal substance, since it processes the data entered uncritically, without checking their veracity; furthermore, the integrity of the data entered is ill-suited to the need to modify what has been entered, when there is no longer a correspondence between the factual, external world and the cryptographic one.

[12] For a brief reference to the taxonomy of tokens, we cannot refrain from pointing to the definitions contained in Regulation (EU) 2023/1114 of the European Parliament and of the Council of 31 May 2023 on crypto-assets markets and amending Regulations (EU) No 1093/2010 and (EU) No 1095/2010 and Directives 2013/36/EU and (EU) 2019/1937, in OJEU L 150/49, that includes in its Article 3: Crypto-asset, Asset-referenced token, Electronic money token or E-money token, and Utility token.

[13] The minting process, unlike the mining process typical of cryptocurrencies and fungible tokens in general, is an operation that precludes the configuration of another NFT on the same asset, giving it the characteristic of scarcity and rivalry.

(so-called off-chain), focusing on the application of NFTs to the real estate market[14]. A peculiar characteristic of this type of token is their infungibility, even though they are digital assets, usually replicable and interchangeable with each other (an example among all the cryptocurrencies), they are unique in the reference system, endowed with a digital identification code (so-called "hash"[15]) that makes them uniquely traceable to the underlying asset and therefore, not commutable with other algorithmic sequences within the registry[16]. This encoding, consisting of a string of letters and numbers, represents the underlying analogue asset (and the subjective rights embedded in it) and is extracted by means of an encoding standard (generally the ERC-721[17]). The moment of creation of this type of token therefore takes place with the tokenisation process, which, through an algorithmic compression process (known as hashing), generates lines of computer code (in the form of a file) that transform a tangible asset into a digital product, endowed with its own token ID, which is stored in an essentially permanent manner in the blocks of the ledger through the smart contract, and to which a time stamp is associated (known as the time-stamping function). This file contains only digital information that certifies the user's legal position with respect to a given asset and a smart contract necessary to insert the token, as created, into its owner's virtual wallet. The metadata constituting the object to which the token unambiguously refers is instead stored in a virtual location outside the blockchain[18]. The next phase concerns the moment of distribution of the NFT on the platforms, where the smart contract comes to the fore once again; remaining on the eminently structural level, the purchaser of an NFT receives a digital certificate that contains only the above-mentioned logarithmic hash function and certain algorithmic properties of the token, which allow it to be uniquely linked to a smart contract realised on the platform, which in turn allows it to be linked, via a link, to the digital file, external to the platform, containing the digital product. The understanding of the technological structure of the NFT makes it possible to think about a possible legal framework of the same, accepting, from a civil law point of view, the legal nature of the "res"[19], understood not in a natural but in a legal sense as an object of rights, capable of

---

[14] Application that takes two forms: on the one hand, the marketing of real estate in the Metaverse, on the other hand, the tokenization of ownership rights over real estate existing in the real world. On the topic of NFTs mainly applied to real estate, KONASHEVYCH, O.: General Concept of Real Estate Tokenization on Blockchain, in European Property Law Journal, vol. 1-2, 2020, 9, ISSN: 2190-836, p. 21 et ss.

[15] The hashing algorithm is unidirectional, i.e. it is not reversible, which means that the original source document cannot be reconstructed once the hashing process has taken place and the computer code has been produced as the output.

[16] For an in-depth discussion on the topic of infungibility in NFTs, see CHOHAN, U.W.: Non-Fungible Tokens (NFTs) Early Thoughts & a Research Agenda (March 8, 2024), in Critical Blockchain Research Initiative (CBRI), Working Papers, 2021, available at https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3822743.

[17] "ERC" stands for "Ethereum Request for Comment's", a set of procedures and rules established by computer developers that can be used to program smart contracts to create tokens.

[18] GUACCERO, A., SANDRELLI, G.: Non-Fungible Tokens (nfts), in Banca Borsa Titoli di Credito, 75, 2022, 6, *ISSN. 0390-9522,* p. 824 et ss.

[19] In case law, please see Singapore High Court decision, 21 October 2022, SGHC264, Janesh s/o Rajkumr v. Unknow Person, which represents the first case in which an NFT is recognised as a legally relevant asset, and therefore property, recognising that it is not in the nature of mere information, but rather in the nature of encrypted data that allows the computer network to give instructions to the holder to have exclusive control over the token transferred into its virtual wallet; see, on this point, also the decision of the Singapore High Court, 4 March 2022,

satisfying interests of a patrimonial nature, valuing the NFT in its various immaterial structures of economic value.

3. The elimination of institutional parties in the security of the circulation of real estate.

The "Tokenisation" of real (and financial) assets brings several -and general- benefits: disintermediation, speed of transactions, immutability and security; at the same time, blockchain technology shows the numerous problematic profiles that arise from the intersection between its technological substratum and legal-regulatory processes, particularly in relation to publicity formalities and formal requirements. In fact, this phenomenon, when applied to the transfer of ownership of real rights in immovable property, potentially disrupts the current ways of keeping registers and confirms an irreducible fundamental incompatibility between the so-called permissionless systems, which are resistant to any kind of authoritative control and rely exclusively on horizontal coordination methods, and certain essential contents of statehood (the binomial of property registers/notaries). The adoption of a digital tool such as the one described above, to which the certification functions typically performed by centralised institutions, i.e. a Latin notariat, would conflict with the current system of transcription in the Property Registers, which are managed by public bodies in synergy with public officials. At the basis of the legislative choice of the 1942 Italian Civil Code, in the name of the certainty and reliability of the results of the land registers, the legislator establishes the principle of the authenticity of the title as an essential component of the system of publicity of real estate; but what was the underlying legal rationale of the legislative choice? The need for security in legal transactions, to be achieved through two main elements: on the one hand, a system of declaratory publicity, the implementation procedure of which is carried out by a subject that is an expression of state power, which guarantees the accuracy of the results of the registers, and on the other hand, the typification of real rights that can be opposed to third parties[20]. The role played by the principle of the authenticity of the transcribed title is also linked to the need, recognised by the legal system, to verify the identity of the parties to the deed and to ensure adequate control by the public official of the legality, but also of the capacity and legitimacy of the parties. Such controls seem to be the justifiable foundation of the real estate transaction system, which tends to ensure the greatest possible protection of third parties.

SGHC46, CLM v. CLN and others. Part of the doctrine, however, sees that, with the transfer of the NFT, ownership of the underlying tangible asset is not attributed to its holder; on this point, see GUACCERO, A., SANDRELLI, G.: Non-Fungible Tokens (nfts) cit, p. 849; of the same opinion BERTELLI, F.:Real Rights and Digital Assets: The Use of Tokens in Real Estate, in Tecnologie e Diritto, 2023, 1, *ISSN*: 2724-1955, p. 60; more inclined to recognise the traits of possession, instead of ownership, see GRANIERI, M., PARDOLESI, R.:Decostructing NFTS as Decentralised Digital Property, in SILIQUINI-CINELLI, L. – GIANTI, D. – BALESTRIERI, M.: The Grand Strategy of Comparative Law. Themes, Methods, Developments, Routledge, London, 2024, ISBN: 978-1-032-44391-1.

[20] For an historical reconstruction of the figure of the Italian notary and his relations with the State, see DE CARIA, R.: La liberalizzazione dei servizi notarili in prospettiva gius-economica, tra interesse pubblico, concorrenza e vincoli europei, in Il Nuovo Diritto delle Società, 2021, 11, ISSN 2039-6880, pp. 1729 et ss.

Conclusions

The aim of this paper is neither to defend the current discipline nor to celebrate the lex cryptographica, but rather to provide a brief analysis of the future scenario that could emerge in real estate transactions, with a significant reduction in transaction costs, by giving users control over their activities. In fact, this system contains the tools necessary for a secure circulation of wealth, subject to a problem of integration between this technology and the current regulatory apparatus. This is, in fact, one of the main differences between digital property and property created by the state: the free nature of the digital infrastructure, which is capable of undermining the power of the state and promoting harmonisation between the different national property systems, creating a new legal order, digital property law[21].

Bibliography

1. BERTELLI, F.:Real Rights and Digital Assets: The Use of Tokens in Real Estate, in Tecnologie e Diritto, 2023, 1, *ISSN*: 2724-1955, p. 60;
2. BRUSCHI, D. – RUSCONI, D. – ZOIA, M.: La diversificazione delle tecnologie blockchain, in Osservatorio del diritto civile e commerciale, 2022, ISSN: 2281-2628, p. 9
3. CHOHAN, U.W.: Non-Fungible Tokens (NFTs) Early Thoughts & a Research Agenda (March 8, 2024), in Critical Blockchain Research Initiative (CBRI), Working Papers, 2021, available at https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3822743
4. DE CARIA, R.: La liberalizzazione dei servizi notarili in prospettiva gius-economica, tra interesse pubblico, concorrenza e vincoli europei, in Il Nuovo Diritto delle Società, 2021, 11, ISSN 2039-6880, pp. 1729 et ss.
5. FAIRFIELD, J. A. T.: Tokenized: the law of non-fungible tokens and unique digital property, in Indiana Law Journal, 97(4), 2022, *ISSN* : 2169-3218, pp. 1261-1314.
6. GRANIERI, M., PARDOLESI, R.:Decostructing NFTS as Decentralised Digital Property, in SILIQUINI-CINELLI, L. – GIANTI, D. – BALESTRIERI, M.: The Grand Strategy of Comparative Law. Themes, Methods, Developments, Routledge, London, 2024, ISBN: 978-1-032-44391-1
7. GUACCERO, A., SANDRELLI, G.: Non-Fungible Tokens (nfts), in Banca Borsa Titoli di Credito, 75, 2022, 6, *ISSN. 0390-9522,* p. 824 et ss.
8. KONASHEVYCH, O.: General Concept of Real Estate Tokenization on Blockchain, in European Property Law Journal, vol. 1-2, 2020, 9, ISSN: 2190-836, p. 21 et ss.
9. NAVA, G.: I non-fungible token*,* in GIORDANO, R., Il diritto nell'era digitale Persona, Mercato, Amministrazione, Giustizia, Giuffrè, Milano, 2022, ISBN 9788828837701, p. 240

[21] For an extremely in-depth look at the concept of digital property in the English landscape, please refer to FAIRFIELD, J. A. T.: Tokenized: the law of non-fungible tokens and unique digital property, in Indiana Law Journal, 97(4), 2022, *ISSN* : 2169-3218, pp. 1261-1314.

10. NEGRI DELLA TORRE, A.: Distributed Ledger Technologies e dematerializzazione degli strumenti finanziari, in MORONE, R.M. (ed.), La trasformazione digitale dell'attività notarile, Giuffrè, Milano, 2022, ISBN: 9788828835509, p. 147 et seq.
11. PONGIBÒ, C.: Lex mercatoria ex machina. In Rivista di diritto dei media, 2021, 3, ISSN: 2532-9146, p. 7
12. TRAVIA, N.: La tecnologia Blockchain, in BATTELLI, E. – D'IPPOLITO, G. – DAVOLA, A. ET AL., Diritto privato digitale, Torino, Giappichelli, 2022. ISBN: 978-88-921-2419-6, p. 315

Case Law

1. Singapore High Court decision, 21 October 2022, SGHC264, Janesh s/o Rajkumr v. Unknow Person
2. Singapore High Court decision, 4 March 2022, SGHC46, CLM v. CLN and others.

European legislation

1. Regulation (EU) 2023/1114 of the European Parliament and of the Council of 31 May 2023 on crypto-assets markets and amending Regulations (EU) No 1093/2010 and (EU) No 1095/2010 and Directives 2013/36/EU and (EU) 2019/1937, in OJEU L 150/49

Internet resources

1. LAURENT, P.: The tokenization of assets is disrupting the financial industry. Are you ready? available at: *https://www.wyoleg.gov/InterimCommittee/2019/S3-20190506TokenizationArticle.pdf,* accessed on 30 March 2025

Anna Pavliuk[1]

THE RIGHT OF OWNERSHIP OF WEAPONS UNDER THE CONDITIONS OF THE MARTIALLAW

There are no bad weapons, there are no good weapons, any weapon in the hands of a criminal is bad, any weapon in the hands of a decent person poses no threat to anyone - except criminals. Charlton Heston

Abstract

The article examines the legal nature of the right to own weapons. By comparing the norms of the legislation of European countries, the general principles of legal, organizational and functional support for the possession of weapons are determined. The main areas of activity in the field of ensuring the right to own weapons are considered. Key issues and prospects for development in this area in the legislative space are identified. The purpose of the study is a comprehensive study of the legal principles of organizing activities and functioning of the mechanism for legalizing weapons in Ukraine, taking into account the processes of European integration.

The materials of the study are: 1) regulatory and legal support for the regulation of intelligence activities; 2) works of domestic and foreign authors conducting their scientific and practical research in the field of legal principles of intelligence activities. The following methods were used in the research process: philosophical, general scientific and special methods of scientific knowledge, in particular synthesis, analysis, induction, deduction, structural-functional method and others.

The concept and essence of intelligence activities, its meaning and main idea are characterized. The issue of ensuring the effectiveness and expediency of the activities of intelligence agencies is considered.

The issue of the basic principles regulating the exercise of the right to own weapons is revealed. Their list, first of all, includes: the rule of law, legality, observance of constitutional rights and freedoms, protection of the legitimate interests of society and the state. Theoretical aspects of the right to own weapons are highlighted. The directions of development and implementation of new mechanisms of activity in this area under martial law are outlined. Analysis of the challenges and threats caused by the armed aggression of the Russian Federation. Based on the above, the innovations of Ukrainian legislation in the system of arms circulation are characterized, taking into account foreign experience.

Keywords: *weapons, martial law, ownership, declaration, storage, carrying, permit.*

---

[1] Anna Pavliuk. 4th year student of the Faculty of Law, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University Supervisor: Oksana Kiriiak candidate of legal sciences, associate professor of the Department of Private Law, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

Since February 2022, Ukraine has been living in wartime realities. War dictates constant danger and risks. This makes you think, first of all, about the safety of yourself and your loved ones. If earlier it was possible to hope that the absence of weapons makes you a peaceful resident, protected from enemy troops by international and domestic law, then after the experience of the Russian atrocities in Bucha, Irpen, Borodyanka, and dozens of other infamous cities and villages, there is an understanding in Ukrainian society that weapons significantly increase the chances of survival. Public opinion on gun ownership in Ukraine is evolving: according to polls in 2022, the absolute majority of respondents support granting citizens the right to own firearms. 59% of Ukrainians out of over 1.7 million citizens who took part in the first nationwide survey on May 25, 2022 using the mobile application of the Ministry of Digital Transformation of Ukraine "Diya" are ready to obtain weapons for personal protection [1].

In response, our state is responding to public demand. First, the procedure for issuing citizens with permits to purchase, store and carry hunting weapons and ammunition during martial law has been simplified. In addition, the Law of Ukraine "On Amendments to the Law of Ukraine "On Ensuring the Participation of Civilians in the Defense of Ukraine" regarding improving the procedure for obtaining, declaring and handling firearms" was adopted in its entirety [2].

So, how did it all begin? On February 24, 2022, the Russian Federation launched a full-scale invasion of Ukraine. Within a few days, the troops of the aggressor state approached the outskirts of Kyiv. The leadership of the Ministry of Internal Affairs and the National Police of Ukraine made an unconventional decision to defend Ukraine, protect its sovereignty, territorial integrity and inviolability - to issue firearms, in particular automatic weapons, to the civilian population for the period of martial law.

All this happened chaotically. The weapons were issued without any documents and information about who exactly received them. On the one hand, this led to the creation of potential resistance from the population to the invaders, and on the other, the Ukrainian military leadership later stated that this decision led to incidents of "friendly" fire and hindered military operations[3].

Later, thanks to the prompt response of the Ministry of Internal Affairs, Order No. 170 issued on 01.03.2022 simplified the procedure for granting a permit for the acquisition, storage and carrying of hunting weapons and ammunition for them during martial law. This procedure applies only to hunting weapons. It is not possible to obtain traumatic weapons under it, for this category of weapons the requirements for the necessary presence of a special status remain. The procedure for obtaining a permit is a temporary measure, valid only for the period of martial law, and an alternative to the general order. However, even in times of war, a permit can be obtained, it will be valid for 3 years [4].

On March 3, 2022, the Verkhovna Rada of Ukraine adopted the Law of Ukraine "On Ensuring the Participation of Civilians in the Defense of Ukraine" with the aim of:

- to provide the opportunity for civilians* during the period of martial law to participate in repelling and deterring armed aggression of the Russian Federation and/or other

states by obtaining firearms and ammunition for them in accordance with the procedure and requirements established by the Ministry of Internal Affairs of Ukraine;

- to provide citizens of Ukraine with the right to participate in repelling and deterring armed aggression of the Russian Federation and/or other states, using their own award-winning weapons, sporting weapons (pistols, revolvers, rifles, smooth-bore rifles), hunting rifled, smooth-bore or combined weapons and ammunition for them, during the period of martial law;
- to exempt civilians from liability for the use of firearms against persons committing armed aggression against Ukraine, if such weapons are used on the grounds and in accordance with the procedure established by the Law.

It is worth noting that civilians are citizens of Ukraine, as well as foreigners and stateless persons who are legally on the territory of Ukraine, who have the right to obtain firearms and ammunition for them. The right to use their own weapons belongs only to citizens of Ukraine [5].

Both before and during the war, the rights to acquire weapons differ depending on the category of weapons, the person's citizenship and the person's attainment of a certain age. Citizens of Ukraine who have reached the age of 21 have the right to obtain smooth-bore hunting weapons. Citizens of Ukraine who have reached the age of 25 have the right to obtain rifled hunting weapons and their main parts [6].

Traumatic weapons (in regulatory documents - domestically produced devices for shooting cartridges equipped with rubber or similar in their properties non-lethal projectiles) can be used by employees of the court, law enforcement agencies and their close relatives from the age of 21; persons participating in criminal proceedings; people's deputies of Ukraine; members of public formations for the protection of public order and the state border (guards); military personnel, except for those undergoing conscription; civil servants; journalists [7].

So when and in what cases is the use of firearms by civilians allowed during the period of martial law. First of all, the procedure for the use of firearms by civilians during participation in repelling and deterring armed aggression of the Russian Federation and/or other states against Ukraine during the period of martial law was approved by the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated April 15, 2022 No. 448.

The legal use of firearms is the firing of firearms by civilians during participation in repelling and deterring armed aggression against Ukraine during the period of martial law, in particular the implementation of individual self-defense and self-defense when performing tasks related to the introduction and implementation of measures of the legal regime of martial law.

At the same time, it is important to understand the meaning of the terms. Individual self-defense is the use of firearms by civilians while participating in repelling and deterring armed aggression against Ukraine during the period of martial law to protect their life and health from an attack or threat of an attack, if it is impossible to protect themselves in such a situation in another way and by other means.

Self-defense is the use of firearms by civilians while participating in repelling and deterring armed aggression against Ukraine during the period of martial law to protect

themselves from an attack or threat of an attack on military and/or civilian objects protected and/or defended by them, other persons participating in repelling and deterring armed aggression against Ukraine during the period of martial law, if it is impossible to protect them in such a situation in another way and by other means [8].

The next logical question that arises from the analysis of these legislative provisions is: what weapons can be licensed. First of all, we are talking about smooth-bore and rifled hunting weapons, as well as traumatic weapons. The categories are the same, but in the case of the simplified procedure we are talking exclusively about hunting. This category includes:

Smooth-bore weapons (double-barreled, pump-action shotguns, semi-automatic self-loading shotguns). The weapon is short-range (effective range - 50-150 meters), practically unable to penetrate armor, but quite powerful and effective at close ranges. Pump-action and semi-automatic shotguns can also be characterized by sufficient magazine capacity (up to 10 rounds) and rate of fire.

Rifled weapons (mainly carbines with a longitudinally sliding bolt and semi-automatic self-loading carbines, or less common examples: carbines with a Henry bracket, revolver-type carbines and fittings (similar to double-barreled shotguns in terms of loading principle)). Due to the rifling in the barrel and the specific shape of the bullet, it has a greater effective range (from 200 meters to several kilometers), penetration ability and rate of fire. Some models of such weapons are civilian versions of combat analogues. Thus, civilian modifications of the Kalashnikov assault rifle and the American rifle on the AR-10/15 platforms can be found on the market. The differences from the combat version are insignificant, the main one being the lack of automatic fire mode [7].

According to clause 1, clause 1 of Order No. 170, in order to obtain a permit to purchase, store and carry hunting firearms, rifled, smooth-bore weapons (hunting weapons) and cartridges, it is necessary to submit to the head of the police department at the place of residence (stay) of the applicant:

- a written application for the issuance of a permit to purchase, store and carry hunting weapons;
- a copy of an identity document;
- if available - a copy of a military ID card, a pensioner's or veteran's certificate of military service or other law enforcement agency, or a certificate of a member of a public order protection group, or a weapons permit.

Despite the simplification of the procedure, a person still submits 2 applications: first for the purchase, and then for the storage and carrying of weapons. The term for issuing a permit does not exceed 2 days due to the necessary verification of the person. As a result, the list of required documents has been significantly simplified and the term for issuing a permit for obtaining weapons has been significantly reduced [4].

The only questionable aspect is the quality of the verification of persons wishing to possess such weapons. For example, the abolition of the requirement to submit a medical

certificate theoretically provides access to weapons to an unbalanced or mentally ill person, in whose hands a weapon may pose a danger to him or her and other people. At the same time, the theoretical part is almost eliminated: now there is no need to take courses in handling weapons, study the material and rules [9].

It should be noted that civilians participating in the repelling and deterring of armed aggression against Ukraine, when using firearms, must be guided by the following principles, which are based on generally recognized norms of international humanitarian law:

- inevitability - the use of firearms in cases where it is absolutely obvious and necessary;
- military necessity - the use of firearms in cases where it is impossible to exercise the right to self-defense and/or fulfill the assigned tasks in any other way;
- proportionality - the use of firearms to the extent that it is necessary to achieve the goal of self-defense and/or repelling, deterring armed aggression against Ukraine, if this does not cause excessive harm to third parties and civilian objects compared to the expected specific military advantages.

The use of firearms must be carried out in such a way as to cause minimal harm in each specific situation [8].

Today, the understanding of weapons has shifted from the category of "threat and risks" to the category of "protection and security". According to the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, before the start of the aggressive war against Ukraine, citizens legally owned firearms in a total number of about 1.3 million units [10]. But the biggest problem today is created by illegal weapons, of which in Ukraine, according to the Swiss research organization Small Arms Survey, there are from 3 to 5 million units [11]. Despite such a significant number of firearms in circulation, these legal relations in Ukraine are still not regulated by any law. All issues related to the circulation of civilian weapons are resolved exclusively by subordinate regulatory acts of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine and other ministries and departments. Also, there is still no single state register of weapon owners, there is no classification of modern civilian firearms, etc.

Firearms and unused ammunition for them are subject to return by civilians to the police authorities within 10 days after the termination or cancellation of martial law [12].

Issued firearms and unused ammunition for them are subject to return by a civilian to the police authorities before the termination or cancellation of martial law in Ukraine or are confiscated by them in the event of:

- self-exclusion from participation in repelling armed aggression,
- a person's change of permanent residence (stay) or inability for other reasons to participate in repelling armed aggression,
- committing an act that discredits a person as such, committing a criminal offense with the use of firearms or the threat of its use [8].

Thus, our state will definitely defend itself. Defend itself and fight to the last. Free access of citizens to weapons can theoretically even reduce the number of crimes. It is obvious that

liberalization is needed in the area of arms circulation. As modern experience shows, diplomacy with Ukraine's northern neighbor does not work, but armed and motivated Ukrainians are able to effectively fight the occupiers and liberate their land from the invaders.

Bibliography

1. Results of the All-Ukrainian survey using themobile application of the Ministry of DigitalTransformation of Ukraine "DIIA" on the ownership ofweapons by Ukrainians URL: https://www.facebook.com/diia.gov.ua/posts/379723137513953 (date of access: 02.03.2025)
2. On amendments to the Law of Ukraine "Onensuring the participation of civilians in the defense of Ukraine" to improve the procedure for obtaining, declaring and handling firearms: Law of Ukraine dated08/20/2024 No. 3899-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3899-20#Text (date of access: 02.03.2025).
3. Mamka G. Substitution of concepts or completemisunderstanding of declaring captured or foundweapons? Legal newspaper ONLINE. September 25, 2024. URL: https://yur-gazeta.com/publications/practice/civilne-pravo/pidmina-ponyat-chi-povne-nerozuminnya-deklaruvannya-trofeynoyi-chi-znaydenoyi-zbroyi.html (date of access: 02.03.2025)
4. On the peculiarities of issuing permits to citizensof Ukraine to purchase, store and carry huntingweapons and ammunition for them during martial law: Order of the Ministry of Internal Affairs of Ukrainedated 01.03.2022 No. 170. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0273-22#Text (date of access: 02.03.2025).
5. On ensuring the participation of civilians in thedefense of Ukraine: Law of Ukraine dated 03.03.2022 No. 2114-IX: as of November 25, 2024. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2114-20#Text (access date: 02.03.2025).
6. On the right of ownership to certain types ofproperty: Resolution of the Verkhovna Rada ofUkraine dated 17.06.1992 No. 2471-XII: as of 24 Jan. 1995 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2471-12#Text (access date: 02.03.2025).
7. On approval of the Instructions on the procedurefor the manufacture, acquisition, storage, accounting, transportation and use of firearms, pneumatic, cold andcold weapons, domestically produced devices forshooting cartridges equipped with rubber or similar intheir properties projectiles of non-lethal action, andcartridges for them, as well as ammunition forweapons, main parts of weapons: Order of the Ministryof Internal Affairs of Ukraine dated 08/21/1998 No. 622: as of July 19, 2024 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98#Text (access date: 02.03.2025).
8. On approval of the Procedure for the use offirearms by civilians during participation in repellingand deterring armed aggression of the RussianFederation and/or other states against Ukraine duringthe period of martial law: Resolution of the Cabinet ofMinisters of Ukraine No. of Ministers of Ukraine dated15.04.2022 No. 448: as of 25 Nov. 2024 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448-2022-п#Text (date of access: 02.03.2025).

9. On approval of the Regulations on the permittingsystem: Resolution of the Cabinet of Ministers ofUkraine dated 12.10.1992 No. 576: as of 18 Oct. 2024 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/576-92-п#Text (date of access: 02.03.2025).
10. Portal of the Ministry of Internal Affairs URL: https://mvs. gov.ua/uk/press-center/news/mvs-okladematsimalnix-zusil-zadlya-napracyuvannyayakisnoyi-zakonodavcoyi-bazi-u-sferi-obiguzbroyi-ta-yiyi-efektivnogo-pravozastosuvannyabogdan-drapyatii; https://mvs.gov.ua/uk/ ministry/projekti-mvs/informatizaciya-sistemimvs-ukrayini/jedinii-rejestr-zbroyi-ukrayini; https://mvs.gov.ua/news/z-23-cervnia-v-ukrayinizapraciuvav-jedinii-rejestr-zbroyi(date of access: 02.03.2025)
11. Data from the Swiss research organization SmallArms Survey on the circulation of illegal firearmsURL: https://www.smallarmssurvey.org/ (date ofaccess: 02.03.2025)
12. On the extension of the validity period of permitsin the field of circulation of weapons, devices andexplosive materials during martial law in Ukraine: Order of the Ministry of Internal Affairs of Ukrainedated 18.03.2022 No. 195. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0345-22#Text (date of access: 02.03.2025).

Yana Stadniichuk [1]

THE GDPR IMPLEMENTATION IN UKRAINIAN DYNAMICS

Abstract

The scientific theses provide a detailed analysis of the GDPR regulations and the Law of Ukraine "On Personal Data Protection." The study examines the differences between Ukrainian legislation and GDRP. The main similarities include equal rights for individuals providing consent for personal data processing, identical requirements for granting such consent, and measures to protect personal data from fraud and unlawful use. Special attention is given to the differences between Ukrainian legislation and the GDPR. The key distinctions concern terminology, the scope of the law, the amount of penalties for violations, and the existence of a regulatory body overseeing compliance with legal norms. Additionally, the theses address Ukraine's new draft law "On Personal Data Protection," which introduces amendments and updates in accordance with GDPR standards.

Keywords: *GDPR, personal data protection, Ukrainian legislation, European Union, legislative differences.*

Introduction

On 17 June 2022, the European Commission granted Ukraine the status of a candidate for EU membership. This implies that comprehensive reforms of national legislation in line with European standards are mandatory. The changes cover all key areas, from the economy and justice to human rights, environmental policy, digital security and personal data protection and the implementation of the GDRP.

Personal data protection remains a highly relevant issue in Ukraine, especially amid the rapid development of digital technologies and growing cyber threats. Current challenges require improvement of legislation, introduction of more effective mechanisms for controlling data processing, and increased liability for its unlawful use.

The main part

In accordance with Article 15 of the EU-Ukraine Association Agreement, Ukraine has undertaken to adapt its personal data protection legislation to European standards. A number of steps have already been taken in this direction. In 2024, the Verkhovna Rada of Ukraine drafted Draft Law No. 8153 On Personal Data Protection, which is intended to approximate the GDPR regulatory framework. The Verkhovna Rada of Ukraine provided a clear list of changes to be expected in the new law.

[1] Yana Stadniichuk. Supervisor: Oksana Kiriiak associate professor at the Private Law Department of Yurii Fedkovych Chernivtsi National University, E-mail: stadniichuk.yana@chnu.edu.ua

First of all, the draft law clearly provides for broader rights to personal data subjects, including the right to access, rectify, delete and restrict processing of their data, and introduces a data protection impact assessment (DPIA).

This provision is clearly enshrined in Article 35 of the General Data Protection Regulation, which stipulates that where the processing of personal data may result in high risks to the rights and freedoms of individuals whose personal data are processed, each controller (whether natural or legal person), taking into account the nature, context, scope and purposes of the processing of personal data, must assess the impact of the proposed processing on the protection of personal data... This provision will help minimise the risks of personal information leakage.

However, despite the changes that the authorities are ready to make to implement the provisions of the European regulation, the current Law on Personal Data Protection contains a number of discrepancies compared to the GDPR. Let's take a closer look at the main differences between the GDRP regulation and the Law of Ukraine 'On Personal Data Protection'

First of all, the main difference between Ukrainian legislation and the GDPR is the scope of the law. In accordance with Article 1 of the Law of Ukraine 'On Personal Data Protection', this law regulates legal relations related to the protection and processing of personal data and is aimed at protecting the fundamental rights and freedoms of man and citizen, in particular the right to privacy, in connection with the processing of personal data.

Compare this with Article 3 of the GDPR, which clearly states that this regulation applies to the processing of personal data within the scope of the activities of organizations located in the EU, regardless of where the processing takes place. It also applies to companies outside the EU if they process the data of individuals in the Union in connection with the provision of goods or services or tracking their behaviour in the EU' From this article, we understand that the GDPR has an extraterritorial effect and applies in any country if personal data of an EU citizen is processed.

The next difference between the legal acts is the very definition of 'personal data'. Ukrainian legislation defines personal data as information or a set of information about an individual who is identified or can be specifically identified; the legislator emphasizes that personal data is a set of certain information by which a person can be recognized, for example, by name, surname or by certain additional information such as the person's IP address or place of residence. If we compare this provision with the definition provided by the GDRP, the definition needs to be improved and detailed.

Article 4 of the GDPR defines 'personal data' *as any information relating to an identified or identifiable natural person ('data subject'); an identifiable natural person is one who can be identified, directly or indirectly, in particular by reference to an identifier such as a name, an identification number, location data, an online identifier or to one or more factors specific to the physical, physiological, genetic, mental, economic, cultural or social identity of that natural person*;

When comparing these provisions, the GDPR provides a broader interpretation of the definition of personal data, including the resources through which a person can be recognized, so it is worth noting that the European regulation focuses on sensitive data (information stored, processed, or managed by an individual or organization that is confidential and only accessible to authorized users with the proper permission, privileges, or clearance to view it.) The GDPR defines sensitive data as one of the sources of identification of a person through the physical, psychological, genetic, economic, cultural or social identity of that person.

The main difference between the Ukrainian law on personal data protection and the GDPR is the absence of a Data Protection Officer, a person who ensures independent application of laws on personal data protection by an organisation.

Article 37 of the GDPR stipulates that such a specialist is required if:

1. Data processing is carried out by a public authority (except for courts in their judicial activities).
2. The company's core business involves regular and systematic monitoring of data subjects on a large scale.
3. The organization processes special categories of personal data (medical, biometric, criminal records, etc.) on a large scale.

The GDPR ensures the protection of personal data by preventing its leakage, especially in cases of mass data processing or if the data belongs to a special category (sensitive data). At the same time, Ukraine does not currently have a mandatory requirement to appoint a Data Protection Officer (DPO). However, the country has the Ukrainian Parliament Commissioner for Human Rights, which is authorised to consider proposals, complaints and other requests from individuals and legal entities regarding the protection of personal data, as well as to make appropriate decisions based on their results.

The next difference between the GDRP and the Law of Ukraine ‘On Personal Data Protection’ is the legal basis for personal data processing. GDPR Art 6 defines 6 legal grounds for processing personal data. The legal grounds according to the GDPR interpretation are:

1) **Consent of the data subject** - data may be processed if the individual has given explicit and voluntary consent to its processing for specific purposes.
2) **Performance of a contract** - processing is necessary for the performance of a contract to which the data subject is a party (e.g. fulfilment of an online order).
3) **Legal obligation** - processing is necessary to comply with legal requirements imposed by law (e.g., accounting records).
4) **Protection of vital interests** - processing is necessary to protect the life or health of the data subject or another person (e.g. in case of medical emergency).
5) **Performance of tasks in the public interest or exercise of official authority** - processing is carried out by public authorities or organisations for the performance of tasks of public importance.

6) **Legitimate interest** - processing is necessary to protect the legitimate interests of the company or a third party, if such interests do not override the rights of the data subject (e.g. fraud prevention).

Article 6 of the Law of Ukraine 'On Personal Data Protection' defines the main grounds for processing personal data, namely:

1) consent of the personal data subject to the processing of his/her personal data. Pursuant to this provision, personal data may be processed only after obtaining the voluntary and unambiguous consent of the individual.
2) permission to process personal data granted to the personal data owner in accordance with the law solely for the purpose of exercising his/her powers;
3) conclusion and execution of a transaction to which the personal data subject is a party or which is concluded in favour of the personal data subject or for the purpose of taking measures preceding the conclusion of a transaction at the request of the personal data subject;
4) protection of the vital interests of the personal data subject; for example, when processing is necessary to protect the life or health of a person.
5) the need to fulfil the obligation of the personal data controller provided for by law; for example, when maintaining tax reporting.

Comparing the grounds for processing personal data, a number of common and distinctive aspects can be identified.

First of all, it is worth noting that the consent of the subject is the key basis for processing personal data in both legal acts. In addition, both the GDPR and Ukrainian law provide for the protection of vital interests and the processing of personal data for the purpose of fulfilling legal obligations.

At the same time, the GDPR provides a wider list of grounds for processing personal data. In particular, it introduces the concept of 'legitimate interest', which allows companies to process personal data without the consent of the subject if it is justified. Ukrainian law does not have such a ground. In addition, the GDPR provides for the possibility of processing personal data for the public interest or for the exercise of official authority, while Ukrainian law focuses on the permission provided by law.

It is worth noting the differences provided for in the rights of personal data subjects Section 3 of the GDRP clearly defines the rights granted to personal data subjects:

1. The right to access information means that the subject has the right to receive confirmation of whether his or her personal data is being processed and to access it. Individuals have the right to receive a copy of their personal data and other additional information: the purposes of using this information, the period of storage of personal information, as well as the criteria by which the period of use of personal data is determined, etc.

2. The right to rectification. In accordance with Article 16 of the GDPR, the data subject has the right to supplement incomplete personal data, including by submitting an additional statement.
3. The right to erasure (‘Right to be forgotten’) - The data subject has the right to request the controller to erase personal data concerning him or her without undue delay, and the controller is obliged to erase the personal data without undue delay. However, this right is not absolute, and the GDPR provides a number of grounds on which an individual may have the right to erasure:

1. Personal data is no longer necessary for the purpose for which it was collected or processed

If the individual withdraws his or her consent in accordance with Article 6(1)(a) (processing based on consent) or Article 9(2)(a) (processing of special categories of data based on consent) and there is no other legal basis for the processing.

2. The individual has the right to object to the processing of personal data for personal reasons, if there are no compelling legal grounds for continuing the processing of personal data, as well as if the individual objects to the use of personal data for marketing purposes
3. A person has the right to request the deletion of personal data in case of unlawful processing of personal data. For example, in case of non-compliance with the GDRP
4. Legal obligation The erasure is necessary to comply with a legal obligation under the law of the EU or the Member State to which the controller is subject.
5. Data collected in connection with information society services. If personal data has been collected from a child in connection with the provision of information society services (e.g. social media, online platforms) in accordance with Article 8(1) (consent to the processing of children's data).

However, Article 17(3) sets out a number of exceptions when the right to erasure does not apply:

In relation to the exercise of the right to freedom of expression and information, if the deletion of this information would restrict the right to freedom of speech or access to information

To fulfil a legal obligation. If the processing is necessary for the compliance with a legal obligation established by the legislation of the European Union or a Member State to which the controller is subject, or if the processing is necessary for the performance of a task in the public interest or the exercise of official authority of the controller.

If the processing is necessary for the public interest in accordance with Article 9(2)(h) and (i) (e.g., to prevent epidemics or ensure the quality of healthcare services), Article 9(3) (processing of medical data under the control of medical professionals or competent authorities).

For archival, scientific, historical or statistical purposes. If personal data is necessary for scientific or historical research or for archiving purposes. In this case, the right to delete data does not apply

To meet legal requirements. Personal data may be necessary for the establishment or exercise of legal claims.

4. **The right to data portability** In accordance with Article 20(1) of the GDPR, the data subject has the right to have his or her personal data transmitted directly from one controller to another, where it is technically feasible.
5. **The right to object** The data subject has the right to object at any time, on grounds relating to his or her particular situation, to the processing of personal data.It should be noted that the controller must provide compelling reasons for continuing to process personal data.

The Law of Ukraine 'On Personal Data Protection' contains a similar list of rights of a personal data subject, namely: The right to access one's personal data; the right to request correction of inaccurate or outdated data; the right to restrict data processing in certain cases; the right to object to the processing of personal data. However, these rights need to be specified, as they are of a generalised nature.

Given the need for harmonisation with European standards, the Draft Law No. 8153 provides for the addition of new rights to the Law of Ukraine 'On Personal Data Protection' in accordance with the GDPR. If this draft law is adopted, Ukrainian legislation will receive such important updates: A clear definition of the right to be forgotten and the mechanism for its implementation and the introduction of the right to personal data portability, which will allow citizens to control their data more effectively.

Conclusion

Thus, analyzing the Law of Ukraine 'On Personal Data Protection' and the GDPR, it can be concluded that Ukrainian legislation is largely based on general principles of personal data protection similar to the European norms. Both regulations provide for the basic rights of personal data subjects, such as the right to access their data, the right to rectification, the right to restriction of processing and the right to object to processing.

However, the Ukrainian data protection legislation has a number of generalized provisions and gaps, which complicates its practical application. In particular:Lack of a clear definition of certain terms, such as 'personal data' in the expanded sense provided by the GDPR.Lack of a requirement to appoint a Data Protection Officer (DPO) in companies that process personal data on a large scale.Insufficiently detailed mechanisms for the protection of personal data and liability for their violation.

The adoption of Draft Law No. 8153 is an important step towards closing these gaps and harmonising Ukrainian legislation with European standards. The new law is expected to bring Ukraine closer to the GDPR requirements, increase the level of personal data protection and facilitate integration into the EU's digital single market.

Bibliography

1. The Law of Ukraine on Personal Data Protection 2010, № 34. Available at https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#n102
2. General Data Protection Regulation 2016/679. Available at https://gdpr-info.eu/
3. Guide to GDPR. Available at https://ico.org.uk/media/for-organisations/guide-to-the-general-data-protection-regulation-gdpr-1-0.pdf
4. Information about draft №8153 Available at: https://www.coe.int/uk/web/kyiv/-/protection-of-ukrainians-personal-data-is-on-time-an-expert-discussion-of-the-opinion-provided-by-the-council-of-europe-on-the-draft-law-no.-8153-of-25.10.2022-on-personal-data-protection-

Stashchyshyna Karina[1]

THE WAR-TIME CHALLENGES OF REAL ESTATE PROTECTION IN UKRAINE

Abstract

War reshapes not only frontlines but also the lives of people, particularly their property rights. The introduction of martial law in Ukraine has led to restrictions on constitutional rights, including the right to property, as a necessary measure for national security. The scale of destruction is staggering: over 149,000 residential buildings have been damaged or destroyed, with total losses in the housing sector exceeding $54 billion. Amid the war, restoring property rights presents significant challenges, including the loss of documents, legal uncertainty, and judicial difficulties. Ukraine is already developing mechanisms for housing recovery, relying on international norms and national legislation. In my presentation, I will examine the key challenges, legal aspects, and the role of state registration in protecting violated property rights, which is a crucial step toward justice.

Key words: *Property rights, Armed aggression, Compensation mechanisms, Wartime legislation, Damage assessment, Legal protection, Martial law, Occupied territories, Ukraine, State registration, Judicial protection, International law, Reparation, Civil rights, Conflict-related damage, Property expropriation, Compensation law, Property restoration, War crimes, Legislative reform.*

Introduction

The Russo-Ukrainian war has become not only an existential challenge for Ukrainian statehood and the nation but has also posed new complex tasks for Ukrainian society. It has emerged as a powerful factor that has forced a reevaluation and reconsideration of many aspects of civilian life, particularly the issue of protecting the basic rights of citizens—such as the right to health, life, freedom, and the inviolability of physical persons affected by military actions. At the same time, the war has introduced new challenges for civil law, which is responsible for regulating property and personal relationships between citizens, as well as mechanisms for civil legal protection. Among the main consequences of the war that require legal regulation, property rights should be particularly highlighted. War, as a global factor, poses the greatest threat to real rights, which have an absolute nature and require independent and direct exercise of ownership rights. As a result of military aggression, large areas of Ukraine have suffered significant destruction. According to estimates from the Kyiv School of Economics, as of 2023, the total amount of direct losses incurred due to the destruction of residential and non-residential property exceeded 143.8 billion US dollars [2]. Specifically, more than 153,000 buildings were destroyed

[1] Stashchyshyna Karina. Scientistic adviser: Oksana Kiriiak, associate Professor at the Private Law Department of Yurii, Fedcovych Chernivtsi National University

or damaged, including 136,000 private homes, 17,500 multi-apartment buildings, and 300 dormitories [2]. Thus, the war has caused significant property losses for the citizens of Ukraine, leading to considerable social and economic consequences.

Additionally, according to the World Bank, the total cost of damages to the housing sector as of 2023 is estimated at over 50 billion US dollars [3]. The greatest destruction has been recorded in the Donetsk, Kharkiv, Luhansk, Kyiv, and Mykolaiv regions, where a significant portion of residential properties has been severely damaged or destroyed [3]. This has impacted the lives of millions of people who have lost their homes or are facing significant difficulties in restoring their damaged properties. Given these circumstances, the issue of protecting property rights, particularly ownership rights, has become especially urgent in the context of martial law. This requires a need to study the institution of property rights protection in wartime and improve mechanisms regulating the restoration of violated rights. The problems of property rights protection in wartime have attracted the attention of both national and international researchers, as they cover not only the national interests of Ukraine but also issues of global security and human rights [4], [5]. Despite the importance of the issue of property rights protection during wartime as a key component of civil law, scientific research on this subject remains limited and fragmented [7]. Given the vast number of violated rights and the destroyed infrastructure, the study of mechanisms for restoring violated property rights, particularly through legal registration, compensation programs, and international aid, is extremely relevant for Ukrainian society.

Thus, the main goal of this paper is to examine existing mechanisms for the protection of property rights in conditions of martial law, analyze national and international legal norms, and provide proposals for improving the institution of property rights protection to restore justice for individuals whose rights were violated as a result of aggression.

Grounds for the Protection of Property Rights in Wartime: Concept and Types

The protection of property rights is an important element of civil law aimed at ensuring the possibility of exercising the rights and interests of the owner in case of their violation. The owner has the right to protect their property if it has been violated or contested [14]. According to Part 1 of Article 15 of the Civil Code of Ukraine, everyone has the right to protect their civil rights if they are violated, denied, or disputed [14]. Property rights violations can vary, and it is essential to properly identify the grounds for such protection. In this context, it is particularly important to define the situations that affect property rights in the context of war. In general, the protection of property rights applies in cases where violations of these rights arise due to external circumstances. Part 3 of Article 386 of the Civil Code of Ukraine provides that in the case of a violation of property rights, the owner has the right to compensation for the damages caused, including property and moral damages [14]. In wartime, the consequences of armed conflict often lead to violations of property rights, particularly due to direct hostilities, requisition, or confiscation of property, as well as illegal expropriation [7]

Analyzing the specifics of property rights violations during wartime, several important aspects can be highlighted. First and foremost, war has a devastating impact on property located

in combat zones or in temporarily occupied territories. Property rights violations in such conditions generally occur as a result of hostilities, such as destruction, damage, or theft of property. Moreover, war can lead to property rights violations that are not direct consequences of combat actions but are indirect due to the wartime circumstances [9]. For example, the devaluation of property, reduced access to it, or the forced incurrence of additional expenses, such as relocation or business relocation [2]. Furthermore, new forms of violations arise as a result of the activities of dishonest individuals, such as abuses during the registration of property rights, fraudulent schemes leading to the illegal expropriation of property, and exploitation under conditions of forced deprivation of property rights due to state measures like requisition or confiscation [12]. A significant feature is that during wartime, certain constitutional rights are limited, particularly the right to protect property, which is of special importance for owners whose property falls under the influence of martial law.

Attention should also be paid to the so-called "requisition" and "confiscation," which, although lawful under the Civil Code of Ukraine, can significantly restrict the rights of owners during wartime. These measures may be carried out when the state needs to mobilize resources to ensure defense or other military needs. However, it is crucial to emphasize that such actions are only lawful if procedures are followed and within the limits defined by legislation [14]. When considering violations of property rights in wartime, it is important to focus on classifying violations based on the subjective criterion. Property rights violations can be caused by different subjects, including the parties to an international armed conflict, participants in hostilities, or even civilians involved in the illegal expropriation of property [9]. For example, an aggressor state may violate the rights of property owners by destroying property, exporting it, or illegally using it. Another crucial aspect is identifying those who violate property rights and the effectiveness of protection in such cases. In wartime, the difficulty of identifying offenders becomes even greater, as in many cases, it is impossible to identify the wrongdoers or find evidence of the violation. This significantly complicates the process of compensation for damages caused [6]. Given these circumstances, it is essential to have a clear understanding of which actions may be recognized as property rights violations and which legal mechanisms can be applied for their protection.

Thus, the grounds for protecting property rights in wartime can be divided into different categories depending on the nature of the violation, the subject of the violation, and the circumstances that cause it. Analyzing these aspects allows for more effective responses to threats to property rights and the development of legal protection mechanisms that meet the requirements of wartime [9].

Methods of Protecting Property Rights in Wartime: An Overview of Problematic Issues

Considering the issues highlighted in the previous analysis, special attention should be paid to the peculiarities of compensating for damages caused by armed aggression, as well as the challenges related to the mechanisms for implementing compensation claims. One of the main problems arising in wartime is the lack of a clear legal norm establishing a universal procedure

for compensation for damages caused by military actions, which complicates the process of legal protection of property. In 2014, the European Court of Human Rights in the case of *Petliovanyi v. Ukraine* pointed to the absence of a clear legal framework for compensating for property damage caused by crimes, including military actions, which highlights the need for the establishment of an appropriate legislative mechanism [15]. The court's ruling, which did not provide compensation to the claimant due to the lack of relevant laws, raises doubts about the possibility of victims of armed conflicts receiving compensation, as their claims cannot be satisfied under the current legislation. The absence of a specialized law regulating the procedure for compensating damages caused by terrorist acts or other war crimes also hinders legal protection. This issue became particularly urgent after the start of Russia's armed aggression against Ukraine, when many citizens and legal entities, who became victims of war crimes, are unable to receive compensation. At the same time, existing judicial practices, such as the practice of the Supreme Court of Ukraine established in 2022, emphasize the need for special legislation to compensate for damages caused by war crimes [7]. This confirms that without the adoption of the appropriate legislative act, the issue of compensation remains unresolved and lacks a clear legal basis.

Another pressing issue is the responsibility for damage caused in the combat zone. The specificity of such situations is that, in the case of property destruction or damage due to hostilities, it is difficult to determine who is responsible. This is especially the case when property is damaged as a result of shelling or bombing carried out without clearly established control by a specific state or military formation. As shown by the European Court of Human Rights in the case *Georgia v. Russia*, international law does not recognize effective control over territory during active hostilities, which makes determining responsibility for damages a challenging task [15]. In such circumstances, aggressor states, such as the Russian Federation, cannot be held accountable under the Geneva Conventions without clearly defined control. On the other hand, in the case of occupation, property rights violations can be addressed to the occupying state, which bears responsibility for ensuring human rights in temporarily occupied territories. Article 5 of the Law of Ukraine "On Ensuring the Rights and Freedoms of Citizens and the Legal Regime in Temporarily Occupied Territories of Ukraine" places responsibility for compensating material and moral damage on the Russian Federation as the occupying state [16]. However, as noted, the implementation of such claims may be significantly complicated due to the lack of mechanisms for enforcing these claims, especially considering that Russia has been excluded from the Council of Europe. Additionally, the issue of implementing compensation claims in occupied territories is further complicated by the lack of access to Ukrainian courts, law enforcement agencies, and state institutions that could ensure the protection of citizens' rights. In these cases, the occupying state, under international humanitarian law, is responsible for violations of human rights, but the problem lies in the practical impossibility of enforcing these claims in the occupied territories.

Given these circumstances, national courts are attempting to find ways to resolve these contentious issues. For example, the Supreme Court of Ukraine, in its ruling of April 14, 2022,

stated that even in cases where the rights of individuals are violated by another foreign state, such as the Russian Federation, the issue may be considered by Ukrainian courts [7]. However, the issue of enforcement of court decisions arises, especially when they involve other states where the mechanisms for enforcing decisions may be absent or restricted by international law. Thus, in wartime, methods of protecting property rights in Ukraine require a comprehensive approach, including both the improvement of national legislation and the activation of international efforts to ensure compensation for damages caused by the aggressor. In this context, the development of effective legal protection mechanisms for individuals who have become victims of war crimes, as well as the formation of a legal infrastructure for the implementation of these rights, also plays an important role.

The Role of the State Registration Institute in Restoring Violated Property Rights

Initially, property rights were registered through the Bureau of Technical Inventory (BTI), and later these functions were transferred to the State Registration Service of Ukraine. The registration process was enhanced with the introduction of the electronic State Register of Real Property Rights, which allowed the government to officially record the facts of the emergence, transfer, or termination of property rights by making entries in the register [14]. However, this register currently contains only a portion of the data—approximately 40% of property rights acquired before 2013 were not entered into the system, primarily due to the temporary occupation of certain territories by the Russian Federation. This creates significant problems for property owners, as registration in the register is the primary basis for protecting property rights. In response to the issues of filling the register, in 2021, the Ministry of Justice of Ukraine, in cooperation with the Ministry of Digital Transformation, launched an experimental project to digitize BTI archives [6]. This aimed to integrate old records into the State Register and ensure automated information exchange between registration authorities. Digitizing documents and subsequently entering them into the electronic database is a critical step in ensuring the protection of property rights, especially in wartime, when documents are often lost, damaged, or destroyed [14].

The Role of the State Registration Institute in Restoring Violated Property Rights: An Emotional Response to an Important Issue

With the onset of the war with Russia, the number of cases where Ukrainian citizens face problems due to the loss or damage of property ownership documents has significantly increased. This often applies to territories that are under temporary occupation or where active combat operations are taking place. In such conditions, the restoration of documents can be complicated or even impossible. For citizens who have experienced these hardships, one way to restore property rights is to apply to a notary or local government authorities to obtain a duplicate of the property ownership certificate. However, in wartime, access to such authorities may be limited or impossible.

In cases where it is impossible to obtain a duplicate through administrative bodies, property owners can turn to the court to protect their rights. This may involve lawsuits to recognize property ownership, reclaiming property from unlawful possession, or establishing legal facts of property ownership. However, judicial procedures in wartime may be complicated due to the overload of the judicial system and limited access to important documents. To ease these processes, the government of Ukraine has adopted a number of regulatory acts, including the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 209 dated March 6, 2022. This act regulates the issues of state registration of property rights under martial law, defining the specifics of the operation of registration authorities and access to registers. In particular, property registration in such conditions is carried out with certain restrictions, but at the same time ensures proper protection of citizens' rights [16]. Despite the challenges, the service for submitting applications for state registration of property rights to real estate registered before the introduction of the State Register in 2013 has also been restored in Ukraine. This is an important step, as it allows citizens, especially in cities and regions where the war has left a significant impact, to confirm their property rights through electronic services such as the "Diia" portal [6]. Thus, under martial law, restoring violated property rights to real estate is a complex task that requires an integrated approach, including the digitization of BTI archives, improving the legislative framework, and ensuring access to electronic registers. In the future, with the introduction of automated systems, this process will become more transparent and accessible to citizens, helping to reduce the burden on the judicial system and accelerate the resolution of property rights violations [16].

State Guarantees and Mechanisms for Protecting the Property Interests of Those Affected by Armed Aggression

The issue of compensation for damage caused by armed aggression has become one of the most pressing topics in Ukraine since 2014, when the first wave of aggression by Russia began. However, until recently, Ukrainian legislation lacked sufficiently effective mechanisms to protect the rights of citizens whose property was affected by the war. With the onset of Russia's full-scale invasion in 2022, the scale of destruction significantly increased, acting as a catalyst for the adoption of new legislative initiatives aimed at protecting the rights of affected individuals and compensating for losses. In this context, Ukraine is actively adopting international experience, although there are still a number of critical issues regarding the mechanisms for compensating damages [1][2].

Determining Damage and Mechanisms for Compensation

In global practice, compensation for damage involves not only the restoration of property rights but also the restoration of justice through financial compensation or the restoration of damaged property. In Ukraine, these mechanisms are still at the stage of improvement. Compensation typically involves full reimbursement for damage, while financial assistance is usually provided by the state or other resources under terms defined by the government.

According to international standards, the obligation to compensate must accompany any violation of international law that leads to harm. This approach has been partially adapted into national legislation; however, there are still significant gaps in addressing compensation for damage caused by armed conflict [4][5]

Active legislative reform in Ukraine began in 2022, particularly with the Cabinet of Ministers' Resolution No. 326 of March 20, 2022, which establishes the procedure for assessing damages caused by armed aggression. This resolution mandates government bodies to develop clear compensation mechanisms for individuals and legal entities whose property has been affected by the war. However, in practice, the implementation of these norms is complicated by the difficult situation in temporarily occupied territories and active combat zones, which limits the possibility of conducting necessary expert assessments [6][10]. The scale of destruction caused by the war has affected the entire territory of Ukraine. Although the government has adopted a number of important resolutions, such as No. 380 of March 26, 2022, the process of registering damages and providing compensation faces serious difficulties. For example, the system for submitting claims through the "Diia" portal or Administrative Service Centers is not always accessible due to physical or technical issues. Moreover, the inability to physically inspect damaged property in certain territories complicates the verification of damage, creating additional risks for affected individuals [7][8]. To improve the situation, new legislative acts have been adopted, including Law No. 7198 of February 23, 2023. This law defines the foundations for compensating damages to damaged or destroyed property and clearly specifies the categories of individuals entitled to compensation. The law provides for compensation through construction work, the provision of building materials, and financing the purchase of new housing through housing certificates. Additionally, the law provides for the cancellation of court fees for individuals seeking compensation, which is expected to facilitate access to justice [9][16]. In light of the extensive destruction caused by armed aggression, Ukraine is actively working on creating international legal mechanisms for damage compensation. The Ministry of Justice is developing a concept for establishing an International Commission to review claims related to damages caused by Russia. This will enable Ukraine to garner international support and create a compensation mechanism through international agreements. However, as practice shows, implementing such mechanisms requires continuous improvement of domestic legislation and active international cooperation to ensure effective protection of the rights of individuals who have become victims of aggression [3][12].

Conclusions

A comprehensive analysis of property rights protection during wartime in Ukraine has shown that this issue is exceptionally complex and multifaceted. First and foremost, the classification of grounds for protecting property rights is crucial, as it enables the identification of the most effective ways to compensate for the damage caused during the war. The identified features of the subjective and objective components of the right to protection in wartime demonstrate how legislation adapts to new challenges, such as the occupation of territories and

active combat. This also underscores the necessity of continuously modifying legal norms to effectively restore violated rights. An analysis of judicial practice has revealed that the judicial process for compensating damages is one of the most relevant and necessary mechanisms for protecting property rights for individuals whose property has been affected by the conflict. However, the implementation of this mechanism requires further improvement, as the existing legal tools do not yet fully address the challenges posed by the war, particularly with regard to the fragmentation of Ukraine's legal system caused by combat actions and occupation. Moreover, while national legislation continues to evolve, it requires additional legislative initiatives, as existing legal instruments are not always sufficient to ensure the effective protection of property rights in wartime. Therefore, it is crucial to further enhance mechanisms for compensation for destroyed or damaged property affected by armed conflicts. The conclusion indicates that Ukraine needs a comprehensive approach to property rights protection in wartime, including improving legislation, adapting judicial practices, and actively involving international support for damage compensation. The development of new compensation mechanisms and the improvement of legal tools will be a key step in ensuring the effective protection of property rights at all stages of post-war recovery.

Bibliography

1. Kharchenko, H. H. *Real Rights: Monograph*. Kyiv: Alerte, 2017. 556 p.
2. KSE. *Report on Direct Damage to Infrastructure from Destruction Due to Russia's Military Aggression Against Ukraine One Year After the Start of the Full-Scale Invasion*. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2023/03/UKR_Feb23_FINAL_Damages-Report-1.pdf
3. The World Bank, the Government of Ukraine, the European Union, the United Nations. *The Second Ukraine Rapid Damage and Needs Assessment February 24, 2022 – February 24, 2023 (RDNA2)*. URL: https://documents1.worldbank.org/curated/en/099184503212328877/pdf/P1801740d1177f03c0ab180057556615497.pdf
4. *Property Rights: Protection Methods Through the Prism of Judicial Practice: Monograph* / Ed. I. V. Spasibo-Fatieieva. Kharkiv: EKUS, 2023. 616 p.
5. Hrynniak, A.B. *Forced Expropriation of Property in Wartime Conditions in Ukraine*. New Ukrainian Law, Issue 2, 2022, pp. 21-28.
6. *Problems of the Implementation and Protection of Civil Rights Under Martial Law: Monograph* [Electronic edition] / Eds: Y. O. Kharitonov, O. I. Kharitonova, K. H. Nekit. Odesa: Feniks, 2023. 336 p. URL: https://hdl.handle.net/11300/23423
7. Frankov, O.S. *Protection of Property Rights Under Martial Law*. Scientific Notes of Lviv University of Business and Law. Economic Series. Legal Series. Issue 34/2022, pp. 77-83.
8. Sychevska, A. *Protection of Property Rights Under the Legal Regime of Martial or Emergency Law*. Kyiv University Law Journal, 2012. No. 3, pp. 242-245.

9. Zahorui, L. M., Zahorui, I. S. *Analysis of the Compensation Mechanism (Reparation) in Case of Violation of Property Rights Under Martial Law*. Bulletin of the Luhansk State University of Internal Affairs named after E.O. Didorenko, 1(101), pp. 206-216.
10. *"Right to Protection" Charitable Foundation* (2023). *Property Rights to Real Estate: Threats and Guarantees Under Martial Law: Analytical Study*. URL: https://r2p.org.ua/storage/page/3845/85f6389b853215c05be9abb430ccc7c7cf937c60.pdf
11. Lutkovska-Babich, A., Lutkovska, V., Zhupanov, D., Lukianenko, Z., Kushnir, I. *Issues of Compensation for Civilian Use of Real Estate by Military Units During Armed Conflicts: Study*. URL: https://www.undp.org/uk/ukraine/publications/pytannya-kompensatsiyi-tsyvilnym-osobam-vykorystannya-obyektiv-nerukhomosti-viyskovymy-formuvannyamy-pid-chas-zbroynykh
12. *Compensation for Ukraine: Models, Prospects, Challenges*. Analytical Report / I. M. Horodytsky, M. V. Bem, S. R. Kosarevich, S. O. Verlanov, N. V. Vasyletchko, A. A. Slyusar. Lviv: Dnistriansky Center, 2023. 103 p.
13. Moffett, Luke. (2022). *Options for Compensation for Damage During the War in Ukraine.* Queen's University Belfast. URL: https://reparations.qub.ac.uk/assets/uploads/%D0%92%D0%B0%D1%80%D1%96%D0% B0%D0%BD%D1%82%D0%B8-%D0%B2%D1%96%D0%B4%D1%88%D0%BA%D0%BE%D0%B4%D0%B1%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D1%81%D0%BA%D0%B8
14. Civil Code of Ukraine of January 16, 2003 No. 435-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text
15. Spasibo-Fatieieva, I.V. *Speech at the Webinar "Protection of Property Rights During and After the War"*. NGO "Civilist Platform". 2022. URL: https://www.youtube.com/watch?v=f4KSth3JRhM
16. *On Compensation for Damage and Destruction of Certain Categories of Real Property Objects Due to Combat Operations, Terrorist Acts, Sabotage, Caused by the Russian Federation's Armed Aggression Against Ukraine, and the State Register of Property Damaged or Destroyed Due to Combat Operations, Terrorist Acts, Sabotage, Caused by Armed Aggression by the Russian Federation Against Ukraine: Law of Ukraine of February 23, 2023 No. 2923-IX*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2923-20#Text

SEKCIA SÚKROMNÉHO PRÁVA

Julie-Karolína Čapková[1]

BUDOUCNOST KONCENTRACE ŘÍZENÍ V ČESKÉM CIVILNÍM PROCESU

THE FUTURE OF THE PRINCIPLE OF CONCENTRATION IN CZECH CIVIL PROCEDURE

Abstrakt

Civilní proces se v České republice řídí občanským soudním řádem, zákonem č. 99/1963 Sb. Jak z označení zákona plyne, jedná se o procesní řád více než 60 let starý. S ohledem na rekodifikaci občanského zákoníku v roce 2014 se mělo civilní právo rovněž dočkat nového procesního řádu. Naposledy rozvířil debatu Věcný záměr civilního řádu soudního z roku 2017, který však mnoho příznivců mezi soudci nezískal, a nakonec zůstal ve fázi návrhu. Co se týče koncentrace řízení, Věcný záměr její současnou podobu dále nerozvíjel, naopak se inspiroval v rakouském ZPO (Das Zivilprozessordnung) a vydal se cestou soudcovské koncentrace řízení. Cílem tohoto příspěvku je tak poskytnout pohled na současnou úpravu koncentrace civilního řízení v České republice, nastínit její budoucí možné podoby a porovnat českou úpravu se současnou rakouskou úpravou, ze které bylo při přípravě Věcného záměru vycházeno.

Kľúčové slová: *civilní proces, občanský soudní řád, přípravné jednání, příprava jednání, zásada koncentrace*

Abstract

Czech civil procedure is regulated by the Code of Civil Procedure, Act No. 99/1963 Sb. As the name of the Act implies, it is a procedural code that is more than 60 years old. In addition to the recodification of the Civil Code in 2014, civil law was also due to receive a new procedural code. Most recently, in 2017, the Substantive Intent of the Civil Procedure Code stirred up debate, but it did not gain many supporters among judges and ultimately remained in the draft stage. In regard to the principle of concentration, the Substantive Intent did not develop its current form further but instead took inspiration from the Austrian ZPO (Das Zivilprozessordnung) and went down the path of judicial concentration of proceedings. The aim of this contribution is to provide an insight into the current regulation of the concentration of civil proceedings in the Czech Republic, an outline of its possible future form and a comparison with the current Austrian regulation.

Key words: *civil proceedings, civil procedure code, preliminary hearing, preparation of hearing, principle of concentration.*

---

[1] Mgr. Julie-Karolína Čapková. studentka doktorského studijního programu na katedře občanského práva na právnické fakultě Univerzity Karlovy, 3. ročník, kombinované studium, julie.k.capkova@gmail.com, ORCID: 0009-0009-8314-1071

Úvod

V rámci své disertační práce se zabývám koncentrací civilního řízení, tedy časovým úsekem, do kterého mohou účastníci tvrdit rozhodné skutečnosti a navrhovat důkazy. Tato hranice byla v zák. č. 99/1963 Sb., občanském soudním řádu (dále jen „OSŘ“) stanovena do konce přípravného jednání nebo prvního jednání ve věci, popř. do konce lhůty k tomu poskytnuté. Jelikož se v praxi tento způsob koncentrace nepříliš osvědčil, přiklonili se autoři Věcného záměru Civilního řádu soudního[2] (dále jen „Věcný záměr“ nebo „Věcný záměr CŘS“) ke koncentraci soudcovské po vzoru rakouského ZPO[3]. Otázkou však je, zda je nutné opustit stávající podobu koncentrace řízení, či zda by nebylo lepší stávající úpravu pouze pozměnit. Cílem tohoto příspěvku je srozumitelně provést komparaci mezi současnou úpravou koncentrace řízení v OSŘ, v rakouském ZPO a úpravou ve věcném záměru CŘS a vyvodit z ní závěr pro budoucí směřování českého civilního procesu ve vztahu ke koncentraci řízení, příp. i zákazu novot v rámci řízení odvolacího, neboť i tento institut s otázkou koncentrace řízení neodmyslitelně souvisí.

Koncentrace řízení je sice klasickým institutem procesního práva a bylo toho o ní napsáno mnoho. Dosud však nebyla provedena podrobná analýza podoby koncentrace řízení ve Věcném záměru CŘS a nebyla provedena komparace se stávající rakouskou úpravou, ze které Věcný záměr v tomto směru vychází. Za tímto účelem jsem rovněž absolvovala v roce 2024 stáž na Vídeňské univerzitě.

Základními otázkami mého pojednání tak jsou: 1) Jaká je současná úprava koncentrace v OSŘ? 2) Co je jejím účelem a plní jej? 3) Je rakouský model koncentrace lepší? 4) A pokud je, pak proč? Důvodem, proč je důležité si tyto otázky klást, je ten, že i když nebyl Věcný záměr nakonec přijat, novému procesnímu řádu se v budoucnu nevyhneme. Debata nad možnou podobou koncentrace řízení tak možná bude brzy znovu aktuální.

Česká úprava koncentrace řízení v OSŘ.

České civilní řízení se řídí občanským soudním řádem, zákonem z roku 1963, který byl mnohokrát novelizován. Prvky koncentrace řízení byly do tohoto zákona zavedeny dvěma novelami z roku 2000 a 2009[4]. Z důvodových zpráv těchto novel se dozvíme, že tyto prvky byly zavedeny s cílem zrychlit řízení a přenést větší odpovědnost na účastníky[5].

Současná podoba koncentrace v OSŘ je koncentrací zákonnou s prvky soudcovské. Historicky tomu tak vždy nebylo. Zákonem č. 30/2000 Sb., bylo do OSŘ zavedeno ust. § 118c OSŘ, které zavedlo tzv. koncentraci na návrh účastníka (rovněž tzv. koncentrace vhodná nebo

---

[2] DOBROVOLNÁ, E. a kol.: *Nový věcný záměr civilního řádu soudního*, 2. verze, 2020. In Justice.cz [online], [cit. dne 29. 3. 2025]. Dostupné na: https://www.justice.cz/documents/12681/2549255/Věcný+záměr+CŘS_finální%C3%AD+verze+druhého+znění%C3%AD.pdf/07b8f62a-d63e-4106-baef-11c4c6d57926

[3] RGBl. Nr. 113/1895, Das Zivilprozessordnung (rakouský civilní procesní řád),, dále jen „ZPO“.

[4] Prvky koncentrace byly zavedeny „Velkou novelou“ občanského soudního řádu č. 30/2000 Sb. Dále prohloubeny novelou č. 7/2009 Sb., tzv. „Souhrnnou novelou“.

[5] Viz důvodová zpráva k zák. č. 7/2009 Sb., zákon, kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

soudcovská). Zmíněné ustanovení umožňuje účastníkovi navrhnout soudu, aby usnesením dal zdržujícímu účastníkovi lhůtu k vylíčení rozhodných skutečností a důkazních návrhů, jež však nebude kratší než 15 dnů od doručení takového usnesení. Novelou OSŘ č. 7/2009 Sb., bylo toto ustanovení zrušeno. V důvodové zprávě k zák. č. 7/2009 Sb. nenalezneme jasné zdůvodnění, co k tomuto postupu zákonodárce vedlo. Pouze se zde dočteme, že tento způsob koncentrace na návrh účastníka se v praxi neosvědčil. Mezi řádky však lze z důvodové zprávy vyčíst, že nově nastavená koncentrace (tak jak ji dnes známe) dostatečně zajistí aktivitu účastníků a že návrhová koncentrace je tak nadbytečná a matoucí. Obecným cílem této novely bylo civilní řízení sporné zjednodušit a zefektivnit[6].

V ust. § 118b OSŘ jsou zavedeny dva časové mezníky, do kdy mohou účastníci tvrdit rozhodné skutečnosti a navrhovat k nim důkazy. Těmito mezníky je konec přípravného jednání nebo konec prvního jednání ve věci. Soudce může ke splnění těchto povinností poskytnout účastníkům dodatečnou lhůtu. Pokud bylo konáno přípravné jednání může být tato lhůta maximálně 30denní. V případě prvního jednání ve věci může být lhůta libovolně dlouhá. Předesílám, že přípravné jednání není v Česku povinné. V praxi tak je nařizováno v jednotkách, maximálně desítkách případů. Je tomu z toho důvodu, že úprava přípravného jednání neskýtá žádné praktické výhody nebo lákadla pro soudce, naopak zde jsou dlouhé lhůty pro přípravu a doručování předvolání k přípravnému jednání je komplikované (nelze doručit fikcí, lze tak jedině v případě doručování do datové schránky – ust. § 114c odst. 2 OSŘ)[7].

Koncentrace může být následně prolomena a) skutečnostmi nebo důkazními návrhy, které nastaly po přípravném či prvním jednání, a kterými má být zpochybněna věrohodnost již provedených důkazních prostředků, b) skutečnostmi nebo důkazy, které účastník nemohl bez své viny včas uvést nebo c) skutečnostmi nebo důkazy, které účastníci uvedli v reakci na poučení dle ust. § 118a odst. 1 až 3 OSŘ, tedy v reakci na poučení soudu ohledně hmotného práva.[8]

Jen menší odbočka k poslední zmíněné výjimce z koncentrace řízení. V lednu 2025 konstatoval Nejvyšší soud České republiky ve svém rozsudku ve věci. sp. zn. 30 Cdo 3314/2024, že *„Pokud je poučení podle § 118a odst. 1 a 3 o. s. ř. soudem poskytnuto nikoliv při přípravném jednání nebo při prvním jednání ve věci, ale až poté, co nastaly účinky koncentrace řízení podle § 118b o. s. ř., je v materiálním rozsahu tohoto poučení (resp. výzvy), jednou pro vždy prolomena koncentrace řízení, a to s účinky sahajícími až k vydání rozhodnutí soudu prvního stupně ve věci (pokud byli účastníci poučeni o významu neúplné apelace ovládající odvolací řízení podle ustanovení § 119a a § 205a o. s. ř). Soud v takové situaci v souladu s § 118a odst. 1 nebo 3 o. s. ř. nově uplatněná tvrzení a důkazní návrhy nemůže odmítnout s odkazem na v minulosti proběhlou koncentraci, ale musí se s nimi vypořádat, jako by řízení v rozsahu poučení dle § 118a o. s. ř. koncentrováno nebylo. Uvedené pravidlo zákonodárce nešikovně formuluje prostřednictvím obratu, že soud „smí k uvedeným důkazům přihlédnout“. Uvedené formulaci je však třeba rozumět tak, že s takto uplatněnými tvrzením či důkazy je soud povinen se zákonu*

[6] Tamtéž.
[7] Na toto téma jsem napsala článek pro časopis Právník č. 2/2024.
[8] Ust. § 118b ost. 1 OSŘ.

odpovídajícím způsobem vypořádat.“. Tedy pokud je lhůta k doplnění tvrzení a důkazů v reakci na poučení dle ust. § 118a OSŘ dána souběžně s poučením dle ust. § 118b odst. 1 OSŘ, pak to na později nastalé koncentraci ničeho nemění. Pokud je však poučováno dle ust. § 118a OSŘ později v řízení, pak je koncentrace jednou pro vždy prolomena a soudce ve směru poučení řízení již nikdy nezkoncentruje. Tedy, zkoncentrovat lze pouze na prvním jednání ve věci, pokud je koncentrace prolomena později, je prolomena již do konce řízení.

Aby bylo řádně zkoncentrováno, je zapotřebí, aby na koncentraci byli účastníci upozorněni v předvolání k přípravnému či prvnímu jednání a zároveň aby byli ústně poučeni přímo na jednání. Postačí, aby soudce přečetl přímo zákonné ustanovení. Tyto podmínky však v zákoně nenalezneme, ty byly dovozeny judikatorně[9].

Česká úprava koncentrace má svá úskalí. Můžeme polemizovat nad tím, jestli v praxi skutečně vede k urychlení řízení a zda přenáší větší odpovědnost na účastníky. Bohužel vliv prvků koncentrace řízení na rychlost řízení nelze statisticky vysledovat. Pokud bychom poměřili délky řízení před a po novelách, zjistíme, že sice došlo ke zrychlení, nicméně nemůžeme s jistotou říci, že k tomu došlo vlivem koncentrace, neboť již zmíněnými novelami rovněž došlo ke změně doručování, které má na zrychlení řízení zcela nepochybně významný vliv.

Faktem je, že po zavedení prvků koncentrace řízení se mezi právními zástupci ustálila praxe, že spolu se žalobou uvedenou pouze nezbytná tvrzení a důkazní návrhy, neboť čekají na poučení soudu dle ust. § 118a OSŘ. Tento postup významně ztěžuje možnost soudu rozhodnout rovnou na prvním jednání, neboť takové účastníky bude soudce muset poučit dle již zmíněného ustanovení, a k takovému doplnění tvrzení a důkazních návrhů bude muset účastníkům poskytnout lhůtu. Na takové doplnění musí mít druhý účastník možnost reagovat. Poučení dle ust. § 118a OSŘ lze dát účastníkům písemně předem, nicméně je možné, že se spor do prvního jednání ještě rozvine a poučení na jednání se soudce nevyhne.

Koncentrace je soudci někdy obcházena[10]. Nekoncentrování totiž není vadou řízení, která by mohla vést ke zrušení rozhodnutí ve věci samé[11]. Jedna z možností, jak bývá koncentrace obcházena je skrze přerušení, a nikoliv odročení jednání[12]. Tím je první jednání prodlouženo do vícero termínů. Otázkou však je, zda je skutečně nutné trvat na nutnosti koncentrace po prvním jednání, resp. zda je takto striktně formalistický přístup jediný možný a vhodný. Zda by nebylo lepší připustit možnost koncentrace řízení na následujícím jednání a vázat jej primárně na poučení soudu o koncentraci, nikoliv na to, o kolikáté jednání ve věci se jedná.

---

[9] Viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. 9. 2013, sp. zn. 31 Cdo 4616/2010.

[10] JIRSA, J.: *Zamyšlení nad zákonnou koncentrací – aneb, není-li koncentrace v mysli, je v zákonu k ničemu*. In časopis Právní prostor 2015 [online], [cit. dne 29. 3. 2025]. Dostupné na: https://www.pravniprostor.cz/clanky/procesni-pravo/zamysleni-nad-zakonnou-koncentraci-aneb-neni-li-koncentrace-v-mysli-je-v-zakonu-k-nicemu.

[11] Resp. „*Tedy všude tam, kde soud prvního stupně porušil poučovací povinnost, ale není tu odlišný právní názor odvolacího soudu, nejde o vadu řízení z toho pohledu, že by mohla být důvodem pro zrušení rozhodnutí soudu prvního stupně (srov. komentář k § 213b).*“ viz BUREŠ, J. - DRÁPAL, L. a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vydání.Praha : C. H. Beck, 2009. str.843-844.

[12] Rovněž viz CHALUPA, R.: *Nezdařenou koncentrací řízení do slepé uličky civilního procesu*. In časopis Právník, 2015, č. 7, ISSN 0231-6625, s. 582-611.

Samostatnou otázkou je, zda lze koncentrovat po zrušení rozsudku odvolacím soudem pro doplnění dokazování. Se současnou úpravou a praxí to dle mého názoru nelze. Takže koncentrace sice platí pro soudy prvního stupně, ale ne v případě, kdy je z tohoto důvodu věc vrácena zpět[13].

Úprava koncentrace řízení v rakouském ZPO.

V prvé řadě je důležité uvést, že v ZPO nenalezneme koncentraci obdobnou té naší v OSŘ. Rakouský civilní proces stojí sice na obdobných zásadách, ale role a možnosti soudce jsou jiné, než jak je tomu v naší procesní úpravě. Pro pochopení a získání náhledu na ZPO je třeba širšího kontextu než pouhého odkazu na jeho konkrétní a izolovaná ustanovení. V řízení před soudem prvního stupně neexistuje žádný časový rámec či limit do kterého mohou účastnici tvrdit rozhodné skutečnosti a navrhovat důkazy, ale soudce má možnosti, jak zamezit návrhům, které byly učiněny se záměrem prodloužit celkovou délku řízení. Čím se ZPO rovněž odlišuje a kde je přísnější na rozdíl od OSŘ je jeho zákaz novot v rámci odvolacího řízení.

Nejprve jsem poukázala na odlišnosti, ale začněme se podrobněji zabývat tím, co mají oba právní řády společné, a to že oba obsahují určité prvky koncentrace řízení. OSŘ se vyznačuje zákonnou koncentrací s prvky soudcovské, kdežto ZPO stojí čistě na principu soudcovské koncentrace. Oba dva procesní kodexy se svým způsobem vypořádávají s proti sobě stojícími principy, a to principem materiální pravdy a principem procesní ekonomie. Koncentrační opatření jdou vždycky proti zásadě materiální pravdy, ale nelze říci, že by tato zásada byla důležitější než zájem stran na rychlém a co nejméně nákladném vyřešení sporu. Proto se procesní řád bez takových opatření jednoduše neobejde.

ZPO historicky obsahoval tzv. „Eventualmaxime“, resp. v jazyce české procesní doktríny stál plně na zásadě koncentrace. Účastníci museli uvést svá tvrzení a důkazní návrhy do určité fáze řízení, později již nastalou koncentraci nešlo prolomit. Uvedené mělo za následek, že účastníci soud zahltili všemožnými tvrzeními a důkazními návrhy činěnými čistě z procesní opatrnosti. Řízení se tak stalo rozvleklým a nepřehledným, neboť se soudce musel vypořádat se všemi, ač bezpředmětnými, námitkami stran.

Určitá typová řízení jsou v Rakousku plně koncentrována i v současnosti. Jedná se například
o řízení týkající se výpovědi z nájmu nemovitosti. Pronajímatel musí ve své výpovědi uvést všechny důvody z důvodu ochrany slabší strany (nájemce)[14]. Obdobně přísné je rovněž řízení zahájené na základě odpůrčí žaloby nebo žaloby na popření pohledávky[15]. V případě popírání pohledávky musí být v žalobě obsaženy všechny námitky proti pohledávce, jež jsou známy v době podání žaloby.[16]

---

[13] Na toto téma jsem v loňském roce napsala článek pro časopis Jurisprudence č. 4/2024.
[14] Ust. § 33 odst. 1 zák. č. 520/1981 ve znění pozdějších předpisů. Tzv. „Mietrechtsgesetz - MRG“.
[15] Ust. § 35 a 36 zák. č. 79/986 ve znění pozdějších předpisů. Tzv. „Exekutionsordnung – EO“.
[16] NEUMAYR, M. *Zivilprozessrecht, Erkenntnisverfahren 1*, 5. aktualisierze Auflage, Wien: LexisNexis, 2010. ISBN 978-3-7007-4539.6. S. 14 – 15.

Přípravné jednání je obligatorní (resp. v doslovném překladu – přípravné jednání k ústnímu jednání). Paralelu k našemu ust. § 114c OSŘ nalezneme v ust. § 257 ZPO.

Jedním z ustanovení, které v souvislosti s koncentrací řízení v ZPO je nutné zmínit, je ust. § 179 ZPO, které ukládá stranám sporu povinnost předkládat v řízení skutková tvrzení a důkazy. Zároveň umožňuje soudci taková tvrzení a důkazní návrhy odmítnout, pokud z hrubé nedbalosti nebyly učiněny dříve a jejichž připuštění by znamenalo, že konec řízení by byl výrazně oddálen. Tím je myšleno, že by jinak věc mohla být rozhodnuta, ale za účelem projednání nových tvrzení a důkazních návrhů by muselo být nařízeno další jednání. Proti takovému odmítnutí není přípustný opravný prostředek. Systematicky je toto ustanovení zařazeno v obecné části ZPO.

Musí být tedy kumulativně splněny tři podmínky. Musí se jednat o nová tvrzení a důkazní návrhy, musí být předloženy opožděně a zaviněně a musí mít potenciál způsobit průtahy v řízení. Ve vztahu k prodloužení řízení se tak poměřuje, jak by se hypoteticky protáhlo řízení, pokud by nové tvrzení či důkaz byly připuštěny. Průtah ale může být rovněž způsoben tím, že předkládající strana vyvolá protinávrh.[17] Právo odmítnout tvrzení a důkazy platí i pro soud odvolací[18].

V praxi soud takový postup ale volí málokdy. Učiní tak, pokud je hrubé pochybení zcela zjevné. V opačném případě se vystavuje možnosti procesní vady a zrušení rozsudku odvolacím soudem. Soudci tak jsou při tomto postupu velice zdrženliví.[19] Nová tvrzení a důkazní návrhy mohou účastníci tvrdit a navrhovat do konce jednání. Rakouská úprava nezohledňuje, zda se koná první či druhé, ale jednáním je myšlen úsek řízení od jeho zahájení (přednesení žaloby) do jeho skončení, resp. do vyhlášení usnesení jímž se jednání končí (ust. § 193 odst. 2 ZPO). Součástí tohoto jednání není, nebo nemusí být, vyhlášení rozsudku ve věci. Rozsudek lze vyhlásit na jednání nebo kdykoliv po jeho skončení. Rozsudek je pak vyhlášen dle stavu, jež existoval k momentu skončení jednání[20]. Soudce může dát stranám lhůtu k doplnění tvrzení a důkazních návrhů (ust. § 180 odst. 2 ZPO).

Konec ústního jednání znamená konec pro *„nova reperta[21]“* a *„nova producta[22]“*. *Nova reperta* jsou skutečnosti a důkazy, jež existovaly v době skončení jednání, ale které nemohly být v řízení uplatněny. Resp. strana, která by z takových tvrzení a důkazních návrhů těžila, je nemohla uplatnit, protože ji nebyly známy nebo ji nebyly k dispozici. V důsledku těchto skutečností je vlastně prvostupňový rozsudek neúplný či nesprávný. *Nova producta* jsou naopak skutečnosti, které nastaly až po skončení jednání. Prvostupňový rozsudek tak stojí na dostatečném skutkovém základu, ale v jejich důsledku se tento skutkový základ změní natolik,

---

[17] RECHBERGER, W. H., Kommentar zu ZPO, 4. Auflage, Wien: Verlag Österreich, 2014. ISBN 978-3-7046-6298-9. Kommentar zu § 179 ZPO.
[18] FASCHING, H. Lehr- und Handbuch für Studium und Praxis. Wien: MANZ'sche Verlags- und Universitätsbuchandlung, 1990. ISBN 3-214-04697-7, s. 370 – 378.
[19] ROTH, M. Zivilprozessrecht, österreichisches Zivilprozessrecht, Europäisches Zivilprozessrecht, 3. Auflage, Wien: Manzsche Verlags – Und Universitätsbuchhandlung, 2020. ISBN 978-3-214-08099-0. S. 40-41.
[20] ROTH, M. Zivilprozessrecht, 17. Auflage, Wien: Jan Sramek Verlag, 2022. ISBN 978-3-7097-0311-3, s. 44-50.
[21] V překladu „nově objevené“.
[22] V překladu „nově vzniklé“.

že pokud by k nim odvolací soud nepřihlédl, nerozhodl by správně.[23] Česká úprava zohledňuje v rámci odvolání *nova producta*. *Nova reperta* mohou být uplatněna v rámci obnovy řízení.

Pro kompletní pochopení této úpravy nelze opomenout přísný zákaz novot v rámci odvolacího řízení. Ust. § 482 ZPO stanovuje, že v rámci jednání před soudem druhého stupně nelze uplatnit nový nárok ani obranu, ani uvádět nová tvrzení a navrhovat důkazy. Ze zákazu plynou určité výjimky. Nový nárok nebo obranu lze uplatnit pouze ve vztahu k otázce nákladů řízení. Ze zákazu uvádění nových tvrzení a důkazních návrhů rovněž plyne výjimka pro ty, které slouží k prokázání (nebo vyvrácení) odvolacích důvodů (ust. § 482 ZPO). Odvolacími důvody jsou myšlena hlavně věcná a procesní pochybení soudu prvního stupně nebo nesprávné vyhodnocení důkazů. Rovněž musí být splněna podmínka, že nová tvrzení a důkazní návrhy musí být uvedeny v odvolání nebo v rámci vyjádření k odvolání (viz ust. § 468 ZPO). Tvrzení nebo důkazní návrhy uplatněné v rámci jednání před odvolacím soudem jsou irelevantní. Zpětvzetí žaloby se souhlasem protistrany možné je, změna žaloby nikoliv (ust. § 483 ZPO). Spornou věcí je stále ta věc, jež byla spornou na konci jednání soudu prvního stupně. *Nova producta* a *nova reperta* jsou rovněž pro odvolací soud bezvýznamné, resp. *nova reperta* jsou v ZPO uplatnitelná rovněž v rámci žaloby na obnovu řízení, *nova producta* na rozdíl od OSŘ nikoliv, a to ani v rámci odvolání.

Věcný záměr Civilního řádu soudního.

Poslední snahou o rekodifikaci občanského soudního řádu z roku 1963 byl Věcný záměr Civilního řádu soudního. Tento věcný záměr civilního řádu soudního však nebyl postoupen do legislativního procesu. Mimo jiné zaváděl obligatorní přípravný rok. Ten nemusel být konán v „nepatrných věcech" a šlo nařídit rovnou jednání ve věci samé, a to i bez vyjádření k žalobě. Kde přesně ležela hranice pro „nepatrné věci" Věcný záměr neříkal, to přenechal zákonodárné moci. Jednání na něj mohlo plynule navazovat. V rámci přípravného roku ukládal účastníkům povinnost, aby sami dbali na to, aby na něm byly projednány všechny sporné skutečnosti a možné podoby smírného řešení. Jeho hlavním smyslem je tak, jako tomu však bylo i dosud, roztřídění skutečností na sporné a nesporné, tak aby dokazování bylo efektivně vedeno, jen k těm sporným. Tedy, aby nedocházelo k nehospodárnému vedení řízení a zbytečnému navyšování nákladů stran a nevyhnutelně tak, aby bylo řízení skončeno, co možná nejdříve.[24]

Časové mezníky, které má současný OSŘ, CŘS stejně jako rakouská úprava, rovněž nezná. Tuto podobu koncentrace dokonce výslovně odmítá pro šablonovitost a schopnost opomíjet významné skutečnosti. Tím autoři Věcného záměru mířili na situaci, kdy si účastník přivede s sebou na druhé jednání ve věci (po koncentraci) svědka, který má prokázat jeho tvrzení. Za účelem jeho výslechu by tak soudce nemusel řízení odročovat, neboť ho má účastník sebou na jednání, nicméně jelikož ho zavčasu nenavrhl, není takový důkazní prostředek, dle současných pravidel koncentrace, přípustný.

---

[23] ROTH, M. Zivilprozessrecht, österreichisches Zivilprozessrecht, Europäisches Zivilprozessrecht, 3. Auflage, Wien: Manzsche Verlags – Und Universitätsbuchhandlung, 2020. ISBN 978-3-214-08099-0. S. 40-41.
[24] Viz bod 125 Věcného záměru.

Ve vztahu ke koncentraci se CŘS inspiroval v rakouské úpravě. Opustil současnou podobu zákonné koncentrace s prvky soudcovské ve prospěch ryze soudcovské koncentrace řízení. Tomu odpovídají jednotlivé body Věcného záměru, jako např. bod 146, ve kterém se uvádí, že *„Další průběh ústního jednání určuje soudce podle okolností věci"* nebo bod 148, který dává stranám povinnost uvést tvrzení a důkazní návrhy včas, tak aby mohla být věc rozhodnuta co nejrychleji.

Zásadními body Věcného záměru z hlediska koncentrace řízení jsou body 149 až 151. Zde je stanoveno, že *„Až do skončení ústního jednání mohou strany přednášet nová skutková tvrzení a navrhovat provedení nových důkazních prostředků, jež se týkají projednávané věci"*. Rovněž je zde soudu stanovena možnost, a to bez návrhu, nepřipustit nový skutkový přednes nebo důkazní návrh, pokud jej strana z hrubé nedbalosti neuvedla dříve a pokud by to mělo za následek značné prodloužení řízení. Advokátu může být v takovém případě uložen pořádkový trest.

V otázce odvolání se rovněž vydal cestou přísného zákazu novot a zcela kopíruje úpravu v ZPO. CŘS má za cíl zafixovat skutkový stav k době vyhlášení rozsudku[25]. Na rozdíl od současné úpravy v ust. § 205a písm. f) OSŘ nepřipouští ani *nova producta*, a stejně jako současná úprava nepřipouští *nova reperta*. V tomto směru tak hojí nelogičnost současné právní úpravy a smysluplně navazuje na velice benevolentní soudcovskou koncentraci před soudem prvního stupně.

Závěr

Nyní k tomu nejtěžšímu, tedy zodpovězení, zda je současná úprava koncentrace řízení skutečně neživotná, tak jak tvrdí CŘS. Mám za to, že její základ byl na samém počátku nosný a plnil svůj účel, ač si nejsem jista, zda je tímto účelem právě zrychlení řízení nebo přenesení odpovědnosti na účastníky. Důvodem, proč pochybuji o schopnosti koncentrace zrychlit řízení je to, že tato úprava by fungovala v tom případě, pokud by byla provedena řádná příprava na všech stranách, tedy pokud by byli připraveni jak účastníci, tak soudce. Pokud příprava není provedena, nebude možné rozhodnout během jediného jednání, neboť bude nutné přistoupit k poučení dle ust. § 118a OSŘ. V komplikovanějších sporech je možné, že dojde k opakovanému poučení dle zmíněného ustanovení. Nicméně, pokud se tak stane, nebude možné řízení v určitém směru zkoncentrovat již nikdy.

Ve vztahu k přenesení odpovědnosti na účastníky jsem toho názoru, že ani k tomuto zavedení prvků koncentrace řízení nevedlo. Účastníci mnohdy spoléhají na poučovací povinnost soudu a ponechávají si „trumfy" až na ústního jednání. Zcela jistě koncentrace funguje jako dobrý „bič" na soudce. Právě na jeho hlavu nejvíce dopadá povinnost řízení co nejlépe připravit, co nejlépe strany poučit, aby nemusel poučovat znovu a tímto neotevřel stranám sporu možnost doplňovat tvrzení a navrhovat důkazy donekonečna.

[25] Srov. s rakouskou úpravou, dle které je zafixován skutkový stav ke konci jednání, nikoliv vyhlášení rozsudku.

V souhrnu s možnostmi prolomení této koncentrace a současnou judikaturou a s ne tolik přísným zákazem novot v rámci řízení odvolacího, není tento institut zcela funkční. Znovu poukazuji na to, že současná úprava odvolacího řízení totiž připouští informace, které soudu prvního stupně nebyly v době rozhodování známy. Což činí snahu prvostupňového soudce mnohdy zbytečnou, když může být jeho rozsudek zrušen či změněn pro skutečnosti, kterými sám v době rozhodování nedisponoval.

V důsledku četných novelizací se tato úprava stala překombinovanou. Co o ni však můžeme tvrdit je, že tato úprava do určité míry usnadňuje soudům plánovat další postup v řízení, resp. dokazování, když soudce dopředu ví, co strany tvrdí a jakými důkazy chtějí svá tvrzení prokazovat. Lépe si tak naplánuje, kdy bude jaký důkaz proveden a podle obtížnosti jeho obstarání naplánuje termín ústního jednání. Pokud má být rozhodnuto ideálně na prvním jednání ve věci, pak jedině řádná příprava, ale i vědomí soudce o tvrzeních a důkazních návrzích, k tomuto kýženému výsledku povede.

Rovněž však bohužel souhlasím s tvrzením autorů Věcného záměru s tím, že současná úprava může bez legitimního důvodu omezit zjištění skutkového stavu, když zakazuje nová tvrzení a důkazní návrhy po koncentrační hranici bez ohledu na to, zda by takové tvrzení nebo důkaz mělo vliv na délku řízení. Takový přístup je zbytečně v rozporu se zásadou materiální pravdy. Zde zdůrazňuji slovo „zbytečně“, neboť koncentrace sama o sobě bojuje s dvěma protichůdnými záměry, a to rychlostí řízení a věcně správného rozhodování soudu, musí tak činit smysluplně a neklást zjišťování skutkového stavu zcela nesmyslné překážky. To se však, v kontextu současné právní úpravy, v praxi děje.

Rakouská úprava naopak zdůrazňuje roli soudu prvního stupně, jímž je řádné zjištění skutkového stavu. Skrze přísný zákaz novot zaručuje, že se odvolací řízení bude zaměřovat na přezkum postupu soudu prvního stupně. Současná úprava v OSŘ toto zcela nedodržuje. Ohledně rozdělení rolí mezi soudy prvního a druhého stupně sice v současné době nepanuje debata, přitom však procesní úprava uvedené nenásleduje, tedy ne tak, jak by měla a mohla. Úprava řízení před soudem prvního stupně na jednu stranu klade překážky zjišťování skutkového stavu, na druhou stranu nedokáže zajistit rychlý postup řízení a při tom všem je tím nejvíce zatížen soudce, nikoliv rovněž i účastníci řízení. Procesní úprava před odvolacím soudem dovoluje účastníkům v nadbytečné míře uplatňovat novoty, čímž může způsobit, že prvostupňové řízení bylo ve výsledku zcela zbytečné.

Jako odpověď na otázku, zda se máme vydat cestou rakouského způsobu koncentrace, jsem toho názoru, že není co ztratit. Na zachování současné podoby koncentrace bych v novém civilním řádu dále netrvala, ne když evropským trendem je koncentrace soudcovská. Nutně ale tomu bude rovněž muset odpovídat nastavení zákazu novot v rámci řízení odvolacího. Nejde však jen o to opustit zákonnou koncentraci, tu bychom neměli nikdy opustit zcela. Bez stanovení krajní hranice, do kdy mohou účastníci uvádět tvrzení a důkazní návrhy se nikdy zcela neobejdeme. Ale nesmí tato zákonná hranice mít více nevýhod než výhod, jak je tomu dnes. Opřít se větší měrou o soudcovskou koncentraci není od věci, ne když tím eliminujeme výše

uvedené formalistické pojetí koncentrace řízení a umožníme soudci řízení více přizpůsobit okolnostem daného případu.

Zoznam bibliografických odkazov

Monografie a skriptá

1. BUREŠ, J. - DRÁPAL, L. a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vydání.Praha : C. H. Beck, 2009. str.843-844.

Kapitola v učebnici alebo monografii

1. NEUMAYR, M.: *Zivilprozessrecht, Erkenntnisverfahren 1*, 5. aktualisierze Auflage, Wien: LexisNexis, 2010. ISBN 978-3-7007-4539.6. S. 14 – 15.
2. RECHBERGER, W. H.: Kommentar zu ZPO, 4. Auflage, Wien: Verlag Österreich, 2014. ISBN 978-3-7046-6298-9. Kommentar zu § 179 ZPO.
3. FASCHING, H.: Lehr- und Handbuch für Studium und Praxis. Wien: MANZ'sche Verlags- und Universitätsbuchandlung, 1990. ISBN 3-214-04697-7, s. 370 – 378.
4. ROTH, M.: Zivilprozessrecht, österreichisches Zivilprozessrecht, Europäisches Zivilprozessrecht, 3. Auflage, Wien: Manzsche Verlags – Und Universitätsbuchhandlung, 2020. ISBN 978-3-214-08099-0. S. 40-41.
5. ROTH, M.: Zivilprozessrecht, 17. Auflage, Wien: Jan Sramek Verlag, 2022. ISBN 978-3-7097-0311-3, s. 44-50.

Periodiká (časopisy) a zborníky resp. state v nich uverejnené

1. CHALUPA, R.: *Nezdařenou koncentrací řízení do slepé uličky civilního procesu*. In časopis Právník, 2015, č. 7, ISSN 0231-6625, s. 582-611.

Internetové zdroje

1. DOBROVOLNÁ, E. a kol.: *Nový věcný záměr civilního řádu soudního*, 2. verze, 2020. In Justice.cz [online], [cit. dne 29. 3. 2025]. Dostupné na: https://www.justice.cz/documents/12681/2549255/Věcný+záměr+CŘS_fináln%C3%AD+verze+druhého+zněn%C3%AD.pdf/07b8f62a-d63e-4106-baef-11c4c6d57926
2. JIRSA, J.: *Zamyšlení nad zákonnou koncentrací – aneb, není-li koncentrace v mysli, je v zákonu k ničemu*. In časopis Právní prostor 2015 [online], [cit. dne 29. 3. 2025]. Dostupné na:https://www.pravniprostor.cz/clanky/procesni-pravo/zamysleni-nad-zakonnou-koncentraci-aneb-neni-li-koncentrace-v-mysli-je-v-zakonu-k-nicemu.

Právne predpisy

1. Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
2. Zákon č. 113/1895, Das Zivilprozessordnung, ve znění pozdějších předpisů
3. Zákon. č. 79/986, Das Exekutionsordnung, ve znění pozdějších předpisů
4. Zákon č. 520/1981, Mietrechtsgesetz, ve znění pozdějších předpisů

Rozhodnutí soudů a judikatura

1. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. 9. 2013, sp. zn. 31 Cdo 4616/2010
2. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 1. 2025, sp. zn. 30 Cdo 3314/2024

Pavla Černoková[1]

KLAUZULA *REBUS SIC STANTIBUS* – OD MORÁLNEJ ZÁSADY K PRÁVNEMU INŠTITÚTU

THE REBUS SIC STANTIBUS CLAUSE – FROM A MORAL PRINCIPLE TO A LEGAL DOCTRINE

Abstrakt

Tento príspevok sa zaoberá vývojom klauzuly rebus sic stantibus, od jej prvých konceptov v antickej filozofii a kanonickom práve až po jej vyjadrenie v moderných právnych predpisoch. Skúma funkciu klauzuly ako špecifického mechanizmu na zmiernenie dôsledkov zásady pacta sunt servanda v prípadoch, keď podstatná zmena okolností naruší rovnováhu zmluvného vzťahu. Analyzuje jej morálny a právny aspekt, postavenie medzi zásadami obligačného práva a podmienky jej uplatnenia. Osobitná pozornosť je venovaná jej implicitnému vyjadreniu v slovenskom právnom poriadku, v ustanoveniach Občianskeho a Obchodného zákonníka. Záver príspevku poukazuje na rozdielne prístupy zahraničných právnych systémov k tejto klauzule a otvára diskusiu o potrebe jej systematického zakotvenia v slovenskom práve.

Kľúčové slová: *Klauzula rebus sic stantibus. Zmena pomerov. Zásada pacta sunt servanda. Zásady zmluvného práva.*

Abstract

This article examines the development of the rebus sic stantibus clause, from its early concepts in ancient philosophy and canon law to its expression in modern legal regulations. It explores the clause's function as a distinct legal tool that allows adjustments to the pacta sunt servanda principle in cases where a fundamental change in circumstances disrupts the balance of a contractual relationship. It analyzes its moral and legal aspects, its position among the principles of the law of obligations, and the conditions for its application. Special attention is given to its implicit expression in Slovak legal regulations, particularly in the Civil and Commercial Code. The conclusion of the article highlights the different approaches of foreign legal systems to this clause and opens a discussion on the need for its systematic incorporation into Slovak legislation.

Key words: *Rebus sic stantibus clause. Change of circumstances. Pacta sunt servanda principle. Principles of contract law.*

---

[1] Mgr. Pavla Černoková, v roku 2024 ukončila druhý stupeň štúdia v odbore právo na PRF UMB, v súčasnosti je študentkou prvého ročníka doktorandského štúdia na Katedre trestného práva, kriminológie, kriminalistiky a forenzných disciplín na Právnickej fakulte Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici.e-mailová adresa: pavla.cernokova@student.umb.sk

Úvod

Klauzula *rebus sic stantibus* predstavuje významný zásah do základných princípov záväzkového práva, ktoré zabezpečujú právnu istotu a predvídateľnosť právnych vzťahov v občianskoprávnej aj obchodnoprávnej oblasti. Hoci právny poriadok Slovenskej republiky neobsahuje jej výslovné zakotvenie, jej podstata je implicitne reflektovaná v úprave Občianskeho zákonníka (ďalej len OZ) aj Obchodného zákonníka (ďalej len OBZ). Latinský výraz *rebus sic stantibus*, doslovne preložený ako „za predpokladu, že veci zostávajú tak, ako sú“, vystihuje jej podstatu – ide o výnimočný právny inštitút umožňujúci modifikáciu alebo ukončenie zmluvného vzťahu v prípade, že došlo k zásadnej zmene okolností, ktorá nebola predvídateľná v čase uzavretia zmluvy a ktorá spôsobuje výrazný nepomer v právach a povinnostiach zmluvných strán. Tento mechanizmus tak predstavuje dôležitý korektív k zásade *pacta sunt servanda*, pričom jeho uplatnenie je v právnej praxi podmienené prísnymi zákonnými podmienkami.

Ako už bolo uvedené, pri úvahách o klauzule *rebus sic stantibus* je nevyhnutné vychádzať zo zásady *pacta sunt servanda*, ktorá predstavuje jeden zo základných pilierov záväzkového práva. Jej historický význam a univerzálna akceptácia umožňujú konštatovať, že tvorí určujúci predpoklad etických a morálnych hodnôt vyspelých spoločností. V staroveku sa zmluvné záväzky považovali za posvätné a ich plnenie bolo zabezpečované nielen právnymi normami, ale aj náboženskými princípmi. Táto zásada, formovaná aj vplyvom islamského práva či kresťanskej morálky, si zachovala svoju relevanciu aj v súčasnom právnom systéme. Jej aplikáciu možno pozorovať nielen v rámci medzinárodného a súkromného práva, ale aj v samotnej štruktúre záväzkových vzťahov, kde predstavuje kľúčový nástroj na zabezpečenie právnej istoty a predvídateľnosti právnych úkonov.[2]

Tu sa však vynára otázka, či je vždy racionálne trvať na jej striktnom dodržiavaní. Čo ak nastanú mimoriadne okolnosti, ktoré zásadným spôsobom narušia rovnováhu vo vzťahoch zmluvných strán? V takýchto prípadoch je namieste uplatniť **princíp bŕzd a protiváh**, ktorý zmierňuje neprimerané dôsledky aplikácie klauzuly. Tento prístup však nikdy nesmie byť na úkor zásady *pacta sunt servanda*, pretože základný princíp právnej istoty musí zostať zachovaný.[3]

Klauzula *rebus sic stantibus* patrí medzi zásady obligačného práva, a teda je potrebné ju aj zaradiť do tejto sústavy. Pôsobí ako nástroj vyvažovania medzi princípom právnej istoty a požiadavkou spravodlivosti. Súčasne predstavuje korektív zásady *pacta sunt servanda*, keďže umožňuje modifikáciu zmluvných záväzkov v prípade podstatnej zmeny okolností, za ktorých boli uzavreté. Jej funkcia tak spočíva predovšetkým v ochrane zmluvných strán pred nepredvídanými a závažnými zásahmi do rovnováhy zmluvného vzťahu, pričom jej aplikácia je

---

[2] WEHBERG, H.: Pacta sunt servanda. *In The American Journal of International Law*. [online]. Dostupné na internete: https://www.trans-lex.org/129500/_/wehberg-hans-pacta-sunt-servanda-53-ajil-1959-at-775/ Cambridge University Press, 2017. [cit. 2025-03-06], s. 775

[3] JAMPÍLEK, F.: *Clausula rebus sic stantibus v závazkovém právu*. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2022. s. 39 a nasl.

viazaná na prísne zákonom stanovené podmienky, ktoré sú v prípade slovenského právneho systému rozoberané v ďalších častiach tohto príspevku.

Od sakrálneho záväzku k právnemu inštitútu

Pôvod klauzuly *rebus sic stantibus* nie je jednoznačný, pričom v právnej teórii existujú dve hlavné hypotézy o tom, kto bol jej autorom. Prvá pripisuje túto myšlienku *Polybiovi*, ktorý v kontexte medzinárodného práva zastával názor, že ak sa zásadne zmenia okolnosti, za ktorých bol záväzok uzavretý, je potrebné k nemu pristupovať flexibilne. Druhá teória spája tento princíp s *Cicerom*, ktorý o niekoľko desaťročí neskôr nadviazal na gréckych filozofov a rozvinul myšlienku vo svojom diele *De Officiis*. Na príklade úschovy meča ukazuje, že ak sa zmenia okolnosti – napríklad ak osoba, ktorej patrí, začne trpieť duševným ochorením –, jeho vrátenie by už nebolo morálne správne. Tento argument ilustruje širší princíp, že striktne dodržiavať záväzky bez ohľadu na nové okolnosti môže viesť k porušeniu etických a morálnych zásad.[4]

Pokiaľ hovoríme o kanonickom práve, základy hľadáme pri zabezpečovaní záväzkov. Záväzky v tom čase boli zabezpečované pomocou prísahy, ktorej garantom bol Boh. Každý záväzok sa v ponímaní cirkvi mal dodržiavať a dôvodom bolo morálne hľadisko. Prirodzene sa ale aj tu vyskytujú úvahy, či je vhodné trvať na splnení záväzkov za zmeny okolností. Prvým, kto sa pokúsil objasniť uvádzanú problematiku bol *Sv. Augustín*, ktorý uvádza, že existujú isté druhy klamstiev, ktoré nie sú až tak závadné, resp. nie sú závadné absolútne, za predpokladu, že sú používané s dobrým úmyslom.[5] Tomáš Akvinský prispel k teologickému výkladu zmeny okolností najmä z morálneho hľadiska. Vo svojom diele *Suma Teologická* uvádza, že ak niekto uzavrie záväzok s úmyslom jeho splnenia, nekoná nečestne, aj keď ho neskôr nesplní za predpokladu zásadnej zmeny podmienok alebo osôb. [6]

S rozvojom obchodu a medzinárodných vzťahov však vznikla potreba relevantnej právnej úpravy, aby sa predišlo ekonomickým dôsledkom. Významnú úlohu v tomto vývoji zohral **Graciánov dekrét**, ktorý ovplyvnil cirkevné právo a právnu vedu. Glosátori, ako **Bartolus de Saxoferrato a Baldus de Ubaldis**, zdôrazňovali, že pri rozhodovaní treba zohľadňovať aktuálne okolnosti. [7] Saxoferrato zaviedol koncept *rebus sic se habentibus*, pri ktorom hovoríme o zastavení vymožiteľnosti záväzku, nie o jeho nutnom zrušení. **Baldus de Ubaldis** systematizoval túto klauzulu ako pravidlo, že sľuby sú platné len pri nezmenených podmienkach.[8] Tak sa *rebus sic stantibus* stala kľúčovým princípom záväzkového práva, čo však

[4] GRIGOLEIT, CH., HONDIUS, E.: *Unexpected Circumstances in European Contract Law*. New York : Cambridge University Press, 2011. s. 15.
[5] ZIMMERMANN, R.: Christian Church and roman legal culture. In *Studia prawnicze kul* [online]. Dostupné na internete: https://www.researchgate.net/publication/361259257_Christian_Church_and_Roman_Legal_Culture [cit. 2025-03-07], s. 353.
[6] JAMPÍLEK, F.: *Clausula rebus sic stantibus v závazkovém právu*. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2022. s. 41 – 42.
[7] PICHONNAZ, P.: From *clausula rebus sic stantibus* to hardship: Aspects of the evolution of the judge's role. In *Fundamina,* roč. 17, 2011, č.1, s. 134.
[8] ZIMMERMANN, R.: *The Law of Obligations Roman Foundations of the Civilian Tradition*. New York : Oxford University Press, 1996. s. 580.

vyvolalo otázku jej vzťahu k *pacta sunt servanda*. Zatiaľ čo obchodné kruhy presadzovali prísnu záväznosť zmlúv, diskusia o potrebe ich prispôsobenia okolnostiam pretrváva dodnes.

Hugo Grotius, holandský právnik a autor zásady *pacta sunt servanda*, bol prvým, kto systematicky riešil otázku uplatnenia doktríny *rebus sic stantibus*, pričom ju formuloval v obmedzenej podobe. V medzinárodnom práve pripúšťal jej použitie len v situáciách, keď by plnenie zmluvných záväzkov ohrozilo samotnú existenciu štátu. Jeho teória zdôrazňovala, že rozhodujúci je účel záväzku – ak v dôsledku zmeny okolností nie je vhodné dosiahnuť účel záväzku, jeho ďalšie plnenie by bolo neopodstatnené.[9] Týmto možno konštatovať, že klauzula ***rebus sic stantibus*** sa postupne **stáva súčasťou medzinárodného práva**, pričom jej význam v záväzkovom práve sa oslabuje, keďže predstavuje **výrazný zásah do platných zásad.**

Pokiaľ hovoríme o čase, kedy sa potreba vymedzenia klauzuly *rebus sic stantibus* v súkromnom práve už nedala ignorovať, prirodzene sa dostaneme k obdobiu po prvej a druhej svetovej vojne. Vzniknutý tlak a prirodzené ekonomické problémy, ako neprimerane náročné plnenie obligácií mali za následok, že aj zákonodarca si postupne začal uvedomovať, že nie je možné trvať na plnení záväzkov za predpokladu, že plnenie má za následok veľké majetkové ujmy.

Prvým úspešným pokusom je doktrína *„Wegfall der Geschäftsgrundlage"*, ktorá bola sformulovaná ako reakcia na následky prvej svetovej vojny, jej autorom je Paul Oertmann. Práve táto doktrína sa stala súčasťou moderného nemeckého obligačného práva a jej ekvivalent nachádzame v anglickej *Doctrine of frustration*.[10] Spočíva v tom, že základné okolnosti, na ktorých je založená vôľa strán uzavrieť zmluvu sa zmenia. Pokiaľ relevantné okolnosti majú taký význam, že strana by za ich existencie zmluvu nebola uzavrela, je jej právom podľa Oertmanna požadovať v dotknutom rozsahu prispôsobenie danej zmluvy. Pokiaľ takéto prispôsobenie nie je možné, vzniká strane právo na termináciu zmluvy.[11] Princíp podobný Oertmannovi sa dostáva aj do francúzskeho ***Code Civil.*** Prirodzené právo pripúšťa zásah sudcu do zmluvy, ak okolnosti, za ktorých bola uzavretá, tvorili jej základ. Vo francúzskom práve sa tento princíp označuje ako ***imprévision*** a znamená, že ak sa podstatne zmenia podmienky vzniku zmluvy, jej plnenie môže stratiť opodstatnenie, pretože by mu chýbala „kauza".[12]

V rámci vývoja právnych systémov sa klauzula *rebus sic stantibus* uplatňovala rôzne, pričom každý právny poriadok pristupoval k zmene okolností odlišným spôsobom. Francúzsky ***Code Civil*** (1804) ani rakúsky ***ABGB*** (1811) ju výslovne neupravovali, avšak princíp ***imprévision*** umožnil zohľadniť zásadnú zmenu okolností v rámci interpretácie zmluvných

---

[9] KULAGA, J.: A RENAISSANCE OF THE DOCTRINE OF REBUS SIC STANTIBUS. In *International & Comparative Law Quarterly* , roč. 69 , 2020, č. 2 , s. 477 – 497.

[10] SHARMA, K.M.: FROM "SANCTITY" TO "FAIRNESS": AN UNEASY TRANSITION IN THE LAW OF CONTRACTS?. In *NYLS Journal of International and Comparative Law*, roč. 18, 1999, č. 2, s. 138 Dostupné na internete: https://digitalcommons.nyls.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1451&context=journal_of_international_and_comparative_law [cit. 2025-03-07]

[11] PILÍK, V. a kol.: *Změna okolností ve smluvním právu.* Praha : Wolters Kluwer ČR, 2022, s. 56, 57.

[12] PICHONNAZ, P.: From *clausula rebus sic stantibus* to hardship: Aspects of the evolution of the judge's role. In *Fundamina,* roč. 17, 2011, č.1, s. 138.

záväzkov. Taliansky ***Codice civile*** (1942) išiel ešte ďalej a už vo svojej pôvodnej verzii zakotvil doktrínu ***eccesiva onerosità***, ktorá umožňuje renegociáciu zmluvy bez zásahu súdu.[13] V angloamerickom systéme sa v obdobných situáciách uplatňuje ***Doctrine of frustration***, ktorá však namiesto úpravy zmluvy vedie k jej zrušeniu, ak plnenie stráca zmysel. Na medzinárodnej úrovni sa využíva doložka ***Hardship***, ktorá, podobne ako *rebus sic stantibus,* rieši zmenu okolností, avšak s dôrazom na výrazné sťaženie plnenia pre jednu zo strán. Tieto rozdielne prístupy ukazujú, že hoci právne systémy uznávajú potrebu flexibility v záväzkových vzťahoch, líšia sa v miere zásahu do zmluvy – a zatiaľ čo európske právo preferuje jej úpravu, *common law* kladie dôraz na jej ukončenie.

Klauzula *rebus sic stantibus* v slovenskom právnom poriadku

Vyjadrenie klauzuly **podstatnej zmeny okolností** nachádzame v slovenskom právnom poriadku v niekoľkých ustanoveniach **Občianskeho a Obchodného zákonníka, konkrétne ustanovenia uvádzame nižšie v príspevku, kde analyzujeme jednotlivé ustanovenia, ktoré reflektujú vyjadrenie klauzuly.**

Vyjadrenie klauzuly *rebus sic stantibus* nachádzame v ustanoveniach o zániku záväzku v dôsledku nemožnosti plnenia v **§ 575 ods. 3 OZ** ktorý stanovuje, že ak sa nemožnosť plnenia týka len časti záväzku, tento zaniká v príslušnom rozsahu, pričom veriteľ má právo od zmluvy odstúpiť. Ak však zvyšné plnenie stratí hospodársky význam, záväzok zaniká aj v zostávajúcej, možnej časti, pokiaľ veriteľ bez zbytočného odkladu neoznámi, že na jeho splnení trvá. **OBZ** upravuje túto problematiku prísnejšie, keď v **§ 352 ods. 3**, ktoré upravuje dodatočnú nemožnosť plnenia stanovuje, že veriteľ môže odstúpiť od zmluvy len vtedy, ak zvyšné plnenie stratilo hospodársky význam s ohľadom na povahu zmluvy alebo jej účel známy dlžníkovi pri jej uzavretí; rovnaké pravidlo platí aj pre čiastkové plnenie. Rozdiel medzi oboma úpravami spočíva v **striktnejšej obchodnoprávnej úprave, kde** veriteľ musí splniť zákonom stanovené podmienky. Dôležité je spomenúť aj skutočnosť, ktorou je absencia definície nemožnosti plnenia v OZ a OBZ. Cieľom je zamedzenie následkov potenciálne obmedzujúcemu výkladu, ktorý by mohol zužovať rozsah jej aplikácie. Podľa literatúry však ide o právnu skutočnosť, ktorá spôsobuje zánik nesplneného záväzku bez uspokojenia veriteľa, pričom k zániku dochádza *ex lege* v momente vzniku dodatočnej nemožnosti plnenia.[14]

Ďalším právnym inštitútom slovenského právneho poriadku, v ktorom je naša klauzula vyjadrená je *Pactum de contrahendo* a teda Zmluva o budúcej zmluve. Občianskoprávna úprava sa nachádza v ustanovení § 50a ods. 1 OZ, teda je upravená ako všeobecný inštitút, zatiaľ čo v Obchodnom zákonníku ju nachádzame v ustanoveniach § 289 – 292 navzdory skutočnosti, že ide o konkrétny typ zmluvy.

Ustanovenie **§ 50a ods. 3 Občianskeho zákonníka** vyjadruje princíp *rebus sic stantibus* v kontexte **zmluvy o budúcej zmluve**, pričom stanovuje, že záväzok uzavrieť riadnu zmluvu

[13] PILÍK, V. a kol.: *Změna okolností ve smluvním právu.* Praha : Wolters Kluwer ČR, 2022, s. 59.
[14] MAMOJKA , M. a kol.: *Obchodný zákonník – Veľký komentár. 2. zväzok. § 261 až 775.* Bratislava : Eurokódex, 2016, s. 100.

zaniká, ak sa okolnosti, z ktorých strany pri jeho vzniku vychádzali, podstatne zmenia do takej miery, že nemožno spravodlivo požadovať, aby bola zmluva uzavretá.[15] Zákonodarca tak predpokladá existenciu objektívne merateľných zmien, ktoré môžu mať rôznu povahu a bez ktorých by zmluva nebola vznikla. Judikatúra v tejto súvislosti potvrdzuje, že ak napríklad jedna zo strán stratí právnu spôsobilosť po uzavretí zmluvy o budúcej zmluve, ide o podstatnú zmenu okolností, ktorá spôsobuje zánik záväzku druhej strany uzavrieť riadnu zmluvu. [16] OBZ ju zaraďuje do všeobecných ustanovení. Pri obchodnoprávnej úprave Zmluvy o budúcej zmluve nachádzame vyjadrenie klauzuly v ustanovení § **292 ods. 5 OBZ,** ktoré zakotvuje zánik záväzku uzavrieť realizačnú zmluvu, ak sa okolnosti, z ktorých strany pri vzniku záväzku vychádzali, natoľko zmenili, že nemožno spravodlivo požadovať jeho splnenie. Aj tu je však nutné splniť zákonnú podmienku, ktorou je splnenie notifikačnej povinnosti v lehote určenej zákonom, t.j. bez zbytočného dokladu voči oprávnenej strane.[17]

Klauzula *rebus sic stantibus* je obsiahnutá aj v právnej úprave **zmluvy o úschove**, zakotvenej v **§ 747 – 753 OZ**. Táto zmluva zaväzuje uschovávateľa opatrovať hnuteľnú vec a vrátiť ju zložiteľovi, pričom jej primárnym účelom je zabezpečenie neporušiteľnosti uschovanej veci. Kým zložiteľ má právo požadovať jej vrátenie kedykoľvek, uschovávateľ touto možnosťou nedisponuje, **je tomu tak iba v prípade, ak nastanú okolnosti, ktoré** bránia výkonu základného účelu zmluvy, ktorým je taká opatera veci[18] zo strany uschovávateľa, ktorou je zabezpečená neporušiteľnosť tej ktorej hnuteľnej veci. Takáto situácia predstavuje zásah do zásady *pacta sunt servanda* v dôsledku zmien, ktoré zmluvné strany nemohli predvídať a ktoré vedú k zániku záväzku bez uspokojenia zložiteľa. Obdobné vymedzenie nachádzame aj v **§ 523 ods. 2 Obchodného zákonníka,** ktorý v kontexte **zmluvy o uložení veci** pripúšťa skoršie prevzatie veci, ak jej ďalšie opatrovanie predstavuje pre opatrovateľa neprimerané ťažkosti. Tieto ustanovenia potvrdzujú, že zákonodarca otvorene reflektuje potrebu limitácie absolútnej záväznosti zmlúv a v odôvodnených prípadoch považuje **klauzulu** *rebus sic stantibus* **za legitímny korektív zmluvného práva.**

OBZ obsahuje osobitnú úpravu klauzuly *rebus sic stantibus* aj v súvislosti so zánikom záväzku v dôsledku zmarenia účelu zmluvy, konkrétne v § 356 Obchodného zákonníka. Na jeho aplikáciu zákonodarca stanovuje splnenie podmienok uvedených v odsekoch 1 a 2 § 356. Týmito podmienkami sú: a) musí dôjsť k zmarenia základného účelu zmluvy, pričom táto skutočnosť nastane až po jej uzavretí a je spôsobená podstatnou zmenou okolností, b) podstatná zmena okolností nemôže spočívať v zmene majetkového stavu alebo v zmenách hospodárskej a trhovej situácie zmluvných strán, c) zánik záväzku nenastáva automaticky, ale až odstúpením od zmluvy[19].

---

[15] § 50a ods. 3, z. č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov.
[16] Rozsudok Najvyššieho súdu SR zo dňa 29.03.2011 sp.zn. 2 Cdo 46/2010
[17] OVEČKOVÁ, O. a kol.: *Obchodný zákonník. Veľký komentár. Zväzok II. (§ 261 až 775). 2. vydanie.* Bratislava : Wolters Kluwer, 2022, s. 198.
[18] LAZAR, J. a kol: *Občianske právo hmotné. 2. zväzok.* Bratislava : Iuris Libri, 2018, s. 274.
[19] ILKOVÁ, Z., BANDLEROVÁ, A.: *Vybrané kapitoly obchodného práva*. Nitra : Vydavateľstvo SPU, 2020, s.148.

Je dôležité zdôrazniť, že podľa § 356 Obchodného zákonníka záväzok nezaniká samotným zmarením účelu zmluvy, ale až na základe úkonu odstúpenia od zmluvy. Podstatná zmena okolností teda len vytvára právny základ pre odstúpenie, no samotné ukončenie záväzku nastáva až vykonaním tohto právneho úkonu.[20]

Záver

Napriek tomu, že sa v tomto príspevku nevenujeme komparácii právnych poriadkov, je vhodné uviesť, že niektoré štáty, medzi nimi aj Česká republika, vo svojich právnych poriadkov upravujú generálnu klauzulu zmeny okolností. Výhodou takéhoto ustanovenia je bezpochyby praktickým a účelovým nástrojom, pomocou ktorého je možné zabezpečiť flexibilitu zmluvných vzťahov pri podstatnej zmene okolností.

Okrem vnútroštátnych právnych predpisov poskytujú doplnkový rámec aj Zásady európskeho zmluvného práva (PECL)[21], ktoré ponúkajú systematizovanú úpravu zásahu do zmluvných vzťahov v prípade podstatnej zmeny okolností. PECL sa využívajú najmä pri medzinárodných obchodných transakciách, kde slúžia ako výkladový nástroj alebo subsidiárne pravidlá v prípadoch, keď vnútroštátna právna úprava neposkytuje dostatočné riešenie alebo sa na ich využití strany dohodnú, čím je štátom poskytnutá doplnková právna úprava záväzkových vzťahov. Úpravu zmeny okolností obsahujú aj Zásady medzinárodných obchodných zmlúv UNIDROIT, ktoré tento inštitút označujú ako klauzulu *Hardship*, pričom umožňujú renegociáciu alebo ukončenie zmluvy pri podstatnej zmene okolností.

V porovnaní s uvedenými prístupmi vykazuje slovenská právna úprava isté nedostatky, keďže koncepciu *rebus sic stantibus* neupravuje ako generálnu klauzulu, ale len v adresne, pri konkrétnych typoch právnych inštitútov. Právna úprava tak striktne determinuje situácie, v ktorých možno zmenu okolností zohľadniť, pričom tieto mechanizmy sú relatívne úzke a pomerne rigidné. V praxi to môže viesť k situáciám, keď zmluvné strany nemajú možnosť adekvátne reagovať na zásadnú zmenu podmienok, čo so sebou nesie riziko neprimeraných ekonomických dôsledkov a narušenia spravodlivej rovnováhy záväzkov.

Otázkou zostáva, či sa slovenský zákonodarca v budúcnosti inšpiruje napríklad českou právnou úpravou a pristúpi k zakotveniu generálnej klauzuly *rebus sic stantibus*, alebo naďalej zotrvá pri reštriktívnom prístupe.

[20] JAKUBOVIČ , D.: *Záväzkové právo v intenciách českej a slovenskej komercionalistiky*. Bratislava : Epos, 2006, s. 437.

[21] Principles of European Contract Law – PECL [online] Dostupné na: https://www.trans-lex.org/400200/_/pecl/#head_101

Zoznam bibliografických odkazov

Monografie a skriptá

1. GRIGOLEIT, CH., HONDIUS, E.: Unexpected Circumstances in European Contract Law. New York : Cambridge University Press, 2011. ISBN 9781139501156
2. ILKOVÁ, Z., BANDLEROVÁ A.: Vybrané kapitoly obchodného práva. Nitra : Vydavateľstvo SPU, 2020. 210 s. ISBN 978-80-552-2173-1
3. JAKUBOVIČ , D.: Záväzkové právo v intenciách českej a slovenskej komercionalistiky. Bratislava: Epos, 2006, 463 s. ISBN 80-8057-685-8
4. JAMPÍLEK, F.: Clausula rebus sic stantibus v závazkovém právu. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2022. 363 s. ISBN 978-80-7676-391-3
5. LAZAR, J. a kol: Občianske právo hmotné. 2. zväzok. Bratislava : Iuris Libri, 2018. 644 s. ISBN 978-80-89635-35-1
6. MAMOJKA, M a kol.: *Obchodné právo II. Obchodné záväzkové vzťahy.* Bratislava : C. H. Beck, 2023. 744 s. ISBN 978-80-8232-025-4
7. OVEČKOVÁ, O. a kol.: Obchodný zákonník. Veľký komentár. Zväzok II. *(§ 261 až 775). 2. vydanie.* Bratislava : Wolters Kluwer, 2022. 1604 s. ISBN 978-80-571-0436-0
8. PILÍK, V. a kol.: Změna okolností ve smluvním právu. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2022. 327 s. ISBN 978-80-7676-242-8
9. ZIMMERMANN, R.: The Law of Obligations Roman Foundations of the Civilian Tradition. New York : Oxford University Press, 1996. 1 241 s. ISBN 9780198764267

Periodiká (časopisy) a zborníky resp. state v nich uverejnené

1. PICHONNAZ, P.: From clausula rebus sic stantibus to hardship: Aspects of the evolution of the judge's role. In *Fundamina,* roč. 17, 2011, č.1, s. 125 - 143. ISSN: Print 1021-545X.
2. SHARMA, K.M.: FROM "SANCTITY" TO "FAIRNESS": AN UNEASY TRANSITION IN THE LAW OF CONTRACTS?. In NYLS Journal of International and Comparative Law, roč. 18, 1999, č. 2, s. 138 Dostupné na internete: https://digitalcommons.nyls.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1451&context=journal_of_international_and_comparative_law [cit. 2025-03-07]
3. WEHBERG, H.: Pacta sunt servanda. *In The American Journal of International Law*. [online]. Dostupné na internete: https://www.trans-lex.org/129500/_/wehberg-hans-pacta-sunt-servanda-53-ajil-1959-at-775/ Cambridge University Press, 2017. [cit. 2025-03-06], s. 775-786.

Internetové zdroje

1. KULAGA, J.: A renaissance of the doctrine of rebus sic stantibus. In International & Comparative Law Quarterly , roč. 69 , 2020, č. 2 , s. 477 – 497. Dostupné na internete: https://web.archive.org/web/20200508012444id_/https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridge-

core/content/view/9122A30ADD637E495DCEBF99AEAB1F33/S0020589320000032a.pdf/div-class-title-a-renaissance-of-the-doctrine-of-span-class-italic-rebus-sic-stantibus-span-div.pdf [cit. 2025-03-08], s. 477 – 497
2. ZIMMERMANN, R.: Christian Church and roman legal culture. In *Studia prawnicze kul* [online]. Dostupné na internete: https://www.researchgate.net/publication/361259257_Christian_Church_and_Roman_Legal_Culture [cit. 2025-03-07], s. 345 - 368.

Právne predpisy

1. Principles of European Contract Law - *PECL*
2. UNIDROIT PRINCIPLES OF INTERNATIONAL COMMERCIAL CONTRACTS
3. Zákon č. 89/2012 Sb. *Český občiansky zákonník*
4. Zákon. č. 40/1964 Zb. *Občiansky zákonník* v znení neskorších predpisov
5. Zákon. č. 513/ 1991 Zb. *Obchodný zákonník* v znení neskorších predpisov.

Judikatúra

1. Rozsudok Najvyššieho súdu SR zo dňa 29.03.2011 sp.zn. 2 Cdo 46/2010

Marek Čiernik[1]

ZÁVISLÁ PRÁCA A FIKTÍVNE ZAMESTNÁVANIE UMELCOV
DEPENDENT WORK AND FICTITIOUS EMPLOYMENT OF ARTISTS

Abstrakt

Predkladaný príspevok sa venuje problematike fiktívneho zamestnávania v umeleckej sfére, pričom analyzuje, či výkonní umelci (herci, hudobníci, tanečníci) vykonávajú závislú prácu v zmysle Zákonníka práce. Autor sa zameriava na právnu definíciu závislej práce a jej kľúčové znaky, pričom využíva sémantickú analýzu a komparáciu so športovým právom. Text skúma, ako sa v umení prejavuje vzťah nadriadenosti a podriadenosti, osobný výkon práce, pokyny zamestnávateľa, práca v mene zamestnávateľa a určený pracovný čas. Osobitná pozornosť je venovaná vplyvu súčasných pracovnoprávnych trendov na postavenie umelcov a ich právnu ochranu. Článok ponúka argumenty pre priznanie pracovnoprávneho statusu výkonným umelcom a otvára diskusiu o potrebe špecifickej právnej úpravy.

Kľúčové slová: *Závislá práca, fiktívne zamestnávanie, umelci*

Abstract

The present paper deals with the issue of fictitious employment in the artistic sphere, analysing whether performers (actors, musicians, dancers) perform dependent work within the meaning of the Labour Code. The author focuses on the legal definition of dependent work and its key features, using semantic analysis and comparison with sports law. The text examines how the relationship of superiority and subordination, personal performance of work, employer's instructions, working on behalf of the employer and designated working hours are manifested in the arts. Particular attention is paid to the impact of current employment law trends on the status of artists and their legal protection. The article offers arguments for granting performers an employment status and opens a discussion on the need for specific legal regulation.

Key words: *Dependent work, fictious employment, artists*

Úvod

Problematika fiktívneho zamestnávania je nie len pre pracovné právo sústavnou výzvou. Živnostníci vstupujú do kvázi pracovných pomerov v záujme znížiť zamestnávateľovi odvodové povinnosti a sebe zvýšiť príjem. O aktuálnosti témy svedčí aj vývoj v európskom priestore, pretože od decembra roka 2024 vstupuje do platnosti nová európska smernica č. 2024/2831 pre zlepšenie pracovných podmienok platformovej práce (Uber, Bolt...). V období,

[1] Mgr. Marek Čiernik. Interný doktorand, Katedra občianskeho práva, Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave

ktoré prináša mnoho zmien každým dňom, je často zabúdané na také oblasti, ktoré v spoločnosti fungujú stáročia a považujeme ich za samozrejmosť.

Umelci boli odjakživa spájaní s kreativitou, slobodou, nespútanosťou. Možno práve táto charakteristika bude príčinou slabého záujmu autorov, či výkonných umelcov o právo ako také. Počas pandémie ochorenia COVID-19, ktoré malo za následok zatváranie divadiel, galérií, amfiteátrov a ostatných kultúrnych priestorov, sme si mohli všimnúť, že umenie nezamestnáva iba sólových spevákov, či hercov z televíznych obrazoviek, ale zamestnáva pomerne nezanedbateľnú skupinu technických pracovníkov, komparzistov, členov orchestrov, kameramanov, zborových spevákov a mnohých ďalších. To, čo si mohli zase všimnúť umelci je, že zmluvy, ktoré majú so svojim faktickým zamestnávateľom uzavreté, nie sú zmluvami podľa zákonníku práce.

Medzi právnymi teoretikmi je všeobecne známy problematický vzťah závislej práce a profesionálnych športovcov. Novším problémom sa ukazuje byť vzťah závislej práce a platformovej práce, na ktorý reaguje, okrem iných, aj Európska únia. Našim cieľom je poukázať na menej viditeľnú oblasť, ktorou je závislá práca a výkonní umelci. V príspevku sa snažíme analyzovať definičné znaky závislej práce a zistiť, či výkonní umelci tento typ práce vykonávajú.

1. Závislá práca

V čom nám vie napomôcť sémantika pri skúmaní pojmu závislá práca? Dôkladná analýza tohto pojmu je pre pracovné právo kľúčová, pretože ustanovenie § 1 ods. 3 zákona č. 311/2001 Z. z. Zákonník práce (ďalej len „ZP“) uvádza, že „závislá práca môže byť vykonávaná výlučne v pracovnom pomere“. Existencia pracovného pomeru spôsobuje vznik špecifických práv a povinností. Zákonník práce obsahuje presnú definíciu závislej práce a obchodný zákonník definuje podnikanie. Musíme preto nájsť hranicu medzi vykonávaním závislej práce podľa pracovného práva a podnikaním podľa obchodného práva. V oboch zmienených ustanoveniach vieme identifikovať niekoľko explicitných definičných znakov, a taktiež vieme uvažovať o ďalších implicitných.[2] Analyzujeme pojem závislá práca z hľadiska logickej sémantiky.

To, kam analýzou smerujeme, je zistiť, akým spôsobom musíme posudzovať také činnosti, ktoré sú z hľadiska definície závislej práce neľahko charakterizovateľné. Ľudia vykonávajú isté činnosti, ktoré im slúžia na zabezpečenie vlastného (príp. rodinného) živobytia. Existencia napríklad obchodného a pracovného práva znamená, že tieto činnosti pokladá ľudstvo za dôležité regulovať. Môžeme si položiť otázku, či existujú také činnosti, ktoré majú zabezpečiť ľudské živobytie, ale pojmovo nespadajú pod „závislú prácu“ ani „podnikanie“? Ak nie, tak môžeme pri nenaplnení niektorého z definičných znakov závislej práce priamo usúdiť, že ide o podnikanie?

Keďže existuje pojem „závislá práca“, potom môžeme povedať, že existuje rozsahovo širší pojem - „práca“. Adjektívum „závislá“ nám v tomto prípade bude vyjadrovať vlastný modifikátor, ktorý zúži rozsah pojmu „práca“, a vzniká tak nový, rozsahovo užší pojem „závislá

[2] BARANCOVÁ, Helena. *Zákonník práce: komentár*. 3. vydanie. V Bratislave: C.H. Beck, 2022.

práca“, ktorý je rozsahovou podmnožinou pojmu „práca“. V tomto momente vieme konštatovať, že zjavne existuje aj iná práca, ktorá svojou povahou nevykazuje známky závislosti. Práca, ktorá nie je závislá teda nebude pre pracovné právo relevantná. Najvyšší správny súd vo svojom rozhodnutí sp. zn. 5Stk/8/2022 konštatuje, že pokiaľ je práca vykonávaná pre niekoho v istom právnom vzťahu, tak je vykonávaná buď ako závislá práca alebo podnikanie. NSS SR argumentuje zásadou *tertium non datur*, čo znamená, že iná možnosť výkonu predmetnej činnosti neprichádza v úvahu. Dôležitým faktorom je samotný charakter práce, a síce, že je vykonávaná pre niekoho v právnom vzťahu. Spresníme teda naše predchádzajúce tvrdenie v tom ohľade, že okrem závislej práce existuje aj iná práca, ktorá nebude vykonávaná v právnom vzťahu pre niekoho. Takýto typ práce nie je právom regulovaný, pretože sám o sebe nezakladá relevantný právny vzťah. Možno v tomto spočíva problematickosť predstavy o tom, čo má závislá práca skutočne byť.

Výkon práce je vďaka technologickému rozvoju, napr. pre oblasť IT, umožnený takpovediac z akéhokoľvek miesta. V súčasnosti je práca z domu, či tzv. „home-office“ bežným benefitom, ktorý zamestnávatelia ponúkajú. Oproti typickému výkonu práce z obdobia pred 21. storočím vnímame rozvíjajúcu sa autonómiu na strane zamestnancov, ktorá vstupuje do moderných pracovno-právnych vzťahov. Zamestnanec si môže vybrať, či navštívi miesto výkonu práce, alebo bude pracovať zo svojho obydlia. S príchodom väčšej slobody v rozhodovaní zamestnancov dochádza k pnutiu medzi konceptami: slobodného určovania vlastného pracovného času, neobmedzenej dovolenky, dobrovoľného navštevovania pracoviska a pojmom „závislá práca“, ktorý zdanlivo evokuje väčšiu zaviazanosť (závislosť) a nižšiu mieru slobody ako zmienené podnikanie. Ak zamestnávateľ zadá rámcovú úlohu, a na zamestnancovi ponechá organizáciu práce, rozvrhnutie pracovného času podľa vlastných schopností, tak to neznamená, že pôjde o nezávislý vzťah.[3] Preto slobodné rozhodovanie zamestnancov nie je vhodnou kategóriou pre určovanie hranice medzi závislou prácou a podnikaním.

Aby sme naše úvahy rozviedli a ich vhodnosť podporili, rozoberieme jednotlivé definičné znaky závislej práce. Súčasné komentáre k ZP štandardne obsahujú analýzu znakov závislej práce, preto nebudeme len zhŕňať doktrinálne názory, ale pokúsime sa priniesť iný pohľad vychádzajúci zo sémantickej analýzy výrazov. Z ustanovenia § 1 ods. 2 ZP môžeme identifikovať nasledujúce definičné znaky:

vzťah nadriadenosti a podriadenosti,
výkon práce zamestnanca osobne pre zamestnávateľa,
výkon práce podľa pokynov zamestnávateľa,
výkon práce v zamestnávateľovom mene,
výkon práce v pracovnom čase určenom zamestnávateľom.

[3] DOLOBÁČ, Marcel. *Zákonník práce: veľký komentár*. Žilina: Eurokódex, 2023.

Okrem uvedených znakov sa v doktríne stretneme s hypotetickou šiestou požiadavkou, že tento výkon práce musí byť odplatný. Podľa prof. Barancovej právny stav nevyžaduje odplatnosť výkonu práce, no predsa ide o jednu z jeho podstatných charakteristík.[4]

Pred individuálnou analýzou každého z piatich znakov musíme uviesť, že pri konštatovaní záveru, či pôjde alebo nepôjde o závislú prácu, je dôležité vnímať tieto znaky vo vzájomnej súvislosti. Nebolo by správne izolovať jeden zo znakov, a následne rigidným posúdením jeho (ne)splnenia vysloviť výsledok.[5]

1.1 Vzťah nadriadenosti a podriadenosti

V poradí prvý znak závislej práce je možné označiť za najzávažnejší a najdôležitejší indikátor závislej práce.[6] Z tohto samotného vzťahu je možné odvodiť ďalšie znaky závislej práce. Podriadenosť zamestnanca voči zamestnávateľovi znamená, že zamestnanec sa musí riadiť pokynmi zamestnávateľa. Nie je možné považovať za subordinačný vzťah taký, v ktorom zamestnanec môže vykonávať prácu samostatne a podľa vlastného uváženia. Pokiaľ osoba vykonáva prácu samostatne, tak je zrejmé, že sa povahou svojej činnosti významovo približuje skôr pojmu „samostatne zárobkovo činná osoba“, a teda závislú prácu *ipso facto* nevykonáva.

Nie je chybné uvažovať nad tým, že vzťah nadriadenosti a podriadenosti je určený možnosťou zamestnávateľa určiť čas, dĺžku a miesto výkonu práce.[7] Naskytá sa nám ďalšia úvaha, a síce, či úlohou znakov č. 2-5 nie je len explikovať vzťah nadriadenosti a podriadenosti. Ak by sme uvedené prijali za pravdu, tak je možné povedať, že zmienená explikácia zvyšuje presnosť právnej normy a potvrdzuje doktrinálny názor, že jednotlivé znaky vystupujú vo vzájomných väzbách. Ak budeme tvrdiť, že vzťah nadriadenosti a podriadenosti ako definičný znak existuje sám, bez čiastočného zahrnutia nasledujúcich znakov, tak potom si kladieme otázku, čím iným ako „výkonom práce podľa pokynov zamestnávateľa“, či „osobným výkonom práce pre zamestnávateľa“ dokážeme vzťah nadriadenosti a podriadenosti v pracovnom práve zrozumiteľne vyjadriť. Našu úvahu potvrdzuje aj fakt, že pri charakteristike vzťahu nadriadenosti a podriadenosti v komentárovej literatúre sa autori nedokázali vyhnúť použitiu ďalších znakov (č. 2-5), aby adresátovi tento prvý znak dokázali čo najzrozumiteľnejšie vysvetliť.[8] Vysvetľujeme tak jeden znak ostatnými zvyšnými znakmi, čo pôsobí ako kruhová definícia.

1.2 Výkon práce zamestnanca osobne pre zamestnávateľa

V poradí druhý znak závislej práce v jednoduchosti znamená, že zamestnanec sa nemôže dať pri výkone práce zastúpiť. Osobný výkon práce pre zamestnávateľa posilňuje a potvrdzuje

---

[4] BARANCOVÁ, Helena. *Zákonník práce: komentár*. 3. vydanie. V Bratislave: C.H. Beck, 2022.
[5] DOLOBÁČ, Marcel. *Zákonník práce: veľký komentár*. Žilina: Eurokódex, 2023.
[6] BARANCOVÁ, Helena. *Zákonník práce: komentár*. 3. vydanie. V Bratislave: C.H. Beck, 2022.
[7] Tamtiež.
[8] Dva komentáre k zákonníku práce majú závislú prácu rozpracovanú podrobnejšie a uvádzajú zhodne: BARANCOVÁ, Helena. *Zákonník práce: komentár*. 3. vydanie. V Bratislave: C.H. Beck, 2022.; DOLOBÁČ, Marcel. *Zákonník práce: veľký komentár*. Žilina: Eurokódex, 2023.

„závislý“ charakter závislej práce. Môže ísť o ďalší spôsob odlíšenia závislej práce od podnikania, a to zdôraznením dôležitosti osoby zamestnanca. Pri realizácií pracovného pohovoru vyhľadáva zamestnávateľ u zamestnanca niektoré vybrané pracovné zručnosti, a teda by nebolo vhodné, aby sa zamestnanec nechal zastúpiť osobou, ktorá tieto zručnosti mať nemusí. Na druhej strane pri podnikaní hľadíme na dodanie vybranej služby, či produktu a osoby, ktoré službu dodajú, či produkt vyrobia, pre nás nie sú dôležité.

1.3 Výkon práce podľa pokynov zamestnávateľa

Záväzné pokyny od zamestnávateľa v spojení so vzťahom subordinácie tvoria základný rámec pre posudzovanie závislej práce.[9] Otázne je, akú intenzitu musia pokyny zamestnávateľa dosahovať, aby sme tento znak vnímali ako naplnený. Vieme si predstaviť súbor pokynov, ktoré zamestnávateľ vydáva počas celého pracovného procesu, a v dostatočne detailnej miere. Takéto pokyny nám automaticky evokujú závislosť práce. Dokážeme si ale predstaviť aj pokyny, ktoré sú svojou intenzitou slabšie, teda iba rámcové pokyny smerujúce k finálnemu výsledku práce. Nie je možné tvrdiť, že tieto menej špecifické pokyny značia nezávislosť zamestnanca.

V súčasnosti sledujeme nárast v počte pracovných pozícií, pri ktorých hlavnými kvalitami zamestnanca sú schopnosť riešiť problémy a kreativita. Vydať kreatívnemu zamestnancovi príliš špecifický pokyn pri výkone práce môže byť v svojej postate kontraproduktívne, pretože potlačí jeho najprínosnejšiu vlastnosť. Opäť teda argumentujeme, že s vyvíjajúcimi sa pomermi na trhu práce sa musí vyvíjať aj spôsob vnímania záväzných pokynov od zamestnávateľa pre zamestnanca.

1.4 Výkon práce v zamestnávateľovom mene

Znak vykonávania práce v zamestnávateľovom mene sa prejavuje vo viacerých podobách. Vo svojej prvej podobe, by sme posudzovali vzťah zamestnanca navonok k zákazníkom a iným osobám. V kontakte so zákazníkom môže byť známe meno zamestnanca, ale zamestnanec v tomto prípade reprezentuje zamestnávateľa, čomu je zvyčajne prispôsobený aj štýl komunikácie. Pri prepájaní jednotlivých znakov závislej práce s umeleckými pracovníkmi túto myšlienku rozvinieme, aby sme zistili, či je dôležitá miera individualizácie zamestnanca.

V druhej podobe hovorme skôr o materiálnom charaktere výkonu práce v zamestnávateľovom mene. Dolobáč konštatuje, že „závislá práca je zásadne vykonávaná pre iného, na „cudzí účet“ a na jeho zodpovednosť.“[10] Vychádzajme z toho, že výkon závislej práce nesleduje cieľ vytvárania zisku. Podnikateľské subjekty za týmto účelom podstupujú riziká, ktoré sú spojené aj s povinnosťou znášať stratu. Zamestnanec v tomto ohľade neprijíma riziko svojho zamestnávateľa. Dalo by sa však polemizovať, že podstupovanie rizík zamestnávateľom ovplyvňuje zamestnanca minimálne v tej miere, že pokiaľ sa zamestnávateľ ocitne v úpadku, zamestnancovi hrozí strata zamestnania, alebo nevyplatenie mzdy.

---

[9] DOLOBÁČ, Marcel. *Zákonník práce: veľký komentár*. Žilina: Eurokódex, 2023.
[10] Tamtiež. s. 26

1.5 Výkon práce v pracovnom čase určenom zamestnávateľom

Už pri analýze prvého znaku sme sa zmienili, že určovanie pracovného času je veľmi typické pre definovanie vzťahu nadriadenosti a podriadenosti. Dovolíme si ale tvrdiť, že práve pri tomto znaku zažíva pracovné práve najväčšie zmeny. Stretneme sa s názorom, že tento znak je kvôli vývoju pracovnoprávnych vzťahov dokonca už prekonaný.[11] Tento znak je niekedy uvádzaný už len ako možnosť zamestnávateľa určiť pracovný čas, pokiaľ to uzná za vhodné. Prečo sa týmto smerom uberáme?

Stretneme sa s veľmi známym argumentom, ktorým je technologický pokrok. Dôvody zvyšovania slobody v možnosti určovať si pracovný čas podľa vlastného uváženia sú však pestré. Zamestnanci vyhľadávajú rovnováhu medzi súkromným a pracovným životom. Charakter zamestnancov sa taktiež veľmi zmenil. Moderná pracovná sila, predovšetkým generácie mileniálov a Z, uprednostňuje flexibilitu a autonómiu pred tradičnými pracovnými modelmi.[12] Viaceré štúdie sa zaoberali skúmaním vplyvu flexibilného pracovného času na produktivitu zamestnancov. V zásade pri prácach, ktoré si nevyžadujú fyzickú prítomnosť na pracovisku, ide o čoraz populárnejší benefit a niektorí „white-collar" pracovníci pociťujú nárast efektivity pri práci.[13] Moderným dôvodom môže byť aj znižovanie uhlíkovej stopy eliminovaním každodenného dochádzania na pracovisko. No a na záver musíme spomenúť aj pandemické skúsenosti s ochorením COVID-19. Skúsenosti z tohto obdobia podnietili diskusie o modernizácii pracovného práva tak, aby lepšie zodpovedalo potrebám dnešnej spoločnosti.

V nasledujúcej časti rozoberieme postavenie umeleckých zamestnancov. Budeme sa snažiť každý zo znakov aplikovať na týchto zamestnancov v snahe zistiť, či dochádza k ich fiktívnemu zamestnávaniu.

2. Fiktívne zamestnávanie umelcov

Hoci umelci tvoria len marginálnu časť trhu práce, kolektív autorov okolo V. Tkáča pri analýze závislej práce spomína na činnosť autorov pri vytváraní autorského diela podľa autorského zákona a odlišuje ju od práce vykonávanej v pracovnoprávnom vzťahu.[14] Tvrdíme však, že opomenutou skupinou zvláštnych autorov sú výkonní umelci, a tí mnohokrát závislú prácu vykonávajú. Výkonní umelci (napr. herci, hudobníci, tanečníci) sú skupinou profesionálov, ktorých činnosť môže vykazovať znaky závislej práce podľa ZP. Cieľom tejto analýzy je zistiť, či ich práca spĺňa kritériá závislej práce.

Na úvod musíme odlíšiť výkonných umelcov individuálneho charakteru od tých, ktorí pôsobia len v rámci umeleckého telesa, a bez neho by predmetnú činnosť vykonávať nemohli. Analogicky vieme týchto umelcov pracujúcich v kolektívoch pripodobiť k športovcom

---

[11] TOMAN, Jozef. Fiktívne živnosti a závislá práca – pohľad zákonodarcu, inšpekcie a sudcu (I.). Online.
[12] FROMM, Jeff. *Gen Z Demands Flexible Workplace Benefits*. Online. 2024.
[13] SHAGVALIYEVA, Sussanna a YAZDANIFARD, Rashad. Impact of Flexible Working Hours on Work-Life Balance. Online. *American Journal of Industrial and Business Management*. 2014, roč. 04, č. 01, s. 20-23. ISSN 2164-5167.
[14] TKÁČ, Vojtech. *Zákonník práce: komentár*. Komentáre. Bratislava: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-8168-069-4.

venujúcim sa kolektívnym športom. Profesionálny futbalista potrebuje pre výkon svojej činnosti minimálne ďalších 21 hráčov na futbalovom ihrisku rovnako, ako kolektívny profesionálny tanečník potrebuje svoj tanečný súbor. Dovolíme si tvrdiť, že povahou činnosti sú si profesionálni športovci a profesionálni umelci dostatočne podobní. Navštevujú tréningy/skúšky, majú svojich trénerov, taktiež majú sezónu, kedy sa hrajú zápasy/predstavenia. Profesionálni športovci si vďaka popularite športu v spoločnosti zaslúžili vlastnú právnu úpravu v zákone č. 440/2015 Z. z. o športe. Umelci doposiaľ špeciálnu úpravu nemajú.

2.1 Umelci a vzťah nadriadenosti a podriadenosti

Podľa uvedeného v prvej časti príspevku tento vzťah chápeme ako taký, v ktorom zamestnávateľ vystupuje ako nadriadený subjekt oprávnený dávať pokyny, a zamestnanec je povinný ich vykonávať. V prípade hercov v divadlách alebo hudobníkov v orchestroch existuje zvyčajne organizačná štruktúra, v ktorej umelecký riaditeľ, režisér alebo dirigent vystupuje ako nadriadený subjekt. Umelci sú povinní dodržiavať inštrukcie týkajúce sa umeleckého výkonu, ako napríklad choreografiu, text scenára alebo hudobnú interpretáciu. V prvej časti sme rozoberali tento znak ako nosný pre správne posúdenie vykonávanej činnosti. Z uvedeného môžeme vysloviť záver, že tento znak je vo väčšine prípadov splnený.

2.2 Umelci a výkon osobne pre zamestnávateľa

Pokiaľ uvažujeme o výkonných umelcoch, tak si dovolíme tvrdiť, že vykonávajú takú činnosť, ktorú nie je možné naučiť sa v krátkom časovom úseku. Herci, tanečníci, muzikanti strávia roky zlepšovaním svojej umeleckej techniky, aby sa odlíšili od svojich konkurentov, čím sa stávajú atraktívnejšími pre potenciálnych zamestnávateľov. Umelecké telesá pri nábore nových členov využívajú procesy konkurzu alebo „castingu“. Záleží dokonca o akú skupinu výkonných umelcov pôjde, pretože tanečníci a herci sú vyberaní nie len podľa svojich schopností, ale častokrát môže byť rozhodujúca farba vlasov, pleti, stavba tela, vek a pod.. Práve tento proces výberu v praxi spôsobuje náročnosť nahradiť výkonného umelca. Konštatujeme, že výkonný umelec sa vo svojej činnosti nemôže nechať zastúpiť. Umelecký výkon je striktne viazaný na konkrétnu osobu a nemôže byť nahradený inou osobou bez výslovného súhlasu zamestnávateľa. Tento znak považujeme za splnený.

2.3 Umelci a výkon podľa pokynov zamestnávateľa

V spomínanom vzťahu podobnosti medzi profesionálnym športovcom a výkonným umelcom je spomedzi ostatných spoločných znakov asi najsilnejším ten, že obaja rešpektujú istú osobu a riadia sa jej pokynmi. Toto pozorovanie sa prejavuje aj v prirodzenom jazyku. O športovcoch povieme, že sú zverencami trénera. O hudobnom orchestri často počujeme ako o orchestri konkrétneho dirigenta. Z pohľadu kolektívu umelcov má táto osoba unikátny rešpekt. Režiséri, choreografi alebo hudobní dirigenti dávajú umelcom presné pokyny, ktoré ovplyvňujú ich výkon. Pokyny sa týkajú napr. spôsobu prednesu, pohybu na javisku, dynamiky hudby.

V úvode sme však už uviedli, že sloboda je s umením úzko spätá. Umelecká činnosť obsahuje aj určitú mieru tvorivej slobody, čo môže vyvolávať otázky o vplyve pokynov zamestnávateľa na finálny produkt. Ako príklad môžeme uviesť improvizáciu v rámci inscenovanej choreografie alebo časť partitúry, kde chýbajú noty a uvedené je len sólo niektorého hudobného nástroja. Čiže na začiatku bol vydaný veľmi jasný pokyn, aby tanečník tancoval alebo hudobník hral, no zároveň chápeme, že tento pokyn nie je dostatočne konkrétny a umelec musí pokyn naplniť svojimi schopnosťami podľa vlastného uváženia. V otázke splnenia tohto znaku by sme mali byť zdržanlivejší, pretože jeho naplnenie bude závisieť od povahy umeleckej činnosti a tiež od miery ingerencie vedúcej osoby do finálneho výkonu.

2.4 Umelci a výkon v zamestnávateľovom mene

Aby sme mohli vyhodnotiť tento znak, musíme zistiť, či zamestnanec vykonáva prácu, ktorá je pripísaná zamestnávateľovi a je vykonávaná na jeho zodpovednosť. Predstavenia, koncerty alebo vystúpenia sa prezentujú ako súčasť činnosti organizácie. Divadlo, hudobné teleso, alebo tanečný súbor vystupuje ako subjekt, ktorý nesie zodpovednosť za celkové umelecké dielo. Môže závisieť od veľkosti umeleckého telesa, či sa zmieni o všetkých umelcoch, ktorí sa podieľali na predstavení. V zásade platí, že známejší umelci – sólisti, bývajú v tlačenom programe individualizovaní a ostatní sú opísaní len hromadne, spoločným výrazom – Balet SND, spevácka skupina SĽUK, orchester Slovenskej filharmónie. Tento znak považujeme za splnený aj vo vzťahu umelca navonok voči divákom a aj čo do znášania zodpovednosti.

2.5 Umelci a výkon v pracovnom čase určenom zamestnávateľom

V predchádzajúcej časti sme pri tomto znaku hovorili o viacerých faktoroch, ktoré spôsobujú, že k určovaniu pracovného času zo strany zamestnávateľa dochádza čoraz menej. Umelecká sféra je v tomto smere výnimočná, pretože výkonní umelci sú spravidla stále viazaní pevne stanovenými termínmi skúšok, predstavení alebo vystúpeniami, ktorých harmonogram určuje zamestnávateľ v dostatočnom predstihu. V kolektívoch s cieľom odprezentovať určité umelecké dielo nemôže dochádzať k slobodnému určovaniu si pracovného času. Výkony umelcov v kolektíve na seba nadväzujú, alebo sú priamo prepojené. Vieme si predstaviť dialóg hercov, harmóniu hudobných nástrojov a párový tanec. Výkonní umelci sa musia stretnúť v jednom čase na jednom mieste, aby boli schopní priviesť dielo do prezentovateľnej podoby.

Samozrejme existuje aj „neviditeľný“ pracovný čas, v ktorom sa umelec musí udržiavať v kondícii, čiže pravidelne precvičuje svoje unikátne schopnosti. Za tento čas mu však odmena neprináleží. Tento čas investuje umelec do svojich schopností dobrovoľne a samostatne. Nie preto, že mu to bolo zamestnávateľom prikázané, ale preto, aby si svoju pozíciu udržal a aby zvýšil svoju atraktivitu na trhu výkonných umelcov. Aj v tejto charakteristike môžeme vnímať paralelu s profesionálnym športom.

Hoci ide o znak, ktorý nám v súčasnosti už veľmi neodpovie na otázku, či zamestnanec vykonáva závislú prácu, pri výkonných umelcoch môžeme s ľahkosťou konštatovať, že je splnený.

2.6 Umelci a pracovný pomer

Medzinárodná organizácia práce (ďalej len „MOP“) prináša ďalších 14 ukazovateľov, ktoré majú dopomôcť definovať pojem „pracovný pomer“.[15] Bez toho, aby sme uvádzali všetky, zameriame sa na tie problematické.

MOP vo svojom odporúčaní tvrdí, že pracovný pomer vieme identifikovať podľa toho, či osoba vykonáva prácu výlučne alebo prevažne v prospech zmluvnej strany. V umeleckej praxi je úplne bežné, aby jeden výkonný umelec pracoval naraz v niekoľkých rôznych projektoch, dokonca vo viacerých divadlách. Tento znak by teda niektorým umelcom nesvedčal.

Naopak poskytovanie výrobných a pracovných prostriedkov je veľmi typické pre umeleckú činnosť, pretože herci a tanečníci pracujú s divadelnými rekvizitami vo vlastníctve divadla. Otázni by v tomto smere boli hudobníci, pretože tí budú používať vlastné a nie vypožičané hudobné nástroje.

Taktiež úhrada cestovných nákladov nie je ničím nezvyčajným, keďže divadlá a umelecké telesá pravidelne alebo nepravidelne realizujú turné. Zamestnávateľ v tomto prípade uhrádza okrem cesty ubytovanie a zvykne prispieť umelcom na stravu.

Posledným znakom, ktorý svedčí výkonným umelcom, bude absencia finančného rizika na strane fyzickej osoby, ktorá prácu vykonáva. Pokiaľ sa predstavenie realizuje vo vonkajších priestoroch a povedzme poveternostné podmienky znemožnia uskutočnenie podujatia, tak honoráre umelcov sú napriek tomu vyplácané a túto situáciu najčastejšie znáša organizátor podujatia – môže ním byť samotné divadlo, ale aj iný objednávateľ.

Pomocné kritéria MOP nám môžu slúžiť ako návod, ale demonštrovali sme, že opäť bude dôležité sledovať konkrétnu činnosť konkrétneho umelca, aby sme vedeli správne jeho činnosť subsumovať pod právom predpokladané spôsoby realizácie práce.

Záver

V prvej časti nášho príspevku sme sa venovali pojmu závislá práca a jeho zákonnej definícií. Snažili sme sa priniesť nový pohľad na jednotlivé definičné znaky. Hoci otázka závislej práce je dostatočne vedecky a odborne spracovaná, nie je zbytočné vrátiť sa k niektorým právnym pojmom a analyzovať ich vo svetle súčasnej reality. S pripravovaným novým občianskym zákonníkom sledujeme trend, podľa ktorého sa súkromné právo uberá cestou vyššej autonómie vôle subjektov vnášaním dispozitívnosti do jeho všeobecného predpisu. Preto sú na mieste úvahy o priznaní vyššej miery autonómie vôle subjektom pracovného práva. Názory o prekonaní niektorých znakov závislej práce sa množia a otázne je taktiež, či *numerus clausus* zmluvných typov má zostať uzavretý. Zmluvná prax umelcov by možno našla spôsob usporiadania vzájomných vzťahov tak, aby nedochádzalo k obchádzaniu zákonníka práce, ale zároveň bola odzrkadlený špecifický charakter danej činnosti.

Na základe vyššie uvedenej analýzy možno tvrdiť, že výkonní umelci vo väčšine prípadov vykonávajú závislú prácu podľa zákonníka práce. Splnenie definičných znakov závislej

[15] Odporúčanie Medzinárodnej organizácie práce o pracovnom pomere č. 198 z roku 2006

práce závisí od konkrétnych okolností, povahy umeleckej činnosti a formy právneho vzťahu. Umelci pracujúci v rámci väčších kolektívov, v ktorých vykonávajú činnosť pre jedného zamestnávateľa, v čase a za podmienok ním určených, môžeme konštatovať, že závislú prácu skutočne vykonávajú a nie je zrejmý dôvod, prečo by nemohli mať pracovnú zmluvu podľa zákonníka práce. Na druhej strane, otázky týkajúce sa tvorivej slobody a zmluvných foriem si vyžadujú ďalší právny a praktický výskum. Úlohou umelcov je ostať bdelými nie len k spoločenskej situácií, na ktorú umenie vždy vedelo pohotovo reagovať, ale tiež zaujímať sa o vlastné práva a povinnosti, aby ľahostajnosťou neprichádzali o benefity, ktoré pracovné právo zamestnancom ponúka.

Zoznam bibliografických odkazov

Monografie a skriptá

1. BARANCOVÁ, H. a kol.: Zákonník práce: komentár. 3. vydanie. Bratislava: C.H. Beck, 2022. 1624 s. ISBN 978-80-8232-024-7.
2. DOLOBÁČ, M.: Zákonník práce: veľký komentár. Žilina: Eurokódex, 2023. 915 s. ISBN 978-80-8155-118-5.
3. TKÁČ, V. a kol.: Zákonník práce: komentár. Komentáre. Bratislava: Wolters Kluwer, 2014. 1030 s. ISBN 978-80-8168-069-4.
4. RYBÁROVÁ, M. - VOJNÁROVÁ, A. – MAČUHA, M.: Komentovaný zákonník práce s príkladmi. Bratislava: Epos, 2017. 592 s. ISBN 978-80-562-0183-1.

Internetové zdroje

1. TOMAN, J.: Fiktívne živnosti a závislá práca – pohľad zákonodarcu, inšpekcie a sudcu (I.). In EPI [online]. [cit. 2024-12-10].Dostupné na internete: https://www.epi.sk/clanok-z-titulky/fiktivne-zivnosti-a-zavisla-praca-pohlad-zakonodarcu-inspekcie-a-sudcu-i-akt-epi.htm
2. FROMM, J.: Gen Z Demands Flexible Workplace Benefits. In Forbes [online]. 2024. [cit. 2024-12-10].Dostupné na internete: https://www.forbes.com/sites/jefffromm/2024/09/25/gen-z-demands-flexible-workplace-benefits/
3. YADAV, J. - CHATURVEDI, V. - PANDEY, A.,: Changing Aspects of Employee Satisfaction in Digital Era with Flexible Work Scheduling. In 2024 International Conference on Communication, Computer Sciences and Engineering (IC3SE) [online]. 2024, s. 637-640. ISBN 979-8-3503-6684-6. [cit. 2024-12-10]. Dostupné na internete: https://doi.org/10.1109/IC3SE62002.2024.10593206
4. SHAGVALIYEVA, S. - YAZDANIFARD, R.: Impact of Flexible Working Hours on Work-Life Balance. In American Journal of Industrial and Business Management [online]. 2014, roč. 04, č. 01, s. 20-23. ISSN 2164-5167. [cit. 2024-12-10]. Dostupné na internete: https://doi.org/10.4236/ajibm.2014.41004

Ľubomír Ďuris[1]

POROVNANIE VYBRANÝCH INŠTITÚTOV SÚČASNÉHO SLOVENSKÉHO A POĽSKÉHO RODINNÉHO PRÁVA

COMPARISON OF SELECTED INSTITUTES OF CURRENT SLOVAK AND POLISH FAMILY LAW

Abstrakt

Predkladaný príspevok sa zaoberá vybraným(i) súčasným(i) inštitútom(tmi) Slovenského a Poľského rodinného práva. Právne úpravy Slovenska a Poľska vychádzali v päťdesiatych rokoch viac-menej z rovnakého zákonníka. Od tej doby však obidve úpravy prešli určitým svojim vývojom. Prostredníctvom porovnania tohto(týchto) inštitútu(ov) príspevok analyzuje materstvo na území Slovenska a Poľska. Jeho(Ich) porovnaním sleduje jeho(ich) zbližovanie alebo vzďaľovanie sa resp. jeho(ich) rozdielnosť alebo zhodnosť.

Kľúčové slová: *Rodinné právo. Vybraný(é) inštitút(y). Porovnanie. Slovensko. Poľsko.*

Abstract

The submitted contribution deals with selected current institute(s) of Slovak and Polish family law. The legislation of Slovakia and Poland was based more or less on the same code in the 1950s. Since then, however, both modifications have undergone some development. By comparing these institute(s), the contribution analyses motherhood in the territory of Slovakia and Poland. By comparing (its)them, it observes (its)their convergence or divergence or more precisely their difference or identity.

Key words: *Family law. Selected institute(s). Comparison. Slovakia. Poland.*

Úvod

Československé a Poľské rodinné právo si boli k sebe pri ich vzniku v roku 1949 veľmi blízke. Nezvyčajnosťou pri príprave zákona o práve rodinnom bolo, že bol pripravovaný na základe zmluvy o právnej pomoci spoločne s Poľskom. Príprava kódexu rodinného a manželského práva v Československu bola značne ovplyvnená zriadením spoločnej československo-poľskej komisie, ktorá sa na príprave zákona zúčastňovala v zime a na jar roku 1949 a to na základe zmluvy o právnej pomoci. Prijaté znenie zákona je teda takmer identické so znením prijatým v Poľsku. Proklamovaným dôvodom vytvorenia spoločnej komisie bola spoločná a veľmi podobná pozícia obidvoch štátov s rovnakými problémami vyskytujúcimi sa

[1] JUDr. Ing. Ľubomír Ďuris, 1. ročník, externá forma, III. stupeň štúdia, lubomirduris78@gmail.com, Katedra občianskeho práva a pracovného práva, Právnická fakulta, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, externý doktorand

v ľudových demokraciách pri ich prechode od kapitalizmu k socializmu. Táto spolupráca bola neskôr zverejňovaná ako dôkaz užšej bratskej spolupráce medzi štátmi ľudovej demokracie.[2]

Paragrafové znenie návrhu zákona bolo vypracované V. odborom ministerstva spravodlivosti v januári 1949 vrátane dôvodovej správy. Pri stretnutí stálej československo-poľskej právnej komisie vo Varšave dňa 22. januára 1949 bolo následne prezídiom tejto komisie vydané uznesenie, že zásady manželského a rodinného práva budú pre Československo a Poľsko spoločné. Pracovné stretnutie vo Varšave trvalo štyri dni a bolo na ňom dohodnuté, že obidve komisie budú mať na vypracovanie zásad šesť týždňov. Tie budú následne zjednotené na spoločnom pracovnom stretnutí, na konci februára v Prahe. Počas ôsmych dní od 20. februára do 28. februára mali byť stanoviská obidvoch strán v oblasti rodinného kódexu zjednotené.[3]

Podrobnosti o rokovaní v Poľsku podával člen politickej komisie Karel Petrželka vo svojej správe počas zasadnutia politickej komisie dňa 31. januára 1949. K. Petrželka uviedol, že Poliaci prijali náš kódex a upustili od ich stanoviska. Ich zámerom bolo taktiež predložiť nové právo ako u nás. Poliaci si vypracovali svoj kódex už skôr, v roku 1945 a teraz ide u nich o unifikáciu. Podľa K. Petrželka, bolo uvažované o asimilácií obidvoch kódexov, ktoré by mohli byť totožné. Zdôraznil, že Poliaci si berú za vzor ZSSR. Avšak vzhľadom k tomu, že bolo nariadené vypracovanie zákona do dvoch rokov, československá komisia trvala na tom, aby sa Poliaci prispôsobili nášmu programu.[4]

Porovnanie systematiky usporiadania inštitútov rodinného práva v zákone o rodine na Slovensku a zákone o rodine a opatrovníctve v Poľsku

Systematiky ZoR[5] a ZoRaO[6] sa líšia. Kým ZoR obsahuje **päť častí** (1. Manželstvo – § 1 až 27; 2. Vzťahy medzi rodičmi, deťmi a ostatnými príbuznými – § 28 až 61; 3. Výživné – § 62 až 81; 4. Určenie rodičovstva a osvojenie – § 82 až 109; 5. Spoločné, prechodné a zrušovacie ustanovenia – § 110 až 120), tak ZoRaO obsahuje len **tri časti**[7] (1. Manželstvo – čl. 1 až 61, 2. Príbuzenstvo a vzájomné vzťahy – čl. 62 až 144, 3. Starostlivosť a opatrovníctvo – čl. 145 až 184). Tieto časti sa v ZoR ďalej členia na **hlavy** – celkom **13 hláv** (*prvá časť* má 5 hláv: Vznik manželstva, Okolnosti vylučujúce uzavretie manželstva, Vzťahy medzi manželmi, Zánik manželstva smrťou alebo vyhlásením jedného z manželov za mŕtveho, Rozvod manželstva; *druhá časť* má 4 hlavy: Rodičovské práva a povinnosti, Ďalšie práva a povinnosti rodičov a detí a vzťahy v rodine, Náhradná starostlivosť. Základné ustanovenie. Náhradná osobná starostlivosť. Pestúnska starostlivosť. Ústavná starostlivosť. a posledná Poručníctvo a opatrovníctvo; *tretia časť* má 2 hlavy: Druhy vyživovacích povinností a rozsah výživného a Spoločné ustanovenia; *štvrtá časť* má rovnako 2 hlavy: Určenie rodičovstva a Osvojenie;

[2] ŠOŠKOVÁ, I.: Manželstvo a manželsko-právne vzťahy vo svetle prvej kodifikácie československého rodinného práva 1949. Banská Bystrica: Belianum, 2016. s. 26 – 27
[3] BLÁHOVÁ, I. – BLAŽEK, L. – KUKLÍK, J. – ŠOUŠA, J. et al.: Právnická dvouletka. Rekodifikace právního řádu, justice a správy v 50. letech 20. století. Praha: Auditorium, 2016. s. 120
[4] Tamtiež s. 121
[5] Zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov
[6] Zákon o rodine a poručníctve. (USTAWA z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy)
[7] Originálne znenie – „Tytuł“. Možný preklad aj ako nadpis, názov alebo titul. (pozn. autora)

poslednou je *piata časť*, ktorá ale nie je rozdelená na hlavy) avšak v ZoRaO sa časti delia na **oddiely**[8] – celkom **12 oddielov** (*prvá časť* má 5 oddielov: Uzavretie manželstva, Práva a povinnosti manželov, Majetkové režimy manželov, Ukončenie manželstva, Separácia; *druhá časť* má 4 oddiely: Všeobecné ustanovenia, Rodičia a deti, Adopcia a Vyživovacia povinnosť a *tretia časť* má 3 oddiely: Starostlivosť o maloletého, Starostlivosť o úplne práceneschopného človeka, Poručníctvo). Hlavy sa v niektorých častiach ZoR následne členia ešte na **oddiely** – celkom **8 oddielov** (Tretia časť, prvá hlava obsahuje 6 oddielov a štvrtá časť, prvá hlava obsahuje 2 oddiely).

V ZoRaO sú oddiely ďalej rozdelené na, **kapitoly**[9] – celkom **9 kapitol** (prvá časť, tretí oddiel má 3 kapitoly, druhá časť, druhý oddiel - IA má 2 kapitoly a posledná tretia časť, prvý oddiel má 4 kapitoly). Posledným rozčlenením ZoRaO je rozčlenenie troch kapitol na **sekcie**[10] – celkom **8 sekcií** (prvá časť, tretí oddiel druhá kapitola má 4 sekcie, druhá časť, druhý oddiel – IA, prvá kapitola má 2 sekcie a druhá kapitola má rovnako 2 sekcie). Je potrebné spomenúť, že ZoRaO resp. jednotlivé jeho časti sú zložené z článkov označených Art. 1. až Art. 184. pričom články (Art.) môžu byť následne členené na najmenšie čiastočky, ktorými sú paragrafy (označenie „§“), ktorých je celkovo 396. Uvedené rozdelenie je podľa nášho názoru dôležité spomenúť z dôvodu porovnania umiestnenia jednotlivých inštitútov rodinného práva v jednotlivých zákonníkoch. Na základe vlastného uváženia sme si vybrali jeden inštitút, ktorý budeme porovnávať a analyzovať.

Materstvo (podľa ZoR)

Inštitút materstva je v ZoR obsiahnutý pod názvom „Určenie materstva“ v štvrtej časti, prvej hlavy, prvom oddiely, a zahŕňa len dva paragrafy (§ 82 a § 83), každé s dvoma odsekmi. Podľa čl. 7 Dohovoru o právach dieťaťa má každé dieťa právo na to, aby poznalo svojich rodičov a právo na ich starostlivosť a teda povinnosťou každého zmluvného štátu je zistiť totožnosť novorodenca, resp. jeho rodinný pôvod. Pri určovaní rodičovstva slovenské rodinné právo dlhodobo vychádza z rímsko-právnej zásady *mater semper in iure certa est, pater incertus*, teda matka je vždy istá, otec nie (resp. otcovstvo je len pravdepodobné). Pričom za základ považujeme samotný pôrod dieťaťa.[11] Matkou dieťaťa je žena, ktorá dieťa porodila.[12] Týmto ustanovením ZoR sa slovenská právna úprava priblížila rímsko-germánskej vetve civilného práva, ktoré vychádza z primárne rozhodnej právnej udalosti, ktorou je porodenie dieťaťa na rozdiel od románskej vetvy civilného práva, kde sa výrazný význam kladie tzv. uznávaniu materstva napr. vo Francúzsku.[13] Hocijaká dohoda, podľa ktorej by napr. mala byť matkou

[8] Originálne znenie – „DZIAŁ“. Možný preklad aj ako odbor, odvetvie, sekcia príp. oddelenie (pozn. autora)
[9] Originálne znenie – „Rozdział“. (pozn. autora)
[10] Originálne znenie – „Oddział“. Možný preklad aj ako oddiel, sekcia, pobočka príp. oddelenie (pozn. autora)
[11] BÁNOS, R.: Zákon o rodine. Veľký komentár. Bratislava : Eurokódex, 2015. s. 262
[12] § 82 ods. 1 zákona č. 36/2005 o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov
[13] ILLÁŠOVÁ, M.: Zákon o rodine s dôvodovou správou, a judikatúrou. Vzory právnych podaní podľa Zákona o rodine s komentárom. Bratislava : Nová práca, 2014. s. 121

dieťaťa darkyňa vajíčka (surogačné materstvo[14]), je postihovaná absolútnou neplatnosťou. V spomenutom prípade by pri dokazovaní nebol rozhodujúcim test DNA, ale správa o pôrode, keďže materstvo je založené na objektívnej právnej skutočnosti, ktorou je pôrod dieťaťa.[15] Definícia matky dieťaťa (nejde o domnienku, keďže matkou „je" žena, ktorá porodila, nie „považuje sa") sa bude vzťahovať na všetky prípady pochybností (bez ohľadu na skutočnosť či bola zavedená v súvislosti s metódami asistovanej reprodukcie) v otázke materstva, ktoré predpokladá § 83 (nájdené dieťa, alebo prípad, keď cudzia žena tvrdí, že je matkou dieťaťa). Pričom právna veta uvedená v ods. 1 § 82 ZoR má kogentný charakter.[16] Problematiky materstva sa dotýkajú aj tzv. domáce pôrody bez asistencie lekára, pôrody pod cudzou identitou, či odloženie dieťaťa do verejného inkubátora (hniezda záchrany).[17] Čo sa týka akýchkoľvek dohôd, príp. zmlúv, ktorých obsah by bol v rozpore z ustanovením ods. 1 § 82[18], zákonodarca sankcionuje absolútnou neplatnosťou so všetkými jej právnymi účinkami. Ide predovšetkým o dohody, prostredníctvom ktorých si jednotlivé strany dojednali, že matkou dieťaťa nebude žena, ktorá dieťa vynosí a porodí, ale tá, ktorá poskytne biologický materiál (vajíčko).[19]

ZoR (ani CMP[20]) neumožňujú vedenie konania o zapretie materstva. Návrh možno formulovať len pozitívne – teda tak, že súd určuje, kto je matkou dieťaťa. Príslušným na rozhodovanie tzv. maternity sporov je len súd v zmysle § 105 – 108 CMP. Ide o jedno z konaní vo veciach určenia rodičovstva zahŕňajúce ako otázku materstva, tak aj otázku otcovstva k dieťaťu. Konanie možno začať len na návrh, ktorý podá oprávnená osoba. Návrh sa podáva proti ostatným účastníkom konania. Rozsudok o určení materstva má konštitutívne účinky. Súd je povinný zistiť, ktorá žena dieťa skutočne porodila, nakoľko len táto žena môže byť matkou dieťaťa, a to od jeho narodenia (aj s účinkami *ex tunc*).[21] Podľa ZoR, aktívne legitimovanou osobou na podanie návrhu na určenie materstva je žena, ktorá o sebe tvrdí, že je matkou dieťaťa, jednak muž, ktorému svedčí niektorá zo zákonných domnienka otcovstva a jednak osoba, ktorá preukáže, že má na takomto určení právny záujem – môže sa jednať napríklad o ženu, ktorá je zapísaná v matrike ako matka dieťaťa.[22]

---

[14] Surogačné (náhradné) materstvo predstavuje špecifickú oblasť výkonu asistovanej reprodukcie, pri ktorej do reprodukčného procesu páru vstupuje tretia osoba, žena ochotná podstúpiť proces oplodnenia a následného tehotenstva s tým, že dieťa po pôrode odovzdá objednávateľom a vzdá sa všetkých svojich rodičovských práv k nemu. Právnym základom tohto vzťahu je dohoda uzavretá medzi neplodným párom a ženou, ktorá tento proces dobrovoľne podstúpi, a to buď bezodplatne, alebo za odplatu dojednanú v dohode.

[15] BÁNOS, R. – KOŠÚTOVÁ, M.: Zákon o rodine. Veľký komentár. 3. aktualizované vydanie. Žilina : Eurokódex, 2023. s. 335

[16] HORVÁTH, E. – VARGA, E.: Zákon o rodine. Komentár. Bratislava : Iura Edition, 2009. s. 450 – 451

[17] LAZAR, J. a kol.: Občianske právo hmotné. 1. zväzok. 2., doplnené a prepracované vydanie. Bratislava : Iuris Libri, 2018. s. 355

[18] § 82 ods. 2 zákona č. 36/2005 o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov: „Dohody a zmluvy, ktoré sú v rozpore s odsekom 1, sú neplatné"

[19] BÁNOS, R.: Zákon o rodine. Veľký komentár. Bratislava : Eurokódex, 2015. s. 263

[20] Zákon č. 161/2015 Z. z. Civilný mimosporový poriadok

[21] PAVELKOVÁ, B.: Zákon o rodine. Komentár. 3. vydanie. Bratislava : C. H. Beck, 2019. s. 524

[22] CIRÁK, J. – PAVELKOVÁ, B. – ŠTEVČEK, M.: Rodinné právo. 2. vydanie. Šamorín : Heuréka, 2008. s. 82 – 83

Macierzyństwo[23] (podľa K.r.o.[24])

ZoRaO oproti ZoR má inštitút materstva zahrnutý pod názvom „Materstvo“ v druhej časti, v oddiele IA, článku 61 (Art. 61), ktorý má osem odkazov: 9 – 16 (Art. 61^9 – Art. 61^{16}) a niektoré z odkazov sú ešte ďalej rozdelené na paragrafy[25] (celkovo obsahujú 15 §).

Podľa zásady *mater semper certa est* je matkou dieťaťa žena, ktorá ho porodila. Vzhľadom na použitie metód medicínskej asistovanej reprodukcie bolo potrebné túto zásadu konfrontovať s faktickými situáciami, v ktorých žena rodiaca dieťa nie je jeho genetickou matkou (darcovstvo inak ako od partnera, darovanie embrya, náhradné materstvo). Narodenie dieťaťa konkrétnej žene v dnešnej dobe nedáva absolútnu istotu, že je aj genetickou matkou dieťaťa. Poľský zákonodarca však zaujal stanovisko, že bez ohľadu na genetické súvislosti je matkou dieťaťa v očiach zákona vždy tá žena, ktorá dieťa porodila (čl. 61^9 ZoRaO).[26]

Materstvo sa v prevažnej väčšine prípadov zakladá administratívnym (bežným) spôsobom vyhotovením rodného listu dieťaťa vedúcim matriky na základe rodného listu (prípadne rodného listu mŕtveho) a protokolu o narodení. Súdne určenie materstva prichádza do úvahy až po narodení dieťaťa, avšak určenie narodenia dieťaťa konkrétnej žene, t. j. keď bol spísaný rodný list dieťaťa neznámych rodičov alebo bolo odmietnuté materstvo ženy zapísanej v rodnom liste dieťaťa nie je právne záväzné.[27]

Vyhotovenie rodného listu má deklaratórny význam a samotné osvedčenie má len dôkazný význam (nezakladá materstvo, pretože to vzniká narodením dieťaťa), ale predstavuje výlučný dôkaz o materstve, ktorý je v ňom uvedený, a prípadný nesúlad osvedčenia s pravdou možno preukázať len v súdnom konaní. Určenie materstva sa nezriaďuje, samozrejme, ak je na dieťa neznámych rodičov vystavený rodný list. Ustanovenie čl. 61^{10} ZoRaO uvádza, že v takom prípade by sa určenie materstva malo uskutočniť na súde. Rodný list dieťaťa neznámych rodičov sa vyhotovuje na základe rozhodnutia opatrovníckeho súdu. Súd zistí údaje o narodení dieťaťa po vyžiadaní si vyjadrenia osoby, ktorej je dieťa zverené do starostlivosti, pridelí dieťaťu priezvisko a meno a určí, ktorí rodičia a rodné mená budú uvedené v rodnom liste.[28]

Popieranie materstva. Ak je v rodnom liste uvedená ako matka žena, ktorá dieťa neporodila, je možné podať žalobu na zapretie materstva. Obsah článku 61^{12} ZoRaO v spojení s článkom 61^9 ZoRaO potvrdzuje, že jediným predpokladom popretia materstva je, že žena v rodnom liste uviedla, že matka neporodila dieťa. K odmietnutiu teda nemôže dôjsť z iných dôvodov, najmä odvolávaním sa na okolnosti súvisiace s používaním medicínskych metód asistovaného oplodnenia.

V súlade s čl. 61^{12} § 2 – 5 ZoRaO, právo podať žalobu na popretie materstva má:

---

[23] Macierzyństwo v preklade materstvo. (pozn. autora)
[24] K.r.o. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (v texte ZoRaO – Zákon o rodine a opatrovníctve)
[25] Art. 61^{10} – 3 §, Art. 61^{12} – 5 §, Art. 61^{13} – 3 §, Art. 61^{14} – 2 §, Art. 61^{15} – 2 §
[26] ŁUKASIEWICZ, J. M. – ŁUKASIEWICZ, R.: Prawo rodzinne. Warszawa : Wolters Kluwer, 2021. s. 251
Čl. 61^9 ZoRaO/ Art. 61^9 K.r.o. „Matką dziecka jest kobieta, która je urodziła“
[27] ŁUKASIEWICZ, J. M. – ŁUKASIEWICZ, R.: Prawo rodzinne. Warszawa : Wolters Kluwer, 2021. s. 251
[28] IGNATOWICZ, J. – NAZAR, M.: Prawo rodzinne. 5. wydanie. Warszawa : Wolters Kluwer, 2016. s. 417 – 418

- dieťa je povinné podať žalobu proti žene, ktorá je uvedená v rodnom liste dieťaťa ako jeho matka, a ak je táto žena mŕtva, aj proti opatrovníkovi ustanoveného opatrovníckym súdom,
- matka (t.j. žena, ktorá dieťa porodila) – musí podať žalobu proti žene zapísanej v rodnom liste dieťaťa ako jeho matka a proti dieťaťu, a ak je táto žena mŕtva – proti dieťaťu,
- žena uvedená v rodnom liste dieťaťa ako matka, ktorá má podať žalobu proti dieťaťu,
- muž, u ktorého bolo otcovstvo zistené s prihliadnutím na materstvo ženy zapísanej v rodnom liste dieťaťa ako jeho matka (t. j. podľa čl. 62 ZoRaO) – musí podať žalobu proti dieťaťu a žene zapísanej v rodnom liste ako jeho matke, a ak je mŕtva – proti dieťaťu.[29]

Prekážkou odopretia materstva je v zásade smrť dieťaťa, pokiaľ smrť nenastala po začatí konania (čl. 61^{15} § 1 ZoRaO)[30]. V prípade úmrtia dieťaťa, ktoré podalo žalobu, sa zapretia materstva môžu domáhať jeho potomkovia (čl. 61^{15} § 2 ZoRaO)[31]. Prokurátor je oprávnený podať aj žalobu o zapretie materstva na základe čl. 61^{16} ZoRaO, podľa ktorého „*Žalobu o určenie alebo zapretie materstva môže podať aj prokurátor, ak si to vyžaduje dobro dieťaťa alebo ochrana verejného záujmu. Ak dieťa zomrie pred dosiahnutím plnoletosti, môže prokurátor podať žalobu na zapretie materstva až do dňa, keď by dieťa dovŕšilo plnoletosť. Žaloba prokurátora o zapretie materstva nie je prípustná, ak dieťa zomrelo po dosiahnutí plnoletosti.*“[32]

Založenie materstva v administratívnom (bežnom) režime. Správne (bežné) určenie materstva je štandardný spôsob určenia rodičovstva dieťaťa od konkrétnej ženy. Narodenie zapisuje v zásade vedúci matričného úradu príslušného podľa miesta narodenia dieťaťa na základe rodného listu alebo kartičky o narodení mŕtveho dieťaťa poskytnutého subjektom vykonávajúcim zdravotnú činnosť a protokolu o oznámení o narodení dieťaťa. V prípade mŕtveho narodeného dieťaťa sa nevydáva úmrtný list ani úmrtný záznam, vystavuje sa len rodný list s poznámkou o mŕtvom narodení. V rodnom liste nie je uvedené meno (mená) a priezvisko, ktoré dieťa bude mať. Meno dieťaťa je uvedené v protokole o narodení dieťaťa. Priezvisko však môžu rodičia uvádzať rôznymi spôsobmi v závislosti od toho, či existovala domnienka pôvodu dieťaťa od manžela matky, uznanie otcovstva alebo súdne určenie otcovstva. Narodenie dieťaťa môže oznámiť buď matka, alebo otec dieťaťa, ak jeho otcovstvo bolo v čase oznámenia narodenia už zistené. Matka alebo otec dieťaťa môžu zapísať pôrod nielen ak sú spôsobilí na právne úkony v plnom rozsahu, ale aj ak majú obmedzenú spôsobilosť na právne úkony, a to za predpokladu, že majú viac ako 16 rokov.[33]

---

[29] GOŁĘBIOWSKI, K.: Prawo rodzinne. Warszawa : Wolters Kluwer, 2023. s. 429
[30] Art. 61^{15}. § 1. K.r.o. „Zaprzeczenie macierzyństwa nie jest dopuszczalne po śmierci dziecka, chyba że dziecko zmarło po wszczęciu postępowania.“
[31] Art. 61^{15}. K.r.o. § 2. „W razie śmierci dziecka, które wytoczyło powództwo, zaprzeczenia macierzyństwa mogą dochodzić jego zstępni.“
[32] GOŁĘBIOWSKI, K.: Prawo rodzinne. Warszawa : Wolters Kluwer, 2023. s. 430
[33] ŁUKASIEWICZ, J. M. – ŁUKASIEWICZ, R.: Prawo rodzinne. Warszawa : Wolters Kluwer, 2021. s. 252

Súdne určenie materstva. Určenie materstva bežným spôsobom v konaní vedenom prednostom matriky, končiace vyhotovením rodného listu dieťaťa, nie je prípustné, ak už bol spísaný rodný list dieťaťa, a to ani vtedy, ak ide o rodný list dieťaťa neznámych rodičov alebo rodný list, v ktorom je ako matka dieťaťa zapísaná žena, ktorá dieťa neporodila. Ako už bolo uvedené, záznamy o osobnom stave sú výlučným dôkazom skutočností v nich uvedených a ich rozpor s pravdou možno preukázať len v súdnom konaní. Ak je pre dieťa neznámych rodičov vydaný rodný list alebo je zamietnuté materstvo ženy zapísanej v rodnom liste dieťaťa ako jeho matke, je potrebné začatie konania o určení materstva (čl. 61^{10} ZoRaO); určenie materstva bude uskutočnené rozsudkom. V druhom z vyššie uvedených prípadov bude konanie o priznanie materstva prípustné až po tom, čo bude konanie o zapretie materstva právoplatne ukončené rozsudkom o zapretí materstva (§ 61^{12} § 1 ZoRaO). Žalobu na určenie materstva môže podať dieťa a jeho matka. Dieťa by malo podať žalobu proti matke, a ak je matka mŕtva, proti opatrovníkovi ustanovenému opatrovníckym súdom (čl. 61^{10} § 2 ZoRaO)[34] a matka proti dieťaťu (čl. 61^{10} § 3 ZoRaO)[35]. Ako už bolo spomenuté vyššie, konanie o určenie materstva môže začať aj prokurátor, ak si to vyžaduje dobro dieťaťa alebo ochrana verejného záujmu.[36]

Vznik materstva po smrti dieťaťa je vo všeobecnosti vylúčený (čl. 61^{15} ZoRaO). Z tohto pravidla však existujú dve výnimky. Po prvé, v prípade úmrtia dieťaťa, ktoré podalo žalobu, sa o určenie materstva môžu domáhať jeho potomkovia. Po druhé, predmetnú žalobu môže podať prokurátor. Nie je však oprávnený domáhať sa zapretia otcovstva po smrti dieťaťa. Uvedená zásada vylúčenia zo vzniku materstva po smrti dieťaťa a jej odchýlky sa vzťahujú na prípady, keď sa dieťa narodí živé.[37]

Náhradné materstvo. V modernom svete už rímska zásada *mater semper certa est* nie je absolútnou zásadou. Tradične chápaný pojem materstvo bol rozdelený do dvoch pojmov: 1. genetické materstvo a 2. biologické materstvo. Pojem genetické materstvo označuje genetický vzťah medzi ženou a dieťaťom, zatiaľ čo biologické materstvo označuje ženu, ktorá dieťa porodila. V súčasnosti žena, ktorá je biologickou matkou dieťaťa, nie je vždy aj genetickou matkou. Používanie metód medicínskej asistovanej reprodukcie, ako je darovanie vajíčok alebo darcovstvo embryí, viedlo k neistote o genetickom vzťahu medzi matkou a dieťaťom. Náhradné materstvo naopak označuje prípady, kedy žena porodí dieťa iným osobám, ktoré budú sociálnymi a zákonnými rodičmi (tzv. úmyselní[38] rodičia). Z hľadiska genetických súvislostí medzi náhradnou matkou a dieťaťom možno náhradné materstvo rozdeliť na:

- gestačné náhradné materstvo, ktoré zahŕňa, že náhradná matka nie je darcom vajíčka, a teda nie je genetickou matkou dieťaťa. Genetická matka potom môže byť buď zamýšľaná matka, alebo iná žena (darkyňa vajíčka);

---

[34] Art. 61^{10}. K.r.o. § 2. „Powództwo o ustalenie macierzyństwa wytacza dziecko przeciwko matce, a jeżeli matka nie żyje – przeciwko kuratorowi ustanowionemu przez sąd opiekuńczy. W razie śmierci dziecka, które wytoczyło powództwo, ustalenia macierzyństwa mogą dochodzić jego zstępni."

[35] Art. 61^{10}. K.r.o. § 3. „Matka wytacza powództwo o ustalenie macierzyństwa przeciwko dziecku, a jeżeli dziecko nie żyje – przeciwko kuratorowi ustanowionemu przez sąd opiekuńczy."

[36] IGNATOWICZ, J. – NAZAR, M.: Prawo rodzinne. 5. wydanie. Warszawa : Wolters Kluwer, 2016. s. 420 – 421

[37] Tamtiež s. 421

[38] Intencyjnych – v preklade: zámerných, úmyselných, predpokladaných. (pozn. autora)

- tradičné náhradné materstvo, pri ktorom je náhradná matka zároveň darcom vajíčka, a teda genetickou matkou dieťaťa.[39]

V poľskom práve sú dohody o náhradnom materstve považované za odporujúce zásadám spoločenského spolužitia, a teda za neplatné. Samotné uznanie takýchto zmlúv za neplatné nemusí nutne znamenať, že nie je možné reálne vykonať postup medicínsky asistovaného oplodnenia za účasti náhradnej matky. Poľský zákonodarca neumožnil vykonať takýto postup pre získanie „náhradného dieťaťa". Darca a príjemca sú si vedomí, že zamýšľaní rodičia nemôžu darovať svoje reprodukčné bunky na výkon medicínsky asistovanej reprodukcie za účasti náhradnej matky. Poľský zákonodarca zaujal však stanovisko, že zásada *mater semper certa est* platí bez ohľadu na genetické vzťahy medzi rodiacou ženou a dieťaťom. Otázku náhradného materstva nemožno posudzovať len na základe analýzy poľských právnych riešení. Fenomén medzinárodného náhradného materstva je rozšírený po celom svete, čo súvisí s tým, že niektoré právne poriadky náhradné materstvo vo veľkej miere umožňujú. To povzbudzuje občanov krajín, kde sú takéto postupy zakázané, aby ich používali v zahraničí. Potom vzniká problém uznania právneho rodinného vzťahu medzi dieťaťom a zamýšľanými rodičmi. Príkladom je situácia, keď poľskí občania odchádzajú na Ukrajinu, kde ako rodičia úmyselne (vedome) a legálne využívajú služby náhradnej matky. Následne sa vrátia do Poľska s rodným listom, v ktorom sú už uvedení ako rodičia dieťaťa. V takom prípade nemožno vylúčiť, že prednosta matričného úradu prepíše takto vyhotovený rodný list bez toho, aby vedel, že snúbenci použili zakázané prostriedky postupov v Poľsku.[40]

V rozsudku Najvyššieho správneho súdu Poľskej republiky[41] padlo precedentné rozhodnutie vo veci prepisu hinduistického rodného listu dieťaťa narodeného prostredníctvom náhradného materstva. V rodnom liste bol uvedený len predpokladaný otec, pričom v údajoch o matke bol len údaj „meno a priezvisko matky neznáme", pretože náhradná matka (tzv. surogátka) nebola podľa hinduistického práva zapísaná v dokladoch ako matka dieťaťa. Najvyšší správny súd zrušil napadnutý rozsudok vojvodského správneho súdu, ktorý odmietol prepísať hinduistický rodný list dieťaťa.[42]

Záver

Blízkosť rodinného práva Československa a Poľska pri ich kodifikácii v roku 1949 je nespochybniteľná. Spoločná československo-poľská komisia v rámci zmluvy o právnej pomoci vytvorila zákon o rodinnom práve, ktorý schválili a prijali obe krajiny v takmer identickom znení. Avšak pri analýze právnych úprav po takmer dvadsiatich šiestich rokoch môžeme pozorovať určité rozdiely. ZoR má päť častí naopak ZoRaO má len tri časti aj keď rozsahovo a obsahovo je to približne rovnaké. V príspevku sme zhodnotili nami vybraný inštitút – „materstvo". Vybraný inštitút materstva obsahujú obidva zákony avšak precíznejšie spracovaný

[39] ŁUKASIEWICZ, J. M. – ŁUKASIEWICZ, R.:: Prawo rodzinne. Warszawa : Wolters Kluwer, 2021. s. 254 – 255
[40] Tamtiež s. 255
[41] Rozsudok Najvyššieho správneho súdu Poľskej republiky zo dňa 29. augusta 2018, sp. zn. II OSK 2129/16, LEX nr 2563851
[42] ŁUKASIEWICZ, J. M. – ŁUKASIEWICZ, R.: Prawo rodzinne. Warszawa : Wolters Kluwer, 2021. s. 256

je práve v poľskom ZoRaO. ZoR obsahuje „len“ dva krátke paragrafy. Možno konštatovať, že obidve právne úpravy vychádzajú z tej istej právnej zásady *mater semper certa est* (matka je vždy istá), avšak poľská strana sa už „zahráva“ s názorom, že spomínaná právna zásada je prekonaná a nemá byť absolútnou zásadou (pre prípady náhradného materstva). Za zhodné v oboch zákonoch treba považovať aj fakt, že matka je žena, ktorá dieťa porodila. Čo sa týka precíznosti, tak poľský zákonodarca aktívnu legitimáciu na určenie či popretie materstva zapracoval priamo do ZoRaO, oproti ZoR. Slovenský zákonodarca to ustanovil inom právnom predpise a to v CMP (§ 105 – 108). Ďalším rozdielom medzi ZoR a ZoRaO je ten, že ZoR (ani CMP) neumožňujú vedenie konania o zapretie materstva. Pričom takýto návrh možno formulovať len pozitívne – teda tak, že súd určuje, kto je matkou dieťaťa. Spoločný prvok, ktorý možno pozorovať, je v založení materstva, ktoré je podľa ZoRaO administratívne (zapísaním dieťaťa na matrike), alebo prostredníctvom rozhodnutia súdu. Môžeme konštatovať, že v poľskej odbornej literatúre je to vysvetlené dosť podrobne, na rozdiel od slovenskej odbornej literatúry, v ktorej o tom nie je ani zmienka a vyvodzujeme to analogicky zo situácie, že aj na Slovensku sa zapisuje narodenie dieťaťa do rodného listu. Tak isto k popieraniu materstva sa na Slovensku nevenuje právnická odborná literatúra, oproti tomu v Poľsku tomu venujú odborníci značnú pozornosť. Ako sme už spomenuli, Poľsko zameriava pozornosť aj smerom k náhradnému materstvu v prípadoch darovania vajíčok alebo darcovstva embryí. Slovenské rodinné právo k tomu nezaujíma žiadny postoj resp. nevyjadruje sa vôbec.

Súhrnne však možno zhodnotiť, že poľské rodinné právo resp. ZoRaO precíznejšie spracováva nami vybraný inštitút materstva. Jedná sa nielen o pozitívnu či negatívnu formuláciu návrhu ale aj za/popretie materstva, ktorú upravuje priamo v ZoRaO na rozdiel od nášho ZoR.

Zoznam bibliografických odkazov

Monografie a skriptá

1. BÁNOS, R.: Zákon o rodine. Veľký komentár. Bratislava : Eurokódex, 2015. 396 s. ISBN 978-80-8155-058-4.
2. BÁNOS, R. – KOŠÚTOVÁ, M.: Zákon o rodine. Veľký komentár. 3. aktualizované vydanie. Žilina : Eurokódex, 2023. 531 s. ISBN 978-80-8155-119-2.
3. BLÁHOVÁ, I. – BLAŽEK, L. – KUKLÍK, J. – ŠOUŠA, J. et al.: Právnická dvouletka. Rekodifikace právního řádu, justice a správy v 50. letech 20. století. Praha: Auditorium, 2016. 416 s. ISBN 978-80-87284-52-0.
4. CIRÁK, J. – PAVELKOVÁ, B. – ŠTEVČEK, M.: Rodinné právo. 2. vydanie. Šamorín : Heuréka, 2008. 216 s. ISBN 978-80-89122-47-9.
5. GOŁĘBIOWSKI, K.: Prawo rodzinne. Warszawa : Wolters Kluwer, 2023. 600 s. ISBN 978-83-8328-961-8.
6. HORVÁTH, E. – VARGA, E.: Zákon o rodine. Komentár. Bratislava : Iura Edition, 2009. 676 s. ISBN 978-80-8078-257-3.
7. IGNATOWICZ, J. – NAZAR, M.: Prawo rodzinne. 5. wydanie. Warszawa : Wolters Kluwer, 2016. 682 s. ISBN 978-83-8092-421-5.

8. ILLÁŠOVÁ, M.: Zákon o rodine s dôvodovou správou, a judikatúrou. Vzory právnych podaní podľa Zákona o rodine s komentárom. Bratislava : Nová práca, 2014. 512 s. ISBN 978-80-89350-53-7.
9. LAZAR, J. a kol.: Občianske právo hmotné. 1. zväzok. 2., doplnené a prepracované vydanie. Bratislava : Iuris Libri, 2018. 726 s. ISBN 978-80-89635-35-1.
10. ŁUKASIEWICZ, J. M. – ŁUKASIEWICZ, R.: Prawo rodzinne. Warszawa : Wolters Kluwer, 2021. 516 s. ISBN 978-83-8223-896-9.
11. PAVELKOVÁ, B.: Zákon o rodine. Komentár. 3. vydanie. Bratislava : C. H. Beck, 2019. 660 s. ISBN 978-80-89603-72-5.
12. ŠOŠKOVÁ, I.: Manželstvo a manželsko-právne vzťahy vo svetle prvej kodifikácie československého rodinného práva 1949. Banská Bystrica: Belianum, 2016. 198 s. ISBN 978-80-557-1151-5.

Právne predpisy

1. Zákon č. 36/2005 Z. z. *o rodine* a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
2. Zákon č. 161/2015 Z. z. Civilný mimosporový poriadok.
3. Zákon o rodine a poručníctve. (Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy).

Judikatúra

1. Rozsudok Najvyššieho správneho súdu Poľskej republiky zo dňa 29. augusta 2018, sp. zn. II OSK 2129/16, LEX nr 2563851.

Terézia Kanderková [1]- Ľubica Saktorová[2]

ANALÝZA A INTERPRETÁCIA NARIADENIA O DEDENÍ - AKO ZJEDNODUŠENIE VO VNÚTROŠTÁTNOM A EURÓPSKOM ROZMERE

ANALYSIS AND INTERPRETATION OF THE INHERITANCE REGULATION- AS A SIMPLIFICATION AT NATIONAL AND EUROPEAN LEVEL

Abstrakt

Obsahom príspevku je zamerať sa priamo na Nariadenie o dedení, objasniť základné pojmy a pohľad jeho interpretácie. Intenciou predkladaného článku, v občianskoprávnej rovine a s povahou vznikajúcou najmä v prípade cezhraničných dedení, je priblížiť kľúčový účel a upevniť relevantnosť prijatia Nariadenia o dedení. Cieľom Nariadenia o dedení je zjednodušenie procesných právnych postupov, zvýšenie právnej istoty občanov a v neposlednom rade aj posilnenie vedomia bežnej verejnosti.

Kľúčové slová: *Medzinárodné právo súkromné. Európske právo. Nariadenie o dedení. Dedenie. Cezhraničné dedenie.*

Abstract

The aim of the article is to focus directly on the Succession Regulation, clarifying basic concepts and perspectives on its interpretation. The intention of this article, in civil law terms and with regard to the nature of cross-border inheritance in particular, is to outline the key purpose and reinforce the relevance of the adoption of the Succession Regulation. The aim of the Succession Regulation is to simplify procedural legal processes, increase legal certainty for citizens, and, last but not least, raise awareness among the general public.

Keywords: *Private international law. European law. Succession Regulation. Succession. Cross-border succession.*

[1] Bc. Terézia Kanderková, 1. ročník, magisterský II. stupeň, denná forma štúdia, terezia.kanderkova@student.umb.sk

[2] JUDr. Ľubica Saktorová, PhD., LL.M., M.A odborná asistentka, Katedra medzinárodného, európskeho práva a právnej komunikácie

Príspevok bol vypracovaný v rámci projektu VEGA č.1/0300/24 "Strategické výzvy aplikácie Nariadenia EÚ č. 650/2012 o cezhraničných dedeniach"

Úvod

Nariadenie o dedení uverejnené pod číslom 650/2012[3] zo 4. júla 2012 (ďalej len „ Naradenie o dedení“ alebo „Nariadenie“) je významným európskym dokumentom v oblasti dedenia. Nariadenie o dedení nám normovo rámcuje právomoc, určovanie rozhodného práva, uznávanie a výkon rozhodnutí a prijímaní a výkone verejných listín v rámci dedičských vecí. Samozrejme, neoddeliteľne prispieva aj zavedením európskeho osvedčenia o dedičstve.

Prijatie Nariadenia o dedení v dedičských veciach by malo do značnej miery zjednodušiť a harmonizovať právne postupy a používané pravidlá v rámci krajín EÚ.[4] V danej problematike Nariadenia o dedení by nás mala spájať najmä potreba riešenia otázok, zameraných na riadne fungovanie vnútorného trhu, spôsobom prekonávania obštrukcií v súvislosti s voľným pohybom osôb. Taktiež, občania EÚ musia mať vopred možnosť usporiadať to, ako budú spravovať svoje dedičstvo. A obzvlášť nevyhnutné je docieliť, so zásadou subsidiarity a proporcionality, ochranu práv dedičov, odkazovníkov a iných osôb ako aj veriteľov poručiteľa. [5]

Cesty, sily a impulzy smerujúce k tvorbe Nariadenia

Osobitne treba podotknúť Komisiou predloženú Zelenú knihu, ktorá ešte v tom čase zjednotila a nasmerovala spoločnú diskusiu aspektov na medzinárodnej úrovni týkajúcu sa dedenia zo zákona a dedenia zo závetu. Je zameraná na riešenia diferenciácie pravidiel, procesných noriem alebo aj to akými pravidlami sa spravuje konflikt zákonov v medzinárodnom práve súkromnom v jednotlivých členských štátoch, prostredníctvom predkladaných otázok. V úvode nás navedie na snahu o vylepšenie fungovania cezhraničného dedenia na prijímanie právnych aktov, ako aj úpravu a uznávanie mimosúdnych dokladov a aktov.[6] Vyjadruje nám záležitosti týkajúce sa narastajúceho pohybu osôb v priestore vnútroštátnych hraníc EÚ (či už z dôvodov ekonomických alebo osobných), stúpajúceho uzatvárania manželstiev príslušníkmi rôznych štátov a popritom neodnímajúc aj nadobúdanie majetku nachádzajúceho sa na viacerých územiach štátov EÚ. Vzhľadom na nemožnosť zblíženia vnútroštátnych hmotnoprávnych úprav štátov bolo potrebné sa upriamiť na riešenie skrz pravidlá konfliktu zákonov. Postupne sú v dokumente predložené konkrétne otázky: ku pravidlám konfliktu vecnej pôsobnosti zákonov; úprave pravidiel príslušnosti – súdnych a mimosúdnych orgánov; pravidlá uznávania a vykonávania aktov, závetov a rozhodnutí; úprava postavenia oprávneného dediča; registrácia testamentov a zjednodušenie formalít pri overovaní listín.[7]

---

[3] Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 650/2012 o právomoci, rozhodnom práve, uznávaní a výkone rozhodnutí a prijatí a výkone verejných listín v dedičských veciach a o zavedení európskeho osvedčenia o dedičstve [online] Dostupné na internete https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012R0650 [cit. 2025-01-15] (ďalej len „Nariadenia o dedení“)

[4] ZAŁUCKI, M.: „NEW REVOLUTIONARY EUROPEAN REGULATION ON SUCCESSION MATTERS. KEY ISSUES AND DOUBTS“. In *Revista de Derecho Civil*, vol. III, num. 1 , 2016, s. 166

[5] Preambula Nariadenia o dedení č. 650/2012, bod: 7, 80 (ďalej len „Preambula“)

[6] - akými sú: závety, notárske akty, správne akty.

[7] Komisia európskych spoločenstiev, *„ZELENÁ KNIHA“,* KOM(2005) 65 v konečnom znení, Dedenie a závety {SEK(2005) 270}, zo dňa 01.marca 2005 Dostupné na internete: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:52005DC0065&from=CS [cit. 2025-1-17].

Plánom a cieľom prác EÚ bolo najmä harmonizovať a uľahčiť tak prístup v oblasti spravodlivosti, slobody a bezpečnosti a tým upevniť priority v záujme prispôsobenia každodenným potrebám občanov. [8] Pre rozvoj cezhraničných konaní je potrebné zabezpečiť výmenu údajov, a teda je kladený dôraz na uľahčenie prístupu občanov k spravodlivosti a docielenie efektívnosti súdnych postupov. Zároveň značná tendencia pre zlepšenie justičnej spolupráce a posilnenie vzájomnej dôvery. Z tejto tézy možno vytýčiť jednotlivo: a.) Európsky portál elektronickej justície[9]; b.) poprepájanie vnútroštátnych registrov (z pomedzi iných aj register závetov); c.) integrovanie existujúcich databáz[10]; d.) vedenie konaní s cezhraničným presahom online[11] a podpora používania digitálneho podpisu. Taktiež výzva určená pre členské štáty obsahuje vytvorenie takých podmienok, ktoré by umožňovali komunikáciou občanov so súdmi v elektronickej podobe formou formulárov.[12] Okrem zrušenia doložky vykonateľnosti by mali byť rozšírené vzájomné uznávania v oblastiach ako napríklad dedenia zo zákona alebo závetu.[13]

Nariadenie o dedení sa uplatňuje vo všetkých členských štátoch, s výnimkou Spojeného kráľovstva, Írska a Dánska.[14] Cezhraničné dedičské konania v Dánsku a Írsku, v dôsledku nezúčastňovania sa na Nariadení, sa budú spravovať podľa vnútroštátneho právneho poriadku týchto krajín. Vo vzťahu k Spojenému kráľovstvu sa oblasť dedenia nemení. Pri slovenskom občanovi žijúcom v Spojenom kráľovstve s majetkom na území Slovenskej republiky rozhoduje notár poverený slovenským súdom. Súdy Spojeného kráľovstva rozhodujú o dedičstve nachádzajúcom sa na jeho území, kde je ustanovený správca dedičstva.[15]

Nariadenie platí od momentu publikovania v Úradnom vestníku EÚ, a aplikuje sa pri dedení v spojitosti s osobami, ktoré zomreli ku 17. augustu 2015 a neskoršie.[16]

Nariadenie je neodmysliteľne v prospech či už urýchlenia dedičského konania vzhľadom na jeho celistvosť; zjednotením pravidiel uľahčuje konanie na národnej i európskej úrovni, posilňuje nezávislosť občanov skrz voľbu rozhodného práva a právomoc súdov; podporuje vzájomné uznávanie rozhodnutí a zavedenie jednotného Európskeho osvedčenia o dedičstve.[17]

---

[8] ŠTOKHOLMSKÝ PROGRAM – OTVORENÁ A BEZPEČNÁ EURÓPA, KTORÁ SLÚŽI OBČANOM A CHRÁNI ICH 2010/C 115/01 Dostupné na internete: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/HTML/?uri=CELEX:52010XG0504(01) [cit. 2025-1-21].

[9] Komisia európskych spoločenstiev, OZNÁMENIE KOMISIE RADE, EURÓPSKEMU PARLAMENTU A EURÓPSKEMU HOSPODÁRSKEMU A SOCIÁLNEMU VÝBORU KOM(2008)329 v konečnom znení, Na ceste k európskej stratégii v oblasti elektronickej justície SEC(2008)1947 SEC(2008)1944 , zo dňa 30. mája 2008 Dostupné na internete: https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0329:FIN:SK:PDF [cit. 2025-1-24].

[10] Európsky obchodný register a Európsky pozemkový informačný servis.

[11] Napríklad: konanie o európskom platobnom rozkaze, európske konanie vo veciach s nízkou hodnotou sporu a mediácia

[12] ŠTOKHOLMSKÝ PROGRAM – OTVORENÁ A BEZPEČNÁ EURÓPA, KTORÁ SLÚŽI OBČANOM A CHRÁNI ICH 2010/C 115/01, kapitola 3.4. Výhody európskeho justičného priestoru pre občanov

[13] Ibid, 3.1.2. Občianske právo

[14] Preambula: 82, 83

[15] MS SR, Informácie pre občanov: Životné situácie: Dedenie. Dostupné na internete: https://www.justice.gov.sk/agenda-ministerstva/medzinarodne-pravo/brexit-v-oblasti-spravodlivosti/informacie-pre-obcanov/ [cit. 2025-1-21].

[16] Čl. 83 Nariadenia o dedení

[17] IMRICH BREZNOŠČÁKOVÁ, M., Cezhraničné dedenie podľa „Nariadenia EÚ o dedičstvách“, 2016 Dostupné na internete: https://ja-sr.sk/files/Cezhranicne_dedenie_podla_Nariadenia_EU_o_dedicstvach.ppt_.pdf [cit. 2025-1-22].

Rozsah pôsobnosti a analýza základných pojmov Nariadenia o dedení

Rozsah pôsobnosti je explicitne uvedený v článku 1, a to v pozitívnom a negatívnom vymedzení.[18] Definuje pozitívny rozsah pôsobnosti, ktorý sa vzťahuje na dedenie majetku zosnulých osôb. Jednako sa Nariadenie neuplatňuje na dane a iné poplatky s povahou verejného práva. Vnútroštátne právne poriadky osobitne rozhodujú o následnom postupe zdanenia v týchto veciach.[19] Prislúchajúce sú najmä podoby prechodu majetku, práv a povinností či už zo zákona alebo *mortis causa.*[20] V negatívnom smere je vymenovaný taxatívny výpočet vylučujúci rozsah pôsobnosti, a to v čl. 2 písm. a) – l). Univerzálne by sa nemalo uplatňovať na iné oblasti občianskeho práva ako dedičstvo.[21] Osobitná charakteristika, ktorá stojí za zmienku, podľa písm. l) je vyňatie zápisov práv k hnuteľným ale aj nehnuteľným veciam do registra spolu s účinkami takéhoto zápisu. V zámere vyhnúť sa duplicitnému vydávaniu dokumentov príslušné orgány akceptujú takéto dokumenty vydané v inom členskom štáte. Predmetom členských krajín je si jednotlivo upraviť vo svojom vnútroštátnom právnom poriadku také podmienky a spôsoby na svoje registre[22] a orgány, aby fungovali spoľahlivo.[23]

Pre zjednotenú interpretáciu pojmov sú ustálené základné definície, ktorými sú: súd, rozhodnutie, dedenie[24], dedičská zmluva, spoločný závet, právny úkon nakladania s majetkom pre prípad smrti a ďalšie.[25] Súdom, v širšom slova zmysle, je akýkoľvek justičný orgán, iný orgán a príslušník právnického povolania, ktorý má právomoc v dedičských veciach. Svoju funkciu vykonáva pod kontrolou justičného orgánu alebo na základe jeho poverenia.

V ústavnoprávnej dimenzii Slovenskej republiky je notár ako justičný orgán v pôsobnosti súdneho komisára, a napĺňa obsah pojmu „súd" v zmysle Nariadenia o dedení (čl. 3 ods. 2), aj Zmluvy o fungovaní EÚ (čl. 267).[26] V porovnaní s okolitými štátmi ako Česká republika, Poľsko, Maďarsko je právna úprava blízka tej našej. V Českej republike má právomoc výlučne súd, ktorý poverí notára v konaní o dedičstve. Poľsko právomoc rozdeľuje medzi notára a súd, v závislosti či je podaný návrh na súd alebo sa dedičia obrátia na notára. Obligatórne konanie o dedičstve je v Maďarsku, kde právomoc prislúcha verejnému notárovi a súdu. Súdu v prípade

---

[18] Čl. 1 Nariadenia o dedení
[19] Ibid, Preambula 10
[20] Ibid, Preambula 9
[21] Ibid, 11: Napríklad- 12 na majetkové manželské vzťahy; 13 trusty- ich zriadenie spravovanie aj zrušenie; 14 prevod majetkových práv, podielov a majetku darovaním *inter vivos*
[22] U nás pre kataster nehnuteľností; a úprava účinkov zápisu alebo aj opomenutia takéhoto zápisu do katastra nehnuteľností
[23] IMRICH BREZNOŠČÁKOVÁ, M., Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 650/2012 o právomoci, rozhodnom práve, uznávaní a výkone rozhodnutí a prijatí a výkone verejných listín v dedičských veciach a o zavedení európskeho osvedčenia o dedičstve. In: *ARS NOTARIA*. 2012, č.4, 4 s.
[24] a) „dedenie" je prechod dedičstva po zosnulom a zahŕňa všetky dôvody prechodu majetku, práv a povinností z dôvodu smrti nezávisle od toho, či ide o prechod na základe právneho úkonu nakladania s majetkom pre prípad smrti, alebo zo zákona;
[25] Čl. 3 Nariadenia o dedení
[26] Z judikatúry: *„Činnosť notárov ako súdnych komisárov v dedičskom konaní sa považuje za priamy výkon časti súdnej moci. ... Zákon však notárovi zveruje v určitom rozsahu súdnu pôsobnosť (konať a rozhodovať), to ho v tejto pozícii nijako ústavnoprávne nediskvalifikuje, pretože v konečnom dôsledku proti jeho postupu i rozhodnutiu (rozhodovaniu) možno podať opravný prostriedok, o ktorom rozhoduje vždy súd."*
Uznesenie ÚS SR, sp. zn. PL. ÚS 12/2019 zo 6. februára 2019, Bod 43.

právneho sporu. V krajinách ako Rakúsko a Nemecko sa uskutočňuje dedičské konanie obligatórne. V Rakúsku začína *ex offo* na súde za podmienky a predpokladu preukázania úmrtia osoby[27] a procesné úkony vykonáva notár. Na záver konania súd v Nemecku vydáva návrh na osvedčenie o dedičstve, ktoré je základom pre výkon zmeny vlastníckeho práva v prospech dediča. Pre severské štáty Európy je dedičské konanie alternatívnejšie. Vo Fínsku je zaužívaná písomná dohoda dedičov, ktorej musí predchádzať súpis dedičstva. Prejavuje sa tak fakultatívnosť dedičského konania. Návrh na súd sa podáva v momente, ak sa dedičia nevedia zhodnúť, a to vo veci poverenia osoby na rozdelenie dedičstva. Analogicky k rozdeleniu dedičstva na základe písomnej dohody dedičov dochádza aj vo Švédsku. [28]

„Rozhodnutie" pre účely Nariadenia, je rozhodnutím bez ohľadu na označenie, ktoré vydal súd v dedičskej veci spolu s rozhodnutím o určení výšky trov alebo výdavkov.[29] „Dedičská zmluva" je zmluvou, vrátene zmluvy vyplývajúcou zo vzájomných závetov zmluvných strán, ktorou sa protiplnením alebo bez neho tvorí vznik, zmena alebo zánik práv k budúcemu dedičstvu. *Pactum successorium* je podľa autorov mimoriadne významný prejav poslednej vôle poručiteľa[30] aj vzhľadom na skutočnosť, že aj v našom právnom poriadku bol historický negatívny postoj.

Spoločný závet je spísaný v jednej listine, a to dvoma alebo viacerými osobami. Závet, spoločný závet alebo dedičská zmluva sú právne úkony nakladania s majetkom pre prípad smrti.[31] Popritom rozlišuje členský štát podľa pôvodu a výkonu. Prvým je členský štát, kde vzniklo a bolo vydané rozhodnutie a európske osvedčenie o dedičstve, vyhotovená verejná listiny a schválený alebo uzatvorený súdny zmier. Nasledujúci členský štát výkonu je ten, kde sa žiada o vyhlásenie vykonateľnosti alebo výkonu rozhodnutia, verejnej listiny alebo súdneho zmieru.

Právomoc

Druhá kapitola Nariadenia nám stanovuje všeobecnú právomoc súdov členského štátu, v rozsahu konania vo veci dedičstva ako celku. Právomoc takéhoto súdu je stanovená obvyklým pobytom zosnulého v čase smrti. [32] Základom systematiky určovania právomoci a aj všeobecným pravidlom[33] je primárne obvyklý pobyt zosnulého. Článok 5 Nariadenia umožňuje uplatniť mechanizmus vylúčenia právomoci súdov členského štátu, ktorého rozhodné právo si zosnulý zvolil.[34] A to prostredníctvom písomnej, dátumovanej a podpísanej alebo

---

[27] - „verejnou listinou alebo iným jednoznačným spôsobom" Pozri § 143 ods. 1 Außerstreitgesetz [online] https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=20003047 [cit. 2025-1-25]
[28] FICOVÁ, S. a kol.: *Zásadná reforma dedičského práva – nevyhnutnosť či nepodstatnosť?* Bratislava : Wolters Kluwer ČR, 2023, s. 233 a násl.
[29] Čl. 3 písm. g) Nariadenia o dedení
[30] ŠVESTKA, J. a kol.: Občanský zákoník: Komentář - Svazek IV. 2. vydanie. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, s. 241
[31] Čl. 3 písm. d) Nariadenia o dedení
[32] Čl. 4 Nariadenia o dedení
[33] Ibid, Čl. 21
[34] Podľa článku 22

elektronickej komunikácie trvalo zaznamenanej v Dohode o voľbe súdu medzi účastníkmi dedenia. Subsidiárne nastupuje právomoc súdov členského štátu, kde sa nachádza predmetný majetok dedičstva zosnulého. Za podmienok, ak a.) bola táto osoba v čase smrti štátnym príslušníkom členského štátu alebo b.) mal v tomto členskom štáte obvyklý pobyt v predchádzajúcich piatich rokoch, od kedy začal súd konať vo veci. Nasledujúcim ustanovením *Forum necessitatis*[35] v kontexte Nariadenia, pre potrebu a nevyhnutnosť konania vo veci dedenia sa uplatňuje len vo výnimočných prípadoch. Ak by nemal žiaden súd členského štátu právomoc a nebolo by možné začať alebo uskutočniť konanie v treťom štáte, tak právomoc konať má ten súd členského štátu, ktorý má úzku väzbu s vecou alebo ak už takýto súd členského štátu začal konanie, tak má povinnosť mať dostatočnú väzbu s vecou. Pre parciálne vylúčenie právomoci pokrýva Nariadenie aj majetok nachádzajúci sa v treťom štáte. Tento majetok môže byť na požiadanie niektorého z účastníkov vylúčený z rozhodovania súdu, za predpokladu dôvodnej domnienky, že toto rozhodnutie nebude uznané a ani vyhlásené za vykonateľné.[36]

Rozhodné právo

Všeobecným pravidlom[37], ako už bolo poznamenané aj v texte vyššie, je primárne rozhodné právo na celé dedičstvo, ktorým je právo štátu, kde mal zosnulý v čase smrti obvyklý pobyt. Miesto obvyklého pobytu zosnulého bolo, respektíve je prevažne aj stredobodom jeho záujmov.[38] Obvyklý pobyt nie je definovaný, je však zavedení terminologicky Dohovormi Haagskej konferencie.[39] Taktiež je určené ako všeobecné kolízne kritérium, ktoré by pri dedičskej veci mal posúdiť orgán konajúci, a to podľa okolností života. Mal by zahrnúť aj relevantné skutočnosti v spojitosti s preukazovaním úzkej a stabilnej väzby. Komplikovanosť pri riešení rozhodného práva v individuálnych prípadoch môžu nastať nasledovne. Prvým typickým javom pri mobilite občanov, je život v zahraničí podmienený pracovnými alebo ekonomickými aktivitami. Pri posudzovaní takýchto káuz, by sa za takéto miesto obvyklého pobytu mohlo považovať to, kde má stredobod rodinného a spoločenského života. Druhým javom sú osoby zosnulé, ktoré dočasne menili žitie vo viacerých štátoch alebo cestovali, čiže nezotrvávali na území štátu dlhodobo - čo v obidvoch prípadoch predstavuje nestálosť obvyklého pobytu. V týchto kauzách by sa posudzovali skutkové okolnosti v súvislostiach štátnej príslušnosti osoby zosnulej v niektorej z krajín alebo kde sa nachádza jeho hlavný majetok.[40] Výnimočne sa ako úniková doložka použije právo iného štátu, kde sú preukázateľne užšie väzby vyplývajúce

---

[35] Ibid, Čl.11

[36] ZAŁUCKI, M.: „NEW REVOLUTIONARY EUROPEAN REGULATION ON SUCCESSION MATTERS. KEY ISSUES AND DOUBTS“. In *Revista de Derecho Civil*, vol. III, num. 1 , 2016 , s.168

[37] Čl. 21 Nariadenia o dedení

[38] NÁVRH LEGISLATÍVNEHO UZNESENIA EURÓPSKEHO PARLAMENTU o návrhu nariadenia Európskeho parlamentu a Rady o súdnej príslušnosti, rozhodnom práve, uznávaní a výkone rozhodnutí a verejných listín v oblasti dedenia a o zavedení európskeho dedičského osvedčenia Návrh nariadenia (COM(2009)0154 – C7-0236/2009 – 2009/0157(COD)) Dostupné na internete: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-7-2012-0045_SK.html?redirect#_section2 [cit. 2025-1-30].

[39] IMRICH BREZNOŠČÁKOVÁ, M., Cezhraničné dedenie: Právomoc konať – fórum – kapitola II. In: *ARS NOTARIA*. 2017, č.1, 6 s.

[40] Preambula: 23, 24

z okolností prípadu.[41] Účastníci dedičského konania by túto doložku mohli využiť napríklad v situáciách, keď sa ich blízka osoba presťahuje do inej krajiny za účelom pracovnej pozície avšak v dohľadnej dobe zomrie.

Jednotiace kritérium *habitual residence* priamo určuje príslušnosť súdu a aj aplikáciou právneho poriadku štátu, pretože takýmto určením nepripúšťa rozdvojenosť kritéria na právo miesta obvyklého pobytu a právo miesta kde sa vec nachádza.[42] Pri vyslovenej voľbe práva si môže osoba zvoliť právny poriadok podľa štátu, ktorého je štátnym príslušníkom alebo aj následne, ktorého štátnym príslušníkom bude v čase úmrtia.[43] Na prípady osôb s pluralitou štátnej príslušnosti, je možné vybrať právny poriadok štátu ktorejkoľvek z nich.[44]

Z dôvodovej správy k Návrhu Nariadenia vyplývajú nasledovné skutočnosti.: Za nový spôsob pre všetky členské štáty, aj keď eventuálne v danom čase už bolo možné identifikovať takýto právny stav, bolo uplatňovanie jednotiaceho kritéria. Za účelom ustálenia uvedomenia v spoločnosti je potreba objasniť, že ak osoba zosnulá, nevykonala voľbu práva a zomrela na území inej krajiny mimo svojho domovského štátu, tak sa postupuje podľa všeobecného pravidla na určenie právneho poriadku štátu obvyklého pobytu v čase smrti zosnulého. Týmto postupom sa dôjde vždy ku stabilnému výsledku. Vylepšenie možno vidieť v poskytnutí relevantného riešenia pre osoby, ktoré majú obvyklý pobyt mimo svojho domovského štátu alebo ktorí tak zamýšľajú do budúcnosti. Môžu si pomocou voľby práva vopred určiť akým právom sa bude spravovať ich pozostalosť. Nič zásadné sa nemení v dedičskom konaní pre osoby, ktoré žijú a majú obvyklý pobyt aj celý majetok vo svojej domovskej krajine. Ak by aj náhodou mali nehnuteľný majetok v inej krajine, spravoval by sa v celistvosti právom štátu obvyklého pobytu takejto zosnulej osoby.[45]

Uznávanie, vykonateľnosť a výkon rozhodnutí

Navzdory bilaterálnych zmlúv medzi členskými štátmi EÚ má prvenstvo uplatnenia práve Nariadenie. Dedenie majetku pri ktorom je zúčastnenou stranou „tretí“ nečlenský štát bude východisková pre rozhodovanie individuálna bilaterálna zmluva, ak existuje. Nariadenie úvodným článkom IV kapitoly preto zaobstaráva spôsob, aby neboli nevyhnutne použité osobitné postupy. A to pomocou štruktúry uznávania, že ak je rozhodnutie vydané v jednom členskom štáte, je uznávané vo všetkých členských štátoch. Súd členského štátu skúma splnenie

---

[41] IMRICH BREZNOŠČÁKOVÁ, M., Cezhraničné dedenie podľa „Nariadenia EÚ o dedičstvách“, 2016, Dostupné na internete: https://ja-sr.sk/files/Cezhranicne_dedenie_podla_Nariadenia_EU_o_dedicstvach.ppt_.pdf [cit. 2025-1-31].

[42] IMRICH BREZNOŠČÁKOVÁ, M., Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 650/2012 o právomoci, rozhodnom práve, uznávaní a výkone rozhodnutí a prijatí a výkone verejných listín v dedičských veciach a o zavedení európskeho osvedčenia o dedičstve. In: *ARS NOTARIA*. 2012, č.4. s. 5

[43] *Lex patriae*

[44] Čl. 22

[45] NÁVRH LEGISLATÍVNEHO UZNESENIA EURÓPSKEHO PARLAMENTU
o návrhu nariadenia Európskeho parlamentu a Rady o súdnej príslušnosti, rozhodnom práve, uznávaní a výkone rozhodnutí a verejných listín v oblasti dedenia a o zavedení európskeho dedičského osvedčenia Návrh nariadenia (COM(2009)0154 – C7-0236/2009 – 2009/0157(COD)) Dostupné na internete: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-7-2012-0045_SK.html?redirect#_section2 [cit. 2025-2-3].

formálnych náležitostí písomností a navrhovateľ žiada len o vyhlásenie vykonateľnosti. [46] To isté platí pre vykonateľnosť rozhodnutia, ak na návrh účastníka je v inom členskom štáte rozhodnutie vyhlásené za vykonateľné.[47]

Dôvodom pre neuznanie rozhodnutia môže byť spôsobené a.) zjavným rozporom s verejným poriadkom, v členskom štáte, kde sa žiada o uznanie; b.) vydanie písomnosti v neprítomnosti a odporcovi nebolo doručené upovedomenie o začatí konania alebo rovnocenná písomnosť v dodatočnom predstihu; c.) ak je nezlučiteľné s rozhodnutím vydaným medzi rovnakými účastníkmi v členskom štáte, kde sa žiada o uznanie alebo d.) ak je nezlučiteľné s rozhodnutím vydaným skôr v rovnakej veci, medzi rovnakými účastníkmi v inom členskom štáte alebo v treťom štáte, keď skoršie bolo uznateľné.[48]

Európske osvedčenie o dedičstve

Európske osvedčenie o dedičstve (ďalej len *„EOD“* alebo *„osvedčenie*“) efektívne prispieva k usporiadaniu cezhraničného dedičstva v krajinách EÚ. Účelom dokumentu jednotného charakteru, je použitie osvedčenia v inom členskom štáte, kde: dedičia, odkazovaníci a osoby vykonávajúce závet alebo správu dedičstva, preukazujú a dovolávajú sa svojho postavenia, uplatňujú svoje práva a právomoci.[49]

Právomoc vydať osvedčenie má v členskom štáte podľa článkov 4, 7, 10 alebo 11, a.) súd alebo b.) iný orgán podľa vnútroštátneho práva.[50] Vydávajúce orgány má každý členský štát určené podľa svojich vnútroštátnych právnych predpisov, prípadne môže ustáliť aj ďalšie orgány, ktoré sú do procesu zapojené.[51] V Slovenskej republike má právomoc na vydanie EOD notár, ktorý je poverený súdom. Vydanie osvedčenia, na základe predchádzajúcej žiadosti, zaregistruje v Notárskom centrálnom registri listín.[52] Žiadateľom osvedčenia môže byť ktorákoľvek osoba z dedičov, odkazovníkov, vykonávateľov závetu alebo správcov dedičstva. Ako potvrdenie pre žiadosť a zároveň pre uľahčenie sú zavedené štandardné tlačivá stanovené konzultačným postupom. Predstavuje zjednodušený formulár komunitárneho práva, ktorý však nie je konečným riešením usporiadania dedičstva.[53] Ku žiadosti sa priložia všetky potrebné a relevantné informácie na preukazovanie pravosti. Jedná sa o údaje ustanovené v čl. 65 ods. 3 vo výmere písm. a.) - m.) Nariadenia.[54] Originálne vyhotovenie uchováva orgán, ktorý vydal osvedčenie a pokiaľ žiadateľ alebo osoba preukazuje oprávnený záujem, vydá potrebný počet osvedčených odpisov.[55] Po preukázaní skutočností stanovených v Naradení, podľa rozhodného

[46] Čl. 39 Nariadenia o dedení
[47] Čl. 43 Nariadenia o dedení
[48] Čl. 40 Nariadenia o dedení, Dôvody neuznania
[49] Preambula 67, Čl. 63
[50] Čl. 64
[51] Preambula 70
[52] Pozri § 214 a § 215 ods. 1 zákona 161/2015 Z. z. Civilný mimosporový poriadok v znení neskorších predpisov
[53] IMRICH BREZNOŠČÁKOVÁ, M., Cezhraničné dedenie podľa „Nariadenia EÚ o dedičstvách“, 2016 [cit. 2025-2-4].
[54] Preambula 76
[55] Preambula 72

práva pre dedenie alebo iného práva rozhodného pre existujúce skutočnosti, príslušný orgán bezodkladne vydá osvedčenie. Do úvahy pripadá aj nevydanie osvedčenia najmä, ak by boli skutočnosti, ktoré majú byť predmetom osvedčenia napadnuté; alebo samotné osvedčenie by nebolo súladné s rozhodnutím v rovnakých skutočnostiach.[56] V zmysle budúcich opráv, zmien alebo odvolaní si vydávajúci orgán vedie zoznam osôb, ktorým vydal osvedčené odpisy, aby všetkým osobám zúčastneným bezodkladne oznámil tieto zmeny. Dátum uplynutia platnosti vydaného osvedčenia sa uvádza v osvedčenom odpise. Platnosť je časovo ohraničená na 6 mesiacov, v mimoriadnych prípadoch s možnosťou požiadania o predlženie platnosti alebo o vydanie nového osvedčeného popisu. [57]

Záver

Predchádzajúci úmysel Zelenej knihy viedol ku predloženiu vecných otázok pre následné riešenia. Práve tu bol vytvorený priestor pre diskusiu týkajúcu sa rozdielnosti pravidiel v jednotlivých členských štátoch. Nasmerovala pozornosť na odlišnosť v procesných normách a poukázala aj na konflikt záujmov. Ďalšie úsilie Štokholmského programu pre otvorenú a bezpečnú Európu malo najmä zharmonizovať a uľahčiť prístup občanov k spravodlivosti. Rovnako tak aj docieliť efektívnosť súdnych postupov a posilniť justičnú spoluprácu i vzájomnú dôveru. V strategicky širšom rámci išlo najmä o modernizáciu a digitalizáciu, za účelom zníženia nákladov a urýchlenia konaní. Pre vzájomné zjednodušenie a zefektívnenie právnych procesov je nevyhnutné zabezpečiť komunikáciu medzi justičnými orgánmi a občanmi EÚ.

Nariadenie o dedení je v európskom rozmere jedným z významných právnych dokumentov v oblasti cezhraničných dedení. Nariadenie je priamo uplatniteľné a záväzné vo všetkých členských štátoch, a neuplatňuje sa v Spojenom kráľovstve, Írsku a Dánsku. Došlo ku zharmonizovaniu kolíznych noriem pre rozhodné právo na úrovni európskych krajín, s výnimkou niektorých bilaterálnych zmlúv. Pozitívny rozsah sa vzťahuje na dedenie majetku osôb zosnulých dátumom 17. augusta 2015 a neskôr.

Zjednodušenie možno zaznamenať v urýchlení konania, v zjednotení konania vo veciach cezhraničného dedičstva, kedy rozsah pôsobnosti sa vzťahuje na celé dedičstvo ale aj zjednotení pojmov. Pri rozhodnom práve a právomoci súdov, bola posilnená voľba práva osôb, aby si mohli zvoliť akým právnym poriadkom sa bude spravovať ich dedičstvo. Kľúčovým kritériom a aj všeobecným pravidlom je primárne obvyklý pobyt zosnulého v čase smrti. Pri subsidiárnej právomoc súdov členského štátu sa prihliada na to kde sa nachádza majetok dedičstva. A vo výnimočných prípadoch nastupuje kritérium úzkej väzby s vecou. Jednotiacim kritériom vzniká stabilnejší výsledok, pretože nerozdeľuje právo miesta obvyklého pobytu od miesta kde sa vec nachádza ale zjednocuje hlavne obvyklým pobytom zosnulého v čase smrti. Rozhodným právom sa použije všeobecné pravidlo, voľba práva alebo pri úzkej a stabilnej väzbe sa preukazuje na základe stredobodu rodinného, spoločenského života alebo miestom kde sa nachádzal jeho hlavný majetok. Rozhodnutie vydávané v jednom členskom štáte je uznávané vo všetkých

[56] Čl. 67
[57] Čl. 70, čl. 71

ostatných členských štátoch. Zavedením EOD vzniklo osobám oprávneným jednoduchšie usporiadať cezhraničné dedičstvo na základe uznávania osvedčenia vo všetkých členských štátoch. Prostredníctvom jednotného dokumentu tieto osoby preukazujú svoje postavenie, uplatňujú svoje práva a právomoci.

Nariadenie o dedení možno nevyriešilo všetky otázky úplne, ale výrazne kvalitatívne obohatilo právny stav. Pridanú hodnotu nariadenia možno vnímať v účinnejšom uplatňovaní práv osôb na vnútornom trhu a v posilňovaní zrozumiteľnosti a právnej istoty v oblasti dedičského práva na európskej úrovni.

Zoznam bibliografických odkazov

Monografie a skriptá

1. FICOVÁ, S. a kol.: *Zásadná reforma dedičského práva – nevyhnutnosť či nepodstatnosť?*. Bratislava : Wolters Kluwer ČR, 2023. 392 s. ISBN 978-80-7676-866-6
2. ŠVESTKA, J. a kol.: Občanský zákoník: Komentář - Svazek IV. 2. vydanie. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2019, 732 s. ISBN 978-80-7598-412-8

Kapitola v učebnici alebo monografii

1. ZAŁUCKI, M.: „NEW REVOLUTIONARY EUROPEAN REGULATION ON SUCCESSION MATTERS. KEY ISSUES AND DOUBTS“. In: *Revista de Derecho Civil*, vol. III, num. 1 , 2016, s. 165-176. ISSN 2341-2216

Periodiká (časopisy) a zborníky resp. state v nich uverejnené

1. IMRICH BREZNOŠČÁKOVÁ, M., Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 650/2012 o právomoci, rozhodnom práve, uznávaní a výkone rozhodnutí a prijatí a výkone verejných listín v dedičských veciach a o zavedení európskeho osvedčenia o dedičstve. In: *ARS NOTARIA*. 2012, č.4, s. 3-7. ISSN 1335-2229
2. IMRICH BREZNOŠČÁKOVÁ, M., Cezhraničné dedenie: Právomoc konať – fórum – kapitola II. In: *ARS NOTARIA*. 2017, č.1, s. 3-7. ISSN 1335-2229

Internetové zdroje

1. Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 650/2012 o právomoci, rozhodnom práve, uznávaní a výkone rozhodnutí a prijatí a výkone verejných listín v dedičských veciach a o zavedení európskeho osvedčenia o dedičstve [online] Dostupné na internete https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012R0650 [cit. 2025-01-15]
2. *ZELENÁ KNIHA,* KOM(2005) 65 v konečnom znení, Dedenie a závety {SEK(2005) 270}, zo dňa 01.marca 2005 Dostupné na internete: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:52005DC0065&from=CS [cit. 2025-1-17].
3. ŠTOKHOLMSKÝ PROGRAM – OTVORENÁ A BEZPEČNÁ EURÓPA, KTORÁ SLÚŽI OBČANOM A CHRÁNI ICH 2010/C 115/01 Dostupné na internete: https://eur-

lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/HTML/?uri=CELEX:52010XG0504(01) [cit. 2025-1-21].
4. OZNÁMENIE KOMISIE RADE, EURÓPSKEMU PARLAMENTU A EURÓPSKEMU HOSPODÁRSKEMU A SOCIÁLNEMU VÝBORU KOM(2008)329 v konečnom znení, Na ceste k európskej stratégii v oblasti elektronickej justície SEC(2008)1947 SEC(2008)1944, zo dňa 30. mája 2008 Dostupné na internete: https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0329:FIN:SK:PDF [cit. 2025-1-24].
5. Ministerstvo spravodlivosti SR, Informácie pre občanov: Životné situácie: Dedenie. Dostupné na internete: https://www.justice.gov.sk/agenda-ministerstva/medzinarodne-pravo/brexit-v-oblasti-spravodlivosti/informacie-pre-obcanov/ [cit. 2025-1-21].
6. IMRICH BREZNOŠČÁKOVÁ, M., Cezhraničné dedenie podľa „Nariadenia EÚ o dedičstvách“, 2016, Dostupné na internete: https://ja-sr.sk/files/Cezhranicne_dedenie_podla_Nariadenia_EU_o_dedicstvach.ppt_.pdf [cit. 2025-1-31].
7. NÁVRH LEGISLATÍVNEHO UZNESENIA EURÓPSKEHO PARLAMENTU o návrhu nariadenia Európskeho parlamentu a Rady o súdnej príslušnosti, rozhodnom práve, uznávaní a výkone rozhodnutí a verejných listín v oblasti dedenia a o zavedení európskeho dedičského osvedčenia Návrh nariadenia (COM(2009)0154 – C7-0236/2009 – 2009/0157(COD)) Dostupné na internete: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-7-2012-0045_SK.html?redirect#_section2[cit. 2025-1-30].

Právne predpisy

1. Außerstreitgesetz[online]https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=20003047 [cit. 2025-1-24].
2. Zákon č. 161/2015 Z. z. Civilný mimosporový poriadok v znení neskorších predpisov.

Judikatúra

1. Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 12/2019 zo 6. februára 2019.

Luana Mazreku[1]

PRÁVNE ASPEKTY SPRÁVY BEZPODIELOVÉHO SPOLUVLASTNÍCTVA MANŽELOV

LEGAL ASPECTS OF COMMUNITY PROPERTY MANAGEMENT BETWEEN SPOUSES

Abstrakt

Príspevok analyzuje právne aspekty správy bezpodielového spoluvlastníctva manželov v slovenskom právnom poriadku s osobitným zreteľom na aktuálnu judikatúru a legislatívne zmeny. Príspevok sa venuje vymedzeniu právomocí manželov pri správe spoločného majetku, pričom sa zameriava na teoreticko-právne otázky aj praktické dopady. Osobitná pozornosť je venovaná správe špecifických majetkových hodnôt vrátane virtuálneho tovaru, digitálnych aktív a majetku nadobudnutého online transakciami. Príspevok rovnako reflektuje medzinárodné aspekty správy manželského majetku a trendy v európskom priestore.

Kľúčové slová: *Bezpodielové spoluvlastníctvo manželov. Správa spoločného majetku. Virtuálne aktíva. Digitálne vlastníctvo. Rodinné právo.*

Abstract

The paper analyzes legal aspects of community property management between spouses in Slovak legal system with special regard to current case law and legislative changes. The contribution addresses the definition of spousal authority in managing joint property, focusing on theoretical-legal issues as well as practical implications. Special attention is paid to the management of specific property values including virtual goods, digital assets and property acquired through online transactions. The paper also reflects international aspects of marital property management and trends in the European area.

Key words: *Community property. Joint property management. Virtual assets. Digital ownership. Family law.*

Úvod

Inštitút bezpodielového spoluvlastníctva manželov (ďalej len „BSM") predstavuje významný prvok rodinného a občianskeho práva, ktorý upravuje majetkové vzťahy medzi manželmi. V súčasnej dobe digitalizácie a rozšírenia virtuálnych aktív vyvstávajú nové otázky týkajúce sa správy a nakladania s týmito špecifickými majetkovými hodnotami v rámci manželstva. Tradičné chápanie BSM sa postupne rozširuje o nové formy majetku, ktoré neboli v minulosti predmetom právnej úpravy. Právna teória a prax stoja pred výzvou adekvátne

[1] Mgr. et Mgr. Ing. Luana Mazreku, LL.M. 2. ročník, denná forma, doktorandské štúdium, luana.mazreku@icloud.com, Paneurópska vysoká škola v Bratislave, ústav súkromného práva, katedra občianskeho práva

reagovať na tieto zmeny a poskytnúť jasný právny rámec pre správu a nakladanie s takýmto majetkom.

Príspevok sa zameriava na analýzu právnych aspektov správy BSM s osobitným dôrazom na súčasné výzvy spojené s digitalizáciou a virtuálnymi aktívami. Okrem všeobecných princípov správy spoločného majetku sa venuje aj špecifickým otázkam súvisiacim s nadobúdaním a správou virtuálneho tovaru vo videohrách, kryptomien a ďalších digitálnych aktív v kontexte manželstva.

Všeobecná charakteristika BSM

Bezpodielové spoluvlastníctvo manželov je upravené v Občianskom zákonníku (zákon č. 40/1964 Zb. v znení neskorších predpisov) v § 143 až § 151. Ide o osobitný druh spoluvlastníctva, ktorý vzniká len medzi manželmi a ktorý sa vyznačuje tým, že spoluvlastnícke podiely nie sú určené.[2] Podstata BSM spočíva v tom, že každému z manželov patrí celá vec, avšak toto právo je obmedzené rovnakým právom druhého manžela.

Podľa § 143 Občianskeho zákonníka "Do bezpodielového spoluvlastníctva manželov patrí všetko, čo môže byť predmetom vlastníctva a čo nadobudol niektorý z manželov za trvania manželstva, s výnimkou vecí získaných dedičstvom alebo darom, ako aj vecí, ktoré podľa svojej povahy slúžia osobnej potrebe alebo výkonu povolania len jedného z manželov, a vecí vydaných v rámci predpisov o reštitúcii majetku jednému z manželov, ktorý mal vydanú vec vo vlastníctve pred uzavretím manželstva alebo ktorému bola vec vydaná ako právnemu nástupcovi pôvodného vlastníka."[3]

Lutská v tejto súvislosti uvádza, že "špecifickosť rodinných právnych vzťahov je založená na prezumpcii spoločného vlastníctva a výkonu práva spoločného vlastníctva manželmi. Právo spoločného vlastníctva sa vyznačuje dvoma charakteristikami: jednotou objektu a mnohosťou subjektov."[4]

Právne aspekty správy BSM

Správa BSM zahŕňa bežnú starostlivosť o majetok a rozhodovanie o dispozíciách s ním. Občiansky zákonník v § 145 stanovuje, že bežné veci týkajúce sa spoločných vecí môže vybavovať každý z manželov. V ostatných veciach je potrebný súhlas oboch manželov, inak je právny úkon neplatný.

Podľa Duláka, nová kodifikácia súkromného práva poskytuje potenciálny priestor na redefiníciu postavenia manželov pri správe spoločného majetku. Doterajšia právna úprava, ktorá pochádza z roku 1964, nereflektuje dostatočne aktuálne sociálne a ekonomické zmeny v spoločnosti.[5]

---

[2] DULÁK, A.: K novej kodifikácii súkromného práva - časť III. (Návrh nového Občianskeho zákonníka), 2015
[3] Zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov, § 143
[4] LUTSKA, H. a kol.: Marriage Contract and Agreement on Division of Joint Property of Spouses: Comparative Legal Analysis, 2020, s. 125
[5] DULÁK, A.: K novej kodifikácii súkromného práva - časť III. (Návrh nového Občianskeho zákonníka), 2015

V rámci správy BSM je kľúčové rozlišovať medzi bežnými vecami a vecami, ktoré presahujú rámec bežnej správy. Bežnými vecami sa rozumejú úkony súvisiace s každodennou starostlivosťou o majetok, ako napríklad drobné opravy, údržba, platby spojené s prevádzkovaním spoločného majetku a podobne. Pri veciach presahujúcich rámec bežnej správy, ako je napríklad predaj spoločnej nehnuteľnosti alebo zriadenie záložného práva, je nevyhnutný súhlas oboch manželov.

Špecifiká správy digitálnych a virtuálnych aktív v rámci BSM

S rozvojom digitálnych technológií a virtuálnych ekonomík sa predmet BSM rozširuje aj o nové formy majetku, ktoré v minulosti neboli známe alebo relevantné. Tieto zahŕňajú najmä:

a) Virtuálny tovar vo videohrách
b) Kryptomeny a tokeny
c) Digitálne predplatné a licencie
d) Elektronické peniaze a prostriedky na elektronických účtoch

Dôležitou otázkou je, či a za akých podmienok patria tieto aktíva do BSM. Podľa aktuálneho právneho pohľadu, virtuálny tovar nadobudnutý počas trvania manželstva jedným z manželov spravidla patrí do BSM, pokiaľ nespadá pod výnimky uvedené v § 143 Občianskeho zákonníka (t.j. nejde o dar, dedičstvo, alebo vec slúžiacu osobnej potrebe alebo výkonu povolania len jedného z manželov).[6]

Virtuálny tovar vo videohrách predstavuje špecifický prípad, keďže nejde o klasické vlastníctvo, ale skôr o licenčné oprávnenie viazané na konkrétne používateľské konto. Podľa podkladových dokumentov, "pri registrácii konta v hre na platforme si hráč nekupuje hru ako takú ani žiadne práva k nej, získava povolenie (licenciu) na používanie hry a služieb na neurčitý čas podľa podmienok, s ktorými musí pri registrácii súhlasiť."[7]

Z hľadiska správy takýchto aktív v rámci BSM je podstatné, že manžel, ktorý je formálnym držiteľom používateľského konta, má faktickú kontrolu nad dispozíciami s virtuálnym tovarom. To však nemení nič na právnom režime týchto aktív ako súčasti BSM.

Praktické aspekty správy virtuálnych aktív v kontexte BSM

Z praktického hľadiska správa virtuálnych aktív v rámci bezpodielového spoluvlastníctva manželov predstavuje komplexnú problematiku, ktorá generuje viacero špecifických výziev. Primárnym problémom je identifikácia a kvantifikácia týchto aktív. Na rozdiel od tradičných foriem majetku, ako sú nehnuteľnosti či hmotné hnuteľné veci, virtuálne aktíva existujú výlučne v digitálnom priestore, čo komplikuje ich evidenciu pre účely BSM. Virtuálne predmety vo videohrách, kryptomeny či rôzne formy digitálnych tokenov často nie sú zaznamenané v žiadnych verejných registroch dostupných druhému manželovi. Ich ocenenie predstavuje ďalšiu výzvu, keďže hodnota mnohých virtuálnych aktív podlieha značnej volatilite a často neexistujú

[6] Virtuálny tovar vo videohrách ako predmet bezpodielového spoluvlastníctva manželov, 2025, s. 2.
[7] Virtuálny tovar vo videohrách ako predmet bezpodielového spoluvlastníctva manželov, 2025, s. 2

štandardizované metodiky pre ich znalecké ocenenie. Nedostatok transparentnosti a absenciu metodologických postupov pri oceňovaní týchto špecifických majetkových hodnôt možno považovať za jeden z kľúčových problémov ich začlenenia do komplexu BSM.

Druhým zásadným problémom je otázka faktickej kontroly nad virtuálnymi aktívami. Hoci z právneho hľadiska spadajú tieto aktíva pod režim BSM, v praxi má faktickú možnosť disponovať s nimi zvyčajne len ten z manželov, ktorý je držiteľom príslušného používateľského konta alebo digitálnej peňaženky. Tento rozpor medzi právnym statusom a faktickou dispozičnou právomocou vytvára asymetrickú situáciu, kedy jeden z manželov môže realizovať svoje vlastnícke práva k týmto hodnotám, zatiaľ čo druhý, hoci formálne spoluvlastník, nemá reálnu možnosť ovplyvniť nakladanie s nimi. Táto situácia je osobitne problematická v prípadoch narušených vzťahov medzi manželmi, kedy môže dochádzať k zneužitiu tejto faktickej kontroly na úkor druhého manžela.

Osobitne problematickou je realizácia zákonnej požiadavky súhlasu oboch manželov pri dispozíciách s virtuálnymi aktívami, ktoré presahujú rámec bežnej správy. Občiansky zákonník v § 145 ods. 1 jednoznačne stanovuje, že "pri výkone správy spoločného majetku platí, že bežné veci týkajúce sa spoločných vecí môže vybavovať každý z manželov. V ostatných veciach je potrebný súhlas oboch manželov; inak je právny úkon neplatný." Aplikácia tohto ustanovenia v kontexte virtuálnych aktív naráža na viacero praktických prekážok. Predovšetkým nie je zrejmé, ktoré dispozície s virtuálnymi aktívami možno považovať za bežnú správu a ktoré ju už presahujú. Vzhľadom na vysokú volatilitu hodnoty niektorých virtuálnych aktív (najmä kryptomien) môže dôjsť k situácii, kedy pôvodne málo hodnotné aktívum náhle nadobudne signifikantnú hodnotu, čím sa zmení charakter dispozície s ním z bežnej správy na zásadnú. Zároveň vzniká otázka, akým spôsobom by mal byť v digitálnom prostredí súhlas druhého manžela prejavený a zdokumentovaný.

Štvrtým významným problémom je dôkazná situácia v prípadných sporoch týkajúcich sa virtuálnych aktív v rámci BSM. Dokazovanie existencie, hodnoty a okolností nadobudnutia virtuálnych aktív môže byť mimoriadne obtiažne, najmä ak druhý manžel nemal vedomosť o ich existencii. Absenciu vedomosti o existencii týchto aktív druhým manželom možno očakávať pomerne často, a to nielen v prípadoch úmyselného zatajenia, ale aj vzhľadom na špecifický charakter a technologickú komplexnosť týchto hodnôt. V súdnom konaní o vyporiadanie BSM môže byť problematické nielen preukázanie samotnej existencie virtuálnych aktív, ale aj ich príslušnosti do BSM, keďže v mnohých prípadoch nie je možné jednoznačne určiť časový moment ich nadobudnutia či zdroj finančných prostriedkov použitých na ich získanie.

Tieto praktické problémy podčiarkujú potrebu komplexnej právnej úpravy, ktorá by reflektovala špecifiká virtuálnych aktív v kontexte manželských majetkových vzťahov. Digitalizácia ekonomiky a rozširovanie spektra virtuálnych statkov s majetkovou hodnotou si vyžaduje modernizáciu ustanovení o BSM, vrátane explicitnej regulácie informačných povinností, metodík oceňovania a dôkazných pravidiel vo vzťahu k týmto špecifickým hodnotám. Primeraná legislatívna reakcia by mala zohľadniť potrebu vyváženia ochrany oprávnených záujmov oboch manželov a praktickej realizovateľnosti stanoveného právneho

režimu v digitálnom prostredí. Osobitný dôraz by mal byť kladený na posilnenie transparentnosti a informačných mechanizmov, ktoré by zabezpečili, že obaja manželia majú rovnocenný prístup k informáciám o spoločnom virtuálnom majetku.

Odporúčania pre právnu prax a legislatívne zmeny

Analýza aktuálneho právneho stavu bezpodielového spoluvlastníctva manželov vo vzťahu k virtuálnym aktívam poukazuje na viaceré problematické aspekty, ktoré si vyžadujú systematické legislatívne riešenia. V prvom rade je nevyhnutná konkretizácia právneho režimu virtuálnych aktív v kontexte BSM. Zákonodarca by mal explicitne definovať, ktoré kategórie virtuálnych hodnôt patria do BSM a ktoré podliehajú režimu výlučného vlastníctva. Takáto právna úprava by mala reflektovať špecifický charakter jednotlivých typov virtuálnych aktív – od virtuálnych predmetov vo videohrách, cez kryptomeny až po digitálne autorské práva či členstvá v online platformách.

S tým súvisí potreba zavedenia explicitnej informačnej povinnosti medzi manželmi ohľadom nadobúdania významných virtuálnych aktív. Keďže virtuálne aktíva často zostávajú pre druhého manžela skryté, vytvorenie zákonnej povinnosti informovať o ich nadobudnutí by významne prispelo k transparentnosti správy BSM. Táto povinnosť by mala byť naviazaná na hodnotu nadobudnutých aktív, pričom by sa dalo uvažovať o stanovení minimálnej hodnoty, od ktorej by informačná povinnosť vznikala, podobne ako je to pri iných oznamovacích povinnostiach v rámci rodinného práva.

Pre efektívnu správu virtuálnych aktív v rámci BSM je tiež kľúčové vypracovanie komplexnej metodiky ich oceňovania. Virtuálne aktíva sa vyznačujú často výraznou volatilitou hodnoty a zároveň absenciou centrálnej autority stanovujúcej ich cenu. Metodické pokyny by mali zahŕňať spôsoby určovania hodnoty rôznych typov virtuálnych aktív, referenčné zdroje pre stanovenie ich trhovej ceny a postupy pri oceňovaní unikátnych digitálnych predmetov. Takáto metodika by významne uľahčila nielen bežnú správu týchto aktív počas trvania manželstva, ale najmä ich vyporiadanie v prípade zániku BSM.

Osobitne dôležitou je reforma dôkazného bremena vo vzťahu k virtuálnym aktívam v súdnych konaniach týkajúcich sa BSM. Súčasné procesné pravidlá dokazovania nie sú dostatočne prispôsobené špecifikám virtuálnych aktív, čo spôsobuje významné ťažkosti pri preukazovaní ich existencie, hodnoty a okolností nadobudnutia. Vhodným riešením by mohlo byť zavedenie vyvrátiteľných právnych domnienok ohľadom príslušnosti virtuálnych aktív do BSM a presunutie dôkazného bremena na stranu, ktorá tvrdí, že konkrétne virtuálne aktívum nie je súčasťou spoločného majetku. Zároveň by bolo žiaduce posilniť inštitút znaleckého dokazovania v oblasti digitálnych technológií a virtuálnej ekonomiky, čím by sa zvýšila odborná úroveň posudzovania týchto špecifických majetkových hodnôt v súdnych konaniach.

Implementácia uvedených odporúčaní by si vyžadovala novelizáciu predovšetkým Občianskeho zákonníka a Civilného sporového poriadku, pričom by bolo vhodné tieto otázky riešiť komplexne v rámci pripravovanej rekodifikácie súkromného práva. Systematické právne ukotvenie virtuálnych aktív v rámci BSM by zabezpečilo väčšiu právnu istotu pre manželov i

tretie osoby a zároveň by prispelo k modernizácii rodinného práva v kontexte digitálnej ekonomiky 21. storočia.

Záver

Bezpodielové spoluvlastníctvo manželov ako tradičný inštitút rodinného práva čelí v súčasnosti výzvam spojeným s digitalizáciou a virtualizáciou majetku. Existujúci právny rámec poskytuje základné princípy pre správu spoločného majetku manželov, no nie vždy dostatočne reflektuje špecifiká nových foriem majetku.

Virtuálne aktíva, vrátane virtuálneho tovaru vo videohrách, kryptomien a ďalších digitálnych hodnôt, sú z právneho hľadiska spravidla súčasťou BSM, pokiaľ boli nadobudnuté počas trvania manželstva a nespadajú pod zákonné výnimky. Ich správa však v praxi naráža na viaceré problémy súvisiace s ich identifikáciou, kontrolou a dispozíciami.

Analýza právneho rámca BSM vo vzťahu k virtuálnym aktívam odhaľuje niekoľko kritických oblastí, ktoré si vyžadujú pozornosť. Predovšetkým je to problematika transparentnosti - vzhľadom na digitálnu povahu týchto aktív a ich často anonymný charakter existuje reálne riziko zatajenia týchto hodnôt pred druhým manželom. Ďalší problém predstavuje otázka faktickej kontroly, keďže virtuálne aktíva sú spravidla viazané na individuálne používateľské kontá, ku ktorým má prístup len jeden z manželov. V dôsledku toho druhý manžel, hoci je formálne spoluvlastníkom týchto hodnôt, nemá možnosť reálne vykonávať svoje vlastnícke práva.

Osobitne komplikovanou je problematika vyporiadania virtuálnych aktív pri zániku BSM. Na rozdiel od tradičných foriem majetku, ako sú nehnuteľnosti či finančné prostriedky na účtoch, virtuálne aktíva sa vyznačujú vysokou volatilitou hodnoty, problematickou prevoditeľnosťou a často i limitmi stanovenými poskytovateľmi príslušných platforiem. V dôsledku toho môžu vznikať zložité právne situácie, kedy hodnota virtuálnych aktív v čase vyporiadania BSM výrazne diverguje od ich hodnoty v čase nadobudnutia.

Pre zabezpečenie právnej istoty a ochrany záujmov oboch manželov je nevyhnutné, aby legislatíva a súdna prax adekvátne reagovali na tieto výzvy a poskytli jasný právny rámec pre správu virtuálnych aktív v kontexte manželských majetkových vzťahov. To zahŕňa nielen novelizáciu príslušných ustanovení Občianskeho zákonníka, ale aj úpravu procesných predpisov týkajúcich sa dokazovania v konaniach o vyporiadanie BSM.

Zároveň je žiaduce, aby sa manželia tieto otázky snažili upraviť vzájomnými dohodami, čím by predišli potenciálnym sporom v budúcnosti. Vhodným nástrojom môže byť predmanželská zmluva alebo dohoda o správe BSM, v ktorej by si manželia explicitne upravili režim virtuálnych aktív. Takáto dohoda by mala reflektovať nielen aktuálny stav, ale i budúce možnosti nadobúdania digitálnych hodnôt.

V širšom kontexte problémy spojené so správou virtuálnych aktív v rámci BSM ilustrujú všeobecnejšiu výzvu pre súkromné právo - potrebu adaptácie tradičných právnych inštitútov na nové technologické a ekonomické reality. Rovnako ako v iných oblastiach práva, aj v prípade rodinných majetkových vzťahov je nevyhnutné hľadať rovnováhu medzi zachovaním

základných princípov a prispôsobením sa meniacim spoločenským podmienkam. Táto výzva bude nepochybne jednou z kľúčových tém pri pripravovanej rekodifikácii súkromného práva.

Zoznam bibliografických odkazov

Monografie a skriptá

1. DULÁK, A.: K novej kodifikácii súkromného práva - časť III. (Návrh nového Občianskeho zákonníka). Digital Science Magazine, 2015. Dostupné na internete: http://digitalmag.sk/k-novej-kodifikacii-sukromneho-prava-cast/

Periodiká (časopisy) a zborníky resp. state v nich uverejnené

1. LUTSKA, H. – BABETSKA, I. – SHEVCHUK, L. – VIVCHARUK, D. – SHUTAK, I. – SVORAK, S.: Marriage Contract and Agreement on Division of Joint Property of Spouses: Comparative Legal Analysis. In International Journal of Management (IJM), roč. 11, 2020, č. 6. ISSN 0976-6502, s. 123-131.
2. Virtuálny tovar vo videohrách ako predmet bezpodielového spoluvlastníctva manželov, 2025, s. 2

Právne predpisy

1. Zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov, § 143.

Erik Michňák[1]

KOZMICKÁ EXPANZIA PODNIKANIA V KONTEXTE SLOVENSKÉHO OBCHODNÉHO PRÁVA

THE COSMIC EXPANSION OF BUSINESS WITH REFERENCE TO SLOVAK COMMERCIAL LAW

Abstrakt

Predkladaný článok sa venuje aktuálnym trendom v oblasti vesmírnych technológií a ich vplyvu na podnikateľské prostredie. Príspevok analyzuje súčasný právny rámec pre vesmírne aktivity na Slovensku a identifikuje jeho silné stránky a slabé miesta. Štúdia sa zameriava na vývoj právneho prostredia a jeho adaptáciu na nové výzvy spojené s rozvojom vesmírneho sektora. Príspevok porovnáva slovenskú právnu úpravu s medzinárodnými dohovormi a skúma úlohu štátu pri regulácii vesmírnych aktivít. Ďalej sa venuje otázkam financovania vesmírnych projektov a identifikuje rôzne zdroje financovania, ako sú verejné prostriedky a súkromné investície. Výsledky analýzy poukazujú na potrebu ďalšieho rozvoja právneho rámca s cieľom podporiť rast slovenského vesmírneho priemyslu a zároveň zabezpečiť jeho udržateľnosť. Príspevok zdôrazňuje význam medzinárodnej spolupráce a investícií pre úspešné pôsobenie slovenských podnikov na globálnom vesmírnom trhu.

Kľúčové slová: *Obchodné právo. Vesmír. Podnikanie. Kozmická expanzia.*

Abstract

This paper explores the dynamic development of the space industry and its impact on the business environment. The article analyzes Slovakia's current legal framework governing space activities and identifies its strengths and weaknesses. The study focuses on the evolution of the legal environment and its adaptation to the new challenges associated with the space sector's development. The paper compares Slovak law with international treaties and examines the state's role in regulating space activities. It also addresses the issue of financing space projects and identifies various funding sources, such as public funds and private investments. The analysis results highlight the need for further development of the legal framework to support the growth of the Slovak space industry while ensuring its sustainability. The paper emphasizes the importance of international cooperation and investment for the successful operation of Slovak companies in the global space market.

Key words: *Commercial law. Space. Enterprise. Cosmic expansion.*

[1] Bc. Erik Michňák, 1. ročník, denné štúdium, 2. stupeň štúdia, michnakerik@gmail.com

Úvod

Vesmírna doména sa stáva novým priestorom vo vzťahu k podnikateľským aktivitám a inováciám. Okrem futuristickej ťažby vesmírnych nerastných surovín a nie tak ďalekej vesmírnej turistike je možné sem zaradiť aj aktivity súvisiace s fungovaním satelitov, GPS systémov, sledovaním ekologických zmien a predpovedí počasia až po vedecké výskumy a využívanie vesmíru na mierové účely. Vesmírny sektor nie je už monopolizovaný len štátmi, ale čím ďalej tým viac súkromných firiem a jednotlivcov predstavuje veľký záujem o vesmírny priestor, pričom mnoho z nich už vo vesmírnom sektore započalo podnikateľské aktivity. Napriek tomu, že priestor nad Kármanovou hranicou je považovaný za medzinárodný,[2] podobne ako voľné moria či Antarktída, zodpovednosť za vesmírne objekty a aktivity nesie štát, v ktorom je daný objekt registrovaný.[3] Teda je možné konštatovať, že v kontexte vesmírnych aktivít je každý podnikateľ zodpovedný riadiť sa tými vnútroštátnymi právnymi predpismi, ktoré platia v rámci toho-ktorého štátu a musí podnikať na základe tých právnych noriem obchodného práva, ktoré sú pre danú osobu v rámci danej jurisdikcie záväzné.

Vývoj právneho rámca vesmírneho podnikania

Hoci si slovenské obchodné právo v minulosti prešlo viacerými vývinovými štádiami, v dôsledku historického vývoja máme v súčasnosti uzákonený zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov (ďalej aj ako „Obchodný zákonník“). Je potrebné poznamenať, že tento právny predpis bol zákonodarcom prijímaný v dôsledku transformácie centrálne riadenej ekonomiky založenej na štátnom vlastníctve na trhové hospodárstvo aj so súkromným vlastníctvom.[4] Sloboda podnikania na území Slovenska je determinovaná ústavným zákonom č. 460/1992 Zb. Ústavou Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov, širokým spektrom právnych predpisov vnútroštátneho práva, ako aj Chartou základných práv Európskej

---

[2] Podľa Medzinárodnej leteckej federácie (Fédération Aéronautique Internationale, FAI) je hranica medzi zemskou atmosférou a kozmickým priestorom stanovená vo výške 100 kilometrov nad povrchom Zeme, známa ako Kármánova hranica, kde už atmosféra neposkytuje dostatočný vztlak na letecký let a objekty musia dosahovať orbitálnu rýchlosť. Táto výška nie je len symbolická, ale má aj vedecký základ.

[3] Z medzinárodnej zmluvy**:** *„A State Party to the Treaty on whose registry an object launched into outer space is carried shall retain jurisdiction and control over such object, and over any personnel thereof, while in outer space or on a celestial body. Ownership of objects launched into outer space, including objects landed or constructed on a celestial body, and of their component parts, is not affected by their presence in outer space or on a celestial body or by their return to the Earth. Such objects or component parts found beyond the limits of the State Party to the Treaty on whose registry they are carried shall be returned to that State Party, which shall, upon request, furnish identifying data prior to their return.“* Treaty on Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, including the Moon and Other Celestial Bodies.

[4] Vývoj obchodného práva v Slovenskej republike bol ovplyvnený prechodom od centrálne plánovanej ekonomiky počas socializmu, kde dominovalo štátne vlastníctvo, na trhové hospodárstvo po páde komunizmu v roku 1989. Tento prechod si vyžiadal prijatie Obchodného zákonníka (zákon č. 513/1991 Zb.), ktorý reflektoval princípy trhovej ekonomiky a ochranu súkromného vlastníctva. Ďalšie zmeny nastali po vzniku samostatnej Slovenskej republiky v roku 1993 a v dôsledku vstupu do Európskej únie v roku 2004, čo prinieslo harmonizáciu s európskym právom. Obchodné právo sa tiež prispôsobilo moderným výzvam, ako je digitalizácia a globalizácia, čím reagovalo na potreby súčasnej ekonomiky.

únie, ktorá stanovuje, že *„sloboda podnikania sa uznáva v súlade s právom Únie, vnútroštátnymi predpismi a praxou.“*[5]

Aj keď to nie je explicitne uvedené, v článku 1 Zmluvy o zásadách činnosti pri výskume a využívania kozmu vrátane Mesiaca a iných nebeských telies upravuje podnikanie tak, že musí byť vykonávané pre blaho a v záujme všetkých krajín bez ohľadu na stupeň ich hospodárskeho a vedeckého rozvoja.[6] Mnohé členské štáty Európskej únie pôsobia v oblasti vesmírnych aktivít už dlhodobo. Majú potrebné systémy, infraštruktúru, vnútroštátne agentúry a orgány spojené s vesmírnym segmentom, pričom súčasne majú nastavené aj legislatívne a regulačné rámce v súlade s dohovormi Organizácie spojených národov[7], ktoré ustanovujú podmienky, za akých je možné vykonávať vesmírny program, či už na národnej úrovni alebo v rámci medzinárodnej spolupráce a v konečnom dôsledku sa tým podieľajú na udávaní technologických trendov.[8] Ako príklad je možné uviesť skutočnosť, že komercializácia je v Spojených štátoch amerických dobre etablovaná a trhy v iných krajinách využívajúcich vesmír vrátane členských štátov Európskej únie tento vývoj kopírujú.[9]

Európska vesmírna agentúra bola v uplynulých rokoch nielen svedkom, ale aj aktívnym účastníkom a spolupracovníkom v európskom úsilí o komercializáciu vesmírneho priestoru. V kontexte európskeho sektora vieme Stratégiu pre Európu v oblasti kozmického priestoru podľa Európskej únie rozdeliť na 4 ciele, ktorými sú:

- maximalizácia prínosov kozmického priestoru v prospech spoločnosti a hospodárstva Európskej únie,
- podpora rozvoja celosvetovo konkurencieschopného a inovačného európskeho odvetvia vesmírneho priestoru,
- posilňovanie autonómnosti Európy v rámci prístupu ku kozmickému priestoru a jeho využívania v bezpečnom a chránenom prostredí,
- posilnenie úlohy Európskej únie ako globálneho aktéra a podpora medzinárodnej spolupráce.[10]

---

[5] Pozri článok 16 *Charty základných práv Európskej únie.*

[6] Z medzinárodnej zmluvy *„The exploration and use of outer space, including the Moon and other celestial bodies, shall be carried out for the benefit and in the interests of all countries, irrespective of their degree of economic or scientific development, and shall be the province of all mankind.“* Treaty on Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, including the Moon and Other Celestial Bodies.

[7] Medzi najkľúčovejšie dohovory zaradzujeme *Zmluva o zásadách činnosti štátov pri prieskume a využívaní kozmického priestoru vrátane Mesiaca a iných nebeských telies, Dohovor o záchrane kozmonautov, návrate kozmonautov a návratových predmetov vypustených do kozmického priestoru, Dohovor o medzinárodnej zodpovednosti za škody spôsobené kozmickými objektmi* a *Dohovor o registrácii objektov vypustených do kozmického priestoru.*

[8] KOLCZYŃSKI, P.: *The new European Union space policy in order to maintain Europe's position among space leaders.* In *CES Working Papers.* [online]. Dostupné na internete: https://www.econstor.eu/bitstream/10419/198549/1/ceswp-v10-i3-p341-356.pdf [cit. 21.11.2024], s. 349.

[9] FERRAZZANI, M., TALKOVA H.: *Legal Perspectives for New Space Business Ventures in Europe.* In *The New Space Age Legal and Policy Perspectives* [online]. Dostupné na internete: https://doi.org/10.36250/01208_00 [cit. 21.11.2024], s. 17.

[10] Bližšie pozri *Uznesenie Európskeho parlamentu z 12. septembra 2017 o stratégii pre Európu v oblasti kozmického priestoru (2016/2326(INI)).*

V dôsledku vývoja právnych noriem a spoločnosti, kde sa viaceré krajiny stávajú svetovými veľmocami vo vesmírnom sektore je však potrebné sledovať zmeny, ktoré sa (ne)priamo dotýkajú aj Slovenskej republiky, a tým sa výraznou mierou dotýkajú aj slovenského obyvateľstva s narastajúcou potrebou prijímania vhodnej právnej úpravy s cieľom regulácie týchto právnych vzťahov. V medzinárodnom práve nie sú ustanovené žiadne právne mechanizmy, ktoré by priamo aplikovali tieto zmeny priamo do právnych poriadkov jednotlivých krajín a tým by zrovnoprávnili, resp. zjednotili všetky subjekty práva.[11] S týmto sa nám však spájajú viaceré výhody, ako aj nevýhody, ktoré súvisia nie len s vesmírnym priemyslom ako takým, ale značne ovplyvňujú aj samotné podnikanie v tejto oblasti.

Participácia Slovenskej republiky

Slovenská republika je v súčasnosti pridruženým štátom Európskej vesmírnej agentúry, ktorým sa stala v roku 2022. Uvedená skutočnosť má za dôsledok, že Slovenská republika má možnosť spolupodieľať sa na vesmírnych aktivitách štátov, ktorý sú nielen riadnymi, ale aj pridruženými či spolupracujúcimi štátmi. V súlade s týmto postavením majú subjekty podnikajúce na území Slovenskej republiky možnosť zapájať sa do vybraných tendrov a taktiež do dodávateľských reťazcov, ktoré sa v nich formujú.[12] Hlavným rozdielom medzi statusom pridruženého štátu a riadneho členského štátu je najmä vo vyššej finančnej a technologickej náročnosti. Výška príspevku do Európskej vesmírnej agentúry v súčasnosti sa pohybuje v sumách 4,5 milióna eur ročne.[13]

Ďalším bodom slovenského vesmírneho programu je Slovenská vesmírna kancelária, ktorú tvoria dva zložky. Prvá bola vytvorená dňa 1. januára 2021 Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu SR, kde následne v máji toho istého roku bola vytvorená druhá obdobná entita na Slovenskej agentúre pre rozvoj investícii a obchodu. Tieto dve zložky tvoria spolu Slovenskú vesmírnu kanceláriu, ktorá koordinuje medzinárodnú spoluprácu a medzirezortnú agendu prostredníctvom ministerstva a taktiež implementačné aktivity rozvoja vesmírneho ekosystému a partnerstiev zabezpečuje prostredníctvom Slovenskej agentúry pre rozvoj investícií a obchodu. Kancelária taktiež každý rok organizuje rôzne výzvy a podnikateľské podpory, ako napríklad sú inkubátory, ktorých cieľom je podpora slovenských startupov a jednotlivcov v podnikaní. Hlavnými úlohami priemyselnej zložky kancelárie sú:

- rozvoj medzinárodnej spolupráce v oblasti vesmírneho priemyslu,
- podpora slovenských podnikateľov a výskumno-vývojových organizácií pri integrácii do európskych priemyselných štruktúr a zapájaní sa do vesmírnych projektov,

---

[11] STEER, C.: *Sources and law-making processes relating to space activities* in *Routledge Handbook of Space Law,* 2017, č. 1, s. 4

[12] *Koncepcia vesmírnych aktivít v SR na roky 2020+* [online]. slovak.space.sk. Dostupné na internete: https://slovak.space/wp-content/uploads/2019/07/Koncepcia-VA-v-SR-final-FINAL-Rada-VTI-24_jun-2019upr..pdf [cit. 21.11.2024].

[13] *Vesmír ako operačná doména – Možnosti zapojenia pre slovenský rezort obrany* [online]. mod.gov.sk. Dostupné na internete: https://www.mod.gov.sk/data/files/5161_2023-a-02-vesmir-ako-operacna-domena-moznosti-zapojenia-pre-slovensky-rezort-obrany.pdf [cit. 23.11.2024].

- podpora vstupu nových firiem do vesmírneho sektora,
- podpora spolupráce medzi akadémiou a biznisom
- a informačno-popularizačné aktivity a organizovanie podujatí pre odbornú aj širšiu verejnosť.[14]

Participácia Českej republiky

Pre porovnanie je možné poukázať na Českú republika, ktorá je plnohodnotným členským štátom Európskej vesmírnej agentúry. Ich príspevok do Európskej vesmírnej agentúry sa pohybuje v sume 50 miliónov eur.[15] Na rozdiel od Slovenska, Česko svoju vesmírnu kanceláriu má zriadenú v podobe mimovládnej organizácie[16], ktorá okrem rozvoja vesmírneho sektora zabezpečuje aj podporu investícií a obchodu v rámci vesmírneho priestoru. Správu vesmírnych aktivít má na starosti ich Ministerstvo dopravy Českej republiky. Taktiež podľa dostupných dát Ministerstva dopravy Českej republiky do vesmírnych aktivít sa prispelo cez 1,2 miliárd českých korún, ktorý je taktiež poverený v koordinácii všetkých vesmírnych aktivít v Česku.[17]

V Prahe taktiež sídli aj Agentúra Európskej únie pre kozmický program, ktorá okrem ponúkania programov na podporu investícií a akceleráciu podnikateľských riešení taktiež zabezpečuje verejné obstarávanie, granty a ceny v súlade s právnymi predpismi Európskej únie. Agentúra taktiež každý rok zakladá iniciatívu CASSINI, ktorej účelom je podpora startupov a malých a stredných podnikov pri vývoji inovatívnych riešení založených na ich dátach z vesmírnych programov. [18]

„Sloboda“ podnikania vo vesmírne v kontexte slovenského právneho poriadku

Slobodné podnikanie obyvateľov je deklarované Ústavou SR, ktorá stanovuje, že *„každý má právo na slobodnú voľbu povolania a prípravu naň, ako aj právo podnikať a uskutočňovať inú zárobkovú činnosť.“*[19] Aj keď sa to na prvý pohľad nemusí tak zdať, Slovenská republika tiež vyvíja činnosti v rámci vesmírneho výskumu, pričom je možné konštatovať, že ide už o dlhodobú tradíciu vo výskume vesmíru. Prvé pozorovanie vypusteného vesmírneho objektu sa

---

[14] *SLOVENSKÁ VESMÍRNA KANCELÁRIA* [online]. slovak.space.sk. Dostupné na internete: https://www.sario.sk/sk/o-nas/slovenska-vesmirna-kancelaria [cit. 23.11.2024].
[15] *Koncepcia vesmírnych aktivít v SR na roky 2020+* [online]. slovak.space.sk. Dostupné na internete: https://slovak.space/wp-content/uploads/2019/07/Koncepcia-VA-v-SR-final-FINAL-Rada-VTI-24_jun-2019upr..pdf [cit. 23.11.2024].
[16] Česká kosmická kancelář (po ang. *Czech Space Office*) je nezisková organizácia, ktorá zabezpečuje koordináciu českých aktivít vo vesmíre. Poskytuje právne, technické a administratívne poradenstvo pre zapojenie českých subjektov do medzinárodných vesmírnych projektov, najmä v rámci Európskej vesmírnej agentúry, a podporuje rozvoj českej vesmírnej politiky.
[17] *Koncepcia vesmírnych aktivít v SR na roky 2020+* [online]. slovak.space.sk. Dostupné na internete: https://slovak.space/wp-content/uploads/2019/07/Koncepcia-VA-v-SR-final-FINAL-Rada-VTI-24_jun-2019upr..pdf [cit. 23.11.2024].
[18] *Vesmír ako operačná doména – Možnosti zapojenia pre slovenský rezort obrany* [online]. mod.gov.sk. Dostupné na internete: https://www.mod.gov.sk/data/files/5161_2023-a-02-vesmir-ako-operacna-domena-moznosti-zapojenia-pre-slovensky-rezort-obrany.pdf [cit. 23.11.2024].
[19] Pozri čl. 35 *Ústava SR.*

uskutočnilo už v roku 1957, prvé vesmírne pozorovanie z observatória na Skalnatom plese sa uskutočnilo už v roku 1943.[20] V súčasnosti na Slovensku okrem rôznych akademických a výskumných inštitúcií pôsobí aj 50 obchodných spoločností zapojených priamo do vesmírnych aktivít. Legislatívny rámec právnych noriem sa v rámci tejto problematiky neustále vyvíja vzhľadom na fakt, že vesmírne aktivity sa riadia podľa národnej legislatívy neviažuco sa priamo na vesmírny sektor ako celok. Tie však boli implementované na základe rôznych medzinárodných zmlúv a dohôd, ale chýbala im stratégia, ktorou sa krajina má zaoberať.

Koncepcia vesmírnych aktivít v Slovenskej republiky 2020+

Náhradou spomínanej stratégie do istého času bola Koncepcia vesmírnych aktivít v Slovenskej republike. Hoc to nenahrádzalo v plnohodnotnom rozsahu stratégiu, jej účelom bolo zosumarizovať stav vesmírnych aktivít na Slovensku, ako aj v kontexte spolupráce v rámci Európskej únie a s Európskou vesmírnou agentúrou v súlade s Európskou vesmírnou stratégiou s dôrazom na získanie spomínaného pridruženého členstva. Cielila sa ním potreba disponovania strategickým dokumentom vzhľadom na fakt, že Európska vesmírna stratégia je prijatá na úrovni Európskej únie a taktiež aj potreba harmonizácie vesmírnych politík naprieč Európou s cieľom obstať na poli globálnej konkurencieschopnosti v oblasti vesmírneho priestoru. [21]

Odhliadnuc od niektorých bodov dokumentu, ktoré budú už v najbližšej dobe neaktuálne, tento dokument popisuje aj priemyselnú a podnikateľskú sféru. Aj keď sa slovenské kozmické aktivity v minulosti sústredili prevažne na akademickú, resp. vedecko-výskumnú sféru, dokument spomína budúci rozvoj najmä v intenzívnejšej integrácii slovenského priemyslu. Ide najmä o výskumno-vývojové obchodné spoločnosti, ktoré si prostredníctvom účasti na programoch Európskej vesmírnej agentúry osvoja know-how využiteľné aj pre komerčné vesmírne projekty mimo verejných dotačných mechanizmov. Budovanie silného vesmírneho priemyslu je kľúčom k dlhodobej návratnosti štátnych investícií. [22]

Dokument Vesmírna stratégia SR 2030+

V decembri 2024 bola oficiálne schválená Vesmírna stratégia Slovenskej republiky 2030+, pričom jej účelom je poukázať na význam a strategickú dôležitosť vesmírnych aktivít v Slovenskej republike a načrtnúť vízie a ciele ich rozvoja vrátane ich financovania z rozpočtových a mimorozpočtových zdrojov. Keďže ide o vysoko prierezovú oblasť, tento dokument vymedzuje kompetencie jednotlivých sektorov štátnej správy a informuje o súčasnom systéme riadenia vesmírnych aktivít na Slovensku s výhľadom ich nadrezortného riadenia

---

[20] *VESMÍRNA STRATÉGIA SR 2030+ - VESMÍR AKO MOTOR RASTU* [online]. rokovania.gov.sk. Dostupné na internete: *https://rokovania.gov.sk/download.dat?id=B23AF09227074646A3424E5C589FDEA6-3E8AAC84B58F6EC4D8F643E5C44353DB* [cit. 23.11.2024].

[21] *Koncepcia vesmírnych aktivít v SR na roky 2020+* [online]. Slovak.space. Dostupné na internete: https://slovak.space/wp-content/uploads/2019/07/Koncepcia-VA-v-SR-final-FINAL-Rada-VTI-24_jun-2019upr..pdf [cit. 23.11.2024].

[22] *Koncepcia vesmírnych aktivít v SR na roky 2020+* [online]. Slovak.space. Dostupné na internete: https://slovak.space/wp-content/uploads/2019/07/Koncepcia-VA-v-SR-final-FINAL-Rada-VTI-24_jun-2019upr..pdf [cit. 23.11.2024].

v budúcnosti. Treba však poznamenať, že Vesmírna stratégia Slovenskej republiky 2030+ nemá z hľadiska finančnej záťaže vplyv na rozpočet verejnej správy a na podnikateľské prostredie, avšak z dlhodobého hľadiska má vplyv to prostredie vylepšiť. Rovnako treba dodať, že nemá žiadne sociálne vplyvy, vplyvy na životné prostredie, vplyvy na informatizáciu spoločnosti, ani na služby verejnej správy pre občana, či na manželstvo, rodičovstvo a rodinu.[23] Stratégia vizualizuje rozvoj vesmírnych oblastí najmä:

- vo výskume a vzdelávaní,
- službách pre štátnu správu a obyvateľstvo,
- rozvoj vesmírneho priemyslu a spojené s ním podnikania,
- bezpečnosti a obrane,
- v popularizácií vesmírnych aktivít.[24]

Ako je uvedené aj v samotnej Vesmírnej stratégia Slovenskej republiky 2030+, *„vesmírne aktivity so svojím širokým záberom vedeckých, technických, environmentálnych, bezpečnostných, podnikateľských a komerčných aplikácií predstavujú sľubnú oblasť na posilnenie ekonomického rastu“*.[25] Hlavným hybným bodom rozvoja slovenského vesmírneho sektora je najmä spolupráca s Európskou vesmírnou agentúrou, ktorej je Slovensko pridruženým členom, pričom uvedená skutočnosť má napomôcť Slovenskej republike stať sa plnohodnotným partnerom. Jednotlivé opatrenia za účelom naplnenia tohto cieľa budú vytýčené v samostatných akčných plánoch spracovanými jednotlivými ministerstvami, ktoré budú nadväzovať na túto stratégiu a ktoré budú priebežne vyhodnocované a aktualizované v závislosti od súladu s časovým nastavením Vesmírneho programu Únie, zmluvnej spolupráce s Európskou vesmírnou agentúrou. Súčasne pri týchto procesoch budú rešpektované rýchlo sa vyvíjajúce národné, európske a globálne trendy rozvoja vesmírnych aktivít.

V rámci stratégie boli formulované dve vizionárske ciele, ktoré určujú smerovanie a budúci vývoj slovenského vesmírneho sektora. Prvou je, že Slovensko vybuduje silný a konkurencieschopný vesmírny priemysel, ktorý sa stane etablovaným dodávateľom produktov a služieb s vysokou pridanou hodnotou a druhou je vyzdvihnutie slovenského vesmírneho priemyslu na takú úroveň, že sa v dlhodobom horizonte stane unikátnym zdrojom technologických riešení pre zahraničné trhy.[26]

V splnení cieľov stratégie priemyselného sektoru v oboch víziách je hnacím motorom spolupráca s Európskou vesmírnou agentúrou. Je možné predpokladať, že jednotlivo spomínané

---

[23] Bližšie pozri *Doložka vybraných vplyvov Úradu vlády dokumentu: Vesmírna stratégia SR 2030+ - Vesmír ako motor rastu* [online]. https://rokovania.gov.sk/download.dat?id=B7F13552BDE14CD6958126C59DFC59ED-166FCC257E75AF7C0066684EEABF20D3 [cit. 23.11.2024].

[24] *VESMÍRNA STRATÉGIA SR 2030+ - VESMÍR AKO MOTOR RASTU* [online]. rokovania.gov.sk. Dostupné na internete: *https://rokovania.gov.sk/download.dat?id=B23AF09227074646A3424E5C589FDEA6-3E8AAC84B58F6EC4D8F643E5C44353DB* [cit. 23.11.2024].

[25] *VESMÍRNA STRATÉGIA SR 2030+ - VESMÍR AKO MOTOR RASTU* [online]. rokovania.gov.sk. Dostupné na internete: *https://rokovania.gov.sk/download.dat?id=B23AF09227074646A3424E5C589FDEA6-3E8AAC84B58F6EC4D8F643E5C44353DB* [cit. 23.11.2024].

[26] Tamtiež *VESMÍRNA STRATÉGIA SR 2030+ - VESMÍR AKO MOTOR RASTU* [cit. 23.11.2024].

výšky príspevkov vo vesmírnom sektore by sa postupom času mali zvyšovať v závislosti od absorpčnej schopnosti slovenského vesmírneho sektoru a rozvoja jednotlivých bodov priemyslu. Kľúčové bude taktiež posilniť prenos vesmírnych technológií z akademického prostredia do praxe. V tomto kontexte má zapojenie Slovenska do programu Komercializácia[27], ktorý patrí medzi voliteľné programy Európskej vesmírnej agentúry, mimoriadny význam. V budúcnosti bude potrebné sústrediť sa na posilňovanie najsilnejších a najkonkurencieschopnejších sektorov slovenského vesmírneho priemyslu, pričom zároveň treba rozvíjať chýbajúce technologické kompetencie. Rovnako bude nutné identifikovať oblasti s vysokým komerčným potenciálom, podporovať záujem domácich aj zahraničných súkromných investorov a vytvárať priaznivé podmienky pre ich investície.[28]

Zákon o regulácii vesmírnych aktivít

V rámci slovenského právneho poriadku bol prijatý zákon č. 378/2024 Z. z. o regulácii vesmírnych aktivít a o zmene a doplnení zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 145/1995 Z. z. o správnych poplatkoch v znení neskorších predpisov, ktorý nadobudne účinnosť dňa 1. februára 2025. Legislatívny zámer zákona o regulácii vesmírnych aktivít je veľmi dôležitý krok na zabezpečenie koordinovaného a právne regulovaného rozvoja vesmírnych aktivít v Slovenskej republike. Zákon by mal zabezpečiť právnu istotu pre tie subjekty, ktoré sa zúčastňujú aktivít súvisiace s vypúšťaním vesmírnych objektov, a zároveň splniť záväzky Slovenskej republiky vyplývajúce z medzinárodných dohovorov Organizácie spojených národov.

Zákon má za cieľ zabezpečiť bezpečnosť, zodpovednosť a ochranu záujmov Slovenskej republiky pri realizácii vesmírnych aktivít. Tento zákon bude regulovať základné aspekty týkajúce sa vesmírnych objektov, vrátane ich vypustenia, riadenia, návratu a registrácie. Okrem toho sa zameria na implementáciu pravidiel z medzinárodných dohôd, ako je Zmluva o zásadách činnosti štátov pri výskume a využívaní kozmického priestoru.[29] Tento zákon uzákoní povinnosti štátu ako "vypúšťajúceho štátu" z povinnosti prijatia medzinárodnej zmluvy, čo znamená, že Slovenská republika bude zodpovedná za akékoľvek škody spôsobené jej vesmírnymi objektmi, a to ako na Zemi, tak aj vo vesmírnom priestore.[30] Tento rámec taktiež uzákoní, že všetky vesmírne objekty budú registrované a monitorované, čím sa zvýši transparentnosť a zodpovednosť za vesmírne aktivity.

---

[27] Program zameraný na komercializáciu zahŕňa zámer vytvorenia inkubačného centra Európskej vesmírnej agentúry (ESA Business Incubation Centre) na Slovensku. Jeho cieľom je podpora inovácií a komercializácie v rámci európskeho vesmírneho sektora prostredníctvom komponentu INNOVATE, ako aj rozvoj hospodárskych subjektov so zameraním na nové a rozvíjajúce sa vesmírne trhy prostredníctvom komponentu INVEST.

[28] *VESMÍRNA STRATÉGIA SR 2030+ - VESMÍR AKO MOTOR RASTU* [online]. rokovania.gov.sk. Dostupné na internete: *https://rokovania.gov.sk/download.dat?id=B23AF09227074646A3424E5C589FDEA6-3E8AAC84B58F6EC4D8F643E5C44353DB* [cit. 24.11.2024].

[29] Povinnosť implementácie pravidiel vyplýva z článkov Zmluvy o zásadách činnosti štátov pri výskume a využívaní kozmického priestoru z roku 1967, ktoré ukladajú signatárskym štátom zodpovednosť za dohľad nad činnosťami vo vesmíre, vrátane činností súkromných subjektov pod ich jurisdikciou, a záväzok zabezpečiť súlad týchto činností s medzinárodným právom.

[30] Pozri bližšie §11 *Zákon o regulácii vesmírnych aktivít.*

Tento legislatívny rámec by mal nielen zabezpečiť súlad s medzinárodnými pravidlami, ale aj vytvoriť priaznivé prostredie pre rozvoj vesmírnych aktivít na národnej úrovni. Cieľom je podporiť technologický a ekonomický rozvoj, ako aj udržať vysokú úroveň bezpečnosti a medzinárodnej spolupráce v oblasti vesmírnych aktivít.

Zákon sa primárne zameriava na reguláciu samotných vesmírnych aktivít a má minimálny dopad na podnikateľské prostredie, pričom vzhľadom na svoju povahu novelizuje niektoré body správnych poplatkov a dopĺňa tým Zákon o správnych poplatkoch.. Medzi jediné vplyvy podnikateľského prostredia vieme zaradiť zvýšenie čerpania dotácií, fondov a štátnej pomoci, ktoré sú viazané na vesmírne aktivity.[31] Avšak v prípade, že obchodno-právne vzťahy vzniknú v súvislosti s vesmírnymi aktivitami (napríklad v oblasti licencovania, zmlúv o poskytovaní vesmírnych služieb, výrobou vesmírnych technológií, či komerčnými vesmírnymi operáciami), je možné, že v niektorých prípadoch budú potrebné úpravy alebo doplnenia ako obchodného zákonníka, ktoré sa budú týkať týchto špecifických vzťahov, tak aj iných prameňov obchodného práva, najmä zákona o ochrane hospodárskej súťaže, zákona o účtovníctve, zákona o konkurze a reštrukturalizácii a ďalších. Je nesporné, že slovenská legislatíva aj v oblasti obchodného práva bude musieť byť pripravená reflektovať tieto nové právne vzťahy, pričom uvedené môže byť výzvou pre zákonodarcu aj v rámci prebiehajúcich rekodifikačných prácach v oblasti súkromného práva. Rovnako tak bude zaujímavé sledovať aj vývoj rozhodovacej činnosti súdov v Slovenskej republike v otázke prípadných súdnych sporov na podklade zmlúv regulujúcich obchodno-právne vzťahy v oblasti vesmírneho práva, resp. vesmírneho podnikania.

Český *„Národní kosmický plán“*

Pre komparáciu, Česká republika, ako riadny člen Európskej vesmírnej agentúry, má svoju stratégiu komplexnejšie a podrobnejšie spracovanú ako na Slovensku vzhľadom na dlhšiu účasť vo vesmírnych aktivitách. V minulosti mali 2 strategické plány, ktoré pochádzajú z roku 2010 a 2014, pričom aktuálna stratégia je vytýčená na roky 2020 až 2025. Jej cieľ je totožný s tým slovenským, teda podpora rozvoja vesmírnych aktivít v priemyselnej a akademickej sfére, zaistiť jej konkurencieschopnosť a tým maximalizovať návratnosť investícií v oblasti vesmírnych aktivít.[32]

Vízie tejto stratégie sú napojené na tie predchádzajúce z roku 2010 a 2014, kde ich hlavnými bodmi boli:

- mať výborné medzinárodné priemyselné a vedecké renomé,
- disponovať hospodárstvom schopným prinášať vysokú pridanú hodnotu,
- byť konkurencieschopná a inovatívne,
- byť schopná absorbovať a udržať duševný kapitál, ktorý vytvára,

---

[31] Bližšie pozri *Dôvodovú správu Národnej rady Slovenskej republiky o zákone č. 378/2024* [online].: https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=553668 [cit. 24.11.2024].

[32] *Národní kosmický plán 2020 – 2025* [online]. czechspaceportal.cz. Dostupné na internete: https://www.czechspaceportal.cz/wp-content/uploads/2020/08/NKP2020-2025_CZ.pdf [cit. 24.11.2024].

- byť ukážkou dokonalej vzájomnej komplementarity a spolupráce medzi priemyslom a akademickou sférou,
- a odborne využívať vesmírne zdroje a infraštruktúru pri prevádzkových produktoch a službách.[33]

Ciele samotnej vízie sú viac rozšírené na konkrétne oblasti ako tie na slovenskej scéne vzhľadom aj na fakt, že ich stratégia je tu o niečo dlhšie ako tá naša. Vzhľadom na rozšírenosť jednotlivých cieľov ju vieme rozdeliť nasledovne:

- posilnenie konkurencieschopnosti,
- rozvoj ľudských zdrojov,
- medzinárodná spolupráca,
- podpora startupov a malých a stredných podnikov,
- a národná bezpečnosť. [34]

Súčasné financovanie vesmírnych podnikov

Financovanie obchodných spoločností je komplexný proces, ktorý závisí od viacerých faktorov, ako sú štádium vývoja spoločnosti, potrebný objem finančných prostriedkov, schopnosť poskytnúť zabezpečenie, a ďalšie aspekty. Možno ho charakterizovať ako dynamický proces, ktorý sa mení v závislosti od potrieb spoločnosti a jej aktuálnej situácie. Podľa dostupných údajov z roku 2019 má však Slovensko viac ako 45 úspešných firiem vo vesmírnom sektore s rôznymi právnymi formami týchto obchodných spoločností.[35] Z ľudského pohľadu, financovanie takýchto iniciatív je nie len finančne náročné, ale vyžaduje si aj dlhodobejšiu vytrvalosť pre jej finálnu návratnosť. Pri jej úspechu však vzniká spoločníkom nárok na podiel na zisku, ktorý môže výrazne presahovať vstupné investície.[36] Ďalej je na základe dostupných údajov možné konštatovať, že príjem týchto spoločností zapojených do vesmírnych aktivít bol viac ako 108 miliónov eur, pričom súčasne tieto spoločnosti vytvorili ako zamestnávatelia viac ako 500 pracovných miest, čo má značný vplyv nielen na ekonomiku Slovenskej republiky z pohľadu tvorby HDP, daňových príjmov, ale aj výrazný sociálny vplyv, nakoľko týmto dochádza aj posilňovaniu miery zamestnanosti v Slovenskej republike.

Každá obchodná spoločnosť však musí rátať s potrebou výraznej miery financovania, čo sa môže prejaviť už pri založení spoločnosti v rozsahu vkladov jednotlivých spoločníkov, ktoré predstavujú základné imanie spoločnosti.[37] Z hľadiska blízkej budúcnosti vieme však predpokladať, že tieto zdroje budú vysoké a budú sa najmä kryť z dvoch zdrojov, ktorými sú:

---

[33] *Národní kosmický plán 2020 – 2025* [online]. czechspaceportal.cz. Dostupné na internete: https://www.czechspaceportal.cz/wp-content/uploads/2020/08/NKP2020-2025_CZ.pdf [cit. 24.11.2024].
[34] Tamtiež *Národní kosmický plán 2020 – 2025.*
[35] *Space Industry in SLOVAKIA* [online]. sario.sk. Dostupné na internete: https://www.sario.sk/sites/default/files/sario-space-industry-in-slovakia-2024-02-28.pdf [cit. 24.11.2024].
[36] ĎURICA, M. a kol.: *Obchodné právo I. Všeobecné ustanovenia. Obchodné spoločnosti a družstvo. Vysokoškolská učebnica.* Banská Bystrica : Belianum, Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2024, s. 35.
[37] ĎURICA, M. a kol.: *Obchodné právo I. Všeobecné ustanovenia. Obchodné spoločnosti a družstvo. Vysokoškolská učebnica.* Banská Bystrica : Belianum, Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2024, s. 212 – 213.

- verejné zdroje
- a súkromné zdroje

Verejné zdroje

V súčasnosti sú slovenské vesmírne aktivity financované prevažne z verejných zdrojov. Primárnym zdrojom verejného financovania civilných vesmírnych aktivít je v tomto prípade spomínaný príspevok Slovenska do Európskej vesmírnej agentúry v rámci rozpočtu Ministerstva školstva, vedy, výskumu a mládeže Slovenskej republiky.[38] Vzhľadom na dobrovoľné členstvo v agentúre je tento príspevok pre nás povinný a jeho skutočná návratnosť z minulosti sa pohybuje v približne 80 percentách.[39] Vzhľadom na predbežné prípravy k plnému zapojeniu sa do Agentúry je potrebné predpokladať, že tento príspevok bude v budúcnosti rásť.[40] V kontexte štátnej správy podpora vesmírnych aktivít smeruje aj z Ministerstva obrany SR a Ministerstva životného prostredia SR, ale ich príspevok smeruje už na konkrétne vesmírne aktivity.[41]

Podpora vesmírnych aktivít je zahrnutá aj v národných programoch zameraných na obnovu ekonomiky, podporu podnikania či jednotlivcov, ako je *Plán obnovy* či *Program Slovensko 2021-2027*.[42] Týmto krokom a možnostiam financovania sa sľubuje okrem strategických investícií pre medzinárodný trh aj možnosť ekonomického a technologického prínosu a z hľadiska dlhodobej vízie, ako je spomenuté aj v Slovenskej vesmírnej stratégii, zabezpečiť trvalú konkurencieschopnosť Slovenska na medzinárodnej scéne a tým prilákať zahraničných investorov.

Súkromné zdroje

Z hľadiska blízkej komercializácie vesmíru súkromnými obchodnými spoločnosťami ich hlavný zdroj budú predstavovať vklady spoločníkov, resp. zdroje získavané od tretích osôb (banky, súkromní investori a pod.). Za predpokladu, že obchodnou spoločnosťou je spoločnosťou startupovou je typickým zdrojom financovania vlastný kapitál. To však prináša stratu podielu a dohľadu nad startupom, no taktiež zdieľanie rizík startupu a nefinančnú podporu

---

[38] *VESMÍRNA STRATÉGIA SR 2030+ - VESMÍR AKO MOTOR RASTU* [online]. rokovania.gov.sk. Dostupné na internete: *https://rokovania.gov.sk/download.dat?id=B23AF09227074646A3424E5C589FDEA6-3E8AAC84B58F6EC4D8F643E5C44353DB* [cit. 26.11.2024].

[39] *Koncepcia vesmírnych aktivít v SR na roky 2020+* [online]. Slovak.space. Dostupné na internete: https://slovak.space/wp-content/uploads/2019/07/Koncepcia-VA-v-SR-final-FINAL-Rada-VTI-24_jun-2019upr..pdf [cit. 26.11.2024].

[40] *VESMÍRNA STRATÉGIA SR 2030+ - VESMÍR AKO MOTOR RASTU* [online]. rokovania.gov.sk. Dostupné na internete: *https://rokovania.gov.sk/download.dat?id=B23AF09227074646A3424E5C589FDEA6-3E8AAC84B58F6EC4D8F643E5C44353DB* [cit. 26.11.2024].

[41] Slovenská republika prispieva na financovanie Európskeho satelitného strediska a Európskej obrannej agentúry prostredníctvom rozpočtu Ministerstva obrany Slovenskej republiky, pričom členský príspevok do Európskej organizácie pre využívanie meteorologických satelitov je hradený z rozpočtu Ministerstva životného prostredia SR.

[42] *VESMÍRNA STRATÉGIA SR 2030+ - VESMÍR AKO MOTOR RASTU* [online]. rokovania.gov.sk. Dostupné na internete: *https://rokovania.gov.sk/download.dat?id=B23AF09227074646A3424E5C589FDEA6-3E8AAC84B58F6EC4D8F643E5C44353DB* [cit. 26.11.2024].

od investorov v podobe profesionalizácie, poskytnutia potrebných kontaktov či mentoringu.[43] Získanie financovania prostredníctvom pôžičky alebo úveru zo súkromných zdrojov môže byť v počiatočných fázach fungovania spoločnosti náročné, pretože spoločnosť ešte nemá preukázateľné tržby ani aktíva, ktorými by mohla ručiť v prípade neúspechu. Zároveň je tu však nevýhoda výdavkov vyplácania záväzkov veriteľom, ktorí prostriedky poskytli.[44]

Z hľadiska financovania je pre slovenské vesmírne startupy a podniky kľúčová kombinácia vlastných zdrojov a zahraničných investícií. Medzinárodné investori prinášajú nielen kapitál, ale aj cenné know-how, kontakty a prístup na globálne trhy. Pre prilákanie zahraničných investícií je nevyhnutné vytvárať priaznivé investičné prostredie, ktoré bude charakterizované transparentnosťou, stabilitou a konkurencieschopnosťou.

Záver

Pre dlhodobý rast vesmírneho sektora nestačí len viac financií – nevyhnutná je aj jasná a efektívna legislatíva. Slovensko síce podniká prvé kroky, no stále mu chýba komplexný právny rámec. Kľúčovým krokom je preto prijatie zákona o vesmírnych aktivitách, ktorý zabezpečí stabilné a predvídateľné podnikateľské prostredie v súlade s medzinárodnými dohodami a zároveň dostatočne flexibilný s ohľadom na technologický pokrok. Zároveň je potrebná diverzifikácia financovania. Verejné zdroje nestačia na udržanie rastu sektora. Súčasný trend ukazuje rastúci dopyt po súkromnom kapitáli, no bez férového regulačného rámca hrozí monopolizácia trhu. Slovensko preto musí vytvoriť podmienky, ktoré podporia konkurencieschopnosť a prilákajú investorov, čím zabezpečí udržateľný rozvoj vesmírnej ekonomiky. Preto je dôležité vytvoriť regulačné prostredie, ktoré podporí férovú hospodársku súťaž a zabezpečí stabilný rozvoj vesmírneho sektora v súlade s ekonomickými trendmi.

Zoznam bibliografických odkazov

Monografie a skriptá

1. ĎURICA, M. a kol.: *Obchodné právo I. Všeobecné ustanovenia. Obchodné spoločnosti a družstvo. Vysokoškolská učebnica.* Banská Bystrica : Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2024, 540 s. ISBN : 978-80-557-2139-2.
2. FERRAZZANI, M. – TALKOVA, H.: *Legal Perspectives for New Space Business Ventures in Europe.* In *The New Space Age Legal and Policy Perspectives* [online]. Dostupné na internete: https://doi.org/10.36250/01208_00 [cit. 21.11.2024], s. 17-33.
3. Grambličková, B., Mazúr, J., Barkoci, S. *Právo startupových spoločností: správa, financovanie a duševné vlastníctvo.* Bratislava : C. H. Beck, 2023, 496 s. ISBN 978-80-8232-032-2.
4. *Kapitola v učebnici alebo monografii*

[43] Grambličková, B., Mazúr, J., Barkoci, S. *Právo startupových spoločností: správa, financovanie a duševné vlastníctvo.* Bratislava : C. H. Beck, 2023, s. 64.
[44] Tamtiež, s. 246.

5. KOLCZYŃSKI, P.: *The new European Union space policy in order to maintain Europe's position among space leaders.* In *CES Working Papers.* [online]. Dostupné na internete: https://www.econstor.eu/bitstream/10419/198549/1/ceswp-v10-i3-p341-356.pdf [cit. 21.11.2024], s. 340-356.
6. MEREDITH, P., P. – ROBINSON, G., S.: *Space law: A Case Study for the Practitioner.* Dordrecht : Martinus Nijhoff Publishers, 1992. 383 s. ISBN 0-7923-1787-6.
7. MORSSINK, M.**:** *On-Orbit Servicing from a Legal and Policy Perspective in On-Orbit Servicing: Next Generation of Space Activities. 2020,* č. 26, s. 141 – 158. ISBN 978-3-030-51559-1.
8. ***Periodiká (časopisy) a zborníky resp. state v nich uverejnené***
9. STEER, C.: *Sources and law-making processes relating to space activities* in *Routledge Handbook of Space Law,* 2017, č. 1, s. 3-24. ISBN 978-1-138-80771-6.
10. ***Internetové zdroje***
11. *Doložka vybraných vplyvov Úradu vlády dokumentu: Vesmírna stratégia SR 2030+ - Vesmír ako motor rastu* [online]. https://rokovania.gov.sk/download.dat?id=B7F13552BDE14CD6958126C59DFC59ED-166FCC257E75AF7C0066684EEABF20D3 [cit. 23.11.2024].
12. *Dôvodová správa Národnej rady Slovenskej republiky o zákone č. 378/2024* [online]. nrsr.sk. Dostupné na internete: https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=553668 [cit. 24.11.2024].
13. *Koncepcia vesmírnych aktivít v SR na roky 2020+* [online]. slovak.space.sk. Dostupné na internete: https://slovak.space/wp-content/uploads/2019/07/Koncepcia-VA-v-SR-final-FINAL-Rada-VTI-24_jun-2019upr..pdf [cit. 21.11.2024].
14. *Národní kosmický plán 2020 – 2025* [online]. czechspaceportal.cz. Dostupné na internete: https://www.czechspaceportal.cz/wp-content/uploads/2020/08/NKP2020-2025_CZ.pdf [cit. 24.11.2024].
15. *SLOVENSKÁ VESMÍRNA KANCELÁRIA* [online]. slovak.space.sk. Dostupné na internete: https://www.sario.sk/sk/o-nas/slovenska-vesmirna-kancelaria [cit. 23.11.2024].
16. *Space Industry in SLOVAKIA* [online]. sario.sk. Dostupné na internete: https://www.sario.sk/sites/default/files/sario-space-industry-in-slovakia-2024-02-28.pdf [cit. 24.11.2024].
17. *VESMÍRNA STRATÉGIA SR 2030+ - VESMÍR AKO MOTOR RASTU* [online]. rokovania.gov.sk. Dostupné na internete: *https://rokovania.gov.sk/download.dat?id=B23AF09227074646A3424E5C589FDEA6-3E8AAC84B58F6EC4D8F643E5C44353DB* [cit. 24.11.2024].

Právne predpisy

1. Zákon č. 172/2005 Z. z. Zákon o organizácii štátnej podpory výskumu a vývoja a o doplnení zákona č. 575/2001 Z. z. o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy v znení neskorších predpisov.
2. Zákon č. 378/2024 Z. z. o regulácii vesmírnych aktivít a o zmene a doplnení zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 145/1995 Z. z. o správnych poplatkoch v znení neskorších predpisov.
3. Zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky.
4. Zákon č. 513/1991 Z. z. Obchodný zákonník.

Medzinárodné zmluvy a dohovory

1. Charta základných práv Európskej únie z 7. júna 2016.
2. Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady,, ktorým sa stanovuje Vesmírny program Únie a zriaďuje Agentúra Európskej únie pre vesmírny program a ktorým sa zrušujú nariadenia (EÚ) č. 912/2010, (EÚ) č. 1285/2013, (EÚ) č. 377/2014 a rozhodnutie č. 541/2014/EÚ.
3. Uznesenie Európskeho parlamentu z 12. septembra 2017 o stratégii pre Európu v oblasti kozmického priestoru (2016/2326(INI)).
4. Treaty on Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, including the Moon and Other Celestial Bodies.

Mónika Rácz[1]

WERE THE OLD BILATERAL CONVENTIONS MORE HARMONIOUS THAN THE EU SUCCESSION REGULATION?

Abstract

In this paper, the author reviews the bilateral conventions on legal assistance in matters of succession law and compares them with the EU Inheritance Regulation. Which has harmonised succession more smoothly? Which made easier or more difficult the work for notaries?
Is it easier to determine the nationality of the deceased or his habitual residence at the time of death? Citizenship is clear, it was the basis of the old bilateral treaties for establishing jurisdiction and applicable law, but the rights attached to it may lead to another country. This complicates the work of the legal practitioner. At the same time, establishing habitual residence, which is the cornerstone of the European Succession Regulation, can require a serious investigation, for which notaries are not equipped, do not have the necessary powers to take evidence and are not experienced.

Keywords: *bilateral conventions on inheritance law, EU Succession Regulation, notarial probate proceedings, private international law.*

Introduction

The European Union's legislators were driven by a desire for legal unification when they created the EU's Succession Regulation, which replaced most of the old bilateral legal aid conventions. The treaties on legal assistance in the area of family law have only narrowly regulated succession. Jurisdiction and applicable law were based on the nationality of the testator. In addition, the sovereign inheritance law of each State, based on its historical roots was respected. The EU Regulation on succession[2] appears to have only tangentially interfered with national succession laws by stipulating residence, but in reality, it made a significant change. It used to be enough to look at the deceased's identity card or passport to establish nationality, but establishing habitual residence can now require a serious investigation. Especially if the deceased was resident in several countries at the same time. Even if it is not possible to establish where the habitual residence was at the time of death, there may have been a closer link with another country. The Inheritance Regulation requires a thorough examination of the circumstances.

---

[1] dr. jur. Csilla Mónika Rácz. PhD Student, ORCID ID: 0009-0004-3524-7887, Doctoral School of Law and Political Sciences, University of Szeged, Department of Private International Law, (csillamonikaracz@gmail.com.)
Supervised by: Prof. Dr. Csongor István Nagy Ph.D., LL.M., S.J.D., Dr. Gábor Hajdu Senior Lecturer, Ph.D., International Student Scientific Conference

[2] REGULATION (EU) No 650/2012 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION (of 4 July 2012 on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of decisions and authentic instruments in matters of succession and the recognition and enforcement of decisions in matters of succession and the creation of a European Certificate of Succession ("Brussels IV") https://eurlex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012R0650

Hungarian notaries, although the Regulation elevates them to the status of courts, were not equipped to do so and do not have the necessary powers of investigation and taking evidence. If we compare the bilateral conventions on legal assistance in matters of succession law with the EU Inheritance Regulation, arising some important questions. Which has harmonised succession more smoothly? Which made easier or more difficult the work for notaries? Is it easier to determine the nationality of the deceased or his habitual residence at the time of death? Citizenship is clear, it was the basis of the old bilateral treaties for establishing jurisdiction and applicable law, but the rights attached to it may lead to another country. This complicates the work of the legal practitioner. At the same time, establishing habitual residence, which is the cornerstone of the European Succession Regulation, can require a serious investigation, for which notaries are not equipped, do not have the necessary powers to take evidence and are not experienced. So we have to find out:

Was not it easier to harmonise the inheritance procedures of two states than the different succession regimes of the 27 Member States?

1. International bilateral conventions in modern Eu law of succession.

Generally, as in ancient times, the law of succession in the modern era varies from one legal system to another. The continental law of succession differs from country to country, but it also differs from English law of succession, but the common law jurisdictions are also different and diverse, and therefore some legal harmonisation is needed, says Iván Siklósi[3] , and he says that there has been no overall harmonisation of succession law at international or European level, but there is a need to harmonise certain areas. I note that this statement, made in 2023, already shows that the European Union Succession Regulation has not fundamentally overturned the Member States' rules on succession law. However, it is important to review the difference between the provisions of bilateral legal assistance conventions among states on family law/inheritance law and the provisions of the European Regulation on Succession.

2. Features of Bilateral Conventions.

The essence of bilateral conventions is summarised in the "Vienna Convention on the Law of Treaties 1969[4]as follows: a "treaty" means a written agreement between States and governed by international law". Dalma Takó considers written agreements to be international treaties, which are governed by international law, and which are intended to create, modify or terminate rights and obligations under international law, and on this basis defines bilateral treaties as those concluded between two subjects of international law with the capacity to contract. The two parties may be two nations or two international organisations, or a nation and an international organisation. It is possible for a bilateral treaty to involve more than two parties;

[3] Iván Siklósi: Some main issues of the development of the law of succession in the medieval and modern legal history, with a modern comparative legal perspective. Budapest, Orac Publishers 2023. 13-15.
[4] Decree-Law No 12 of 1987 on the proclamation of the Treaty on the Law of Treaties, signed at Vienna on 23 May 1969https://jogkodex.hu/jsz/becsi_egyezmeny_1987_12_tvr_1240949

for example, bilateral treaties between Switzerland and the European Union.[5] According to László Kecskés[5] , bilateral international treaties are based on the principle of equal treatment or domestic equality of laws, i.e. the nationals of the contracting parties have the same succession status as their own nationals, both in terms of capacity to inherit and other rules of succession. According to Kecskés, legal assistance treaties are bilateral treaties which also stipulate that if there is a provision restricting the domestic legal personality of an estate in the countries of the contracting parties, "the law of the place where the property is located shall apply mutually" (e.g. Article 47 of the Hungarian-Polish Legal Assistance Convention or Article 8 of the Hungarian-Austrian Bilateral Convention on the Regulation of Succession). The publication of "The Hungarian National Chamber of Notaries on the 10th anniversary of its existence" (published in 2002)[6] , also states that the number of bilateral international conventions regulating international succession disputes has increased in the preceding decades, thus aiding with practitioners: - Assistance treaties (e.g. on the regulation of inheritance matters between the Hungarian People's Republic and the Republic of Austria. 1965., or between the Hungarian People's Republic and the Republic of Austria on the avoidance of double taxation in the field of heritance and estate taxes. Vienna 1975.) or the Hungarian - Czechoslovakian conventions on legal assistance [7] and Consular agreements (e.g. between the Hungarian People's Republic and the Lao PDR. Budapest 1983.) According to László Kecskés, both legal aid conventions and consular conventions typically deal with succession law problems. At the international level, they are intended to regulate the following areas of succession law: equal treatment, conflict of laws rules on applicable law, private international law regime of testate succession, jurisdiction, insurance/administration/disbursement of estates, avoidance of double taxation. For inter-state contracts: movable property governed by the last nationality of the testator, while immovable property is governed by the location of the estate. This determines the applicable law. This was the situation in 2002.

3. The EU Succession Regulation is a try to unify the legal rules.

In the event of succession by the State: applicable law under the provisions of the conventions on legal aid, in the case of movable property, the succession is to the State of which the deceased was a national at the time of death. In the case of an inheritance of immovable property, the State in whose territory the property is located.

Jurisdiction: the principle of "dismemberment of the estate" is applied in bilateral international conventions. In the case of movable property, the State of which the deceased was a national at the time of death is competent to administer the succession, while in the case of

[5] Keiser, Andreas (November 30, 2012 - 17:00) Swiss still prefer bilateral accords with EU Swissinfo.ch https://www.swissinfo.ch/eng/banking-fintech/swiss-still-prefer-bilateral-accords-with-eu/34078538

[5] László Kecskés: Succession and family law issues in Hungarian private international law. MOKK Budapest. (2002) 36.

[6] Kecskés (2002). 29.

[7] Act LXI of 1991 on the proclamation of the Treaty between the Hungarian People's Republic and the Czechoslovak Socialist Republic on Legal Assistance and the Regulation of Legal Relations in Civil, Family and Criminal Matters, signed in Bratislava on 28 March 1989

immovable property, the place where the property is situated is competent. The rights and obligations of the States when the succession is opened:

-Obligation to notify the other state concerned (consular, diplomatic representation)

-securing/administering the estate and delivering it to the rightful claimant. Authorised officials of the consular/ diplomatic mission of the State concerned are entitled to represent their nationals, to act in probate matters. Also, to hold the estate in temporary custody and deliver it to the beneficiary after creditors have been satisfied and taxes/duties have been deducted. The estate is disbursed in accordance with the foreign exchange rules. Heirs may participate in the probate procedure in person or by proxy.[8]

4. Bilateral family law Conventions in Private International Law[9]

Since the 1950s, Hungary has concluded such agreements with Romania, Poland, Albania, Bulgaria, Mongolia, Korea, Czechoslovakia, Slovakia, etc.[10] The general rule in legal assistance conventions is that the law of succession of the country where the testamentary disposition was made applies. In this case, the revocation of the will is also valid. In the case of bilateral legal assistance treaties between Hungary and Austria, the Soviet Union and Vietnam, Kecskés states that the making and revocation of a will is formally valid if it complies with the law of the country where it was made or where the testator had his domicile/ habitual residence at the time of death. Let us now look at what prompted the European Union legislators to create the Inheritance Regulation.

The timeliness of the European Succession Regulation.

Vékás summarises the answer by saying that the Amsterdam Treaty (1999) amended the EU statutes so that from then on "the private international law and procedural law of the Member States may be unified by regulations in the areas listed in Article 81 TFEU"[11] , as it is probably easier to unify jurisdiction, recognition, enforcement rules and conflict of laws rules by creating decisional harmony than to harmonise substantive succession law. Vékás also points to the important fact that the conflict-of-law rules of the EU Succession Regulation Agreement determine the applicable law in a general way. He points out that the substantive law of succession in the Member States is very diverse and varied, in particular as regards succession in law, the legal institutions of testamentary succession, the legal institutions of the compulsory portion, whether a declaration of acceptance by the heir is required or ipso iure the transfer of the estate takes place, whether it is possible to renounce the inheritance. He also gives examples to illustrate these important differences. There is uniformity in legal succession across the EU

[8] Kecskés (2002) 36.
[9] Kecskés (2002) 43.
[10] For example: „The Treaty between the Hungarian People's Republic and the Czechoslovak Socialist Republic on legal Assistance and the regulation of legal relations in civil, family and Criminal matters”
Signed in Bratislava on 28 March 1989.”
[11] Lajos Vékás: Divergent substantive inheritance rights in the background of a uniform European private international law (MJ 2019/6., 325-334) 325.

Member States, with testate succession taking precedence over legal succession on the basis of the principle of favour. There is also uniformity in the statutory succession of descendants. However, the succession order of ascendants, lateral relatives, can vary considerably. For example, "different systems of parental succession may operate."[12] Also noteworthy, in his view is the Hungarian system of intestate succession, which is unparalleled in European legal systems. Another difference is that under Hungarian law the free transfer of the estate must be proved, whereas in French inheritance law, the grandparent is the legal heir to the share of the estate of the parent who has died without descendants, according to the legal institution of "la fete successorale." It also points to significant differences in the case of succession by the State and the municipality, both in terms of the legal title (inheritance or undomesticated property) and the conditions for succession (under Hungarian and German law, the State only inherits in the absence of an heir and cannot reject the estate, whereas under Italian law, for example, the State is the legal heir beyond a certain degree of kinship). Another significant difference, Vékás notes, is that in the EU Member States, the legal institution of the compulsory portion exists (I will not go into the details of its Roman legal origin and its Roman legal effect for lack of space), while in the Anglo-Saxon countries, this legal institution protecting the surviving spouse, the family left behind and ensuring survival is not known. The status of the surviving spouse also varies in European legal systems, and may be a beneficiary or heir, or a mixture of the two, or may inherit only in the absence of descendants. Emilia Weiss writes that the widow's right to inheritance appeared in the law codes (BGB, ZGB, ABGB) at the turn of the 19th and 20th centuries, to some controversy, but that if there are descendants, the widow only receives a beneficial right, since she is "competing" with the children, but if there are none, she is entitled to the property of the ascendants/descendants - heir at law. In French law, this solution is still "alive and controversial".[13]

Different rules made conflict in the Member States' succession law.

It can be seen from the above that succession law is extremely diverse, making it a difficult task to achieve any degree of harmonisation. Prior to the EU Succession Regulation, Member States regulated succession law and all its legal institutions at national level, says Eszter Kőfalusi[14], and points out that the harmonisation effort could raise a number of questions. Among other things, jurisdiction, applicable law, the right to choose the law, the conditions for becoming heir, the beneficiaries in the case of legal succession, the proportion of assets to be left in the estate, the rules on restrictions on the freedom to make a will, and another important question. "How can the formal validity of wills be established and how can heirs find out if the deceased has left a will in another state?" Let we have a look at the different rules where there is

[12] Lajos Vékás: Differing substantive succession rights in the background of a uniform European private international law (MJ 2019/6., 325-334) 326.
[13] Emilia Weiss: The historical development and evolution of the legal status of the surviving spouse. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1984. 45.
[14] Eszter Kőfalusi: Inheritance Law Issues in the European Union. in Family Child Property. (Szeibert Orsolya ed.) Family law study volume. Budapest, HVG -ORAC 2012. ISBN: 978 963 258 169 9. 499.

a conflict of law in the succession laws of the different Member States, which made it necessary to create the EU Succession Regulation because of the major differences. We are assisted in this by Eszter Kőfalusi, who has explored these diverse procedures in depth. Jurisdiction[15] is determined by the nationality of the deceased for Austria, Czech Republic, Germany, Greece, Hungary, Italy, Poland, Portugal, Slovakia, Slovenia, Romania, Spain, Sweden, and Slovakia. By contrast, the last habitual residence is linked to Denmark, Estonia, Finland, Ireland, Lithuania, France, the Netherlands, Luxembourg, Scotland (and also in the United Kingdom). Authorities:[15] in most Member States the procedure is notarial, but in some Member States it is conducted by a court. The initiation and conduct of the probate procedure**:**[16] shows a truly diverse picture in the Member States, which justifies the EU legislative intention to create the EU Succession Regulation

Central and Eastern Europe

In Hungary, Poland and Romania, the proceedings are conducted in the jurisdiction of the last place of residence of the deceased. In the Czech Republic, probate proceedings are compulsory but are conducted by a notary. In Slovakia, a notary is appointed to act before a court. In Poland, a notary, or a court act in probate matters, while in Hungary it is a non-judicial procedure before a notary, who is a court of first instance. In the event of a dispute, a court acts. The same procedure applies in Romania. In Romania, the probate procedure is conducted by a notary, appointed on the basis of the last place of residence of the testator, and in the event of a dispute a court will decide. In Bulgaria, on the other hand, there is no compulsory procedure, but in the event of a succession dispute, notarial advice is provided.

Western Europe

In Western Europe, the procedures are also varied. In Austria, it is initiated ex officio by the court of the deceased's place of residence and is conducted by a notary on his or her behalf. In Germany, too, the transfer of the estate takes place in the court of the deceased's last place of residence, regardless of the location of the assets. In France, a notary is required if there is real estate in the estate. In the event of a dispute, unlike in Hungary, it is not decided by a court but by a notary chosen by the heirs but appointed by the court. In Belgium, there is no compulsory procedure for the administration of estates, but in the event of a dispute over the estate, a court will decide. The Dutch and Spanish and Portuguese procedures are similar. In the Netherlands, in the case of wills and contracts of succession, the notary is competent. In the event of a dispute, a court is responsible. In Spain and Portugal, in the case of a will, a notary is competent and in the case of a succession dispute, a court. In Greece, the rules are different, with a notary for real estate and tax advisers for movable property.

The Baltic States and others

---

[15] Kőfalusi (2012) 500.-501. [15]
Kőfalusi (2012) 500.
[16] Kőfalusi (2012) 500.

The Baltic States also represent several variations. In Estonia, it is initiated by a notary on the application of the entitled person, in Latvia a notary conducts it, while in Lithuania there is a mixed system of probate - notaries and courts. Even in Scandinavia, one might think, there is no uniformity**.** In Sweden, like in Hungary, the procedure is non-litigious, but takes place in the court of the testator's last place of residence. In Finland, the court appoints the competent authority. In the United Kingdom, the common law system is incomparably different. The testator appoints an executor, or the court appoints an administrator. In Cyprus, the probate court operates.[16]

The collision rules.[17]

The conflict-of-law rules were different before the EU Succession Regulation in the area of succession law. In many states, the habitual residence of the deceased was the connecting element (e.g. Belgium, Bulgaria, Finland, France, Estonia, Luxembourg, Lithuania, Belgium, Luxembourg, Finland). In other states, the law of the deceased's nationality was the link factor (e.g. Hungary, Austria, Belgium, Czech Republic, Slovakia, Germany, Poland, Slovenia, Spain, Portugal, Greece, Italy, Portugal, Greece, Spain.) But within and beyond this, there are differences in many legal institutions (e.g. movable and immovable property, the right of choice of law, different rules on compulsory portions or wills, which cannot be listed for reasons of space (but it is clear from the above that the harmonisation of succession law is a very difficult and necessary but necessary task. Zsuzsa Wopera[18] also highlights the fact that by 2009 it had already become clear that "Community provisions that were previously considered to be appropriate do not always stand the test of practice" and that sometimes it is precisely the desire for uniform rules on applicable law that is preventing the development of a single European conflict of laws.

The EU Succession Regulation - difficulties in implementation.

The introduction of the Regulation has brought about a major change in Hungarian succession law, says Tibor Szőcs (and I note, in other EU Member States as well). In Hungary, it is no longer the nationality of the testator but his or her habitual residence that is decisive.[19] In his opinion, this also poses risks, as probate proceedings may be initiated in several Member States and there may be difficulties in identifying foreign real estate and assets and in interpreting the content of documents (land register, company certificate). There may also be complications in the case of legal instruments which are unknown in some jurisdictions. An example is given by Tibor Szőcs: the "widow's quarter", [20] which is specific to German inheritance law (Ehengattenviertel). Following the introduction of the EU Succession Regulation, a case

[16] Kőfalusi (2012) 500.-501.
[17] Kőfalusi (2012) 502.-503.
[18] Zsuzsa Wopera: European family law. Matters relating to marriage, custody and maintenance in European Community law and other sources of law. HVG-ORAC Budapest, 2009. ISBN: 978 963 258 0685 43.p.
[19] Szőcs (2021) 8.
[20] Szőcs (2021) 9.

concerning this very legal instrument, unknown both in Hungary and in other EU Member States, was brought before the Court of Justice of the European Union. It is characterised by being partly of an inheritance nature and partly of a matrimonial property nature.[21] The EU Succession Regulation has ruled on this issue in a judgment in which it "draws a distinction between matrimonial property law and succession law."[23] The three judgments handed down by 2021 do not, of course, affect Hungary, as there is no widow's quarter in Hungarian succession law, but they are significant because the EU Succession Regulation's judgments are the so-called "ninth interpretative decision", explains Tibor Szőcs, (as the EU Matrimonial Property Regime was not yet in force), and notes that the EU Succession Regulation has classified the German widow's quarter as an inheritance law institution falling within the scope of the Rome Statute.[22] This was necessary because the widow's quarter under § 137 1 BGB is linked both to matrimonial property law (legal basis) and to the law of succession (extent of the legal succession). So, we can see that litigation has already started in the field of the application of the EU Succession Regulation. Lajos Vékás also examines the conflict of law of the place of location (registration) in probate proceedings.[23] In his opinion, the EU Succession Regulation requires the creation of a unity of law within the EU, which "has had to overcome serious difficulties".[24] This may be due to the fact, that in succession cases with a relevant foreign element, the law of succession (lex successionis), the law of location (lex rei sitae) and the law of registration (lex registrationis) may conflict. There may also be a conflict between the principle of the severability of rights in rem[25] and the principle of succession in rem (succession in the event of death) and the principle of the unity of the estate and the principle of the dismemberment of the estate, which is followed by several EU Member States. It is clear from all this that the introduction of the EU Succession Regulation has brought problems as well as relief.

Summary

The birth of the EU Succession Regulation was significant because, in the words of Lajos Vékás, which is in line with the text of the Regulation, it unified the rules on jurisdiction/applicable law/recognition and enforcement of decisions in matters of succession; the rules on the acceptance and enforcement of authentic instruments in matters of succession and introduced the European Certificate of Succession. In Tamás Balogh's view, the EU Succession Regulation will also help practitioners to ensure that decisions taken in accordance with its provisions are recognised ipso iure in the other Member States without any further legal action. In his opinion, it is also an important step forward that the European Certificate of

[21] Szőcs 374. In Vékás (ed.) (2021.)
[23] Szőcs 353. In Vékás (ed.) (2021.)
[22] Szőcs 375. In Vékás (ed.) (2021.)
[23] Lajos Vékás: "Inheritance versus place of location (place of registration) law. in Lajos Vékás (ed.): Private International Law Regulations in the Practice of the Court of Justice of the European Union. HVG-ORAC Publishers Budapest (2021.) 376.
[24] Vékás 377. In Vékás (ed.) (2021.)
[25] According to the principle of the separateness of rights in rem, the types of rights in rem are determined by law (cumulative legislation). Vékás 379. In Vékás (ed.) (2021.)

Succession introduced by the EU Succession Regulation is a "sui generis EU legal instrument"[26] , which has the same legal effect in all Member States on the basis of the same connecting element and the same applicable law - the habitual residence of the deceased at the time of death. This facilitates the work of law enforcement, as the forum and the ius. By way of example, if the testator had his habitual residence in Hungary at the time of his death, the Hungarian authority may proceed in the succession case and, in the absence of choice of law, apply Hungarian substantive succession law, irrespective of the testator's nationality. With regard to habitual residence, Balogh said that "it was not surprising that this became the connecting rule, as it fits in with the legislative trend of the European Union, following the rules of the regulations previously adopted in the field of judicial cooperation in civil matters."[29]

However, it also **makes it more difficult for law enforcers**, as habitual residence is not an exact concept like nationality but has to be established by the authority. I believe, on the basis of the literature, that since notaries in Hungary are involved in probate matters, they have a much more difficult task than, for example, the French authority, since the probate proceedings are conducted by a court there, which has the means of proof that Hungarian notaries do not have. In my opinion, the primary reason for the creation of the EU Succession Regulation was the increasing number of EU citizens exercising their right of free movement and residence in the European Union, and the growing number of people settling in other Member States, irrespective of their nationality, where they may have inheritance or succession issues. Iván T. Berend shares the same view, revealing that the issue of immigration is not new. Muslims settled in Europe in large numbers as early as the Second World War. For example: Turks in Germany, Pakistanis and Bangladeshis in Great Britain, Algerians, and Moroccans in France. Today they represent between 2-9% of the local population. 272 million migrants have crossed borders worldwide since 2015. The main destinations are the EU and the US.[27] I believe there could be an increase in the number of successions with a relevant foreign element in the EU.

All this leads to the conclusion that the EU Succession Regulation is double-faced: harmonization with difficulties. At one side helps the notaries, courts, because nowadays increasing the number of successions with relevant foreign elements. But it also caused difficulties in notarial probate procedures. The EU Regulation has raised notaries to the rank of judge, made it compulsory to establish the last habitual residence of the deceased - in the absence of choice of law, but this is often difficult to determinate. The testator may have had a closer connection with another country or resided in several countries at the same time. Before, it was enough an identity card or a passport to establish the nationality of the testator, now maybe a full investigation needs to find out the last habitual residence. This mean real difficulties for notaries. Therefore, I am still asking:

Wasn’t it easier to harmonise the interests of 2 countries than 27 member states?

---

[26] Tamás Balogh: Recent problems with the application of the European Succession Regulation. Notaries' Gazette (202/3.) 24-25.

Tamás Balogh: Recent problems with the application of the European Succession Regulation. Notaries' Gazette (2020 / issue 3) 24.

[27] Iván Berend T. (2021) 211.-213.

Bibliography

1. **B**alogh, T.: Legújabb problémák az Európai öröklési rendelet alkalmazásával kapcsolatban. [Recent problems with the application of the European Succession Regulation.] Közjegyzők Közlönye (202/3.)
2. Bennacchio, G.: Az európai Közösség magánjoga. Polgári jog. Kereskedelmi jog. Osiris Kiadó. Private law in the European Community. Civil law. Commercial law] Budapest 2003.
3. **K**ende, T. (ed.): Bevezetés az Európai unió politikáiba. [Introduction to the Policies of the European Union] Wolters Kluver Kiadó. Budapest (2015) 545.p. ISBN: 978 963 295 4608
4. Kengyel, M.: Az európai polgári eljárásjog és a magyar jogfejlődés. [European Civil Procedure Law and Development of Hungarian Law.] JK. (1992./4.)
5. Kormos, E.- Köblös A.- Molnár J.-Nagy A.- Wallacher L.-Wopera Zs.: Polgári eljárásjogi szabályok az Európai Unió jogában. Kommentár a polgári ügyekben való igazságügyi együttműködés keretében elfogadott közösségi normákhoz. [Civil procedural rules in European Union law. Commentary on Community standards adopted in the framework of judicial cooperation in civil matters] (ed.) Wallacher, L.-Wopera, Zs. Complex Kiadó Budapest 2006. ISBN: 963 224 868 6
6. Kőfalusi, E.: Öröklési jogi kérdések az Európai Unióban. in Család gyermek vagyon. A joggyakorlat kihívásai. [Inheritance Law Issues in the European Union. in Family Child Property] (ed.) Szeibert, O. Családjogi tanulmánykötet. Budapest, HVG -ORAC 2012. ISBN: 978 963 258 169 9.
7. **N**agy, Cs. I.: Az Európai Unió nemzetközi magánjoga. Határon átnyúló polgári jogviták az EU-ban. [Private International Law of the European Union. International Private Law in the EU] HVG-ORAC Kiadó Budapest, 2006. ISBN: 963 7490 52 3
8. **S**iklósi, I: Az öröklési jog fejlődésének néhány főbb kérdése a középkori és az újkori jogtörténetben, modern összehasonlító jogi kitekintéssel. [Some main issues of the development of the law of succession in the medieval and modern legal history, with a modern comparative legal perspective] Budapest, Orac Kiadó 2023.
9. **Sz**őcs, T.: A nemzetközi öröklési jog szabályainak kommentárja. [Commentary on the Rules of International Succession Law] HVG-ORAC Kiadó Budapest 2021. 7.p. ISBN: 978 963 258 5208
10. Szőcs, T.: Az öröklési jog és a házassági vagyonjog határmezsgyéjén – a német jog szerinti „özvegyi negyed” minősítése az európai öröklési rendelet alkalmazási körében. In Vékás, L. (ed.): Nemzetközi magánjogi rendeletek az Európai unió Bírósága gyakorlatában. [At the borderline of succession law and matrimonial property law - the classification of the "widow's quarter" under German law in the scope of the European Succession Regulation] HVG-ORAC Kiadó Budapest 2021. ISBN: 978 963 258 513 0

11. **V**ékás, L.: Eltérő anyagi öröklési jogok az egységes európai nemzetközi magánjog hátterében. [Differing substantive succession rights in the background of an uniform European private international law] (Magyar Jog 2019/6)
12. Vékás, L.: Hagyaték kontra fekvési hely (nyilvántartási hely) jog. [Inheritance versus place of location (place of registration) law] In Vékás, L. (ed.): Nemzetközi magánjogi rendeletek az Európai unió Bírósága gyakorlatában. [Private International Law Regulations in the Practice of the Court of Justice of the European Union.] HVG-ORAC Kiadó Budapest 2021
13. Weiss, E.: Családjogi és öröklési jogi kodifikációs tanulmány. [Codification study of family and succession law. Szeibert, O. (ed.). ELTE Eötvös Kiadó. Budapest, 2017.
14. Weiss, E.: A túlélő házastárs öröklési jogi jogállása történeti kialakulásában és fejlődési tendenciáiban. [The historical development and evolution of the legal status of the surviving spouse] Budapest, Akadémiai Kiadó, 1984.
15. Wopera, Zs.: Európai családjog. Házassággal, gyermek elhelyezéssel és tartással kapcsolatos ügyek az európai Közösségi jogban és más jogforrásokban. [European family law. Matters relating to marriage, custody and maintenance in European Community law and other sources of law] HVG-ORAC Budapest, 2009. ISBN: 978 963 258 0685
16. Wopera, Zs.: Az Európai családjog kézikönyve. [Handbook of European Family Law] HVG ORAC Budapest, 2012. ISBN 978 963 258 160 6

Online resources

1. THE EUROPEAN PARLIAMENT AND THE EUROPEAN UNION COUNCIL 650/2012/EU on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of decisions and authentic instruments in matters of succession and the recognition and enforcement of decisions in matters of succession and the creation of a European Certificate of Succession ("Brussels IV") ,https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012R0650
2. Opinion of the European Economic and Social Committee on the Green Paper on Succession and Wills COM (2005) 65 final. p. europa.eu/legal- 1. https://eurlex.content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX%3A52005AE1242
3. 1961 Hague Convention "on Conflicts of Laws relating to the Rules Governing the Administration of Estates" https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX%3A52005AE1242
4. 1989 Hague Convention "on the law applicable to succession on death" https://eurlex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX%3A52005AE1242
5. Report by Mr P. Jenard on the Convention of 27 September 1968 on jurisdiction and the enforcement of judgments in civil and commercial matters. https://eurlex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?toc=OJ%3AC%3A1979%3A059%3ATOC&uri=uriserv%3AOJ.C_.1979.059.01.0001.01.ENG

6. COM(2009) 154 final 2009/0157 (COD) Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of decisions and authentic instruments in matters of succession and the creation of a European Certificate of Succession{SEC(2009)410}{SEC(2009)411} https://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2009:0154:FIN:EN:PDF
7. SZALAI, A.: „Nemzetközi szerződések" [International Treaties] In JAKAB, A. – FEKETE, B. (ed): Internetes Jogtudományi Enciklopédia [Internet Law Encyclopedia] http://ijoten.hu/szocikk/nemzetkozi-szerzodesek (2018)
8. Eszter Kőfalusi, Dr.: Inheritance Rights in the European Union (KK, 2011/4., p. 11-31.) https://szakcikkadatbazis.hu/doc/6072193
9. Commission of the European Communities Brussels, 14.10.2009 COM (2009) 154 final 2009/0157(COD) https://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2009:0154: FIN: EN:PDF
10. EP/ET Regulation 805/2004 EC: Uncontested claims - European Enforcement Order.
11. https://eur-lex.europa.eu/HU/legal-content/summary/uncontested-claims-european-enforcement-order.html
12. Csöndes, M.: Determining the law applicable to contracts under the Rome I. Regulation (KD, 2018/9.,)1242-1250. https://szakcikkadatbazis.hu/doc/3605207
13. EU involvement in efforts to unify private international law rules. Decision
14. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=LEGISSUM:l16016
15. 2006/719/EC - accession to the Hague Conference on Private International Law https://eurlex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=LEGISSUM: l16016
16. Decree-Law No. 19 of 1959 on the promulgation of the Treaty between the Hungarian People's Republic and the Romanian People's Republic on Legal Assistance in Civil, Family and Criminal Matters, signed in Bucharest on 7 October 1958 https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=95900019.tvr
17. Act LXI of 1991 on Legal Assistance between the Hungarian People's Republic and the Czechoslovak Socialist Republic, and on Civil, Family and Criminal Matters legal relations on the regulation of legal and judicial matters. Signed in Bratislava on 28 March 1989 https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99100061.tv

Júlia Zacharidesová[1]

NALIEHAVÝ PRÁVNY ZÁUJEM A URČOVACIA ŽALOBA PRED A PO PRIJATÍ CIVILNÉHO SPOROVÉHO PORIADKU

URGENT LEGAL INTEREST AND DECLARATORY ACTION BEFORE AND AFTER THE ADOPTION OF THE CIVIL PROCEDURE CODE

Abstrakt

Článok analyzuje inštitút naliehavého právneho záujmu v určovacích žalobách v historickom a súčasnom kontexte. Osobitná pozornosť je venovaná jeho vývoju v právnych predpisoch pred prijatím Civilného sporového poriadku a komparácii s aktuálnym stavom. Autorka skúma princíp subsidiarity určovacej žaloby vo vzťahu k žalobe na plnenie, otázku, či bol naliehavý právny záujem v minulosti považovaný za procesnú podmienku, rozoberá judikatúru a odbornú literatúru, ktorá tento inštitút interpretovala. Záver ponúka prehľad hlavných poznatkov o vývoji a aplikačnej praxi naliehavého právneho záujmu v slovenskom práve procesnom.

Kľúčové slová: *Určovacia žaloba. Naliehavý právny záujem.*

Absract

The article analyzes the concept of urgent legal interest in declaratory actions in both historical and contemporary contexts. Special attention is given to its development in legal regulations prior to the adoption of the Civil Dispute Procedure Code and its comparison with the current legal framework. The author examines the principle of subsidiarity of declaratory actions in relation to claims for performance, the question of whether urgent legal interest was historically considered a procedural requirement, and reviews case law and legal scholarship that have interpreted this concept. The conclusion provides an overview of key findings on the development and practical application of urgent legal interest in Slovak procedural law.

Key words: *Declaratory action. Urgent legal interest.*

Úvod

Inštitút naliehavého právneho záujmu zohráva aj v súčasnosti významnú úlohu pri rozhodovaní o určovacích žalobách. Sme však presvedčení, že jeho skutočné poznanie nutne vyžaduje aj poznanie jeho pôvodu a historického vývoja. Skúmaním predošlých právnych predpisov, odbornej literatúry a príslušných súdnych rozhodnutí môžeme lepšie pochopiť aj jeho súčasnú podobu v rámci ustanovenia § 137 zákona č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok (ďalej aj „Civilný sporový poriadok“ alebo „CSP“). Článok sa preto zaoberá rozborom

[1] Mgr. Júlia Zacharidesová, 3. ročník, externá forma, 3. stupeň štúdia, zacharidesova1@uniba.sk, Katedra Občianskeho práva Právnickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, externá doktorandka

predmetného inštitútu v kontexte pôvodných právnych predpisov, najmä zákona č. 142/1950 Zb. o konaní v občianskych právnych veciach (občiansky súdny poriadok) a zákona č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok (ďalej aj „Občiansky súdny poriadok“ alebo „OSP“).

Hlavnou metódou bola analýza odbornej literatúry a súdnych rozhodnutí, prostredníctvom ktorej sme sa venovali napríklad otázkam vzniku prekážky *litispendencie,* formy a spôsobu rozhodnutia v prípade neexistencie naliehavého právneho záujmu, či jeho povahy. Následnou komparáciou získaných poznatkov o naliehavom právnom záujme z čias pred a po CSP sme dospeli k záverom prezentovaným v tomto článku, ktorý, veríme, prispeje k hlbšiemu pochopeniu predmetného inštitútu a jeho výkladu v konotáciách procesných predpisov.

1. Naliehavý právny záujem podľa Civilného sporového poriadku

Inštitút naliehavého právneho záujmu úzko súvisí s princípom subsidiarity určovacej žaloby. Napriek tomu, že uvedený princíp nie je v právnom poriadku výslovne ustanovený, je už istou notorietou, že v súvislosti s určovacou žalobou vyjadruje pravidlo, že v situáciách, kedy sa je žalobca schopný domáhať ochrany svojich práv žalobou na plnenie, uplatnenie určovacej žaloby nie je na mieste. Inak povedané, prioritne má byť uplatnená žaloba podľa § 137 písm. a) Civilného sporového poriadku a až následne, pokiaľ nie je možné žalovať na plnenie, prichádza do úvahy určovacia žaloba. Dôvodom je podmienenosť určenia, či tu právo je alebo nie je, naliehavým právnym záujmom. A naliehavý právny záujem žalobcu na určení absentuje zásadne vždy, keď petit jeho žaloby môže znieť na *dare, facere, omittere* či *pati*. Naliehavý právny záujem teda predikuje istú druhoradosť určovacej žaloby ako prostriedku ochrany práv žalobcu.[2]

Princíp subsidiarity zachytil vo svojej definícii naliehavého právneho záujmu aj Števček, ktorý uvádza: *pojem naliehavý právny záujem predstavuje taký záujem, ktorý smeruje k definitívnej úprave právneho vzťahu, ak sa na základe určenia existencie alebo neexistencie práva predíde prípadným ďalším sporom*.[3] Použitím intepretačného pravidla *a contrario* potom možno ustáliť, že určovaciu žalobu nemožno použiť a naliehavý právny záujem nebude daný tam, kde by po právoplatnom skončení súdneho sporu muselo byť na finálnu úpravu právnych vzťahov iniciované ďalšie súdne konanie.

Vďaka podmienke preukázania naliehavého právneho záujmu určovacia žaloba zároveň predstavuje preventívny prostriedok ochrany žalobcu, keď sa žalobca domáha ochrany ohrozeného alebo neistého práva a určovací výrok je takéto ohrozenie alebo neistotu spôsobilý odstrániť.[4]

Čo sa týka povahy naliehavého právneho záujmu a spôsobu rozhodnutia o určovacej žalobe, keď jeho existenciu žalobca nepreukáže, je nutné upozorniť na Tomašoviča,[5] ktorý

---

[2] GEŠKOVÁ, K.: *Princíp subsidiarity určovacej žaloby. 2. časť.* In: Bulletin slovenskej advokácie 6/2022. Bratislava: Slovenská advokátska komora, 2022. 6. s.

[3] ŠTEVČEK, M., STRAKA, R. a kol.: *Prednášky a texty z civilného procesu. Skriptá. 2. vydanie.* Bratislava: C. H. Beck, 2018.

[4] TOMAŠOVIČ, M.: § 137 [Obsah žaloby]. In: ŠTEVČEK, M. a kol.: *Civilný sporový poriadok. Komentár. 2. vydanie.* Praha: C. H. Beck, 2022. ISBN: 978-80-7400-909-9, s. 550.

[5] TOMAŠOVIČ, M.: § 137 [Obsah žaloby]. In: ŠTEVČEK, M. a kol.: *Civilný sporový poriadok. Komentár. 2. vydanie.* Praha: C. H. Beck, 2022. ISBN: 978-80-7400-909-9, s. 549.

argumentuje, že: *hlavným logickým nedostatkom výkladu, že určovacia žaloba má byť pre nedostatok naliehavého právneho záujmu zamietnutá rozsudkom, je to, že takémuto rozsudku sa nepriznávajú účinky rei iudicatae. Tento interpretačný problém nenastáva pri výklade, že určovacia žaloba má byť pri absencii naliehavého právneho záujmu odmietnutá uznesením z procesných dôvodov.* Vyzdvihuje tak nahliadanie na naliehavý právny záujem ako na procesnú podmienku. Nemožno však povedať, že prezentovaný názor je naprieč akademickou jednotný. Gešková[6] preferuje uznesenie o zastavení konania a rozhodovacia prax súdov zas zamietajúci rozsudok.

Vyššie uvedené poznatky vychádzajú z publikácií týkajúcich sa naliehavého právneho záujmu v kontexte Civilného sporového poriadku. Naliehavý právny záujem však nie je inštitútom, ktorý bol do slovenského právneho poriadku zavedený týmto procesnoprávnym predpisom. Naopak, s naliehavým právnym záujmom pracovali už procesné kódexy prijaté pred vznikom samostatnej Slovenskej republiky, t. j. zákon č. 142/1950 Zb. o konaní v občianskych právnych veciach (občiansky súdny poriadok) a zákon č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok. Napriek tomu, že v súčasnosti ide už o neúčinné právne predpisy, máme za to, že pre štúdium akéhokoľvek právneho inštitútu je priam nevyhnutné poznať aj jeho pôvod a prvotný účel, čo nakoniec potvrdzuje aj existencia a pretrvávajúca aplikácia teleologického výkladu.[7] V ďalšom texte preto priblížime, aký bol význam naliehavého právneho záujmu v právnej úprave pred účinnosťou CSP a aké (respektíve či vôbec nejaké) rozdiely možno v predmetných právnych úpravách identifikovať.

2. Naliehavý právny záujem podľa zákona č. 142/1950 Zb. o konaní v občianskych právnych veciach (občiansky súdny poriadok)

Žalobou sa možno domáhať aj určenia, či tu je alebo nie je určité právo alebo právny pomer, ak má žalobca naliehavý právny záujem na uplatňovanom určení. Tak upravovalo určovaciu žalobu a naliehavý právny záujem ustanovenie § 406 zákona č. 142/1950 Zb. o konaní v občianskych právnych veciach (občiansky súdny poriadok).

V súvislosti s určovacou žalobou Štajgr[8] zdôrazňuje najmä jej preventívnu funkciu, ktorú dáva do kontrastu s účelom dosiahnutia reparácie prostredníctvom žaloby na plnenie. Takáto prevencia má pritom predísť porušeniu žalobcovho práva, a tak je na mieste v prípade, keď porušenie práva ešte len hrozí. Ako príklad situácie, kedy možno na súde uplatniť určovaciu žalobu uvádza nezhodu o platnosť respektíve neplatnosť závetu po poručiteľovi.

Za aktuálne platnej a účinnej právnej úpravy by bolo možné hovoriť o žalobe na určenie právnej skutočnosti podľa § 137 písm. d) CSP. Dovolíme si však upozorniť na zásadný rozdiel, a to, že kým podľa § 406 zákona č. 142/1950 Zb. o konaní v občianskych právnych veciach (občiansky súdny poriadok) bolo nevyhnutné preukazovať naliehavý právny záujem, v prípade žaloby podľa

[6] GEŠKOVÁ, K.: *Určovacia žaloba.* Bratislava: C. H. Beck, 2023. s. 137.
[7] MRVA, M., TURČAN, M.: *Interpretácia a argumentácia v práve.* Bratislava: Wolters Kluwer s. r. o., 2016. s. 63.
[8] ŠTAJGR, F.: *Učebnica občianskeho procesného práva. II. prepracované a doplnené vydanie.* Bratislava: Osveta, n. p., 1959. s. 180.

§ 137 písm. d) CSP sa naliehavý právny záujem nepreukazuje. Ustanovenie § 137 písm. d) CSP je striktnejšie, keď žaloby na určenie právnych skutočností, ktoré nevyplývajú z osobitných právnych predpisov, ani nepripúšťa. Prípustnosť žalôb vyvolaných sporom o dedičské právo, ktorý vznikol v priebehu konania o dedičstve, za platnosti a účinnosti CSP, vyplýva z ustanovenia § 194 CMP.

Štajgr[9] ďalej vysvetľuje: *ak žalovaný už porušil žalobcovo právo, nemá spravidla zmyslu, aby súd vydával rozsudok preventívnej povahy.* Autor sa v predmetnej publikácii teda pomerne jednoznačne vyjadruje aj k problematike subsidiarity určovacej žaloby voči žalobe na plnenie. Z uvedeného je zrejmé, že už za účinnosti zákona č. 142/1950 Zb. o konaní v občianskych právnych veciach (občiansky súdny poriadok) bolo právnou teóriou jasne stanovené, že ak má žalobca možnosť podať žalobu na plnenie, nemožno sa domáhať určenia.

Na záver poukážeme na prístup k otázke litispendencie. Štajgr[10] uvádza, že pokiaľ bola podaná určovacia žaloba a popri nej žaloba na plnenie opierajúca sa o ten istý právny pomer alebo právo, nebolo možné v jednej z nich vidieť pre druhú prekážku *litispendencie*. Konať sa malo o oboch a o oboch malo byť aj vecne rozhodnuté.

3. Naliehavý právny záujem podľa zákona č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok

Ustanovenie § 80 Občianskeho súdneho poriadku možno vzhľadom na jeho obsah označiť za pomyselného predchodcu ustanovenia § 137 CSP. Obe uvedené ustanovenia totiž upravujú obsah žaloby, z ktorého vyvodzujeme demonštratívny výpočet jej druhov a súčasne obsahujú požiadavku preukázania naliehavého právneho záujmu.

§ 80 OSP: *Návrhom na začatie konania možno uplatniť, aby sa rozhodlo najmä:*

a) o osobnom stave (o rozvode, o neplatnosti manželstva, o určení, či tu manželstvo je alebo nie je, o určení rodičovstva, o osvojení, o spôsobilosti na právne úkony, o vyhlásení za mŕtveho);

b) o splnení povinnosti, ktorá vyplýva zo zákona, z právneho vzťahu alebo z porušenia práva;

c) o určení, či tu právny vzťah alebo právo je alebo nie je, ak je na tom naliehavý právny záujem.

Zaujímavosťou môže byť, že § 80 predstavoval pomerne stabilné ustanovenie. Občiansky súdny poriadok prešiel za svojej vyše 50 ročnej účinnosti (od 1. apríla 1964 do 30. júna 2016) mnohými novelami (spolu 87), no § 80 sa dotkla jediná zmena, a to v jeho písm. a). Ustanovenie § 80 písm. c) OSP, obsahujúce požiadavku naliehavého právneho záujmu ostalo po celý čas bez zmeny. V ďalšom texte sa tak zameriame na posúdenie, či naliehavý právny záujem prešiel istým vývojom aspoň v rámci právno-teoretických východísk, alebo aj v tomto ohľade je ukážkou stability.

Odborná literatúra[11] z 80tych rokov sa k určovacím žalobám vyjadruje pomerne stroho. Pripomína, že dôležitou súčasťou každého návrhu na začatie konania (žaloby) je uvedenie jeho

[9] Tamtiež. s. 181.
[10] Tamtiež. s 182.
[11] STEINER, V.: *Občianske procesné právo v teórii a praxi.* Bratislava: Obzor n. p., 1980. s. 126.

petitu. Ten sa odvíja práve od druhov návrhov na začatie konania v zmysle § 80 OSP. Ide o určovací návrh podľa § 80 písm. a) OSP, ktorým sa je možné domáhať výroku o osobnom stave - rozvod, neplatnosť manželstva, určení otcovstva, vyhlásenia za mŕtveho a ďalších. Pri uvedenom druhu návrhu sa pritom nevyžadovalo preukázanie naliehavého právneho záujmu, nakoľko ten je podľa autorov celkom samozrejmý. Tu možno vidieť istý posun od právnej úpravy obsiahnutej v zákone č. 142/1950 Zb. o konaní v občianskych právnych veciach (občiansky súdny poriadok), keď zákonodarca v OSP pristúpil v § 80 písm. a) k výslovnému ustanoveniu konaní iniciovaných určovacou žalobou (napr. určenie neplatnosti manželstva, určenie otcovstva / rodičovstva), v ktorých sa naliehavý právny záujem nepreukazoval (aj keď neopomíname fakt, že žaloby v zmysle § 80 písm. a) OSP sa týkali osobného stavu).

Ďalším druhom boli návrhy na plnenie (§ 80 písm. b) OSP) a nakoniec návrhy na určenie podľa § 80 písm. c) OSP. Práve pri poslednom druhu návrhov zákonodarca predpísal navrhovateľovi povinnosť preukázať naliehavý právny záujem, spätý s nevyhnutnosťou takéhoto určenia. V nadväznosti na hroziace nebezpečenstvo porušenia práva Steiner[12] uvádza, že účelom určovacieho výroku bolo, aby sa porušeniu práva predišlo (preventívny charakter). Nakoniec zdôrazňuje, že určovací výrok v zmysle § 80 písm. c) OSP sa nemohol týkať určenia existencie alebo neexistencie právnej skutočnosti (napr. pravosti listiny), len práva alebo právneho vzťahu. Nevedno však, či tým vylučoval možnosť napríklad žalôb na určenie platnosti / neplatnosti právnych úkonov *en bloc*, alebo len nepripúšťal, že taký typ určovacej žaloby by bolo možné subsumovať pod § 80 písm. c) OSP. Nevyjadril sa ani k otázke určovacích žalôb, pri ktorých naliehavý právny záujem preukazovať netreba a zaujímavosťou tiež je, že Steiner vo svojom výklade nikde výslovne neakcentuje ani subsidiaritu určovacej žaloby vo vzťahu k žalobe na plnenie, ani sa týmto vzťahom nezaoberá.

Mazák[13] je pri podávaní výkladu určovacích žalôb a potrebe preukazovania naliehavého právneho záujmu o čosi obšírnejší. Vo svojej publikácii uvádza, že určovacou žalobou sa možno domáhať, aby sa rozhodlo o určení či tu právny vzťah alebo právo je alebo nie je (kladná / negatívna určovacia žaloba), ak je na tom naliehavý právny záujem. Zároveň formuluje požiadavku, aby sa na preukázanie naliehavého právneho záujmu už v žalobe opísali také skutočnosti, z ktorých naliehavý právny záujem vyplynie. Pripomína, že preukázanie naliehavého právneho záujmu je potrebné len v tých prípadoch, kedy naliehavý právny záujem priamo nevyplýva zo zákona. Naliehavý právny záujem pritom zo zákona priamo vyplýval napríklad z ustanovenia § 77 vtedy účinného zákona č. 311/2001 Z. z. Zákonník práce (ďalej len „Zákonník práce“), upravujúceho neplatnosť skončenia pracovného pomeru.

[12] Tamtiež. s. 126.
[13] MAZÁK, J.: *Základy občianskeho procesného práva.* Bratislava: IURA EDITION spol. s r. o., 2002. s. 165 – 166.

4. Stručná odbočka k žalobe na určenie inej právnej skutočnosti

Kým Mazák naznačil, že pri istých typoch určovacích žalôb nie je preukazovanie naliehavého právneho záujmu nevyhnutné, autori komentáru k OSP z roku 2009[14] uvedenú skutočnosť konkrétne pomenovali ako „žalobu na určenie tzv. inej právnej skutočnosti". Priznali, že niektorí autori takúto možnosť *apriori* vylučujú, oni sa však priklonili k výkladu, podľa ktorého ustanovenie § 80 OSP obsahuje demonštratívny výpočet druhov návrhov. Pod žalobu o určenie inej právnej skutočnosti potom podraďujú: určenie existencie / neexistencie inej právnej skutočnosti, kde aj naliehavý právny záujem vyplýva priamo zo zákona, a preto ho netreba preukazovať. Príkladom môže byť už uvedený § 77 Zákonníka práce či určenie neplatnosti uznesenia valného zhromaždenia podľa § 131 ods. 2 vtedy účinného zákona č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník (ďalej len „Obchodný zákonník"). Uvedené potvrdzuje aj judikát ZSP 78/04 z.6: *Určovacou žalobou nie sú žaloby na určenie právnej skutočnosti, pri ktorých naliehavý právny záujem vyplýva z právneho predpisu - ako je to aj v prípade ustanovenia § 711 ods. 6 Občianskeho zákonníka - netreba ho osobitne preukazovať podľa § 80 písm. c) Občianskeho súdneho poriadku.*

Z uvedeného výkladu možno vyvodiť celkom zrejmý záver, že ustanovenie § 80 OSP obsahoval len demonštratívny výpočet druhov žalôb a okrem určovacích žalôb v zmysle § 80 písm. c) OSP mal žalobca možnosť uplatniť tiež určovaciu žalobu na určenie inej právnej skutočnosti. V takom prípade nebolo potrebné preukazovať naliehavý právny záujem, nakoľko ten vyplýval priamo zo zákona.

5. Späť k naliehavému právnemu záujmu a jeho konzekvenciám

Naliehavý právny záujem na určovacej žalobe bol teda prítomný vtedy, ak trval stav objektívnej právnej neistoty v právnom vzťahu medzi žalobcom a žalovaným a súčasne stav ohrozenia žalobcovho postavenia nebolo možné odstrániť inými prostriedkami právnej ochrany. Rovnako ako Steiner aj Mazák zdôrazňuje preventívnu funkciu určovacej žaloby a totožný výklad podáva aj v ďalších vydaniach[15] predmetnej publikácie z rokov 2004, 2007 a 2009, z čoho možno vyvodiť, že v právnej teórii ani praxi nedošlo k nijakému výraznému obratu v súvislosti s interpretáciou inštitútu naliehavého právneho záujmu.

Subsidiárnemu vzťahu medzi určovacou žalobou a žalobou na plnenie bola potom osobitná pozornosť venovaná v komentári k OSP.[16] Rovnako ako Števček,[17] autori komentáru

---

[14] ŠTEVČEK, M., FICOVÁ, S. a kol.: *Občiansky súdny poriadok. Komentár. 1. vydanie.* Praha: C. H. Beck, 2009. s. 190-192.

[15] MAZÁK, J.: *Základy občianskeho procesného práva. Druhé, podstatne prepracované a doplnené vydanie.* Bratislava: IURA EDITION spol. s r. o., 2004. s. 187.; MAZÁK, J.: *Základy občianskeho procesného práva. Tretie, podstatne prepracované a doplnené vydanie.* Bratislava: IURA EDITION spol. s r. o., 2007. s. 200.; MAZÁK, J.: *Základy občianskeho procesného práva. Štvrté, podstatne prepracované a doplnené vydanie.* Bratislava: IURA EDITION spol. s r. o., 2009. s. 227.

[16] ŠTEVČEK, M., FICOVÁ, S. a kol.: *Občiansky súdny poriadok. Komentár. 1. vydanie.* Praha: C. H. Beck, 2009. s. 190-192.

[17] ŠTEVČEK, M. a kol.: *Civilné právo procesné – Základné konanie a správne súdnictvo. (3. zmenené a doplnené vydanie).* Žilina: Eurokódex, s.r.o., 2014. s. 284

zdôraznili najmä, že určovacia žaloba nebola čo do naliehavého právneho záujmu opodstatnená tam, kde bolo možné žalovať na plnenie. Cieľom určovacej žaloby je predísť porušeniu práva. Ak však už k jeho porušeniu došlo, spravidla je možné žalovať priamo na plnenie a v takých prípadoch nemožno vzhliadnuť danosť naliehavého právneho záujmu. K tomu pozri judikát R 24/95 č. 3: *Naliehavý právny záujem v zmysle § 80 písm. c) OSP je daný vtedy, ak takéto určenie môže predísť žalobe na plnenie podľa § 80 písm. b) OSP.*

So subsidiaritou určovacej žaloby voči žalobe na plnenie súvisí tiež prekážka *litispendencie*. Vychádzajúc z premisy, že žaloba na plnenie konzumuje žalobu určovaciu, je nutné dospieť k nasledovným záverom. Pokiaľ sa v konaní o žalobe na plnenie súd potrebuje prejudiciálne vysporiadať s otázkou určenia platnosti / neplatnosti, existencie / neexistencie práva či právneho vzťahu, ktorý je predpokladom plnenia predstavujúceho predmet sporu, začatie takéhoto konania bude predstavovať prekážku *litispendencie* pre určovaciu žalobu. Uvedené platí napriek tomu, že výrok rozsudku v konaní o žalobe na plnenie neobsahuje výsledok posúdenia prejudiciálnej otázky. Rovnako sa k otázke *litispendencie* stavia aj Krajčo,[18] podľa ktorého žaloba na plnenie predstavuje prekážku *litispendencie* pre určovaciu žalobu v takom prípade, ak ide o rovnaké subjektívne právo. Tu upozorňujeme na rozdiel voči výkladu Štajgra,[19] ktorý prezentoval presne opačný názor – že v prípade podania určovacej žaloby ako aj žaloby na plnenie nebolo možné v jednej z nich vidieť pre druhú prekážku *litispendencie*, ale konať a rozhodnúť sa malo o oboch.

K problematike konzumovania určovacej žaloby žalobou na plnenia odkazujeme taktiež na judikát Z IV (s. 705): *Pre nedostatok naliehavého právneho záujmu v zmysle § 80 písm. c) OSP spravidla nemožno vyhovieť návrhu na rozhodnutie súdu určovacím výrokom, ak možno uplatniť nárok na plnenie.* Aj z uvedeného možno vyvodiť subsidiaritu určovacej žaloby voči žalobe na plnenie a zároveň vyššie spomínanú konzumáciu, kde sa o určení práva alebo právneho vzťahu rozhoduje ako o prejudiciálnej otázke v rámci konania o určení plnenia.

Dovolíme si tiež poznámku k pojmom právo a právny vzťah, s ktorým pracuje ustanovenie § 80 písm. c) OSP a ku ktorým sa na rozdiel od ostatných už zmienených publikácií autori komentáru k OSP[20] vyjadrili. Rozlišovanie uvedených pojmov považujú za významné s ohľadom na prípustnosť žalôb o určenie inej právnej skutočnosti. V kontraste s predmetným výkladom sú názory akademikov[21] prezentované v súčasnosti, podľa ktorých pojmy právo a právny vzťah v zmysle ustanovenia § 80 písm. c) OSP je potrebné vnímať ako pojmy s totožným obsahom.

---

[18] KRAJČO, J. a kol.: *Občiansky súdny poriadok. Komentár a súvisiace predpisy. III. aktualizované vydanie.* Bratislava: EUROUNION, spol. s r. o., 2004. s. 160.
[19] ŠTAJGR, F.: *Učebnica občianskeho procesného práva. II. prepracované a doplnené vydanie.* Bratislava: Osveta, n. p., 1959. s. 182.
[20] ŠTEVČEK, M., FICOVÁ, S. a kol.: *Občiansky súdny poriadok. Komentár. 1. vydanie.* Praha: C. H. Beck, 2009. s. 190.
[21] LÖWY, A. MEŇHARTOVÁ, S.: *Právny záujem v kontexte inštitútu určovacej žaloby.* IN: Žalobné právo. Zborník z medzinárodného vedeckého kongresu. Trnavské právnické dni. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2020. s. 201.

6. Povaha naliehavého právneho záujmu

Dôvodnou otázkou na záver je, aké možnosti mal súd v prípade, keď zistil, že naliehavý právny záujem daný nebol. Je zrejmé, že vydané rozhodnutie súdu bolo v neprospech žalobcu, ktorý naliehavý právny záujem nepreukázal. Otáznou je však forma a výrok tohto rozhodnutia, ktoré závisia tiež od posúdenia povahy naliehavého právneho záujmu.

Prvou možnosťou bolo zamietnuť určovaciu žalobu rozsudkom v zmysle § 152 OSP. Problémom však je, že *rozsudkom sa zásadne rozhoduje o veci samej. Vecou samou treba rozumieť žiadosť, ktorá je predmetom návrhu na začatie konania a o ktorej má súd rozhodnúť.*[22] Za predmet návrhu tak možno považovať právo alebo právny vzťah, ktorých existencia či neexistencia mala byť určená a nie naliehavý právny záujem. Druhou možnosťou potom bola forma uznesenia, ktorým by bolo možné rozhodnúť napríklad v prípade, keby sme na naliehavý právny záujem nahliadali ako na procesnú podmienku.

Z dobovej odbornej literatúry a rozhodovacej činnosti súdov vyplynuli nasledovné závery. Steiner[23] uvádza, že tvrdenie naliehavého právneho záujmu nie je podmienkou prípustnosti ani dôvodnosti návrhu, ale jednou z podmienok žalovateľnosti uplatneného nároku. V prípade, keď nie je naliehavý právny záujem daný, súd by mal takýto návrh zamietnuť, pričom zamietajúce rozhodnutie nadobúda nie materiálnu, ale formálnu právoplatnosť. Steiner z toho usudzuje, že rovnaký návrh preto možno podať opakovane a navrhovateľ bude mať možnosť v novom konaní naliehavý právny záujem preukázať. Inými slovami teda hovorí, že formou rozhodnutia bol síce zamietajúci rozsudok, ten však nevytváral prekážku *rei iudicatae.*

Mazák sa k predmetnej problematike nevyjadril a už vyššie citovaný komentár[24] uvádza, že *doktrína i pomerne konštantná judikatúra sa zhodli na tom, že naliehavý právny záujem je nevyhnutným predpokladom úspešnosti určovacej žaloby.* Súčasne však pripomína, že *ak súd zamieta určovaciu žalobu pre nedostatok naliehavého právneho záujmu, je vylúčené aby sa zároveň zaoberal vecou samou.*

Na mieste je preto ešte otázka prekážky *rei iudacatae.* Podľa judikátu R. č. 15/2005: *O prekážku veci rozsúdenej podľa § 159 ods. 3 OSP nejde, ak predchádzajúcim rozsudkom bola určujúca žaloba zamietnutá bez toho, aby súd záväzne posúdil existenciu právneho vzťahu medzi účastníkmi konania.* K *rei iudicatae* sa vyjadril aj Krajčo,[25] podľa ktorého nemožno konať o novej určovacej žalobe, okrem, ak nebola určovacia žaloba zamietnutá iba pre nedostatok naliehavého právneho záujmu.

Súdy k predmetnej otázke za účinnosti OSP pristupovali jednotne. Keď nevzhliadli naliehavý právny záujem, alebo ho žalobca nebol schopný preukázať, rozsudkom určovaciu žalobu zamietli.

---

[22] KRAJČO, J. a kol.: *Občiansky súdny poriadok. Komentár a súvisiace predpisy. III. aktualizované vydanie.* Bratislava: EUROUNION, spol. s r. o., 2004. s. 298.
[23] STEINER, V.: *Občianske procesné právo v teórii a praxi.* Bratislava: Obzor n. p., 1980. s. 126-127.
[24] ŠTEVČEK, M., FICOVÁ, S. a kol.: *Občiansky súdny poriadok. Komentár. 1. vydanie.* Praha: C. H. Beck, 2009. s. 191.
[25] KRAJČO, J. a kol.: *Občiansky súdny poriadok. Komentár a súvisiace predpisy. III. aktualizované vydanie.* Bratislava: EUROUNION, spol. s r. o., 2004. s. 160.

Záver

Po analýze jednotlivých súdnych rozhodnutí ako aj odborných právnických publikácií možno v súvislosti s inštitútom naliehavého právneho záujmu v zmysle procesných kódexov pred účinnosťou CSP zhrnúť nasledujúce závery: požiadavka naliehavého právneho záujmu úzko súvisela s preventívnou funkciou a subsidiárnym charakterom určovacej žaloby voči žalobe na plnenie. Pohľad na otázku *litispendencie* síce prešiel vývojom, ale odborná literatúra ako aj rozhodovacia činnosť súdov sa ustálili v tom, že začaté konanie o žalobe na plnenie predstavuje prekážku *litispendencie* pre žalobu určovaciu, ktorej právnym základom bol ten istý právny vzťah alebo právo.

Taktiež možno konštatovať, že naliehavý právny záujem bol podmienkou úspešnosti žaloby, teda že bez preukázania naliehavého právneho záujmu (v zákonom vyžadovaných prípadoch) sa žalobca nemohol úspešne domáhať určenia práva alebo právneho vzťahu. Jeho danosť súčasne neprezumovala výsledok konania o určovacej žalobe, respektíve neprezumovala úspech žalobcu v konaní.

Nakoniec, naliehavý právny záujem nepredstavoval vo svojej podstate procesnú podmienku. Odborná literatúra citovaná vyššie a nakoniec aj súdna prax sa zhodovali v tom, že v prípade absencie naliehavého právneho záujmu súd rozsudkom žalobu zamietol, a to bez toho, aby takéto rozhodnutie predstavovalo *rei iudicatae.*

Porovnaním uvedených záverov so súčasným chápaním naliehavého právneho záujmu možno konštatovať, že jeho podstata zostala aj po prijatí Civilného sporového poriadku nezmenená. Zásadnou novinkou, ktorú prinieslo ustanovenie § 137 CSP, je systematizácia pravidiel určujúcich, kedy je nevyhnutné naliehavý právny záujem preukazovať a kedy nie. Táto úprava reaguje snáď aj na polemiku, ktorá vznikla za účinnosti OSP a v zmysle ktorej bolo nutné naliehavý právny záujem preukazovať, len ak nevyplýval z osobitného právneho predpisu, vychádzajúc z presvedčenia, že ak vyplýval, nešlo o určovaciu žalobu podľa § 80 OSP, ale o žalobu na určenie „inej právnej skutočnosti".

Civilný sporový poriadok túto problematiku jednoznačne precizuje: pokiaľ ide o žaloby na určenie právnych skutočností (§ 137 písm. d) CSP), tieto sú prípustné len za predpokladu, že vyplývajú z osobitného právneho predpisu a naliehavý právny záujem dokazovať netreba. V prípade určovania práva (§ 137 písm. c) CSP) je nutné naliehavý právny záujem preukázať vždy, keď tento nevyplýva z osobitného právneho predpisu. Iné zásadné rozdiely v teoreticko-právnych východiskách či aplikačných výstupoch týkajúcich sa skúmaného inštitútu sme neobjavili.

Zoznam bibliografických odkazov:

Monografie a skriptá

1. GEŠKOVÁ, K.: *Určovacia žaloba.* Bratislava: C. H. Beck, 2023. 212 s. ISBN: 978-80-8232-037-7
2. ŠTEVČEK, M., STRAKA, R. a kol.: *Prednášky a texty z civilného procesu. Skriptá. 2. vydanie.* Bratislava: C. H. Beck, 2018. 188 s. ISBN: 978-80-89603-65-7
3. MRVA, M., TURČAN, M.: *Interpretácia a argumentácia v práve.* Bratislava: Wolters Kluwer s. r. o., 2016. 196 s. ISBN: 978-80-8168-390-9
4. ŠTAJGR, F.: *Učebnica občianskeho procesného práva. II. prepracované a doplnené vydanie.* Bratislava: Osveta, n. p., 1959. 587 s.
5. STEINER, V.: *Občianske procesné právo v teórii a praxi.* Bratislava: Obzor n. p., 1980. 600 s.
6. MAZÁK, J.: *Základy občianskeho procesného práva.* Bratislava: IURA EDITION spol. s r. o., 2002. 638 s. ISBN: 80-89047-42-4
7. MAZÁK, J.: *Základy občianskeho procesného práva. Druhé, podstatne prepracované a doplnené vydanie.* Bratislava: IURA EDITION spol. s r. o., 2004. 699 s. ISBN: 80-8078-016-1
8. MAZÁK, J.: *Základy občianskeho procesného práva. Tretie, podstatne prepracované a doplnené vydanie.* Bratislava: IURA EDITION spol. s r. o., 2007. 809 s. ISBN:978-80-8078-145-3
9. MAZÁK, J.: *Základy občianskeho procesného práva. Štvrté, podstatne prepracované a doplnené vydanie.* Bratislava: IURA EDITION spol. s r. o., 2009. 897 s. ISBN: 978-80-8078-275-7
10. ŠTEVČEK, M., FICOVÁ, S. a kol.: *Občiansky súdny poriadok. Komentár. 1. vydanie.* Praha: C. H. Beck, 2009. 955 s. ISBN: 978-80-7400-159-8
11. KRAJČO, J. a kol.: *Občiansky súdny poriadok. Komentár a súvisiace predpisy. III. aktualizované vydanie.* Bratislava: EUROUNION, spol. s r. o., 2004. 1163 s. ISBN: 80-88984-05-X
12. ŠTEVČEK, M. a kol.: *Civilné právo procesné – Základné konanie a správne súdnictvo. (3. zmenené a doplnené vydanie).* Žilina: Eurokódex, s.r.o., 2014. s. 284.

Periodiká (časopisy) a zborníky

1. GEŠKOVÁ, K.: *Princíp subsidiarity určovacej žaloby. 2. časť.* In: Bulletin slovenskej advokácie 6/2022. Bratislava: Slovenská advokátska komora, 2022. 55 s. ISSN: 1335-1079
2. LÖWY, A. MEŇHARTOVÁ, S.: *Právny záujem v kontexte inštitútu určovacej žaloby.* IN: Žalobné právo. Zborník z medzinárodného vedeckého kongresu. Trnavské právnické dni. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2020. 270 s. ISBN: 978-80-568-0234-2

SEKCIA DIGITÁLNEHO PRÁVA, PRÁVA TECHNOLÓGIÍ, MEDZINÁRODNÉHO A EURÓPSKEHO PRÁVA

Petr Gangur[1]

BOJ S ONLINE TERORISMEM V EU: JAK ÚPRAVU IMPLEMENTOVALO ČESKO A SLOVENSKO?

FIGHTING ONLINE TERRORISM IN THE EU: HOW HAVE THE CZECH REPUBLIC AND SLOVAKIA IMPLEMENTED THE REGULATION?

Abstrakt

Rizika terorismu neopomíjejí ani oblast internetu. Proti tomuto fenoménu se rozhodla bojovat Evropská regulace Nařízením (EU) 2021/784 ze dne 29. dubna 2021 o potírání šíření teroristického obsahu online. Nařízení představuje nový a poměrně flexibilní nástroj, jak odstraňovat obsah z internetu a chránit občany Unie před nezákonným obsahem. Jak ovšem napoví tento příspěvek, regulace vykazuje veliké deficity z hlediska přiměřenosti, subsidiarity a veřejné kontroly. Tyto problémy ovšem je možné překlenout z velké části regulací v každém členském státě, zpřesněním unijní legislativy. V případě České republiky a Slovenska jde ovšem o případy více méně minimalistické transpozice evropské legislativy. Mnohé rovněž napovídá tomu, že převzatá úprava má v obou státech pouze malou prioritu a nepředpokládá se rozsáhlé používání nástrojů v ní obsažených.

Klíčová slova: *Terorismus. Internet. Regulace. Legislativa. Subsidiarita.*

Abstract

The risks of terrorism do not exclude the internet. European regulation has decided to combat this phenomenon with Regulation (EU) 2021/784 of 29 April 2021 on combating the dissemination of terrorist content online. The Regulation is providing a new and relatively flexible tool to remove content from the internet and to protect EU citizens from illegal content. However, as this post will suggest, the regulation has major deficits in terms of proportionality, subsidiarity and public oversight. Though these problems can be largely overcome by regulation in each Member State by refining EU legislation. In the case of the Czech Republic and Slovakia, however, these are more or less minimalist transpositions of EU legislation. There is also much to suggest that the transposed legislation has only a low priority in both countries and that the instruments contained therein are not expected to be used on a large scale.

Key words: *Terrorism. Internet. Regulation. Legislation. Subsidiarity.*

---

[1] JUDr. Petr Gangur, 2. ročník prezenčního doktorského studia, katedra ústavního práva Právnické fakulty Univerzity Karlovy. E-mail: petr.gangur@prf.cuni.cz. ORCID: https://orcid.org/0009-0005-2422-744X. Tento výstup vznikl v rámci plnění projektu Specifického vysokoškolského výzkumu (SVV) Univerzity Karlovy č. 260 749 *„Globální změna světa a reakce veřejného práva na ni“*.

Úvod

Bojovat s online terorismem je složité – jakákoli razantnější úprava může vést k drastickému omezování svobody slova či práva na informace. Naopak, jakákoli symbolická úprava nás může vést k otázce, proč takovou úpravu vůbec máme a zda ji vůbec potřebujeme.

Zajímavé na případě Nařízení (EU) 2021/784 ze dne 29. dubna 2021 o potírání šíření teroristického obsahu online[2] je, že ho lze považovat v podstatě za obojí. Pokud hovoříme o pojetí *law in books*, jde o bezprecedentně silný nástroj, který skutečně může vést i k rozsáhlému omezování přístupu k internetovému obsahu. Lze ho považovat, optikou *law in action,* rovněž i za pouhý symbolický nástroj, neboť byly nástroje obsažené v tomto nařízení v Česku a na Slovensku používány spíše sporadicky.

Tento příspěvek má za ambici přiblížit čtenáři fungování tohoto nástroje na evropské úrovni, jeho provedení do práva českého a slovenského, a kriticky zhodnotit podstatné mezery designu tohoto Nařízení zejména, pokud jde o princip proporcionality, subsidiarity a pokud jde o požadavek veřejné kontroly nad vykonáváním veřejné moci.

Nařízení o potírání šíření teroristického obsahu online

Nařízení o potírání šíření teroristického obsahu online je obsahově mnohovrstevnaté, neboť upravuje i mezistátní spolupráci, problematiku doručování a podobné věci. Jeho meritem je ovšem tzv. příkaz k odstranění. Tento nástroj dává povinnost poskytovatelům online služeb odstranit do 1 hodiny závadný obsah podle Nařízení na pokyn orgánu vydávající tento příkaz.[3]

Pojďme se nyní podívat, kdo je kdo – z typologie je patrné, že v Nařízení hrají hlavní roli dvě osoby – poskytovatel online služeb a orgán vydávající příkaz.

Poskytovatel online služeb je v tomto případě jakákoli (zpravidla) právnická osoba provozující sociální síť. Poskytovatelem online služeb může být ovšem i vícero osob, kupř. i provozovatel internetových fór, provozovatel diskuzních fór pod mediálním obsahem a další. Bohužel, hranice, kdy přestává být takovýto provozovatel poskytovatel online služeb není zcela jasná. Kritériem proto, aby byla osoba povinna z tohoto Nařízení jsou taková, že musí jít o službu, která je poskytovaná:

zpravidla za úplatu,
na dálku,
elektronicky a
na individuální žádost příjemce služeb.[4]

Jak je z této definice patrné, jde o poměrně nejasnou definici, za kterou si lze představit i ty nejmenší diskuzní fóra na českém či slovenském internetu.

---

[2] Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2021/784 ze dne 29. dubna 2021 o potírání šíření teroristického obsahu online, celexové číslo 32021R0784. Dále jen „Nařízení".
[3] Čl. 3 Nařízení.
[4] Čl. 1 písm. b) Směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2015/1535 ze dne 9. září 2015 o postupu při poskytování informací v oblasti technických předpisů a předpisů pro služby informační společnosti, celexové číslo 32015L1535, na kterou odkazuje čl. 2 odst. 1 Nařízení.

Orgán vydávající příkaz stanovuje každý členský stát podle svého uvážení. Nařízení neurčuje žádné limity stran jeho nezávislosti, či postavení v systému dělby moci. Nemusí jít o orgán soudní, samotné Nařízení naopak připouští, že orgánem může být i orgán moci výkonné. Je sice pravdou, že v recitálech se Nařízení odkazuje na to, že by optimální zřejmě bylo, aby šlo o orgán nezávislý, nelze ovšem z textace považovat tento odkaz za normativní. V České republice i na Slovensku jde o Policii.[5]

V základním dvojstranném vztahu orgán vydávající příkaz a poskytovatel online služby ovšem samozřejmě chybí ta osoba, která závadný obsah veřejně rozšířila. Touto osobou je tzv. poskytovatel obsahu a kromě toho, že šíření obsahu musí být v jeho případě veřejné, a tedy šířené potenciálně neomezenému množství osob, Nařízení nestanovuje žádná další kritéria pro poskytovatele obsahu. Dosahu Nařízení se tedy lze vyhnout, pokud jde o šíření teroristického obsahu online soukromě – o soukromé šíření bez dosahu Nařízení by šlo i v případě kupř. uzavřené diskuzní skupiny na některé z online chatovacích platformách, jakými může být WhatsApp či Messenger.[6] Poskytovatel obsahu, tedy šiřitel škodlivého obsahu, se o odstranění obsahu podle tohoto Nařízení dozví, ovšem může k tomu tak dojít i se zpožděním z taktických důvodů, aby kupř. nebyla promarněna překvapivá policejní akce vůči poskytovateli obsahu.[7]

Výše byl zmíněn i „závadný obsah". Definice, co je vlastně možné přikázat k odstranění je nepochybně důležitá pro určení, jak veliký dopad může mít úprava v Nařízení na celý informační prostor. I zde ovšem narážíme na to, že praxe bude nejednotná. To, co vše může být předmětem příkazu k odstranění popisuje čl. 2 odst. 7 Nařízení, mimo jiné je to také podněcování ke spáchání teroristického trestného činu. Nařízení v tomto odkazuje na starší směrnici,[8] která ukládala členským státům povinnost implementovat do svého právního řádu několik teroristických trestných činů. Právě s odkazem na podněcování k těmto teroristickým trestným činům Nařízení podmiňuje odstranění obsahu příkazem k odstranění. Podněcování ovšem není jediným důvodem, důvodů je vícero, nicméně subsumpce pod podněcování poskytuje asi největší diskreci orgánu vydávajícímu příkaz. Může rovněž jít o odstranění obsahu, který získává osobu nebo skupinu osob ke spáchání nebo přispění ke spáchání některého z teroristických trestných činů, získává osobu nebo skupinu osob k účasti na činnostech související s teroristickými trestnými činy, poskytuje návod k výrobě nebo použití výbušnin nebo podobných látek či vyhrožuje spácháním některého z teroristických trestných činů.[9]

Nařízení má rovněž ambici poskytovat dostatek záruk transparentnosti vůči veřejnosti. Tato transparentnost má ovšem pouze velmi omezenou povahu – jak popíši dále, jde v podstatě jen o výroční zveřejňování statistických dat.

---

[5] Zákon č. 171/1993 Z. z., o Policajnom zbore; Zákon č. 67/2023 Sb., o některých opatřeních proti šíření teroristického obsahu online. Dále také „Prováděcí zákon".
[6] Bod 14 recitálu Nařízení.
[7] Čl. 11 odst. 3 Nařízení.
[8] Směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2017/541 ze dne 15. března 2017 o boji proti terorismu, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2002/475/SVV a mění rozhodnutí Rady 2005/671/SVV, celexové číslo 32017L0541. Odkaz na tuto směrnici lze v Nařízení spatřit na vícero místech, markantní je zejména čl. 2 Nařízení.
[9] Čl. 2 odst. 7 Nařízení.

Transparentnost je zajištěna výročními zprávami, které má za povinnost vydávat orgán vydávající příkaz k odstranění a také každý poskytovatel online služeb. Obsah těchto zpráv je ovšem skutečně minimalistický; čistě numericky popisuje počet vydaných, či v případě poskytovatelů přijatých příkazů k odstranění, počet případných správních či soudních sporů atp. Konkrétní (ne)existenci těchto zpráv popíši až níže, v kapitolách věnujícím se konkrétním státům. Lze ovšem alespoň přiblížit výroční zprávu o transparentnosti poskytovatele online služeb, společnosti Meta,[10] která provozuje sociální síť Facebook. Jak si je možné všimnout při zobrazení výroční zprávy, jde pouze o statistická data. Pozoruhodné je, že společnost Meta neeviduje žádné správní ani soudní řízení, které by rozporovalo vydání příkazu.

To lze přisoudit nešťastnému pojetí tohoto Nařízení. Orgánem vydávající příkaz k odstranění bude zpravidla Policie,[11] a tak je představa, že se kupříkladu anonymní uživatel internetu odhalí a započne svůj spor právě s policejním orgánem spíše méně představitelný. Policejní orgán se totiž ve stejný okamžik stává orgánem aplikující evropské právo a vydávající (zpravidla) správní rozhodnutí a zároveň zůstává orgánem činným v trestním řízení.

Transpozice v České republice

Provedení do právního řádu České republiky proběhlo zákonem č. 67/2023 Sb., o některých opatřeních proti šíření teroristického obsahu online.[12] Tento zákon stanovil jednotlivým kompetencím z Nařízení konkrétní aktéry. Opačný postup by byl ústavně problematický, neboť by ponechával kompetenci bez konkrétního orgánu, a tedy nevykonávanou.[13]

Povolána k vydávání příkazů k odstranění se stala specializovaná jednotka Policie České republiky – Národní centrála proti terorismu, extremismu a kybernetické kriminalitě. Podle důvodové zprávy vydává policejní orgán příkaz k odstranění jako správní rozhodnutí přezkoumatelné ve správním soudnictví.[14] Nicméně od běžného správního řízení tu jsou odchylky, kupř. odvolání nemá odkladný účinek.[15]

Povolaný k zasílání průběžných zpráv o fungování Nařízení v České republice Evropské komisi se stal Český telekomunikační úřad.[16] Pravomocí, resp. přerozdělení těchto pravomocí, je v zákoně vícero, pro zúžení obsahu tohoto pojednání hovořím o jádru tohoto Nařízení a

[10] META: European Union Terrorist Content Online Transparency Report. In European Commission [online]. Kalifornie: Meta, 2024 [cit.2025-03-28]. Dostupné na internetu: https://transparency.meta.com/sr/eu-online-report-fb-feb29-24

[11] EVROPSKÁ KOMISE: List of national competent authority (authorities) and contact points. In European Commission [online]. Brusel: Evropská komise, 2025 [cit.2025-03-28]. Dostupné na internetu: https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/internal-security/counter-terrorism-and-radicalisation/prevention-radicalisation/terrorist-content-online/list-national-competent-authority-authorities-and-contact-points_en

[12] Zákon č. 67/2023 Sb., o některých opatřeních proti šíření teroristického obsahu online. Dále také „Prováděcí zákon“.

[13] Čl. 2 odst. 3 ústavního zákona č. 1/1993Sb., Ústavy České republiky; Čl. 2 odst. 2 ústavního zákona č. 2/1993 Sb., Listiny základních práv a svobod.

[14] Důvodová zpráva k Prováděcímu zákonu.

[15] § 2 odst. 3 Prováděcího zákona.

[16] § 8 odst. 1 Prováděcího zákona.

ponechávám stranou kupříkladu to, jak funguje přeshraniční spolupráce v těchto věcech, kde je nadáno kompetencí Ministerstvo vnitra, neboť tuto úpravu nepovažuji za příliš palčivou.

Pozornost je naopak nutné obrátit k § 8 odst. 2 prováděcího zákona, který stanoví: *„Policie, ministerstvo a Úřad zveřejňují výroční zprávy podle čl. 8 nařízení.“* K tomuto ustanovení chybí i podrobné vysvětlení v důvodové zprávě. Není totiž jasné, zda jde o vydání jedné výroční zprávy podle čl. 8 ročně ve společné působnosti za všechny zmíněné orgány, či nikoli.

Bohužel, tato nuance není dosud vyjasněná. Česká republika totiž v rozporu s čl. 8 Nařízení nezveřejňuje výroční zprávy, chybí tedy informace o vydaných příkazech k odstranění za rok 2023 a rok 2024. Tuto informační asymetrii jsem se pokusil překlenout žádostí o informace směřovanou na Národní centrálu proti terorismu, extremismu a kybernetické kriminalitě.[17] V odpovědi mi Centrála sdělila, že ode dne účinnosti Prováděcího zákona až ke dni podání žádosti o informace[18] eviduje čtyři vydané příkazy odstranění, a to ze dnů 8. 12. 2023, 21. 6. 2024, 19. 7. 2024 a 19. 7. 2024. Bohužel, Centrála odmítla zveřejnit příkazy k odstranění, neboť jsou součástí trestního spisu.[19]

Alespoň nějakou odpověď na otázku, co Centrála v příkazech k odstranění požadovala odebrat nabízí Evropská komise. Ta ve své zprávě o fungování Nařízení ze dne 14. 2. 2024 uvádí, že ze strany České republiky eviduje dva příkazy k odstranění, a to vždy na sociální síti X (dříve Twitter).[20]

Obě odpovědi jsou nicméně ve vzájemném rozporu. Centrála uvádí, že do dne 14. 2. 2024 (datum vydání zprávy ze strany Evropské komise), vydala pouze jeden příkaz k odstranění, zato Evropské komise ve zprávě uvádí, že byly vydány dva příkazy k odstranění.

Centrála rovněž odmítla zveřejnit zprávu o transparentnosti a odkázala mne s tímto požadavkem na Český telekomunikační úřad.[21]

Transpozice na Slovensku

Implementace Nařízení do slovenského právního řádu se od české liší zejména tím, že se toliko novelizovaly dosavadní zákony. Těmito zákony je zákon o mediálnych službách a zákon o Policajnom zbore.[22] Stěžejní je patrně § 29b zákona o Policajnom zbore. Ten uvádí, že *„Policajt je oprávnený vydať poskytovateľovi hostingových služieb príkaz na odstránenie teroristického obsahu alebo na znemožnenie prístupu k nemu podľa osobitného predpisu.“*

---

[17] Dále také „Centrála“.
[18] Šlo o 20. 2. 2024.
[19] Pro úplnost je ovšem nutné poznamenat, že toto zdůvodnění považuji za problematické. Lze si totiž jen těžko představit, že každé správní rozhodnutí se stává nezveřejnitelným, jakmile se vyskytne v trestním spisu.
[20] ZPRÁVA KOMISE EVROPSKÉMU PARLAMENTU A RADĚ o provádění nařízení (EU) 2021/784 o potírání šíření teroristického obsahu online, celexové číslo 52024DC0064
[21] Bohužel, bez větší možnosti tuto informaci zpětně verifikovat, neboť veškerá další komunikace proběhla telefonicky mne Český telekomunikační úřad telefonicky odkázal na Ministerstvo vnitra. Ministerstvo vnitra mi v reakci telefonicky sdělilo, že očekávají dodatečné zveřejnění zpráv o transparentnosti za oba uplynulé roky, a to zřejmě ve společné působnosti za všechny tři orgány.
[22] Zákon č. 264/2022 Z. z. o mediálnych službách; Zákon č. 171/1993 Z. z., o Policajnom zbore

Zvláštním právním předpisem se v tomto kontextu rozumí Nařízení, jak uvádí i příslušná poznámka pod čarou. Pozoruhodným na této úpravě je potenciální personální dosah, neboť z textace zákona se zdá, že příkaz k odstranění může vydat jakýkoli policista na Slovensku. To by znamenalo i vyšší potenciální riziko zneužití, neboť zákon personálně vůbec neomezuje tuto pravomoc geograficky, specializací či hodností. Je pochopitelně možné, že Policie Slovenské republiky tuto úpravu dodatečně zpřesní vnitřním předpisem, do doby vydání tohoto příspěvku mi ovšem takový vnitřní předpis není znám.

Slovensko doposud podle dostupných zpráv nevydalo žádný příkaz k odstranění. Na rozdíl od České republiky totiž Rada pre mediálne služby[23] vydává výroční zprávy podle Nařízení, a to i vzdor tomu, že explicitní zákonné zmocnění k vydávání nemá. I přesto, že zprávy o transparentnosti ze strany Rady se omezují v podstatě jen na výčet nul, neboť u každé evidované hodnoty nedošlo ani k jedinému výskytu, v roce 2022 zpráva alespoň obsahovala další, podrobnější, informace o tom, jak slovenská policie bojuje s terorismem na svém území.[24]

Závěr

Příspěvek poukázal na problematické aspekty Nařízení (EU) 2021/784 ze dne 29. dubna 2021 o potírání šíření teroristického obsahu online, zejména na skutečnost, že orgány vydávající příkaz k odstranění jsou orgány moci výkonné bez efektivní veřejné kontroly. V České republice jde o pravomoc specializované jednotky policie, na Slovensku může příkaz vydat dokonce každý policista. Transparentnost, která má být zajištěna výročními zprávami je spíše symbolická; obsahuje totiž jen statistická data bez zařazení konkrétních příkazů do širšího kontextu. Východiskem z této situace by mělo být větší posílení transparentnosti, třeba cestou seznamů těchto příkazů vč. odůvodnění, i kdyby se mělo vydávat s časovým zpožděním, z důvodu zajištění národní bezpečnosti. Rovněž by bylo vhodné, kdyby orgánem vydávající tento příkaz byl orgán na výkonné moci nezávislý, typicky soud.

Seznam bibliografických odkazů

Internetové zdroje

1. EVROPSKÁ KOMISE: List of national competent authority (authorities) and contact points. In European Commission [online]. Brusel: Evropská komise, 2025 [cit.2025-03-28]. Dostupné na internetu: https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/internal-security/counter-terrorism-and-radicalisation/prevention-radicalisation/terrorist-content-online/list-national-competent-authority-authorities-and-contact-points_en.
2. GANGUR, P.: Analýza: Boj s teroristickým obsahem online v Evropské unii a České republice. In Institut H21 [online]. Praha: Institut H21, 2025 [cit.2025-03-28]. Dostupné

[23] Dále také „Rada“.

[24] Paralelně s tímto příspěvkem vznikala i obsáhlejší analýza k tomuto tématu, jejíž jsem autorem. Jde ovšem obsahem o oddělená díla. Srov. GANGUR, P.: Analýza: Boj s teroristickým obsahem online v Evropské unii a České republice. In Institut H21 [online]. Praha: Institut H21, 2025 [cit.2025-03-28]. Dostupné na internetu: https://www.ih21.org/aktuality/analyza-boj-s-teroristickym-obsahem-online-v-evropske-unii-a-ceske-republice

na internetu: https://www.ih21.org/aktuality/analyza-boj-s-teroristickym-obsahem-online-v-evropske-unii-a-ceske-republice.
3. META: European Union Terrorist Content Online Transparency Report. In European Commission [online]. Kalifornie: Meta, 2024 [cit.2025-03-28]. Dostupné na internetu: https://transparency.meta.com/sr/eu-online-report-fb-feb29-24.
4. *Právní předpisy*
5. Důvodová zpráva k zákonu č. 67/2023 Sb., o některých opatřeních proti šíření teroristického obsahu online.
6. Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2021/784 ze dne 29. dubna 2021 o potírání šíření teroristického obsahu online, celexové číslo 32021R0784.
7. Směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2015/1535 ze dne 9. září 2015 o postupu při poskytování informací v oblasti technických předpisů a předpisů pro služby informační společnosti, celexové číslo 32015L1535.
8. Směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2017/541 ze dne 15. března 2017 o boji proti terorismu, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2002/475/SVV a mění rozhodnutí Rady 2005/671/SVV, celexové číslo 32017L0541.
9. Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.
10. Zákon č. 171/1993 Z. z., o Policajnom zbore.
11. Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobody.
12. Zákon č. 264/2022 Z. z. o mediálnych službách.
13. Zákon č. 67/2023 Sb., o některých opatřeních proti šíření teroristického obsahu online.
14. ZPRÁVA KOMISE EVROPSKÉMU PARLAMENTU A RADĚ o provádění nařízení (EU) 2021/784 o potírání šíření teroristického obsahu online, celexové číslo 52024DC0064.

Kamila Herinková[1]

PRAVIDLA PROPAGACE PŘI POSKYTOVÁNÍ INVESTIČNÍCH SLUŽEB

MARKETING COMMUNICATIONS´ REQUIREMENTS WHEN PROVIDING INVESTMENT SERVICES

Abstrakt

Nejen v souvislosti s rozšiřováním způsobu propagace a nabízení investičních nástrojů a služeb prostřednictvím on-line platforem, při kterém dochází k zpřístupnění informací o investičních nástrojích širokému spektru potenciálních zákazníků, je kladen čím dále větší důraz na poskytování srozumitelných informací potenciálním zákazníkům v rámci propagace. Způsob uveřejnění a propagace investičních nástrojů a služeb může mít velký/rozhodující vliv na investiční rozhodnutí potenciálního zákazníka. Proto je nezbytné, aby zákazník již v této fázi disponoval veškerými relevantními informacemi ohledně vlastností investice. Tyto požadavky jsou promítnuty do povinností stanovených poskytovatelům investičních služeb, které jsou součástí pravidel jednání se zákazníky a vycházejí z unijní právní úpravy. Cílem příspěvku je představení klíčových povinností v rámci těchto pravidel propagace s ohledem na jejich zařazení do rámce dalších nástrojů na ochranu investorů.

Kľúčové slová: *Poskytovatelé investičních služeb. Obchodník s cennými papíry. Pravidla jednání se zákazníky. Propagační sdělení. Marketingová komunikace.*

Abstract

Not only in connection with the expansion of the method of promotion and offering of financial instruments and services via online platforms, in which information about investment instruments is made available to a wide range of potential clients, there is an increasing emphasis on providing understandable information to potential clients as part of the promotional requirements. The method of publication and promotion of financial instruments and investment services can have a large/decisive influence on the investment decision of the potential client. Therefore, it is essential that the client has already at this stage all relevant information regarding characteristics of the investment. These requirements are reflected in obligations imposed on investment service providers, which are the part of the rules of dealing with clients and they are based on EU legislation. The aim of this paper is to present key obligations within these promotion requirements with regard to their inclusion in the framework of other investor protection instruments.

[1] JUDr. Kamila Herinková, kamila.herinkova@centrum.cz, 2. ročník, kombinovaná forma studia, Katedra finančního práva a finanční vědy Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze.

Key words: *Investment service providers. Investment firm. Duties when dealing with clients. Marketing announcement. Marketing communication.*

Úvod

Počátky právní úpravy zaměřené na ochranu investorů lze spojovat s důsledky událostí souvisejícími s tzv. finanční krizí počínající rokem 2008. Nástroje na ochranu investorů provázejí celý prodejní proces investičních nástrojů v rámci různých fází interakce mezi poskytovatelem investičních služeb a zákazníkem, resp. potenciálním zákazníkem. Mezi takové nástroje řadíme např. tzv. požadavky na řízení produktů, posuzování přiměřenosti či vhodnosti s ohledem na typ poskytované investiční služby, poskytování náležitých předsmluvních informací atd. Propagační sdělení však zpravidla představují první kontakt mezi zákazníkem a „nabídkou produktů poskytovatele investičních služeb". Je tedy nezbytné, aby již tato prezentace investičních nástrojů a služeb obsahovala všechny relevantní údaje, nebyla zavádějící, a mohla tak sloužit rovněž k náležité porovnatelnosti nabízených investičních nástrojů a služeb[2].

Právní úprava

Právní úprava v oblasti pravidel propagace vychází v podstatě zcela z unijní právní úpravy. Mezi povinnosti poskytovatelů investičních služeb při nabízení a propagaci investičních služeb a nástrojů můžeme zařadit zejména povinnosti zavedené směrnicí Evropského parlamentu a Rady 2014/65/EU ze dne 15. května 2014 o trzích finančních nástrojů a o změně směrnic 2002/92/ES a 2011/61/EU (dále jen „směrnice MiFID II"), která upřesňuje pravidla propagace a zavádí požadavky na řízení produktů, které souvisejí s tvorbou a distribucí investičních nástrojů. Nutno říci, že právní úprava obsažená ve směrnici MiFID II má povahu maximální harmonizace, tedy členské státy se od těchto požadavků při transpozici nemohou odchýlit.

Požadavky na propagaci uvedené ve směrnici MiFID II, které jsou v českém právním řádu transponovány do zákona č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZPKT"), jsou podrobněji rozvedeny v nařízení Komise v přenesené pravomoci (EU) 2017/565, kterým se doplňuje směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/65/EU, pokud jde o organizační požadavky a provozní podmínky investičních podniků a o vymezení pojmů pro účely zmíněné směrnice (dále jen „nařízení 2017/565").

Podrobnější rozpracování požadavků na řízení produktů, kterými se však v rámci tohoto příspěvku budu věnovat pouze okrajově, a to zejména v kontextu on-line propagace, pak poskytuje směrnice Komise v přenesené pravomoci (EU) 2017/593 ze dne 7. dubna 2016, kterou se doplňuje směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/65/EU, pokud jde o ochranu finančních nástrojů a peněžních prostředků patřících zákazníkům, povinnosti při řízení produktů a pravidla vztahující se na poskytování nebo přijímání poplatků, provizí nebo jiných peněžních či nepeněžních výhod, které jsou v českém právním řádu transponovány do vyhlášky č. 308/2017 Sb., o podrobnější úpravě některých pravidel při poskytování investičních služeb, ve znění

[2] Blížek tomuto např. HOBZA, M.: Investiční služby v právní teorii a praxi. Praha : Leges, 2017. s. 25 a násl.

pozdějších předpisů. Další zpřesnění těchto požadavků nalezneme v Obecných pokynech ESMA k požadavkům na řízení produktů podle směrnice MiFID II (03/08/2023 | ESMA35-43-3448; dále jen „Obecné pokyny ESMA“), u nichž se Česká národní banka zavázala, že se jimi bude řídit.

Z hlediska právní úpravy týkající se tzv. udržitelného financování s ohledem na povinnost zamezit tzv. greenwashingu, můžeme uvést dále nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2020/852 ze dne 18. června 2020 o zřízení rámce pro usnadnění udržitelných investic a o změně nařízení (EU) 2019/2088 (dále jen „nařízení o taxonomii“) a nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2019/2088 ze dne 27. listopadu 2019 o zveřejňování informací souvisejících s udržitelností v odvětví finančních služeb (dále jen „SFDR“) jako nařízení, která stanovují hlavní požadavky v oblasti udržitelných investic a způsobu informování o nich.

Z širšího pohledu zde můžeme rovněž zmínit obecnou právní úpravu směrnice Evropského parlamentu a Rady 2005/29/ES ze dne 11. května 2005 o nekalých obchodních praktikách vůči spotřebitelům na vnitřním trhu a o změně směrnice Rady 84/450/EHS, směrnic Evropského parlamentu a Rady 97/7/ES, 98/27/ES a 2002/65/ES a nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 2006/2004 (dále jen „směrnice o nekalých obchodních praktikách“) a směrnice Evropského parlamentu a Rady 2006/114/ES ze dne 12. prosince 2006 o klamavé a srovnávací reklamě (dále jen „směrnice o klamavé a srovnávací reklamě“), která se i v oblasti investičních služeb použije v případě, že příslušnou oblast MiFID II, resp. ZPKT neupravuje. V českém právním řádu oblast nekalých obchodních praktik upravuje zákon č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZOchSpotř“), kterým byla transponována příslušná ustanovení směrnice o nekalých obchodních praktikách. ZOchSpotř vymezuje nekalé obchodní praktiky[3] a jejich užití před rozhodnutím ohledně koupě, v průběhu rozhodování a po učinění rozhodnutí zakazuje. Definici klamavé a srovnávací reklamy nalezneme v zákoně § 2977 a 2980 zákona č. 89/2012 Sb, občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, v rámci právní úpravy nekalé soutěže. Obecné korektivy pro reklamu pak stanoví v českém právním řádu zákon č. 40/1995 Sb., o regulaci reklamy, ve znění pozdějších předpisů. Uvádí např., že reklama nesmí být v rozporu s dobrými mravy, zejména nesmí obsahovat diskriminaci z důvodů rasy, pohlaví nebo národnosti nebo napadat náboženské nebo národnostní cítění apod.

Pravidla propagace podle směrnice MiFID II, resp. ZPKT

Požadavky v oblasti propagace jsou promítnuty do povinností stanovených poskytovatelům investičních služeb, které jsou součástí pravidel jednání se zákazníky. Poskytovateli investičních služeb jsou zejména obchodníci s cennými papíry, ale též např.

[3] § 4 odst. 1 ZOchSpotř uvádí: „*Obchodní praktika je nekalá, je-li v rozporu s požadavky odborné péče a podstatně narušuje nebo je způsobilá podstatně narušit ekonomické chování spotřebitele, kterému je určena, nebo který je jejímu působení vystaven, ve vztahu k výrobku nebo službě. Je-li obchodní praktika zaměřena na určitou skupinu spotřebitelů, posuzuje se podle průměrného člena této skupiny*.“ § 4 odst. 3 větá první ZOchSpotř rozděluje nekalé obchodní praktiky následovně: „*Nekalou obchodní praktikou se rozumí zejména klamavé konání podle § 5 nebo klamavé opomenutí podle § 5a a agresivní obchodní praktika podle § 5b*.“ Obchodní praktiky, které se považují za nekalé vždy, jsou uvedeny v příloze č. 1 a 2 ZOchSpotř.

investiční zprostředkovatelé[4] (dále souhrnně jen „OCP“). OCP má obecnou povinnost při jednání se zákazníkem jednat s odbornou péčí, tj. zejména jednat kvalifikovaně, čestně a spravedlivě a v nejlepším zájmu zákazníků. Tato povinnost je dále ve vztahu k jeho komunikaci specifikována tak, že OCP je povinen v rámci jakékoliv komunikace se zákazníkem, včetně osobního jednání nebo propagačního sdělení, týkající se investičních služeb nebo investičních nástrojů nepoužívat nejasné, nepravdivé, zavádějící nebo klamavé informace. Tato povinnost se tedy vztahuje nikoliv pouze specificky na propagační sdělení, nýbrž na jakékoliv informace poskytnuté zákazníkovi, resp. potenciálnímu zákazníkovi, a to v jakékoliv formě. OCP má rovněž povinnost zřetelné identifikace propagačních sdělení.

V rámci nařízení 2017/565 jsou pak rozvedeny nezbytné obsahové náležitosti propagačních sdělení a způsob prezentace různých specifických informací, např. údajů o historické výkonnosti investičních nástrojů, odhadů budoucích výnosů, srovnávání investičních nástrojů a výhod investičních služeb či investičních nástrojů. Je zde rovněž uveden specifický požadavek, aby OCP přihlíželi k tomu, aby zobrazované informace byly dostačující a byly prezentovány způsobem, u něhož je pravděpodobné, že mu porozumí průměrný příslušník skupiny, které jsou určeny nebo která se pravděpodobně stane jejich příjemcem[5].

Odpovědnost OCP za obsah propagačního sdělení třetí osoby

V souvislosti s pravidly propagace je rovněž nezbytné zmínit odpovědnost OCP za obsah propagace třetích osob, pokud OCP tuto propagaci využívá k propagaci svých investičních služeb či nástrojů. Typicky se může jednat např. o odkaz na internetových stránkách OCP na internetové stránky třetích osob, či v případě využití finfluencerů k propagaci investičních služeb OCP.

Tato povinnost souvisí s povinností nastavení náležitého systému vnitřní kontroly[6] nad poskytovanými informacemi a průběžným pravidelným monitorováním takovéto propagační činnosti[7]. Tedy OCP se nemůže zbavit odpovědnosti za obsah těchto internetových stránek pouze tím, že uvede, že se nejedná o jeho internetové stránky. V případě využití finfluencerů či jiných

---

[4] Důvodová zpráva k zákonu č. 204/2017 Sb., kterým se mění zá kon č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, v této věci uvádí: „*Poskytovatelem investičních služeb se tak pro tyto účely rozumí ne jen obchodník s cennými papíry, ale též investiční zprostředkovatel, investiční společnost poskytující investiční služby [činnosti po dle § 11 odst. 1 písm. c) až f) ZISIF; viz též § 33 ZISIF], organizátor regu lovaného trhu při provozování mnohostranného obchodního systému nebo organizovaného obchodního systému a zahraniční osoba posky tující investiční služby v ČR prostřednictvím pobočky po dle § 24 (osoba poskytující investiční služby bez pobočky nepodléhá dohledu ČNB a tudíž se ani neřídí českým právem v takovém rozsahu jako osoba s pobočkou). Tento koncept je materiálně použit i u vázaného zástupce při vymezení ‚zastoupeného‘ v § 32a odst. 3*.“

[5] Obdobné ustanovení nalezneme v ZOchSpotř v rámci definice nekalé obchodní praktiky.

[6] Např. § 12a odst. 1 písm. b) ZPKT.

[7] Srovnej k tomuto Stanovisko České národní banky Odpovídá obchodník s cennými papíry za propagační činnost introducing brokera i v případě, kdy výkonem této činnosti pověřil osobu, která není poskytovatelem investičních služeb ani ve skutečnosti žádnou investiční službu neposkytuje? [online]. ID: RS2017-11, datum zveřejnění 17. 7. 2017 [cit.2025-03-28]. Dostupné z: https://www.cnb.cz/cs/dohled-financni-trh/legislativni-zakladna/stanoviska-k-regulaci-financniho-trhu/RS2017-11/.

osob k propagaci svých služeb je OCP rovněž povinen prostřednictvím těchto osob dodržovat výše zmíněné požadavky a pravidelně kontrolovat obsah nastavené propagace[8].

Propagace z hlediska požadavků na řízení produktů

Oblast dodržování požadavků na řízení produktů (rovněž nazývanými jako „produktové řízení“ či „product governance“) souvisí s povinnostmi v oblasti nabízení a doporučování investičních nástrojů. Záměrem požadavků na řízení produktů je zamezit nabízení a distribuci investičních nástrojů zákazníkům mimo jejich cílový trh nebo do negativního cílového trhu. Cílový trh představuje, zjednodušeně řečeno, cílovou skupinu koncových zákazníků příslušného nástroje vymezenou alespoň pěti kategoriemi uvedenými v bodě 19 Obecných pokynů ESMA. Zákazníkům by tedy měly být nabízeny a doporučovány investiční nástroje, které jsou slučitelné s jejich charakteristikami, potřebami a cíli. Předpokladem splnění této povinnosti je rovněž zvolení vhodné distribuční strategie, jejíž součástí je i marketingová komunikace[9]. OCP má tedy povinnost zvážit, zda je zvolený způsob marketingové komunikace vhodný s ohledem na druh nabízeného nebo doporučovaného investičního nástroje a zvolené investiční služby, prostřednictvím které bude prodáván (zejména z hlediska jeho rizikovosti či komplexnosti). Pro aktivní propagaci tedy budou zpravidla vhodné investiční nástroje s široce vymezeným cílovým trhem, tedy zejména ty konzervativnější, jednodušší a méně rizikovější. Naopak pro investiční nástroje s úžeji vymezeným cílovým trhem, tedy ty rizikovější, komplexnější nebo nástroje se specifickými vlastnostmi bude vhodnější nabízení pouze omezené skupině zkušených zákazníků v oblasti investování s obdobnými nástroji, či nabízení na základě podnětu zákazníků.

Specifickými propagačními kanály jsou pak on-line komunikační kanály zahrnující internetové stránky OCP, YouTube kanál, podcasty, sociální sítě atd. Specifičnost těchto kanálů spočívá zejména v tom, že jsou přístupné neomezenému okruhu osob, tedy i nezkušeným zákazníkům či zákazníkům s omezenými znalostmi v oblasti investic. Propagaci rizikových investičních nástrojů prostřednictvím těchto kanálů by tedy OCP měl náležitě zvážit. V tomto ohledu lze rovněž zmínit absenci definice „nabídky“/„nabízení“ investičních nástrojů v rámci požadavků na řízení produktů. V praxi tedy může být nejednoznačné, zda v rámci zobrazování/zpřístupňování investičních nástrojů např. prostřednictvím internetových stránek OCP, či jeho internetového nebo mobilního bankovnictví dochází k „nabízení“ investičních nástrojů, se kterým spojují požadavky na řízení produktů další povinnosti. Rozhodnujícími atributy v rámci tohoto posuzování bude zejména detailnost a uspořádání nabídky zobrazovaných investičních nástrojů, zdůrazňování jejich výhod a celková schopnost internetové stránky/prostředí aplikace vyvolat u zákazníka (návštěvníka této stránky/aplikace) dojem, že jsou investiční nástroje pro něj vhodné.

---

[8] Srovnej k tomuto Stanovisko České národní banky Upozornění České národní banky pro poskytovatele investičních služeb spolupracující s finfluencery [online]. Datum zveřejnění 23. 1. 2025 [cit.2025-03-28]. Dostupné z: https://www.cnb.cz/cs/dohled-financni-trh/ochrana-spotrebitele/upozorneni/Upozorneni-Ceske-narodni-banky-pro-poskytovatele-investicnich-sluzeb-spolupracujici-s-finfluencery/.

[9] Např. body 38, 56 a 59 Obecných pokynů ESMA.

Propagace investičních nástrojů s prvky udržitelnosti

Do oblasti propagace se rovněž promítá oblast tzv. udržitelného financování se zaměřením na problematiku tzv. „*greenwashingu*“, tedy zejména užívání názvů/popisu investičních nástrojů, které jsou schopné vyvolat v osobách, jimž jsou tyto informace určeny, dojem, že jsou šetrné k životnímu prostředí v rozporu s relevantní právní úpravou (např. v případě uvedení pojmů „udržitelných“/„zelených“/„ESG“ investic/investičních nástrojů a dále z hlediska popisu vlastností těchto produktů)[10]. Obecně lze říci, že při porušení těchto pravidel dochází k porušení § 15a odst. 1 ZPKT, tedy povinnosti nepoužívat nepravdivé, zavádějící nebo klamavé informace[11]. Přestože nejsou nastavena obecně závazná pravidla v oblasti propagace investičních nástrojů s prvky udržitelnosti[12], lze obecně konstatovat, že při propagaci udržitelných investic by propagační sdělení mělo uvádět alespoň rozlišení investic podle čl. 2 bodu 7 nařízení 2017/565, tedy rozlišovat mezi třemi typy investičních nástrojů, které se vyznačují rozdílnou mírou ambicí v oblasti udržitelnosti. Jedná se o nástroje investující do environmentálně udržitelných investic ve smyslu nařízení o taxonomii, nástroje investující do udržitelných investic ve smyslu SFDR a nástroje, které zohledňují hlavní nepříznivé dopady na faktory udržitelnosti (typicky se bude jednat například o investování do nástrojů spojených s investiční strategií založenou na vyloučení investic do určitých sektorů na základě předem určených kritérií).

Závěr

Regulace finančního trhu klade velký důraz na transparentnost poskytovaných informací, a to včetně těch, které jsou součástí propagačních sdělení. Míra těchto požadavků v oblasti poskytování investičních služeb je v předpisech regulujících finanční trh nejpodrobnější, např. oproti právní úpravě vztahující se k neinvestičním bankovním produktům[13].

Problematickými oblastmi této právní úpravy, které mohou způsobovat a způsobují nejasnosti při interpretaci a aplikaci příslušných ustanovení jsou zejména výkladové nejasnosti některých pojmů (např. pojmu „nabízení“ z hlediska požadavků na řízení produktů), terminologická nejednotnost unijních a českých právních předpisů a metody recepce unijní právní úpravy do českého právního řádu, a to zejména s ohledem na jejich rozmanitost a různou

---

[10] Srovnej v této věci Final Report on Greenwashing [online]. Datum zveřejnění 4 June 2024, ESMA36-287652198-2699 [cit.2025-03-28]. Dostupné z: https://www.esma.europa.eu/sites/default/files/2024-06/ESMA36-287652198-2699_Final_Report_on_Greenwashing.pdf.

[11] Klamavou informací je i informace pravdivá, která vzhledem k souvislosti, v níž byla použita, může uvést v omyl. Blíže k tomuto HUSTÁK, Z. – SMUTNÝ, A.: Investiční služby a nástroje po rekodifikaci. Praha : C. H. Beck, s.r.o., 2016. s. 193 a násl.

[12] Např. čl. 13 odst. 1 SFRD v této věci uvádí pouze: „*Aniž jsou dotčeny přísnější odvětvové právní předpisy, zejména směrnice 2009/65/ES, 2014/65/EU a (EU) 2016/97 a nařízení (EU) č. 1286/2014, účastníci finančního trhu a finanční poradci zajistí, aby jejich marketingová sdělení nebyla v rozporu s informacemi zveřejněnými podle tohoto nařízení.*“

[13] Blíže k tomuto např. HUSTÁK, Z.: Klamavá reklama v oblasti finančních služeb – poznámky k aktuálním nástrojům ochrany spotřebitele. In Obchodněprávní revue : odborný recenzovaný časopis pro obchodní právo a právo finančních trhů, Praha : C.H. Beck, roč. 4, 2012, č. 3. ISSN 1803-6554, s. 129 a násl. Přestože článek popisuje právní úpravu k datu jeho sepsání, a tedy i před účinností MiFID II, lze v rámci tohoto článku vycházet z jeho obecných závěrů.

míru obecné závaznosti (např. značné množství prováděcích nařízení s přímou aplikovatelností, či podrobné zpřesňování požadavků prostřednictvím Obecných pokynů ESMA).

Tuto právní úpravu lze jistě hodnotit pozitivně. Na druhou stranu, s rostoucími dalšími požadavky na poskytování informací zákazníkům, hrozí tzv. přeinformovanost investorů[14], s ohledem na množství a komplexnost jim poskytovaných informací, a to i z hlediska stále větší složitosti těchto informací a zde užívaných odborných termínů (viz např. vymezení různých typů investičních nástrojů s prvky udržitelnosti).

Zoznam bibliografických odkazov

Monografie a skriptá

1. HOBZA, Z.: Distribuce investičních nástrojů a její právní regulace. Praha : Leges, 2016. 96 s. ISBN 978-80-7502-152-6
2. HOBZA, M.: Investiční služby v právní teorii a praxi. Praha : Leges, 2017. 136 s. ISBN 978-80-7502-225-7
3. HUSTÁK, Z. – SMUTNÝ, A.: Investiční služby a nástroje po rekodifikaci. Praha : C. H. Beck, s.r.o., 2016. 292 s. ISBN 978-80-7400-533-6.

Periodiká (časopisy) a zborníky resp. state v nich uverejnené

1. HUSTÁK, Z.: Klamavá reklama v oblasti finančních služeb – poznámky k aktuálním nástrojům ochrany spotřebitele. In Obchodněprávní revue : odborný recenzovaný časopis pro obchodní právo a právo finančních trhů, Praha : C.H. Beck, roč. 4, 2012, č. 3. ISSN 1803-6554, s. 129 a násl.

Internetové zdroje

1. Final Report on Greenwashing [online]. Datum zveřejnění 4 June 2024, ESMA36-287652198-2699 [cit.2025-03-28]. Dostupné z: https://www.esma.europa.eu/sites/default/files/2024-06/ESMA36-287652198-2699_Final_Report_on_Greenwashing.pdf
2. Obecné pokyny ESMA k požadavkům na řízení produktů podle směrnice MiFID II [online]. ESMA35-43-3448 ze dne 3. 8. 2023 [cit.2025-03-28]. Dostupné z: https://www.esma.europa.eu/sites/default/files/2023-08/ESMA35-43-3448_Guidelines_on_product_governance_CS.pdf
3. Stanovisko České národní banky Odpovídá obchodník s cennými papíry za propagační činnost introducing brokera i v případě, kdy výkonem této činnosti pověřil osobu, která není poskytovatelem investičních služeb ani ve skutečnosti žádnou investiční službu neposkytuje? [online]. ID: RS2017-11, datum zveřejnění 17. 7. 2017 [cit.2025-03-28].

[14] Reakcí na hrozící „přeinformovanost" je např. koncept sdělení klíčových informací s cílem umožnit přehledné porovnání investic definovaných nařízením Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1286/2014 ze dne 26. listopadu 2014 o sděleních klíčových informací týkajících se strukturovaných retailových investičních produktů a pojistných produktů s investiční složkou. Blíže k tomuto např. HOBZA, Z.: Distribuce investičních nástrojů a její právní regulace. Praha : Leges, 2016. s. 85 a násl.

Dostupné z: https://www.cnb.cz/cs/dohled-financni-trh/legislativni-zakladna/stanoviska-k-regulaci-financniho-trhu/RS2017-11/

4. Stanovisko České národní banky Upozornění České národní banky pro poskytovatele investičních služeb spolupracující s finfluencery [online]. Datum zveřejnění 23. 1. 2025 [cit.2025-03-28]. Dostupné z: https://www.cnb.cz/cs/dohled-financni-trh/ochrana-spotrebitele/upozorneni/Upozorneni-Ceske-narodni-banky-pro-poskytovatele-investicnich-sluzeb-spolupracujici-s-finfluencery/

Právne predpisy

1. Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/65/EU ze dne 15. května 2014 o trzích finančních nástrojů a o změně směrnic 2002/92/ES a 2011/61/EU
2. Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2005/29/ES ze dne 11. května 2005 o nekalých obchodních praktikách vůči spotřebitelům na vnitřním trhu a o změně směrnice Rady 84/450/EHS, směrnic Evropského parlamentu a Rady 97/7/ES, 98/27/ES a 2002/65/ES a nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 2006/2004
3. Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2006/114/ES ze dne 12. prosince 2006 o klamavé a srovnávací reklamě
4. Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2019/2088 o zveřejňování informací souvisejících s udržitelností v odvětví finančních služeb
5. Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1286/2014 ze dne 26. listopadu 2014 o sděleních klíčových informací týkajících se strukturovaných retailových investičních produktů a pojistných produktů s investiční složkou
6. Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2020/852 ze dne 18. června 2020 o zřízení rámce pro usnadnění udržitelných investic a o změně nařízení (EU) 2019/2088
7. Nařízení Komise v přenesené pravomoci (EU) 2017/565, kterým se doplňuje směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/65/EU, pokud jde o organizační požadavky a provozní podmínky investičních podniků a o vymezení pojmů pro účely zmíněné směrnice
8. Směrnice Komise v přenesené pravomoci (EU) 2017/593 ze dne 7. dubna 2016, kterou se doplňuje směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/65/EU, pokud jde o ochranu finančních nástrojů a peněžních prostředků patřících zákazníkům, povinnosti při řízení produktů a pravidla vztahující se na poskytování nebo přijímání poplatků, provizí nebo jiných peněžních či nepeněžních výhod
9. Zákon č. 634/1992 Sb., *o ochraně spotřebi*tele*,* ve znění pozdějších předpisů
10. Zákon č. 40/1995 Sb., *o regulaci reklamy,* ve znění pozdějších předpisů
11. Zákon č. 256/2004 Sb., *o podnikání na kapitálovém trhu,* ve znění pozdějších předpisů
12. Zákon č. 89/2012 Sb., *občanský zákoník*, ve znění pozdějších předpisů
13. Vyhláška č. 308/2017 Sb., *o podrobnější úpravě některých pravidel při poskytování investičních služeb,* ve znění pozdějších předpisů

Martin Minka[1]

AKTUÁLNE VÝZVY PRÁVNEJ ÚPRAVY A POUŽITIA INFORMAČNO-TECHNICKÝCH PROSTRIEDKOV V ZMYSLE ZÁKONA O OCHRANE PRED ODPOČÚVANÍM

THE CURRENT CHALLENGES OF LEGAL REGULATION AND USE OF INFORMATION-TECHNICAL MEANS IN ACCORDANCE WITH THE LAW ON PROTECTION AGAINST INTERCEPTION

Abstrakt

Práca skúma aktuálnu legislatívnu úpravu a aspekty aplikačnej praxe v oblasti použitia informačno-technických prostriedkov mimo trestného konania, pričom poukazuje na konkrétne výzvy s ohľadom na technologický pokrok v oblasti kybernetickej bezpečnosti a nástup nástrojov založených na technológii umelej inteligencie, ktoré sú dostupné širokej verejnosti. Úvodom autor pristupuje ku komparatistike právnych predpisov upravujúcich použitie informačno-technických prostriedkov v rámci trestného konania a mimo trestného konania s poukazom na výnimku ustanovenú pre Policajný zbor Slovenskej republiky a jej súvisiace limitácie, ako aj vyzdvihnutiu osobitostí inštitútov príkazu a súhlasu. Práca v druhej časti pokračuje analýzou správ Výboru Národnej rady Slovenskej republiky pre obranu a bezpečnosť o stave použitia informačno-technických prostriedkov vydaných v priebehu uplynulých piatich kalendárnych rokov. Následnou syntézou autor na základe obsiahnutých dát pomenúva konkrétne zistenia formulované s ohľadom na aktuálnu dynamiku technologického pokroku a možnosť manipulácie reality modernými technológiami, najmä nástrojmi fungujúcimi na základe umelej inteligencie. Rovnako definuje potrebné úpravy legislatívy, aby zákonodarca dokázal efektívne reagovať na materiálne pramene práva v oblasti informačno-technických prostriedkov a zabezpečil oprávnenými orgánom účinné právne nástroje na výkon svojej pôsobnosti.

Kľúčové slová: *Informačno-technické prostriedky. Právo na ochranu súkromia. Záznam telekomunikačnej prevádzky. Legislatívna úprava odpočúvania. Odpočúvanie mimo trestného konania.*

Abstract

The work examines the current legislative regulation and aspects of application practice in the field of the use of information and technical means outside criminal proceedings, while pointing out specific challenges with regard to technological progress in the field of cybersecurity and the emergence of tools based on artificial intelligence technology, which are available to the general public. In the introduction, the author approaches the comparative analysis of legal regulations regulating the use of information and technical means within criminal proceedings

[1] Bc. Martin Minka, 1. ročník, 2. stupeň štúdia, martin.minka@student.umb.sk

and outside criminal proceedings, pointing out the exception established for the Police Force of the Slovak Republic and its related limitations, as well as highlighting the specificities of the institutes of order and consent. In the second part, the work continues with an analysis of reports of the Committee of the National Council of the Slovak Republic for Defense and Security on the state of use of information and technical means issued over the past five calendar years. In the subsequent synthesis, the author names specific findings formulated with regard to the current dynamics of technological progress and the possibility of manipulating reality with modern technologies, especially tools operating on the basis of artificial intelligence. It also defines the necessary legislative amendments so that the legislator can effectively respond to the material sources of law in the field of information and technical means and provide authorized bodies with effective legal tools to exercise their powers.

Key words: *Information and technical means. Right to privacy. Telecommunications traffic record. Legislative regulation of eavesdropping. Eavesdropping outside criminal proceedings.*

Úvod

Problematika odpočúvania ako významného zásahu do súkromia osoby chráneného právnymi predpismi má pevné zakotvenie v niekoľkých normatívnych aktoch. Slovenské právo rozlišuje dva režimy využitia informačno-technických prostriedkov (ďalej tiež „ITP"), ktoré pre tieto účely legislatívne vymedzuje a následne zveruje kompetencie jednotlivých orgánom štátnej moci, ktoré sú takto oprávnené na legitímne zasahovanie do súkromia osôb.[2]

Právny rámec pre použitie informačno-technických prostriedkov v rámci trestného konania alebo v súvislosti s trestným konaním ustanovuje zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov (ďalej len „Trestný poriadok") definujúci informačno-technické prostriedky a stanovujúci možnosti použitia informácií získanými ITP[3]. Rovnocennú úpravu pre situácie nesúvisiace s trestným konaním alebo situácie predchádzajúce trestnému konaniu predstavuje zákon č. 166/2003 Z. z. o ochrane pred neoprávneným použitím informačno-technických prostriedkov a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o ochrane pred odpočúvaním) v znení neskorších predpisov (ďalej len „Zákon o ochrane pred odpočúvaním")[4]. Ustanovenia Trestného poriadku a Zákona o ochrane pred odpočúvaním spolu tvoria základný rámec limitujúci využívanie informačno-technických prostriedkov štátnou mocou tak, aby nositeľom práva na ochranu súkromia garantovali nevyhnutnú mieru právnej istoty pred neoprávnenými zásahmi do ich súkromia.

---

[2] Ide o režim mimoprocesného použitia ITP a režim použitia ITP v línii procesnej, t. j. v rámci trestného konania. Pozri TITTLOVÁ, M.: Zákon o ochrane pred neoprávneným použitím informačno-technických prostriedkov (zákon o ochrane pred odpočúvaním). Komentár. Bratislava : Wolters Kluwer, 2017, s. 18.

[3] Pozri § 10 ods. 20 Trestného poriadku.

[4] Hoci Trestný poriadok a Zákon o ochrane pred odpočúvaním obsahujú vlastné definície informačno-technických prostriedkov, obe legálne vymedzenia sa po materiálnej stránke do veľkej miery zhodujú. Pozri § 2 ods. 1 Zákona o ochrane pred odpočúvaním.

Téma využitia informácií získaných ITP sa stáva mimoriadne aktuálnou najmä s prihliadnutím na výrazný nárast a popularizáciu technológií fungujúcich na báze umelej inteligencie (ďalej tiež „AI“). Nástroje využívajúce poznatky z tejto oblasti majú schopnosť bezprecedentným spôsobom manipulovať digitálne dáta, čím môžu v niektorých situáciách skomplikovať činnosť orgánov oprávnených na využitie informačno-technologických prostriedkov alebo celkom zmariť oprávnené ciele štátnych orgánov.

Príchod umelej inteligencie ako všeobecne dostupného technologického nástroja otvára potrebné diskusie nielen v etickom či filozofickom akademickom prostredí, ale aj vo svete právnych noriem. Legislatíva musí novú problematiku uchopiť efektívnym a adresným spôsobom, aby zabezpečila kontinuálnu ochranu všetkých subjektov práva a ich záujmov. Autori právnych noriem sa dostávajú do situácie, kedy musia voliť nástroje, vďaka ktorým budú schopní udržať krok s rapídnym tempom technologického pokroku. Úlohou zákonodarnej moci sa stáva zamedzenie vzniku situácie *vacuum iuris*, ktorá môže vyústiť do stavu rozporného s princípom právnej istoty.

Vyspelé technologické prostriedky sa stávajú nebezpečným nástrojom využívaným predovšetkým anarchistickými zoskupeniami a výnimkou nie sú ani organizované skupiny podporované zahraničnou štátnou mocou. Oba menované typy zoskupení využívajú ITP na destabilizáciu právom chráneného stavu.[5]

Osobitnú pozornosť si však v prípade nástrojov využívajúcich umelú inteligenciu vyžaduje miera ich dostupnosti. Masová prístupnosť umelej inteligencie môže v blízkej budúcnosti skomplikovať činnosť štátnym orgánom – najmä orgánom oprávneným na využívanie ITP – kvantitatívnym preťažením prípadmi manipulácie digitálnych dát. Situácia môže vyústiť v znehodnotení informácií získaných informačno-technickými prostriedkami v rámci zákonom predpokladaného postupu. Potreba legislatívneho posilnenia postavenia orgánov oprávnených na využívanie ITP sa stáva nespochybniteľnou.

Definícia informačno-technických prostriedkov

Motív parciálne duplicitnej úpravy informačno-technických prostriedkov sa najvýraznejšie prejavuje v základnom vymedzení. Zákonné definície sa v značnej miere prelínajú, čo však vďaka celkovej stručnosti formulácií nemá vplyv na prehľadnosť legislatívy v oblasti ITP.

Dominantné a v aplikačnej praxi najfrekventovanejšie vymedzenie ponúka Trestný poriadok, ktorý ITP definuje ako elektrotechnické, rádiotechnické, fototechnické, optické, mechanické, chemické a iné technické prostriedky a zariadenia alebo ich súbory použité utajovaným spôsobom pri odpočúvaní a zázname prevádzky v elektronických komunikačných sieťach, obrazových, zvukových alebo obrazovo-zvukových záznamov alebo pri vyhľadávaní, otváraní a skúmaní zásielok, ak sa ich použitím zasahuje do základných ľudských práv a slobôd.

[5] Pozri Racoveanu, C. (2024). Artificial Intelligence–a Double-Edged Sword. Organized Crimes AI vs Law Enforcements AI. In *Proceedings of the International Conference on Business Excellence* (Vol. 18, No. 1, pp. 507-517). Sciendo; Holmes, L. (2024). Other new and growing areas of organised crime activity. In *Rethinking Organised Crime* (pp. 43-63). Edward Elgar Publishing....

Zákonodarca ďalej ustanovuje, že na spracúvanie informácií získaných použitím informačno-technických prostriedkov, ich evidenciu, dokumentáciu, ukladanie a vyraďovanie sa vzťahujú osobitné predpisy, ak Trestný poriadok neustanovuje inak.

Prevádzkovateľom verejných telefónnych sietí, poskytovateľom elektronických telekomunikačných sietí, poskytovateľom elektronických telekomunikačných služieb, poštovým podnikom, dopravcom a iným zasielateľom a ich zamestnancom zákon ukladá významnú povinnosť poskytnúť nevyhnutnú súčinnosť pri použití informačno-technických prostriedkov. Trestný poriadok nakoniec vylučuje možnosť dovolávať povinnosti mlčanlivosti podľa osobitných zákonov[6].

Trestnoprávne vymedzenie práv a povinností súvisiacich s využitím informačno-technických prostriedkov poskytuje základný rámec pre aplikačnú prax, aby orgány oprávnené používať ITP mohli efektívne realizovať svoju právomoc, v medziach svojej pôsobnosti plniť úlohy verejnoprávneho charakteru a svojou činnosťou chrániť hodnoty, ktoré sa Slovenská republika zaviazala chrániť[7].

Trestný poriadok po všeobecnej definícii pristupuje k bližšiemu vymedzeniu informačno-technických prostriedkov za účelom určenia pravidiel ich využívania. Konkrétne ide o vyhotovovanie obrazových, zvukových alebo obrazovo-zvukových záznamov[8], odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky[9], oznámenie údajov o telekomunikačnej prevádzke[10], ako aj zadržanie a otvorenie zásielok[11] v literatúre sumárne označované ako vyhľadávanie a skúmanie zásielok[12].

V mimoprocesnej rovine obsahuje definíciu informačno-technických prostriedkov Zákon o ochrane pred odpočúvaním. Hoci z hľadiska všeobecného povedomia o zákonnej úprave ITP sa môže vymedzenie v osobitnom predpise javiť ako sekundárne či menej významné, mnohí autori argumentujú v prospech Zákona o ochrane pred odpočúvaním ako rovnocenného predpisu[13].

---

[6] Pozri § 10 ods. 20 Trestného poriadku.

[7] Ochranu hodnôt zo strany orgánov oprávnených na využívanie ITP podľa Trestného poriadku možno vnímať aj negatívne určením rozsahu, v ktorom tieto orgány nemôžu pri používaní ITP zasahovať do vybraných práv a právom chránených záujmov iných subjektov. Najväčšiu ochranu v tomto prípade požíva ústavou zakotvené právo na ochranu pred neoprávnenými zásahmi do súkromného a rodinného života, ktoré tiež upravujú mnohé pramene medzinárodného práva verejného.

[8] Pozri § 114 Trestného poriadku.

[9] Pozri § 115 Trestného poriadku.

[10] Pozri § 116 Trestného poriadku.

[11] Pozri § 108 a § 109 Trestného poriadku.

[12] Pozri ZÁHORA, J. – ŠIMOVČEK, I. – POLÁK, P. a kol.: Trestný poriadok. Komentár. Zväzok I. Praha : Wolters Kluwer, 2023, s. 60

[13] Argumentácia odborníkov v oblasti informačno-technických prostriedkov upriamuje pozornosť napríklad na skutočnosť, že v zmysle Zákona o ochrane pred odpočúvaním požíva oprávnenie využívať ITP pri svojej činnosti širší okruh orgánov ako v prípade Trestného poriadku. Rovnako možno poznamenať, že orgány postupujúce podľa Zákona o ochrane pred odpočúvaním využívajú ITP na úlohy presahujúce rozmer individuálnych trestných konaní a odpočúvanie realizujú v záujme ochrany ústavných hodnôt či dodržania základných záväzkov Slovenskej republiky v súlade so zverenými kompetenciami podľa osobitných predpisov. Zákon o ochrane pred odpočúvaním pripúšťa aj použitie ITP mimo územia Slovenskej republiky v prípade vybraných subjektov. Pozri TITTLOVÁ, M.: Možnosti využitia informačno-technických prostriedkov podľa Zákona o ochrane súkromia pred odpočúvaním. In Paneurópske právnické listy, roč. 2, 2019, č. 1, s. 4-10.

Informačno-technickými prostriedkami sú podľa Zákona o ochrane pred odpočúvaním najmä elektrotechnické, rádiotechnické, fototechnické, optické, mechanické, chemické a iné prostriedky a zariadenia alebo ich súbory používané utajeným spôsobom na vyhľadávanie, otváranie, skúmanie a vyhodnocovanie poštových zásielok a iných dopravovaných zásielok, získavanie obsahu správ prenášaných prostredníctvom elektronických komunikačných sietí vrátane odpočúvania telefónnej komunikácie a vyhotovovanie obrazových, zvukových, obrazovo-zvukových alebo iných záznamov[14].

Z uvedených zákonných ustanovení možno abstrahovať niekoľko charakteristických vlastností informačno-technických prostriedkov, ako aj dôležité zásady uplatňované pri ich využívaní.

Literatúra za elementárny pojmový znak ITP považuje technických charakter. ITP majú spravidla povahu zariadení špecificky prispôsobených a využívaných na účel odpočúvania[15]. S poukazom na zákonom použitý výraz „najmä" možno konštatovať, že legislatívny výpočet má demonštratívny charakter[16]. Uvedené podporuje skutočnosť, že oblasť techniky podlieha neustávajúcemu pokroku a štát má povinnosť zabezpečiť dostatočnú technologickú vyspelosť informačno-technických prostriedkov pre zabezpečenie efektívneho plnenia povinností, pri ktorých plnení dochádza k ich využitiu. Právny predpis nemôže taxatívne limitovať okruh ITP, pretože by zabránil využitiu inovatívnych riešení bez potrebnej novelizácie. Na nedostatok pozornosti zo strany zákonodarnej moci v prípade Zákona o ochrane pred odpočúvaním upozorňujú autori vo viacerých publikáciách[17].

Ďalším znakom vychádzajúcim z podstaty odpočúvania je spravodajský spôsob použitia. V tejto súvislosti odborníci zdôrazňujú, že spravodajským použitím nemožno rozumieť absolútna nevedomosť sledovaného subjektu o prítomnosti informačno-technického prostriedku, ale nevedomosť sledovaného subjektu o využití konkrétneho predmetu ako informačno-technického prostriedku voči jeho osobe[18]. Iní autori využívajú na vyjadrenie spravodajskej podstaty využitia ITP absenciu súhlasu dotknutej osoby[19].

---

[14] Pozri § 2 ods. 1 Zákona o ochrane pred odpočúvaním.

[15] Pozri TÓTHOVÁ, M.: Odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky a jeho využitie na účely odhaľovania a dokazovania korupcie. In Cofola 2011. The Conference Proceedings. Brno : Masarykova univerzita, roč. 1, 2011, č. 1, s. 2.

[16] Pozri TITTLOVÁ, M.: Možnosti využitia informačno-technických prostriedkov podľa Zákona o ochrane súkromia pred odpočúvaním. In Paneurópske právnické listy, roč. 2, 2019, č. 1, s. 2

[17] Obdobne kritický postoj odborníci v minulosti zaujali k úprave v Trestnom poriadku. Aplikačná prax v tomto prípade poukázala na početné nezrovnalosti a nejasnosti výrazne vplývajúce na práva a právom chránené záujmy, do ktorých sa pri používaní ITP zasahuje. Pri viacerých ustanoveniach zákonodarca neskôr pristúpil k novelizácii. Pozri KUBIČKA, R.: Informačno-technické prostriedky v trestnom konaní – analýza niektorých aspektov aktuálnej právnej úpravy s dôrazom na interpretačné problémy. In Teoretické a praktické problémy využívania informačno-technických prostriedkov v trestnom konaní. Praha : Leges, 2017, s. 220

[18] Vhodným príkladom môže byť situácia, kedy sledovaná osoba spozoruje príslušníka orgánu v utajení, ktorý na verejnosti zhotovuje obrazový alebo obrazovo-zvukový záznam na mobilný telefón, pričom však nemá vedomosť, že konkrétna činnosť predstavuje využívanie informačno-technických prostriedkov proti jeho osobe, nakoľko príslušník sa vydáva za turistu.

[19] KULIK, J.: Prostriedky spravodajských služieb využiteľné v procese zberu a získavania informácií. In Kriminálne spravodajstvo. Zborník pôvodných vedeckých prác, štúdií a odborných článkov z virtuálnej medzinárodnej vedeckej konferencie, 2022, Bratislava : Akadémia Policajného zboru v Bratislave, s. 120.

Ako posledný spomedzi základných znakov informačno-technických prostriedkov zo zákona vyplýva zásah do ľudských práv. Hoci k explicitnému vyjadreniu pristupuje len Trestný poriadok, implicitne zákonodarca tento znak spája aj s úpravou podľa Zákona o ochrane pred odpočúvaním, a to najmä s prihliadnutím na povahu ITP a účel predpisu.

Zásah v súvislosti s odpočúvaním možno konštatovať pri viacerých základných právach a povinnostiach. Dotknuté práva pritom upravuje nielen ústavný zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov (ďalej len „Ústava SR“) ako najvyšší vnútroštátny predpis, ale tiež početné predpisy nadnárodného charakteru, napríklad Európsky Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd v znení dodatkových Protokolov (ďalej len „Dohovor“)[20].

Najvýraznejším spôsobom orgány využívajúce ITP zasahujú do práva na ochranu pred neoprávneným zasahovaním do súkromného a rodinného života[21] na medzinárodnej úrovni vymedzené ako právo na rešpektovanie súkromného a rodinného života, obydlia a korešpondencie[22]. Konkrétne medzi často zasiahnuté hodnoty možno zaradiť listové tajomstvo alebo tajomstvo chrániace predmet elektronickej komunikácie[23]. Z pohľadu vnútroštátnej úpravy sa kladie dôraz na vymedzenie zásahu ako neoprávneného. *A contrario* možno konštatovať, že Ústava SR umožňuje „oprávnený zásah“, teda zásah uskutočnený na zákonnom podklade. Takýto záver podporuje aj dikcia Dohovoru, podľa ktorého štátny orgán nemôže do výkonu práva na rešpektovanie súkromia zasahovať s výnimkou prípadov, keď je to v súlade so zákonom[24].

V tomto bode považujeme za potrebné zdôrazniť, že z pohľadu medzinárodnej právnej úpravy sa o významný vývoj zaslúžila judikatúra Európskeho súdu pre ľudské práva, ktorý v rozhodnutiach[25] postupne formuloval čoraz konkrétnejšie požiadavky na silu a presnosť právneho predpisu, ktorý naplní materiálne požiadavky vyjadrené výrazom „zákon“ použitým v Dohovore[26].

---

[20] Aj v tomto prípade možno konštatovať istú mieru duplicity úpravy, keďže po materiálnej stránke viaceré rôzne formulované ustanovenia vyjadrujú po materiálne stránke rovnakú požiadavku na úroveň ochrany určených práv.
[21] Pozri čl. 19 ods. 2 Ústavy SR.
[22] Pozri čl. 8 ods. 1 Dohovoru.
[23] Pozri VAŠKO, A.: Perspektívy akceptácie informácie zabezpečených mimoprocesným použitím ITP. In Informačno-technické prostriedky v trestnom konaní – možnosti a perspektívy. Praha : Leges, 2019, s. 159.
[24] Pozri čl. 8 ods. 2 Dohovoru.
[25] Ide o sériu rozhodnutí, v ktorých ESĽP postupne upustil od striktného vnímania práva na súkromie a pripustil zásahy štátnej moci do súkromnej sféry jednotlivca za splnenia ustanovených podmienok. Pozri TÓTHOVÁ, M.: Odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky a jeho využitie na účely odhaľovania a dokazovania korupcie. In Cofola 2011. The Conference Proceedings. Brno : Masarykova univerzita, roč. 1, 2011, č. 1, s. 4.
[26] Európsky súd pre ľudské práva napriek liberalizácii pozorovateľnej naprieč judikatúrou neupustil od prísneho režimu podmienok, ktorých naplnenie sa vyžaduje pre legálny zásah do súkromia. Zásadu legality uplatňovanú pri využívaní informačno-technických prostriedkov zdôraznil požiadavkou, aby sa zásahy do súkromia uskutočňovali na základe právneho prameňa so silou zákona, pričom takýto predpis musí byť formulovaný dostatočne exaktne. Pozri Rozsudok ESĽP vo veci Malone vs. Spojené kráľovstvo z 2. augusta 1984.

Z povahy konkrétnych ITP vymedzených v Trestnom poriadku tiež vyplýva, že ich používaním štátna moc zasahuje do listového tajomstva[27] a súvisiacich práv, pre ktorých porušenie Ústava SR rovnako vyžaduje zákonný podklad[28]. Opäť poukazujeme na skutočnosť, že okruh komunikácie chránenej listovým tajomstvom alebo tajomstvom správ, respektíve okruh komunikačných kanálov, ktorých odpočúvanie sa predpokladá, právne predpisy vymedzujú exemplifikatívne. Demonštratívny výpočet zvolený zákonodarcom sa ukazuje ako vhodné riešenie zohľadňujúc neustále zmeny v spôsoboch medziľudskej komunikácie[29].

Zásady a podmienky využitia informačno-technických prostriedkov

Viacerí autori prízvukujú, že informačno-technické prostriedky predstavujú prostriedky policajného štátu, nie štátu demokratického[30]. Iní tiež charakterizujú ITP ako ofenzívny inštitút[31]. Využívanie prostriedkov charakteristických pre nedemokratické režimy sa však ukazuje ako nevyhnutné na ochranu demokratického zriadenia.

Aby bolo použitie informačno-technických prostriedkov v podmienkach demokracie prípustné, právne predpisy výslovne vyjadrujú striktné požiadavky, ktorých kumulatívne naplnenie predstavuje základ legálneho odpočúvania[32].

Zákon o ochrane pred odpočúvaním pripúšťa použitie ITP, pokiaľ je to v demokratickej spoločnosti nevyhnutné na zabezpečenie ochrany ústavného zriadenia, vnútorného poriadku a zahraničnopolitických záujmov štátu, bezpečnosti a obrany štátu, získavanie informácií zo zahraničných zdrojov, predchádzanie a objasňovanie trestnej činnosti alebo na ochranu práv a slobôd iných a ak dosiahnutie tohto účelu inak by bolo neúčinné alebo podstatne sťažené[33]. Obdobné podmienky formuluje aj Dohovor, ktorý využitie ITP povoľuje, keď je to v súlade so zákonom a nevyhnutné v demokratickej spoločnosti v záujme národnej bezpečnosti, verejnej bezpečnosti, hospodárskeho blahobytu krajiny, predchádzania nepokojom alebo zločinnosti, ochrany zdravia alebo morálky alebo na ochranu práv a slobôd iných[34]. Z citovaných ustanovení literatúra abstrahuje niekoľko zásad odpočúvania uplatňovaných zhodne v prípade procesného i mimoprocesného využitia ITP.

---

[27] Pozri TÓTHOVÁ, M.: Odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky a jeho využitie na účely odhaľovania a dokazovania korupcie. In Cofola 2011. The Conference Proceedings. Brno : Masarykova univerzita, roč. 1, 2011, č. 1, s. 5.

[28] Pozri čl. 22 Ústavy SR.

[29] Ústava SR uvádza zaručenie tajomstva správ podávaných telefónom, telegrafom alebo iným podobným zariadením, pričom ústavodarca necháva priestor pre uplatnenie ochrany na novšie typy komunikačných zariadení, napríklad e-mailové správy alebo správy v rôznych četovacích aplikáciách, ktoré získavajú prevahu nad explicitne enumerovanými spôsobmi komunikácie.

[30] Pozri TITTLOVÁ, M.: Možnosti využitia informačno-technických prostriedkov podľa Zákona o ochrane súkromia pred odpočúvaním. In Paneurópske právnické listy, roč. 2, 2019, č. 1, s. 9

[31] Pozri TÓTHOVÁ, M.: Odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky a jeho využitie na účely odhaľovania a dokazovania korupcie. In Cofola 2011. The Conference Proceedings. Brno : Masarykova univerzita, roč. 1, 2011, č. 1, s. 9.

[32] Pozri ČENTÉŠ, J.: Posúdenie zásady proporcionality pri zaznamenaní telefonického hovoru. In Informačno-technické prostriedky v trestnom konaní – možnosti a perspektívy. Praha : Leges, 2019, s. 83.

[33] Pozri § 3 ods. 1 Zákona o ochrane pred odpočúvaním.

[34] Pozri čl. 8 ods. 2 Dohovoru.

Zásada legality vychádza predovšetkým z vyššie analyzovaných ustanovení Ústavy SR a Dohovoru, ktoré pripúšťajú zásah do dotknutých práv výlučne na základe zákona[35]. Z medzinárodnoprávneho pohľadu je požiadavka na predpis mierne vágnejšia a s ohľadom na pluralitu právnych systémov naprieč zmluvnými štátmi Dohovor vyžaduje právny predpis so silou zákona[36]. V podmienkach Slovenskej republiky preto nebude možné vykonávať odpočúvanie na základe iných právnych predpisov, napríklad všeobecne záväzných predpisov alebo interných noriem orgánov využívajúcich ITP, ako tomu bolo v minulosti[37].

Zásada subsidiarity vychádza z použitia informačno-technických prostriedkov ako riešenia *ultima ratio*, pokiaľ neexistuje menej invazívna metóda naplnenia určeného cieľu. Subjekt pred použitím ITP preto musí preukázateľne dospieť k záveru, že akýkoľvek spôsob menej zasahujúci do chránených práv nie je možný alebo nenaplní sledovaný zámer[38].

Zásada proporcionality, v niektorých publikáciách tiež uvádzaná ako test proporcionality, predpokladá vyváženosť pomeru medzi zásahom do dotknutých práv a sledovaným účelom. V praktickej rovine sa táto zásada premieta spôsobom, ktorý aj po naplnení podmienok zásady subsidiarity predpokladá najmenej invazívny spôsob použitia informačno-technických prostriedkov[39].

Zásada legitimity sa viaže na zákonne vymedzené ciele, ktoré majú byť použitím informačno-technických prostriedkov[40]. Inými slovami, pre odôvodnenie využitia ITP musí byť prítomný verejný záujem charakterizovaný vnútroštátnym alebo medzinárodným právnym predpisom.

Subjekty oprávnené na používanie informačno-technických prostriedkov

Zákon o ochrane pred odpočúvaním oprávňuje na používanie informačno-technických prostriedkov striktne vymedzený okruh subjektov. Do daného okruhu zákonodarca zaradil Policajný zbor, Slovenskú informačnú službu, Vojenské spravodajstvo, Zbor väzenskej a justičnej stráže a Colnú správu v rozsahu podľa osobitných predpisov vzťahujúcich sa na

[35] Literatúra tiež ponúka možnosť aplikácie všeobecnej zásady legality na sféru informačno-technických prostriedkov tak, ako ju upravuje čl. 2 ods. 2 Ústavy SR. Pozri KULIK, J.: Prostriedky spravodajských služieb využiteľné v procese zberu a získavania informácií. In Kriminálne spravodajstvo. Zborník pôvodných vedeckých prác, štúdií a odborných článkov z virtuálnej medzinárodnej vedeckej konferencie, 2022, Bratislava : Akadémia Policajného zboru v Bratislave, s. 112.

[36] Pozri ČENTÉŠ, J.: Posúdenie zásady proporcionality pri zaznamenaní telefonického hovoru. In Informačno-technické prostriedky v trestnom konaní – možnosti a perspektívy. Praha : Leges, 2019, s. 84-85.

[37] Pozri TÓTHOVÁ, M.: Odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky a jeho využitie na účely odhaľovania a dokazovania korupcie. In Cofola 2011. The Conference Proceedings. Brno : Masarykova univerzita, roč. 1, 2011, č. 1, s. 6.

[38] Pozri TITTLOVÁ, M.: Možnosti využitia informačno-technických prostriedkov podľa Zákona o ochrane súkromia pred odpočúvaním. In Paneurópske právnické listy, roč. 2, 2019, č. 1, s. 4-10.

[39] Pozri ČENTÉŠ, J.: Posúdenie zásady proporcionality pri zaznamenaní telefonického hovoru. In Informačno-technické prostriedky v trestnom konaní – možnosti a perspektívy. Praha : Leges, 2019, s. 89.

[40] Pozri ČENTÉŠ, J.: Posúdenie zásady proporcionality pri zaznamenaní telefonického hovoru. In Informačno-technické prostriedky v trestnom konaní – možnosti a perspektívy. Praha : Leges, 2019, s. 86.

jednotlivé štátne orgány[41]. Ustanovenie odkazuje na normy určujúce kompetencie jednotlivých štátnych orgánov. To znamená, že každý štátny orgán používa ITP v rozsahu zverených úloh.

Zákon obsahuje aj negatívne vymedzenie subjektov. Používanie, ako aj držbu[42] informačno-technických prostriedkov zakazuje orgánom územnej samosprávy, súkromným bezpečnostným službám, ako aj každej fyzickej osobe alebo právnickej osobe[43].

Pozíciu najdôležitejšieho orgánu na úseku mimoprocesného používania informačno-technických prostriedkov zastáva Policajný zbor, ktorému zákon nad rámec všeobecných ustanovení určuje ďalšie oprávnenia i povinnosti. Literatúra zdôrazňuje fakt, že prevádzkovanie informačno-technických prostriedkov si okrem dostatočného finančného zázemia orgánu vyžaduje i vyhovujúcu personálnu základňu, a to po stránke kvalitatívnej i kvantitatívnej. Nakoľko niektoré štátne orgány nemajú legislatívnu možnosť prevádzky ITP, Policajný zbor má podľa zákona ďalšiu povinnosť a po technickej stránke zabezpečuje používanie ITP pre Colnú správu[44], ako aj Zbor väzenskej a justičnej stráže[45].

Vyvažujúc nadštandardný rozsah povinností zákon dáva Policajnému zboru výsadné oprávnenie začať odpočúvanie aj bez predchádzajúceho súhlasu sudcu, pokiaľ sú naplnené zákonné predpoklady[46]. Postupujúc v zmysle tohto oprávnenia musí však Policajný zbor oznámiť začatie používania ITP zákonnému sudcovi do jednej hodiny a do šiestich hodín predložiť žiadosť. V prípade negatívneho rozhodnutia sudcu sa ITP prestanú používať a získaný záznam musí byť zničený[47].

Za špecifikum možno tiež považovať oprávnenie Slovenskej informačnej služby a Vojenského spravodajstva, ktorým zákon umožňuje používanie informačno-technických prostriedkov nad rozmer obvykle teritoriálnej pôsobnosti aj v zahraničí. Možnosť vyplýva

---

[41] Pozri § 2 ods. 2 Zákona o ochrane pred odpočúvaním.

[42] Zákaz obsiahnutý v § 2 ods. 7 Zákona o ochrane pred odpočúvaním pôvodne zahŕňal iba použitie ITP. Novelizáciou prostredníctvom zákona č. 404/2015 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 166/2003 Z. z. o ochrane súkromia pred neoprávneným použitím informačno-technických prostriedkov a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o ochrane pred odpočúvaním) v znení neskorších predpisov zákonodarca rozšíril zákaz aj na držbu ITP vymedzeným okruhom subjektov.

[43] Pozri § 2 ods. 7 Zákona o ochrane pred odpočúvaním.

[44] Zdôrazňujeme zámerné použitie obsolentného pomenovania Finančnej správy stále prítomného v platnom znení predpisu a stotožňujeme sa s názormi, podľa ktorých Zákon o ochrane pred odpočúvaním obsahuje viaceré nedôslednosti a legislatívne chyby. Pozri MARR, S.: Aktuálne zmeny právnej úpravy odpočúvania v trestnom konaní a pár kritických poznámok k zákonu o ochrane pred odpočúvaním. In Policajná teória a prax, roč. XXIX, 2021, č. 2, s. 96

[45] Pozri § 2 ods. 3 Zákona o ochrane pred odpočúvaním.

[46] Pozri § 5 Zákona o ochrane pred odpočúvaním.

[47] Niektorí autori v literatúre vyjadrujú názor o potrebe odňatia tejto právomoci Policajného zboru, ktorá podľa nich vytvára priestor pre netransparentný postup orgánu a nedôveru verejnosti v zákonnosť činnosti Policajného zboru. Myslíme si, že nakoľko Policajný zbor je orgánom oprávneným na použitie ITP v trestnom konaní aj mimo trestného konania, takýto mimoriadny rozsah oprávnenia môže vyvolávať dôvodné obavy o správny výber konkrétneho režimu ITP, čo má za následok existenciu následnej možnosti alebo nemožnosti osoby dozvedieť sa o odpočúvaní s odkazom na neexistenciu mechanizmus ochrany práv *ex post*, ktorý absentuje v prípade mimoprocesného použitia ITP. Pozri MARR, S.: Aktuálne zmeny právnej úpravy odpočúvania v trestnom konaní a pár kritických poznámok k zákonu o ochrane pred odpočúvaním. In Policajná teória a prax, roč. XXIX, 2021, č. 2, s. 96.

z povahy orgánov a im zverených právomocí, ktoré predpokladajú pôsobenie za hranicami Slovenskej republiky s cieľom ochrany ústavných hodnôt[48].

V ostatných aspektoch sa postavenie orgánov oprávnených na použitie ITP zhoduje, pretože zákonný mechanizmus umožňujúci ich legálne využitie má s vyššie uvedenou výnimkou Policajného zboru rovnakú podobu. Orgán musí príslušnému súdu predložiť žiadosť, na podklade ktorej sudca vydáva časovo ohraničený súhlas s použitím ITP v písomnej podobe[49]. Povoľovací mechanizmus v mimoprocesnej rovine sa od mechanizmu predpokladaného Trestným poriadkom odlišuje len v pojmovej rovine, materiálne zostáva postup totožný.

O používaní informačno-technických prostriedkov v rámci činnosti oprávnených orgánov má verejnosť k dispozícii viaceré zdroje, predovšetkým správy Výboru Národnej rady Slovenskej republiky pre obranu a bezpečnosť o stave použitia informačno-technických prostriedkov za príslušný kalendárny rok. Správy parlamentného výboru pravidelne dopĺňajú správy Slovenskej informačnej služby a Vojenského spravodajstva, ktoré podobne obsahujú kvantitatívne údaje o využití ITP[50].

Policajný zbor v roku 2019 podal celkom 1045 žiadostí na použitie ITP, z ktorých súd písomne schválil 1016 žiadostí[51]. V roku 2020 Policajný zbor podal 1018 žiadostí, z ktorých súdy vydali písomný súhlas v 993 prípadoch[52]. Za rok 2021 Policajný zbor požiadal o súhlas s použitím ITP v 1008 prípadoch a súdy vyhoveli 994 žiadostiam[53]. V prípade Policajného zboru teda možno konštatovať stabilný, mierne klesajúci trend využitia ITP.

Pozornosti viacerých odborníkov neuniká, že Zbor väzenskej a justičnej stráže dlhodobo nevyužíva možnosť prístupu k informačno-technickým prostriedkom[54]. To potvrdzujú aj správy parlamentného výboru vyhodnocované v období rovnakom ako v prípade Policajného zboru. Zbor väzenskej a justičnej stráže v sledovanom časovom rozmedzí nepodal ani jednu žiadosť.

Slovenská informačná služba v roku 2019 požiadala o povolenie použiť ITP v 322 prípadoch, pričom písomný súhlas sudcu získala pre 317 žiadostí[55]. Počas roku 2020 SIS žiadala

---

[48] Pozri TITTLOVÁ, M.: Možnosti využitia informačno-technických prostriedkov podľa Zákona o ochrane súkromia pred odpočúvaním. In Paneurópske právnické listy, roč. 2, 2019, č. 1, s. 4-10.

[49] Samotná požiadavka sa na existenciu súhlasu býva v literatúre kritizovaná, pretože neobsahuje výslovnú požiadavku náležitého odôvodnenia tohto súhlasu. Pozri MARR, S.: Aktuálne zmeny právnej úpravy odpočúvania v trestnom konaní a pár kritických poznámok k zákonu o ochrane pred odpočúvaním. In Policajná teória a prax, roč. XXIX, 2021, č. 2, s. 96.

[50] Z dôvodu nemožnosti dohľadania novších správ sú analyzované vzorky z rokov 2019 až 2021.

[51] Správa Výboru Národnej rady Slovenskej republiky pre obranu a bezpečnosť o stave použitia informačno-technických prostriedkov za rok 2019. [online] [cit. 2025-03-31] dostupné online: < https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=480192>

[52] Správa Výboru Národnej rady Slovenskej republiky pre obranu a bezpečnosť o stave použitia informačno-technických prostriedkov za rok 2020. [online] [cit. 2025-03-31] dostupné online: < https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=495099>

[53] Správa Výboru Národnej rady Slovenskej republiky pre obranu a bezpečnosť o stave použitia informačno-technických prostriedkov za rok 2021. [online] [cit. 2025-03-31] dostupné online: < https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=506179>

[54] Pozri MARR, S.: Aktuálne zmeny právnej úpravy odpočúvania v trestnom konaní a pár kritických poznámok k zákonu o ochrane pred odpočúvaním. In Policajná teória a prax, roč. XXIX, 2021, č. 2, s. 94.

[55] Správa o činnosti SIS za rok 2019. [online] [cit. 2025-03-31] dostupné online: < https://www.sis.gov.sk/pre-vas/sprava-o-cinnosti-2019.html#itp>

súhlas s použitím ITP v 428 prípadoch a zákonný sudca vydal súhlas v 424 z nich[56]. V roku 2021 Slovenská informačná služba podala 484 žiadostí, súhlas súdu získala v 476 prípadoch[57]. Za rok 2022 podala SIS 433 žiadostí a sudca vyhovel 415 z nich[58]. V priebehu roku 2023 Slovenská informačná služba požiadala o súhlas s použitím ITP v 395 prípadoch, sudca so žiadosťou súhlasil v 345 z nich[59].

Na selektovanej vzorke oprávnených orgánov za sledované obdobia možno pozorovať stabilný, prípadne mierne klesajúci trend. Zverejnené dáta potvrdzujú, že informačno-technické prostriedky sú dôležitým nástrojom využívaným pri plnení zverených právomocí. Jednotlivé štatistiky uvádzajú podrobnejšie údaje o tom, v koľkých prípadoch došlo k naplneniu zákonom stanoveného cieľa, často však v čase uverejnenia správ nie je ukončené vyhodnocovanie v plnom rozsahu, preto na účely príspevku všeobecne konštatujeme, že oprávnené orgány konštantne dosahujú stanovený účel použitia ITP v najmenej dvoch tretinách prípadov.

Aktuálne výzvy spojené s technologickým pokrokom

Právna úprava použitia informačno-technických prostriedkov čelí mnohým výzvami, ktoré možno pre potreby článku kategorizovať ako externé vplyvy a interné vplyvy. Zatiaľ čo externé vplyvy možno stotožniť s materiálnymi prameňmi práva, interné vplyvy vychádzajú z vývoja právneho systému ako takého.

Dominantná požiadavka v sfére interných vplyvov na úpravu mimoprocesného použitia informačno-technických prostriedkov vyplýva z právneho vývoja na medzinárodnej úrovni. Judikatúra ESĽP v spojení s výkladom ustanovení Dohovoru týkajúcich sa ITP jednoznačne formulovala podmienku prítomnosti *ex post* mechanizmu ochrany základných ľudských práv, ktorý sa v platnom znení Zákona o ochrane pred odpočúvaním nenachádza. Subjekt, ktorého práva boli využitím ITP poškodené, nemá v prípade mimoprocesného použitia ITP legálnu možnosť dozvedieť sa o tomto zásahu a uplatniť z neho vyplývajúce nároky voči štátnej moci[60]. Nárok na obranu by však takáto osoba mala mať aj podľa názoru Ústavného súdu Slovenskej republiky[61].

---

[56] Správa o činnosti SIS za rok 2020. [online] [cit. 2025-04-01] dostupné online: < https://www.sis.gov.sk/pre-vas/sprava-o-cinnosti-2020.html#itp>

[57] Správa o činnosti SIS za rok 2021. [online] [cit. 2025-04-01] dostupné online: < https://www.sis.gov.sk/pre-vas/sprava-o-cinnosti-2021.html#itp>

[58] Správa o činnosti SIS za rok 2022. [online] [cit. 2025-04-01] dostupné online: < https://www.sis.gov.sk/pre-vas/sprava-o-cinnosti-2022.html#itp>

[59] Správa o činnosti SIS za rok 2023. [online] [cit. 2025-04-01] dostupné online: < https://mmqx.sis.gov.sk/storage/files/sprava_o_cinnosti/2023.pdf>

[60] Protiargumentom vyjadreného názoru môže byť poukázanie na skutočnosť, že zákonom vynútené informovanie o každom neoprávnenom použití ITP by mohlo napríklad ohroziť prebiehajúce konania. Zastávame názor, že takejto situácii možno predísť správnou implementáciou medzinárodnej požiadavky, ktorá adresne naplní jej materiálne predpoklady. Vhodným riešením by mohla byť úprava, ktorá by zaväzovala orgán informovať o neoprávnenom použití ITP v takom prípade, kedy možno dôvodne predpokladať, že neoprávnený zásah dotknutému subjektu spôsobil následky v rozsahu, v ktorom má reálnu možnosť vymáhať vzniknuté nároky. Pozri MARR, S.: Aktuálne zmeny právnej úpravy odpočúvania v trestnom konaní a pár kritických poznámok k zákonu o ochrane pred odpočúvaním. In Policajná teória a prax, roč. XXIX, 2021, č. 2, s. 94.

[61] Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. I. ÚS 274/05 zo dňa 14.06.2006.

Nemenej dôležitou úlohou zákonodarcu v legislatívnej činnosti je potreba vysporiadania sa s úlohou vyplývajúcou z právnej úpravy komisie na kontrolu používania informačno-technických prostriedkov, ktorej kreovanie predpokladá Zákon o ochrane pred odpočúvaním. Zatiaľ čo v prípade *ex post* mechanizmu absentuje akýkoľvek zákonný podklad, ohľadom kontrolnej komisie zákon obsahuje plnohodnotnú právnu úpravu. Výzvu v tomto prípade predstavuje úloha zriadiť túto komisiu, keďže od prijatia právnej úpravy v roku 2016 komisia nikdy nevznikla. Nedávne legislatívne iniciatívy navyše predpokladajú riešenie, ktoré si dovoľujeme označiť za protichodné s požiadavkami vyplývajúcimi z právneho vývoja v danej oblasti[62].

Početnejšie výzvy aktuálnej právnej úpravy informačno-technických prostriedkov vyplývajú z materiálnych prameňov práva. Vývoj v oblasti digitálnych technológií vytvára bezprecedentné situácie, na ktoré musí legislatíva pružne reagovať. Dostupnosť sofistikovanejších počítačových programov a technologických prostriedkov preveruje dostatočnosť prijatých predpisov.

Práve v oblastiach, v ktorých prostredníctvom svojich zákonných právomocí pôsobia orgány oprávnené na používanie informačno-technických prostriedkov podľa Zákona o ochrane pred odpočúvaním, nové technológie umožňujú čoraz precíznejšie útoky na hodnoty ako demokratické zriadenie, štátnosť či iné princípy vyspelých štátov 21. storočia, ktorých ochranu zákonodarca zveruje orgánom oprávneným na využívanie ITP. V najkrajnejších, avšak čoraz častejších prípadoch sa technické prostriedky stávajú súčasťou novodobých vojnových konfliktov, tzv. hybridných vojen.

O kategórii hybridnej vojny, ktorej prostriedky môžu byť súčasťou ozbrojeného konfliktu alebo výlučným spôsobom boja konkrétnej krajiny, sa vedú rozsiahle polemiky na poli početných vedných disciplín. Z právneho hľadiska sa jednotlivé metódy hybridnej vojny najviac premietajú v oblasti medzinárodného práva verejného, nevyhnutne však zasahujú aj do sféry spravodajstva a s ním súvisiaceho využívania informačno-technických prostriedkov[63].

Nemenej významnou hrozbou sú tzv. deep fakes, ktoré sa môžu stať jedným z prostriedkov hybridnej vojny[64]. Táto je následne za použitia zmienených či iných technológií vedená s cieľom demoralizácie obyvateľstva, manipulácie verejnej mienky či ovplyvňovania

---

[62] Iniciatíva sa opiera o tvrdenie, že komisia nikdy nevznikla, pretože proces paralyzovala zákonná požiadavka na dvoch členov, ktorí majú byť odborníkmi z teórie a praxe oblasti informačno-technických prostriedkov. Autor novely navrhuje s účinnosťou od 1. apríla 2025 zmenu príslušného ustanovenia tak, aby dvoch odborníkov nahradili poslanec nominovaný koaličnými politickými stranami a poslanec nominovaný opozičnými politickými stranami. Dovoľujeme si konštatovať, že takouto zmenou by verejnosť prišla o jedinú priamu legislatívnu možnosť kontroly používania ITP, a to v rozpore s trendom ustáleným v judikatúre ESĽP, ktorá kladie čoraz väčší dôraz na možnosť verejnosti dozvedieť sa o nelegálnych zásahoch do ľudských práv pri využívaní ITP. Pozri Návrh poslanca Národnej rady Slovenskej republiky Juraja KRÚPU na vydanie zákona, ktorým sa mení zákon č. 166/2003 Z. z. o ochrane súkromia pred neoprávneným použitím informačno-technických prostriedkov a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o ochrane pred odpočúvaním) v znení neskorších predpisov [online] [cit. 2025-03-31]. Dostupné online: < https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=558223>

[63] Pozri KŘÍŽ, Z. – SHEVCHUK, Z. – ŠTEVKOV, P.: Hybridní válka jako nový fenomén v bezpečnostním prostředí Evropy. Praha, Ostrava : Jagello 2000, 2015. s. 12.

[64] Pozri MIRGA, T.: Umelá inteligencia v mediálnom priemysle: Možnosti využitia a potenciálne negatívne dosahy. In Knižničná a informačná veda. Bratislava : Univerzita Komenského, 2025, roč. XXXI, s. 192-193.

výsledkov demokratických volieb[65]. Zmienené aspekty nevyhnutne patriace k správnemu fungovaniu právneho štátu majú chrániť práve orgány oprávnené používať ITP tak, aby včas identifikovali konkrétnu hrozbu a zvolili primerané prostriedky na jej elimináciu.

Vážnosť celej situácie súvisiacej s technologickým pokrokom umocnil a znásobil príchod umelej inteligencie (ďalej tiež „AI“) založenej na strojovom učení, ktorá robí akékoľvek dovtedy používané prostriedky účinnejšími, efektívnejšími, hospodárnejšími, dostupnejšími, a teda vo vybraných prípadoch aj nebezpečnejšími pre demokratické krajiny. Výsledný obsah totiž vykazuje známky doteraz často nedosiahnuteľnej úrovne cielenosti a lákavosti[66].

Umelá inteligencia podnietila diskusie v každej vednej disciplíne, pretože nevídaným spôsobom mení života ľudí. Početné polemiky o problematike AI sa prioritne zameriavajú na identifikáciu pozitívnych a negatívnych aspektov prítomnosti tejto formy technológie v konkrétnej oblasti života. Inak tomu nie je ani v oblasti právnej, kde AI môže posilňovať ochranu právom chránených hodnôt rovnako ako zvyšovať úroveň jej ohrozenia, pričom konkrétna situácia bude závisieť od subjektu, ktorý sa AI rozhodne využiť.

Novou výzvou pre orgány používajúce informačno-technické prostriedky sa umelá inteligencia stáva v početných rovinách. Z hľadiska pozitívneho využitia AI hovoríme predovšetkým o potrebe náležitej implementácie technológie do materiálneho zabezpečenia orgánov a následne zabezpečenie potrebného kvalitného vzdelania ich personálu. Umelá inteligencia si však vynucuje aj nové štandardy a postupy orgánov používajúci AI tak, aby pri svoje činnosti dokázali zabezpečiť zákonné a použiteľné výstupy zo svojej činnosti pri rozoznaní autentického materiálu a materiálu účelovo pozmeneného alebo celkom vyfabrikovaného s použitím AI[67].

Záver

Informačno-technické prostriedky predstavujú prostriedky policajných štátov využívané demokratickými štátmi na plnenie pozitívnych záväzkov a ochranu ústavného zriadenia.

Pre ofenzívny charakter inštitútu vnútroštátna i medzinárodná právna úprava kladie striktné podmienky používania informačno-technických prostriedkov, pri ktorom sa predpokladá markantný zásah do základných ľudských práv a slobôd. Právna veda postupne sformulovala početné zásady a aplikačné podmienky vyžadované pre legálne používanie ITP.

Mimoprocesné použitie informačno-technických prostriedkov v podmienkach Slovenskej republiky upravuje Zákon o ochrane pred odpočúvaním. Na sféru ITP tiež významne vplývajú predpisy a súdne rozhodnutia z prostredia medzinárodného spoločenstva. Mnohí autori zdôrazňujú, že úprava ITP mimo trestného konania zostáva neprávom nepovšimnutá a viacerí odborníci upozorňujú na početné nedostatky aktuálneho znenia právnej úpravy, ktoré nenapĺňa

[65] Pozri KŘÍŽ, Z. – SHEVCHUK, Z. – ŠTEVKOV, P.: Hybridní válka jako nový fenomén v bezpečnostním prostředí Evropy. Praha, Ostrava : Jagello 2000, 2015. s. 10.
[66] Pozri MIRGA, T.: Umelá inteligencia v mediálnom priemysle: Možnosti využitia a potenciálne negatívne dosahy. In Knižničná a informačná veda. Bratislava : Univerzita Komenského, 2025, roč. XXXI, s. 190.
[67] Napríklad v situácii zabezpečenia podkladov mimo trestného konania bude dôležité, aby orgány dokázali zabezpečiť autentické, originálne výstupy.

požiadavky vyplývajúce z rozhodovacej činnosti vnútroštátnych či medzinárodných súdnych autorít.

Menej pevné legislatívne ukotvenie informačno-technických prostriedkov pre ich použitie v rovine mimo trestného konania môže mať nepriaznivé následky na plnenie pozitívnych záväzkov štátu zo strany štátnych orgánov najmä v období, kedy demokratické zriadenie štátu čelí čoraz sofistikovanejším hrozbám zdokonaľujúcim sa súbežne s technologickým pokrokom.

Vnímame preto dôležitú úlohu zákonodarcu očistiť legislatívu v oblasti ITP od neefektívnych, zastaralých noriem či chýb a priniesť pružnú úpravu, ktorá umožní štátnym orgánom včasne a rázne reagovať na každé ohrozenie verejných záujmov.

V dobe hybridných hrozieb a rozmachu umelej inteligencie sa stáva schopnosť zabezpečiť autentické a spoľahlivé informácie základnou potrebou pre zachovanie bezpečnosti vo veciach verejných. Prítomnosť technológií schopných odpovedať na nové útoky je otázkou materiálneho zabezpečenia jednotlivých štátnych orgánov. Predtým však pre ne zákonodarná moc musí vytvoriť dostatočne pevnú legislatívnu pôdu.

Zoznam bibliografických odkazov

Monografie a skriptá

1. KŘÍŽ, Z. – SHEVCHUK, Z. – ŠTEVKOV, P.: Hybridní válka jako nový fenomén v bezpečnostním prostředí Evropy. Praha, Ostrava : Jagello 2000, 2015. 16 s. ISBN 978-80-904850-2-0
2. MESARČÍK, M. – GYURÁSZ, Z. a kol.: Právo a umelá inteligencia. Bratislava : Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, 2024. 255 s. ISBN 978-80-7160-715-1
3. ŠIMOVČEK, I. – SZABOVÁ, E. a kol.: Trestné právo procesné. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2023. 438 s. ISBN 978-80-7380-927-0
4. TITTLOVÁ, M.: Zákon o ochrane pred neoprávneným použitím informačno-technických prostriedkov (zákon o ochrane pred odpočúvaním). Komentár. Bratislava : Wolters Kluwer, 2017. 113 s. ISBN 978-80-8168-717-4
5. ZÁHORA, J. – ŠIMOVČEK, I. – POLÁK, P. a kol.: Trestný poriadok. Komentár. Zväzok I. Praha : Wolters Kluwer, 2023. 939 s. ISBN 978-80-7676-271-8
6. ZÁHORA, J. – TALLOVÁ, B.: Odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky. Praha : Leges , 2020. 421 s. ISBN 978-80-7502-438-1

Periodiká (časopisy) a zborníky resp. state v nich uverejnené

1. ČENTÉŠ, J.: Posúdenie zásady proporcionality pri zaznamenaní telefonického hovoru. In Informačno-technické prostriedky v trestnom konaní – možnosti a perspektívy. Praha : Leges, 2019, s. 83-91. ISBN 978-80-7502-363-6
2. KUBIČKA, R.: Informačno-technické prostriedky v trestnom konaní – analýza niektorých aspektov aktuálnej právnej úpravy s dôrazom na interpretačné problémy. In

Teoretické a praktické problémy využívania informačno-technických prostriedkov v trestnom konaní. Praha : Leges, 2017, s. 209-220. ISBN 978-80-7502-206-6
3. KULIK, J.: Prostriedky spravodajských služieb využiteľné v procese zberu a získavania informácií. In Kriminálne spravodajstvo. Zborník pôvodných vedeckých prác, štúdií a odborných článkov z virtuálnej medzinárodnej vedeckej konferencie, 2022, Bratislava : Akadémia Policajného zboru v Bratislave, s. 112-131. ISBN 978-80-8054-950-3
4. MARR, S.: Aktuálne zmeny právnej úpravy odpočúvania v trestnom konaní a pár kritických poznámok k zákonu o ochrane pred odpočúvaním. In Policajná teória a prax, 2021, s. 91. ISSN 1335-1370
5. MIRGA, T.: Umelá inteligencia v mediálnom priemysle: Možnosti využitia a potenciálne negatívne dosahy. In Knižničná a informačná veda. Bratislava : Univerzita Komenského, 2025, roč. XXXI, s. 186-199.
6. TITTLOVÁ, M.: Možnosti využitia informačno-technických prostriedkov podľa Zákona o ochrane súkromia pred odpočúvaním. In Paneurópske právnické listy, roč. 2, 2019, č. 1. ISSN: 2644-450X
7. TÓTHOVÁ, M.: Odpočúvanie a záznam telekomunikačnej prevádzky a jeho využitie na účely odhaľovania a dokazovania korupcie. In Cofola 2011. The Conference Proceedings. Brno : Masarykova univerzita, roč. 1, 2011, č. 1. ISBN 978-80-210-5582-7
8. VAŠKO, A.: Perspektívy akceptácie informácie zabezpečených mimoprocesným použitím ITP. In Informačno-technické prostriedky v trestnom konaní – možnosti a perspektívy. Praha : Leges, 2019, s. 157-166. ISBN 978-80-7502-363-6

Právne predpisy

1. Zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov
2. Zákon č. 46/1993 Z. z. o Slovenskej informačnej služby v znení neskorších predpisov
3. Zákon č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore v znení neskorších predpisov
4. Zákon č. 4/2001 Z. z. o Zbore väzenskej a justičnej stráže v znení neskorších predpisov
5. Zákon č. 166/2003 Z. z. o ochrane pred neoprávneným použitím informačno-technických prostriedkov a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o ochrane pred odpočúvaním) v znení neskorších predpisov
6. Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov
7. Zákon č. 35/2019 Z. z. o finančnej správe a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov
8. Zákon č. 500/2022 Z. z. o Vojenskom spravodajstve v znení neskorších predpisov
9. Európsky Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd v znení dodatkových Protokolov

Judikatúra

1. Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. I. ÚS 274/05 zo dňa 14.06.2006
2. Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci „Belgický jazykový zákon“ zo dňa 23.07.1968
3. Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci „Klass v. Nemecko“ zo dňa 06.09.1978
4. Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci „Kopp v. Švajčiarsko“ zo dňa 25.03.1998
5. Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci „Weber a Saravia v. Nemecko“ zo dňa 29.06.2006
6. Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci „Liberty a ďalší v. Spojené kráľovstvo“ zo dňa 01.07.2008

Internet

1. Správa Výboru Národnej rady Slovenskej republiky pre obranu a bezpečnosť o stave použitia informačno-technických prostriedkov za rok 2019. [online] [cit. 2025-03-31] dostupné online: < https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=480192>
2. Správa Výboru Národnej rady Slovenskej republiky pre obranu a bezpečnosť o stave použitia informačno-technických prostriedkov za rok 2020. [online] [cit. 2025-03-31] dostupné online: < https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=495099>
3. Správa Výboru Národnej rady Slovenskej republiky pre obranu a bezpečnosť o stave použitia informačno-technických prostriedkov za rok 2021. [online] [cit. 2025-03-31] dostupné online: < https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=506179>
4. Správa o činnosti SIS za rok 2019. [online] [cit. 2025-03-31] dostupné online: < https://www.sis.gov.sk/pre-vas/sprava-o-cinnosti-2019.html#itp>
5. Správa o činnosti SIS za rok 2020. [online] [cit. 2025-04-01] dostupné online: < https://www.sis.gov.sk/pre-vas/sprava-o-cinnosti-2020.html#itp>
6. Správa o činnosti SIS za rok 2021. [online] [cit. 2025-04-01] dostupné online: < https://www.sis.gov.sk/pre-vas/sprava-o-cinnosti-2021.html#itp>
7. Správa o činnosti SIS za rok 2022. [online] [cit. 2025-04-01] dostupné online: < https://www.sis.gov.sk/pre-vas/sprava-o-cinnosti-2022.html#itp>
8. Správa o činnosti SIS za rok 2023. [online] [cit. 2025-04-01] dostupné online: < https://mmqx.sis.gov.sk/storage/files/sprava_o_cinnosti/2023.pdf>

Martina Piecha[1]

REGULACE LICENČNÍHO ŘÍZENÍ ČESKÉ NÁRODNÍ BANKY A UPLATNĚNÍ REGULACE V RÁMCI VOLNÉHO POHYBU SLUŽEB.

REGULATION OF THE LICENSING PROCEDURE OF THE CZECH NATIONAL BANK AND THE APPLICATION OF REGULATION WITHIN THE FRAMEWORK OF THE FREE MOVEMENT OF SERVICES.

Abstrakt

Tento příspěvek se zabývá licenčním řízením České národní banky (ČNB) v oblasti regulace a dohledu nad platebními institucemi v České republice (ČR). Licenční řízení představuje klíčový nástroj regulace finančního trhu, který umožňuje subjektům získat oprávnění k poskytování regulovaných služeb.

Těžiště výzkumu spočívá na dvou úrovních regulace, ve kterých řízení probíhá, a to na úrovni národní a na úrovni evropské, přičemž významnou roli hraje volný pohyb služeb v rámci Evropské unie (EU) prostřednictvím tzv. pasportizace platebních služeb.

Příspěvek dále analyzuje délku licenčního řízení v ČR a její dopady na právní jistotu žadatelů. Vzhledem k tomu, že správní řízení v této oblasti často přesahuje zákonné lhůty, otevírá se otázka možného porušení práva na projednání věci bez zbytečných průtahů, jak je zakotveno v Listině základních práv a svobod i mezinárodních smlouvách. Zároveň je nutné zohlednit, že prodlužování řízení je často způsobeno samotnými žadateli, kteří nepředkládají kompletní dokumentaci.

V kontextu harmonizace práva EU a volného pohybu služeb příspěvek rovněž zkoumá prostřednictvím komparativní metody fenomén „Buy Now, Pay Later“ (BNPL), který se pohybuje na pomezí mezi regulací platebních služeb podle směrnice PSD2 a regulací spotřebitelských úvěrů. Z právního a výzkumného hlediska se otevírají otázky, zda poskytování BNPL vyžaduje licenci platební instituce nebo zda spadá pod režim spotřebitelského úvěru. Vzhledem k absenci jasné právní úpravy v ČR i na úrovni EU dochází k diskusím o budoucí regulaci tohoto sektoru, zejména v souvislosti s ochranou spotřebitelů před nadměrným zadlužováním.

Příspěvek tak přispívá k diskusi o regulaci platebních institucí, efektivitě licenčního řízení a budoucím vývoji právního rámce v oblasti BNPL v České republice i v širším evropském kontextu.

[1] JUDr. Martina Piecha. 1. ročník doktorandského studia, kombinované studium Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, Katedra správního práva a správní vědy email: akpiecha@outlook.cz

Klíčová slova: *BNPL (Kup nyní, zaplať později). ČNB (Česká národní banka). Licenční řízení. Správní řízení. Platební instituce. Přeshraniční poskytování služeb. PSD2 směrnice. Regulace nebankovních platebních služeb. Volný pohyb služeb. ZPS.*

Abstract

This contribution examines the licensing procedure of the Czech National Bank (CNB) in the field of regulation and supervision of payment institutions in the Czech Republic (CR). The licensing procedure represents a key regulatory tool for the financial market, enabling entities to obtain authorization to provide regulated services.

The core of the research focuses on the two levels of regulation at which the procedure takes place: the national level and the European level. A significant role is played by the free movement of services within the European Union (EU) through the so-called passporting of payment services.

The contribution further analyses the duration of the licensing procedure in the Czech Republic and its impact on the legal certainty of applicants. Given that administrative proceedings in this area often exceed legal deadlines, the question arises whether this constitutes a potential violation of the right to have a case heard without undue delay, as enshrined in the Charter of Fundamental Rights and Freedoms and international treaties. At the same time, it is necessary to consider that delays in the procedure are often caused by the applicants themselves, who fail to submit complete documentation.

In the context of EU law harmonization and the free movement of services, the contribution also examines, through a comparative method, the "Buy Now, Pay Later" (BNPL) phenomenon, which operates at the intersection of payment services regulation under the PSD2 directive and consumer credit regulation. From a legal and research perspective, questions arise as to whether the provision of BNPL requires a payment institution license or falls under the consumer credit regime. Due to the lack of clear legal regulation in the Czech Republic and at the EU level, discussions are ongoing about the future regulation of this sector, particularly concerning consumer protection against excessive indebtedness.

Thus, this paper contributes to the discussion on the regulation of payment institutions, the efficiency of the licensing procedure, and the future development of the legal framework for BNPL in both the Czech Republic and the broader European context.

Key words: *BNPL (Buy Now, Pay Later). CNB (Czech National Bank). Licensing procedure. Administrative procedure. Payment institution. Cross-border provision of services. PSD2 Directive. Regulation of non-bank payment services. Free movement of services. ZPS.*

Úvod

Příspěvek se zaměřuje na licenční řízení České národní banky (dále jen „**ČNB“**) s důrazem na regulaci a dohled platebních institucí, které získaly oprávnění k poskytování služeb v České republice (dále jen „**ČR“**). Licenční řízení je nástroj subjektů finančního trhu, který jim

umožňuje získat povolení k provádění činností, které jsou silně regulovány nejen orgány státu. Tato regulace je přítomná na dvou úrovních, a to na úrovni národní a na úrovni Evropské unie (dále jen „**EU**“).

Finanční sektor není homogenní oblastí, a tedy povolení pro vstup do licencované oblasti trhu je tak udělován celé řadě subjektů. Mezi tyto subjekty regulovaného finančního trhu patří například pojišťovny, zajišťovny, obchodníci s cennými papíry, investiční společnosti a investiční fondy, penzijní společnosti, poskytovatelé platebních služeb a vydavatelé elektronických peněz a další instituce. Tento příspěvek se však zaměřuje výhradně na licence platebních institucí.

1. Úvod pro problematiky licenčních řízení

Licenčním řízením rozumíme správní řízení dle zákona č. 370/2017 Sb., o platebním styku, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „**ZPS**“) a v souladu se zákonem č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „**správní řád**“). Tyto zákony jsou aplikovatelné na úrovni národní pro Českou republiku. ZPS ztělesňuje implementaci Druhé směrnice o platebních službách PSD2 (dále jen „**Směrnice PSD2**“).[2] Pro komparaci lze doplnit, že na Slovensku licenční řízení podléhá zákonu č. 492/2009 Z.z. o platobných službách o platobných službách a o zmene a doplnení niektorých zákonov.[3]

Mezi instituce oprávněné poskytovat platební služby jako podnikání řádí zákon v § 5 ZPS především banky, za podmínek stanovených zákonem upravujícím činnost bank, zahraniční banky, spořitelní a úvěrní družstva, instituce elektronických peněz (tzv. EMI), dále zahraniční instituce elektronických peněz, vydavatele elektronických peněz malého rozsahu, platební instituce, poskytovatelé platebních služeb malého rozsahu, správce informací o platebním účtu, zahraniční správce informací o platebním účtu. Držitele poštovní licence a v neposlední řadě je to také ČNB za podmínek stanovených zákonem upravující činnost a postavení ČNB.

Příspěvek se dále již zaměřuje výhradně na oblast platebních institucí.

2. Platební instituce

Platební instituce jsou právnické osoby, které jsou příslušné poskytovat platební služby na území ČR základě povolení k činnosti platební instituce. Toto povolení uděluje ČNB. Jak je výše uvedeno, jedná se o jeden subjekt z množiny oprávněných poskytovat platební služby v ČR.[4] [3]Podle čl. 11 odst. 1 Směrnice PSD2 povolení lze udělit pouze právnické osobě usazené v členském státě.

---

[2] Směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2015/2366 ze dne 25. listopadu 2015 o platebních službách na vnitřním trhu, kterou se mění směrnice 2002/65/ES, 2009/110/ES a 2013/36/EU a nařízení (EU) č. 1093/2010 a zrušuje směrnice 2007/64/ES.

[3] NBS: Poskytovanie spotrebiteľských úverov. Online. Dostupné z: https://nbs.sk/dohlad-nad-financnym-trhom/dohlad/veritelia/ [citováno 2025-03-29].

[4] BERAN, J. - NÝDRLE, T. - STRNADEL, D. Zákon o platebním styku: Komentář. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2025-3-29]. ASPI_ID KO370_2017CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

Zákonná definice platební instituce vychází již z formálního pojetí platební instituce, kdy klíčovým znakem je samotné (resp. pouhé) udělení povolení ČNB, tedy formální dokument, nikoli skutečné poskytování platebních služeb. To znamená, že status platební instituce není podmíněn skutečným výkonem těchto činností.

ČNB udělí platební instituci povolení, pokud splní podmínky stanovené zákonem a prováděcím právními předpisy v souladu s ust. § 9 ZPS.

Na základě svého povolení je platební instituce oprávněna poskytovat ty platební služby, na něž se vztahuje povolení k činnosti platební instituce, a provádět činnosti s tím související, **včetně poskytování úvěrů**, provozovat platební systém s výjimkou platebního systému s neodvolatelností zúčtování. Jednotlivá oprávnění stanoví výroková část rozhodnutí[5]

Co se týče možnosti poskytnutí (poskytování) úvěru/ů je činností povolenou za předpokladu, že souvisí s povolením k platební službě jmenované v § 3 odst. 1 písm. d) nebo e).[6] Současně a kumulativně kapitál platební instituce musí být přiměřený celkové částce poskytnutých úvěrů a úvěr má být podle smlouvy uzavřené mezi platební institucí a úvěrovaným splacen nejpozději do 1 roku; to neplatí, je-li úvěr poskytnut v ČR. Přičemž platební instituce nesmí poskytnout úvěr z peněžních prostředků, které jí byly svěřeny k provedení platební transakce.[7]

3. Přeshraniční poskytování platebních služeb do jiných členských států[8]

Platební instituce může své služby poskytovat i v jiných členských státech EU (státy odlišné od členského státu, kde získala licence a má svůj domicil), a to buď prostřednictvím pobočky nebo pověřeného zástupce. Žádost se v tomto případě podává orgánu domovského

---

[5] BERAN, J. - NÝDRLE, T. - STRNADEL, D. Zákon o platebním styku: Komentář. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2020. 1000 s. ISBN:978-80-7598-788-4.

[66] Ust. § 3 ZPS:

(1) Platební službou je

a) služba umožňující vložení hotovosti na platební účet vedený poskytovatelem,

b) služba umožňující výběr hotovosti z platebního účtu vedeného poskytovatelem,

c) provedení převodu peněžních prostředků z platebního účtu, k němuž dává platební příkaz

1. plátce,

2. příjemce, nebo

3. *plátce prostřednictvím příjemce,*

jestliže poskytovatel neposkytuje uživateli převáděné peněžní prostředky jako úvěr,

d) *provedení převodu peněžních prostředků z platebního účtu, k němuž dává platební příkaz*

1. *plátce,*

2. *příjemce, nebo*

3. *plátce prostřednictvím příjemce,*

jestliže poskytovatel poskytuje uživateli převáděné peněžní prostředky jako úvěr,

e) *vydávání a správa platebních prostředků a, je-li uživatel příjemcem, předávání platebního příkazu a zpracování platebních transakcí,*

f) *provedení převodu peněžních prostředků, při němž plátce ani příjemce nevyužívají platební účet u poskytovatele plátce (poukazování peněz),*

g) *služba nepřímého dání platebního příkazu,*

h) *služba informování o platebním účtu.*

[7] Ust. § 8 odst. 2 ZPS.

[8] Bod 41 Směrnice PSD2.

členského státu, v tomto případě ČNB, která požádá o stanovisko orgán dohledu členského státu, kde má být služba poskytována.[9]

Pokud se platební instituce rozhodne vykonávat svou činnost trvale na území jiného členského státu, je povinna zde zřídit pobočku nebo jinou formu stabilní provozní přítomnosti. Znamená to, že musí v daném státě vytvořit organizační strukturu s dlouhodobým charakterem, například zřídit kancelář, najmout zaměstnance apod. Tímto se daný poskytovatel dostává pod dohled a regulaci hostitelského státu.

Oprávnění k činnosti vydává domovský členský stát, který rovněž odpovídá za celkový dohled nad regulovaným subjektem, včetně výkonu obezřetnostního dohledu, správy pasportizačních práv a přeshraniční spolupráce.

Pravomoci dozorového orgánu hostitelského státu jsou omezené. Jeho role spočívá především v dohledu nad dodržováním pravidel chování na trhu, ochranou spotřebitele a v poskytování součinnosti v rámci dohledu.[10]

Oprávněné činnosti platební instituce lze však vykonávat také výhradně na základě volného pohybu služeb, a tedy i bez založení pobočky nebo bez využití pověřeného zástupce. Zákon tuto možnost označuje jako „výkon činnosti platební instituce v hostitelském členském státě **jinak** než prostřednictvím pobočky nebo pověřeného zástupce“ (§ 38 a násl. ZPS).

V tomto případě není nutné žádat o souhlas ČNB, jako je tomu v případě, kdy instituce v dané zemi otevírá pobočku. Například česká platební instituce může nabízet své služby v Polsku, ale nebude tam mít žádnou pobočku ani kancelář – bude služby poskytovat na dálku.

Pro tuto možnost je používáno označení **pasportizace platebních služeb**, která usnadňuje platebním institucím poskytovat služby v jiném členském státě, bez nutnosti získávat další národní licenci za podmínek stanovených PSD2 směrnicí na základě jednotné licence. Tento proces vychází z tzv. jednotného evropského pasu, který umožňuje volný pohyb služeb v rámci EU. Oznámení musí být podáno před zahájením činnosti, ale zákon nestanoví přesnou lhůtu pro jeho podání. Platební instituce si také může zvolit libovolnou formu oznámení, protože právní úprava nevyžaduje výhradně elektronické podání. Podrobnosti o náležitostech oznámení stanovuje vyhláška ČNB č. 1/2018 Sb. a také evropské nařízení 2017/2055. Pokud oznámení obsahuje chyby, ČNB má povinnost vyzvat instituci k jejich opravě.

Nesplnění této oznamovací povinnosti podléhá správnímu trestání a je přestupkem, za který může být udělena pokuta až 5 milionů korun.[11]

Stejný princip platí i v opačném směru. Zahraniční platební instituce může na území ČR poskytovat platební služby, pokud jí bylo uděleno povolení k této činnosti v domovském členském státě, tedy tam, kde má své sídlo. ČNB je o tom informována příslušným dohledovým orgánem tohoto státu prostřednictvím žádosti o stanovisko podle § 40 odst. 2 zákona o platebním styku.

---

[9] Ust. § 32 a násl. ZPS.

[10] Česká národní banka [online]. Dostupné na: https://www.cnb.cz/cs/dohled-financni-trh/ochrana-spotrebitele/preshranicni-poskytovani-platebnich-sluzeb/ [citováno 2025-03-30].

[11] BERAN, J., NÝDRLE, T., STRNADEL, D. *Zákon o platebním styku: Komentář*. [Systém ASPI]. Wolters Kluwer [cit. 2025-3-30]. ASPI_ID KO370_2017CZ. Dostupné z: www.aspi.cz. ISSN 2336-517X.

V kontextu výše uvedeného má také význam vymezení domovského členského státu a hostitelského členského státu. Obě definice jsou klíčové pro regulaci přeshraničního poskytování služeb. Domovský členský stát je definován v souladu se zákonem jako ten, kde má platební instituce své sídlo. Důležité je v souladu s PSD2 směrnicí "*registered office*". Tedy sídlo zapsané ve veřejném seznamu.[12]

4. Nadnárodní regulace a správní řízení[13]

Regulační rámec pro platební služby v EU je harmonizován prostřednictvím celé řady směrnic a nařízení.[14] Jedním ze základních stavebních kamenů regulace je stanovení podmínek pro **vstup do takto „silně" regulovaného odvětví**. Oblast nebankovních poskytovatelů platebních služeb značně silně expanduje, a proto je rovněž žádoucí důsledná regulace ze strany EU.

Významným hlediskem, který do této regulace vstupuje, je porovnání podmínek pro vstup a podnikání v regulované oblasti v jednotlivých členských zemí EU. Do výše uvedeného právního rámce se prolíná skutečnost, že licenční řízení v ČR probíhá v procesních mezích správního řádu, přičemž správní právo procesní bylo vždy považováno za ryze národní regulaci. V souvislosti s evropskou legislativou se tato problematika posouvá a lze pozorovat tendence prosazovat napříč jednotlivými členskými státy podobné zásady a standardy. Jedním z faktorů v rámci volného pohybu služeb může být délka licenčního řízení a těžkopádnost dohledových orgánů, které rozhodnou o tom, v jakém konkrétním státě bude žádost podána.

Povolení, které ČNB vydává, má náležitosti individuálního správního aktu ve formě konstitutivního rozhodnutí. Tímto aktem se dané instituci přiznává právo poskytovat platební služby uvedené v povolení a vykonávat související činnosti (viz § 8 ZPS). O žádosti o udělení tohoto povolení rozhoduje ČNB v rámci správního řízení, přičemž postupuje podle druhé a třetí části správního řádu.[15]

Seznam platebních institucí, který vede ČNB (viz § 249 odst. 1 písm. a)), obsahuje záznamy o všech platebních institucích a specifikuje, jaké platební služby mohou poskytovat

---

[12] Čl. 11 odst. 3 PSD2 směrnice.

[13] Zpracováno na základě informací dostupných na webových stránkách ČNB:
Metodika k posuzování žádostí o povolení k činnosti podle zákona o platebním styku. Česká národní banka [online]. Dostupné na: https://www.cnb.cz/cs/dohled-financni-trh/legislativni-zakladna/stanoviska-k-regulaci-financniho-trhu/M2022-01 [citováno 2025-03-31].

[14] Směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2015/2366 ze dne 25. listopadu 2015 o platebních službách na vnitřním trhu, o změně směrnic 2002/65/ES, 2009/110/ES a 2013/36/EU a nařízení (EU) č. 1093/2010 a o zrušení směrnice 2007/64/ES ("PSD2").
Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/48/ES ze dne 23. dubna 2008 o smlouvách o spotřebitelském úvěru a o zrušení směrnice Rady 87/102/EHS ("CCD")

[15] Metodika k posuzování žádostí o povolení k činnosti podle zákona o platebním styku. Česká národní banka [online]. Dostupné na: https://www.cnb.cz/cs/dohled-financni-trh/legislativni-zakladna/stanoviska-k-regulaci-financniho-trhu/M2022-01 [citováno 2025-03-31].

(viz § 250 odst. 3). Zápis do tohoto seznamu však nemá konstitutivní účinky, jelikož samotné oprávnění poskytovat platební služby vzniká až nabytím právní moci rozhodnutí.[16]

Podmínky jsou velmi striktní a dosáhnout povolení jde v ruku v ruce náročným správním procesem. V případě neudělení povolení, může subjekt podat opravný prostředek.

Jelikož členské státy mají odlišnou vnitrostátní úpravu správního řízení pro udělení licence, otevírá se zde prostor pro to, že platební instituce si vybere členský stát s nepříznivějšími podmínkami jako domovský členský stát. Následně pak bude stačit podat žádost o pasportizaci, přičemž toto řízení, má spíše oznamovací a formální charakter a lze tak snadno získat licenci pro poskytování platebních služeb v ČR.

ČR je nechvalně známé tím, že řízení trvají poměrně dlouhou dobu, v některých případech až jeden rok. Problematika délky správního řízení rovněž velmi úzce souvisí s právem na projednání věci bez zbytečných průtahů. Z Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (čl. 6 odst. 1) vyplývá právo každého na to, aby jeho věc byla projednána v přiměřené lhůtě. Z čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod ČR vychází právo na projednání věc bez zbytečných průtahů. Lhůty pro vydání rozhodnutí ve správním řízení jsou stanoveny správním řádem, Podle § 71 platí, že správní orgán je povinen vydat rozhodnutí bezodkladně, nejpozději do třiceti dnů od zahájení řízení. Podle 10 odst. 2 ZPS je ČNB povinna vydat rozhodnutí do tří měsíců od zahájení řízení.

Doba pro vydání rozhodnutí o žádosti je zpravidla delší, běžně je vydáno rozhodnutí do 6 měsíců od zahájení řízení. Porušením práva na projednání věci v přiměřené lhůtě rozumíme nesprávný úřední postup ve smyslu čl. 36 odst. 3 Listiny základních práv a svobod a z toho plynoucí právní kroky, včetně prostředků na ochranu proti nečinnosti, ve správním soudnictví pak použití žaloby na nečinnost a nelze opomenout možnost podání podnětu k ombudsmanovi podle zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů. Současně je potřeba si ale uvědomit, že průtahy v této oblasti mohou mít fatální důsledky pro tyto instituce spočívající v omezení konkurenční výhody. Je však potřeba důrazně konstatovat, že průtahy v řízení jsou přímo závislé na součinnosti účastníka řízení a v silně regulovaných oblastech se akcesorita této závislosti odvíjí od objemu požadovaných informací a kvalitě předložených podkladech. Za prodlužování licenčního řízení často nese odpovědnost sám žadatel, který nesdělí veškeré potřebné údaje, nepředloží požadované dokumenty a ČNB zahltí nekvalifikovaným podáním, u něhož není ani následně schopen opravit vady. Na základě výše uvedeného lze tedy předestřít, že při hodnocení nepřiměřené délky řízení je nutné zvážit celou řadu aspektů, mezi které patří i procesní aktivita účastníka řízení nebo složitost věci a množství požadovaných informací.[17]

---

[16] Metodika k posuzování žádostí o povolení k činnosti podle zákona o platebním styku. Česká národní banka [online]. Dostupné na: https://www.cnb.cz/cs/dohled-financni-trh/legislativni-zakladna/stanoviska-k-regulaci-financniho-trhu/M2022-01 [citováno 2025-03-31].

[17] SOUKAL, M. CHEJBAL&PARTNERS s.r.o., advokátní kancelář. Za jak dlouho získáte licenci k platebním či jiným službám od ČNB? Na rovinu. [online]. Dostupné na: https://akschejbal.cz/za-jak-dlouho-ziskate-licenci-k-platebnim-ci-jinym-sluzbam-od-cnb-na-rovinu [citováno 2025-03-22].

5. Úvěr jako doplňková činnost a BNPL

V rámci harmonizace práva EU a volného pohybu služeb je tak na místě zmínit jednu specifickou službou, které je služba BNPL. BNPL se volně překládá jako „*kup hned, ale zaplať později*“. Autor vychází ze závěrů dostupných v článku Ondřeje Slivky (Skippay): „Nakoupí častěji, utratí více: Nabídněte svým zákazníkům výhody BNPL“, dle nichž platební instituce vyplatí úvěr a provede platbu obchodníkovi. Zákazník zaplatí platební instituci až po několika dnech či týdnech, tedy z pohledu zákazníka jde o splátky místo okamžité platby. Model BNPL se podobá krátkodobému úvěru a v současnosti se stal v některých zemích fenoménem a moderním způsobem placení objednávek. Zboží je tak placeno v několika etapách, nikoli jednorázově. Celý proces začíná tím, že zákazník si nejprve založí účet u příslušné instituce. K účtu je připojena platební karta. Následně při nákupu přes e-shop vybere v možnosti platby způsobem „buy now, pay later“. Po schválení je uživateli poskytnut „úvěr“ a obchodníkovi je proplacena požadovaná částka. Mezitím zákazník v několika platbách splácí za zboží přímo platební instituci, která tuto konkrétní službu poskytuje.[18]

Výzkumnou otázkou, která tu také vystává je, zda je BNPL službou, kterou mohou poskytovat platební instituce s příslušnou licencí pod regulací PSD2 směrnice, nebo samostatným produktem poskytovaným na základě příslušné úpravy spotřebitelského úvěru?[19] Otázku, kterou asi autor klade je, zda odpovídá právní úprava BNPL služeb skutečné míře rizika pro spotřebitele.

Pro odpověď na položené otázky, je nutné prozkoumat příslušnou regulativu. Na úrovni evropské regulativy, je to především výše uvedená Směrnice PSD2, která reguluje platební služby, což zahrnuje převody peněz, vydávání platebních karet, platební iniciace a agregace účtů. Na úrovní národní se jedná o ZPS a zákon o spotřebitelském úvěru.

Při svém výzkumu autor zjistil, že poskytovatelé platebních služeb se pohybují v pásmu dvou regulací (v případě režimu nebankovních poskytovatelů), a to v režimu činnosti platební instituce dle povolení uděleného ČNB podle ZPS; anebo poskytování nebo zprostředkovávání spotřebitelských úvěrů dle zákona č. 257/2016 Sb. o spotřebitelském úvěru, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „**zákon o spotřebitelském úvěru**“).

Ve světle evropské úpravy lze použít čl. 18 odst. 4 Směrnice PSD2 platební instituce mohou poskytnout úvěr související s povolenými platebními službami uvedenými pouze tehdy, jsou-li splněny všechny následující požadavky:

a) Úvěr musí být pouze vedlejším produktem k platební službě a nesmí být poskytován samostatně.
b) Musí být úzce navázán na konkrétní platební transakci a zároveň splacen nejpozději do jednoho roku.
c) Je zakázáno financovat tento úvěr z prostředků, které poskytovatel přijal nebo uchovává od klientů.

---

[18] Ondřej Slivka. Skippay. Nakoupí častěji, utratí více: Nabídněte svým zákazníkům výhody BNPL. Dostupné z: https://skippay.cz/blog/co-je-to-bnpl/ / [citováno 2025-03-29].
[19] Rozuměj: Mohou být služby BNPL poskytovány na základě licence platební instituce?

d) Platební instituce musí disponovat dostatečným kapitálem, který odpovídá celkovému objemu takto poskytnutých úvěrů, a to podle kritérií stanovených dohledovým orgánem.[20]

Dle národní úpravy, ustanovení § 8 ZPS vyjmenovává činnosti, které může platební instituce vykonávat přímo a nepotřebuje k tomu žádné další povolení, s výjimkou povolení, které ji opravňuje k činnosti platební instituce. Touto činnosti je rovněž poskytování úvěru, pokud souvisí s poskytováním platebních služeb a za podmínek stanovených zákonem. Pak je tento úvěr označován jako **doplňkový úvěr**.

Úvěrem lze chápat dočasné poskytnutí finančních prostředků, jakoukoli formou. Jeho přesnou definice definuje zákon o spotřebitelském úvěru: „*Spotřebitelským úvěrem je odložená platba, peněžitá zápůjčka, úvěr nebo obdobná finanční služba poskytovaná nebo zprostředkovaná spotřebiteli.“*[21]

Současně také v § 8 zákona o spotřebitelském úvěru se stanoví, že **oprávnění poskytovat spotřebitelský úvěr** jako podnikatel je oprávněna mimo jiné platební instituce a zahraniční platební instituce za podmínek stanovených zákonem upravujícím platební styk, poskytovatel platebních služeb malého rozsahu za podmínek stanovených zákonem upravujícím platební styk a dále nebankovní poskytovatel spotřebitelského úvěru. Uvěr tedy může být poskytován platební institucí na základě oprávnění k poskytování platebních služeb, dále specificky nebankovním poskytovatelem na základě licence udělené dle zákona o spotřebitelském úvěru a v poslední řadě na základě jiného veřejnoprávního povolení. Jiným veřejnoprávním povolením lze rozumět živnostenské oprávnění za předpokladu, že jde o jiný než spotřebiteslký úvěr.

Ustanovení § 7 určuje, kdo může poskytovat spotřebitelský úvěr. Subjekty oprávněné poskytovat jsou spotřebitelské úvěry banky, platební instituce dle zákona o platebním styku a nebankovní poskytovatelénspotřebitelského úvěru se zvláštním oprávněním uděleným ČNB. Pokud poskytovatel BNPL není oprávněnou osobou podle § 7, je poskytování BNPL produktu v rozporu se zákonem.

Ustanovení tedy vymezuje nebankovního poskytovatele spotřebitelského úvěru jako subjekt, který je oprávněn poskytovat spotřebitelské úvěry na základě povolení uděleného Českou národní bankou.

Oprávnění k výkonu této činnosti nevydávají živnostenské úřady, nýbrž ČNB, která zároveň vykonává dohled nad dodržováním povinností stanovených tímto zákonem. Nebankovní

---

[20] Ust. § 18 odst. 4 PSD2 Směrnice. K tomu také bod 40 Směrnice PSD2: *„Tato směrnice by měla upravovat poskytování úvěrů platebními institucemi, konkrétně poskytování úvěrových linek a vydávání kreditních karet, pouze v případech, kdy je úvěr úzce svázán s platebními službami. Pouze je-li úvěr poskytován za účelem umožnění platebních služeb a jedná-li se o krátkodobý úvěr poskytovaný na dobu nejvýše dvanácti měsíců, včetně revolvingového úvěru, je vhodné povolit platebním institucím, aby takový úvěr ve vztahu ke svým přeshraničním činnostem poskytly, za podmínky, že je úvěr refinancován převážně prostřednictvím kapitálu dané platební instituce, jakož i prostředků získaných z kapitálových trhů, a nikoliv z peněžních prostředků, které platební instituce drží jménem klientů za účelem poskytování platebních služeb.“*

[21] Ust. § 2 odst. 1 zákona o spotřebitelském úvěru.

poskytovatel spotřebitelského úvěru musí být zapsán v příslušném registru a svou činnost smí zahájit až po provedení tohoto zápisu.[22]

Autor vychází ze závěrů plynoucích z platné legislativy, dle nichž národní právní úprava (ZPS) výslovně zahrnuje poskytování úvěrů mezi činnosti, které jsou považovány za související s poskytováním platebních služeb. Za zmínku stojí, že kritérium krátkodobosti platí jen pro přeshraniční úvěrové transakce, nikoliv pro ty, které probíhají výlučně na území České republiky.

Bezpochyby je premise, kdy platební instituce poskytuje spotřebitelský úvěr jako podnikatel a je poskytovatelem spotřebitelského úvěru dle zákona o spotřebitelském úvěru, pak se použijí ustanovení zákona o spotřebitelském úvěru. Spornější lze považovat premisy, kdy platební instituce poskytuje úvěr jako podnikatel v rámci činností souvisejících s poskytováním platebních služeb. Zde vyvstává otázka, v jaké míře pak aplikovat ustanovení zákona o spotřebitelském úvěru. K tomu ust. § 7 zákona o spotřebitelském úvěru důvodová zpráva stanoví: "*Osoby, které mají oprávnění k poskytování spotřebitelského úvěru na základě jiného zákona, získávají sice oprávnění na základě tohoto jiného zákona, avšak při poskytování spotřebitelského úvěru jsou povinny řídit se požadavky kladenými na jejich činnost tímto zákonem."*[23] V souladu s důvodovou zprávou také platí, že osoby, které jsou oprávněny poskytovat spotřebitelské úvěry na základě jiného právního předpisu, jsou povinny naplnit alespoň některý z požadavků stanovených tímto zákonem pro získání oprávnění k činnosti nebankovního poskytovatele spotřebitelského úvěru. Autor příspěvku se však domnívá, že tímto ustanovením se myslí poskytovatel na základě jiného veřejnoprvního povolení, nikoli poskytovatel na základě oprávnění vyplývající z licence platební instituce.[24]

Zákon o spotřebitelském úvěru umožňuje výjimky z působnosti zákona v úst. § 4 a násl.

Dopad ustanovení § 4 až § 11 zákona o spotřebitelském úvěru na produkty typu BNPL závisí na tom, jak je konkrétní BNPL produkt strukturován, kdo jej poskytuje a za jakých podmínek. Ustanovení 4 odst. 1 písm. b) zákona o spotřebitelském úvěru stanovuje výjimky působnosti ze zákona a zákon se neuplatní na úvěry sjednané ve formě průběžného poskytování služby nebo zboží, za které spotřebitel platí postupně. To tedy pravděpodobně znamená, že některé BNPL modely by mohly spadat pod tuto výjimku, pokud jsou navázány na opakované

[22] Důvodová zpráva k zákonu č. 257/2016 Sb., o spotřebitelském úvěru. ASPI: Důvodová zpráva k zákonu č. 257/2016 Sb., o spotřebitelském úvěru.
[23] Důvodová zpráva k zákonu č. 257/2016 Sb., o spotřebitelském úvěru. ASPI: Důvodová zpráva k zákonu č. 257/2016 Sb., o spotřebitelském úvěru.
[24] Důvodová zpráva k zákonu č. 257/2016 Sb., o spotřebitelském úvěru. ASPI: Důvodová zpráva k zákonu č. 257/2016 Sb., o spotřebitelském úvěru.

dodávky a mají rysy splátkové platby v průběhu služby/zboží, nikoli po jejím ukončení.[25] Pokud je BNPL služba bezúročná a bez poplatků, lze ji pravděpodobně zařadit pod částečnou výjimku ze zákona o spotřebitelském úvěru (§ 5 odst. 3 zákona o spotřebitelském úvěru).

Ust. § 9 upravuje podmínky, za kterých může nebankovní subjekt poskytovat spotřebitelské úvěry, mimo jiné např. musí získat povolení od ČNB a být veden v registru ČNB. Pokud BNPL služba není poskytována bankou nebo platební institucí, ale jiným podnikatelem, musí být takový subjekt tedy registrován jako nebankovní poskytovatel dle § 9 a projít licenčním řízením dle ust. § 10 a 11 zákona o spotřebitelském úvěru.

V důsledku výše uvedeného autor příspěvku došel k závěru, že BNPL spadá pod regulaci PSD2 a rovněž BNPL spadá pod regulaci spotřebitelského úvěru s přiměřeným použitím některých ustanovení a s možností využití omezení působnosti zákona.

Je nezbytné si uvědomit, že služba typu "Buy Now, Pay Later" (BNPL) nepředstavuje standardní platební službu, nýbrž spíše specifickou formu krátkodobého doplňkového úvěrování. Tato služba může z pohledu platné právní úpravy současně naplňovat znaky „platební služby s doplňkovým úvěrem" ve smyslu Směrnice PSD2, jakož i znaky „spotřebitelského úvěru" ve smyslu příslušné směrnice o spotřebitelském úvěru.

Není však zcela zřejmé, v jakém rozsahu služba typu BNPL podléhá regulaci spotřebitelského úvěru z pohledu jednotlivých národních dozorových orgánů. Míra regulace se pravděpodobně odvíjí od konkrétní právní úpravy platné v příslušném členském státě. Lze proto uzavřít, že BNPL se často nachází v tzv. regulační šedé zóně. V rámci režimu pasportizace platebních služeb pak existuje riziko, že hostitelský regulátor vyhodnotí službu BNPL jako standardní úvěrovou činnost, která není způsobilá k výkonu jakožto doplňková činnost platební instituce. V českém právním prostředí přitom dosud absentuje jednoznačná legislativní úprava, která by s dostatečnou přesností vymezovala, do jaké míry může být služba BNPL kvalifikována jako spotřebitelský úvěr. Platební instituce nicméně může poskytovat BNPL v rámci doplňkového úvěrování souvisejícího s poskytováním platebních služeb dle směrnice PSD2.

Služba typu „Buy Now, Pay Later" (BNPL) nemusí spadat pod režim regulace spotřebitelského úvěru za situace, kdy je poskytováno pouze odložení splatnosti bez jakýchkoli poplatků či úroků, tedy za předpokladu, že nedochází k faktickému úvěrování ve smyslu právní definice spotřebitelského úvěru. Rovněž může být vyloučena regulace podle právních předpisů upravujících platební služby v případech, kdy BNPL služba není integrální součástí platební

[25] Ust. § 4 zákona o spotřebitelském úvěru:
„(*1) Tento zákon se nepoužije na spotřebitelský úvěr*
a) jiný než na bydlení, který byl sjednán s obchodníkem s cennými papíry, bankou, zahraniční bankou nebo zahraniční osobou, která je oprávněna poskytovat investiční služby, jehož účelem je provedení operace s investičním nástrojem3), s tím, že obchodník s cennými papíry, banka, zahraniční banka nebo zahraniční osoba, která je oprávněna poskytovat investiční služby, jsou do této operace zapojeni,
b) jiný než na bydlení, sjednaný v podobě průběžného poskytování služby nebo dodávání zboží stejného druhu, za které spotřebitel může platit v průběhu jejich poskytování nebo dodávání formou splátek,
c) který byl sjednán s poskytovatelem provozujícím zastavárenský závod, při jehož poskytnutí je poskytovateli přenechána movitá věc a poskytovateli nevzniká právo na vrácení peněz."

transakce. Za těchto podmínek je tedy poskytování krátkodobého úvěru platební institucí v rámci modelu BNPL z právního hlediska v zásadě přípustné.

Evropská komise však zvažuje zpřísnění regulace BNPL služeb, neboť jejich dosavadní neregulovaný nebo jen částečně regulovaný režim může z pohledu ochrany spotřebitele vést ke zvýšenému riziku nadměrného zadlužení. Podle návrhu nové směrnice o platebních službách (tzv. PSD3) by mělo dojít k výslovnému zařazení služeb BNPL mezi regulované úvěrové činnosti.

Závěr

Příspěvek ukazuje, že licenční řízení platebních institucí představuje složitý proces zasazený do rámce národní i evropské regulace. Česká národní banka hraje klíčovou roli nejen při udělování povolení, ale i při následném dohledu nad činností těchto institucí. Zvláštní pozornost si zaslouží přeshraniční poskytování služeb a otázky spojené s novými finančními produkty, jako je BNPL, jehož právní zařazení zůstává v některých aspektech nejasné. Z hlediska právní jistoty a ochrany spotřebitelů je proto žádoucí, aby regulatorní rámec reflektoval technologický vývoj a jednoznačně vymezil hranice mezi platebními službami a úvěrovou činností.

Zoznam bibliografických odkazov

Monografie a skripta

1. BERAN, J. - NÝDRLE, T. - STRNADEL, D. Zákon o platebním styku: komentář. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2020. 1000 s. ISBN:978-80-7598-788-4.
2. JANOVEC, M. Finanční trh a jeho stabilita. Praha: Wolters Kluwer, 2023.184 s. ISBN 978-80-7676- 597-9.
3. SEJKORA, T. Moderní nástroje aktivní politiky finančních inovací a jejich místo v právním rámci finančních služeb v Evropské unii. Praha: Wolters Kluwer, 2023. 460 s. 978-80-7676-435-4.

Internetové zdroje

1. Licencování. Česká národní banka [online]. Dostupné na: https://www.cnb.cz/cs/dohled-financni-trh/vykon-dohledu/postaveni-dohledu/dohled-nad-uverovymi-institucemi/licencovani/ [citováno 2025-03-23].
2. Metodika k posuzování žádostí o povolení k činnosti podle zákona o platebním styku. Česká národní banka [online]. Dostupné na: https://www.cnb.cz/cs/dohled-financni-trh/legislativni- zakladna/stanoviska-k-regulaci-financniho-trhu/M2022-01 [citováno 2025-03-31].
3. Přeshraniční poskytování platebních služeb. Česká národní banka [online]. Dostupné na: https://www.cnb.cz/cs/dohled-financni-trh/ochrana-spotrebitele/preshranicni-poskytovani-platebnich- sluzeb/ [citováno 2025-03-30].

4. Raška, L. (2024, 24. května). FinTech review – BNPL jsou obdobou kreditních karet a další FinTechy novinky [online]. Dostupné na: https://magazin.portu.cz/fintech-review-jsou-bnpl-kreditni-karty-a- dalsi-fintechy-novinky/ [citováno 2025-03-22].
5. NBS: Poskytovanie spotrebiteľských úverov. Online. Dostupné z: https://nbs.sk/dohlad-nad-financnym- trhom/dohlad/veritelia/ [citováno 2025-03-29].
6. SOUKAL, M. CHEJBAL&PARTNERS s.r.o., advokátní kancelář. Za jak dlouho získáte licenci k platebním či jiným službám od ČNB? Na rovinu. [online]. Dostupné na: https://akschejbal.cz/za-jak- dlouho-ziskate-licenci-k-platebnim-ci-jinym-sluzbam-od-cnb-na-rovinu [citováno 2025-03-22].
7. Ondřej Slivka. Skippay. Nakoupí častěji, utratí více: Nabídněte svým zákazníkům výhody BNPL. Dostupné z: https://skippay.cz/blog/co-je-to-bnpl/ / [citováno 2025-03-29].

Právní předpisy

1. **Směrnice** Evropského parlamentu a Rady (EU) 2015/2366 ze dne 25. listopadu 2015 o platebních službách na vnitřním trhu, o změně směrnic 2002/65/ES, 2009/110/ES a 2013/36/EU a nařízení (EU) č. 1093/2010 a o zrušení směrnice 2007/64/ES ("PSD2"). Dostupné zde: https://www.eba.europa.eu/publications-and-media/press-releases/eba-publishes-peer-review- authorisation-under-payment
2. **Směrnice** Evropského parlamentu a Rady **2008/48/ES ze** dne 23. dubna 2008 o smlouvách o spotřebitelském úvěru a o zrušení směrnice Rady 87/102/EHS **("CCD").**
3. Obecné pokyny Evropského orgánu pro bankovnictví (EBA/ GL/2017/08 ze dne 12. září 2017). Obecné pokyny k informacím, které mají být poskytnuty pro udělení povolení k výkonu činnosti platebních institucí a institucí elektronických peněz a k registrací poskytovatelů služeb informování o účtu podle čl. 5 odst. 5 směrnice /EU) 2015/2366 (EBA/GL/2017/09).
4. Zákon č. 500/2004 Sb., *správní řád,* ve znění pozdějších předpisů.
5. Zákon č. 6/1993 Sb. *o České národní bance*, ve znění pozdějších předpisů. Zákon č. 370/2017 Sb., *o platebním styku*, ve znění pozdějších předpisů. Zákon č. 257/2016 Sb. *o spotřebitelském úvěru*, ve znění pozdějších předpisů. Zákon č. 634/1992 Sb., *o ochraně spotřebitele*, ve znění pozdějších předpisů.
6. Zákon č. 253/2008 Sb., *o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu*, ve znění pozdějších předpisů.
7. Zákon č. 492/2009 Z. z. *o platobných službách a o zmene a doplnení niektorých zákonov*. Důvodová zpráva k zákonu č. 370/2017 Sb., o platebním styku.
8. Důvodová zpráva k zákonu č. 257/2016 Sb., o spotřebitelském úvěru. ASPI: Důvodová zpráva k zákonu č. 257/2016 Sb., o spotřebitelském úvěru.

Eliška Prachařová[1]

DEZINFORMACE VE VÁLEČNÉM KONFLIKTU
DISINFORMATION IN WAR

Abstrakt

Válka a s ní spojené strategie jsou nedílnou součástí lidské historie. Přesah za hranice bojiště také není nic nového. Pokud pomineme posun válečné techniky, cestovatele časem z dávných dob by asi moderní bojiště nijak zvlášť nepřekvapilo. Moderní hybridní válka ale sahá mnohem dál, než kterýkoli konflikt v minulosti a pomyslné dezinformační bajonety mají dostřel na každý počítač, tablet či telefon, což znamená, že mohou zasáhnout doslova kohokoli. Dezinformace jsou v současné době stále častěji skloňovaným pojmem. Ve svém příspěvku se proto nejprve definuji pojem dezinformace, následně představím válečnou strategii Ruské federace, kterou lze vydedukovat z oficiálních prohlášení ruských státních úřadů a médií. Následně představím, jaký má tato strategie efekt na vybrané státy Evropy, t. j. Česko, Slovensko a Polsko. V závěrečné části rozvedu myšlenku, jak je možné se těmto dezinformačním útokům bránit.

Klíčová slova: *Dezinformace. Hybridní válka. Informační válka. Ruská federace. Ruská agrese na Ukrajině.*

Abstract

War and its associated strategies are an integral part of human history. Moving beyond the battlefield is also nothing new. Leaving aside the advances in warfare technology, time travelers from ancient times would probably not be particularly surprised by the modern battlefield. But modern hybrid warfare reaches much further than any conflict in the past, and imaginary disinformation bayonets have a range of every computer, tablet or phone, meaning they can hit anyone. Disinformation is an increasingly common term these days. In my paper, therefore, I will first define the concept of disinformation, followed by an introduction to the Russian Federation's war strategy, which can be deduced from official statements by Russian state authorities and media. I will then present the effect of this strategy on selected European states, i.e. the Czech Republic, Slovakia and Poland. In the final part, I will develop the idea of how these disinformation attacks can be defended.

Key words: *Disinformation. Hybrid warfare. Information war. Russian Federation. Russian aggression in Ukraine.*

[1] Eliška Prachařová, studentka 3. ročníku magisterského studia na PF UK, pracharovaela@gmail.com, ORCID: https://orcid.org/0009-0007-9560-2352.

Úvod

Válka a s ní spojené strategie jsou nedílnou součástí lidské historie. Přesah za hranice bojiště také není nic nového. Pokud pomineme posun válečné techniky, cestovatele časem z dávných dob by asi moderní bojiště nijak zvlášť nepřekvapilo. Moderní hybridní válka ale sahá mnohem dál, než kterýkoli konflikt v minulosti a pomyslné dezinformační bajonety mají dostřel na každý počítač, tablet či telefon, což znamená, že mohou zasáhnout doslova kohokoli.

Dezinformace v moderním světě představují hrozbu, se kterou je nutné se vypořádat. Proto je zásadní pochopit, jakou roli v moderních válečných konfliktech hrají a jaký mají dopad na státy a mezinárodní společenství. Dezinformace a propaganda však nejsou moderní koncepty. Nepravdivé a manipulativní zprávy byly klíčovou součástí válečné strategie už v 5 st. př.n.l., kdy Sun Tzu napsal, „*nejdokonalejší útok míří na nepřítelovy plány, druhá nejlepší strategie je zmást vojáky, teprve třetím na místě je útok na vojáky …*“[2]. V současné době však jejich hrozba nesčetněkrát zesílila s rozvinutím výpočetní techniky a algoritmů spravujících sociální sítě.

Cílem tohoto článku je zmapovat, co to vlastně dezinformace jsou a proč v současné době představují větší problém než v minulosti. Dále se zaměřím na to, jak konkrétně na příkladu Ruské federace mohou být dezinformace využívány jako strategický nástroj ve válečném konfliktu a jaký mají reálný dopad na některé státy, na které jsou mířeny.

Co to jsou dezinformace

Definice toho, co to vlastně dezinformace jsou, je klíčová nejen pro obranu proti nim, ale i jasné určení toho, zda válčící strana dezinformace v rámci své válečné strategie využívá, či nikoli.

Evropská komise definuje dezinformace jako „*prokazatelně falešná nebo zavádějící informace, která vzniká, prezentuje se a šíří za účelem ekonomického prospěchu nebo úmyslného podvádění veřejnosti a může působit škody. Mezi veřejné škody patří ohrožení demokratických politických a rozhodovacích procesů a veřejných statků, jako např. ochrany zdraví občanů EU, životního prostředí nebo bezpečnosti.*“[3]

Autoři akademických článků navrhují i definice, jako například „*úmyslná nepravdivá informace nebo pokřivená pravda, často šířená ve formě zpravodajství, s politickým cílem jako například zpochybňování oponentů, narušování politických debat, ovlivňování voličů, rozdmýchávání existujících sociálních konfliktů, nebo vytváření celospolečenské atmosféry zmatku a informační paralýzy*“[4]

Ministerstvo vnitra dezinformace definuje s konkrétnější vazbou na jejich původce takto: „*Pojem ‚dezinformace‘ znamená šíření záměrně nepravdivých informací, obzvláště pak státními*

---

[2] CÍLEK, V. a SMEYKAL, O. Umění války. Praha: Dokořán, 2023. s. 42. ISBN 978-80-7675-126-2.
[3] EVROPSKÁ KOMISE.: Sdělení komise evropskému parlamentu, radě, evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a výboru regionů. Boj proti dezinformacím na internetu: evropský přístup. Online. eur-lex.europa.eu. Brusel: Evropská komise, 26. 4. 2018, s. 3. Dostupné z: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018DC0236.
[4] KLARIĆ, D. a MANDIĆ, J. Case Study of the Russian Disinformation Campaign During the War in Ukraine – Propaganda Narratives, Goals and Impacts. [online]. National security and the future. 2023, roč. 24, č. 2. [cit. 2025-03-30] s. 108. ISSN 1332-4454. Dostupné z: https://doi.org/10.37458/nstf.24.2.5..

aktéry nebo jejich odnožemi vůči cizímu státu nebo vůči médiím, s cílem ovlivnit rozhodování nebo názory těch, kteří je přijímají.“[5] Shrnutím lze dovodit toto:

První náležitostí společnou většině definic dezinformací je jejich nepravdivost nebo jejich zavádějící povaha.

Druhou společnou náležitostí je jejich šíření za účelem ekonomické prospěchu nebo úmyslného podvádění veřejnosti, resp. ovlivnění rozhodování cílených osob.

Třetí společnou náležitostí je jejich politický kontext.

A čtvrtou náležitostí může být jejich schopnost působit škodu.

V kontrastu s dezinformacemi lze hovořit též o misinformacích a malinformacích. Misinformace jsou taková sdělení, která jsou nepravdivá nebo zavádějící a mohou způsobit škodu, nejsou však za tímto účelem šířeny úmyslně.[6] Malinformace jsou naopak pravdivé informace, které jsou však úmyslně šířeny za účelem ekonomického prospěchu nebo oklamávání veřejnosti a jsou schopné způsobit škodu,[7] příkladem může být například prozrazení obchodního tajemství.

Přestože dezinformace nejsou nové, moderní technologie umožnily jejich rychlejší a rozsáhlejší šíření. Internet a sociální sítě vytvořily prostředí, kde může každý sdílet informace s tisíci lidmi během několika sekund. Tento fenomén je klíčový, jelikož umožňuje dezinformacím rychle získat na síle a masivně ovlivnit veřejnost.[8] Důležitou roli zde hraje i motivace, proč lidé sociální sítě využívají. Oproti například tradičním médiím je zde mnohem silnější role emocí. Tato skutečnost má za následek menší míru kritického myšlení a úměrně větší náchylnost k důvěře v dezinformace.[9] Algoritmy, které mají za cíl uživatele na sociální síti co možná nejdéle udržet, toho dosahují mimo jiné často vytvářením názorových bublin, které dezinformaci opakovaně utvrzují, což zvyšuje její důvěryhodnost.[10]

Jaká je ruská válečná strategie užití dezinformací

Již samotné dezinformace v sobě mají jako definiční prvek úmysl, resp. cílenost. V případě Ruské federace lze ale hovořit o mnohem rozsáhlejší strategii. Obsah této strategie je

---

[5] MINISTERSTVO VNITRA.: Definice dezinformací a propagandy. Online. mvcr.cz. Praha: Ministerstvo vnitra, 2024. Dostupné z: https://www.mvcr.cz/chh/clanek/definice-dezinformaci-a-propagandy.aspx.

[6] Tamtéž.

[7] KLARIĆ, D. a MANDIĆ, J. Case Study of the Russian Disinformation Campaign During the War in Ukraine – Propaganda Narratives, Goals and Impacts. [online]. National security and the future. 2023, roč. 24, č. 2. [cit. 2025-03-30] s. 107. ISSN 1332-4454. Dostupné z: https://doi.org/10.37458/nstf.24.2.5.

[8] FRANK, A. Computational Propaganda: Bots, Targeting And The Future. In: National Public Radio. npr.com. Rochester: National Public Radio, 9. 2. 2018. [cit. 2025-03-30] Dostupné z: https://www.npr.org/sections/13.7/2018/02/09/584514805/computational-propaganda-yeah-that-s-a-thing-now.

[9] STASIUK-KRAJEWSKA, K. et al. The penetration of Russian disinformation related to the war in Ukraine: Evidence from Poland, the Czech Republic and Slovakia. [online]. International political science review, 2024, roč. 45, č. 2, [cit. 2025-03-30] s. 194. ISSN 0192-5121. Dostupné z: https://doi.org/10.1177/01925121231205259.

[10] CRILLEY, R. a CHATTERJE-DOODY, P. N. Government disinformation in war and conflict. In*: Routledge eBooks.* Routledge, 2021, [cit. 2025-03-30] s. 250. ISBN 0367435764. Dostupné z: https://doi.org/10.4324/9781003004431-27.

stejný již řadu let, stejnou rétoriku Ruská federace používala již před válkou na Ukrajině.[11] Stále dokola opakuje narativ „zlých Spojených států amerických“, které se snaží dosáhnout světové nadvlády už od rozpadu SSSR. Evropská unie a členské státy NATO v tomto narativu figurují jako loutky USA, které ohrožují bránící se Ruskou federaci. Zároveň podle narativu Ruské federace USA porušily svou dohodu s M. Gorbačovem spočívající v neexpandování NATO do střední a východní Evropy, ke které však v realitě nikdy nedošlo[12].

Dezinformace, které šíří státní orgány Ruské federace a které propagují tento narativ, jsou charakteristické stále opakujícími se čtyřmi prvky, tzv. 4D: Dismiss the critic, Distort the facts, Distract from the main issue, a Dismay the audience,[13] ve volném překladu znehodnocení kritiků, překroucení skutečnosti, odvedení pozornosti od hlavního problému a zastrašování adresátů.

Prvním prvkem a zároveň první reakcí Ruské federace na zprávu, která nepodporuje její narativ, je snaha ji znehodnotit. Zde velmi často využívají argumentu ad hominem, nebo obecných útoků na zdroj informace či popírání pravdivosti informací jako takové. Tento postup například Ruská federace zvolila při anexi Krymu, v průběhu které se vyjádření V. Putina časem postupně měnila z popření jakéhokoli zapojení ruských vojáků, přes jejich částečnou pomoc krymským jednotkám až po přihlášení se ke kompletní organizaci krymské anexe.[14]

Druhým prvkem je překrucování skutečnosti spočívající ve vytrhávání vyjádření z jejich kontextu, přisuzování postojů a názorů proruských jednotlivců institucím, které je nezastávají, a záměrné šíření zavádějících nebo neúplných informací, to vše s cílem podpořit jejich vlastní narativ. Dezinformace, které se aspoň částečně zakládají na pravdě, mají podle studií mnohem silnější schopnost adresáta přesvědčit než takové, které jsou ryzími fabulacemi.[15]

Třetím prvkem dezinformací je jejich snaha odvést pozornost od ruských činností nepodloženými obviněními jiných. Tato obvinění poté mají za úkol zasít zmatek a pochyby ohledně reportování o téže události jinými médii. Příkladem může být například katastrofa letu MH-17, o které se ruská strana opakovaně pokouší tvrdit, že ji způsobily ukrajinská střela nebo letoun za cílem získání světové sympatie nebo atentátu na V. Putina. Součástí tohoto prvku je i zrcadlené osočování ruské strany a snaha vytvořit morální rovnost. Pokud nějaký stát upozorní na činnost Ruské federace, Rusko toto obvinění opětuje tvrzením, že daný stát vlastně koná úplně stejně. V konečném důsledku má prvek odvádění pozornosti nastolit v adresátu pocit, že všechny

[11] NIMMO, B. Anatomy of an Info-War: How Russia's Propaganda Machine Works, and How to Counter It. In: STOPFAKE.ORG. stopfake.org. Spojené království: Media Reforms Center, 19. 5. 2015. [cit. 2025-03-30] Dostupné z: https://www.stopfake.org/en/anatomy-of-an-info-war-how-russia-s-propaganda-machine-works-and-how-to-counter-it/.
[12] Tamtéž.
[13] Tamtéž.
[14] NIMMO, B. Anatomy of an Info-War: How Russia's Propaganda Machine Works, and How to Counter It. In: STOPFAKE.ORG. stopfake.org. Spojené království: Media Reforms Center, 19. 5. 2015. [cit. 2025-03-30] Dostupné z: https://www.stopfake.org/en/anatomy-of-an-info-war-how-russia-s-propaganda-machine-works-and-how-to-counter-it/.
[15] STASIUK-KRAJEWSKA, K. et al. The penetration of Russian disinformation related to the war in Ukraine: Evidence from Poland, the Czech Republic and Slovakia. [online]. International political science review, 2024, roč. 45, č. 2, [cit. 2025-03-30] s. 194. ISSN 0192-5121. Dostupné z: https://doi.org/10.1177/01925121231205259.

státy jsou si s Ruskem v zásadě morálně rovny, a pocit nedůvěry vůči všem zdrojům informací, kromě osobní zkušenosti.[16]

Čtvrtým prvkem je snaha zastrašit a přesvědčit cílovou skupinu, že jakýkoli odpor proti ruské federaci je předem ztracený. Tohoto dosahuje výhružkami eskalace a „adekvátní" odpovědi a zdůrazňování hrozby jaderné války.[17]

Ruská federace šíří dezinformace mnoha různými kanály, jednak prostřednictvím svých státních orgánů, ať už při oficiálních vyjádřeních nebo na jejich účtech na sociálních sítích, tak i přes placené tzv. trollí farmy, účty zdánlivě normálních osob, kteří dezinformace šíří ve svých vlastních příspěvcích nebo třeba v komentářích pod příspěvky jiných a jsou za to placeni přímo Ruskou federací.[18]

Dopad dezinformací šířených Ruskou federací na vybrané státy Evropy

Studie „*The penetration of Russian disinformation related to the war in Ukraine: Evidence from Poland, the Czech Republic and Slovakia*"[19] se pokusila vyzkoumat jaký efekt mají dezinformace v Česku, na Slovensku a v Polsku. Cílem studie bylo objasnit, jak zranitelné jsou populace jednotlivých států k dezinformacím ohledně války a jak tato zranitelnost souvisí se vzorci chování při přejímání informací z medií.

K dezinformacím ohledně války na Ukrajině je nejvíce náchylné obyvatelstvo Slovenska, poté Česka a nejméně Polska. S tvrzením, že je Ukrajinská vláda fašistická nebo nacistická, souhlasilo 10 % Poláků, 26 % Čechů a 37 % Slováků. S tvrzením, že činy Ruska na Ukrajině jsou reakcí na zločiny spáchané Ukrajinou na jejím rusky mluvícím obyvatelstvu ve východní části Ukrajiny, souhlasilo 38 % Poláků, 43 % Čechů a 53 % Slováků. Většina zbylých otázek dokazuje stejné pořadí náchylnosti.[20]

Studie dále ukázala, že četnost přijímaných medií nemá zásadní vliv na zranitelnost jednotlivce vůči dezinformacím. Naopak socio-demografické faktory mají významný vliv, konkrétně hlavně věk. Zatímco v Česku a Slovensku s věkem roste náchylnost k přejímání dezinformací, v Polsku naopak s věkem klesá. Vzdělání a bohatství také hraje důležitou roli ve všech třech zemích.[21]

---

[16] NIMMO, B. Anatomy of an Info-War: How Russia's Propaganda Machine Works, and How to Counter It. In: STOPFAKE.ORG. stopfake.org. Spojené království: Media Reforms Center, 19. 5. 2015. [cit. 2025-03-30] Dostupné z: https://www.stopfake.org/en/anatomy-of-an-info-war-how-russia-s-propaganda-machine-works-and-how-to-counter-it/.

[17] Tamtéž.

[18] NIMMO, B. Anatomy of an Info-War: How Russia's Propaganda Machine Works, and How to Counter It. In: STOPFAKE.ORG. stopfake.org. Spojené království: Media Reforms Center, 19. 5. 2015. [cit. 2025-03-30] Dostupné z: https://www.stopfake.org/en/anatomy-of-an-info-war-how-russia-s-propaganda-machine-works-and-how-to-counter-it/.

[19]STASIUK-KRAJEWSKA, K. et al. The penetration of Russian disinformation related to the war in Ukraine: Evidence from Poland, the Czech Republic and Slovakia. [online]. International political science review, 2024, roč. 45, č. 2, [cit. 2025-03-30] s. 194. ISSN 0192-5121. Dostupné z: https://doi.org/10.1177/01925121231205259.

[20] Tamtéž. s. 198-200

[21] STASIUK-KRAJEWSKA, K. et al. The penetration of Russian disinformation related to the war in Ukraine: Evidence from Poland, the Czech Republic and Slovakia. [online]. International political science review, 2024, roč. 45, č. 2, [cit. 2025-03-30] s. 201-204. ISSN 0192-5121. Dostupné z: https://doi.org/10.1177/01925121231205259.

Důvodů, proč se tyto společnosti liší může být vícero, studie sama navrhuje možné ovlivnění veřejného mínění postojem vlád jednotlivých zemí a způsoby, jakým se tyto vlády a další státní orgány postavili k válce na Ukrajině a následné uprchlické vlně.[22] Jiný článek, na který se použitá studie odkazuje, spojuje menší úspěšnost dezinformací v Polsku se strategií Ruské federace Polsko líčit jako jednoho z hlavních nepřátel.[23] Tuto tezi by podporoval i oficiální postoj Ruské federace vůči České republice v kontrastu s jejím postojem ke Slovenské republice. Například skutečností, že Českou republiku nikoli Slovenskou zařadila jako jednu z prvních dvou zemí na seznam nikoli přátelských zemí,[24] lze tedy tvrdit, že i na oficiální úrovni je k České republice více nepřátelská než ke Slovenské republice.

Závěr

Válka v moderní době sebou přinesla i moderní zbraně, proti kterým je nutné se bránit. Dezinformace díky rychlosti, kterou se dokážou šířit, a jejich dosahu jsou a budou klíčovou součástí válečné strategie. Na příkladu Ruské federace lze dobře ilustrovat, jak mohou být dezinformace formulovány, jak funguje strategie 4D a jaký mohou mít dopad na své adresáty. Z těchto informací však lze také dovodit, jak se proti dezinformacím efektivně bránit. Zajímavý pohled na tuto tématiku nabízí článek Deconstructing the Disinformation War.[25] Jeho hlavní teze spočívá v tom, že terminologie „boje s dezinformacemi“ není nejlepším označením problému a jako taková může vést k vytváření chybných přístupů k jeho řešení. Skýtá primárně tři úskalí i) Dezinformace jako takové jsou hlavním problémem/protivníkem, ii) Předpokládá se určitá úroveň sociální kontroly a schopnosti přesvědčit, které ve skutečnosti neexistují a iii) Naznačuje se, že je možné nad dezinformacemi vyhrát.

Navrhovaný přístup k boji s dezinformacemi, který spočívá přístupu obdobnému boji se změnou klimatu a vychází z předpokladu, že dezinformace jako takové jsou spíše nástrojem, nelze zcela zajistit, že jim lidé nebudou věřit a nelze je nikdy zcela vymýtit, by mohl představovat návod ke strategii řešení.

Prvně by bylo možné dovodit, že populární strategie[26] blokací jednotlivých dezinformačních webů nemusí být nejefektivnějším řešením, protože se tak zamezí šíření dezinformací obsažených na dané stránce, ale už nic nebrání tomu, aby se obdobný obsah šířil jinde nebo aby byla stejná stránka se stejným obsahem založena pod jiným jménem. Zároveň to

---

[22] Tamtéž, s. 204-205

[23] JANKOWIAK, A.: Teorie spiskowe na temat wojny w Ukrainie. [online] Środkowoeuropejskie studia polityczne. 2022, č. 4, [cit. 2025-03-30]. s. 44. ISSN 1731-7517. Dostupné z: https://doi.org/10.14746/ssp.2022.4.2.

[24] Rusko aktualizovalo seznam "nepřátel." USA a Česko doplnila celá EU či Ukrajina. Deník.cz. 2022. [online]. [cit. 2025-03-30] Dostupné z: https://www.denik.cz/ze_sveta/ruska-seznam-nepratelskych-zemi.html.

[25]HWANG, T. Deconstructing the Disinformation War. In: MediaWell. 2020. [online]. [cit. 2025-03-30]. Dostupné z: https://mediawell.ssrc.org/articles/deconstructing-the-disinformation-war/.

[26] VANÍČKOVÁ, K.: Žalobní sága u konce. Zablokované weby neuspěly ve Štrasburku ani u ministerstva [online]. IDNES.cz. 2024. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/zacatek-valky-na-ukrajine-vypnuti-dezinformacnich-webu-soud-zaloby.A241210_102919_domaci_vank.

představuje zásah do svobody projevu, což by v kontextu bránící se demokracie mohlo být přijatelné, neefektivita takového přístupu tento závěr ale zásadně oslabuje.

Lepším řešením by dle mého názoru mohlo být zaměření se na snížení náchylnosti obyvatelstva k přijímání dezinformací, a to dvěma způsoby. Prvním je databáze obdobná EU vs. Disinfo[27], kde je veden seznam známých dezinformací a zároveň zde jsou tyto dezinformace vyvraceny faktickými informacemi, a aktivní šíření jejího obsahu mezi širokou veřejnost. Druhým by bylo vytvoření určitého materiálu/zavedení výuky na školách zaměřujícího se na posílení kritického myšlení a představení konkrétního postupu, jak nakládat s nově přijímanou informací.

Úskalí primárně prvního a částečně i druhého řešení je jejich zásah do svobody myšlení. Pokud veřejná moc vytvoří databázi, ve které jasně určuje, co je a co není pravda, byť to v mnoha případech nemusí být kompletně jednoznačné, například při pouhém překrucování pravdy, vytrhávání věcí z kontextu či zastrašování (viz výše), mohlo by se dle mého názoru o zásah do svobody myšlení jednat. Druhé řešení tento problém obchází svou obecností, obecnost je ale jeho nejzásadnějším kamenem úrazu, protože necílí na konkrétní dezinformace, a tak nemusí nutně v pravý čas zafungovat.

Seznam bibliografických zdrojů

Monografie

1. CÍLEK, V. a SMEYKAL, O. Umění války. Praha: Dokořán, 2023. ISBN 978-80-7675-126-2.

Periodika, časopisy a sborníky

1. STASIUK-KRAJEWSKA, K. et al. The penetration of Russian disinformation related to the war in Ukraine: Evidence from Poland, the Czech Republic and Slovakia. [online]. International political science review, 2024, roč. 45, č. 2, [cit. 2025-03-30] s. 194. ISSN 0192-5121. Dostupné z: https://doi.org/10.1177/01925121231205259.
2. CRILLEY, R. a CHATTERJE-DOODY, P. N. Government disinformation in war and conflict. In: Routledge eBooks. Routledge, 2021, [cit. 2025-03-30] s. 242-252. ISBN 0367435764. Dostupné z: https://doi.org/10.4324/9781003004431-27.
3. KLARIĆ, D. a MANDIĆ, J. Case Study of the Russian Disinformation Campaign During the War in Ukraine – Propaganda Narratives, Goals and Impacts. [online]. National security and the future. 2023, roč. 24, č. 2. [cit. 2025-03-30] s. 107. ISSN 1332-4454. Dostupné z: https://doi.org/10.37458/nstf.24.2.5.
4. JANKOWIAK, A.: Teorie spiskowe na temat wojny w Ukrainie. [online] Środkowoeuropejskie studia polityczne. 2022, č. 4, [cit. 2025-03-30]. s. 27-47 ISSN 1731-7517. Dostupné z: https://doi.org/10.14746/ssp.2022.4.2.

[27] EU vs. Disinfo. [online]. 2025. Dostupné z: https://euvsdisinfo.eu/.

Internetové zdroje

1. NIMMO, B. Anatomy of an Info-War: How Russia's Propaganda Machine Works, and How to Counter It. In: STOPFAKE.ORG. stopfake.org. Spojené království: Media Reforms Center, 19. 5. 2015. [cit. 2025-03-30] Dostupné z: https://www.stopfake.org/en/anatomy-of-an-info-war-how-russia-s-propaganda-machine-works-and-how-to-counter-it/.
2. MINISTERSTVO VNITRA.: Definice dezinformací a propagandy. Online. mvcr.cz. Praha: Ministerstvo vnitra, 2024. Dostupné z: https://www.mvcr.cz/chh/clanek/definice-dezinformaci-a-propagandy.aspx
3. FRANK, A. Computational Propaganda: Bots, Targeting And The Future. In: National Public Radio. npr.com. Rochester: National Public Radio, 9. 2. 2018. Dostupné z: https://www.npr.org/sections/13.7/2018/02/09/584514805/computational-propaganda-yeah-that-s-a-thing-now.
4. Rusko aktualizovalo seznam "nepřátel." USA a Česko doplnila celá EU či Ukrajina. Deník.cz. 2022. [online]. [cit. 2025-03-30] Dostupné z: https://www.denik.cz/ze_sveta/ruska-seznam-nepratelskych-zemi.html.
5. HWANG, T. Deconstructing the Disinformation War. In: MediaWell. 2020. [online]. [cit. 2025-03-30]. Dostupné z: https://mediawell.ssrc.org/articles/deconstructing-the-disinformation-war/.
6. VANÍČKOVÁ, K.: Žalobní sága u konce. Zablokované weby neuspěly ve Štrasburku ani u ministerstva [online]. IDNES.cz. 2024. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/zacatek-valky-na-ukrajine-vypnuti-dezinformacnich-webu-soud-zaloby.A241210_102919_domaci_vank.
7. EU vs. Disinfo. [online]. 2025. Dostupné z: https://euvsdisinfo.eu/.

Právní předpisy

1. EVROPSKÁ KOMISE.: Sdělení komise evropskému parlamentu, radě, evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a výboru regionů. Boj proti dezinformacím na internetu: evropský přístup. Online. eur-lex.europa.eu. Brusel: Evropská komise, 26. 4. 2018, Dostupné z: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018DC0236.

Igor Sloboda[1] - Marián Ruňanin[2]

SÚLAD PRAVIDIEL ONLINE PLATFORIEM S AKTOM O DIGITÁLNYCH SLUŽBÁCH: EFEKTÍVNOSŤ REGULÁCIE V DIGITÁLNEJ ÉRE

COMPLIANCE OF ONLINE PLATFORM RULES WITH THE DIGITAL SERVICES ACT: REGULATORY EFFECTIVENESS IN THE DIGITAL ERA

Abstrakt

Zodpovednosť za obsah zverejňovaný na rôznych platformách, je pomerne dlho diskutovanou, no stále aktuálnou a živou témou. Masívne rozširovanie online platforiem oproti minulosti, dostáva čoraz viac do popredia aj riziká s nimi spojené. Aj z toho dôvodu bol v Európskej únii prijatý Akt o digitálnych službách, ktorý predstavuje ucelený právny rámec obsahujúci súbor pravidiel pre veľké online platformy a vyhľadávače. Tie sa týkajú predovšetkým boja proti nezákonnému obsahu, spoločenských rizík, moderovania obsahu a v neposlednom rade transparentnosti. V predkladanom príspevku sa autori zaoberajú otázkou súladu pravidiel vybraných online platforiem s ustanoveniami Aktu o digitálnych trhoch. Na základe analýzy zverejňovaných správ online platforiem vyhodnocujú, či súčasne nastavený súbor pravidiel je účelným a efektívnym.

Kľúčové slová: *Online platformy. Akt o digitálnych službách. Moderovanie obsahu. Zodpovednosť. Transparentnosť.*

Abstract

Responsibility for the content published on different platforms has been along debated, but still current and lively topic. The rapid growth of online platforms in recent years has brought to the fore the associated risks, which has in turn led to the adoption of the Digital Services Act in the European Union. This comprehensive legal framework contains a set of rules for large online platforms and search engines. These regulations pertain to the suppression of illegal content, the mitigation of social risks, the governance of content moderation, and the promotion of transparency. In the present paper, the authors undertake an examination of the compliance of the rules of selected online platforms with the provisions of the Digital Markets Act. Based on an analysis of the published reports of the online platforms, they evaluate whether the currently set of rules is purposeful and effective.

Key words: *Online platforms. Digital services act. Content moderation. Liability. Transparency.*

---

[1] Mgr. Igor Sloboda, Ústav európskeho práva, Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, 2. ročník denného doktorandského štúdia, igor.sloboda@flaw.uniba.sk

[2] Mgr. Marián Ruňanin, Katedra teórie práva a filozofie práva, Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, 2. ročník denného doktorandského štúdia, marian.runanin@flaw.uniba.sk

Úvod

Súbežne s rozvojom a rozširovaním internetu na prelome milénia, sa v súvislosti s technologickým pokrokom dostávajú do pozornosti nové riziká, ktoré so sebou prináša. Tie dostávajú do popredia aj otázku toho, akým spôsobom budú v „novom“ – virtuálnom priestore vymáhané stávajúce pravidlá, najmä vo vzťahu k odstraňovaniu nelegálneho obsahu. Už v minulosti vystala nutnosť prijatia koherentného právneho rámca, v rámci ktorého obsiahnutý súbor pravidiel by zavádzal kritériá vedúce k efektívnemu odstraňovaniu nelegálneho obsahu na internetových stránkach. Samotný pojem „nelegálny obsah“ je však v tomto smere pomerne širokým a vágnym, nakoľko pod neho vieme subsumovať široké spektrum obsahu, ako aj konaní. S tým priamo súvisí otázka transparentnosti, prostredníctvom ktorej by mali mať spotrebitelia – v tomto prípade návštevníci internetových stránok, respektíve používatelia online platforiem sprostredkované jasné a určité informácie o pravidlách používania konkrétnej stránky alebo platformy. Z nich by sa okrem iného mali dozvedieť, akou metodikou a na základe akých kritérií je posudzovaná a vyhodnocovaná otázka súladu či nesúladu uverejňovaného a zdieľaného obsahu s pravidlami jednotlivých stránok a platforiem, ako aj so zákonmi.

V rámci predkladaného článku sa preto bližšie pozrieme na súlad pravidiel vybraných online platforiem s obsahom pre dospelých – PornHub - u a Stripchat - u s nariadením Aktu o digitálnych službách, ktorého jedným z hlavných cieľov bolo práve vnesenie väčšej transparentnosti do častokrát nie úplne jednoznačných používateľských pravidiel veľkých online platforiem. Prostredníctvom obsiahleho súboru dát ktoré sú na základe aktu tieto online platformy povinné sprostredkovávať Komisií, ktorá ich následne zverejňuje, sa preto budeme zaoberať posudzovaním efektívnosti tejto regulácie.

Štruktúra prezentovaného článku bude nasledujúca. V rámci prvej kapitoly si zhrnieme základné východiská a zodpovieme na otázku, prečo vlastne musíme regulovať internet. Druhá kapitola bude venovaná minulej a súčasnej právnej úprave v podmienkach Európskej únie, so zameraním na ustanovenia Aktu o digitálnych službách, ktoré sú pre realizovaný výskum kľúčovými. V rámci tretej kapitoly bude zdôvodnený výber online platforiem, na ktorú plynule nadviažeme štvrtou kapitolou v rámci ktorej budú odprezentované získané dáta ako aj na ich základe vykonaná analýza. Piata kapitola bude zameraná na kvalitatívnu a komparatívnu analýzu používateľských podmienok oboch vybraných platforiem. V závere predkladaného článku následne zhrnieme naše zistenia a na ich základe prostredníctvom syntézy vyvodíme záver.

Prečo musíme regulovať internet ?

21. storočie môžeme označiť ako storočie digitálnej revolúcie. V rámci tohto trendu došlo k ohromnému nárastu používania internetu ako prostriedku komunikácie. S týmto došlo k vzniku monopolných spoločností, ktoré v súčasnosti ovládajú veľkú časť trhu. [3] Medzi ne patria spoločnosti ako Google, ktorý ešte v roku 2014 mal monopol v oblasti vyhľadávačov. Poskytovateľ internetových služieb ako Google však nie je jediný, kto ťaží z rozsiahlej kontroly

[3] THE ECONOMIST: Should digital monopolies be broken up? In: The Economist [online]. [cit. 22. 03. 2025]. Dostupné na: https://www.economist.com/leaders/2014/11/27/should-digital-monopolies-be-broken-up.

nad digitálnymi dátami. K ďalším dominantným hráčom patria spoločnosti ako Amazon, Apple, Facebook a Microsoft, ktoré sa v priebehu poslednej dekády stali najhodnotnejšími firmami na svete. Ich obchodný model je postavený na zhromažďovaní a využívaní osobných údajov používateľov, čo im poskytuje výraznú konkurenčnú výhodu. Objem nazbieraných dát umožňuje týmto firmám neustále zlepšovať svoje služby, čím priťahujú ďalších používateľov a tým získavajú ešte viac údajov, vzniká tak samoposilňujúci cyklus. Takto zhromaždené údaje môžu zároveň slúžiť ako prekážka vstupu pre potenciálnych konkurentov a ako nástroj na predvídanie a neutralizovanie nových hrozieb na trhu. [4] Tento novodobý obchodný model však nadväzuje na širšiu diskusiu, ktorá sa vedie už od konca 90. rokov. Už v tom čase upozorňovali viacerí autori, že internet nie je prirodzene neregulovateľný priestor, ako sa pôvodne verilo. Práve naopak, ako zdôraznil Lessig, digitálne prostredie má svoju architektúru („code"), ktorá určuje správanie jednotlivcov podobne ako právo alebo trhové pravidlá. Táto architektúra je výsledkom ľudských rozhodnutí a podlieha formovaniu, a teda aj regulácii. [5] Prvé úvahy o potrebe zásahu zo strany verejnej moci tak vznikali ešte predtým, než sa sformoval súčasný fenomén dátovej koncentrácie v rukách niekoľkých dominantných firiem.

Internet sa v priebehu posledných dekád nevyprofiloval iba ako trh pre výmenu tovarov a služieb, ale aj ako verejné fórum pre vyjadrovanie názorov, diskusiu a spoločenský dialóg. V rozhodnutí Packingham v. North Carolina (2017) Najvyšší súd Spojených štátov uznal, že sociálne siete predstavujú jeden z najdôležitejších priestorov pre uplatňovanie slobody prejavu, pričom ich zaradil medzi platformy chránené Prvým dodatkom. [6] Tým došlo k rozšíreniu ústavnej ochrany aj na digitálne priestory, kde prebieha verejná komunikácia. Tieto siete a digitálne platformy však zároveň slúžia ako nosiče a spracovatelia obrovského množstva údajov, ktoré používatelia vedome či nevedome generujú. Vznikajú tak hybridné prostredia, kde sa súkromné korporácie stávajú sprostredkovateľmi nielen verejnej diskusie, ale aj obchodovania s dátami. Medzi najvýznamnejšie príklady patria platformy ako YouTube, Facebook, X (bývalý Twitter) či TikTok, ktoré poskytujú priestor na zdieľanie obsahu, ale zároveň zhromažďujú rozsiahle súbory údajov, ktoré slúžia ako základ pre algoritmické odporúčania, personalizovanú reklamu a ďalšie formy komerčného využitia. Tento hybridný model, kde platformy slúžia ako priestor pre slobodnú výmenu názorov a zároveň ako komerčné subjekty profitujúce z dát, prináša so sebou špecifické ekonomické a spoločenské výzvy. Kľúčovým aspektom je tu fenomén obsahu generovaného používateľmi (*User-Generated Content – UGC).* Platformy ako YouTube, Facebook, X (bývalý Twitter) a TikTok sú vo svojej podstate závislé od aktivity svojich používateľov, ktorí vytvárajú videá, príspevky, komentáre a ďalší obsah. [7]

---

[4] THE ECONOMIST: The world's most valuable resource is no longer oil, but data. In: The Economist [online]. [cit. 22. 03. 2025]. Dostupné na: https://www.economist.com/leaders/2017/05/06/the-worlds-most-valuable-resource-is-no-longer-oil-but-data.

[5] LESSIG, L.: The Law of the Horse: What Cyberlaw Might Teach. In: *Harvard Law Review*, roč. 113, č. 2, (1999).

[6] Rozhodnutie SCOTUS vo veci Packingham v. North Carolina (2017).

[7] RITZER, G., JURGENSON, N.: Production, Consumption, Prosumption: The nature of capitalism in the age of the digital 'prosumer'. In: *Journal of Consumer Culture*, roč. 10, č. 1, (2010), s. 13–36. DOI: 10.1177/1469540509354673.

Tento obsah predstavuje hlavný produkt, ktorý priťahuje ďalších používateľov a generuje pozornosť, ktorá sa následne monetizuje prostredníctvom reklamy a iných komerčných aktivít. [8] V tomto modeli sú používatelia nielen konzumentmi, ale aj "*prosumermi*" – aktívnymi spolutvorcami hodnoty, čo je ekonomická téza vyvinutá ešte v 80. rokoch. [9] Ich práca, hoci často neplatená, je základným kameňom obchodného modelu týchto platforiem. Platformy poskytujú infraštruktúru a nástroje, ale samotný obsah a jeho atraktivita závisí od aktivity používateľov. Tento model vytvára silné sieťové efekty: čím viac používateľov platforma má, tým viac obsahu sa generuje, čo priťahuje ďalších používateľov a zvyšuje hodnotu platformy pre inzerentov. [10] Avšak, táto závislosť od UGC prináša aj otázky týkajúce sa zodpovednosti za obsah. Kým platformy sa často prezentujú ako neutrálni sprostredkovatelia, skutočnosť je zložitejšia. Algoritmy, ktoré riadia zobrazovanie obsahu a odporúčania, majú zásadný vplyv na to, čo používatelia vidia a ako interagujú s platformou. [11] Tieto algoritmy, hoci sú obchodným tajomstvom, sú navrhnuté tak, aby maximalizovali zapojenie používateľov a tým aj príjmy z reklamy. Táto optimalizácia na zapojenie (*engagement*) môže viesť k algoritmickému zosilňovaniu (*algorithmic amplification*) obsahu, ktorý vyvoláva silné emócie, vrátane senzácií, kontroverzných tém a dokonca aj dezinformácií, pretože takýto obsah má tendenciu generovať vyššiu mieru interakcie. [12]Navyše, koncentrácia kontroly nad týmito platformami v rukách niekoľkých veľkých spoločností vyvoláva obavy z možného zneužitia dominantného postavenia. Tieto spoločnosti majú nielen obrovský vplyv na verejnú mienku, ale aj prístup k obrovskému množstvu dát o správaní a preferenciách používateľov, čo im dáva značnú konkurenčnú výhodu v rôznych oblastiach. [13] Táto situácia podnietila rozsiahlu diskusiu o potrebe regulácie digitálnych platforiem, a to nielen z hľadiska ochrany súkromia a hospodárskej súťaže, ale aj z hľadiska ochrany demokratických hodnôt a slobody prejavu.

Právna úprava v podmienkach Európskej únie

Nakoľko cieľ nášho príspevku spočíva vo vyhodnotený súladu pravidiel vybraných online platforiem a empirickej analýze Komisií sprostredkovaného datasetu s požiadavkami nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2022/2065 z 19. októbra 2022 o jednotnom trhu s digitálnymi službami (akt o digitálnych službách), v rámci nasledujúcej kapitoly sa okrem

[8] VAN DIJCK, J.: The Culture of Connectivity. A Critical History of Social Media. Oxford: Oxford University Press, 2013, s. 62–64. ISBN 978-0-19-997078-0.
[9] TOFFLER, A.: The Third Wave. Toronto – New York: Bantam Books, 1981, s. 265–275. ISBN 978-0-553-14431-4.
[10] KATZ, Michael L. – SHAPIRO, Carl: Network Externalities, Competition, and Compatibility. In: *The American Economic Review*, roč. 75, č. 3, (1985).
[11] GILLESPIE, T.: The Relevance of Algorithms. In: GILLESPIE, Tarleton – BOCCZKOWSKI, Pablo J. – FOOT, Kirsten A. (eds.): *Media Technologies: Essays on Communication, Materiality, and Society.* Cambridge, MA: MIT Press, 2014, s. 167–194. ISBN 978-0-262-52537-4.
[12] MILLI, S. et al..: Engagement, User Satisfaction, and the Amplification of Divisive Content on Social Media. [online]. [cit. 22. 03. 2025]. Dostupné na: https://arxiv.org/pdf/2305.16941. a SEAVER, Nick: Captivating algorithms: Recommender systems as traps. In: *Journal of Material Culture*, roč. 24, č. 4, (2019), s. 421–436. DOI: 10.1177/1359183518820366.
[13] ZUBOFF, S.: The Age of Surveillance Capitalism: The Fight for a Human Future at the New Frontier of Power. New York: PublicAffairs, 2019. ISBN 978-1-5417-5800-1, s. 11–15.

stručnej charakteristiky predchádzajúcej právnej úpravy zodpovednosti zameriame predovšetkým na relevantné ustanovenia predmetného nariadenia vo vzťahu k nášmu výskumu.

Prvým právnym rámcom ktorý v podmienkach Európskej únie z časti pokrýval problematiku na ktorú sa v súčasnosti vzťahuje predovšetkým nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2022/2065 z 19. októbra 2022 o jednotnom trhu s digitálnymi službami (akt o digitálnych službách), bol zhmotnený v smernici č. 2000/31/ES Európskeho parlamentu a Rady z 8. júna 2000 o určitých právnych aspektoch služieb informačnej spoločnosti na vnútornom trhu, najmä o elektronickom obchode (smernica o elektronickom obchode). Jej hlavný cieľ spočíval vo vytvorení „*právneho rámca na zabezpečenie voľného pohybu služieb informačnej spoločnosti medzi členskými štátmi...*“, pričom za týmto účelom vylučovala harmonizáciu trestného práva.[14] V rámci nej bola zodpovednosť poskytovateľov online služieb upravená v štvrtom oddiely „Zodpovednosť sprostredkovateľov poskytovateľov služieb“, konkrétne v ustanoveniach článkov 12 až 15 uvedenej smernice. Tá ustanovuje normatívne limity, v rámci ktorých je členským štátom umožnené preniesť zodpovednosť za obsah tretích strán na určitých poskytovateľov služieb informačnej spoločnosti. Nezakladá však povinnosť takúto zodpovednosť bezpodmienečne uložiť – jej aplikácia zostáva otázkou normotvornej diskrečnej právomoci jednotlivých členských štátov.[15]

Smernica okrem iného zavádzala tzv. zásadu krajiny pôvodu, respektíve zásadu kontroly domovského štátu.[16] Jej podstata spočívala v oprávnení členského štátu na ktorého území mali spoločnosti poskytujúce služby informačnej spoločnosti svoje sídlo alebo miesto usadenia sa regulovať ich činnosti.[17] Na druhej strane, tie členské štáty v ktorých poskytovatelia služieb informačnej spoločnosti len poskytovali svoje služby, nesmeli prijať žiadne opatrenia, ktoré by viedli k obmedzeniu poskytovania služieb v rozsahu pôsobnosti smernice.[18] V súvislosti s vyššie uvedeným tak môžeme identifikovať jeden z nedostatkov predchádzajúcej právnej úpravy. Na rozdiel od nariadenia, ktoré je priamo uplatniteľným vo všetkých členských štátoch, musí byť smernica transponovaná členskými štátmi, tie majú pri výbere implementačných nástrojov voľnú úvahu, pričom musia brať ohľad na dosiahnutie jej cieľu a účelu.[19] Výsledkom tak boli odlišné vnútroštátne pravidlá. Tie v prípade potreby rýchlej reakcie na výzvy spojené s dynamickým prostredím internetu viedli k zdĺhavým procesom, ktoré odďaľovali prijatie adekvátnych riešení vzniknutých problémov.[20]

Tieto a aj ďalšie nedostatky smernice identifikovala Komisia v „Stratégií pre jednotný digitálny trh v Európe“ predstavenej v máji 2015. V rámci riešenia Komisia prisľúbila

---

[14] Recitál 8, 26 a 54 Smernice o elektronickom obchode
[15] HUSOVEC, M.: Digitálny trh v EÚ a zodpovednosť poskytovateľov služieb. In HUSOVEC, M., MESARČÍK, M., ANDRAŠKO, J. Právo informačných a komunikačných technológií 1. Bratislava: TINCT, 2020. ISBN 978-80-973837-0-1, s. 124
[16] WILMAN, FOLKERT, et al.: *The EU Digital Services Act A Commentary. Oxford: Oxford University Press,* 2024, p. 3
[17] Článok 3 ods. 1 Smernice o elektronickom obchode
[18] Článok 3 ods. 2 Smernice o elektronickom obchode
[19] Článok 288 Zmluvy o fungovaní Európskej únie
[20] Článok 3 ods. 4 – 6 Smernice o elektronickom obchode

komplexné zhodnotenie úlohy digitálnych platforiem, vrátane tých, ktoré sú súčasťou hospodárstva spoločného využívania zdrojov a online sprostredkovateľov. Predmetom tohto hodnotenia mali byť viaceré kľúčové aspekty, akými boli napríklad transparentnosť, spôsob nakladania s údajmi ktoré platformy získali a pod.[21]

O niekoľko rokov neskôr, Komisia vo svojom oznámení o „Formovaní digitálnej budúcnosti Európy“ z roku 2020 prisľúbila „*nové a revidované pravidlá na prehĺbenie vnútorného trhu s digitálnymi službami zvýšením a harmonizáciou povinností online platforiem a poskytovateľov informačných služieb a posilnením dohľadu nad politikami platforiem týkajúcich sa obsahu v EÚ*“ prostredníctvom balíčku aktu o digitálnych službách.[22] Ten bol spolu s návrhom nariadenia Európskeho parlamentu a Rady o súťaže schopných a spravodlivých trhoch digitálneho sektora (akt o digitálnych trhoch), predstavený v decembri 2020.[23]

Cieľom prijatého nariadenia je predovšetkým: „*...prispieť k riadnemu fungovaniu vnútorného trhu so sprostredkovateľskými službami stanovením harmonizovaných pravidiel pre bezpečné, predvídateľné a dôveryhodné online prostredie, ktoré uľahčuje inováciu a v ktorom sa účinne chránia základné práva zakotvené v charte vrátane zásady ochrany spotrebiteľa*.“[24] Ten sa má okrem iného dosiahnuť prostredníctvom rámca harmonizovaných pravidiel poskytovania sprostredkovateľských služieb.[25]

Nakoľko je predmetom nášho výskumu transparentnosť vo vzťahu k poskytovaniu dát vybranými platformami, budú pre nás v tomto smere relevantnými predovšetkým ustanovenia týkajúce sa transparentnosti, t. j. článok 15 stanovujúci povinnosti poskytovateľom sprostredkovateľských služieb podávať správy o transparentnosti, článok 24 upravujúci rovnaké povinnosti vo vzťahu k poskytovateľom online platforiem a článok 42 ktorý ďalej rozvíja povinnosti poskytovať informácie o transparentnosti podľa predchádzajúcich dvoch ustanovení vo vzťahu k veľmi veľkým online platformám.[26]

Článok 15 Aktu o digitálnych službách je prvým z troch ustanovení aktu, ktoré ukladá poskytovateľom sprostredkovateľských služieb povinnosť podávať správy o transparentnosti. Tá spočíva v periodicite minimálne raz do roka uverejniť: „*jasné, ľahko zrozumiteľné správy o akomkoľvek moderovaní obsahu, ktoré počas príslušného obdobia uskutočnili*.“[27] Ustanovenie ide po obsahovej stránke nad rámec požiadaviek vyplývajúcich z článku 3 písm. t aktu, kde vo vzťahu k požiadavke transparentnosti stanovuje v rámci správ o moderovaní obsahu v prípade

---

[21] Európska komisia: Oznámenie Komisie Európskemu parlamentu, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a výboru regiónov – Stratégia pre jednotný digitálny trh v Európe. Brusel: 6.5.2015, s. 13 Dostupné na: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:52015DC0192

[22] Európska komisia: Oznámenie Komisie Európskemu parlamentu, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a výboru regiónov – Formovanie digitálnej budúcnosti Európy. Brusel: 19.2.2020, s. 13 Dostupné na: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0067

[23] Európska komisia: Návrh Nariadenia Európskeho parlamentu a Rady o súťažeschopných a spravodlivých trhoch digitálneho sektora (akt o digitálnych trhoch). Brusel 15.12.2020. Dostupné na: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=CELEX:52020PC0842

[24] Článok 1 ods. 1 Aktu o digitálnych službách

[25] Článok 1 ods. 2 Aktu o digitálnych službách

[26] Článok 15, 24 a 42 Aktu o digitálnych službách

[27] Článok 15 ods. 1 Aktu o digitálnych službách

poskytovateľov sprostredkovateľských služieb aj uverejnenie počtu príkazov (konať proti nelegálnemu obsahu, poskytnúť informácie) prijatých od orgánov členských štátov, pričom v rámci správ musí byť jednoznačne identifikované, od ktorého členského štátu príkaz pochádzal a časových údajoch, z ktorých bude vyplývať doba potrebná na ich informovanie.[28] Ďalej musia správy okrem iného obsahovať „*... zmysluplné a zrozumiteľné informácie o moderovaní obsahu z vlastnej iniciatívy poskytovateľov vrátane používania automatizovaných nástrojov*, ..., *počtu a druhu prijatých opatrení, ktoré ovplyvňujú dostupnosť, viditeľnosť a prístupnosť informácií poskytovaných príjemcami služby, a schopnosti príjemcov poskytovať informácie prostredníctvom služby, ako aj o iných súvisiacich obmedzeniach služby...*“ v rámci zverejnených správ musia byť z hľadiska prehľadnosti dáta kategorizované podľa druhu nezákonného obsahu alebo porušenia podľa podmienok poskytovateľa služieb, a obsahovať metodiku prostredníctvom ktorej boli porušenia identifikované, vyhodnotené a aké obmedzenia boli následne vo vzťahu k porušeniam prijaté.[29] Rovnako tak musia obsahovať dáta o počtoch prijatých a vybavených sťažností v súlade s podmienkami poskytovateľov sprostredkovateľských služieb a v prípade poskytovateľov online platforiem musia tieto dáta obsahovať aj informácie o tom, aký dlhý bol čas potrebný na prijatie rozhodnutí.[30] Obdobné osobitné požiadavky nad rámec článku 3 písm. t sú stanovené aj pre poskytovateľ hostingových služieb.[31] Osobitné požiadavky sú vo všeobecnej rovine určené pre používanie automatizovaných prostriedkov moderovania. V tomto prípade by mali informácie obsahovať opis, účel, presnosť automatizovaných prostriedkov a pre prípad ich chybovosti aj záruky.[32]

Článok 24 Aktu o digitálnych službách, ukladá spolu s článkom 15 poskytovateľom online platforiem dodatočné povinnosti pri podávaní správ o transparentnosti. Na účely nami realizovaného výskumu, sú pre nás relevantnými ustanovenia odsekov 1 a 5. V prvom rade musia správy okrem požiadaviek stanovených v článku 15, obsahovať aj informácie o počte mimosúdnych sporov, ich výsledku, času trvania konania a podielu rozhodnutí, ktoré boli poskytovateľom platformy vykonané.[33] V druhom rade musia správy zahŕňať počet rozhodnutí o pozastavení poskytovania svojich služieb. V nich musia byť kategorizované podľa toho, či pozastavenie nastalo z dôvodu nezákonného obsahu, predkladanie zjavne neopodstatnených oznámení a podávanie zjavne nepodstatných sťažností.[34]

Z dôvodu dodatočných rizík spojených s činnosťou veľmi veľkých online platforiem (ďalej len ako „VLOP“) a veľmi veľkých internetových vyhľadávačov (ďalej len ako „VLOSE“)[35], ustanovenie článku 42 Aktu o digitálnych službách prehlbuje a rozširuje požiadavky transparentnosti v článkoch 15 a 24 prostredníctvom súboru nových povinností. V prvom rade sa zvyšuje periodicita zverejňovania správ o transparentnosti z jednej ročne, na

[28] Článok 15 ods. 1 písm. a Aktu o digitálnych službách
[29] Článok 15 ods. 1 písm. c Aktu o digitálnych službách
[30] Článok 15 ods. 1 písm. d Aktu o digitálnych službách
[31] Článok 15 ods. 1 písm. b Aktu o digitálnych službách
[32] Článok 15 ods. 1 písm. e Aktu o digitálnych službách
[33] Článok 24 ods. 1 písm. a Aktu o digitálnych službách
[34] Článok 24 ods. 1 písm. b Aktu o digitálnych službách
[35] Recitál 100 Aktu o digitálnych službách

každých šesť mesiacov.[36] V druhom rade sú VLOP aj VLOSE povinné správy podľa článkov 15 a 24 doplniť o informácie týkajúce sa ľudských zdrojov zameraných na moderovanie obsahu dostupného v EÚ. Tie musia okrem toho obsahovať informácie o ich kvalifikácií, odbornej príprave a jazykových znalostiach.[37] Zároveň dochádza k rozšíreniu povinností vo vzťahu k používaniu automatizovaných prostriedkov, kde musia byť doplnené konkrétne ukazovatele presnosti pre každý úradný jazyk členských štátov.[38]

Aby sa v budúcnosti predišlo nedostatočnej výpovednej hodnote zverejňovaných informácií, môže Komisia stanoviť vzory pokiaľ ide o formu, obsah a ďalšie podrobnosti správ.[39] Uvedené sa nevzťahuje na požiadavky podľa článku 42, nakoľko ten len rozširuje obsahové zameranie správ.

Nakoľko ide v prípadoch VLOP aj VLOSE o spoločnosti disponujúce rozsiahlym súborom dát ktorých zverejnenie by mohlo viesť k sprístupneniu dôverných informácií, či ohrozeniu bezpečnosti, môžu sa rozhodnúť tieto informácie z verejne dostupných správ odstrániť. V takom prípade však musia koordinátorom digitálnych služieb a Komisií sprístupniť úplné správy spolu s odôvodnením, prečo sa práve tieto informácie nemôžu uverejniť.

Výber platforiem

Ako sme uviedli už v predchádzajúcej kapitole, akt o digitálnych službách diferencuje medzi VLOP a VLOSE. V oboch prípadoch sú za VLOP alebo VLOSE rozhodnutím Komisie určené tie online platformy alebo internetové vyhľadávače, ktoré majú priemerný mesačný počet aktívnych používateľov v EÚ väčší alebo rovný 45 miliónom.[40] Komisia vydá rozhodnutie na základe dát ktoré sú jej poskytované samotnými platformami a vyhľadávačmi, členskými štátmi usadenia sa a informácii ktoré sú jej poskytnuté koordinátorom digitálnych služieb. Ak dôjde v priebehu roka k zmene priemerného mesačného počtu aktívnych používateľov, môže Komisia toto rozhodnutie zmeniť. Ich zoznam sa následne uverejní v Úradnom vestníku Európskej únie, kde je priebežne aktualizovaný.[41] V súčasnosti je za VLOP označených 23 platforiem a za VLOSE 2 vyhľadávače. V rámci realizovaného výskume sa rozhodli zamerať na stránky s obsahom pre dospelých, ktoré na rozdiel od platformy akou je napríklad TikTok[42], nie sú predmetom rozsiahlejšieho výskumu vo vzťahu k Aktu o digitálnych službách. Túto medzeru je podľa nášho názoru potrebné vyplniť, nakoľko ide v prípade stránok s obsahom pre dospelých o platformy, ktoré svojim priemerným počtom používateľov zaberajú významný podiel na trhu so službami, pričom v mnohých prípadoch môže byť šírenie nelegálneho obsahu pod rúškom zábavy na týchto stránkach o niečo jednoduchší, než v prípade platforiem ako je Facebook či

[36] Článok 42 ods. 1 Aktu o digitálnych službách
[37] Článok 42 ods. 2 písm. a a b Aktu o digitálnych službách
[38] Článok 42 ods. 2 písm. c Aktu o digitálnych službách
[39] Články 15 ods. 3 a 24 ods. 6 Aktu o digitálnych službách
[40] Článok 33 ods. 1 Aktu o digitálnych službách
[41] Článok 33 ods. 4 – 6 Aktu o digitálnych službách
[42] KOSTERS, L., & GSTREIN, O. J. (2024). TikTok and Transparency Obligations in the EU Digital Services Act (DSA) – A Scoping Review. Zeitschrift für Europarechtliche Studien (ZEuS) , 27 (1), p. 111 https://doi.org/10.5771/1435-439X-2024-1-110

Instagram, ktoré majú zverejňovanie nahoty vo svojich pravidlách zakázané a tento obsah mažú a blokujú.

V súčasnosti sú medzi VLOP zaradené štyri stránky s obsahovým zameraním pre dospelých – Pornhub, Xvideos, XNXX a Stripchat. Z týchto štyroch platforiem ide v prípade troch – Pornhubu, Xvideos a XNXX o stránky zamerané predovšetkým na zdieľanie videí a v prípade poslednej – Stripchatu o stránku zameranú na živé vysielanie obsahu pre dospelých jednotlivcami.

Pre našu prípadovú štúdiu sme sa rozhodli pristúpiť k voľbe dvoch z vyššie uvedených platforiem. V prvom rade sme si zvolili platformu Pornhub a ako druhú sme si zvolili platformu Stripchat, ktorá je z týchto štyroch platforiem ako jediná zameraná na živé vysielanie obsahu pre dospelých, čo z komparatívneho hľadiska predstavuje odôvodňuje výber napríklad s ohľadom na nástroje, ktoré musí platforma pri zverejňovanom obsahu aplikovať.

Analýza dát

Táto kapitola predstavuje výsledky kvantitatívnej analýzy zameranej na transparentnosť mechanizmov moderovania obsahu na veľkých online platformách, ako ich definuje a reguluje Akt o digitálnych službách (DSA) Európskej únie. Cieľom analýzy je empiricky overiť hypotézu, že súčasný systém reportovania v rámci DSA, napriek deklarovaným snahám o transparentnosť, zostáva v praxi ťažko využiteľný a neprehľadný pre externých pozorovateľov, vrátane bežných používateľov, výskumníkov a potenciálne aj regulačných orgánov. Tým sa spochybňuje efektivita DSA pri dosahovaní jedného z jeho kľúčových cieľov, a to zvýšenia zodpovednosti platforiem za rozhodnutia týkajúce sa moderovania obsahu. Pre naplnenie tohto cieľa sme sa zamerali na dva prominentné portály s rozsiahlym európskym publikom, menovite PornHub a Stripchat. Tieto platformy, známe svojim zameraním na obsah pre dospelých, predstavujú relevantný prípad pre skúmanie transparentnosti moderovania, keďže sú vystavené zvýšenému riziku šírenia nezákonného alebo škodlivého obsahu a s tým súvisiacim tlakom na efektívne moderovanie. Ako jednotku analýzy sme zvolili "*Statements of Reasons*" (ďalej len ako „SoR“), čo sú správy zverejňované komisiou,[12] teda zdôvodnenia rozhodnutí o moderovaní obsahu, ktoré sú platformy povinné zverejňovať podľa DSA. Pre každú platformu sme analyzovali vzorku 1000 najnovších zverejnených SoR. V čase realizácie analýzy (marec 2025) disponoval PornHub celkovo 84 tisíc zverejnenými SoR, zatiaľ čo Stripchat ich mal 57 tisíc. Tieto počty reflektujú rozsah aktivít moderovania na oboch platformách, ako aj ich doterajšiu snahu o dodržiavanie požiadaviek DSA na transparentnosť. Je potrebné poznamenať, že Európska komisia v priebehu implementácie DSA vyvinula úsilie na zlepšenie prístupu k týmto dátam. Webové rozhranie databázy transparentnosti DSA bolo prepracované s výsledkom poskytnutia používateľom prívetivejšie prostredie a pokročilejšie možnosti vyhľadávania, než bola pôvodná prezentácia dát v surových dátových formátoch. Avšak, ako ukáže nasledujúca analýza, aj napriek týmto vylepšeniam zostáva informačná hodnota a praktická využiteľnosť zverejnených SoR pre bežných používateľov, a dokonca aj pre tých, ktorých obsah bol priamo

dotknutý moderáciou, značne obmedzená. Toto obmedzenie sa týka najmä schopnosti porozumieť dôvodom, kontextu a dôsledkom rozhodnutí o moderovaní obsahu.

4.1 Prípadová štúdia – online platforma Pornhub

Pri skúmaní údajov zverejnených platformou Pornhub v súlade s požiadavkami Aktu o digitálnych službách (DSA) bola analyzovaná vzorka 1000 rozhodnutí o moderovaní obsahu. Táto vzorka bola vybraná z celkového počtu 36 190 rozhodnutí, ktoré platforma evidovala v období od 1. do 28. februára 2025. Z analýzy posledných 1000 rozhodnutí v tomto období vyplýva, že prevažná väčšina (959 záznamov, t. j. 95,9 %) bola prijatá v priebehu len dvoch dní – 27. a 28. februára, zatiaľ čo zvyšných 41 rozhodnutí bolo rozptýlených v priebehu celého mesiaca. Hoci zverejnené záznamy formálne spĺňajú atribúty opísané komisiou (obsahujú informácie o type obsahu, dôvodoch zásahu, použití automatizovaných prostriedkov a rozsahu rozhodnutí), ich interpretačná hĺbka a analytická využiteľnosť zostávajú obmedzené. Z celkového počtu analyzovaných záznamov sa len 28 (2,8 %) explicitne týkalo obsahu označeného ako nezákonný. Prevažná väčšina (972 rozhodnutí, 97,2 %) sa odvolávala na nezlučiteľnosť s podmienkami služby. To znamená, že pre väčšinu rozhodnutí chýba objektívne overiteľný právny základ a zásahy sa opierajú o interné klasifikácie platformy, ktoré nie sú prístupné verejnej kontrole. Aj v prípadoch, kde platforma uvádza konkrétnejšie dôvody zásahu (napr. "*Solicitation sex*" – 429 prípadov, "*Objectionable or inappropriate*" – 92 prípadov, "*Performer(s) ID verification incomplete*" – 47 prípadov), nie je zrejmé, ako boli tieto hodnotenia vykonané, aké kritériá boli aplikované, a aké konkrétne pravidlá podmienok služby boli porušené. Pojmy ako "*Brand Safety*" a "*Hate speech*" zostávajú vágne a nešpecifikované, bez odkazu na konkrétne ustanovenia interných predpisov. Z hľadiska typu obsahu sa rozhodnutia najčastejšie týkali textového obsahu (467 prípadov) a videí (344 prípadov). Nasledovali kategórie iné (141 prípadov) a obrázky (48 prípadov). Napriek tejto rôznorodosti typov obsahu viedli všetky analyzované rozhodnutia k odstráneniu obsahu. V 533 prípadoch došlo k úplnému pozastaveniu poskytovania služby a v 467 k jej čiastočnému ukončeniu. Z toho vyplýva, že platforma uplatňuje výlučne binárny model moderovania (odstránenie, alebo odstránenie spojené s penalizáciou účtu), bez zjavného odstupňovania sankcií podľa závažnosti alebo frekvencie porušení. Automatizované prostriedky boli pri moderovaní obsahu použité v 186 prípadoch (18,6 %), pričom vo všetkých týchto prípadoch išlo o plne automatizované rozhodnutia. Zvyšných 814 rozhodnutí (81,4 %) bolo prijatých manuálne. Z dostupných údajov však nie je možné určiť, na základe akých kritérií boli jednotlivé prípady priradené k automatizovanému alebo manuálnemu spracovaniu. Chýba akákoľvek zrejmá súvislosť medzi typom obsahu, kategóriou zásahu a použitým rozhodovacím postupom. V analyzovanom datasete absentuje logická štruktúra, ktorá by umožňovala externé, či už verejné alebo akademické, posúdenie konzistentnosti a objektivity rozhodovacieho procesu. Hoci každý záznam obsahuje zaradenie do kategórií definovaných rámcom DSA a zverejnenými metodikami (napr. "*Scope of platform service*", "*Non-consensual behaviour*", "*Protection of minors*"), ich aplikácia pôsobí skôr schematicky. Najčastejšie uvádzané kategórie: "*Scope of platform service*"

(440 prípadov) a "*Unsafe and illegal products*" (436 prípadov) patria medzi najvšeobecnejšie. Závažnejšie kategórie ako "*Non-consensual behaviour*" (68 prípadov), "*Protection of minors*" (13 prípadov) alebo "*Violence*" (3 prípady) sú zastúpené len okrajovo a bez bližšej špecifikácie. Nie je preto zrejmé, či sú tieto kategórie aplikované konzistentne a na základe akýchkoľvek interných, objektívne overiteľných štandardov. Na základe analýzy možno konštatovať, že hoci skúmaný dataset formálne spĺňa požiadavky článku 24 DSA, jeho reálna informačná hodnota zostáva značne obmedzená. Zverejnené údaje sú vysoko formalizované, no zároveň informačne nedostatočné, ťažko prepájateľné a neumožňujú hĺbkovú interpretáciu. Pre verejnosť, výskumníkov, ako aj pre regulačné orgány, nie je z týchto údajov možné overiť kvalitu, konzistentnosť, ani proporcionalitu rozhodnutí platformy o moderovaní obsahu. Transparentnosť sa v tomto kontexte javí skôr ako legislatívna požiadavka než ako efektívny nástroj na zabezpečenie zodpovednosti platformy.

4.2 Prípadová štúdia – online platforma Stripchat

Obdobný metodologický prístup bol aplikovaný aj pri analýze údajov z platformy Stripchat. Analyzovaná bola vzorka 1000 rozhodnutí z celkového počtu 24 475 rozhodnutí, ktoré platforma zverejnila. Všetky analyzované rozhodnutia boli prijaté a zverejnené v priebehu dvoch dní (27. a 28. februára). Výsledný dataset tak pôsobí skôr ako formálne splnenie regulačnej povinnosti než ako transparentný prehľad reálnej praxe moderovania obsahu na platforme. Z hľadiska právneho základu bolo 957 rozhodnutí (95,7 %) založených na nezlučiteľnosti obsahu s podmienkami služby, zatiaľ čo len 43 prípadov (4,3 %) sa týkalo obsahu označeného ako nezákonný. Vo všetkých prípadoch odvolania sa na nezákonnosť sa uvádzala výlučne kategória "*Protection of minors*", avšak bez akejkoľvek ďalšej špecifikácie alebo doplňujúcich údajov. Zvyšné rozhodnutia sa opierajú o interné klasifikácie platformy, pričom najčastejšie uvádzanými dôvodmi boli "*Account Security*" (373 prípadov), "*Spam and Deceptive Account Behaviors*" (366 prípadov) a odkaz na "*Section 10 of our terms of use*" (218 prípadov). Ani v jednom z týchto prípadov však nie je zrejmé, aké konkrétne správanie bolo posudzované a aké konkrétne pravidlá boli porušené. Z analýzy vyplýva, že moderácia sa v tejto vzorke sústreďovala takmer výlučne na používateľské účty, a nie na samotný obsah. Rozhodnutia viedli k ukončeniu účtu v 436 prípadoch a k jeho dočasnému pozastaveniu v ďalších 283 prípadoch. Finančné sankcie (suspendovanie platieb) boli uplatnené v 255 prípadoch. Len 3 rozhodnutia sa týkali odstránenia konkrétneho obsahu. Tento model zásahov indikuje, že platforma sa zameriava primárne na identitu používateľa, a nie na jednotlivé prejavy nevhodného obsahu (čo môže súvisieť s tým, že sa jedná o službu „*live camera*“). Najčastejšie sa rozhodnutia týkali textového obsahu (571 prípadov) a nešpecifikovaného obsahu kategorizovaného ako "*other*" (426 prípadov). Video (2 prípady) a obrázky boli zastúpené len minimálne, čo môže naznačovať nepresnosť v klasifikácii alebo absenciu štruktúrovanej taxonómie pre označovanie obsahu. Automatizované nástroje boli vo veľkej miere využívané pri detekcii obsahu: v 689 prípadoch (68,9 %) bol obsah detegovaný automaticky. Avšak, len 175 rozhodnutí (17,5 %) bolo prijatých plne automatizovaným spôsobom. Zvyšok bol posudzovaný manuálne. Ani v tomto prípade však neexistuje zrejmá

väzba medzi dôvodom zásahu a tým, či bol prípad spracovaný automatizovane alebo manuálne. To znemožňuje analyzovať kvalitu a spoľahlivosť rozhodovacích procesov. Záznamy boli zaradené do kategórií podľa rámca systému DSA zverejneného komisiou, pričom dominantnou bola kategória "*Scams and/or fraud*" (740 prípadov), nasledovaná "*Scope of platform service*" (189 prípadov) a "*Protection of minors*" (43 prípadov). Menej časté boli kategórie ako "*Illegal or harmful speech*" (23 prípadov) alebo "*Self-harm*", "*Violence*" a "*Data protection*" (vždy po jednom prípade). Ani tieto kategórie však neposkytujú podrobnosti o tom, aký konkrétny obsah bol klasifikovaný ako problematický, a nie je zrejmé, či boli aplikované na základe jednotných a objektívne overiteľných pravidiel. Hoci platforma formálne spĺňa požiadavky článku 24 DSA, predložené údaje majú len nízku informačnú a analytickú hodnotu. Absentuje prepojenie medzi typom porušenia, jeho právnym alebo zmluvným základom, použitím technických prostriedkov a výsledkom rozhodnutia. Pre výskumníkov, regulačné orgány, ako aj pre širokú verejnosť, zostáva rozhodovací proces netransparentný a neoveriteľný. Tým sa pôvodný cieľ právnej úpravy, a tým je zvýšiť zodpovednosť a kontrolovateľnosť veľkých online platforiem – v praxi nenapĺňa.

Podmienky služieb vybraných platforiem – Pornhub a Stripchat

Pre kontextuálne ukotvenie analýzy rozhodnutí o moderovaní obsahu na platformách Pornhub a Stripchat je nutné preskúmať ich Podmienky služby (*Terms of Service*), ktoré, hoci sú formulované všeobecne, vymedzujú rámec interných pravidiel a postupov moderovania na každej platforme. Tieto dokumenty predstavujú deklaratívnu rovinu a neodrážajú nevyhnutne konzistentnú aplikačnú prax, pričom ich interpretácia je ponechaná v diskrečnej právomoci samotnej platformy. V prípade Pornhubu podmienky služby podrobnejšie špecifikujú pravidlá pre uploaderov obsahu a explicitne zakazujú materiál, ktorý porušuje zákony, práva tretích strán alebo je spojený s absenciou verifikovaného súhlasu zobrazených osôb. Uvádzajú sa konkrétne kategórie zakázaného obsahu, ako sú napríklad CSAM, NCC či *revenge porn*, ktoré môžu čiastočne korešpondovať s kategóriami uvedenými v datasetoch, ktoré sme skúmali, avšak neposkytujú dostatočnú detailnosť pre priame prepojenie s konkrétnymi rozhodnutiami. V podmienkach služby sa zároveň vyskytujú kategórie z databázy, ako napríklad "Solicitation sex", "*Objectionable or inappropriate*" či "*Brand Safety*", ktoré sú buď nedefinované, definované len implicitne alebo ponechané na subjektívne uváženie platformy, čo výrazne obmedzuje možnosť externej verifikácie konzistentnosti moderovania. Hoci Pornhube tieto podmienky opisujú niektoré aspekty procesu moderovania, ako sú nahlasovanie obsahu, sankcie či riešenie sťažností, chýba v nich podrobnosti o konkrétnych kritériách rozhodovania a miere automatizácie. Naproti tomu podmienky služby platformy Stripchat sú menej detailné v špecifikácii zakázaného obsahu a zameriavajú sa predovšetkým na ochranu platformy a jej používateľov pred podvodným a škodlivým správaním. Tieto podmienky výslovne zakazujú používanie ukradnutých kreditných kariet, podvodné aktivity, spamovanie, šírenie malware, porušovanie práv duševného vlastníctva, obťažovanie iných používateľov a zverejňovanie osobných údajov, pričom obsahujú sekciu "*Prohibited Content*", ktorá všeobecne zakazuje

nezákonný obsah, obsah porušujúci práva tretích strán, násilný, nenávistný, diskriminačný obsah a obsah propagujúci nebezpečné aktivity. Avšak konkrétne definície týchto kategórií v podmienkach chýbajú, pričom zákaz detského pornografického materiálu (CSAM) a nedobrovoľne zverejneného intímneho obsahu (NCC) je uvádzaný len implicitne v rámci všeobecného zákazu nezákonného obsahu. Takéto menej špecifické vymedzenie zakázaného obsahu korešponduje so zisteniami analýzy, v ktorej bola väčšina rozhodnutí opodstatnená všeobecnými kategóriami ako "*Account Security*", "*Spam and Deceptive Account Behaviors*" a odkazom na "*Section 10 of our terms of use*". Podmienky služby oboch platforiem priamo neodkazujú na kategorizáciu podľa tabuliek, ktoré sme spracovali, čo sťažuje hodnotenie ich súladu s európskou legislatívou, a uvádzajú existenciu prísnejších pravidiel pre overených uploaderov, modelov a obsahových partnerov, čo navyše limituje možnosti externej kontroly. Zásadný rozdiel spočíva v prístupe k moderovaniu, pričom Pornhub kladie väčší dôraz na obsah a jeho súlad s pravidlami, zatiaľ čo Stripchat sa sústredí primárne na ochranu platformy a používateľov pred podvodným a škodlivým správaním, čo sa odráža aj v prevalencii rozhodnutí zameraných na používateľské účty. V zásade možno povedať, že ani pri analýze týchto podmienok sme nedosiahli uspokojivého záveru pre preskúmanie správ o moderácií obsahu zverejňovanými komisiou.[1314]

Záver

Z našich zistení vyplýva, že hoci online platformy formálne spĺňajú požiadavky Aktu o digitálnych službách na transparentnosť rozhodnutí o moderovaní obsahu, informačná hodnota a praktická využiteľnosť zverejnených údajov ostáva výrazne obmedzená. Analýza tzv. „*Statements of Reasons*“ poukazuje na nadmerný formalizmus a nejasné interné kategorizácie, čo sťažuje objektívne posúdenie konzistencie a kvality moderačného procesu. Interné klasifikačné systémy neobsahujú jednoznačné kritériá ani dostatočný právny alebo zmluvný základ, ktorý by umožnil externú verifikáciu zásahov platformy. Táto skutočnosť komplikuje nielen hodnotenie moderovania zo strany verejnosti a regulačných orgánov, ale zároveň oslabuje celkový cieľ regulácie, zvýšenie zodpovednosti a transparentnosti v online prostredí. Z tohto dôvodu naše zistenia zdôrazňujú nevyhnutnú potrebu ďalších legislatívnych a metodologických opatrení, ktoré by garantovali nielen formálnu, ale aj reálnu transparentnosť rozhodovacích procesov v digitálnom priestore, a tým umožnili zmysluplnú kontrolu a hodnotenie moderátorských zásahov.

Zoznam bibliografických odkazov

Monografie a skriptá

2. VAN DIJCK, J.: *The Culture of Connectivity. A Critical History of Social Media.* Oxford: Oxford University Press, 2013, s. 62–64.
3. TOFFLER, A.: *The Third Wave.* Toronto – New York: Bantam Books, 1981, s. 265–275. ISBN 978-0-553-14431-4.
4. ZUBOFF, Sh.: *The Age of Surveillance Capitalism: The Fight for a Human Future at the New Frontier of Power.*New York: PublicAffairs, 2019, s. 11–15, ISBN 978-1-5417-5800-1.
5. WILMAN, F., et al.: *The EU Digital Services Act A Commentary.* Oxford: Oxford University Press, 2024, p. 3

Kapitola v učebnici alebo monografii

1. HUSOVEC, M.: *Digitálny trh v EÚ a zodpovednosť poskytovateľov služieb.* In: HUSOVEC, M., MESARČÍK, M., ANDRAŠKO, J. *Právo informačných a komunikačných technológií 1.* Bratislava: TINCT, 2020, s. 112–146 (alebo s. 124 – podľa toho, ktoré máš k dispozícii, uvádzaš len raz).
2. GILLESPIE, T.: *The Relevance of Algorithms.* In: GILLESPIE, Tarleton; BOCCZKOWSKI, Pablo J.; FOOT, Kirsten A. (eds.): *Media Technologies: Essays on Communication, Materiality, and Society.* Cambridge, MA: MIT Press, 2014, s. 167–194, ISBN 978-0-262-52537-4.

Periodiká (časopisy) a zborníky resp. state v nich uverejnené

1. RITZER, G., JURGENSON, N.: *Production, Consumption, Prosumption: The nature of capitalism in the age of the digital 'prosumer'.* In: Journal of Consumer Culture, roč. 10, č. 1, 2010, s. 13–36. DOI: 10.1177/1469540509354673.
2. KATZ, M. L., SHAPIRO, C.: *Network Externalities, Competition, and Compatibility.* In: The American Economic Review, roč. 75, č. 3, 1985.
3. SEAVER, N.: *Captivating algorithms: Recommender systems as traps.* In: Journal of Material Culture, roč. 24, č. 4, 2019, s. 421–436. DOI: 10.1177/1359183518820366.
4. KOSTERS, L., & GSTREIN, O. J. (2024): *TikTok and Transparency Obligations in the EU Digital Services Act (DSA) – A Scoping Review.* In: Zeitschrift für Europarechtliche Studien (ZEuS), 27 (1), p. 111, DOI: 10.5771/1435-439X-2024-1-110.

Internetové zdroje

1. MILLI, S. et al.:*Engagement, User Satisfaction, and the Amplification of Divisive Content on Social Media.* [online]. [cit. 22. 03. 2025]. Dostupné na: https://arxiv.org/pdf/2305.16941

   THE ECONOMIST:

2. *Should digital monopolies be broken up?* In: The Economist [online]. [cit. 22. 03. 2025]. Dostupné na: https://www.economist.com/leaders/2014/11/27/should-digital-monopolies-be-broken-up
3. *The world's most valuable resource is no longer oil, but data.* In: The Economist [online]. [cit. 22. 03. 2025]. Dostupné na: https://www.economist.com/leaders/2017/05/06/the-worlds-most-valuable-resource-is-no-longer-oil-but-data

Právne predpisy

1. Európska komisia: Návrh Nariadenia Európskeho parlamentu a Rady o súťaženeschopných a spravodlivých trhoch digitálneho sektora (akt o digitálnych trhoch). Brusel 15.12.2020. Dostupné na:
2. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=CELEX:52020PC0842
3. Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2022/2065 z 19. októbra 2022 o jednotnom trhu s digitálnymi službami a o zmene smernice 2000/31/ES (akt o digitálnych službách) *Ú. v. EÚ L 277, 27.10.2022, p. 1–102 Dostupné online:* http://data.europa.eu/eli/reg/2022/2065/oj
4. Smernica 2000/31/ES Európskeho parlamentu a Rady z 8. júna 2000 o určitých právnych aspektoch služieb informačnej spoločnosti na vnútornom trhu, najmä o elektronickom obchode (smernica o elektronickom obchode) *Ú. v. ES L 178, 17.7.2000, s. 1 – 16, Dostupné online:* http://data.europa.eu/eli/dir/2000/31/oj
5. Rozhodnutie SCOTUS vo veci Packingham v. North Carolina (2017).

Martin Šimkovič[1]

ODÔVODNENIE V PRÁVNOM AKTE EÚ Z POHĽADU JUDIKATÚRY SÚDNEHO DVORA EURÓPSKEJ ÚNIE

RECITAL IN A LEGAL ACT FROM THE PERSPECTIVE OF THE CASE LAW OF THE COURT OF JUSTICE OF THE EUROPEAN UNION

Abstrakt

Odôvodnenia (recitals), niekedy nesprávne prekladané a v praxi označované ako „recitály" či „preambula", predstavujú klauzuly nachádzajúce sa v zmluvných dokumentoch či vo vybraných legislatívnych predpisoch, pričom v európskej sekundárnej legislatíve je ich používanie v prípade nariadení, smerníc a rozhodnutí pravidlom. Odôvodnenia majú kogentný charakter, ich používanie je vymedzené pravidlami. Jedno z nich hovorí, že pokiaľ sú odôvodnenia a aj ustanovenia v normatívnom texte obsahovo jasné, no zároveň majú niektoré z nich rozpornú povahu, normatívny text má vždy prednosť z pohľadu ich záväznosti a výkladu daného ustanovenia. Je to tak ale za každých okolností? Nakoľko povaha odôvodnení a s tým spojená právna záväznosť vo vzťahu k samotnému normatívnemu textu vyvoláva niekedy nejasnosti a s tým súvisiace nezodpovedané otázky, tento článok sa zameriava na priblíženie pravidiel využívania odôvodení a ich nastavenie z pohľadu európskej legislatívy, pričom poskytuje náhľad na ich význam aj z pohľadu vybranej judikatúry Súdneho dvora Európskej únie.

Kľúčové slová: *odôvodnenie, európske právo, normatívne ustanovenia, pravidlo, judikatúra.*

Abstract

Recitals are clauses found in contractual documents and in some legislative provisions. The use of recitals in European legislation is the rule, especially in the case of regulations, directives and decisions. Recitals are mandatory, their use is defined by rules. One of them states that if the recitals and the operative provisions are clear in content, but at the same time some of them are contradictory, the operative provisions takes precedence in terms of their binding nature and the interpretation of the given provision. But does it apply in all circumstances? The nature of recitals and the associated legal bindingness in relation to the operative provisions itself sometimes leads to ambiguities and related unanswered questions. This article aims to provide an overview of the rules for the use of recitals and their setting from the perspective of European legislation, while also providing an insight into their meaning and interpretation from the perspective of selected case law of the Court of Justice of the European Union.

Key words: *recital, european law, operative provisions, rule, case-law.*

[1] JUDr. Martin Šimkovič, doktorand, Ústav Európskeho práva, Právnická fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave, simkovic22@uniba.sk.

Úvod

Odôvodnenia *(recitals),* niekedy nesprávne prekladané a v praxi označované ako „recitály" či „preambula", predstavujú klauzuly nachádzajúce sa vo vybraných legislatívnych predpisoch, pričom v európskej sekundárnej legislatíve je ich používanie v prípade nariadení, smerníc a rozhodnutí pravidlom. Legislatívne ukotvenie odôvodení nachádzame už v primárnom práve Európskej únie (EÚ), keďže samotná Zmluva o fungovaní Európskej Únie (ZFEÚ) ustanovuje, že odôvodnenia a odkazy sú obligatórnou súčasťou všetkých jej návrhov, iniciatív, odporúčaní, žiadosti alebo stanovísk ustanovených v zmluvách.[2] Odôvodnenia majú kogentný charakter, ich používanie je vymedzené pravidlami. Jedno z nich hovorí, že pokiaľ sú odôvodnenia a aj ustanovenia v normatívnom texte obsahovo jasné, no zároveň má niektoré z ustanovení odlišný obsah, normatívny text má prednosť z pohľadu záväznosti ale aj z hľadiska výkladu daného ustanovenia. Núka sa preto otázka, čo v prípade ak odôvodnenie, ktoré interpretuje normatívny text je v priamom rozpore s konkrétnym ustanovením normatívneho textu? Môže sa tak ale vôbec stať? Musí právny akt EÚ povinne obsahovať odôvodnenie ku každej časti normatívneho ustanovenia daného právneho aktu? A ak tomu tak nie je, bude normatívne ustanovenie napriek tomu platné?

Právna záväznosť odôvodnení vo vzťahu k samotnému normatívnemu textu vyvoláva niekedy nejasnosti a s tým spojené ďalšie diskusie a otázky. Preto sa tento článok zameriava na hľadanie odpovedí na niektoré otázky, vrátane už uvedených, ktoré súvisia s uplatňovaním odôvodnení, približuje nastavené pravidlá využívania odôvodnení z pohľadu SDEÚ, pričom odpovedá aj na otázku, či existuje ustálená judikatúra SDEÚ pri výklade používania odôvodnení.

K podstate odôvodnenia v európskom práve

Účelom odôvodnení, začínajúcimi takmer vždy spojkou *„keďže" (whereas)* a každé z nich označené osobitným číslom je interpretácia, čiže poskytnutie bližšieho výkladu normatívneho textu, ktorá je záväznou časťou právneho aktu EÚ. Podľa Spoločnej praktickej príručky pre osoby zapojené do tvorby legislatívy EÚ, všetky všeobecne uplatniteľné akty Únie musia byť vypracované podľa štandardnej štruktúry, pričom odôvodenia sú vždy súčasťou preambuly, obligatórne umiestnené medzi normatívnu časť aktu a citácie, t.j. odkazy na právny základ samotného aktu, z ktorého vyplýva právomoc na prijatie daného aktu. Podstatou odôvodnení je uvedenie stručných dôvodov pre najpodstatnejšie ustanovenia normatívnej časti aktu bez toho aby boli opakované alebo reprodukované.

K samotnej podstate odôvodení, obsahu a účelu v právnych aktoch EÚ sa súdne orgány už neraz a rovnako vyjadrili v rámci prijímanej judikatúry, príkladom je rozhodnutie SDEÚ v nedávnej veci Vialto Consulting Kft. proti Komisii (EÚ), kde súd vo svojom zdôvodnení okrem iného uviedol: *„...odôvodnenie nemusí byť nevyhnutne vyčerpávajúce, pokiaľ je dostatočné, čo platí v prípade, ak dotknutá inštitúcia uvedie skutočnosti a právne úvahy, ktoré majú v štruktúre*

[2] Článok 296 ZFEÚ.

rozhodnutia zásadný význam".[3] Rovnako sa SDEÚ vyjadril aj k samotnému postaveniu a významu odôvodenia, ak to bolo v prípade Retegal proti Komisii (EÚ), resp. v prípade DenizBank proti Rade (EÚ), keď súd uviedol, že *„odôvodnenie vyžadované podľa článku 296 ZFEÚ má byť prispôsobené povahe predmetného aktu a má jasným a jednoznačným spôsobom uvádzať úvahy inštitúcie, autora aktu, spôsobom umožňujúcim dotknutým osobám spoznať odôvodnenia prijatých opatrení a príslušnému súdu vykonať jeho preskúmanie"*, pričom v odôvodnení odkázal na podobné rozhodnutia z minulosti.[4] Fakt, že vymedzenie povahy, postavenia a významu odôvodnenia predstavuje ustálenú judikatúru a zároveň premeň práva v danej oblasti, potvrdzujú spoločné odkazy na staršie rozhodnutie SDEÚ vo veci Government of the Federal Republic of Germany vs. Commission v ktorom SDEÚ konštatoval, že cieľom odôvodnení má byť aby každá osoba, na ktorú sa vzťahuje právny akt mala možnosť zistiť, za akých okolností bol akt prijatý a akým spôsobom inštitúcia, ktorá akt prijala aj vykonáva svoje právomoci vo vzťahu k predmetnému aktu.[5]

Napriek tomu, že normotvorba prijímania legislatívnych aktov nepripúšťa bližšie určenie obsahu vyhlásenia dôvodov právnych aktov, platia určité základné pravidlá pre uvádzanie odôvodení. Predovšetkým je to uvádzanie relevantných a podstatných dôvodov, ktoré viedli k prijatiu aktu a to, že dôvody by nemali obsahovať akékoľvek opakovania (reprodukcie) časti ustanovení, ktoré už boli uvedené ako právny základ pre konanie inštitúcie. Rovnako sa k uvedenému nedávno vyjadril aj SDEÚ v rámci rozhodovania vo veci Intel Corporation, Inc. proti Komisii (EÚ), keď vo svojom zdôvodňovaní sa zaoberal otázkou podstaty a účelu odôvodenia, pričom uviedol, že sa ....*„Nevyžaduje, aby v odôvodnení boli presne uvedené všetky relevantné právne a skutkové okolnosti, keďže otázka, či odôvodnenie aktu spĺňa požiadavky článku 296 ZFEÚ, sa má posudzovať nielen vzhľadom na jeho znenie, ale tiež vzhľadom na jeho kontext, ako aj všetky právne predpisy upravujúce dotknutú oblasť.*"6 Odôvodenia by mali byť zároveň obsahovo dostatočné a podľa judikatúry SDEÚ (rovnako ako v prípade nastavených pravidiel uplatňovania odôvodnení), odôvodenie by nemalo pozostávať len z odkazovania na dôvody uvedené v inom akte.[7] V neposlednom rade je potrebné spomenúť pravidlo uplatňované v normotvorbe a to, že nie každé ustanovenie v normatívnej časti textu daného aktu obsahuje

---

[3] Rozsudok SDEÚ z 30. mája 2024 vo veci Vialto Consulting Kft. proti Komisii (EÚ) (C-130/23 P), bod. 33; Odôvodnenie uvedeného rozsudku priamo odkazuje na ďalšie rozsudky SDEÚ, konkrétne z 1. júla 2008 vo veci Chronopost a La Poste/UFEX a i. (spojené veci: C-341/06 P a C-342/06 P), EU:C:2008:375, bod 96; ďalej rozsudok SDEÚ z 10. júla 2008 vo veci Bertelsmann a Sony Corporation of America/Impala, C-413/06 P, EU:C:2008:392, bod 169.

[4] Rozsudok SDEÚ z 20. decembra 2017 vo veci Comunidad Autónoma de Galicia a Redes de Telecomunicación Galegas RetegalSA (Retegal) proti Komisii (EÚ) (C-70/16 P), bod 59 a rozsudok SDEÚ z 13. septembra 2018 vo veci DenizBank proti Rade (EÚ) (T-798/14), bod 70.

[5] Rozsudok SDEÚ z 4. júla 1963, vo veci Nemecká spolková republika proti Komisii, 24/62, Zb, na ktoré odkazujú aj vyššie uvedené rozhodnutia SDEÚ.

[6] Pozri rozsudok Všeobecného súdu z 26. januára 2022 vo veci Intel Corporation, Inc. proti Komisii (EÚ) (T-286/09 RENV), bod 327. V tejto súvislosti pozri aj rozsudok z 18. januára 2012 vo veci Djebel – SGPS/Komisia, T-422/07.

[7] Príkladom je rozsudok SDEÚ z 26. novembra 1975 vo veci Papiers peints de Belgique proti Komisii (EÚ), 73/74, Zb. s. 1491.

odôvodenie, pričom dôvody na zrušenie aktu alebo na vypustenie ustanovenia musia byť vždy uvádzané.

Rozsah povinností, ktoré európsky akt upravuje v odôvodeniach závisí od ustanovení alebo aj charakteru daného legislatívneho predpisu. V prípade všeobecne záväzných právnych aktov EÚ by sa odôvodnenia mali sústreďovať na vysvetlenie všeobecnej koncepcie aktu ako aj na uvádzanie dôvodov osobitných ustanovení, ktoré obsahuje.[8] Ak je to potrebné, v prípade vykonávacích aktov by mali byť dôvody formulované stručne, avšak konkrétnejšie. Nakoniec, pri prijímaní individuálnych právnych aktov, t.j. najmä v prípadoch, ktorými sa zamietajú podania, či v rozhodnutiach v oblasti hospodárskej súťaži, by informácie v odôvodneniach mali byť presnejšie a podrobnejšie, pričom Všeobecný súd vo svojom rozsudku Intel Corporation, Inc. proti Komisii (EÚ) uviedol, že *„...neexistencia odôvodnenia alebo nedostatočné odôvodnenie spadá pod porušenie podstatných formálnych náležitostí v zmysle článku 263 Zmluvy o fungovaní Európskej únie".*[9]

Interpretácia odôvodnenia vo vzťahu k normatívnej časti aktu

Napriek tomu, že informácie uvádzané v samotnom odôvodnení majú nezáväzný jazyk, aby tak neviedli k zámene s normatívnou časťou aktu, interpretácia odôvodnení v prijatých nariadeniach či smerniciach vyvoláva neraz spory o ich význame či spôsobe ich využívania a harmonizácie právnych textov, čo nakoniec môže vyvolávať nejasnosti aj o ich zamýšľaných právnych dôsledkoch. Preto podľa niektorých autorov je opodstatnené, že v právnych normách, kde nie sú uvádzané odôvodnenia, nie je ani priestor na reštriktívne alebo rozširujúce výklady legislatívnych noriem.[10] V prípade európskej legislatívy tak to však nie je a to je zároveň dôvod, prečo existuje viacero spôsobov ako interpretovať odôvodenia v európskych normách. Dôkazom toho je judikatúra súdov, ktorá sa viac či menej vždy s časti prikláňa k niektorému z variantov výkladu, t.j. súd môžu považovať odôvodnenia za podriadené, bezvýznamné, dominantné alebo dokonca rovnocenné s normatívnymi ustanoveniami.[11] Podľa niektorých štúdií a ich záverov, SDEÚ pri interpretácií odôvodení sekundárnych európskych aktov uplatňuje predovšetkým kombináciu uvedených výkladov, čo predstavuje doktrínu, ktorá na jednej strane sleduje účel normy a zároveň na strane druhej, sledovanie všeobecných pravidiel pri zohľadňovaní daného odôvodnenia.[12]

---

[8] Pozri Spoločná praktická príručka Európskeho parlamentu, Rady a Komisie pre osoby zapojené do tvorby legislatívy Európskej únie, 2015. Dostupná na internete: https://eur-lex.europa.eu/content/techleg/KB0213228SKN.pdf

[9] Rozsudok Všeobecného súdu z 22. januára 2022 vo veci Intel Corporation, Inc. proti Komisii (EÚ) (T-286/09 RENV), bod 325.

[10] STEINER, E.: French Legal Method 23, Oxford Univ. Press 2002, para. 1.3.3, In.: KLIMAS, T., VAIČIUKAITE, J.: The Law of Recitals in European Community Legislation, ILSA Journal of International & Comparative Law, Vol. 15, 2008.

[11] V tejto súvislosti pozri štúdiu: KLIMAS, T., VAIČIUKAITE, J.: The Law of Recitals in European Community Legislation, ILSA Journal of International & Comparative Law, Vol. 15, 2008, s. 12.

[12] STEINER, E. a iní: French Legal Method 23, Oxford Univ. Press 2002, kapitola 1.3.3.

V zásade tak platí, že SDEÚ odôvodnenia nepovažuje ani za dominantné ani podriadené normatívnemu textu daného aktu, pričom dôvodne predpokladá, že interpretácia odôvodnenia a legislatívneho ustanovenia v normatívnom texte má rovnaký právny základ.[13] Pri aplikovaní tejto doktríny podľa T. Klimasa platí, že odôvodnenia môžu byť využívané na interpretáciu tých ustanovení, ktoré sú nejednoznačné a ani nemôžu byť v protiklade s normatívnym textom.[14] Nakoniec uvedené potvrdzujú aj viaceré rozhodnutia SDEÚ, v ktorých súd skonštatoval, že napriek tomu, že odôvodnenia nemajú právnu povahu a ani sa na nich nedá spoliehať, vo všeobecnosti ich zohľadňujú.[15] V každom prípade ale v zmysle už ustálenej judikatúry súdov platí, ako to bolo v prípade *ICL-IP Terneuzen, BV a ICL Europe Coöperatief UA proti Komisii (EÚ)*, ktorú v konaní podporovala Európska chemická agentúra (ECHA), že odôvodnenie *„...musí byť prispôsobené povahe sporného aktu a kontextu, v ktorom bol prijatý".*[16]

2.1. K zvláštnosti odôvodnenia v európskom práve

V súvislosti s interpretáciu odôvodnení, je potrebné si všimnúť určité špecifiká uplatňované v európskom práve, prejavujúce sa napríklad vo forme dominantnosti jeho legislatívneho ukotvenia. Totižto, pokiaľ odôvodenie nespĺňa určité minimálne požiadavky, právny akt EÚ je v princípe neplatný. Ako je uvedené v odôvodnení Všeobecného súdu vo veci *Puppinck proti Komisii (EÚ)*, *„....odôvodnenie aktu EÚ nie je právne záväzné a nemožno sa ho dovolávať ani na účely výnimky zo samotných ustanovení aktu, ani na účely výkladu jeho ustanovení, ktorý je zjavne v rozpore s ich znením"*, pričom obdobný záver potvrdzuje aj konštatovanie súdu pri rozhodovaní v ďalšej veci a to, že povinnosti uvedené v odôvodení nie sú záväzné, nakoľko „*preambula právneho aktu Únie nemá záväznú právnu silu a keďže nie je právne záväzná, nemožno sa na ňu odvolávať*".[17] Tento uplatňovaný princíp, jeho osobitosť, nenájdeme v inom právnom poriadku a predstavuje špecifický znak normotvorby európskej legislatívy.

Zároveň však vyvstáva legitímna otázka, prečo by to tak malo byť? Odpoveď pritom nenájdeme len v povahe samotných odôvodnení či v spôsobe prijímania legislatívnych noriem. Hoci ako už bolo uvedené, i keď odôvodnenia nemajú žiadnu „právnu hodnotu",[18] vo všeobecnosti sa predpokladá, že nemôžu byť ani príčinou odchýlky od samotného právneho textu

---

[13] Taktiež, s. 295

[14] KLIMAS, T., VAIČIUKAITE, J.: The Law of Recitals in European Community Legislation, ILSA Journal of International & Comparative Law, Vol. 15, 2008, s. 13.

[15] Rozhodovanie vo veci Puppinck a i. proti Komisii (EÚ) (C-418/18 P) bod 87 a 89. Pozri aj starší rozsudok SDEÚ z 19. novembra 1998 vo veci: Criminal Proceedings against Nilsson, Hagelgren & Arrborn, C-162/97, EU:C:1998:554.

[16] Rozsudok Všeobecného súdu z 20. septembra 2019 vo veci ICL-IP Terneuzen, BV a ICL Europe Coöperatief UA proti Komisii (EÚ), ktorú v konaní podporuje Európska chemická agentúra (T-610/17), bod 46.

[17] Rozsudok Všeobecného súdu z 2. októbra 2024 vo veci Ordre néerlandais des avocats du barreau de Bruxelles proti Rade (EÚ) (T-797/22), bod 54. Pozri aj návrh generálneho advokáta a samotný rozsudok z 29. júla 2019 vo veci Puppinck a i. proti Komisii (EÚ) (C-418/18 P) body 34, 87 a 89.

[18] Pozri aj žalobný návrh generálneho advokáta G. Pitruzzella v spojenej veci z 14. novembra 2023 Litovská republika proti Komisii (C-541/20), bod 976: *„....z judikatúry vyplýva, že odôvodnenie nepredstavuje samo osebe právnu normu a z tohto dôvodu nemá ako také právnu silu, ale umožňuje objasniť, ako sa má vykladať právne pravidlo alebo právny pojem upravený v akte, ktorý dané odôvodnenie obsahuje".*

a môžu vzbudzovať dojem akéhosi legitímneho predpokladu, ktoré vyvstáva zo zásady právnej istoty v európskom práve. Je to ale v skutočne tak? Nemôže reálne nastať situácia, keď odôvodnenie odporuje normatívnemu textu? Opak je pravdou. Judikatúra SDEÚ pozná zásadu *„a recital will not restrict a right“,* ktorá bola prijatá práve pri posudzovaní možného rozporu normatívneho ustanovenia a jeho odôvodnenia v konkrétnom prípade, ktorým sa súd musel zaoberať.[19] Ten v danej veci uviedol, že odôvodnenie sa nemá považovať za akúsi nezávislú právnu hodnotu, ale malo by približovať prípadný nejednoznačný rozsah daného normatívneho ustanovenia a zároveň doplnil, že odôvodnenie by nemalo obmedzovať samotný predpis, naopak, malo by sa využívať pre určenie povahy a dôvodu daného normatívneho ustanovenia. V tejto súvislosti je vhodné poznamenať, že judikatúra SDEÚ eviduje aj rozhodnutie vo veci, keď samotný rozpor viedol k zrušeniu právneho aktu.[20]

Ďalšou, nepochybne zaujímavou črtou odôvodnenia v právnom akte EÚ sú prípady, v ktorých SDEÚ konštatoval, že niektoré požiadavky uvedené v odôvodneniach boli vyhodnotené „nadrámec“, tzn. mali skôr povahu „politického uistenia“ či „ubezpečenia“, no bez reálneho právneho opodstatnenia. Naviac, takéto uvádzanie obsahu podobných informácií do odôvodení naráža na samotnú povahu a princípy európskej legislatívy. Príkladom môžu byť nariadenia, kde obligatórna požiadavka na uvádzanie odôvodnení - vzhľadom na požiadavku ich jednomyseľného schvaľovania členskými štátmi - sa javí minimálne ako diskutabilná.

Štruktúra európskeho aktu má aj iné osobitosti, keďže po názve predpisu s obligatórnym vyhlásením „*Európsky parlament a Rada Európskej Únie*“ nasledujú odôvodnenia, s výnimkou posledného končiace čiarkou, za ktorým nasleduje „*Prijali toto nariadenie...“* a teda, časť normatívneho textu sa tak dostáva medzi odôvodnenia, resp. odôvodnenia zasahujú aj formálne do normatívnej časti textu. Ale ani previazanie týchto častí ale vôbec nezabezpečuje, že normatívny text nebude odporovať odôvodneniu a naopak. To by sa ale nemalo stať, rovnako ani to, že legislatívna norma nebude obsahovať v odôvodnení zdôvodnenie, prečo bol navrhnutý daný predpis.

Účelom odôvodnení v právnom akte EÚ je uvádzanie stručných dôvodov pre podstatné ustanovenia normatívnej časti textu, čo už z povahy veci predpokladá ich podriadené postavenie. V istom protiklade s uvedeným môžeme zároveň pozorovať, že v prípadoch nezrozumiteľnosti textu (a teda nie rozporu), logicky môžu nastať určité očakávania o obsahu normatívnej časti textu, čo spôsobuje, že odôvodnenia už nemajú len podriadené postavenie ale skôr objasňujúci význam. Hoci právna záväznosť odôvodnenia v každom prípade absentuje, z hľadiska hľadania

---

[19] Pozri argumentáciu Všeobecného súdu v rozsudku z 26. januára 2022 vo veci Intel Corporation, Inc. proti Komisii (T-286/09 RENV), body 263 a nasl. Zároveň pozri štúdiu: KLIMAS, T, VAIČIUKAITE, J.: The Law of Recitals in European Community Legislation; ILSA Journal of International & Comparative Law, Vol. 15, 2008.

[20] Takým rozhodnutím je napríklad rozsudok SDEÚ z 19. novembra 1998 vo veci Gunnar Nilsson, Per Olov Hagelgren a Solweig Arrborn (C-162/97), v ktorom súd rozhodol v prospech Belgicka, ktoré argumentovalo, že certifikovalo svoj výrobok v súlade s európskou normou napriek tomu, že zo strany Švédskeho kráľovstva existovala dôvodná obava o používanie výrobku na jeho území. Súd rozhodol, že odôvodnenie je v rozpore so samotným textom a účelom smernice, keď vylučuje používanie vnútroštátnych pravidiel iných členských štátov, nakoľko odôvodnenie nemôže obmedzovať právo (... „*a recital will not restrict a right*“). Obdobným prípadom je rozhodovanie SDEÚ z 25. novembra 1998 vo veci Giuseppe Manfredi proti Regione Puglia (C-308/97).

odpovede na otázky, ktoré vznikli v súvislosti s prípadnou nejasnosťou textu, informácia v nich uvedená môže byť pri interpretácii právneho textu kľúčová. Preto pozitívnou črtou odôvodnení európskych aktov je tak ich „upokojujúci“ efekt, keďže odôvodnenie sa vzťahuje vždy k určitému, možno objektívne menej zrozumiteľnému právnemu ustanoveniu a nikdy nie k ustanoveniu, ktoré je zrozumiteľné a jednoznačné.[21]

V neposlednom rade osobitosťou odôvodnenia v európskom práve je už samotný prameň práva z ktorého odôvodnenie vychádza, keďže povaha odôvodnenia tvorí nevyhnutnú súčasť právneho aktu EÚ a chybné odôvodnenia v podobe nejasných a nesprávnych informácií môže spôsobovať teoreticky neplatnosť predpisu, ako na to poukázal už SDEÚ vo svojom rozhodnutí.[22]

2.2. Interakcia medzi odôvodnením a normatívnym ustanovením

Zaujímavý výklad interakcie medzi odôvodnením a normatívnym ustanovením uviedol SDEÚ v prípade *Giuseppe Manfredi proti Regione Puglia,* v ktorom zdôvodňoval opodstatnenie uvádzania odôvodnení keď uviedol, že aj keď povaha a postavenie odôvodnenia ešte neumožňuje uplatňovať právo, nepopiera to povaha normatívneho ustanovenia samotnej právnej normy.[23] Jurisdikcia SDEÚ však pri hľadaní uvedenej interakcie obsahuje (minimálne v jednom prípade) argumentáciu súdu, podľa ktorej na riešenie sporných nárokov je možné využívať odôvodenia a to v prípadoch nejasností v súvisiacich legislatívnych ustanoveniach (v prípadoch, keď nejde o zrejmý rozpor). V rozsudku *Moskof* totižto SDEÚ skonštatoval, že odôvodnenia je možné využiť na vyriešenie nejasností v normatívnych ustanoveniach právneho aktu, pričom sa nezameral na obsah odôvodenia ale na jeho povahu, ktoré podľa súdu môže určovať povahu jednotlivých ustanovení normatívneho textu. V tejto súvislosti spresnil, že Komisia (EÚ), ako tvorca legislatívy, musí poskytovať jednoznačné odôvodenia, pritom zašiel podstatne ďalej ako v dovtedajších rozhodnutiach keď priamo uviedol, že postačuje aby v prípadoch ustálených rozhodnutí sa odkazovalo na ustálenú prax.[24]

Priamejší typ interakcie predstavuje rozhodovanie vo veci CCAA,[25] v ktorom súd výslovne zdôrazňuje podstatu odôvodnenia v priamej súvislosti pri určovaní rozsahu práv

---

[21] KLIMAS, T., VAIČIUKAITE, J.: The Law of Recitals in European Community Legislation; ILSA Journal of International & Comparative Law, Vol. 15, 2008, s. 6.

[22] Rozsudok SDEÚ zo 4. júla 1963 vo veci Federal Republic of Germany v. Commission, C-24/62. Súd konštatoval rozpor medzi odôvodnením (dostatok vína na trhu) a výrokovou časťou právneho aktu (zavádzanie tarifného cla na víno).

[23]Rozsudok SDEÚ z 25. novembra 1998 vo veci Giuseppe Manfredi proti Regione Puglia (C-308/97), keď nezákonné pestovanie viniča určeného na výrobu vína bolo umožnené len ako výnimka, t.j. ak vinič na produkciu hrozna bol konzumovaný ako ovocie. Uvedená výnimka bola neskôr zrušená, na čo ale nereflektovalo odôvodnenie, čo vyvolal rozpor medzi odôvodnením a textom nariadenia.

[24] V tomto zmysle pozri rozsudok SDEÚ z novembra 1997 vo veci Moskof proti Ethnikos Organismos Kapnou (C-244/95, Zb. s. I-6441, bod 54). Pozri aj ďalšie rozsudky: Elf Aquitaine/Komisia, C-521/09 P, Zb. s. I-8947, bod 155), v ktorom sú citované najmä rozsudky novembra 1975; Groupement des fabricants de papiers peints de Belgique a i./Komisia (73/74, Zb. s. 1491, bod 31); Komisia/Département du Loiret (C-295/07 P, Zb. s. I-9363, bod 44). Pozri tiež rozsudky SDEÚ vo veci Delacre a i./Komisia (C-350/88, Zb. s. I-395, bod 15) a vo veci Silos (C-228/99, Zb. s. I-8401, bod 28).

[25] Rozsudok C-244/95, P. Moskof AE v. Ethnikos Organismos Kapnou, 1997 E.C.R. I06441, 78.

a povinností oprávnených osôb v právnom akte. Súd sa v uvedenom rozsudku zaoberal otázkou, či obchodné konzorcium je alebo nie nákupcom mlieka, pričom sa priklonil k výkladu, že odôvodenie aj keď priamo neuvádza konkrétne právne formy kupujúceho, samotné odôvodnenie je potrebné vykladať vždy v širšom kontexte bez ohľadu na to, či konzorcium nakoniec kúpilo ale nenakúpilo daný tovar. Uvedený prípad a jeho záver je zaujímavý aj z pohľadu, že ak by sa súd nepriklonil k rozširujúcemu výkladu odôvodenia, samotný rozsudok by mohol mať iný záver a prípad by s najväčšou pravdepodobnosťou dopadol inak.

2.3. Odôvodnenia by nemali viesť k legitímnym očakávaniam

Ako už bolo naznačené vyššie, odôvodnenia môžu za istých okolností viesť k určitým očakávaniam. SDEÚ ale konštatoval, že odôvodnenia by mali zabrániť vzniku takýchto očakávaní, príkladom je rozhodovanie vo veci *Španielske kráľovstvo proti Rade (EÚ)*, ktorý sa týkal nákupu čínskych hračiek a určovania kvót na ich dovoz.[26] Odstránením spoločných kvót zo strany EÚ, viedlo Španielsko k prijatiu určitých dovozných obmedzení na národnej úrovni. S odstupom času a opätovným prijatím spoločných dovozných kvót, Španielsko nesúhlasilo s nastavenými opatreniami s argumentáciou, že takéto zavedenie výšky kvót poškodzuje ich obchodníkov, naviac sú v rozpore s ich vlastnými „legitímnymi očakávaniami“, keďže zavedená regulácia zo strany EÚ bola uložená vo veľmi krátkom čase, čo mohlo vyvolať neočakávané následky v dôsledku nepredvídavého konania spoločenstva a v konečnom dôsledku poškodiť obchodníkov.[27] Súd zamietol žalobu Španielska s tým, že v odôvodneniach samotného aktu bolo uvedené, že kvóty je možné na úrovni spoločenstva meniť a preto nikto nemôže legitímne predpokladať a teda očakávať, že kvóty nebudú menené, čo nie je v rozpore ani zo zásadou ochrany právnej istoty. SDEÚ argumentoval, že princípom ochrany právnej istoty je možné sa dovolávať proti prípadným porušeniam pravidiel zo strany Únie len v rozsahu, v akom spoločenstvo vytvorilo situáciu, stav alebo okolnosti, ktoré môžu vzbudzovať legitímne očakávania, čo sa v danom prípade nestalo.[28]

Záver

Pravidlá uplatňovania odôvodnení v právnom akte EÚ sú v súčasnosti kreované aj na základe judikatúry SDEÚ, jedným z takých pravidiel je, že odôvodnenie vyžadované podľa článku 296 ZFEÚ má byť prispôsobené povahe predmetného aktu a má uvádzať jasným a jednoznačným spôsobom úvahy inštitúcie, autora aktu, spôsobom umožňujúcim dotknutým osobám spoznať odôvodnenia prijatých opatrení a príslušnému súdu vykonávať svoju kontrolnú právomoc. Odôvodnenie sa musí posudzovať vzhľadom na okolnosti daného prípadu, najmä na obsah aktu, charakter uvádzaných dôvodov a záujem, ktorý môžu mať na získaní takýchto vysvetlení osoby, ktorým je akt určený, alebo ďalšie osoby priamo a osobne dotknuté takýmto

[26] Rozsudok SDEÚ z 19. novembra 1998 vo veci Španielske kráľovstvo proti Rade (EÚ) (C-284/94).
[27] Španielska vláda predpokladala, že obchodníci z krajín mimo Španielska by novou regulačnou politikou bolo zvýhodnení a teda by mohli importovať viac tovaru ako to dovtedy umožňovala regulácia, čo by v konečnom dôsledku viedlo k znižovaniu cien tovaru a teda aj zisku zo strany tuzemských obchodníkov.
[28] Rozsudok SDEÚ z 15. februára 1996 vo veci Duff a ďalší (C-63/93).

aktom. Uvedené pravidlá predstavujú ustálenú judikatúru SDEÚ. Nastavené a prijaté pravidlá uplatňovania odôvodnení nevyžadujú aby tie obsahovali celý obsah normatívneho obsahu právneho aktu, čo potvrdil aj SDEÚ keď uviedol, že odôvodnenie nemá špecifikovať všetky relevantné skutkové a právne okolnosti uvádzané v normatívnej časti, pretože otázka, či odôvodnenie aktu spĺňa požiadavky článku 296 ZFEÚ má byť posudzovaná s ohľadom nielen na jeho znenie, ale tiež na jeho kontext, ako aj na súhrn právnych pravidiel upravujúcich predmetnú oblasť.[29] A preto, v zmysle prijatej judikatúry SDEÚ, len prípady neexistencie odôvodnenia alebo nedostatočného odôvodneného právneho aktu napĺňajú požiadavky podstatných porušení článku 263 ZFEÚ.

Odôvodnenia v európskych sekundárnych aktoch majú kogentný charakter, veľa krát skôr politický či akýsi „upokojujúci účel“, nie však právny. Napriek tomu, v súlade s ustálenou judikatúrou SDEÚ je možné konštatovať, že pokiaľ sú odôvodnenia aj normatívne ustanovenia obsahovo jasné avšak vedú k určitým nejasnostiam, normatívny text má vždy prednosť nielen z pohľadu ich záväznosti, ale aj z pohľadu výkladu konkrétneho ustanovenia. V zmysle platnej judikatúry SDEÚ evidujeme aj prípady, keď odôvodnenie a normatívna časť textu bola v zjavnom rozpore, čo viedlo SDEÚ ku konštatovaniu, že takéto konanie môže viesť vyhláseniu daného právneho aktu za neplatný.

Nakoniec, judikatúra SDEÚ pozná aj prípady, keď povaha normatívneho ustanovenia právneho aktu bola negatívne ovplyvnená jeho odôvodnením, čo viedlo napokon k zrušeniu právneho aktu. Odôvodnenia taktiež nemôžu vytvárať akési predpoklady či očakávania (aj keď by boli legitímne), nakoľko nemajú žiadny im vlastný normatívny účinok, ale naopak, mali by zabrániť takým očakávaniam, keďže odôvodnenie môže obmedziť rozsah nejednoznačného normatívneho ustanovenia.

Zoznam bibliografických odkazov

Monografie a skriptá

1. KLIMAS, T., VAIČIUKAITE, J.: The Law of Recitals in European Community Legislation, ILSA Journal of International & Comparative Law, Vol. 15, 2008.
2. STEINER, E. a iní: French Legal Method 23, Oxford Univ. Press 2002.

Internetové zdroje

1. Spoločná praktická príručka Európskeho parlamentu, Rady a Komisie pre osoby zapojené do tvorby legislatívy Európskej únie; Luxemburg: Úrad pre vydávanie publikácií Európskej únie, 2015. Dostupné na internete: https://eur-lex.europa.eu/content/techleg/KB0213228SKN.pdf

[29] Rozsudok Všeobecného súdu z 27. apríla 2016 vo veci Österreichische Post AG proti Komisii (EÚ) (T: T-463/14), bod 20; rozsudok SDEÚ z 2. apríla 1998 vo veci Komisia (EÚ)/Sytraval a Brink's France, C-367/95 P, Zb., bod 63.

Právne predpisy

1. Rozsudok Všeobecného súdu z 2. októbra 2024 vo veci Ordre néerlandais des avocats du barreau de Bruxelles proti Rade (EÚ) (T-797/22), ECLI:EU:T:2024:670.
2. Rozsudok SDEÚ z 20. decembra 2017 vo veci Comunidad Autónoma de Galicia a Redes de Telecomunicación Galegas RetegalSA (Retegal) proti Komisii (EÚ) (C-70/16 P), EU:C:2017:1002.
3. Rozsudok SDEÚ z 30. mája 2024 vo veci Vialto Consulting Kft. proti Komisii (EÚ) (C-130/23 P), EU:C:2021:879.
4. Rozsudok Všeobecného súdu z 26. januára 2022 vo veci Intel Corporation, Inc. proti Komisii (EÚ) (T-286/09 RENV), EU:C:2017:632.
5. Návrh generálneho advokáta z 29. júla 2019 vo veci Puppinck a i. proti Komisii (EÚ) (C-418/18 P).
6. Rozsudok SDEÚ z 13. septembra 2018 vo veci DenizBank proti Rade (EÚ) (T-798/14), EU:T:2018:546.
7. Rozsudok SDEÚ zo 4. júla 1963 vo veci Nemecká spolková republika proti Komisii (EÚ) (24/62, Zb.), EU:C:1963:14.
8. Rozsudok Všeobecného súdu z 20. septembra 2019 vo veci ICL-IP Terneuzen, BV a ICL Europe Coöperatief UA proti Komisii (EÚ) (T-610/17), EU:T:2019:637.
9. Návrh generálneho advokáta z 14. novembra 2023 v spojenej veci Litovská republika proti Komisii (EÚ) (C-541/20).
10. Rozsudok Všeobecného súdu z 25. novembra 1998 vo veci Giuseppe Manfredi proti Regione Puglia (C-308/97), EU:C:1998:566.
11. Rozsudok Všeobecného súdu z 20. novembra 1997 vo veci Moskof AE proti Ethnikos Organismos Kapnouz (C-244/95), EU:C:1997:551.
12. Rozsudok SDEÚ z 15. februára 1996 vo veci Duff a ďalší (C-63/93), EU:C:1996:51.
13. Rozsudok SDEÚ z 19. novembra 1998 vo veci Gunnar Nilsson, Per Olov Hagelgren a Solweig Arrborn (C-162/97), EU:C:1998:554.
14. Rozsudok SDEÚ z 26. novembra 1975 vo veci Papiers peints de Belgique proti Komisii (EÚ), 73/74, Zb. EU:C:1975:160.
15. Rozsudok SDEÚ z 19. novembra 1998 vo veci Španielske kráľovstvo proti Rade (EÚ) (C-284/94), EU:C:1996:351.
16. Rozsudok Všeobecného súdu z 27. apríla 2016 vo veci Österreichische Post AG proti Komisii (EÚ) (T: T-463/14), EU:T:2016:243.

SEKCIA ĽUDSKÝCH PRÁV A ÚSTAVNÉHO PRÁVA

Michał Barszcz - Julia Walewska[1]

HUMAN RIGHTS IN THE CONSTITUTION OF REPUBLIC OF POLAND OF 1997

Abstract

Human rights are universal, inalienable, and based on dignity, freedom, equality, and justice. The Constitution of the Republic of Poland (1997), especially Article 30, guarantees fundamental rights such as life, fair trial, privacy, freedom of speech and religion, work, healthcare, and education. Rights may be limited only under strict conditions (Art. 31(3)), for example in emergencies. Despite these protections, issues like discrimination, limits on assembly, and threats to judicial independence show that safeguarding human rights remains a constant challenge.

Key words: *human rights, dignity, freedom, equality, justice, universality, inalienability, indivisibility, non-discrimination, democracy, Universal Declaration of Human Rights (1948), Constitution of the Republic of Poland (1997)*

Introducion

Human rights are the fundamental rights and freedoms that every person has simply because they are human. These rights exist regardless of nationality, race, gender, religion, social status, or any other characteristic. They are the foundation of freedom, justice, and peace in the world, ensuring that all individuals are treated with dignity and respect. The idea of human rights has developed over centuries, but in modern times, it is most clearly defined by international agreements and national constitutions. One of the most important documents on this subject is the Universal Declaration of Human Rights, adopted by the United Nations in 1948. It states that all human beings are born free and equal in dignity and rights. This means that human rights are not privileges granted by governments but inherent entitlements that must be protected and respected by all authorities.[1]

There are several key characteristics that define human rights and ensure their protection. One of the most important is their universality, which means that they apply to every person, everywhere, at all times. No individual or group can be excluded from these rights based on any factor such as nationality, ethnicity, or religion. Another essential characteristic is inalienability, meaning that human rights cannot be taken away or voluntarily given up. No person loses their rights, even if they commit a crime or are in a difficult situation. Human rights are also indivisible and interdependent, meaning that all rights are equally important and connected. Violating one right can have a negative effect on others. For example, if someone is denied access to education, it affects their ability to find work and have a decent standard of living.[1]

[1] Michał Barszcz - Julia Walewska. students, Casmir Pulaski Radom University, Poland

Equality and non-discrimination are also fundamental aspects of human rights. Every person is entitled to the same human rights, and no one should be treated unfairly based on race, gender, religion, or other factors. Laws exist to ensure that discrimination is prohibited and that all individuals have equal opportunities in life. Additionally, human rights are protected by law, meaning that they are recognized in national and international legal systems. Governments have the responsibility to ensure that these rights are respected, and institutions such as courts exist to provide justice when violations occur. The primary duty of governments is to respect, protect, and fulfill human rights. This means they must not violate these rights themselves, they must prevent others from violating them, and they must actively work to ensure that all people can fully enjoy their rights.[2]

Human rights are crucial because they protect individuals from abuse, guarantee personal freedoms, and provide the foundation for a fair and democratic society. They ensure access to education, healthcare, and employment, allowing people to live with dignity and security. They also allow individuals to express their opinions freely, practice their religion without fear, and participate in society on equal terms. Without human rights, societies would be vulnerable to oppression, discrimination, and injustice. Ensuring that human rights are respected is essential for creating a world where every person can live freely and without fear.[1]

The Constitution of the Republic of Poland, adopted on May 2, 1997, is the most important legal document in Poland. It outlines the structure of the Polish government and guarantees the protection of human rights and freedoms. It was created after Poland's transition from communism to a democratic system, and it reflects values such as freedom, justice, democracy, and human dignity. [2]

The Constitution is divided into several chapters, with Chapter 2 specifically focused on the "Freedoms, Rights, and Duties of the Person." This is where most of the human rights protections are listed, specifically in Articles 30 to 66. These articles outline the rights and freedoms guaranteed to all individuals in Poland. [2]

One of the key articles is Article 30, which says that human dignity is the foundation of freedom and human rights. It states that dignity is inviolable, meaning that it cannot be taken away, and the state must protect it. [2]

Article 38 guarantees the right to life. It ensures that every person's life is legally protected, meaning that no one can be deprived of their life without legal justification. [2]

Other important articles include Article 40, which protects individuals from torture and inhuman treatment, and Article 41, which protects privacy and the inviolability of one's home. Article 47 gives individuals the right to have their privacy respected, including the protection of their home and personal communications. [2]

Article 45 guarantees the right to a fair trial. It ensures that every person has the right to be heard in court, and that courts are independent and impartial. [2]

The Constitution also covers economic, social, and cultural rights. For example, Article 70 guarantees the right to education, Article 68 ensures the right to healthcare, and Article 65

protects the right to work. These provisions show that the Polish state is committed not only to protecting civil rights but also to improving people's social and economic conditions. [2]

Article 30 of the Constitution of the Republic of Poland plays a crucial role in the protection of human rights in the country. It states: "The dignity of the person is inviolable. It is the source of freedoms and rights of the person." This means that human dignity is considered the most important value in Polish law and serves as the foundation for all other freedoms and rights. [2]

In practice, this article is important because it underlines that every individual's dignity is inviolable, meaning that no one can be treated in a way that would degrade or humiliate them. The idea is that human dignity cannot be taken away, regardless of the circumstances. This principle is the starting point for the protection of all human rights in Poland, which makes it a very powerful statement in the Constitution.[2]

In legal practice, Article 30 influences how laws and policies are interpreted and applied. Whenever there is a conflict between individual rights and state actions, the principle of human dignity must be respected above all. For example, it means that no one can be tortured, subjected to inhuman or degrading treatment, or discriminated against based on their personal characteristics, such as race, gender, or beliefs. Any law or action that violates someone's dignity is seen as unconstitutional and can be challenged in court. [2]

This article also affects how courts in Poland interpret other rights. For instance, in cases involving freedom of expression, privacy, or the right to a fair trial, courts often refer to Article 30 as the basis for determining whether a person's dignity has been respected. It ensures that people's dignity is protected not only from state actions but also from actions by private individuals. [2]

The Constitution of the Republic of Poland guarantees several fundamental personal freedoms, which are essential for protecting individual rights and ensuring a free society. Articles 38 to 41 specifically address these personal freedoms, providing strong protections for the right to life, freedom from torture, and personal inviolability. [2]

Article 38 guarantees the legal protection of the right to life for every person. This means that no one can be deprived of their life arbitrarily or without a valid legal reason. The state is obligated to protect life from the moment of conception until natural death. This provision is important because it emphasizes the fundamental value of human life, ensuring that the state cannot take a person's life without due process of law. It also aligns with international human rights standards, reflecting Poland's commitment to respecting and protecting the dignity of each individual.[2]

Article 40 prohibits torture and any inhuman or degrading treatment or punishment. This is a fundamental human right and reflects Poland's commitment to international agreements, such as the European Convention on Human Rights. The prohibition of torture is absolute, meaning there are no exceptions. This article ensures that individuals cannot be subjected to cruel or degrading actions by the state or other entities. It also guarantees that police, military, and

other authorities cannot use torture to extract confessions or punish people, protecting individuals from harm and ensuring humane treatment.[2]

Article 41 guarantees personal inviolability, meaning that every person has the right to personal security and protection from unlawful detention or arrest. It ensures that no one can be arrested or detained without a legal basis. According to this article, a person may only be deprived of their liberty by a court decision or when they are caught in the act of committing a crime. It also establishes the right to be informed about the reasons for any detention or arrest. Furthermore, individuals have the right to challenge unlawful detention before a court, ensuring that personal freedom is protected and that no one is unjustly imprisoned. [2]

Article 54 of the Constitution of the Republic of Poland guarantees the right to freedom of speech and the right to express opinions. It states: "The freedom to express opinions, to acquire and to disseminate information shall be ensured to everyone." This provision guarantees that every individual has the right to freely express their thoughts, ideas, and opinions without fear of censorship or punishment by the state. It also protects the right to seek, receive, and spread information, which is a crucial part of a democratic society where individuals can freely participate in public life. [2]

This right to free expression includes many forms of communication, such as speaking in public, writing, broadcasting, and using modern technology like the internet and social media. It allows individuals to discuss ideas, criticize government actions, and engage in political debate. Without the freedom to express opinions, democracy would not be able to function properly, as citizens would be unable to participate fully in discussions about how their country should be governed.[2]

While Article 54 guarantees freedom of speech, it is not unlimited. There are certain boundaries to this right in order to protect other important values, such as public safety, morality, and the rights of others. One of the main limits is the prohibition of hate speech, which is regulated under Polish law and is considered a form of speech that incites violence or discrimination. The Constitution allows the state to impose restrictions on speech when it directly threatens public order or harms others' rights.[2]

For example, hate speech (such as promoting violence or discrimination based on race, nationality, religion, or other characteristics) is illegal in Poland. This type of speech can lead to criminal penalties because it harms the social fabric, causes division, and can incite violence. The state's role is to prevent such harmful speech, ensuring that individuals are not targeted or endangered because of their identity or beliefs. [4]

Additionally, freedom of speech can be restricted when it comes to defamation (spreading false information that harms someone’s reputation) or national security (such as revealing state secrets or inciting acts of terrorism). These restrictions are meant to balance individual rights with the need for public order and protection. [2]

The Constitution allows for these restrictions, but they must be applied carefully and proportionally, meaning they should only be imposed when absolutely necessary to protect important values. This is a common practice in democratic countries around the world, where

the right to free speech is balanced against the need to maintain peace and protect individuals from harm.[2]

Article 53 of the Constitution of the Republic of Poland guarantees the freedom of conscience and religion. It states: "The freedom of conscience and religion shall be ensured to everyone. This right shall include the freedom to profess or to accept a religion, to change one's religion or belief, as well as the freedom to manifest one's religion or belief, individually or in community with others, publicly or privately." This provision guarantees every person the right to choose and practice their religion freely without interference from the state. It also includes the right to change one's religion or beliefs and to express those beliefs openly.[2]

This means that individuals in Poland have the right to practice any religion or follow no religion at all. They are also free to express their religious beliefs in public or private spaces. For example, they can participate in religious services, observe religious holidays, wear religious symbols, and speak about their beliefs. This freedom is vital for personal autonomy and for creating a society where different religious views can coexist peacefully.[2]

While Poland guarantees the freedom of religion, the Constitution also establishes the principle of state neutrality in matters of religion and belief. This means that the Polish government is not allowed to favor any particular religion or interfere in religious practices. The state must remain neutral and not establish an official religion. Instead, it must ensure that all religious groups and individuals are treated equally, without discrimination based on their beliefs. [2]

The principle of neutrality ensures that religious institutions do not have direct control over the government, and the government does not control religious institutions. For example, the state cannot impose religious teachings in public schools or require individuals to follow a particular religion. This principle helps to maintain the separation between religion and politics, allowing both to exist independently of each other. [2]

However, while the state is neutral, Poland does recognize the special role of the Catholic Church due to its historical and cultural significance in the country. For instance, Catholicism is an important part of Polish heritage, and the Church is allowed to maintain certain privileges, such as the right to conduct religious education in schools. However, this does not mean that the state endorses Catholicism or any other religion. The Constitution ensures that everyone, regardless of their faith, has the same rights and freedoms.[2]

Articles 62 and 63 of the Constitution of the Republic of Poland guarantee important political rights, including the right to participate in elections, referendums, and the right to petition. These rights are fundamental in a democratic society as they enable citizens to engage in political processes, have a say in the governance of their country, and express their views on important issues. [2]

Article 62 of the Constitution grants every Polish citizen the right to vote in elections and referendums, which is essential for ensuring that individuals have a voice in the democratic decision-making process. It states: "Citizens of the Republic of Poland who have reached the age of 18 years have the right to vote in elections and referenda." This right includes the ability

to vote in various types of elections, such as parliamentary, presidential, and local elections, as well as in national referendums that may be called to decide on important issues.[2]

The right to vote is a core element of democracy, as it allows citizens to choose their representatives and directly influence the policies and laws that govern their lives. In Poland, the right to vote is universal, meaning that it applies to all adult citizens, regardless of gender, social status, or other factors, ensuring equality in political participation. [2]

Article 63 of the Constitution grants every Polish citizen the right to submit petitions to public authorities, including requests for legal action, support for particular causes, or proposals for changes in the law. The article states: "Citizens of the Republic of Poland shall have the right to submit petitions to public authorities." This right allows individuals to communicate directly with government officials, express their concerns or opinions, and demand action on issues that are important to them. [2]

The right to petition is another vital aspect of democracy. It provides a way for citizens to influence public policy and hold authorities accountable. Citizens can use this right to highlight problems they believe require attention, suggest new ideas for improvement, or ask for legal and institutional changes. Petitions can also serve as a tool for social movements or organizations to push for change and advocate for the protection of human rights and freedoms.

The Constitution of the Republic of Poland not only protects civil and political rights but also guarantees economic, social, and cultural rights, ensuring that individuals have access to essential services and opportunities for a decent life. Articles 65 to 70 of the Constitution specifically address these rights, outlining protections related to employment, healthcare, education, and more. These rights aim to create a fair and just society by providing individuals with the means to improve their quality of life and participate fully in social and cultural life. [2]

Article 65 of the Constitution guarantees the right to work, stating: "Everyone shall have the right to freely choose and pursue their profession, to work in conditions which respect their dignity, and to receive remuneration for work, ensuring them a fair living." This means that every individual has the right to seek employment freely and is protected from discrimination in the workplace. It also ensures that individuals are paid fairly for their labor, which is important for ensuring economic stability and dignity. This provision supports the idea that work should be a means of personal development and social participation, as well as a source of income. [2]

Although Article 65 focuses on the right to work, Article 66 specifically addresses working conditions. It guarantees that employees have the right to safe and healthy working conditions, protecting them from workplace accidents and harmful environments. This ensures that labor is not only a means of earning income but also something that protects the physical and mental well-being of workers. Proper working conditions are essential for maintaining a productive and healthy workforce. [2]

Article 68 of the Constitution ensures that every person has the right to healthcare. It states: "Everyone shall have the right to have access to health care services, financed from public funds, as provided for by law." This guarantees that the state is responsible for ensuring access to medical services and healthcare for all citizens. Health is a fundamental right because it

directly affects an individual's quality of life and ability to work and participate in society. The state must ensure that healthcare services are available, accessible, and of good quality for everyone, regardless of their social or economic status. [2]

Article 70 guarantees the right to education, stating: **"**Citizens shall have the right to education. Education in public schools shall be free of charge**."** This article guarantees access to education at various levels, including primary, secondary, and higher education. It is essential for personal development, employment opportunities, and active participation in society. The right to free education, particularly in public schools, ensures that all children, regardless of their economic background, have the opportunity to learn and develop their skills. Education is a key factor in breaking cycles of poverty and inequality, providing individuals with the tools to improve their lives and contribute to society.[2]

The Ombudsman, also known as the Commissioner for Human Rights, is an independent official responsible for protecting human rights in Poland. His main task is to ensure that state authorities respect the rights of citizens guaranteed by the Constitution. [3]

The Ombudsman can receive complaints from people who feel that their rights have been violated. He can also act on his own if he notices problems related to human rights protection. The Ombudsman conducts investigations, asks government offices for explanations, and can even take cases to court or the Constitutional Tribunal.[3]

In addition to handling complaints, the Ombudsman also works on civic education. He informs people about their rights and runs social campaigns. He can also propose changes to the law to improve human rights protection in Poland.[3]

The Ombudsman is elected by the Parliament for a five-year term and must be an independent person with great authority. This ensures that he can effectively fulfill his role and help citizens fight for justice.[3]

The Constitution of the Republic of Poland guarantees human rights and freedoms, but it also acknowledges that in certain situations, these rights may be subject to limitations. Article 31, section 3 of the Constitution defines the conditions under which human rights can be restricted, ensuring that such limitations are justified, necessary, and proportional.[3]

According to this article, any restriction on human rights must be established by law and can only occur when it is essential to protect national security, public order, public health, morals, or the rights and freedoms of others. This means that human rights cannot be limited arbitrarily or for political reasons but only when there is a clear and legitimate need to do so. Additionally, any restrictions must be proportional, meaning that they cannot go beyond what is strictly necessary to achieve their intended purpose. [1]

One of the key examples of when human rights can be restricted is during a state of emergency. The Polish Constitution allows for the introduction of extraordinary measures, such as a state of war, a state of emergency, or a state of natural disaster. These measures can be enacted when the country faces a serious crisis that threatens national security or public safety. During such periods, certain rights—such as freedom of movement, freedom of assembly, or even freedom of speech—may be temporarily limited to ensure stability and security. However,

the government must justify these restrictions and ensure that they do not violate fundamental human dignity. [1]

Another situation where human rights can be restricted is during a

, such as an epidemic. The COVID-19 pandemic was a clear example of how governments around the world, including Poland, imposed temporary restrictions on personal freedoms to protect public health. Measures such as lockdowns, quarantine requirements, and limitations on gatherings were introduced to prevent the spread of the virus. While these restrictions affected personal freedoms, they were deemed necessary to protect the right to life and health of the wider population. However, such limitations must always be carefully monitored to prevent excessive restrictions on civil liberties. [1]

Restrictions on human rights can also occur in areas related to public order and security. For example, law enforcement agencies may impose curfews or restrict movement in certain areas if there is a serious threat, such as a terrorist attack or violent protests. Similarly, the state may limit certain rights in order to prevent crime or ensure that the rights of one person do not infringe upon the rights of another. For instance, freedom of speech is protected under the Constitution, but it does not allow for hate speech or incitement to violence, as these forms of expression can harm others. [1]

In conclusion, while human rights are a fundamental part of Poland's constitutional order, they are not absolute and can be restricted under specific conditions. According to Article 31, section 3 of the Constitution, such limitations must be based on law, necessary for protecting public safety, health, order, morals, or the rights of others, and must be proportional to the situation. Examples of such restrictions include states of emergency, public health measures during epidemics, and security-related limitations. However, any restriction must always be carefully justified and monitored to prevent the abuse of power and to ensure that the fundamental dignity and freedoms of individuals remain protected.[1,2]

Although human rights are protected by national and international law, violations still occur in Poland and around the world. These violations can take many forms, including restrictions on freedom of speech, discrimination, police brutality, and unjust treatment of vulnerable groups. Examining specific cases helps to understand the challenges in enforcing human rights and the need for continuous efforts to protect them.[3]

In Poland, one of the most discussed human rights concerns in recent years has been restrictions on freedom of assembly and speec**h**. There have been instances where public protests, particularly those related to women's rights, LGBTQ+ rights, and judicial independence, have been met with police intervention, detentions, and legal consequences for protesters. For example, during large-scale demonstrations against restrictive abortion laws in 2020, police used tear gas, force, and arrests to disperse protesters. Many activists and human rights organizations criticized these actions as a violation of the constitutional right to peaceful assembly and free expression.[4]

The protection of human rights is a fundamental element of Poland's legal and political system, as well as a key principle in international law. The Polish Constitution of 1997

guarantees a wide range of rights and freedoms, including personal freedoms, political rights, economic and social protections, and fundamental human dignity. At the same time, these rights are not absolute, as the Constitution allows for their limitations in specific circumstances, such as during states of emergency or public health crises. However, such restrictions must always be justified, proportionate, and in line with democratic principles.[1]

A central concept in Polish human rights law is the inviolability of human dignity, as stated in Article 30 of the Constitution. This principle serves as the foundation for all other rights and freedoms, emphasizing the inherent worth of every person. Rights such as freedom of speech, religious liberty, and political participation are enshrined in law, yet they require ongoing protection, particularly in times of political or social tension.[3]

Despite these constitutional guarantees, human rights violations still occur, both in Poland and worldwide. In recent years, Poland has faced criticism regarding judicial independence, freedom of assembly, and the treatment of minority groups. Protesthttps://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/kon1.htms against restrictive laws and government policies have been met with police intervention, raising concerns about the right to peaceful demonstration. Additionally, issues such as discrimination against the LGBTQ+ community and restrictions on women's rights have led to debates about the extent to which human rights are fully respected in Poland. [4]

In conclusion, the protection of human rights is an ongoing process that requires constant vigilance. Laws and international agreements provide a strong foundation, but their effectiveness depends on how they are enforced in practice. Poland faces challenges in balancing state security, public order, and individual freedoms. However, the active role of civil society, independent institutions such as the Ombudsman (Rzecznik Praw Obywatelskich), and international cooperation can help ensure that human rights remain a cornerstone of democracy. The key lesson is that human rights should never be taken for granted—they must be defended, monitored, and improved to build a just and free society for all. [4]

Bibliography:

1. https://prawo.uni.wroc.pl/sites/default/files/students-resources/PRAWA%20CZ%C5%81OWIEKA%20SSP%20-%20OGRANICZENIE%20PRAW%20I%20WOLNO%C5%9ACI.pdf
2. https://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/kon1.htm
3. https://www.gov.pl/attachment/af132db5-7064-4b9a-815e-1e30697d0868
4. https://pl.usembassy.gov/wp-content/uploads/sites/23/hrr2019_pl.pdf

Lucia Horváthová[1]

ANALÝZA BIOLOGICKÉHO, PRÁVNEHO A SOCIÁLNEHO RODIČOVSTVA V KONTEXTE NAJLEPŠIEHO ZÁUJMU DIEŤAŤA

ANALYSIS OF BIOLOGICAL, LEGAL AND SOCIAL PARENTAGE IN THE CONTEXT OF THE BEST INTERESTS OF THE CHILD

Abstrakt

Najlepší záujem dieťaťa je komplexný princíp, ktorý zahŕňa nielen zohľadnenie biologického, sociálneho a právneho rodičovstva, ale aj ďalších faktorov, ktoré tvoria prostredie, v ktorom dieťa vyrastá. Tento princíp sa uplatňuje v rôznych oblastiach, ako je výchova, starostlivosť, vzdelanie, ochrana pred násilím, a zabezpečenie základných ľudských práv, ktoré sú nevyhnutné pre zdravý a harmonický vývoj dieťaťa. Zohľadnenie najlepšieho záujmu dieťaťa vo všetkých troch oblastiach rodičovstva znamená, že akékoľvek rozhodnutia o výchove, starostlivosti alebo právach dieťaťa by mali byť prijímané tak, aby dieťa malo prístup k stabilnému a podporujúcemu prostrediu. To môže v nevyhnutných prípadoch zahŕňať aj rozhodnutia o zverení dieťaťa do starostlivosti iných osôb, právnych krokoch v prípade rozvodu rodičov, alebo právnych úkonoch týkajúcich sa adopcie. Cieľom je vždy chrániť stabilné prostredie a rozvoj dieťaťa, aby malo príležitosti na šťastný a usporiadaný život. Najlepší záujem dieťaťa teda nie je len o biologickom alebo právnom vzťahu, ale rovnako aj o vytváraní podmienok, ktoré umožnia dieťaťu rozvíjať sa v prostredí, kde sú jeho práva, bezpečnosť a osobný rozvoj na prvom mieste.

Kľúčové slová: *Rodičovstvo. Materstvo. Otcovstvo. Sociálny aspekt. Najlepší záujem dieťaťa.*

Abstract

The best interests of the child is a complex principle that encompasses not only the consideration of biological, social, and legal parenthood but also other factors that form the environment in which the child grows up. This principle is applied in various areas, such as upbringing, care, education, protection from violence, and ensuring fundamental human rights that are essential for the healthy and harmonious development of the child. Considering the best interests of the child in all three areas of parenthood means that any decisions regarding the upbringing, care, or rights of the child should be made in a way that ensures the child has access to a stable and supportive environment. In necessary cases, this may include decisions regarding the child's placement in the care of others, legal steps in the case of parental divorce, or legal procedures related to adoption. The goal is always to protect the well-being and development of the child, ensuring that they have opportunities for a happy and successful life. Therefore, the best interests of the child are not only about biological or legal relationships but also about creating

[1] Mgr. Lucia Horváthová, 3. ročník, denná forma, III. stupeň štúdia, katedra občianskeho a pracovného práva, lucia.simova@umb.sk

conditions that allow the child to develop in an environment where their rights, safety, and personal development are prioritized.

Key words: *Parentage. Maternity. Paternity. Sociálny aspekt. Best interests of the child.*

Úvod

Človek je tvor spoločenský, ktorý od svojho narodenia žije v sociálnej skupine, ktorá ho formuje a ovplyvňuje nielen jeho prítomnosť, ale aj budúcnosť. Či už si to uvedomujeme, alebo nie, každá skúsenosť, ktorú prežívame v spoločnosti, ovplyvňuje náš charakter, hodnoty, a a následný osobnostný výboj. Spoločnosť nás v priebehu života formuje a vychováva, a tým mnohokrát podvedome vplýva na naše rozhodovanie, názory a vzťahy. Kým niektorí ľudia sú viac ovplyvnení širšími spoločenskými normami a kultúrnymi trendmi, základná a najvýznamnejšia sociálna skupina, ktorá ovplyvňuje dieťa už od jeho najútlejšieho veku, je rodina. Rodina je najprirodzenejšou a najdôležitejšou sociálnou jednotkou, v ktorej by malo dieťa vyrastať i keď mnohokrát to nie je možné. Rodina spravidla poskytuje dieťaťu stabilné prostredie, ktoré je nevyhnutné nie len pre zabezpečenie základných potrieb, ale aj pre jeho emocionálny a psychický rozvoj. Je to miesto, kde sa dieťa učí základným hodnotám, ako je láska, úcta, dôvera, a kde si dieťa buduje svoje prvé vzťahy. Kým rodina je pre dieťa základným pilierom, ktorý mu pomáha v orientácii v spoločnosti, je zároveň aj prvým zrkadlom, v ktorom dieťa odráža svoje chovanie a zručnosti. Pre dieťa sú rodičia bezpochyby najdôležitejšími osobami v jeho živote. To sú tí, ktorí ho vedú, podporujú a vďaka ktorým môže rásť a rozvíjať sa ako plnohodnotný člen spoločnosti. Rodičia sú zodpovední za poskytovanie základných potrieb, ale aj za vytváranie stabilného a láskyplného prostredia, ktoré dieťaťu pomáha získať sebadôveru a naučiť sa komunikovať s ostatnými. Rodina nie je len základným miestom pre emocionálny vývoj, ale aj kľúčovým faktorom v utváraní vzorcov správania, hodnotových systémov a vnímania sveta okolo nás. Z tohto pohľadu je rodina nielen základným stavebným kameňom spoločnosti, ale aj kľúčovým miestom, kde dieťa nadobúda najdôležitejšie životné zručnosti a hodnoty.

Určenie rodičovstva a právo dieťaťa poznať svoj pôvod

Problematika určenia rodičovstva je mimoriadne dôležitá a má zásadný význam pre každého jednotlivca, ako aj pre spoločnosť ako celok. Určenie rodičovstva nie je len technickým právnym procesom, ale má aj hlboké osobné, sociálne, morálne a v neposlednom rade právne dôsledky. Pre dieťa je kľúčové, aby vedelo, kto sú jeho rodičia, pretože táto informácia ovplyvňuje nielen jeho identitu, ale aj jeho práva a postavenie v spoločnosti. Z právneho hľadiska je určenie rodičovstva nevyhnutné, aby sa zabezpečili práva a povinnosti, ktoré rodičia voči dieťaťu majú. Patria sem povinnosti týkajúce sa výživy, starostlivosti, výchovy, ale napríklad aj dedičských práv. Kým v minulosti bola otázka určenia rodičovstva vnímaná ako relatívne jednoduchá záležitosť biologického pôvodu, v súčasnosti sa stáva čoraz zložitejšou, a to najmä v súvislosti s rozvojom moderných reprodukčných technológií, ako sú in vitro fertilizácia,

darovanie spermii či vajíčok, a rôzne právne štruktúry rodín. Prirodzené je, že dieťa má právo vedieť, kto sú jeho biologickí rodičia, a to nielen z dôvodu, že ide o základ pre formovanie jeho osobnej identity, ale aj preto, že tento poznatok poskytuje jasný rámec pre jeho vzťahy s rodinou, a tým aj pre jeho pomyslené miesto v spoločnosti. Biologické rodičovstvo totiž neznamená len genetickú väzbu, ale aj emocionálne, právne a kultúrne väzby medzi dieťaťom a rodičmi, ktoré formujú spôsob jeho vnímania sveta a jeho schopnosť vytvárať vlastné sociálne väzby v budúcnosti.V prípade nejasností v určení rodičovstva – či už ide o otcovstvo, materstvo alebo obidve strany – je mimoriadne dôležité, aby existovali právne nástroje, ktoré dokážu tento proces určiť jednoznačne a spravodlivo. Tento proces by mal byť podložený objektívnymi, vedecky overenými metódami, ako je genetické testovanie, ale aj citlivým prístupom zo strany odborníkov. Okrem toho je nevyhnutné, aby právne predpisy poskytovali aj dostatočnú ochranu práv všetkých zúčastnených strán, vrátane rodičov a dieťaťa. Neistota v tejto oblasti môže viesť k závažným emocionálnym a psychologickým problémom pre všetkých zúčastnených. Neznalosť svojich biologických rodičov môže mať dlhodobé následky na psychický a emocionálny vývoj dieťaťa. Preto je dôležité, aby právne procesy týkajúce sa určenia rodičovstva boli čo najtransparentnejšie a čo najviac chránili práva dieťaťa. Morálny rozmer problému určenia rodičovstva je tiež kľúčový. V prípade, že dochádza k problémom s identifikáciou rodičov, je potrebné, aby právny rámec rešpektoval nielen biologické, ale aj sociálne a emocionálne väzby medzi rodičmi a dieťaťom. V mnohých prípadoch môže byť dieťa vychovávané inými osobami, než sú jeho biologickí rodičia, čo vytvára ďalšiu úroveň komplexnosti v určení rodičovstva. V takýchto prípadoch je dôležité, aby právny systém vedel správne zohľadniť všetky aspekty vzťahov a vyvážil záujmy dieťaťa a rodičov. Súčasne je dôležité, aby spoločnosť nezabúdala na rodinné a sociálne väzby, ktoré môžu byť zložité a rôznorodé. *„Spoločenská závažnosť vzájomných práv a povinností rodičov k deťom vedie k dôslednej požiadavke, aby tieto rodinné vzťahy boli v každom konkrétnom prípade včas a spoľahlivo zistené a spoločensky evidované.“*[2] Možnosť rozpoznania právneho a biologického rodičovstva by mala byť doplnená o podporné opatrenia, ktoré zohľadnia aj potrebu rodinného a emocionálneho zázemia pre dieťa. Dôležité je, aby aj v prípadoch, kedy existujú zložité okolnosti okolo určenia rodičovstva, bola zabezpečená ochrana a podpora dieťaťa, a to nielen z právneho, ale aj z emocionálneho a psychologického hľadiska.

Poznanie svojho biologického pôvodu je dôležité z viacerých hľadísk, avšak považujeme za potrebné poukázať najmä, nie však výlučne aj na zdravotné hľadisko. Je potrebné mať na zreteli, že genetické informácie, ktoré človek zdedí od svojich rodičov môžu výrazne ovplyvniť jeho zdravie a predpoklady pre prípadný rozvoj rôznych ochorení. Mnohé závažné zdravotné problémy, ako napríklad rakovina, kardiovaskulárne ochorenia, diabetes, alebo neurodegeneratívne choroby, môžu mať častokrát genetický základ. Poznanie rodinnej anamnézy a vlastného biologického pôvodu okrem iného umožňuje aj včasnú identifikáciu možných genetických predispozícií a pomáha pri prevencii, diagnostike a liečbe týchto ochorení.

[2] HRUŠÁKOVÁ, M. Rodinné právo. Praha: C. H. Beck. 2015.

Včasné informácie o genetických rizikách umožňujú jednotlivcom podstúpiť preventívne vyšetrenia a monitorovať ich zdravie, čím sa zvyšuje šanca na včasné odhalenie choroby a možnosť zabezpečiť efektívnu liečbu. Ako príklad možno uviesť situáciu, ak má niekto v rodine históriu určitého typu rakoviny alebo kardiovaskulárnych problémov, môže sa rozhodnúť pre častejšie a podrobnejšie vyšetrenia na rámec základných preventívnych prehliadok, ktoré môžu viesť k včasnej diagnóze a vyšším šanciam na úspešnú liečbu. Rovnako je dôležité poznať biologický pôvod napríklad aj v prípade plánovania tehotenstva. Ak sú známe genetické predispozície k určitým chorobám alebo poruchám, rodičia môžu podniknúť kroky na minimalizovanie rizika prenosu týchto ochorení na svoje dieťa. Genetické testy pred alebo počas tehotenstva môžu pomôcť zistiť, či existuje riziko genetických porúch a rodičia môžu na základe týchto informácií prijať informované rozhodnutia. Okrem toho, pokiaľ sú potrebné darované vajíčka alebo spermie, poznanie genetického pôvodu darcu je nevyhnutné. V prípade, že dieťa pozná svoj biologický pôvod, môže byť lepšie pripravené na riešenie zdravotných problémov, ktoré by mohli vznikať počas jeho života. Celkovo teda poznanie biologického pôvodu zo zdravotného hľadiska predstavuje dôležitý nástroj na ochranu zdravia, prevenciu dedičných ochorení a prispôsobenie liečby individuálnym potrebám jednotlivca, ktoré by v prípade neznalosti uvedeného neboli možné.

Biologické rodičovstvo

Biologické rodičovstvo nie je v slovenskej právnej úprave príliš skloňovaným pojmom, práve naopak . V samotnom Zákone o rodine sa tento termín vôbec neobjavuje[3], skôr sa jedná o spoločenský, než právny fenomén.[4] Napriek tomu, že právna úprava tohto sociálneho javu chýba, bolo by nesprávne tvrdiť, že biologické rodičovstvo nemá žiadnu úlohu v našom právnom poriadku. Skôr než sa pokúsime definovať biologické rodičovstvo, je dôležité položiť si otázku, či je vôbec nutné rozlišovať medzi pojmami „biologický rodič“ a „právny rodič“. Prichádzame k záveru, že toto rozlíšenie má zmysel iba v prípade, ak biologický rodič a právny rodič nie sú tá istá osoba.

Aj keď by kombinácia biologického a právneho rodičovstva v jednej osobe mohla byť považovaná za ideálny stav v záujme dieťaťa, v súčasnosti sa čoraz častejšie stretávame so situáciami, kde tieto role plnia rôzni ľudia. V minulosti, keď partnerské spolužitie zväčša začínalo až po uzavretí manželstva, bolo bežné, že biologickí rodičia sa stávali aj právnymi rodičmi. V súčasnosti s postupným uvoľňovaním spoločenských noriem sa tento tradičný vzorec mení. V tejto súvislosti je dôležité spomenúť aj inštitúty ako surogačné materstvo, osvojenie, asistovanú reprodukciu a ďalšie, ktoré ovplyvňujú rodičovské vzťahy. V rámci judikatúry ESĽP sa objavujú náznaky potreby, aby jednotlivé štáty zosúladili biologický a právny status rodičov.[5] Biologickou rodinou, (nazývanou aj tzv. *„nukleárna rodina“)* je považovaný akýsi biologický

[3] Zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov

[4] BRUNCKO, S: Kde se v zákone skrývá biologický nebo sociální rodič? In: Dny práva 2012, Část VI – Biologické a sociální rodičovství versus rodičovství právní. Masarykova univerzita, Brno, 2013. S. 1253

[5] Porovnaj napr. rozhodnutia ESĽP vo veci Paulík proti Slovenskej republike č. 10699/05, Keegan proti Írsku č. 16969/90, Ahrens proti Nemecku č. 45071/09.

útvar, ktorý tvoria dve osoby, žena a muž, ktorých pohlavné bunky spojili a vytvorili tak nového potomka.[6]

Biologické rodičovstvo je rodičovstvo založené na biologických väzbách medzi dieťaťom a rodičmi, poskytovateľmi genetického materiálu. *„Biologické rodičovstvo je založené na prirodzenom splodení potomka. Matkou je tá žena, v ktorej došlo k splynutím vajíčka a spermie k oplodneniu a následne k pôrodu dieťaťa. Otcom je ten muž, ktorého spermie splynuli s vajíčkom.“*[7]

Javí sa, že k ideálnemu stavu v spoločnosti by došlo, pokiaľ by bolo právne, sociálne a biologické rodičovstvo v súlade. V reálnej praxi sa často vyskytujú situácie, v ktorých biologické, sociálne a právne aspekty rodičovstva nie sú v úplnej harmónii, čo vedie k situáciám, kde jedna alebo viacero z týchto zložiek môžu absentovať. Tieto rozdiely sa môžu prejaviť v rôznych formách, ako napríklad v prípade, keď biologický rodič nie je uznaným právnym rodičom, alebo naopak, keď právny rodič neexistuje v biologickom zmysle. Takéto nezrovnalosti môžu nastať aj v sociálnych vzťahoch, kde dieťa vyrastá v rodinnom prostredí, ktoré nie je úplne v súlade s jeho biologickými rodičmi, alebo naopak, keď biologický rodič z rôznych dôvodov nemá prístup k dieťaťu. Tieto rozdiely môžu viesť k právnym sporom, ktoré si vyžadujú citlivý prístup a dôkladné posúdenie každej konkrétnej situácie. V prípade takýchto kolízií je kľúčové, aby sa pri rozhodovaní zohľadnili výlučne najlepšie záujmy dieťaťa, ktoré sú v takýchto prípadoch vždy prvoradé. Záujem dieťaťa zahŕňa nielen jeho materiálnu a emocionálnu starostlivosť, ale aj stabilitu a bezpečie, ktoré by mali byť neoddeliteľnou súčasťou jeho výchovy a vývoja. Preto sa pri riešení týchto právnych a sociálnych konfliktov musí venovať osobitná pozornosť tomu, aby sa zabezpečilo, že dieťa bude vyrastať v prostredí, ktoré je čo najviac harmonické a podporujúce jeho zdravý psychický a fyzický rozvoj. V prípade, že rodičovská zodpovednosť nie je úplná alebo je nejasná, je dôležité, aby sa procesy právnej úpravy, ako aj rozhodovania súdov a iných inštitúcií riadili týmto základným princípom ochrany dieťaťa. V konečnom dôsledku to znamená, že rozhodnutia musia byť prijímané s ohľadom na to, čo je najlepšie pre dieťa v konkrétnej situácii, pričom sa treba vyhnúť zbytočným právnym konfliktom a komplikáciám, ktoré by mohli mať negatívny dopad na vývoj samotného dieťaťa. To, že záujem dieťaťa musí byť prvoradým hľadiskom upravuje aj Dohovor o právach dieťaťa v článku 3: *„Záujem dieťaťa musí byť prvoradým hľadiskom pri akýchkoľvek postupoch týkajúcich sa detí, či už vykonávaných súkromnými zariadenia sociálnej starostlivosti, súdmi, správnymi alebo zákonodarnými orgánmi.“*[8]

---

[6] HAMŘÍK, M: The new normal? In Dny práva 2012, Část VI – Biologické a sociální rodičovství versus rodičovství právní. Masarykova univerzita, Brno, 2013. s. 1276

[7] FRINTA, O. 2006. Určování otcovství mimo rámec domněnek zákona o rodině. Naděje právni vědy. 2006. s. 163

[8] Dohovor o právach dieťaťa prijatý Valným zhromaždením Spojených národov 20. novembra 1989. Dostupné na: https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/ministerstvo/narodne-koordinacne-stredisko/dohovor-pravach-dietata.pdf

Právne rodičovstvo a základný princíp určovania materstva vs. otcovstva

Právne rodičovstvo môžeme vymedziť ako rodičovstvo, ktoré zodpovedá dikcii zákona, tzn. že matkou dieťaťa je žena, ktorá dieťa porodila a otec je muž, ktorého otcovstvo bolo určené na základe niektorej z domnienok o určení otcovstva. Pri určovaní materstva právny systém vychádza z dlhodobo etablovanej zásady, ktorá má svoje korene v rímskom práve, konkrétne vo výraze „mater semper certa est", čo v preklade znamená „matka je vždy istá"[9]. Do nášho právneho systému bola problematika určenia matky dieťaťa explicitne zakotvená zákonom o rodine č. 36/2005, ktorý v § 82 jasne stanovuje, že matkou dieťaťa je žena, ktorá dieťa porodila.[10] V druhom odseku tohto paragrafu zákonodarca uvádza, že *„Dohody a zmluvy, ktoré sú v rozpore s odsekom 1, sú neplatné.*" Tento právny rámec reaguje na neustále sa vyvíjajúcu oblasť medicíny, ktorá v posledných rokoch výrazne pokročila, najmä v oblasti asistovanej reprodukcie. Medzi diskutované otázky patrila aj tá, ktorá žena je považovaná za matku dieťaťa v prípade, že vajíčko bolo oplodnené mimo tela ženy a následne implantované do tela inej ženy. V tejto situácii vznikal spor, či matkou dieťaťa je žena, ktorá poskytla vajíčko, alebo tá, ktorá dieťa vynosila a porodila. Na túto otázku slovenská právna úprava poskytuje jednoznačnú odpoveď – matkou dieťaťa je žena, ktorá dieťa porodila. Určenie materstva má v praxi veľký význam, pretože aby mohlo byť určené otcovstvo, je najprv potrebné určiť, kto je matkou dieťaťa. Určenie otcovstva je teda vždy podmienené určením materstva.[11] Právny vzťah rodičovstva je následne definovaný po pôrode, ktorý sa osvedčuje podľa zákona č. 154/1994 Z.z. o matrikách v znení neskorších predpisov, a to zápisom do knihy narodení.[12]

Určovanie otcovstva je z právneho hľadiska zložitejší proces než určovanie materstva, nakoľko ako hovorí rímska zásada *„pater est incertus"* (otec je neistý), otcovstvo sa často nedá jednoducho a jednoznačne určiť. V právnej praxi sa otcovstvo stanovuje na základe troch právnych domnienok, ktoré sú vyvrátiteľné, čo znamená, že sa pripúšťa možnosť, že sa dokáže opak. Tieto domnienky sú v zákone definované v presne stanovenom v poradí, pričom každá ďalšia domnienka sa uplatní iba za predpokladu, ak predchádzajúca nebola úspešná alebo bola vyvrátená. To znamená, že v praxi nie je možné, aby otcovstvo bolo určené na základe viacerých domnienok súčasne, pretože každá domnienka je podmienená neexistenciou predchádzajúcich vyvrátených domnienok. Všetky tri zákonom definované domnienky otcovstva v zásade závisia vo svojich konštrukciách od matky dieťaťa, resp. označujú za otca dieťaťa muža, ktorý je alebo bol určitým spôsobom v určitom vzťahu s matkou dieťaťa. Prvá domnienka svedčí manželovi

---

[9] Dostupné na: https://www.centrumlidskaprava.cz/blog/mater-semper-certa-est
[10] § 82 ods. 1 zákona č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov
[11] BÁNOS, R. – KOŠÚTOVÁ M.: Zákon o rodine. Veľký komentár. Žilina : Eurokódex, 2020. s. 316.
[12] Zákon č. 154/1994 Z.z. o matrikách v znení neskorších predpisov, § 13:
(1) Do knihy narodení sa zapisuje
a) deň, mesiac, rok a miesto narodenia dieťaťa, a ak ide o viacpočetný pôrod, aj časové poradie narodenia,
b) meno, priezvisko, pohlavie a rodné číslo dieťaťa,
c) meno, priezvisko, rodné priezvisko, deň, mesiac, rok a miesto narodenia, rodné číslo, štátne občianstvo a miesto trvalého pobytu rodičov dieťaťa,
d) dohoda rodičov o priezvisku dieťaťa, ak majú rôzne priezviská alebo nežijú v manželstve, prípadne rozhodnutie súdu o určení priezviska,
e) deň, mesiac a rok zápisu

matky[13], druhá mužovi, ktorý s matkou súhlasne vyhlásil že je otcom dieťaťa[14] a tretia domnienka prislúcha mužovi, ktorý s matkou súložil v rozhodujúcej dobe.[15] Nakoľko problematika domnienok určovania otcovstva je pomerne rozsiahla téma, v tomto článku sa jej nebudeme bližšie venovať. **Bezpochyby význam právnych domnienok otcovstva v rodinnom práve predstavuje** neoddeliteľnú súčasť **Zákona č. 36/2005 Z.z. o rodine,** a to najmä s cieľom zabezpečiť právnu stabilitu a ochranu práv dieťaťa. Rovnako ako materstvo, tak i otcovstvo je základným právnym inštitútom, ktorý ovplyvňuje celú množinu právnych vzťahov dieťaťa, vrátane nárokov na výživné, dedičské práva, právo na starostlivosť a výchovu a ďalšie. Tento právny rámec sa zakladá na **princípe najlepšieho záujmu dieťaťa,** čo znamená, že určenie rodičovstva má byť vykonané tak, aby dieťa malo jasne určené právne vzťahy k rodičom, čím sa zabezpečí ochrana jeho práv a záujmov v rámci rodinných a spoločenských vzťahov.

Horná časť formulára

Sociálne rodičovstvo

Sociálne rodičovstvo je založené na každodennej interakcii, vzájomnej blízkosti a zdieľaní spoločných zážitkov medzi dieťaťom a osobou, ktorá vykonáva rodičovskú rolu. Tento vzťah nevyžaduje len biologickú alebo právnu väzbu, ale môže byť vytvorený aj osobou, ktorá sa o dieťa pravidelne stará, napríklad osvojiteľom, pestúnom alebo akoukoľvek osobou, ktorá aktívne prispieva k starostlivosti o dieťa. O „sociálnom rodičovi" nemožno hovoriť v prípade, ak rodič nemá pravidelný kontakt s dieťaťom alebo sa nezaujíma o jeho život, nech už je biologickým a/alebo právnym rodičom. Sociálny rodič je teda ten, kto sa o dieťa stará, vychováva ho a zdieľa s ním čas. Vytvára sa medzi nimi silné citové puto, pričom takýto rodič zohráva významnú úlohu v živote dieťaťa. Sociologická literatúra poukazuje na to, že pojem rodičovstvo je akýmsi spoločenským konštruktom, ktorý odráža to, ako spoločnosť chápe a vníma tento vzťah, a nie nevyhnutne zrkadlom biologických či právnych vzťahov.[16] Pri sociokultúrnom vnímaní rodičovstva je dôležité, ako sú pozície otcov a matiek vnímané v rámci spoločnosti a aký vplyv má na rodičovstvo širší sociálny a ekonomický kontext.[17] Osoba, ktorá sa stará o neplnoleté dieťa, zabezpečuje jeho zdravie, rozvoj a blaho vo všetkých oblastiach (telesnej, citovej, rozumovej a mravnej) je považovaná za sociálneho rodiča. Tento typ rodičovstva je skôr o praktickom vykonávaní rodičovských povinností a o budovaní vzťahu, než o právnych alebo biologických aspektoch. Zákon o rodine v § 30 ods. 2 špecifikuje úlohu *„na výchove dieťaťa sa podieľa aj manžel, ktorý nie je rodičom dieťaťa, ak žije s rodičom dieťaťa v domácnosti."*[18], pričom takéhoto manžela, ktorý nie je rodičom môžeme považovať za

[13] § 85 - § 89 zákona č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov
[14] § 90 - § 93 zákona č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov
[15] § 94 - § 95 zákona č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov
[16] SOBOTKOVÁ, I: Zralosť pro rodičovství a její souvislosti. In: WINTEROVÁ, A., DVOŘÁK J (eds.): Pocta Sentě Radvanové k 80. Narozeninám. Praha: ASPI, 2009. s. 503-515.
[17] NEŠPOROVÁ, O: Postoje k rodině, manželství a rodičovství. In: NEŠPOR, Z. R., VEČERNÍK, J. (eds.) Socioekonomické hodnoty, politiky a instituce v období vstupu České republiky do Evropské unie. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2006. S. 215-226.
[18] § 30 ods. 2 zákona č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov

sociálneho rodiča. Táto povinnosť sa týka len manžela rodiča dieťaťa, a teda nestanovuje povinnosť v prípade spolunažívania mimo manželského zväzku. S poukazom na § 18 a § 19 ZR majú okrem iného obaja manželia aj povinnosť spoločne sa starať o deti a uspokojovať potreby rodiny ako celku. V tomto kontexte v zmysle ZR pod pojmom „uspokojovanie potrieb rodiny“ možno rozumieť starostlivosť o deti a domácnosť. V súvislosti so sociálnym rodičovstvom nemožno opomenúť alternatívu zverenia dieťaťa do náhradnej osobnej starostlivosti inej fyzickej osobe ako právnemu rodičovi v súlade s § 45 a nasl. ZR, pokiaľ dominuje záujem dieťaťa. Rovnako je to aj v prípade zverenia dieťaťa do pestúnskej starostlivosti. (§ 48 a nasl. ZR). Sociálne rodičovstvo sa líši od biologického rodičovstva predovšetkým v tom, že jeho stabilita je zvyčajne nižšia. To znamená, že osoby, ktoré dieťa považuje za „sociálnych rodičov“, sa môžu v priebehu jeho života meniť. Tieto zmeny môžu byť spôsobené rôznymi faktormi**,** ktoré častokrát spôsobuje dynamický vývoj spoločnosti v podobe častej rozvodovosti manželov/rozpad nemanželských rodín, a teda s tým súvisiace aj nové partnerské vzťahy alebo iné životné okolnosti. Typickým príkladom tejto dynamiky je situácia, keď jeden z rodičov dieťaťa nadviaže nový partnerský vzťah. Nový partner tejto osoby sa následne spravidla dostáva do kontaktu s dieťaťom, čo môže viesť k tomu, že začne zohrávať úlohu v jeho výchove, starostlivosti a každodennom živote. Tento nový „sociálny rodič“ sa môže postupne začleniť do života dieťaťa, čo zmení jeho rodinnú dynamiku. Dieťa tak môže vytvoriť nový vzťah s touto osobou, aj keď táto osoba nemusí mať žiadnu biologickú alebo právnu väzbu na dieťa. Takéto zmeny sú často výsledkom prirodzeného vývoja rodinných vzorcov a môžu byť motivované rôznymi faktormi, ako je snaha o zabezpečenie lepšej rodinnej stability, podpora rodičovských povinností a spoločné zdieľanie výchovných úloh. V sociálnom rodičovstve, na rozdiel od biologického, teda môže dochádzať k častým a prirodzeným zmenám v osobách, ktoré sa podieľajú na výchove dieťa, a to ich dokonca v niektorých prípadoch považuje za svojich **„**rodičov**“**. Tieto zmeny sú zároveň ovplyvnené aj širšími spoločenskými a kultúrnymi faktormi, ktoré určujú, ako vnímajú rôzne generácie význam rôznych rodičovských rolí.

Záver

Princíp najlepšieho záujmu dieťaťa predstavuje fundamentálnu zásadu, ktorá by mala byť základom všetkých právnych rozhodnutí týkajúcich sa detí. Zohľadnenie tohto princípu vyžaduje komplexný prístup, ktorý sa neobmedzuje len na biologické alebo právne aspekty rodičovstva, ale aj na sociálne a emocionálne faktory, ktoré zásadným spôsobom ovplyvňujú vývoj dieťaťa. Najlepšie záujmy dieťaťa zahŕňajú jeho právo na stabilné a bezpečné prostredie, ktoré je kľúčové pre jeho optimálny psychický, emocionálny a fyzický rozvoj. Tento koncept sa uplatňuje v rôznych oblastiach, ako je určenie rodičovstva, starostlivosť, výchova a vzdelávanie, a jeho implementácia si vyžaduje citlivý prístup k dynamike rodinných vzťahov. Uznanie biologického rodičovstva ako základného faktora nie je dostačujúce; je nevyhnutné, aby sa pri rozhodovaní o zverení detí, určení právneho rodičovstva alebo v prípadoch adopcie bral do úvahy aj sociálny a emocionálny kontext, v ktorom dieťa vyrastá. Dôležitým aspektom je aj právo dieťaťa poznať svoj biologický pôvod. Toto právo by malo byť považované za prioritné, nie len zo zdravotného,

ale aj z psychologického hľadiska. Genetické informácie môžu pomôcť pri prevencii vážnych ochorení a zároveň poskytujú deťom nástroje na lepšie pochopenie ich identity. Výzvou pre právny systém je dosiahnuť rovnováhu medzi biologickým, právnym a sociálnym rodičovstvom, pričom najdôležitejším faktorom zostáva vždy ochrana najlepšieho záujmu dieťaťa. Z právneho hľadiska by malo byť zabezpečené, že žiadne rozhodnutie neprinesie dieťaťu zbytočnú traumu alebo zmätenie. Nevyhnutná je aj implementácia dostatočne flexibilného a moderného právneho rámca, ktorý by zohľadnil nové spoločenské výzvy a technologické pokroky v oblasti reprodukcie.

Zoznam bibliografických odkazov

Knižné publikácie a monografie

1. BÁNOS, R. – KOŠÚTOVÁ M.: Zákon o rodine. Veľký komentár. 2. Vydanie. Žilina : Eurokódex, 2020. 492 s., ISBN 978-80-8155-092-8.
2. HRUŠÁKOVÁ, M. Rodinné právo. Praha: C.H. Beck. 2015, 328 s., ISBN 978-80-7400-552-7.
3. PAVELKOVÁ, B.: Maloletí v slovenskom rodinnom práve – Právne postavenie rodiča vo výchove maloletého dieťaťa. 2. časť Eurokódex, s. r.o., Bratislava, 2009, 112 s., ISBN 978-80-89363-34-6.
4. PAVELKOVÁ, B.: Manželské právo. Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave. 2004. 91 s. ISBN 80-7160-184-5.

Články v časopisoch a zborníkoch

1. BRUNCKO, S: Kde se v zákone skrývá biologický nebo sociální rodič? In: Dny práva 2012, Část VI – Biologické a sociální rodičovství versus rodičovství právní. Masarykova univerzita, Brno, 2013. S. 1253
2. FRINTA, O. 2006. Určovaní otcovství mimo rámec domněnek zákona o rodine. Naděje právni vědy. Býkov 2006. Sborník mezinárodního setkání mladých pracovníku. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. 2007. s. 163 – 172
3. HAMŘÍK, M: The new normal? In Dny práva 2012, Část VI – Biologické a sociální rodičovství versus rodičovství právní. Masarykova univerzita, Brno, 2013. S. 1276
4. NEŠPOROVÁ, O: Postoje k rodině, manželství a rodičovství. In: NEŠPOR, Z. R., VEČERNÍK, J. (eds.) Socioekonomické hodnoty, politiky a instituce v období vstupu České republiky do Evropské unie. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2006. S. 215-226.

Právne predpisy

1. Dohovor o právach dieťaťa prijatý Valným zhromaždením Spojených národov 20. novembra 1989.
2. Zákon č. 154/1994 Z.z. o matrikách v znení neskorších predpisov.
3. Zákon č. 36/2005 Z.z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Internetové zdroje

1. https://www.centrumlidskaprava.cz/blog/mater-semper-certa-est
2. https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/ministerstvo/narodne-koordinacne-stredisko/dohovor-pravach-dietata.pdf

Peter Hruška[1]

DOKTRÍNA VYHRÁŽOK A JEJ VÝVOJ
THE DOCTRINE OF THREATS AND ITS DEVELOPMENT

Abstrakt

Prejav, u ktorého sa na prvý pohľad môže zdať, že vyčnieva z pod ochrany prvého dodatku, stále môže do tejto ochrany spadať. Prelomovým prípadom, ktorý toto ustanovil bol Watts v. United States. Ustanovil totiž, čo robí vyhrážku vyhrážkou, a teda aj to, čo ju vylučuje spod samotnej ochrany vo forme slobody prejavu. Slúžil ako základný kameň, na ktorý Najvyšší súd následne nadviazal v rámci svojej ďalšej judikatúry. Za najvýznamnejšie možno považovať rozhodnutia ako sú Virginia v. Black a Counterman v Colorado.

Kľúčové slová: *sloboda prejavu, Wattsove faktory, vyhrážky*

Abstract

Speech that at first glance may appear to fall outside the protection of the First Amendment may still be covered by that protection. The landmark case that established this was Watts v. United States. It defined what constitutes a threat and, therefore, what excludes it from the protection of freedom of speech. It served as a cornerstone on which the Supreme Court subsequently built in its further case law. The most significant decisions include Virginia v. Black and Counterman v. Colorado.

Keywords: *freedom of speech, Watts factors, threats*

Úvod

Prvý dodatok Ústavy Spojených štátov amerických v sebe nesie zakotvenú slobodu prejavu, ako aj limitáciu štátnej moci čo do jej regulácie. Avšak samotný Najvyšší súd Spojených štátov vnímal ako potrebné upresniť, ktoré prejavy sú naozaj hodné tejto ochrany.

Jedným z limitov, ktorý bol v rámci rozhodovacej činnosti Najvyššieho súdu načrtnutý je práve aj prejav vo forme vyhrážok. Počiatok doktríny vyhrážok, ako aj ich vylúčenie spod ochrany Prvého dodatku je možné spojiť s rozhodnutím *Watts v. United States*. Samotné rozhodnutie zakotvilo, že aj prejav, ktorý na prvý pohľad môže byť vyhrážkou, nakoniec ňou ani byť nemusí. Na tento účel zaviedol Najvyšší súd Wattsove faktory, ako prostriedok na determinovanie, či je prejav vyhrážkou, alebo len politická hyperbola alebo vtip. Práve aj uvedené faktory následne ovplyvnili samotné rozhodovanie súdov vo veci vyhrážok. Rozhodnutie predstavovalo základ, na ktorom iné rozhodnutia Najvyššieho súdu stavali. Najvýznamnejšími z nich sú rozhodnutie vo veci *Virgínia v Black* a *Counterman v Colorado*.

---

[1] Bc. Peter Hruška. 1. ročník, 2. stupeň štúdia, Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

Cieľom článku je poukázať na význam samotného rozhodnutia *Watts v United States*, ako aj na spôsob, akým bolo následne ovplyvnené ďalšie rozhodovanie vo veci vyhrážok. Rovnako je cieľom aj poukázať na následný vývoj judikatúry vo veci vyhrážok skrz dve najvýznamnejšie rozhodnutia. K uvedeným cieľom je potrebné sa dopracovať pomocou analýzy samotného rozhodnutia, ktoré celú túto doktrínu započalo ako aj rozhodnutí nasledujúcich po ňom.

1.Prvý dodatok a vyhrážky

Slobodu prejavu možno nájsť zakotvenú v Prvom dodatku ústavy spojených štátov amerických. Daný dodatok v sebe nesie limitáciu, ktorá zakazuje kongresu prijímať také zákony, ktoré by obmedzovali slobodu prejavu.[2] Aj napriek uvedenému zákazu v prvom dodatku, vnímal najvyšší súd potrebu zaviesť do praxe určite limity, ktoré ohraničujú túto slobodu. Jedným z nich je práve aj doktrína týkajúca sa vyhrážok.

Ako vyhrážku možno chápať prejav, ktorý bol vyslovený osobou za účelom zastrašiť alebo vystrašiť inú osobu, alebo osoby. Rovnako uvedený prejav uvádza osobu do viery, že jej zo strany osoby, ktorá prejav vyslovila, alebo osoby touto osobou navedenou hrozí nebezpečenstvo. Uvedené predstavuje definíciu vyhrážky ako takej. Avšak samotná doktrína vyhrážok operuje s pojmom "true threat". Ide teda doslovne o reálne vyhrážky. Takýto druh vyhrážok teda predstavuje prejav, ktorý už nespadá pod ochranu prvého dodatku. Počiatok tejto doktríny treba hľadať v rozhodnutí Watts v. United States.[3] Ide o rozhodnutie, ktoré predstavovalo prelom v problematike limitácie prejavu, a funguje ako pomyselný základný kameň pre limitáciu vyhrážok až do dnešného dňa.

2.Watts v. United States

Čin, ktorý započal samotné konanie vo veci *Watts v. United States* možno datovať do roku 1966, teda do rokov, v ktorých prebiehal odvod do vojny vo Vietname. Práve uvedená skutočnosť viedla k jednotlivým protestom proti vojne, ktorých sa zúčastnil aj samotný Robert Watts.

Počas jedného z protestov vo Washingtone, ktorého sa zúčastnil, uviedol v jednej diskusnej skupine, že mu už boli doručené papiere na odvod, a že sa musí povinne zúčastniť lekárskej prehliadky. V diskusií rovnako uviedol, že odmieta vraždiť. Problémovou sa stala až veta, v ktorej povedal, že ak ho niekedy v živote donútia niesť zbraň, tak prvý koho chce dostať do svojich mieridiel je prezident Johnson. Túto jeho konverzáciu započul príslušník americkej kontrarozviedky, čo malo za následok aj následné zatknutie Wattsa. Dôvodom bolo, že vyhrážať sa prezidentovi bolo brané ako trestný čin. Za uvedený trestný čin bol následne aj odsúdený.[4]

Po odsúdení Wattsa došlo na odvolanie na Najvyšší súd Spojených štátov amerických. Problémovou sa stala otázka, či bol prejav Wattsa skutočne vyhrážkou, ktorá bola zakázaná zákonom, alebo či išlo o prejav, ktorý je možno subsumovať pod ochranu Prvého dodatku. Súd dospel k názoru, že žiadne vyhrážky nespadajú pod ochranu slobody prejavu, čím aj nepriamo

---

[2] Pozri Prvý dodatok Ústavy Spojených štátov amerických

[3] O'NEILL, K.F.: True Threats. *In Free Speech Centre* [online]. Dostupné na internete: https://firstamendment.mtsu.edu/article/true-threats/ [cit. 2024-12-02].

[4] HUDSON JR., D.L.,Watts v. United States (1969). *In Free Speech Centre* [online]. Dostupné na internete: https://firstamendment.mtsu.edu/article/watts-v-united-states/ [cit. 2024-12-02].

uviedol, že ich sankcionovanie je v súlade s Ústavou a teda aj samotným Prvým dodatkom. Avšak dospeli aj k záveru, že v prípade Wattsa nešlo ani tak o vyhrážku, ako o politickú nadsázku, respektíve zveličovanie.[5] Sudcovia argumentovali tým, že v oblasti politického boja bývajú vyjadrenia často hanebné, urážlivé a aj nepresné. Navrhovateľ trval na tom, že jeho jediným previnením bolo pomerne hanebné vyjadrenie opačného postoja s prezidentom. S uvedeným tvrdením súhlasil aj samotný súd. Vnímanie samotného vyjadrenia navrhovateľa v kontexte, v akom bolo vyjadrené, ako aj v spojitosti s reakciou, s akou sa stretlo, nemohlo z neho robiť skutočnú vyhrážku.[6]

2.1.Význam rozhodnutia vo veci *Watts v. United States*

Význam uvedeného rozhodnutia možno hľadať v dvoch rovinách. V prvej rovine ide o rozhodnutie Najvyššieho súdu, v ktorom bolo po prvýkrát stanovené, že prejav vo forme vyhrážok nepožíva ochranu Prvého dodatku. Predstavuje teda počiatok limitu, ktorý Najvyšší súd svojou novou judikatúrou následne rozvíjal. Rovnako ide aj o základ, od ktorého sa jednotlivé súdy, ako aj zákonodarcovia pri limitácii vyhrážok mohli odrážať.

Druhou podstatnou rovinou samotného rozhodnutia je aj vytvorenie faktorov, na základe ktorých dochádza k posudzovaniu či ide o skutočnú vyhrážku, alebo o iný druh prejavu. Tieto faktory sú od názvu samotného rozhodnutia označované ako Wattsove faktory. Najvyšší súd vo svojom rozhodnutí označil tri skutočnosti, na základe ktorých takýto prejav dokázal označiť ako vyhrážku. Išlo konkrétne o:

1) kontext samotného prejavu (či bol vyslovený napríklad ako prejav politický),
2) či bola hrozba podmienená,
3) reakcia samotných poslucháčov.[7]

Prvým faktorom je samotný kontext, v ktorom došlo k prejavu. V prípade Wattsa došlo k prejavu počas diskusie v skupine na proteste proti vojne vo Vietname. Ide teda o miesto, v akom dochádza k politickej debate, ktorá sa, ako uviedol aj súd, často vedie hanebne a urážlivo. Situácia by bola rozdielna, keby obdobný prejav vysloví osoba priamo pred inou osobou, ktorú svojim prejavom zameriava. Teda v prípade Wattsa, ak by prejav vyslovil priamo pred prezidentom mimo poľa politickej debaty.

Ako druhý faktor súd načrtol, či je samotná hrozba podmienená. V prípade Wattsa podmienenou nebola, keďže sa Watts vyhrážal zabitím strelnou zbraňou, pričom žiadnu nemal.

---

[5] HUDSON JR., D.L.,Watts v. United States (1969). *In Free Speech Centre* [online]. Dostupné na internete: https://firstamendment.mtsu.edu/article/watts-v-united-states/ [cit. 2024-12-05].

[6] Z judikatúry: „*The language of the political arena... is often vituperative, abusive, and inexact. We agree with petitioner that his only offense here was "a kind of very crude offensive method of stating a political opposition to the President." Taken in context, and regarding the expressly conditional nature of the statement and the reaction of the listeners, we do not see how it could be interpreted otherwise*.“ Rozsudok Najvyššieho súdu Spojených štátov amerických z 21.4.1969 sp.zn 394 U.S. 705 (1969)

[7] BLOCHER, J. a VASEGHI B., True Threats, Self-Defense, and the Second Amendment, *In journal of law, medicine & ethics* [online]. Dostupné na internete: https://law.yale.edu/sites/default/files/area/center/justice/true_threats.pdf [cit. 2024-12-05].

Znova, rozdiel by bol, keby obdobný prejav vysloví osoba, ktorá by na inú osobu v danom čase mierila zbraňou.

Posledným je faktor týkajúci sa reakcie poslucháčov. V danom prípade Wattsa išlo o osoby, ktoré sa účastníli danej politickej diskusie. V rovine samotného prípadu Wattsa sem explicitne možno zaradiť osoby, ktoré boli účastníkmi diskusie. Avšak, spadá sem logicky aj reakcia osoby, ktorej je daný prejav smerovaný.[8]

Uvedené faktory predstavujú teda podklady pre rozhodovanie súdov vo veci vyhrážok, ako prejavu nepožívajúceho ochranu.

3.Rozvoj doktríny vyhrážok po *Watts v. United States*

Po prijatí rozhodnutia vo veci Watts v. United States rozhodoval Najvyšší súd vo veci vyhrážok a ich limitácie viackrát.[9] Avšak podľa nášho názoru najviac relevantnými boli pre rozvinutie tejto doktríny rozhodnutia Virginia v. Black z roku 2003, ako aj pomerne nové rozhodnutie Counterman v. Colorado z roku 2023. O význame zvyšných rozhodnutí nepochybujeme, avšak pre potreby, ako aj rozsah článku sme zvolili len tie najpodstatnejšie.

3.1 Virginia v. Black (2003)

Významný rozvoj v doktríne skutočných vyhrážok nastal v roku 2003, kedy Najvyšší súd rozhodol vo veci Virgínia v. Black. Podkladom samotného konania bola skutočnosť, že v štáte Virgínia existoval zákon, ktorý zakazoval páliť kríže za účelom zastrašovať iných. Práve na základe uvedeného zákona došlo k odsúdeniu niekoľkých osôb, kde jednou z nich bol muž s menom Barry Black, ktorý bol lídrom Ku Klux Klanu. K páleniu krížov došlo na dvoch miestach, na zraze Klanu, ako aj pred domom Afroameričana.[10] Problémovou sa teda stala otázka, či štát môže prijať takýto zákon, a teda či daný zákon nie je protiústavný.

Pri rozhodovaní vo veci ústavnosti zákona Virgínie Najvyšší súd nadviazal na *Watts v. United* States a konkrétne na samotné Wattsove faktory. V prvom rade sa súd vysporiadal so samotným kontextom pálenia krížov. Vychádzal totiž z faktu, že takéto pálenie je prepojené so samotnou históriu Ku Klux Klanu, ako skupiny, ktorá zaviedla vládu teroru naskrz celým juhom Spojených štátov amerických. Pálenie krížov teda predstavovalo akýsi prostriedok, ktorý využíval klan na to, aby zastrašoval ľudí. Avšak, súd rovno aj uviedol, že pálenie krížov nie vždy vystupovalo ako nástroj na zastrašovanie. Počas histórie Klanu išlo aj o nástroj ideológie a politickej jednoty medzi členmi Klanu.[11]

---

[8] HUDSON JR., D.L.,Watts Factors, *In Free Speech Centre* [online]. Dostupné na internete: https://firstamendment.mtsu.edu/article/watts-factors/ [cit. 2024-12-05].
[9] *True Threat Cases* [online]. firstamendment.mtsu.edu Dostupné na internete: https://firstamendment.mtsu.edu/encyclopedia/case/true-threats/ [cit. 2024-12-05].
[10] KAHN, R.A., Virginia v. Black (2003), In Free Speech Centre [online]. Dostupné na internete: https://firstamendment.mtsu.edu/article/virginia-v-black/ [cit. 2024-12-05].
[11] Z judikatúry: „*Burning a cross in the United States is inextricably intertwined with the history of the Ku Klux Klan,which... imposed a reign of terror throughout the South... he Klan has often used cross burnings as a tool of intimidation and a threat of impending violence hough such burnings have also remained potent symbols of shared*

Pri posudzovaní samotného podmienenia hrozby priniesol súd pomerne „revolučnú myšlienku“. Stanovil totiž, že pri vyhrážke nie je potrebné, aby ju osoba aj skutočne vykonala. Dôvodom zavedenia doktríny skutočných vyhrážok je totiž vôľa chrániť osobu pred strachom, ako aj následkami so strachom spojenými, alebo pred možnosťou, že hroziace nebezpečenstvo môže skutočne nastať.[12] Išlo teda o určitý posun v doktríne skutočných vyhrážok, kedy aj vyhrážka, ktorá má u osoby spôsobiť strach môže byť vylúčené z pod ochrany Prvého dodatku. Nie je teda potrebné, aby u osoby existoval predpoklad, že danú vyhrážku naozaj vykoná.

Čo sa týka tretieho faktoru, ktorým je reakcia poslucháča, respektíve osoby, na ktorú smeruje daný prejav, opieral sa súd o tvrdenia jednotlivých osôb, ktoré pálenie krížov videli, alebo proti ktorým bolo práve smerované. Jednou z nich bola Rebecca Sechrist, ktorá uviedla, že sa cítila kvôli páleniu krížov zle, a hrozne.[13] Ďalšou z osôb, ktorej reakcia sa posudzovala bol James Jubilee, afroameričan, proti ktorému smerovalo jedno z pálení krížov. Uviedol, že kvôli páleniu krížov sa cítil nervózne, hlavne z dôvodu, že nevedel, čo bude po pálení kríža nasledovať.[14] Práve na základe jednotlivých tvrdení a reakcii osôb možno posúdiť, či je daný prejav skutočne vyhrážkou. V danom prípade sa prejav stretol s negatívnymi reakciami, kde minimálne jedna z osôb operovala z možnosťou, že bude nasledovať určité násilie.

Na základe posúdenia jednotlivých faktorov aj samotný súd dospel k názoru, že daný prejav nepožíva ochranu, a teda, že štát Virgínia neporušil prijatím zákona, ktorý zakazuje pálenie krížov, Ústavu.[15] Prínos samotného rozhodnutia možno vnímať vo fakte, že súd zotrval na kontextovom posúdení samotného prejavu, a teda aj na skutočnosti, že pokračoval vo využívaní Wattsových faktorov. Význam má, ako sme už uviedli, aj skutočnosť, že pre posúdenie samotnej vyhrážky nie je potrebná skutočnosť, že osoba danú vyhrážku aj vykoná.

3.2 Counterman v. Colorado (2023)

Ďalším významným rozhodnutím Najvyššieho súdu je rozhodnutie vo veci Counterman v. Colorado z roku 2023. Išlo o prípad, ktorý sa tiahol niekoľko rokov. Billy Counterman, žalovaný, medzi rokmi 2021-2014 obťažoval a taktiež sa aj vyhrážal žene s menom Coles Whalen cez sociálnu sieť Facebook. Špecifikom prípadu bolo, že samotné vyhrážky Countermana neboli stavané tak, že by sa priamo vyhrážal. Skôr volil vyhrážky, ktoré mali

---

group identity and ideology, serving as a central feature of Klan gatherings“ Rozsudok Najvyššieho súdu Spojených štátov amerických z dňa 7.4.2003 sp.zn 538 U.S. 343 (2003)

[12] Z judikatúry:“ *The speaker need not actually intend to carry out the threat. Rather, a prohibition on true threats protects individuals from the fear of violence and the disruption that fear engenders, as well as from the possibility that the threatened violence will occur*.“ Rozsudok Najvyššieho súdu Spojených štátov amerických z dňa 7.4.2003 sp.zn 538 U.S. 343 (2003)

[13] Z judikatúry*:“ Sechrist stated that the cross burning made her feel "awful" and "terrible*."“ Rozsudok Najvyššieho súdu Spojených štátov amerických z dňa 7.4.2003 sp.zn 538 U.S. 343 (2003)

[14] Z judikatúry: „After seeing the cross, Jubilee was "very nervous" because he "didn't know what would be the next phase," and because "a cross burned in your yard . . . tells you that it's just the first round." Rozsudok Najvyššieho súdu Spojených štátov amerických z dňa 7.4.2003 sp.zn 538 U.S. 343 (2003)

[15] KAHN, R.A., Virginia v. Black (2003), *In Free Speech Centre* [online]. Dostupné na internete: https://firstamendment.mtsu.edu/article/virginia-v-black/ [cit. 2024-12-05].

podobu správ ako „Zomri“, „Vypadni natrvalo“ a podobné. V kombinácii so stalkovaním, ktorého sa Counterman dopúšťal, mohli vyvolávať pocit, že tieto vyhrážky aj sám naplní.[16]

Problémovou sa ukázal samotný právny poriadok Colorada. Zákon, na základe ktorého bol Counterman odsúdený, obsahoval v sebe určitý objektívny štandard, na základe ktorého sa určovalo či ide o vyhrážku alebo nie. Išlo o skutočnosť, či by rozumná („reasonable“) osoba posúdila daný prejav ako vyhrážku. Podľa Najvyššieho súdu takáto požiadavka nie je pre určenie, či je prejav vyhrážkou, a teda či za takýto prejav môže byť osoba odsúdená, dostačujúci. Ak štát chce obviniť osobu, musí preukázať u osoby zavinený duševný stav na to, aby daný prejav mohol byť vnímaný ako skutočná vyhrážka. Podľa súdu, postačuje preukázanie aspoň minimálneho stavu zavinenia, a to v podobe nedbanlivosti. Na základe takéhoto štandardu, musí následne štát preukázať, že osoba skutočne ignorovala značné riziko, že jeho prejav môže byť vnímaný ako vyhrážka.[17]

Význam Counterman v. Colorado na prvý pohľad nemusí byť tak významný. Avšak, ide o prípad, na základe ktorého sa predchádza takzvanému „chilling effect“. Ide o akúsi formu samo-cenzúry, ktorú podstupuje osoba v prípade, ak nevie určiť, na akej strane sa nachádza jej prejav, a teda či je daný prejav legálny alebo nie. Práve v prípade, ak by nebolo povinné zo strany štátu preukázať aspoň určité vedomie so strany autora prejavu o jeho nelegálnosti, dochádzalo by k tomuto efektu.[18]

4.Budúcnosť doktríny vyhrážok

Určenie toho, čo je vyhrážka, ako aj spôsoby určovania, či je prejav vyhrážkou sú stále predmetom činnosti zákonodarcov, ako aj samotného Najvyššieho súdu. Podľa nášho názoru by malo byť primárnym cieľom v rámci činnosti zákonodarcov zaviesť určitý všeobecný štandard na určovanie, čo je vyhrážkou a čo nie. Teda aby nedochádzalo k situáciám, ako bol v prípade *Counterman v Colorado*. Myslíme tým situácie, kde si samotný štátny zákonodarca v rámci jedného zo štátov stanový špecifický štandard, podľa ktorého sa bude určovať, či je prejav vyhrážkou. Samozrejme, vychádzajúc zo systému anglo-saského práva, a teda zo systému precedensov, možno povedať že na základe rozhodnutia *Counterman v Colorado* došlo k zavedeniu určitého štandardu, ktorý musí byť rešpektovaný. Avšak, podľa nášho názoru by mal byť explicitne takýto štandard, teda štandard týkajúci sa určitého zavinenia, zavedený aj do samotných právnych poriadkov štátov.

---

[16] Facts and Case Summary – Counterman v. Colorado [online]. uscourts.gov. Dostupné na internete: https://www.uscourts.gov/educational-resources/educational-activities/facts-and-case-summary-counterman-v-colorado [cit. 2024-12-05].

[17] FISHER D., *In Free Speech Centre* [online]. Dostupné na internete: https://firstamendment.mtsu.edu/article/counterman-v-colorado/ [cit. 2024-12-05].

[18] Z judikatúry: „*Yet the First Amendment may still demand a subjective mental-state requirement shielding some true threats from liability. The reason relates to what is often called a chilling effect. Prohibitions on speech have the potential to chill, or deter, speech outside their boundaries. A speaker may be unsure about the side of a line on which his speech falls... The result is "self-censorship" of speech that could not be proscribed—a "cautious and restrictive exercise" of First Amendment freedoms.*“ Rozsudok Najvyššieho súdu Spojených štátov amerických zo dňa 19.4.2023 sp.zn No. 22–138

Zavedenie takéhoto všeobecného štandardu do právnych poriadkov jednotlivých štátov by mohlo zabrániť javu, ktorý sme už spomenuli – „chilling effect“. Bez existencie takéhoto štandardu, môžu jednotlivci pristupovať k nútenej seba cenzúre zo strachu z toho, či štát nebude vnímať ich prejav ako vyhrážku.[19] Inak povedané, či si štátna moc nezmyslí zaviesť taký zákon, ktorým by následne ich prejav mohla sankcionovať. Myslíme si, že takýto krok by takejto nežiadúcej samo-cenzúre mohol predísť.

Čo sa týka budúcnosti rozhodovacej činnosti Najvyššieho súdu vo veci tejto doktríny, je to otázne. Súd sa bude musieť vysporiadať s mnohými skutočnostiami spojenými s vyvíjajúcou sa dobou. Jedným z nich je práve aj fakt, že prejav ako taký sa v dnešnej dobe presúva primárne na internet ako moderné fórum. Nejde o úplne nový problém, Najvyšší súd už rozhodoval o vyhrážkach, ktoré boli v online/digitálnom priestore. Príkladom je práve aj *Counterman v Colorado*. Ako možný problém sa možno ukáže aj AI, ktoré môže niekto za účelom vyhrážok zneužiť. Myslíme tým hlavne AI, ktoré býva využívané za účelom chat bot-ov, s ktorými ľudia môžu konverzovať.

Záver

Sloboda prejavu predstavuje jednu zo základných slobôd človeka, na základe ktorej môže osoba realizovať aj iné práva a slobody, ako sú práva politické, kultúrne a mnohé iné. Avšak aj napriek hodnote tejto slobody, nemôže existovať ako nemenný objekt, ktorý by mal do konca vekov ostať nepozmenený. Túto skutočnosť si uvedomil aj Najvyšší súd Spojených štátov amerických. Aj napriek tomu, že je považovaný za ochrancu Ústavy, rozhodol sa ísť proti nej, a sám zaviesť určité limity, ktoré by výrazne zasahovali do slobody prejavu. Jedným z takýchto limitov je aj doktrína na úseku vyhrážok, ktorá bola započatá v roku 1969. Najvyšší súd po prvýkrát záväzne vyslovil, že vyhrážky, ako forma prejavu, nemajú požívať ochranu. Išlo o názor, s ktorým už zákonodarcovia na štátnej úrovni počítali. Dokonca boli v platnosti zákony, ktoré takýto prejav sankcionovali. Dôkazom tejto skutočnosti je práve aj zákon, na základe ktorého došlo k odsúdeniu mladého Američana s menom Watts. Došlo teda k položeniu prvého stavebného kameňa, na ktorom už samotný zákonodarcovia, štátne súdy ako aj Najvyšší súd následne mohli stavať. Významným bolo taktiež aj subsumovanie politických hyperbol, ako prejavu, ktorý aj napriek svojej náture má požívať ochranu.

Mnohé ďalšie rozhodnutia Najvyššieho súdu, ktoré nasledovali po Watts v. United States len na položenom základe stavali, a rozvíjali ho. Napríklad stanovenie, že pre samotný prejav, ktorý má byť považovaný za vyhrážku, je potrebné vnímať aj jeho kontext sa ukázalo ako významné pre následný rozvoj doktríny. Podobne aj skutočnosť, že pre to, aby prejav nadobudol formu vyhrážky nie je potrebné aj jeho skutočné vykonanie. Ide konkrétne o precedensy, ktoré založilo rozhodnutie Virginia v. Black. Nedávnym rozhodnutím Counterman v Colorado sa ukázalo potrebným určiť akýsi minimálny štandard, ktorým by sa posudzovalo, či je prejav

[19] POLICINSKI G., In Freedom Forum [online]. Dostupné na internete: https://www.freedomforum.org/chilling-effect/ [cit. 2024-12-05].

naozaj vyhrážkou alebo nie. Vnútroštátna úprava, ako bola prijatá v Colorade, sa podľa súdu ukázala ako neprimeraná.

Aj napriek povahe anglo-saského systému, a teda precedensom ako takým, sa stále ukazuje ako problém jednota vo výklade, či je prejav vyhrážka alebo nie. Štáty stále prijímajú vlastné zákony, v ktorých si stanovujú vlastné požiadavky na to, čo má prejav spĺňať aby bol vyhrážkou. Je otázne, ako sa vyrovná s touto problematikou Najvyšší súd, poprípade aj samotný zákonodarca na federatívnej úrovni. Problémovým sa pre súd môže ukázať aj elektronický priestor, a konkrétne vývoj jednotlivých AI systémov. Je teda len otázne, aké kroky budú Spojenými štátmi zvolené, a či sa im niekedy podarí túto doktrínu dohnať do dokonalosti.

Zoznam bibliografických odkazov

Internetové články

1. BLOCHER, J. a VASEGHI B., True Threats, Self-Defense, and the Second Amendment, *In journal of law, medicine & ethics* [online]. Dostupné na internete: https://law.yale.edu/sites/default/files/area/center/justice/true_threats.pdf [cit. 2024-12-05].
2. FISHER D., *In Free Speech Centre* [online]. Dostupné na internete: https://firstamendment.mtsu.edu/article/counterman-v-colorado/ [cit. 2024-12-05].
3. HUDSON JR., D.L.,Watts Factors, *In Free Speech Centre* [online]. Dostupné na internete: https://firstamendment.mtsu.edu/article/watts-factors/ [cit. 2024-12-05].
4. HUDSON JR., D.L.,Watts v. United States (1969). *In Free Speech Centre* [online]. Dostupné na internete: https://firstamendment.mtsu.edu/article/watts-v-united-states/ [cit. 2024-12-02].
5. KAHN, R.A., Virginia v. Black (2003), In Free Speech Centre [online]. Dostupné na internete: https://firstamendment.mtsu.edu/article/virginia-v-black/ [cit. 2024-12-05].
6. O'NEILL, K.F.: True Threats. *In Free Speech Centre* [online]. Dostupné na internete: https://firstamendment.mtsu.edu/article/true-threats/ [cit. 2024-12-02].
7. POLICINSKI G., In Freedom Forum [online]. Dostupné na internete: https://www.freedomforum.org/chilling-effect/ [cit. 2024-12-05].

Právne predpisy

1. Prvý dodatok Ústavy Spojených štátov amerických

Internetové zdroje

1. Facts and Case Summary – Counterman v. Colorado [online]. uscourts.gov. Dostupné na internete: https://www.uscourts.gov/educational-resources/educational-activities/facts-and-case-summary-counterman-v-colorado [cit. 2024-12-05].
2. *True Threat Cases* [online]. firstamendment.mtsu.edu Dostupné na internete: https://firstamendment.mtsu.edu/encyclopedia/case/true-threats/ [cit. 2024-12-05].

Súdne rozhodnutia

1. Rozsudok Najvyššieho súdu Spojených štátov amerických z 21.4.1969 sp.zn 394 U.S. 705 (1969), Dostupné na: https://supreme.justia.com/cases/federal/us/394/705/ [cit. 2024-12-05].
2. Rozsudok Najvyššieho súdu Spojených štátov amerických z dňa 7.4.2003 sp.zn 538 U.S. 343 (2003), Dostupné na internete: https://supreme.justia.com/cases/federal/us/538/343/ [cit. 2024-12-05].
3. Rozsudok Najvyššieho súdu Spojených štátov amerických zo dňa 19.4.2023 sp.zn No. 22–138
4. Dostupné na internete: https://www.supremecourt.gov/opinions/22pdf/22-138_43j7.pdf [cit. 2024-12-05].

Sabína Strmeňová[1]

ODŠKODNENIE NEZÁKONNE STERILIZOVANÝCH RÓMSKYCH ŽIEN NA SLOVENSKU

COMPENSATION OF FORCIBLY STERILIZED ROMA WOMEN IN SLOVAKIA

Abstrakt

Vedecký článok sa zameriava na problematiku odškodnenia slovenských rómskych žien, ktoré boli nezákonne sterilizované v rokoch 1966 až 2004. Primárny záver smeruje k analýze legislatívneho návrhu na vydanie zákona o jednorazovom finančnom odškodnení osôb sterilizovaných v rozpore s právom a jeho komparácia s českou právnou úpravou, konkrétne so zákonom č. 297/2021 o poskytnutí jednorázové peněžní částky osobám sterilizovaným v rozporu s právem prijatým v Českej republike. Cieľom vedeckého článku je zhodnotiť, či mal byť uvedený legislatívny návrh prijatý v podobe v akej bol predložený alebo existujú nedostatky, pre ktoré je vhodné pristúpiť k jeho úprave. V rámci riadneho zodpovedania na hlavný cieľ je vhodné a potrebné ozrejmiť skutočnosti, pre ktoré na území Slovenska dochádzalo k násilným sterilizáciám rómskych žien. Prostredníctvom historickej deskripcie sa práca venuje aj obdobiu Československej socialistickej republiky, obdobiu po vzniku Slovenskej republiky a výkladu relevantnej judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva. Dôležité je aj zodpovedať ako na túto problematiku reagoval slovenský právny systém, nakoľko k prijatiu efektívneho mechanizmu odškodnenia stále nedošlo.

Kľúčové slová: *Ľudské práva. Diskriminácia. Legislatíva. Odškodnenie. Sterilizácia. Rómske ženy.*

Abstract

This article focuses on the issue of compensation for Slovak Roma women who were illegally sterilized between the years 1966 and 2004. The primary conclusion is directed towards the analysis of the legislative bill on the issue of a financial compensation for those who have been sterilized in breach of law and the comparison of the Slovak legal regulation of sterilization with the Act No. 297/2021 on the compensation of those who have been sterilized in breach of law adopted in the Czech Republic. The purpose of this article is to assess whether the mentioned legislative bill should have been adopted in the form in which it was submitted or whether there are deficiencies for which it is appropriate to proceed to its modification. In order to properly answer the main objective, it is relevant and necessary clarify reasons for which forced sterilizations of Roma women have occurred in Slovakia. Through historical descriptions, it also discusses the period of the Czechoslovak Socialist Republic, the period after the establishment

[1] Bc. Sabína Strmeňová. 1r. Mgr., denné štúdium, e-mail: sabinastrmen@gmail.com

of the Slovak Republic and the interpretation of relevant case law of the European Court of Human Rights. It is also important to answer how the Slovak legal system has responded to this issue, as the adoption of an effective reparation mechanism has still not taken place.

Key words: *Human Rights. Discrimination. Legislation. Compensation. Sterilization. Roma women.*

Úvod

Nezákonnými sterilizáciami, ktoré boli vykonávane v období medzi rokmi 1966 až 2004, dochádzalo k zásadnému porušovaniu základných ľudských práv, predovšetkým rómskych žien. Problematika nezákonnej sterilizácie nestráca ani po rokoch svoju relevantnosť, nakoľko je neustále spoločensky žiadúce aby došlo k odškodneniu rómskych žien, na ktorých bol tento zákrok vykonaný v rozpore s právom. Z týchto dôvodov je cieľom vedeckého článku odpovedať na hypotézu, ktorá znie: *„Legislatívny návrh na vydanie zákona o jednorazovom finančnom odškodnení osôb sterilizovaných v rozpore s právom je prepracovaný natoľko dostatočne, aby bol v tejto podobe prijatý.“*

Na dosiahnutie záveru je potrebné ozrejmiť skutočnosti, ktoré viedli k intenzívnemu zasahovaniu do ľudských práv rómskych žien, a to práve prostredníctvom nezákonných sterilizácii. Nakoľko majú tieto skutočnosti historický základ, venuje sa článok pomocou historickej deskripcie aj obdobiu socializmu, či sterilizáciám po vzniku Slovenskej republiky. Relevantná je pri tejto otázke aj judikatúra Európskeho súdu pre ľudské práva, pričom sa v samostatnej podkapitole článok venuje výkladu jednotlivých rozhodnutí, ktoré súvisia s vykonávaním sterilizácii v rozpore s právom.

Neodňateľnou súčasťou nezákonného výkonu sterilizácii sú zásahy do základných ľudských práv, ktorých dodržiavanie a ochrana sú garantované nielen na vnútroštátnej ale aj medzinárodnej úrovni.

Historický aspekt nezákonne vykonávaných sterilizácii

Rómovia sú obeťami nezákonnej sterilizácie už od čias nacistického režimu, kedy boli považovaní za postihnutých[2] a sterilizácia mala slúžiť na „zabránenie vzniku dedičného chorého potomstva.“[3] Stigma ohľadom rómskej populácie pretrvávala aj po druhej svetovej vojne, rozdielom boli dôvody pre ktoré bola na Slovensku utláčaná a násilne sterilizovaná. Tento nežiadúci stav trval až do roku 2004, kedy bol prijatý Zákon o zdravotnej starostlivosti.[4] Avšak prijatie tohto zákona nedoriešilo závažnú otázku odškodnenia nezákonne sterilizovaných rómskych žien. Pretrvávajúca diskriminácia Rómov na Slovensku, či neschopnosť zavedenia

[2] CENTRUM PRE REPRODUKČNÉ PRÁVA, PORADŇA PRE OBČIANSKE A ĽUDSKÉ PRÁVA: *Telo i duša (násilné sterilizácie a ďalšie útoky na reprodukčnú slobodu Rómov na Slovensku)*. 2003. s. 41

[3] ERDŐSOVÁ, A. a kol.: Sterilizácia ako forma permanentnej antikoncepcie (medicínske a právne okolnosti jej výkonu v minulosti a v súčasnosti). In *Actual Gynecology and Obstetrics*, č. 15, 2023, s. 64

[4] Pozri zákon č. 576/2004 Zb. o zdravotnej starostlivosti, službách súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov

efektívneho mechanizmu ich odškodnenia za vykonané nezákonné sterilizácie, má svoj základ v histórii. Aj preto je dôležité priblížiť, akým spôsobom boli porušované práva rómskeho obyvateľstva, v súvislosti s vykonanými sterilizáciami, nakoľko existujú závažné dôvody a spoločenská potreba, pre ktoré je nevyhnutné pristúpiť k ich odškodneniu.

Sterilizácie v období socializmu

V období socializmu bolo vykonávanie sterilizácií žien odvodňované „znižovaním nezdravej populácie". V skutočnosti ale dochádzalo k ich zastrašovaniu a vyhrážaniu sa odobraním detí do ústavnej starostlivosti, či nevyplatením sociálnych dávok. [5]

Počas tohto obdobia zaznamenávame aj zavedenie finančného odmeňovania za postúpenie sterilizácie, tzv. *„sterilizačný príspevok"*[6]. Tieto odmeny boli síce vyplácane aj nerómskym ženám, avšak zámer, pre ktorý boli zavedené smeroval najmä k zamedzeniu pôrodnosti rómskych žien.[7] Motivačnou mala byť aj samotná výška príspevku, ktorá pri rómskych ženách predstavovala až 10 000 Kčs. Pokiaľ finančný príspevok nebol dostačujúcim na nalákanie rómskych žien podstúpiť zákrok, boli k nemu jednoducho donútené. [8]

Sterilizácie podstúpili tisícky žien, pričom ich počet sa radikálne zvýšil po zavedení finančného príspevku. Mnohé z nich neboli o výkone zákroku a jeho následkoch riadne informované ani poučené, no podstúpili ho kvôli zlej ekonomickej situácii. Vyskytovali sa aj prípady, kedy ženy o vykonaní sterilizácie vôbec nevedeli, nakoľko k zákroku došlo bez ich súhlasu počas pôrodu cisárskym rezom.[9]

Napriek snahám o rozšírenie povedomia o tejto problematike, či podaniu viacerých trestných oznámení, porušovanie ľudských práv v zdravotníctve za socializmu nebolo sankcionované.

Sterilizačná politika po vzniku Slovenskej republiky

Po vzniku Slovenskej republiky síce došlo k formálnemu odstráneniu diskriminačnej legislatívy z obdobia socializmu, avšak samotná diskriminácia spočívajúca v rasistických postojoch proti rómskym občanom, či pretrvávajúce vykonávanie nezákonných sterilizácii nevymizli. Naďalej využívaným prostriedkom bolo šírenie neopodstatnenej obavy nadmerného rozmnoženia rómskej populácie na Slovensku, a s tým spojený nárast nekvalifikovaných osôb, či osôb ktoré sa narodili s postihnutím. V tejto súvislosti možno uviesť vyjadrenie vtedajšieho Ministerstva zdravotníctva, ktoré znie nasledovne: *„ak sa nám nepodarí integrovať rómsku populáciu a upraviť jej reprodukciu, percento nekvalifikovaných a postihnutých osôb v populácii*

---

[5] ERDŐSOVÁ, A. a kol.: Sterilizácia ako forma permanentnej antikoncepcie (medicínske a právne okolnosti jej výkonu v minulosti a v súčasnosti). In *Actual Gynecology and Obstetrics*, č. 15, 2023, s. 65

[6] Tamtiež s. 65

[7] CENTRUM PRE REPRODUKČNÉ PRÁVA, PORADŇA PRE OBČIANSKE A ĽUDSKÉ PRÁVA: *Telo i duša (násilné sterilizácie a ďalšie útoky na reprodukčnú slobodu Rómov na Slovensku)*. 2003. s. 42-43

[8] ERDŐSOVÁ, A. a kol.: Sterilizácia ako forma permanentnej antikoncepcie (medicínske a právne okolnosti jej výkonu v minulosti a v súčasnosti). In *Actual Gynecology and Obstetrics*, č. 15, 2023, s. 65

[9] CENTRUM PRE REPRODUKČNÉ PRÁVA, PORADŇA PRE OBČIANSKE A ĽUDSKÉ PRÁVA: *Telo i duša (násilné sterilizácie a ďalšie útoky na reprodukčnú slobodu Rómov na Slovensku)*. 2003. s. 43

vzrastie." Navrhovaným riešením bolo napríklad zníženie prídavkov na rómske deti. Zároveň počet obetí násilných sterilizácii naďalej narastal, predovšetkým na východnom Slovensku.[10]

Rozhodovacia činnosť Európskeho súdu pre ľudské práva

Pri nezákonnej sterilizácii dochádza k porušovaniu mnohých ľudských práv a slobôd. Konkrétne môžeme hovoriť o práve na informácie, práve na rovné zaobchádzanie a zákaz diskriminácie, reprodukčné práva, právo na telesnú integritu, zákaz mučenia a krutého, neľudského a ponižujúceho zaobchádzania a iné. Uvedené základné práva a slobody sú okrem vnútroštátnych právnych predpisov veľmi široko koncipované v medzinárodných prameňoch práva. Medzinárodné zmluvy ako prameň práva, ktorý má podľa ústavy Slovenskej republiky prednosť pred zákonmi[11], vo veľkej miere rozširujú základné práva a slobody občanov, a zároveň týmto právam poskytujú ochranu, či už na vnútroštátnej alebo medzinárodnej úrovni.

Nezákonnou sterilizáciou vykonávanou na rómskych ženách dochádzalo k zásahu do mnohých práv a zároveň k porušovaniu nielen vnútroštátnych právnych predpisov, ale aj medzinárodných štandardov, ktoré sa republika zaviazala dodržiavať. Napriek tomu, že rozsah týchto štandardov je podstatne širší ako bol v minulosti, dodnes sa mnohé poškodené ženy nedovolali spravodlivosti. Aj keď vnútroštátna a medzinárodná právna úprava poskytuje ochranu vyššie uvedených práv, domáhať sa náhrady škody je zdĺhavým a finančne náročným procesom a poškodené ženy často nemajú financie ani vedomosti na to, aby tento proces úspešne absolvovali. V oblasti ochrany ľudských práv má významné postavenie Európsky súd pre ľudské práva, ktorého rozhodovacia činnosť je relevantná aj pri otázke sterilizácie. Slovensko totiž figurovalo ako účastník v nejednom spore, ktorý sa dostal až do rúk ESĽP.

Slovenská republika sa opakovane vyskytovala ako účastník v sporoch pred ESĽP, avšak v negatívnej súvislosti kvôli nedodržaniu povinnosti chrániť reprodukčné práva žien na Slovensku. ESĽP konštatoval porušenie viacerých práv garantovaných Dohovorom, ku ktorému došlo pri vykonávaní nezákonných sterilizácii.

Prvým rozhodnutím, ktoré sa týkalo nezákonne vykonanej sterilizácie bolo práve rozhodnutie K.H. a ďalší proti SR z roku 2009. Prípad sa zakladal na podozrení sťažovateliek, že boli počas svojich pôrodov cisárskym rezom sterilizované, nakoľko nemohli opäť otehotnieť. Toto podozrenie podporoval aj fakt, že pred opustením nemocnice mali podpísať dokumenty, s ktorých obsahom neboli riadne oboznámené. Udelili preto právnikom plnú moc, aby mohli v ich mene urobiť kópie ich zdravotnej dokumentácie, avšak zdravotné záznamy im neboli sprístupnené. Až prijatím ZoZS v roku 2004 bola táto prekážka odstránená ustanovením, ktoré explicitne upravovalo možnosť pacienta, prípadne ním poverenými osobami, vyhotovovať kópie zdravotnej dokumentácie. Táto zmena už nemala vplyv na rozhodnutie ESĽP, ktorý rozhodol, že nesprístupnením zdravotnej dokumentácie, a s tým spojenou nemožnosťou vyhotoviť kópie,

[10] CENTRUM PRE REPRODUKČNÉ PRÁVA, PORADŇA PRE OBČIANSKE A ĽUDSKÉ PRÁVA: *Telo i duša (násilné sterilizácie a ďalšie útoky na reprodukčnú slobodu Rómov na Slovensku)*. 2003. s. 46

[11] Pozri čl. 7 ods. 5 Ústavy Slovenskej republiky č. 460/1992

došlo k porušeniu práva na prístup k súdu, a okrem toho aj porušeniu povinnosti štátu zabezpečiť ochranu práva na rešpektovanie súkromného a rodinného života sťažovateliek.[12]

V rozsudku vo veci V.C. proti SR z roku 2011, ESĽP dospel k záveru, že došlo k vykonaniu sterilizácie sťažovateľky bez úplného informovaného súhlasu a tým aj k porušeniu zákazu neľudského a ponižujúceho zaobchádzania. Sťažovateľka údajne udelila súhlas s vykonaním sterilizácie pod nátlakom, bez riadneho porozumenia toho, aké následky má vykonanie sterilizácie. Zároveň bola k zákroku ovplyvnená vyjadreniami pracovníkov nemocnice, že pokiaľ znovu otehotnie, môže byť ona alebo jej dieťa v ohrození života. Všetky tieto skutočnosti závažne ovplyvnili sťažovateľku v tom, aby urobila slobodné rozhodnutie.[13]

Okrem uvedených uvádzame do pozornosti aj rozhodnutie N.B. proti SR z roku 2012, I.G. a ďalší proti SR z roku 2012, či rozhodnutie vo veci Z.K. proti SR z roku 2014, ktoré sa týkajú porušenia zákazu násilnej a nezákonnej sterilizácie.[14]

Je nevyvrátiteľným faktom, že k vykonávaniu nezákonných sterilizácii na Slovensku dochádzalo. To, že najčastejšími obeťami boli rómske ženy, nám preukazuje samotná história, ako aj negatívne postoje proti rómskym obyvateľom v slovenskej spoločnosti. Sterilizácie boli cielené na obmedzenie reprodukčných práv rómskych žien, aby sa zamedzilo ich rozmnožovaniu. Dôvody štátu, z akých pristupoval k sterilizačnej politike boli zjavne neopodstatnené a diskriminačné. Aj napriek tomu, že hŕstka z poškodených žien bola odškodnená vďaka rozhodnutiam súdov, tisícky ďalších žien sa spravodlivosti nikdy nedovolali. Je morálnou povinnosťou Slovenska, aby pristúpilo k odškodneniu týchto žien. O uzákonenie mechanizmu odškodnenia nezákonne sterilizovaných osôb už prebehlo zopár pokusov, avšak neúspešne.

Aktuálny stav odškodnenia nezákonne sterilizovaných rómskych žien

V Slovenskej republike sa podarilo odstrániť nežiadúci stav až v roku 2004 po prijatí zákona o zdravotnej starostlivosti. Mimo prijatia predmetného zákona k žiadnemu ďalšiemu postupu v súvislosti s touto problematikou nedošlo. Až v roku 2021 sa vláda ospravedlnila za vykonané nezákonné sterilizácie, ktoré smerovali predovšetkým k obmedzeniu reprodukčných práv rómskych žien.[15] Naproti tomu v susednej Českej republike pristupovali k otázke nezákonných sterilizácii oveľa zodpovednejšie. K ospravedlneniu česká vláda pristúpila už v roku 2009, a v roku 2022 nadobudol účinnosť zákon o poskytnutí jednorázové peněžní částky osobám sterilizovaným v rozporu s právem, ktorým sa vytvoril mechanizmus odškodnenia nezákonne sterilizovaných rómskych žien na území Českej republiky.[16] V slovenskom právnom

[12] ŠIMÁČKOVÁ, K., HAVELKOVÁ, B., ŠPONDROVÁ, P.: *Mužské právo. Jsou právní pravidla neutrální?* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2020, s. 1409-1410
[13] Tamtiež s. 1408-1409
[14] ERDŐSOVÁ, A. a kol.: Sterilizácia ako forma permanentnej antikoncepcie (medicínske a právne okolnosti jej výkonu v minulosti a v súčasnosti). In *Actual Gynecology and Obstetrics*, č. 15, 2023, s. 65-67
[15] ERDŐSOVÁ, A. a kol.: Sterilizácia ako forma permanentnej antikoncepcie (medicínske a právne okolnosti jej výkonu v minulosti a v súčasnosti). In *Actual Gynecology and Obstetrics*, č. 15, 2023, s. 65
16 Pozri Zákon č. 297/2021 Sb. o poskytnutí jednorázové peněžní částky osobám sterilizovaným v rozporu s právem a o změně některých souvisejících zákonů

systéme za posledné roky zaznamenávame snahy o uzákonenie obdobného zákona, ktorým by sa nezákonne sterilizovaným osobám poskytla jednorazová finančná čiastka.

Analýza návrhu zákona o jednorazovom finančnom odškodnení osôb sterilizovaných v rozpore s právom

Ako v práci viackrát uvádzame, účelom návrhu je jednorazové finančné odškodnenie osôb sterilizovaných v rozpore s právom na území SR od 1. júla 1966 do 31. decembra 2004, ku ktorému došlo na základe predchádzajúcej nedostatočnej právnej úpravy, pričom toto jednorazové odškodnenie je stanovené vo výške 12 000 eur.[17] Samotná dôvodová správa uvádza argumenty dôležitosti prijatia tohto návrhu, a nakoľko sme sa týmto dôvodom náležite venovali v predchádzajúcich kapitolách, považujeme za neúčelné tieto opätovne uvádzať.

Mimo odôvodnenia dôležitosti prijatia predmetného návrhu zákona, považujeme za podstatné venovať sa postupu a spôsobu uplatnenia si nároku na vyplatenie odškodnenia. O žiadosti o odškodnenie má podľa návrhu rozhodovať Ministerstvo spravodlivosti,[18] pričom lehota na jej podanie je limitovaná na rozmedzie rokov 2025 až 2027.[19] Žiadosť má obsahovať výpis zo zdravotnej dokumentácie, prípadne iné doklady preukazujúce, že došlo k výkonu sterilizácie v rozpore s právom. V prípade, ak s nimi oprávnená osoba nebude disponovať, ministerstvo je povinné požiadať o sprístupnenie týchto záznamov Ministerstvo zdravotníctva, nakoľko pre poškodenú osobu by zabezpečenie takejto dokumentácie bolo zdĺhavé a náročné.[20] Návrh prihliada aj na prípadnú nemožnosť žiadateľa zabezpečiť potrebnú dokumentáciu, a preto stanovuje ako možnosť dôveryhodného preukázania nároku aj vyjadrenie žiadateľa, ktoré bude možné vyvrátiť len existenciou spochybňujúcich dôkazov.[21] S prihliadnutím na náročnosť tejto problematiky je vhodné, že návrh upozorňuje aj na potrebu výpomoci pri vypĺňaní žiadostí kompetentnými inštitúciami.[22]

Návrh konanie o žiadosti oslobodzuje od poplatkov, čo sa odôvodňuje oprávnenou obavou, že stanovenie správnych poplatkov by bolo závažnou prekážkou pre uplatňovanie nároku oprávnenými osobami. Rovnako by od poplatku bolo oslobodené aj súdne konanie o správnej žalobe vo veci preskúmania zákonnosti rozhodnutia, ktorým nebolo priznané jednorazové finančné odškodnenie.[23]

NRSR rozhodla, že po prvom čítaní sa nebude o návrhu ďalej rokovať.[24] Bližšie dôvody nie sú uvedené. Väčšina poslancov sa zdržala hlasovania, a tým nebol dosiahnutý dostatočný

[17] Pozri §5 návrhu zákona o jednorazovom finančnom odškodnení osôb sterilizovaných v rozpore s právom
[18] Tamtiež §6 ods. 1
[19] Tamtiež §4 ods. 2
[20] Pozri §4 ods. 4 návrhu zákona o jednorazovom finančnom odškodnení osôb sterilizovaných v rozpore s právom
[21] Tamtiež §4 ods.3
[22] Tamtiež §4 ods. 5
[23] Tamtiež §7 ods. 1
[24] *Uznesenie národnej rady slovenskej republiky z 5. decembra 2024 k návrhu skupiny poslancov Národnej rady Slovenskej republiky na vydanie zákona o jednorazovom finančnom odškodnení osôb sterilizovaných v rozpore s právom (tlač 539) – prvé čítanie* [online]. nrsr.sk, [05.12.2024]. Dostupné na internete: https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=557966 [cit. 2025-02-10]

počet hlasov na prijatie zákona.[25] Vychádzať môžeme jedine z negatívneho stanoviska Ministerstva financií, ktoré je ku dnešnému dňu jediným dohľadateľným stanoviskom.[26] Problematika vplyvu odškodnenia na štátny rozpočet je priveľmi rozsiahlou aby sme sa jej mohli venovať v tejto práci, a preto sa ňou nebudeme bližšie zaoberať.

Nezanedbateľným faktom je, že nejde o prvý pokus uzákonenia návrhu, ktorý mal vyriešiť problematiku odškodnenia nezákonne sterilizovaných osôb – resp. predovšetkým rómskych žien. Obdobný návrh bol predložený v roku 2023,[27] na ktorý reagovali viaceré inštitúcie a mimovládne organizácie s požiadavkou zaviesť viaceré úpravy v návrhu.

Slovenské národné stredisko pre ľudské práva (ďalej ako *„SNSĽP"*) pripomienkovalo v liste poslancom nasledovné: (1) lehotu na podanie žiadosti, ktorú je vhodné a účelné predĺžiť na 5-ročnú, (2) zmenu rozhodovacieho orgánu z Ministerstva zdravotníctva na Ministerstvo spravodlivosti, (3) možnosť podania žiadosti v jazyku národnostných menšín, a v neposlednom rade (4) vymedzenie fikcie nezákonnej sterilizácie.[28]

Tieto pripomienky je vhodné aplikovať aj na neskorší návrh. V tejto súvislosti môžeme pozorovať, že požiadavka zmeny rozhodovacieho orgánu na Ministerstvo spravodlivosti bola zohľadnená, ako aj ustanovenie fikcie nezákonnej sterilizácie, ktorá nastane v prípade, ak poškodená osoba z dôvodu veľkého časového odstupu medzi vykonaním nezákonnej sterilizácie a zavedením mechanizmu odškodnenia, nedisponuje relevantnými dôkazmi. Poškodená osoba je potom podľa tohto zákona naďalej oprávnená podať žiadosť, ku ktorej priloží vyhlásenie, že dôkazmi preukazujúcimi nezákonnú sterilizáciu nedisponuje. Vyhlásenie zakladá vyvrátiteľnú domnienku, že k nezákonnej sterilizácií došlo, pričom túto je možné vyvrátiť jedine predložením spochybňujúcich dôkazov.[29]

Avšak niektoré pripomienky neboli zohľadnené ani v neskoršom návrhu. Konkrétne ide o predĺženie lehoty na podanie žiadosti a zavedenie možnosti jej podania v jazyku národnostných menšín. V návrhu bola ponechaná 2-ročná lehota na podanie žiadosti. Samotné SNSĽP hodnotí túto lehotu ako nedostatočnú, a to z viacerých dôvodov. Predovšetkým upozorňuje na sťažený prístup poškodených osôb k informáciám, či iné finančné, sociálne alebo jazykové bariéry,

---

[25] *Návrh zákona o jednorazovom finančnom odškodnení osôb sterilizovaných v rozpore s právom (tlač 539) - prvé čítanie. Hlasovanie o tom, aby bol návrh zákona prerokovaný v druhom čítaní* [online]. nrsr.sk, [15.12.2024]. Dostupné na internete: https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=schodze/hlasovanie/hlasklub&ID=55821 [cit. 2025-02-10]

[26] *Stanovisko Ministerstva financií k návrhu zákona o jednorazovom finančnom odškodnení osôb sterilizovaných v rozpore s právom* [online]. nrsr.sk, [05.12.2024]. Dostupné na internete: https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=554002 [cit. 2025-02-10]

[27] Pozri Návrh poslancov Národnej rady Slovenskej republiky Petra POLLÁKA, Lukáša BUŽA, Anežky ŠKOPOVEJ a Viliama TANKÓA na vydanie zákona o jednorazovom finančnom odškodnení osôb sterilizovaných v rozpore s právom a o doplnení zákona Slovenskej národnej rady č. 71/1992 Zb. o súdnych poplatkoch a poplatku za výpis z registra trestov v znení neskorších predpisov

[28] PORUBÄNOVÁ, S.: *List poslankyniam a poslancom NRSR k pripravovanému zákonu o odškodnení obetí nezákonných sterilizácií zo dňa 5. júna 2023* [online]. Dostupné na internete: https://www.snslp.sk/aktuality/zaslali-sme-list-poslankyniam-a-poslancom-nrsr-k-pripravovanemu-zakonu-o-odskodneni-obeti-nezakonnych-sterilizacii/ [cit. 2025-02-10], s. 2-3

[29] Dôvodová správa k návrhu zákona o jednorazovom finančnom odškodnení osôb sterilizovaných v rozpore s právom [online]. nrsr.sk, [15.12.2024]. Dostupné na internete: https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=553807 [cit. 2025-02-10], s. 5

nakoľko sú nimi najmä ženy zo sociálne vylúčeného prostredia. Zároveň táto lehota nezodpovedá ani dĺžke všeobecnej premlčacej lehoty v zmysle Občianskeho zákonníka. Na základe uvedeného Stredisko odporúča aby bola lehota predĺžená na 5-ročnú. Odporúčania týkajúce sa lehoty na podanie žiadosti považujeme za odôvodnené, a je v najlepšom záujme poškodených osôb aby lehota bola zmenená aspoň na trojročnú,[30] ako je to aj prípade Českej republiky. Napriek nedávnemu uplynutiu lehoty na podanie žiadosti v ČR, sme mohli pozorovať snahy o novelizáciu zákona č. 297/2021, ktorou sa mala meniť práve lehota na podanie žiadosti z 3-ročnej na 5-ročnú.[31]

Druhou pripomienkou Strediska, ktorá nebola zohľadnená ani v neskoršom návrhu bolo umožnenie podania žiadosti v jazykoch národnostných menšín, čím sa má brať do úvahy národnostný a etnický pôvod potenciálnych žiadateliek a žiadateľov. V súvislosti s uvedeným Stredisko navrhuje aby kompetentné orgány týmto žiadateľom poskytovali asistenciu. Nad rámec zákona odporúča aj realizáciu informačnej kampane, a to aj v jazykoch národnostných menšín. [32]

Na záver je potrebné vyjadriť sa aj k samotnej výške odškodnenia. V skoršom návrhu bola výška odškodnenia stanovená na 5 000 eur, pričom Stredisko takúto výšku považovalo za nedostatočnú,[33] prihliadnuc na sumy, ktoré boli priznané poškodeným osobám v prípadoch nezákonných sterilizácií rozhodnutiami súdov – najmä rozhodnutiami ESĽP, ktorý obetiam nezákonných sterilizácii priznal výrazne vyššie sumy - ako aj na výšku odškodnenia v Českej republike, ktorá predstavuje 300 000 českých korún.[34] V neskoršom návrhu sú tieto skutočnosti zohľadnené a výška odškodnenia je stanovená na 12 000 eur,[35] pričom v dôvodovej správe sa uvádza aj odhad oprávnených žiadateliek, v rozsahu do 1000 žien.[36]

Pripomienky SNSĽP ako národnej inštitúcie pre ľudské práva a národného antidiskriminačného orgánu nemožno zanedbať, najmä pokiaľ ide o dĺžku lehoty na podanie žiadosti. Bolo by v najlepšom záujme poškodených osôb, aby boli výhrady, ktoré v tejto kapitole uvádzame náležite zohľadnené, ak sa budúcnosti bude pristupovať k úprave predmetného návrhu.

---

[30] PORUBÄNOVÁ, S.: *List poslankyniam a poslancom NRSR k pripravovanému zákonu o odškodnení obetí nezákonných sterilizácií zo dňa 5. júna 2023* [online]. Dostupné na internete: https://www.snslp.sk/aktuality/zaslali-sme-list-poslankyniam-a-poslancom-nrsr-k-pripravovanemu-zakonu-o-odskodneni-obeti-nezakonnych-sterilizacii/ [cit. 2025-02-10], s. 2

[31] Pozri Čl. I návrhu poslankyně Heleny Válkové na vydání zákona, kterým se mění zákon č. 297/2021 Sb., o poskytnutí jednorázové peněžní částky osobám sterilizovaným v rozporu s právem a o změně některých souvisejících zákonů

[32] PORUBÄNOVÁ, S.: *List poslankyniam a poslancom NRSR k pripravovanému zákonu o odškodnení obetí nezákonných sterilizácií zo dňa 5. júna 2023* [online]. Dostupné na internete: https://www.snslp.sk/aktuality/zaslali-sme-list-poslankyniam-a-poslancom-nrsr-k-pripravovanemu-zakonu-o-odskodneni-obeti-nezakonnych-sterilizacii/ [cit. 2025-02-10], s. 2-3

[33] Tamtiež, s. 3-4

[34] Pozri §4 ods. 1 Zákona č. 297/2021 Sb. o poskytnutí jednorázové peněžní částky osobám sterilizovaným v rozporu s právem a o změně některých souvisejících zákonů

[35] Pozri §5 Návrhu zákona o jednorazovom finančnom odškodnení osôb sterilizovaných v rozpore s právom

[36] Pozri Príloha č. 4 Dôvodovej správy k návrhu zákona o jednorazovom finančnom odškodnení osôb sterilizovaných v rozpore s právom [online]. nrsr.sk, [15.12.2024]. Dostupné na internete: https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=553807 [cit. 2025-02-10], s. 4

Záver

Prijatie zákona o jednorazovom finančnom odškodnení osôb sterilizovaných v rozpore s právom je dôležité pre uzavretie spoločenskej témy, ktorou sú nezákonné sterilizácie rómskych žien za obdobie od roku 1966 až 2004. Ide o závažnú problematiku, za ktorú je Slovenská republika ostro kritizovaná nielen doma ale aj v zahraničí, nakoľko nezákonnými sterilizáciami došlo k porušeniu viacerých ľudských práv, pričom náležitého odškodnenia sa mnoho rómskych žien nikdy nedomohlo. Jedným z dôvodov je aj náročný proces spojený s domáhaním sa náhrady škody, ktorý vie byť zdĺhavým a finančne náročným a poškodené ženy často nemajú financie ani vedomosti na to, aby tento proces úspešne absolvovali. Aj preto by bolo prijatie zákona o jednorazovom finančnom odškodnení spôsobom, ako sa poškodené osoby majú šancu po rokoch domôcť finančnej náhrady, za im spôsobenú ujmu.

Nemožno spochybňovať, že k vykonaniu nezákonných sterilizácii dochádzalo, pričom takýto postup voči vymedzenej skupine obyvateľov, ktorými boli predovšetkým rómske ženy, je zjavne neopodstatnený a najmä diskriminačný. Slovenská republika musí niesť zodpovednosť za takto závažné porušovanie ľudských práv a najvhodnejším spôsobom je práve prijatie predmetného zákona.

Dôležitým a nezanedbateľným je aj samotný obsah zákona, ktorý má byť prijatý. Nami analyzovaný návrh má množstvo pozitívnych častí, ako je napríklad samotný spôsob podávania žiadostí, či skutočnosť, že prihliada na nedostatok dôkazov zo strany poškodených osôb, ktoré nimi z dôvodu veľkého časového odstupu nedisponujú. Pozitívne možno vnímať aj výšku odškodnenia, ktorá je podľa nášho názoru odôvodnená, či už s prihliadnutím na rozhodovaciu činnosť súdov – a najmä ESĽP – alebo na výšku odškodnenia v Českej republike. Avšak nemožno neskritizovať problematickú dĺžku lehoty na podanie žiadosti o odškodnenie. Ako sme v susedných Čechách mohli pozorovať, ani trojročná lehota nie je celkom dostačujúca na to, aby došlo k náležitému posúdeniu všetkých žiadostí. Za potrebné považujeme aj vyriešenie otázky informovanosti verejnosti o možnosti podania žiadosti o odškodnenie, nakoľko mnoho poškodených osôb nemá prostriedky ani vedomosti na oboznámenie sa s možnosťou vymáhania daného nároku.

Na základe vyššie uvedeného dochádzame k záveru, že nami analyzovaný *návrh zákona o jednorazovom finančnom odškodnení osôb sterilizovaných v rozpore s právom nie je vypracovaný natoľko dostatočne, aby mohol byť v tejto podobe prijatý*. Pokiaľ by však v najbližšej dobe došlo k predloženiu nového návrhu, ktorý by zohľadňoval všetky vyššie spomenuté pripomienky, konštatujeme že takýto návrh možno považovať za dostatočný a vhodný na prijatie. Je naďalej rozhodujúce a v najlepšom záujme poškodených osôb, aby zákonodarcovia do budúcna pri prijímaní zákona zohľadňovali relevantné stanoviská a odporúčania inštitúcií a organizácií, ktoré sa zaoberajú danou problematikou, a zároveň sú v úzkej spolupráci so samotnými poškodenými osobami.

Zoznam bibliografických odkazov

Monografie a skriptá

1. CENTRUM PRE REPRODUKČNÉ PRÁVA, PORADŇA PRE OBČIANSKE A ĽUDSKÉ PRÁVA: *Telo i duša (násilné sterilizácie a ďalšie útoky na reprodukčnú slobodu Rómov na Slovensku)*. 2003. 139 s. ISBN 1-890671-28-2.
2. ŠIMÁČKOVÁ, K., HAVELKOVÁ, B., ŠPONDROVÁ, P.: *Mužské právo. Jsou právní pravidla neutrální?* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2020, 1995 s. ISBN 978-80-7598-762-4

Periodiká (časopisy) a zborníky

1. ERDŐSOVÁ, A. a kol.: Sterilizácia ako forma permanentnej antikoncepcie (medicínske a právne okolnosti jej výkonu v minulosti a v súčasnosti). In *Actual Gynecology and Obstetrics*, č. 15, 2023, s. 61-68. ISSN 1803-9588

Články

1. PORUBÄNOVÁ, S.: List poslankyniam a poslancom NRSR k pripravovanému zákonu o odškodnení obetí nezákonných sterilizácií zo dňa 5. júna 2023 [online]. Dostupné na internete:
2. https://www.snslp.sk/aktuality/zaslali-sme-list-poslankyniam-a-poslancom-nrsr-k-pripravovanemu-zakonu-o-odskodneni-obeti-nezakonnych-sterilizacii/ [cit. 2025-02-10], s. 1-4

Právne predpisy

1. Návrh poslancov Národnej rady Slovenskej republiky Petra POLLÁKA, Lukáša BUŽA, Anežky ŠKOPOVEJ a Viliama TANKÓA na vydanie zákona o jednorazovom finančnom odškodnení osôb sterilizovaných v rozpore s právom a o doplnení zákona Slovenskej národnej rady č. 71/1992 Zb. o súdnych poplatkoch a poplatku za výpis z registra trestov v znení neskorších predpisov
2. Návrh poslankyně Heleny Válkové na vydání zákona, kterým se mění zákon č. 297/2021 Sb., o poskytnutí jednorázové peněžní částky osobám sterilizovaným v rozporu s právem a o změně některých souvisejících zákonů
3. Návrh skupiny poslancov Národnej rady Slovenskej republiky na vydanie zákona o jednorazovom finančnom odškodnení osôb sterilizovaných v rozpore s právom a o doplnení zákona Slovenskej národnej rady č. 71/1992 Zb. o súdnych poplatkoch a poplatku za výpis z registra trestov v znení neskorších predpisov
4. Stanovisko MF SR k návrhu skupiny poslancov Národnej rady Slovenskej republiky na vydanie zákona o jednorazovom finančnom odškodnení osôb sterilizovaných v rozpore s právom a o doplnení zákona Slovenskej národnej rady č. 71/1992 Zb. o súdnych poplatkoch a poplatku za výpis z registra trestov v znení neskorších predpisov
5. Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992

6. Zákon o poskytnutí jednorázové peněžní částky osobám sterilizovaným v rozporu s právem a o změně některých souvisejících zákonů č. 297/2021 Sb.

Internet

1. *Dôvodová správa k návrhu skupiny poslancov Národnej rady Slovenskej republiky na vydanie zákona o jednorazovom finančnom odškodnení osôb sterilizovaných v rozpore s právom a o doplnení zákona Slovenskej národnej rady č. 71/1992 Zb. o súdnych poplatkoch a poplatku za výpis z registra trestov v znení neskorších predpisov* [online]. nrsr.sk, [15.12.2024]. Dostupné na internete: https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=553807 [cit. 2025-02-10]
2. *Návrh skupiny poslancov Národnej rady Slovenskej republiky na vydanie zákona o jednorazovom finančnom odškodnení osôb sterilizovaných v rozpore s právom a o doplnení zákona Slovenskej národnej rady č. 71/1992 Zb. o súdnych poplatkoch a poplatku za výpis z registra trestov v znení neskorších predpisov (tlač 539) - prvé čítanie. Hlasovanie o tom, aby bol návrh zákona prerokovaný v druhom čítaní* [online]. nrsr.sk, [15.12.2024]. Dostupné na internete: https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=schodze/hlasovanie/hlasklub&ID=55821
3. [cit. 2025-02-10]
4. *Stanovisko Ministerstva financií k návrhu skupiny poslancov Národnej rady Slovenskej republiky na vydanie zákona o jednorazovom finančnom odškodnení osôb sterilizovaných v rozpore s právom a o doplnení zákona Slovenskej národnej rady č. 71/1992 Zb. o súdnych poplatkoch a poplatku za výpis z registra trestov v znení neskorších predpisov* [online]. nrsr.sk, [05.12.2024]. Dostupné na internete: https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=554002 [cit. 2025-02-10]
5. *Uznesenie národnej rady slovenskej republiky z 5. decembra 2024 k návrhu skupiny poslancov Národnej rady Slovenskej republiky na vydanie zákona o jednorazovom finančnom odškodnení osôb sterilizovaných v rozpore s právom a o doplnení zákona Slovenskej národnej rady č. 71/1992 Zb. o súdnych poplatkoch a poplatku za výpis z registra trestov v znení neskorších predpisov (tlač 539) – prvé čítanie* [online]. nrsr.sk, [05.12.2024]. Dostupné na internete: https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=557966 [cit. 2025-02-10]

Peter Synak[1]

POZASTAVENIE ÚČINNOSTI PRÁVNYCH PREDPISOV ÚSTAVNÝM SÚDOM SLOVENSKEJ REPUBLIKY VO SVETLE PRÁVNEHO MATERIALIZMU

SUSPENSION OF LEGAL REGULATIONS BY THE CONSTITUTIONAL COURT OF THE SLOVAK REPUBLIC IN THE LIGHT OF LEGAL MATERIALISM

Abstrakt

Predkladaná štúdia sa zameriava na inštitút pozastavenia účinnosti právnych predpisov, ich častí alebo jednotlivých ustanovení Ústavným súdom Slovenskej republiky. Cieľom odborného článku je prostredníctvom analýzy, komparácie, dedukcie a syntézy vniesť svetlo do problematiky súvisiacej s pozastavením účinnosti právnych predpisov, a to aj v prípade ak ešte nenadobudli platnosť. V minulosti došlo k pozastaveniu účinnosti výhradne tých právnych predpisov, ktoré už boli platné. Táto ústavnoprávna téma bola v roku 2024 významnou spoločenskou, ale aj teoreticko-právnou témou najmä v nadväznosti na pozastavenie účinnosti novelizácie Trestného zákona. S tým súvisí aj zodpovedanie otázky, či samotný Ústavný súd Slovenskej republiky je striktne viazaný vlastnou rozhodovacou činnosťou alebo či môže, v ad hoc situáciách, prelamovať vlastnú judikatúru. Zámerom vedeckého výskumu je poukázať na potrebu uprednostnenia materiálneho nazerania na rozhodovaciu činnosť Ústavného súdu Slovenskej republiky. Odborný článok poukazuje na skutočnosť, že Ústavný súd Slovenskej republiky nemôže byť politickými zložkami moci, takpovediac, vyradený na druhú koľaj, len kvôli formálnemu výkladu právomocí samotného Ústavného súdu Slovenskej republiky. Uvedené by v demokratickom štáte samo o sebe predstavovalo zásah do systému bŕzd a protiváh.

Kľúčové slová: *Pozastavenie účinnosti právnych predpisov. Ústavný súd Slovenskej republiky. Odklon od ustálenej rozhodovacej praxe. Novela Trestného zákona. Právny materializmus.*

Abstract

The present study focuses on the institution of suspension of the effectiveness of legal regulations, their parts or individual provisions by the Constitutional Court of the Slovak Republic. Through analysis, comparison, deduction and synthesis, the aim of the article is to shed light on the issues related to the suspension of legislation, even if it has not yet entered into force. In the past, only legislation that was already in force has been suspended. In 2024, this constitutional law topic was an important social as well as theoretical and legal issue, particularly in connection with the suspension of the amendment to the Criminal Code. Related to this is the question of whether the Constitutional Court of the Slovak Republic itself is strictly bound by its own settled decision-

[1] Bc. Peter Synak, 1. ročník, dennej formy, magisterského stupňa štúdia, peter.synak@student.umb.sk

making practice or whether it can, in ad hoc situations, overrule its own jurisprudence. The aim of the scientific research is to point out the need to give priority to a material view of the decision-making activity of the Constitutional Court of the Slovak Republic. The scholarly article points to the fact that the Constitutional Court of the Slovak Republic cannot be sidelined, so to speak, by the political branches of power just because of a formal interpretation of the powers of the Constitutional Court of the Slovak Republic. In a democratic state, this would in itself constitute an interference in the system of checks and balances.

Key words: *Suspension of legislation. Constitutional Court of the Slovak Republic. Departure from settled decision-making practice. Amendment of the Criminal Code. Legal materialism.*

Úvod

Dňa 28. februára 2024 prijal Ústavný súd Slovenskej republiky (ďalej len ako „Ústavný súd“) uznesenie sp. zn. PL. ÚS 3/2024-112, na ktorého základe bola pozastavená účinnosť niektorých častí zákona č. 40/2024 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov, a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony[2] (ďalej len ako „novela Trestného zákona“). Na Ústavný súd boli v súvislosti s novelou Trestného zákona podané až tri návrhy, dva návrhy podali poslanci Národnej rady Slovenskej republiky (ďalej len ako „Národná rada“) a jeden návrh bol podaný prezidentkou Slovenskej republiky. Prijatie predmetného uznesenia o pozastavení účinnosti bolo odbornou aj laickou verejnosťou podrobne sledované a očakávané, a to najmä kvôli politickému tlaku, ktorý sprevádzal prijatie tejto novely v Národnej rade.

Niektorí právni odborníci presadzujú názor, že Ústavný súd mal odmietnuť návrh na konanie a mal ho označiť ako neprípustný[3], odvolávajúc sa na predchádzajúcu rozhodovaciu činnosť Ústavného súdu[4]. Zásadný bod, ktorý bol Ústavnému súdu vytýkaný, spočíval v odchýlení sa od svojej ustálenej rozhodovacej praxe, a to konkrétne, že bola pozastavená účinnosť právneho predpisu, ktorý nebol platný.

Účelom predkladaného článku nie je rozoberať trestnoprávne aspekty novely Trestného zákona alebo iným spôsobom komentovať politické a spoločenské reálie, ktoré boli s touto

---

[2] Tento zákon v čase rozhodovania Ústavného súdu o pozastavení jeho účinnosti ešte nebol zverejnený v Zbierke zákonov Slovenskej republiky a z tohto dôvodu nebolo možné uvádzať ho s číslom. Ústavný súd ho označoval ako *„zákon z 8. februára 2024, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony.“*

[3] BALOG, B.: *Právoplatnosť a všeobecná záväznosť rozhodnutia Ústavného súdu SR o pozastavení účinnosti napadnutého predpisu* [online]. pravnelisty.sk, [2024-03-08]. Dostupné na internete: https://www.pravnelisty.sk/clanky/a1375-pravoplatnost-a-vseobecna-zavaznost-rozhodnutia-ustavneho-sudu-sr-o-pozastaveni-ucinnosti-napadnuteho-predpisu [cit. 2024-12-20] alebo MÔČIK, J.: *K ochrane ústavnosti prelamovaním ústavnosti alebo exitus acta probat v podaní Ústavného súdu SR* [online]. pravnelisty.sk, [2024-03-11]. Dostupné na internete: https://www.pravnelisty.sk/clanky/a1379-k-ochrane-ustavnosti-prelamovanim-ustavnosti-alebo-exitus-acta-probat-v-podani-ustavneho-sudu-sr [cit. 2025-01-06].

[4] Napríklad Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 18/02 zo dňa 13.05.2004, Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 1/02 zo dňa 04.09.2003, Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 18/00 zo dňa 19.07.2000, Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 21/98 zo dňa 08.12.1998.

novelou bezprostredne späté. Aj keď by analýza týchto tém bola bezpochyby zaujímavá, odborný článok sa prednostne zameriava na ústavnoprávny inštitút pozastavenia účinnosti neplatného právneho predpisu a problematiku s tým súvisiacu. Otázky vyvolal fakt, že Ústavný súd skutočne urobil posun v judikatúre, čo by na prvý pohľad mohlo predstavovať zásah do princípu právnej istoty. No potreba uprednostnenia právneho materializmu aj v značne politicky exponovaných situáciách, by mala prevážiť nad formalistickým nazeraním na ustanovenia Ústavy Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov (ďalej len ako „Ústava“) a rovnako na ustanovenia príslušných zákonov.

Inštitút pozastavenia účinnosti právnych predpisov *in abstracto*

Aplikačná prax ukázala, že v určitých situáciách je potrebné pozastaviť účinnosť právneho predpisu, jeho časti alebo niektorého jeho ustanovenia ešte predtým, ako Ústavný súd posúdi jeho ústavnú konformitu. Táto potreba pramení aj z toho, že určité právne normy sa uplatnia okamžite, a to momentom ich prijatia. Uvedením príkladu *ad absurdum*, ak by novela občianskeho práva zrušila existenciu právnických osôb, tak do času, kým by o ústavnej súladnosti takéhoto právneho predpisu Ústavný súd rozhodol, by celkom určite vznikli nenavrátiteľné následky. Teda pozastavenie účinnosti právnych predpisov ešte predtým ako Ústavný súd vysloví, či je daný právny predpis v súlade, resp. v nesúlade s právnym predpisom vyššej právnej sily, predstavuje zabezpečenie skutočnej efektivity rozhodovania Ústavného súdu.[5]

Tento inštitút je v ústavnom texte vyjadrený v čl. 125 ods. 2 a precizovaný v zákone č. 314/2018 Z. z. o Ústavnom súde Slovenskej republiky a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len ako „zákon o Ústavnom súde“). Účelom tohto inštitútu je zabezpečiť súvislú ochranu ústavnosti, ktorá nebude len zdanlivá, ale práve naopak, dostatočne účelná.[6]

Zákonný rámec v konaní o súlade právnych predpisov definuje, že Ústavný súd aj bez návrhu (*ex offo*) predbežne pozastaví účinnosť právnych predpisov resp. ich časti alebo ustanovenia[7], a to v prípade ak hrozí, že jeho nasledujúce uplatňovanie by mohlo ohroziť základné práva a slobody, hrozila by značná hospodárska škoda alebo iný závažný nenapraviteľný následok[8], pričom tieto podmienky nemusia byť naplnené kumulatívne. Pokiaľ Ústavný súd rozhoduje o pozastavení účinnosti *a contrario* na návrh má o ňom rozhodnúť bezodkladne[9], čo nepredstavuje konkrétny časový úsek, ale je skôr na uvážení Ústavného súdu, akú časovú prioritu prizná konkrétnemu prípadu. Predchádzajúci zákon č. 38/1993 Z. z. o

[5] Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 3/2024 zo dňa 28.02.2024.
[6] ONDROVÁ, J. – ÚRADNÍK, M.: *Ústavné súdnictvo v Slovenskej republike*. Banská Bystrica : Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela - Belianum, 2021, s. 109-110.
[7] Pre prehľadnosť textu, sa pod *„pozastavením účinnosti právneho predpisu“* rozumie pozastavenie účinnosti napadnutého právneho predpisu, jeho častí, prípadne niektorých jeho ustanovení.
[8] Pozri § 78 zákona č. 314/2018 Z. z. o Ústavnom súde Slovenskej republiky a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.
[9] Pozri § 80 zákona č. 314/2018 Z. z. o Ústavnom súde Slovenskej republiky a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

organizácii Ústavného súdu Slovenskej republiky, o konaní pred ním a o postavení jeho sudcov v znení neskorších predpisov v ustanovení § 38 ods. 2 používal obdobný výraz „bez zbytočného odkladu“. Pomerne extenzívnym spôsobom ho Ústavný súd vyložil v konaní vedenom pod sp. zn. PL. ÚS 19/09, kedy nevyhovel návrhu na pozastavenie účinnosti právneho predpisu po 22 mesiacoch.[10]

Čo sa týka zániku platnosti rozhodnutia o „zmrazení“ účinnosti právneho predpisu, ten môže nastať zrušením, ak dôvody na pozastavenie účinnosti zanikli, o tomto Ústavný súd rozhodne aj *ex offo*. Ďalším spôsobom zániku platnosti rozhodnutia o pozastavení účinnosti právneho predpisu je rozhodnutie vo veci samej alebo rozhodnutie o zastavení konania.[11]

Môže nastať situácia, keď po riadnom zvážení skutkových a právnych okolností nie je úplne jednoznačné, či Ústavný súd má pristúpiť k využitiu inštitútu pozastavenia účinnosti právnych predpisov alebo nie. Vtedy Ústavný súd posudzuje, či dôvody, resp. argumenty, ktoré sú v prospech pozastavenia účinnosti právneho predpisu (z dôvodu, že ich ďalšie uplatňovanie by mohlo ohroziť základné práva a slobody, hrozí značná hospodárska škoda alebo iný vážny nenapraviteľný následok) v zásade neprevažujú, ale sú rovnocenné s argumentmi, ktoré sú naopak proti pozastaveniu účinnosti právneho predpisu. Ústavný súd sa v takejto situácii prikláňa k pôvodnej právnej úprave (*status quo ante*) a z tohto dôvodu pozastaví účinnosť novej právnej úpravy.[12] Teda na rozdiel od situácie, keď posudzuje ústavnú konformitu v zmysle čl. 125 ods. 1 Ústavy a snaží sa svoju rolu ako negatívneho zákonodarcu uplatňovať len ako *ultima ratio* riešenie[13] a primárne sa má snažiť o výklad právnej normy, ktorý by bol ústavne súladný, namiesto toho, aby ju derogoval.[14] V prípade pozastavenia účinnosti právnych predpisov Ústavný súd volí opačný prístup a pozastaví účinnosť právneho predpisu takpovediac preventívne.

Odklon od ustálenej rozhodovacej praxe ako porušenie princípu právnej istoty?

Spoločensko-politická situácia, ktorá predchádzala prijatiu novely Trestného zákona viedla médiá, ale rovnako aj laickú a odbornú verejnosť k tomu, aby úpenlivo očakávali rozhodnutie Ústavného súdu o prípadnom pozastavení účinnosti novely Trestného zákona.[15] Odbornú právnu diskusiu vyvolal fakt, že novela Trestného zákona v čase pozastavenia účinnosti

[10] KOĽOVÁ, S.: Pozastavenie účinnosti právnych predpisov Ústavným súdom Slovenskej republiky. In *Justičná revue*, 2011, č. 5, s. 689.
[11] Pozri čl. 125 ods. 5 Ústavy Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov alebo § 81 zákona č. 314/2018 Z. z. o Ústavnom súde Slovenskej republiky a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.
[12] Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 13/2012 zo dňa 11.07.2012.
[13] GIBA, M. a kol.: *Ústavné právo*. Bratislava : Wolters Kluwer SR, 2019, s. 308
[14] BALOG, B. – SVÁK, J. – OROSZ, L.: *Základy teórie konštitucionalizmu*. Bratislava : EUROKÓDEX, 2011, s. 83.
[15] *Trestný zákon po podpise Čaputovej putuje na Ústavný súd. Tromfy v rukáve má však stále koalícia*. [online]. spravy.Pravda.sk, [2022-02-17]. Dostupné na internete: https://spravy.pravda.sk/domace/clanok/699900-trestny-zakon-po-podpise-caputovej-putuje-na-ustavny-sud-tromfy-v-rukave-ma-vsak-stale-koalicia/ [cit. 2025-01-14] alebo *Prinesie Ústavný súd zvrat? Kroťme opozičné očakávania*. [online]. hnonline.sk, [2024-02-08]. Dostupné na internete: https://hnonline.sk/komentare/komentare-hn/96130243-prinesie-ustavny-sud-zvrat-krotme-opozicne-ocakavania [cit. 2025-01-16].

nebola zverejnená v Zbierke zákonov Slovenskej republiky (ďalej len ako „zbierka zákonov“). V zmysle ustanovenia čl. 87 ods. 4 Ústavy zákony nadobúdajú platnosť dňom ich vyhlásenia. Podrobnejšiu právnu úpravu ponecháva ústavný text zákonnej úprave, ktorá je konkrétne obsiahnutá v zákone č. 400/2015 Z. z. o tvorbe právnych predpisov a o Zbierke zákonov Slovenskej republiky a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len ako „zákon o zbierke zákonov“), a to konkrétne v ustanovení § 19 ods. 1, z dikcie ktorého vyplýva, že právny predpis nadobudne platnosť až dňom jeho vyhlásenia v zbierke zákonov. Z uvedeného možno vyvodiť, že novela Trestného zákona nebola v čase rozhodovania Ústavného súdu o pozastavení jej účinnosti platná.

V minulosti Ústavný súd opakovane vyjadril názor, že posudzuje ústavnú konformitu výlučne zákonov, a teda predpisov spĺňajúcich určité hlavné znaky, ktoré ich robia zákonom, medzi tieto sa zaraďuje najmä jeho platnosť.[16] Ústavný súd uvádzal, že pokiaľ by absentoval uvedený základný definičný znak zákona, tak bude vylúčená jeho právomoc, čo predstavuje prekážku na iniciáciu konania o súlade právnych predpisov.[17]

Princíp právneho štátu zakotvený v úvodnom ustanovení Ústavy v čl. 1 ods. 1 je neodmysliteľne prepojený s princípom právnej istoty, ktorý je jeho imanentnou súčasťou.[18] Princíp právnej istoty posilňuje aj čl. 2 ods. 2 Ústavy, ktorý spočíva v tom, že štátne orgány nemôžu a ani nesmú konať inak ako v medziach a rozsahu Ústavy a spôsobom stanoveným zákonom.[19] Princíp právnej istoty spočíva v predvídateľnosti, transparentnosti a legitímnych očakávaniach, že súdy budú rozhodovať v zmysle ustálenej rozhodovacej praxe najvyšších súdnych autorít, resp. že bude rozhodnuté spravodlivo.[20] Tento princíp má stelesňovať dôveru v právny štát. Teda legitímne očakávania, že v skutkovo a právne podobných veciach bude rozhodnuté obdobne, predstavujú súčasť princípu právnej istoty a preto by sa mohlo zdať, že Ústavný súd prijatím uznesenia sp. zn. PL. ÚS 3/2024 tento princíp porušil.

V tejto súvislosti je potrebné poukázať na to, že Slovenská republika je súčasťou kontinentálneho právneho systému, a teda v podmienkach nášho právneho poriadku sa neuplatňuje systém precedensov, ako je tomu v anglo-americkom *common law*. Európske kontinentálne právne systémy sú však charakteristické tým, že síce rozhodnutia súdov nemajú postavenie z hľadiska prameňov práva ako anglo-americké precedensy, ale skôr používajú pojem „konštantná judikatúra“, resp. „ustálená rozhodovacia prax“.[21] Rovnako ako v *common law*, tak aj v kontinentálnych právnych systémoch nastávajú situácie, keď je potrebné, a v niektorých situáciách nevyhnutné, modifikovať predchádzajúcu konštantnú judikatúru. Môžu byť spôsobené, či už zmenou, alebo prijatím nových právnych predpisov zo strany zákonodarcu, kedy dôjde napríklad k zmene určitých zásad alebo iných právnych hodnôt, ale takisto aj zmenou

[16] Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 8/2022 zo dňa 25.05.2022.
[17] Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 18/00 zo dňa 19.07.2000.
[18] Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 36/95 zo dňa 03.04.1996.
[19] Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. I. ÚS 3/98 zo dňa 05.02.1998.
[20] Pozri čl. 2 zákona č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok v znení neskorších predpisov.
[21] KROŠLÁK, D. – BALOG, B. – SURMAJOVÁ, Ž.: *Teória štátu a práva.* 1. vydanie. Bratislava : Wolters Kluwer SR, 2020, s. 200-204.

spoločenských podmienok, kedy by bolo nespravodlivé alebo neprimerane prísne, aby sa postupovalo podľa ustálenej rozhodovacej praxe. Toto súvisí s potrebou posudzovať každý prípad individuálne a precízne zistiť konkrétne skutkové okolnosti a nielen mechanicky uplatňovať rovnaký „meter“ pri všetkých, na prvý pohľad podobných, prípadoch.

Súdy, teda aj Ústavný súd, sú povinné dbať na zachovávanie princípu predvídateľnosti súdnych rozhodnutí a k odchýleniu alebo zmene judikatúry majú pristupovať len v nevyhnutnej miere, aby nedošlo k porušeniu jednak princípu právneho štátu, ale rovnako základných práv a slobôd jednotlivcov. Z uvedeného je teda zrejmé, že zmena, doplnenie alebo odklon od ustálenej rozhodovacej praxe nie sú vylúčené alebo zakázané a automaticky neznamenajú zásah do princípu predvídateľnosti práva. Súdy sa snažia prostredníctvom svojich rozhodnutí čo najlepšie interpretovať a následne aplikovať právne normy na konkrétne skutkové okolnosti (rozhodujú kazuisticky). No tieto rozhodnutia nemusia byť nevyhnutne správne a univerzálne aplikovateľné, čo sa prejavuje v transformácii právnych názorov súdov v čase.[22]

Teda posun v ustálenej rozhodovacej činnosti Ústavného súdu nemožno považovať za porušenie princípu právnej istoty. Samotný Ústavný súd prejavuje snahu ponechať si určitú mieru nestrannosti, čím si vytvára svoju nezávislosť a následne v priebehu času, kedy dochádza k politickému vývoju a premenám má potrebnú štrukturálnu legitimitu. Zmena judikatúry bez náležitých dôvodov a nerešpektovania princípu právnej istoty by ale mohla pôsobiť, že Ústavný súd sa aktívne zapája do politického boja, čo by značne oslabilo mieru dôvery v Ústavný súd ako nezávislého ochrancu ústavnosti. Avšak toto nemôže eliminovať posun v ustálenej rozhodovacej praxi Ústavného súdu, pretože inak by nebol schopný plniť svoje základné poslanie vyplývajúce z ustanovenia čl. 124 Ústavy a teda nemohol by poskytovať dostatočne efektívnu ochranu ústavnosti.[23]

Pozastavenie účinnosti neplatného právneho predpisu

V rámci svojej predchádzajúcej judikatúry Ústavný súd odmietal návrhy podané v zmysle čl. 125 ods. 1 písm. a) pokiaľ sa týkali neplatných právnych predpisov.

Z formálneho hľadiska sa môže javiť, že Ústavný súd sa dostačujúcim spôsobom argumentačne nevysporiadal so skutočnosťou, že pomerne nedávno (25. mája 2022) v uznesení sp. zn. PL. ÚS 8/2022 v obdobnej veci (zákaz prieskumu ústavných zákonov) rozhodol úplne opačným spôsobom.[24] Ústavný súd sa k spomínanému uzneseniu vyjadril a uviedol, že išlo o „odlišnú právnu situáciu“, nakoľko vec sp. zn. PL. ÚS 8/2022 zo dňa 25. mája 2022 sa týkala

---

[22] MAĎAR, M.: Predvídateľnosť súdnych rozhodnutí ako súčasť práva na spravodlivý proces. In: *Banskobystrické zámocké dni práva: zborník z 2. ročníka medzinárodnej vedeckej konferencie na tému „Kvalita normotvornej a aplikačnej stránky zákonnosti ako determinant právneho štátu“*, 23. 24. november 2016. Sekcia verejného práva [online]. Banská Bystrica : Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela - Belianum, 2017, s. 142-143. Dostupné na internete: https://www.prf.umb.sk/veda-a-vyskum/konferencne-on-line-vystupy/ii-banskobystricke-zamocke-dni-prava/ [cit. 2025-02-05].

[23] Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 3/2024 zo dňa 03.07.2024.

[24] MÔČIK, J.: *K ochrane ústavnosti prelamovaním ústavnosti alebo exitus acta probat v podaní Ústavného súdu SR* [online]. pravnelisty.sk, [2024-03-11]. Dostupné na internete: https://www.pravnelisty.sk/clanky/a1379-k-ochrane-ustavnosti-prelamovanim-ustavnosti-alebo-exitus-acta-probat-v-podani-ustavneho-sudu-sr [cit. 2025-01-06]

špecifikovania právomoci ústavného orgánu (konkrétne Ústavného súdu) a v prípade novely Trestného zákona by naopak okamžite nastali neodvrátiteľné právne účinky a mohlo dôjsť k ohrozeniu základných práv a slobôd. Keďže jednou zo základných funkcií trestného práva je ochranná funkcia najdôležitejších spoločenských vzťahov, medzi ktoré o. i. patria základné práva a slobody.[25] Z tohto dôvodu podľa Ústavného súdu nebolo možné použiť rovnakú argumentačnú líniu ako v uznesení sp. zn. PL. ÚS 8/2022.

V čase rozhodovania Ústavného súdu o pozastavení účinnosti novely Trestného zákona, táto novela už bola podpísaná prezidentom Slovenskej republiky, predsedom Národnej rady a predsedom vlády Slovenskej republiky.[26] Z uvedeného vyplýva, že predmetný zákon už nemohol byť z obsahovej stránky menený. Nadobudnutiu platnosti predmetnej novely bránilo už len vyhlásenie tohto zákona v zbierke zákonov Ministerstvom spravodlivosti Slovenskej republiky.[27] Ústavný súd uviedol, že v tomto momente sa už nejedná o návrh zákona, ale Ústava už používa pojem zákon. Ústavný súd jedným dychom dodáva, že pozastavenie účinnosti právneho predpisu, ktorý ešte nie je vyhlásený v zbierke zákonov neoslabuje informačnú funkciu zbierky zákonov alebo právnu istotu jednotlivcov a právomoci štátnych orgánov.[28]

Záver

Súdny aktivizmus (tzv. *judicial activism*) je v určitom pnutí so súdnou zdržanlivosťou (tzv. *self-restraint*).[29] Prílišný súdny aktivizmus by mohol viesť k „sudcokracii“, ale naopak prílišná zdržanlivosť by zamedzila plneniu hlavnej úlohy Ústavného súdu,[30] alebo by došlo k narušeniu efektívneho fungovania systému *check and balances*. Preto Ústavný súd v situácii, keď rozhodoval o pozastavení účinnosti novely Trestného zákona uprednostnil materiálne nazeranie na tento inštitút a celkovo materiálne nazeranie na skutkové a právne okolnosti, ktoré súviseli s touto novelou. Pokiaľ sa pri vydaní rozhodnutia uplatní právny materializmus, môže sa lepšie zohľadniť skutkový stav a jeho špecifiká, ak je pritom rešpektovaný zákaz svojvôle vyjadrený v čl. 2 ods. 2 Ústavy.[31]

Ústavný text nie je listinou, ktorá by zahŕňala právne nepodstatné ustanovenia, ktoré by bez činnosti zákonodarcu nedávali konkrétny význam. Ústava naopak predstavuje súhrn zásad, noriem a hodnôt, ktoré je možné priamo použiť a majú svoj špecifický význam.[32] Teda pokiaľ z ustanovenia čl. 125 ods. 2 vyplýva právomoc Ústavného súdu pozastaviť účinnosť právnych predpisov, ich častí alebo niektorých ich ustanovení, tak táto právomoc nemôže byť obmedzená

---

[25] MENCEROVÁ, I. a kol.: *Trestné právo hmotné. Všeobecná časť. 3. aktualizované a prepracované vydanie*. Šamorín : Heuréka, 2021, s. 17-18.
[26] Pozri čl. 87 ods. 3 Ústavy Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov.
[27] Pozri § 21 ods. 1 písm. a) zákona č. 400/2015 Z. z. o tvorbe právnych predpisov a o Zbierke zákonov Slovenskej republiky a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.
[28] Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 3/2024 zo dňa 28.02.2024.
[29] Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 17/2014 zo dňa 22.06.2016.
[30] Pozri čl. 124 Ústavy Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov.
[31] ONDROVÁ, J. – ÚRADNÍK, M.: *Uprednostnenie právneho materializmu ako základná požiadavka moderného právneho štátu.* Praha : Leges, 2022, s. 169-170.
[32] Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 12/01 zo dňa 04.12.2007.

zákonným znením alebo strohým formálnym nazeraním na tento inštitút, pokiaľ si *ad hoc* situácia vyžaduje pre spravodlivé rozhodnutie iný postup, ako vyplýva z ustálenej judikatúry. *In fine* možno dodať, že takpovediac oneskorený úradnícky postup Ministerstva spravodlivosti Slovenskej republiky nemôže zamedziť napĺňaniu hlavnej úlohy Ústavného súdu, ako garanta ochrany ústavnosti. Posun v rozhodovacej praxi Ústavného súdu je prirodzenou súčasťou riadne fungujúceho demokratického a právneho štátu. Podobné „prestrelky" medzi politickými zložkami moci v štáte a Ústavným súdom nesvedčia o narušení princípu právnej istoty, ale práve naopak poukazujú na efektívne fungovanie systému bŕzd a protiváh, ktorý zamedzuje koncentrácii moci v rukách len jednej zložky moci v štáte.

Ústavný súd musel reflektovať aj na súvislosti, ktoré boli bezprostredne späté so zverejnením Novely Trestného zákona v zbierke zákonov, a to aj napriek tomu, že Ústavný súd musí byť nezávislý a nemá podliehať spoločenskému tlaku. Avšak na druhú stranu, ani Ústavný súd nemôže byť hermeticky oddelený od verejného diania, pretože samotné ústavné právo stojí na pomedzí politiky a práva, keďže o. i. upravuje aj deľbu štátnej moci, ktorej neoddeliteľnou súčasťou je aj politika. Ústavný súd musí byť zakaždým zdržanlivý, aby jeho legitimita nemohla byť spochybňovaná ak by sa stal politicky aktívnym a preto si drží odstup od politizácie svojej rozhodovacej činnosti.

Pokiaľ by Ústavný súd, s prihliadnutím na skutkové okolnosti, nepozastavil účinnosť Novely Trestného zákona, dal by „návod" pre politické zložky moci v štáte, ako pomerne jednoduchým spôsobom obísť právomoc Ústavného súdu pozastaviť účinnosť právnych predpisov.

Zoznam bibliografických odkazov

Monografie a skriptá

1. BALOG, B. – SVÁK, J. – OROSZ, L.: Základy teórie konštitucionalizmu. Bratislava : EUROKÓDEX, 2011, 134 s. ISBN 978-80-8944-754-1.
2. GIBA, M. a kol.: Ústavné právo. Bratislava : Wolters Kluwer SR, 2019, 481 s. ISBN 978-80-571-0086-7.
3. KROŠLÁK, D. – BALOG, B. – SURMAJOVÁ, Ž.: Teória štátu a práva. 1. vydanie. Bratislava : Wolters Kluwer SR, 2020, 336 s. ISBN 978-80-571-0275-5.
4. MENCEROVÁ, I. a kol.: Trestné právo hmotné. Všeobecná časť. 3. aktualizované a prepracované vydanie. Šamorín : Heuréka, 2021, 531 s. ISBN 978-80-8173-103-7.
5. ONDROVÁ, J. – ÚRADNÍK, M.: Uprednostnenie právneho materializmu ako základná požiadavka moderného právneho štátu. Praha : Leges, 2022, 196 s. ISBN 978-80-7502-620-0.
6. ONDROVÁ, J. – ÚRADNÍK, M.: Ústavné súdnictvo v Slovenskej republike. Banská Bystrica : Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela - Belianum, 2021, 227 s. ISBN 978-80-557-1849-1.

Periodiká (časopisy) a zborníky resp. state v nich uverejnené

1. KOĽOVÁ, S.: Pozastavenie účinnosti právnych predpisov Ústavným súdom Slovenskej republiky. In Justičná revue, 2011, č. 5. ISSN 1335-6461, s. 682 - 690.
2. MAĎAR, M.: Predvídateľnosť súdnych rozhodnutí ako súčasť práva na spravodlivý proces. In: Banskobystrické zámocké dni práva: zborník z 2. ročníka medzinárodnej vedeckej konferencie na tému „Kvalita normotvornej a aplikačnej stránky zákonnosti ako determinant právneho štátu“, 23. - 24. november 2016. Sekcia verejného práva [online]. Banská Bystrica : Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela - Belianum, 2017, ISBN 978-80-557-1285-7, s. 134-145. Dostupné na internete: https://www.prf.umb.sk/veda-a-vyskum/konferencne-on-line-vystupy/ii-banskobystricke-zamocke-dni-prava/ [cit. 2025-02-05].

Internetové zdroje

1. BALOG, B.: Právoplatnosť a všeobecná záväznosť rozhodnutia Ústavného súdu SR o pozastavení účinnosti napadnutého predpisu [online]. pravnelisty.sk, [2024-03-08]. Dostupné na internete: https://www.pravnelisty.sk/clanky/a1375-pravoplatnost-a-vseobecna-zavaznost-rozhodnutia-ustavneho-sudu-sr-o-pozastaveni-ucinnosti-napadnuteho-predpisu [cit. 2024-12-20].
2. MÔČIK, J.: K ochrane ústavnosti prelamovaním ústavnosti alebo exitus acta probat v podaní Ústavného súdu SR [online]. pravnelisty.sk, [2024-03-11]. Dostupné na internete: https://www.pravnelisty.sk/clanky/a1379-k-ochrane-ustavnosti-prelamovanim-ustavnosti-alebo-exitus-acta-probat-v-podani-ustavneho-sudu-sr [cit. 2025-01-06].
3. Prinesie Ústavný súd zvrat? Kroťme opozičné očakávania. [online]. hnonline.sk, [2024-02-08]. Dostupné na internete: https://hnonline.sk/komentare/komentare-hn/96130243-prinesie-ustavny-sud-zvrat-krotme-opozicne-ocakavania [cit. 2025-01-16].
4. Trestný zákon po podpise Čaputovej putuje na Ústavný súd. Tromfy v rukáve má však stále koalícia. [online]. spravy.Pravda.sk, [2022-02-17]. Dostupné na internete: https://spravy.pravda.sk/domace/clanok/699900-trestny-zakon-po-podpise-caputovej-putuje-na-ustavny-sud-tromfy-v-rukave-ma-vsak-stale-koalicia/ [cit. 2025-01-14].

Právne predpisy

1. Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov.
2. Zákon č. 140/1961 Zb. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.
3. Zákon č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok v znení neskorších predpisov.
4. Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.
5. Zákon č. 314/2018 Z. z. o Ústavnom súde Slovenskej republiky a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.
6. Zákon č. 38/1993 Z. z. o organizácii Ústavného súdu Slovenskej republiky, o konaní pred ním a o postavení jeho sudcov v znení neskorších predpisov.
7. Zákon č. 400/2015 Z. z. o tvorbe právnych predpisov a o Zbierke zákonov Slovenskej republiky a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Judikatúra

1. Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 36/95 zo dňa 03.04.1996.
2. Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 12/01 zo dňa 04.12.2007.
3. Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 17/2014 zo dňa 22.06.2016.
4. Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 3/2024 zo dňa 03.07.2024.
5. Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. I. ÚS 3/98 zo dňa 05.02.1998.
6. Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 21/98 zo dňa 08.12.1998.
7. Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 18/00 zo dňa 19.07.2000.
8. Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 1/02 zo dňa 04.09.2003.
9. Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 18/02 zo dňa 13.05.2004.
10. Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 19/09 zo dňa 11.11.2009.
11. Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 13/2012 zo dňa 11.07.2012.
12. Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 8/2022 zo dňa 25.05.2022.
13. Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 3/2024 zo dňa 28.02.2024.

Júlia Tichá[1]

ODBER PUPOČNÍKOVEJ KRVI V PODMIENKACH SR - PORUŠOVANIE CHARTY ZÁKLADNÝCH PRÁV EÚ?

UMBILICAL CORD BLOOD COLLECTION IN THE SR – VIOLATION OF THE CHARTER OF FUNDAMENTAL RIGHTS OF THE EU?

Abstrakt

Hlavným účelom tohto vedeckého výskumu je prostredníctvom dialektickej metódy vyvrátiť alebo potvrdiť hypotézu, ktorá stanovuje, že vykonávanie alogénnych odberov pupočníkovej krvi v SR je v rozpore s právom na nedotknuteľnosť osoby, konkrétne porušením zákazu využívania ľudského tela a jeho časti ako takých na dosiahnutie zisku podľa Charty základných práv Európskej Únie. Primárnym cieľom vedeckej činnosti je analýza právnej úpravy odoberania pupočníkovej krvi pri pôrode, nakoľko jestvuje odborná kritika absencie legislatívnych podmienok na vytvorenie verejného darcovského registra pupočníkovej krvi na území Slovenskej republiky. Štúdia sa opiera o kvantitatívno-kvalitatívny výskum poskytnutý kompetentnými inštitúciami v tejto oblasti, či príslušnými odbornými orgánmi iných krajín EÚ. V tejto súvislosti je poukázané na finančnú motivovanosť zdravotníckych pracovníkov získavať uvedenú krv, či na konflikt záujmov vo vedúcich orgánoch kontrolných inštitúcií v tejto medicínskej oblasti. Výskumom dochádza ku komparácií právnej úpravy predmetnej problematiky v členských štátoch EÚ, na základe ktorej je vyvodený zámer o potrebnosti vykonávania odberov a uskladňovania pupočníkovej krvi na vlastné budúce použitie, zatiaľ čo dochádza k ignorancii odborných stanovísk príslušných orgánov so zameraním na aktuálne medicínske poznatky v tejto oblasti. Článok skúma, aké právne dôsledky má darovanie pupočníkovej krvi v podmienkach SR v súvislosti so zákazom využívania ľudského tela a jeho častí na dosiahnutie zisku, a aké úkony sú s touto krvou vykonávané nasledovne.

Kľúčové slová: *Odber pupočníkovej krvi. Právo na nedotknuteľnosť osoby. Alogénny a autológny odber. Medicína založená na dôkazoch.*

Abstract

The main purpose of this scientific research is to refute or confirm, through the dialectical method, the hypothesis that the implementation of allogeneic cord blood collection in the Slovak Republic conflicts with the right to the integrity of the person, specifically by violating the prohibition on the use of the human body and its parts as such for profit under the Charter of Fundamental Rights of the European Union. The primary goal of the scientific activity is the analysis of the legal regulation of cord blood collection at birth, as there is expert criticism of the absence of legislative conditions for creating a public cord blood donor registry in the

[1] Bc. Júlia Tichá. 1. ročník Mgr., denné štúdium, tichajulia88@gmail.com

territory of the Slovak Republic. The study is based on quantitative-qualitative research provided by competent institutions in this area or relevant expert bodies of other EU countries. In this context, the financial motivation of healthcare professionals to obtain the aforementioned blood or the conflict of interest in the leading bodies of control institutions in this medical field is pointed out. The research compares the legal regulation of the subject matter in the EU member states, based on which the intention is deduced about the necessity of collecting and storing umbilical cord blood for one's future use while ignoring the expert opinions of the relevant authorities with a focus on current medical knowledge in this area. The article explores the legal implications of donating umbilical cord blood in the Slovak Republic, particularly about the prohibition against profiting from the human body and its parts. It also outlines the actions taken with this blood parts for profit, and what actions are performed with this blood as follows.

Key words: *Umbilical cord blood collection. Right to the integrity of a person. Allogeneic and autologous collection. Evidence based medicine.*

Úvod

Pupočníková krv (ďalej aj ako "PUK") je krv dieťaťa, ktorá sa nachádza v pupočníku a placente, preto sa niekedy označuje aj ako placentárna krv. Po pôrode zostáva v týchto tkanivách a bežne sa spolu s nimi likviduje. Je bohatá na veľké množstvo krvotvorných kmeňových buniek, v dôsledku čoho sa dnes popri kostnej dreni využíva ako zdroj krvotvorného tkaniva určeného na transplantáciu. Samotný odber pupočníkovej krvi prebieha počas pôrodu alebo krátko po ňom, pričom nijak neovplyvňuje jeho priebeh. Ústrednými pojmami vedeckého článku sú, okrem iného, pojmy alogénna a autológna krv, odber, či použitie. V prípade, že dôjde k darovaniu PUK do darcovskej banky ide o alogénne použitie, kedy predmetnú darovanú pupočníkovú krv môže využiť akýkoľvek pacient v rámci celého sveta. Na druhej strane je možné PUK uschovať pre vlastnú budúcu potrebu, teda ide o jej autológne použitie. Právne problémy spojené s odberom PUK v podmienkach Slovenskej republiky sa týkajú oboch vyššie uvedených spôsobov použitia pupočníkovej krvi.

Voľbu predmetnej problematiky je možné jednoducho odôvodniť jej aktuálnosťou, ktorá je spojená so legislatívnymi nezrovnalosťami súvisiacich s darovanou PUK využívanou na spoplatnené experimentálne terapie privátnej zahraničnej kliniky. Rovnako na absenciu verejného registra či biobanky skladujúcej darovanú PUK, dlhoročné ignorovanie odborných stanovísk Etickej komisie Ministerstva zdravotníctva Slovenskej republiky (ďalej ako "EtK MZ SR), finančnú motivovanosť zdravotníckych pracovníkov vykonávať odbery PUK, či konflikt záujmov týkajúci sa riaditeľa Národnej transplantačnej organizácie. Spornosť odberov PUK je spojená aj s absenciou všeobecne záväzného právneho predpisu o problematike PUK s dôrazom na jej autológnu či alogénnu transplantáciu. V nadväznosti na uvedené, dňa 04.11.2024 došlo Výborom NR SR pre ľudské práva a národnostné menšiny k schváleniu poslaneckého prieskumu v Národnej transplantačnej organizácii na základe dôvodných podozrení, že dochádza k

porušovaniu čl. 3 Charty základných práv EÚ o nedotknuteľnosti osoby a zákaze využívania ľudského tela a jeho časti na dosiahnutie zisku.

Máme za to, že uvedené zistenia sú dostatočným podnetom na bližšiu analýzu a zhmotnenie tejto témy do vedeckého článku. Nosnými zdrojmi sú stanoviská EtK MZ SR, odborné vyjadrenia Slovenskej i Českej hematologickej spoločnosti, a iné. Nemenej dôležitým zdrojom je stanovisko Európskej skupiny pre etiku vo vede a nových technológiách (ďalej ako "EGE"), či príslušné smernice EÚ týkajúce sa noriem kvality a bezpečnosti pri manipulácií s ľudskými tkanivami a bunkami. V práci je využívaná najmä metóda analýzy a komparácie v rámci porovnávania legislatívneho rámca odberov PUK medzi Českou a Slovenskou republikou. V úvode stručne dochádza k využitiu metódy historickej deskripcie pre vytvorenie lepšieho obrazu a opodstatnenosti odberov PUK. Článok tvorí aj kombinácia numerických dát s dátami empirickými, ktoré exaktnejšie približujú riešené čiastkové problémy, pričom zároveň plnia funkciu dôkazov podporujúcich predmetné tézy. Hoci je oblasť odberov pupočníkovej krvi prevažne témou medicínskou, bez relevantného právneho rámca je ich vykonávanie postihnuté nežiadúcimi excesmi, zasahujúcimi do práv zúčastnených subjektov.

1. Právna úprava odberov PUK v podmienkach Slovenskej republiky

Udalosťou, ktorá zmenila nazeranie na využitie PUK bola prvá úspešná transplantácia krvotvorných kmeňových buniek z pupočníkovej krvi vykonaná na dieťati trpiacom Fanconiho anémiou, a to v roku 1988 vo Francúzsku. Tento úspešný medicínsky pokrok bol podnetom pre exponenciálny nárast transplantácie PUK v nasledujúcich rokoch.[2] Na území SR došlo k použitiu PUK prvýkrát v roku 1999 v Národnom ústave detských chorôb v Bratislave, pričom išlo konkrétne o podanie súrodeneckej PUK. Neskôr, v roku 2004 došlo k prvej liečbe autológnou pupočníkovou krvou v kombinácií s použitím kostnej drene.[3]

Etická komisia MZ SR považovala právnu úpravu odberov a ďalších úkonov s PUK do prijatia transplantačného zákona za nedostatočnú, najmä vzhľadom na skutočnosť, že legislatívny rámec nereflektoval požiadavky Smernice 2004/23/es Európskeho parlamentu a Rady z 31.04.2004 a Smernice komisie 2006/17/ES z 8. februára 2006, ktoré do nášho právneho poriadku po dlhý čas implementované neboli, hoci vykonávanie odberov PUK bolo aktívne. EtK MZ SR v Uznesení č. 32/39 v súvislosti s právnou úpravou v tejto oblasti vymedzilo niekoľko čiastkových problémov. V súlade s vyššie uvedenou smernicou, kmeňové krvotvorné bunky získané z PUK boli klasifikované ako krvný produkt a regulované ako liečivo. Ich spracovanie a uchovávanie teda nepodliehalo legislatívnym normám platným pre bunkové a tkanivové banky (tzv. biobanky).[4]

---

[2] BALLEN, Karen K., Eliane GLUCKMAN a Hal E. BROXMEYER.: *Umbilical cord blood transplantation: the first 25 years and beyond*. In *Blood* [online]. 2013, vol. 122, no. 4, s. 491 [cit. 2025-04-10]. Dostupné z: https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC3952633/

[3] MELICHAR, L.: *Andrejko vyhral boj nad nádorom mozgu* [online]. 5. september 2004 [cit. 2025-04-10]. Dostupné z: https://www.cordbloodcenter.sk/andrejko-vyhral-boj-nadorom-mozgu/

[4] ETICKÁ KOMISIA MINISTERSTVA ZDRAVOTNÍCTVA SLOVENSKEJ REPUBLIKY.: *Darcovstvo, skladovanie a využitie kmeňových krvotvorných buniek z pupočníkovej krvi – stanovisko*. [online]. 9. januára 2013 [cit. 2025-04-10]. Dostupné z: https://www.health.gov.sk/Clanok?darcovstvo-skladovanie-a-vyuzitie-kmenovych-krvotvornych-buniek-z-pupocnikovej-krvi-stanovisko

V roku 2016 došlo k prijatiu Transplantačného zákona, ako dôsledok prebratia vykonávacej smernice Komisie (EÚ) 2015/565 z 8. apríla 2015, ktorou sa mení smernica 2006/86/ES, pokiaľ ide o určité technické požiadavky na kódovanie ľudských tkanív a buniek (Ú. v. EÚ L 93, 9. 4. 2015) a vykonávacia smernica Komisie (EÚ) 2015/566 z 8. apríla 2015, ktorou sa vykonáva smernica 2004/23/ES, pokiaľ ide o postupy overovania ekvivalentných noriem kvality a bezpečnosti dovážaných tkanív a buniek (Ú. v. EÚ L 93, 9. 4. 2015).[5] Hoci od vyjadrenia EtK MZ SR z roku 2008 došlo k účinnosti nového znenia zákona o liekoch a zdravotníckych pomôckach a prijatia transplantačného zákona, právna úprava PUK je naďalej považovaná za nedostatočnú.[6]

EtK MZ SR poukazuje vo svojich stanoviskách na ďalšie čiastkové problémy spojené s nedostatočnou legislatívnou úpravou v tejto oblasti. Sú však namietané skutočnosti a právny stav naďalej aktuálne a relevantné, pokiaľ "najnovšie" stanovisko EtK MZ SR pochádza z roku 2011, teda je 14 rokov staré? Z platného právneho stavu vieme posúdiť, že kritika neimplementovania príslušných smerníc EÚ v tejto oblasti je dnes bezvýznamná, nakoľko prijatím transplantačného zákona v roku 2016 došlo k implementovaniu smerníc do nášho právneho poriadku. Táto skutočnosť však nie je reflektovaná v nijakom novšom stanovisku, či vyjadrení EtK MZ SR. Opodstatnenosť ďalších čiastkových problémov bude predmetom analýzy v nasledujúcich kapitolách.

1.1 Informovanie verejnosti na základe medicíny založenej na dôkazoch

Medicína založená na dôkazoch, alebo aj "evidence based medicine", v skratke "EBM" je svedomité, explicitné a uvážlivé využívanie aktuálne najlepších poznatkov pri rozhodovaní o starostlivosti o jednotlivých pacientov. Jej praktizovanie znamená integráciu individuálnych skúseností lekára s najlepšími dostupnými vedeckými dôkazmi získanými z výskumu, pričom uplatňovanie jednej zložky bez druhej je nedostačujúce pre poskytnutie správnej starostlivosť o pacienta.[7]

Akú spojitosť má EBM s odbermi PUK na Slovensku? Česká hematologická spoločnosť vo svojom Stanovisku, s ktorým sa stotožňujú aj príslušné slovenské orgány uvádza, že pravdepodobnosť použitia PUK uschovanej pre vlastnú potrebu sa pohybuje maximálne do 0,04%, pričom je možné ju nahradiť vlastnými krvotvornými kmeňovými bunkami čerstvo získanými z kostnej drene. Nízku pravdepodobnosť použitia autológnej PUK odôvodňuje tým, že ju nemožno použiť pri vrodených ochoreniach a niektorých typoch leukémie. Rovnako

---

[5] MINISTERSTVO ZDRAVOTNÍCTVA SLOVENSKEJ REPUBLIKY.: *Dôvodová správa k návrhu zákona o požiadavkách a postupoch pri odbere a transplantácii ľudského orgánu, ľudského tkaniva a ľudských buniek a o zmene a doplnení niektorých zákonov (transplantačný zákon)* [online]. 2016 [cit. 2025-04-10]. Dostupné z: https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=428720

[6] SLOVENSKÁ HEMATOLOGICKÁ SPOLOČNOSŤ.: *Odporúčania pre odber, spracovanie a využitie pupočníkovej krvi* [online]. Október 2024 [cit. 2025-04-10]. Dostupné z: https://www.skhematology.sk/wp-content/uploads/2024/10/Pupocnikova-krv-odporucanie.pdf

[7] SACKETT, D. L. et al. *Evidence based medicine: what it is and what it isn't*. In: *BMJ* [online]. 13. januára 1996, roč. 312, č. 7023, s. 71 [cit. 2025-04-10]. Dostupné z: https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2349778/pdf/bmj00524-0009.pdf

zdôrazňuje skutočnosť, že množstvo odobratej PUK pre autológne použitie je spravidla tak nízke, že z hľadiska množstva buniek je taký štep pre transplantáciu nepoužiteľný. Táto situácia pri darcovských odberoch neplatí.[8] Tento postoj je zdieľaný aj SHaTS ktorá uvádza, že

"Dôkazy v prospech uskladnenia a klinického použitia autológnej pupočníkovej krvi nie sú vedecky dostatočne podložené. Služby súkromných bánk na uskladnenie pupočníkovej krvi na autológne použitie spochybnila bioetická európska komisia, zriadená pri Európskom parlamente. Tá vo svojom vyhlásení neodporúča privátne uskladnenie pupočníkovej krvi. Dokument s názvom Ethical Aspects of Umbilical Cord Blood Banking z roku 2004 stále platí a nebol spochybnený žiadnou odbornou spoločnosťou. Podobné stanovisko zaujala Česká hematologická spoločnosť, s jej znením sa naša Slovenská hematologická a transfúziologická spoločnosť (SHaTS) plne stotožnila"[9]

Kompetentné orgány zložené z kvalifikovaných odborníkov jasne stanovili svoj postoj k autológnym odberom PUK. Vedia túto skutočnosť aj rodičky, ktoré sa pre odbery PUK pre vlastné použitie s pravdepodobnosťou využitia v rozsahu 0,04% rozhodujú už cez 20 rokov? Uskladnenie odberu PUK pre vlastné použitie je spojené s poplatkovou povinnosťou a to platbou za odber a poplatkom za uskladnenie, ktorý je hradený každý rok. Z aktuálneho cenníka spoločnosti Cord Blood Center Group vyplýva, že cena za odber sa pohybuje v rozmedzí od 1.400€ do 2.500€ v závislosti od typu odberu, a výška pravidelného ročného poplatku za uskladnenie je v stanovená od približne 88€ do 197€.[10]

V nadväznosti na túto skutočnosť, EGE uvádza, že okrem nízkej pravdepodobnosti využitia PUK pre vlastnú budúcu potrebu je potrebné upozorniť na to, že do dnešného dňa nebolo preukázané, že dané bunky odobrané na transplantáciu môžu byť uskladnené po dobu dlhšiu než 15 rokov. Paradoxne, bežnou praxou je, že autológna PUK je uskladňovaná po oveľa dlhšiu dobu. Na základe uvedeného možno tvrdiť, že použitie autológnej PUK v budúcnosti je vysoko hypotetické. Vo vzťahu k predmetným tvrdeniam je legitímnosť komerčných krvných bánk ponúkajúca autológne odbery a uskladnenie PUK spochybnená, nakoľko ponúkajú službu, ktorá nemá reálne využitie v prípade terapeutických možností.[11]

Prečo sú teda matky pri pôrode motivované na autológne odbery PUK a ich následnú poplatkovú povinnosť, pokiaľ spôsobilosť takýchto odberov byť v budúcnosti použité na liečbu vlastného dieťaťa je zanedbateľná? V tejto súvislosti EGE uvádza, že ak sú komerčné banky pupočníkovej krvi povolené, spotrebitelia, ktorí ich chcú využívať, by mali mať k dispozícii

---

[8] ČESKÁ HEMATOLOGICKÁ SPOLEČNOST ČLS JEP.: *Stanovisko České hematologické společnosti ČLS JEP k problematice využití autologního štěpu pupečníkové krve* [online]. September 2021 [cit. 2025-04-10]. Dostupné z: https://www.hematology.cz/wp-content/uploads/2021/09/stanovisko_chs_k_autocb.pdf

[9] SLOVENSKÁ HEMATOLOGICKÁ SPOLOČNOSŤ.: *Odporúčania pre odber, spracovanie a využitie pupočníkovej krvi* [online]. Október 2024 [cit. 2025-04-10]. Dostupné z: https://www.skhematology.sk/wp-content/uploads/2024/10/Pupocnikova-krv-odporucanie.pdf

[10] CORD BLOOD CENTER.: *Cenník služieb* [online]. 1. januára 2025 [cit. 2025-04-10]. Dostupné z: https://www.cordbloodcenter.sk/sluzby-a-ceny/cennik-sluzieb/

[11] EUROPEAN COMMISSION.: *The European Group on Ethics makes public its Opinion on the ethical aspects of umbilical cord blood banking* [online]. 18. marca 2004 [cit. 2025-04-10]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_04_364

jasné a presné informácie. Mali by mať vedomosť o tom, že pravdepodobnosť použitia uskladnenej vzorky na liečbu vlastného dieťaťa je v súčasnosti veľmi nízka, budúce terapeutické využitie je zatiaľ len hypotetické a neexistujú dôkazy, že súčasný výskum povedie k konkrétnemu terapeutickému využitiu vlastných buniek pupočníkovej krvi.

Vzhľadom na uvedené skutočnosti je nevyhnutné, aby informácie o autológnom uchovávaní pupočníkovej krvi boli jednoznačné a zdôrazňovali, že v súčasnosti má táto služba len obmedzenú hodnotu z vedeckého hľadiska. Tieto informácie by mali byť jasne komunikované vo všetkých médiách, vrátane internetu, a mali by byť uvedené vo všetkých zmluvách medzi komerčnými bankami a ich klientmi.[12] Dotknuté osoby nemôžu byť zavádzané doposiaľ neoverenými informáciami o potenciálnom použití autológnej PUK v budúcnosti pre liečbu chorôb alebo regeneráciu tkanív samotného dieťaťa. Poskytované informácie musia spĺňať podmienku poctivosti a pravdivosti voči verejnosti/ subjektom, ktorým sú určené.[13] Na problematiku propagácie informácií uvedenými spoločnosťami upozorňuje aj SHaTS. V kontexte marketingu spoplatneného odberu a skladovania kmeňových krvotvorných buniek z pupočníkovej krvi na potenciálne autológne využitie v budúcnosti vznikla naliehavá potreba eliminovať zavádzajúcu reklamu, ktorá môže dezinformovať verejnosť, najmä cieľovú skupinu budúcich matiek.

Etická komisia Ministerstva zdravotníctva SR odporúča, aby Ministerstvo zdravotníctva SR venovalo zvýšenú pozornosť právnej regulácii a etickým aspektom marketingových aktivít komerčných subjektov, ktoré sa zameriavajú na nábor darcov, ako aj na získavanie objednávateľov a klientov spoplatnených služieb súvisiacich s odberom, skladovaním a autológnym využitím kmeňových krvotvorných buniek z PUK.[14] Informovanie verejnosti o možnostiach autológneho využitia kmeňových buniek z PUK musí byť založené na údajoch získaných v rámci princípov medicíny založenej na dôkazoch a na publikovaných stanoviskách relevantných odborných spoločností, ako je napríklad Hematologická a transfuziologická spoločnosť Slovenskej lekárskej spoločnosti.[15]

Aký je však faktický stav? Na webovej stránke spoločnosti Cord Blood Center, ani Slovenského registra placentárnych krvotvorných buniek sa tieto informácie nenachádzajú. V nadväznosti na uvedené je zjavné, že poskytovanie zdravotnej starostlivosti, či informovanie

---

[12] EUROPEAN COMMISSION.: *The European Group on Ethics makes public its Opinion on the ethical aspects of umbilical cord blood banking* [online]. 18. marca 2004 [cit. 2025-04-10]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_04_364

[13] ETICKÁ KOMISIA MINISTERSTVA ZDRAVOTNÍCTVA SLOVENSKEJ REPUBLIKY.: Darcovstvo, skladovanie a využitie kmeňových krvotvorných buniek z pupočníkovej krvi – III. stanovisko Etickej komisie vo veci. Uznesenie č. 39/45 [online]. 09. Januára 2013 [cit. 2025-04-10]. Dostupné z: https://www.health.gov.sk/Clanok?eticka-komisia-uznesenie-39-45

[14] ETICKÁ KOMISIA MINISTERSTVA ZDRAVOTNÍCTVA SLOVENSKEJ REPUBLIKY.: *Darcovstvo, skladovanie a využitie kmeňových krvotvorných buniek z pupočníkovej krvi – stanovisko* [online]. 16. októbra 2008 [cit. 2025-04-10]. Dostupné z: https://www.health.gov.sk/Clanok?darcovstvo-skladovanie-a-vyuzitie-kmenovych-krvotvornych-buniek-z-pupocnikovej-krvi-stanovisko

[15] ETICKÁ KOMISIA MINISTERSTVA ZDRAVOTNÍCTVA SLOVENSKEJ REPUBLIKY: *Darcovstvo, skladovanie a využitie kmeňových krvotvorných buniek z pupočníkovej krvi – stanovisko* [online]. 29. novembra 2011 [cit. 2025-04-10]. Dostupné z: https://www.health.gov.sk/Clanok?eticka-komisia-uznesenie-32-39

rodičiek o autológnych odberoch PUK nie je v súlade s uplatňovaním medicíny založenej na dôkazoch, pravdivosti poskytovaných informácií, pravdivej reklame a odporúčaní erudovaných nadnárodných inštitúcií rešpektujúcich najaktuálnejšie medicínske poznatky.

2. Zriadenie verejného registra pre alogénne použitie

Je potrebné zdôrazniť, že na Slovensku sú všetky odbery PUK, vrátane súrodeneckých aj darcovských zaisťované Slovenským registrom placentárnych krvotvorných buniek.[16] Uvedený register pôsobí verejne a nekomerčne, v skutočnosti však patrí pod súkromnú spoločnosť Cord Blood Center Group, ktorá má v tejto oblasti od začiatku na Slovensku monopol.[17] Pre komparáciu, v Českej republike darcovské odbery vykonávala Banka pupečníkové krve ČR, ktorá sa však rozhodla ukončiť ďalšie odbery PUK, a to vzhľadom na rozvoj ďalších spôsobov liečby transplantácie krvotvornými bunkami.[18]

"Od členských štátov sa naliehavo požaduje, aby prijali opatrenia na podporu výraznej zaangažovanosti verejného a neziskového sektoru na zabezpečovaní služieb použitia tkanív a buniek a na s nimi súvisiaci výskum a vývoj"[19]

Typickou praxou v rámci EÚ je, že odbery PUK na autológne využitie vykonávajú súkromné kliniky, s ktorými je spájaná aj poplatková povinnosť za uskladnenie a konzervovanie odobranej PUK. Odbery na darcovské účely však spadajú do kompetencie verejných zdravotníckych inštitúcií, s dôrazom na nekomerčnosť tejto banky a jej spolufinancovanie z verejných zdrojov.[20] Na území SR je však faktický stav iný. Samotná EtK MZ SR vypracovala tri nosné stanoviská, v ktorých tému darcovstva, skladovania a využitia kmeňových krvotvorných buniek z pupočníkovej krvi opakovane analyzovala z právneho, etického a vecného hľadiska a predložila tieto výstupy ako návrh na ďalšie riešenie ministrovi zdravotníctva SR. Medzi jedny z fundamentálnych požiadaviek patrí, potreba zriadenia nekomerčnej celonárodnej biobanky pupočníkovej krvi pre alogénne použitie PUK, *"založenej na neziskových princípoch a aspoň čiastočne financovanej z prostriedkov verejného zdravotného poistenia alebo štátneho rozpočtu tak, aby mohla byť dostupná a slúžiť čo najširšej verejnosti.."* V závere posledného stanoviska však konštatuje, že k posunu v komplexnom riešení predmetnej

---

[16] NÁRODNÁ TRANSPLANTAČNÁ ORGANIZÁCIA.: *Tkanivové zariadenia* [online]. [cit. 2025-04-10]. Dostupné z: https://www.nto.sk/tkanivove-zariadenia/

[17] CORD BLOOD CENTER.: *O nás* [online]. [cit. 2025-04-10]. Dostupné z: https://www.cordbloodcenter.sk/kontakt/o-nas/
SLOVENSKÝ REGISTER PLACENTÁRNYCH KRVOTVORNÝCH BUNIEK.: *O nás* [online]. [cit. 2025-04-10]. Dostupné z: https://eurocord.sk/o-nas/:contentReference[oaicite:1]{index=1}

[18] Banka pupečníkovej krvi ČR.: *O nás* [online] [cit. 2025-04-13]. Dostupné z: http://www.bpk.cz/

[19] Directive 2004/23/EC of the European Parliament and of the Council of 31 March 2004 on setting standards of quality and safety for the donation, procurement, testing, processing, preservation, storage and distribution of human tissues and cells. Dostupné na: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02004L0023-20090807

[20] MARCINKOVÁ, V.: *Pupočníková krv slovenských novorodencov má „cenovku" 44 tisíc eur v privátnej holandskej klinike*. In: *Denník N* [online]. 14. októbra 2024 [cit. 2025-04-10]. Dostupné z: https://dennikn.sk/blog/4248751/pupocnikova-krv-slovenskych-novorodencov-ma-cenovku-44-tisic-eur-v-privatnej-holandskej-klinike/

problematiky zo strany štátu nedošlo.[21] Absenciu legislatívnych podmienok na vytvorenie verejného registra pupočníkovej krvi pre alogénne použitie a nápravu tohto stavu vyžaduje aj Slovenská hematologická a transfuziologická spoločnosť vo svojom Stanovisku k problematike využitia autológneho štepu pupočníkovej krvi zo dňa 16.10.2024.[22]

Prieskum Výboru pre ľudské práva a národnostné menšiny v NTO dospel k niekoľkým podstatným zisteniam, medzi ktoré patrí najmä konflikt záujmov súvisiaci s bývalým riaditeľom NTO. Konflikt záujmov spočíval v skutočnosti, že predchádzajúci riaditeľ NTO bol zároveň členom správnej rady Eurocordu, teda členom správnej rady spoločnosti, vo vzťahu ku ktorej NTO vykonávala a stále vykonáva kontrolnú funkciu. Po tom, čo boli tieto zistenia preukázané, bol riaditeľ NTO odvolaný ministrom zdravotníctva, ktorý uznal evidentné pochybenie pri výkone jeho funkcie a plnení tým odpovedajúcich povinností. Tento aspekt možno zjednodušene interpretovať tak, že bývalý riaditeľ NTO schvaľoval požiadavky predložené organizáciou, ktorej bol súčasťou.[23] Výkonom dozoru MZ SR ako orgánom dozoru sa zistilo, že v kontrolovanom období rokov 2022 až 2024 (stav k 31.10.2024) NTO odsúhlasila všetky predložené žiadosti SRPKB na vývoz pupočníkovej krvi na alogénne použitie na Cyprus a do Holandska.[24]

Dozorom ukončeným 16.01.2025 sa ďalej zistilo, že *"združenie SRPKB ako poskytovateľ zdravotnej starostlivosti tým, že v roku 2022 v šiestich žiadostiach SRPKB o súhlas neoznačovalo ľudské tkanivá a bunky jednotným európskym kódom, nepostupovalo § 24 ods. 1 zákona č. 317/2016 Z. z."*. V zmysle ustanovení transplantačného zákona, ľudské tkanivá a bunky určené na distribúciu na humánne použitie sa majú označovať tzv. jednotným európskym kódom. Vzhľadom na uvedené, združenie SRPKB ako poskytovateľ zdravotnej starostlivosti nepostupovalo v súlade s transplantačným zákonom. Následne, po týchto zisteniach, bol vývoz PUK do zahraničia zo strany MZ SR pozastavený. V súčasnosti je v tkanivovom zariadení vykonávaný ďalší dozor, ktorý k dnešnému dňu ukončený nie je.

Výbor NR SR pre ľudské práva a národnostné menšiny po vykonaní kontroly v NTO prijal nasledovné závery a odporúčania: Povoľovať vývoz darcovských jednotiek tkanív a buniek len v súlade so zákonom a to najmä s ohľadom na povinnosť jednotného európskeho označenia, ktoré musí byť dodržiavané už tkanivovým zariadením a zároveň cieľom vývozu, ktorý nesmie

---

[21] ETICKÁ KOMISIA MINISTERSTVA ZDRAVOTNÍCTVA SLOVENSKEJ REPUBLIKY.: *Darcovstvo, skladovanie a využitie kmeňových krvotvorných buniek z pupočníkovej krvi – III. stanovisko Etickej komisie vo veci*. Uznesenie č. 39/45 [online]. 09. januára 2013 [cit. 2025-04-13]. Dostupné z: https://www.health.gov.sk/Clanok?eticka-komisia-uznesenie-39-45

[22] SLOVENSKÁ HEMATOLOGICKÁ A TRANSFUZIOLÓGICKÁ SPOLOČNOSŤ.: *Odporúčania pre odber, spracovanie a využitie pupočníkovej krvi* [online]. Bratislava: SHaTS, 16. októbra 2024 [cit. 2025-04-10]. Dostupné z: https://www.skhematology.sk/wp-content/uploads/2024/10/Pupocnikova-krv-odporucanie.pdf

[23] VÝBOR NR SR PRE ĽUDSKÉ PRÁVA A NÁRODNOSTNÉ MENŠINY.: *Zápisnica z 27. schôdze Výboru NR SR pre ľudské práva a národnostné menšiny* [online]. 11. februára 2025 [cit. 2025-04-10]. Dostupné z: https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=453456

[24] MINISTERSTVO ZDRAVOTNÍCTVA SLOVENSKEJ REPUBLIKY.: ″ Výsledok dozoru v občianskom združení Slovenský register placentárnych krvotvorných buniek, so sídlom Dúbravská cesta 9, 841 04 Bratislava ″. Interný dokument poskytnutý na základe infožiadosti. Bratislava: MZ SR, 16. januára 2025 [cit. 2025-04-10]. Nepublikovaný materiál.

byť iný než transplantácia, proaktívne skúmať proklamovaný účel naloženia s darcovskými bunkami a tkanivami žiadateľom, v prípade dôvodných obáv z neoprávneného nakladania s týmito darcovskými jednotkami nevyhovieť žiadosti o vývoz, nevyhovieť žiadosti o vývoz darcovskej jednotky pupočníkovej krvi ani v prípade, že nie je registrovaná v celosvetovom registri (WMDA), či proaktívne upozorniť MZ SR na podozrivé praktiky tkanivových zariadení alebo transplantačných centier súvisiacimi s darcovskými procesmi ak takéto podozrenie vyplynie.

Výbor zároveň apeluje na to, aby sa do Žiadosti o vývoz tkaniva alebo bunky mimo územia Slovenskej republiky doplnil názov tlačiva slovami „s cieľom transplantácie“, ďalej povinnosť uviesť zahraničného žiadateľa priamo v tlačive, a to vo formáte názvu, adresy a kontaktnej osoby zdravotníckeho zariadenia, pod ktoré patrí transplantačné centrum zabezpečujúce transplantáciu konkrétnej darcovskej jednotky, ale aj označenie tkaniva alebo bunky, ktoré majú byť vyvezené mimo územia Slovenskej republiky v žiadosti explicitne nahradiť slovami „jednotný európsky kód tkaniva alebo bunky, ktoré majú byť vyvezené mimo územia Slovenskej republiky“, nakoľko tieto informácie dotknuté tlačivo dodnes neobsahuje.[25]

Z uvedených zistení vyplýva, že aktuálny systém darcovstva a spracovania PUK v podmienkach SR nie je v súlade s odporúčaniami EÚ, ktoré v tejto oblasti uprednostňujú verejný a neziskový sektor. Identifikované nedostatky v procese vývozu darcovských jednotiek a porušenie transplantačného zákona naznačujú potrebu systémových zmien a prísnejšej legislatívnej regulácie. Bez zásahu štátu hrozí, že tento stav bude pretrvávať na úkor samotnej podstaty a vulnerability darcovsta.

2.1 Porušenie zákazu využívať ľudské telo a jeho častí na dosiahnutie zisku?

Zákaz využívať ľudské telo a jeho častí na dosiahnutie zisku je obsiahnutý nie len v Charte ZP EÚ, ale aj v čl. 21 Dohovoru Rady EÚ o ľudských právach a biomedicíne (ďalej ako “Dohovor”). Toto ustanovenie, vychádzajúce zo zásady ľudskej dôstojnosti, znamená, že orgány a tkanivá, ako napríklad krv, by nemali byť predmetom kúpy alebo predaja ani zdrojom finančného zisku pre darcu či tretiu stranu. Táto zásada vychádza z všeobecne uznávaného eticko-právneho ponímania, podľa ktorého by sa ľudské orgány a tkanivá mali vnímať ako „dary“, a nie ako bežný tovar.[26] Rovnako Súdny dvor potvrdzuje, že základné právo na nedotknuteľnosť osoby je súčasťou práva Únie a v oblasti medicíny a biológie zahŕňa nevyhnutnosť slobodného a informovaného súhlasu zo strany darcu aj príjemcu.[27]

Ako teda súvisí darovanie PUK za účelom pomoci iným s využívaním ľudského tela a jeho častí na dosiahnutie zisku? V októbri 2024 došlo k zisteniam, že darovanú PUK zo

[25] VÝBOR NR SR PRE ĽUDSKÉ PRÁVA A NÁRODNOSTNÉ MENŠINY.: Odpoveď na otázky zaslané e-mailom. E-mail osobne poskytnutý autorovi. 11. marca 2025.
[26] ANDORNO, R.: *The Oviedo Convention: A European Legal Framework at the Intersection of Human Rights and Health Law*. In: *Journal of International Biotechnology Law* [online]. 2005, roč. 2, č. 4, s. 133–143 [cit. 2025-04-10]. Dostupné z: https://doi.org/10.1515/jibl.2005.2.4.133
[27] AGENTÚRA EURÓPSKEJ ÚNIE PRE ZÁKLADNÉ PRÁVA (FRA).: *Článok 3 – Právo na nedotknuteľnosť osoby: Vysvetlenia* [online]. [cit. 2025-04-10]. Dostupné z: https://fra.europa.eu/sk/eu-charter/article/3-pravo-na-nedotknutelnost-osoby#explanations

Slovenska využíva súkromná holandská klinika CBC Health AG na "experimentálnu terapiu", ktorá je dostupná odplatne, a to jedna za 44 tisíc eur.[28] Slovenská darcovská banka PUK, teda SRPKB nikde neuvádza oficiálnu spoluprácu s touto klinikou ani neprezentuje skutočnosť, že zabezpečuje jej zásobovanie. Na druhej strane, súkromnú holandská klinika sa touto skutočnosťou netají a otvorene hovorí o tom, že PUK, ktorú využíva, pochádza z darcovskej banky zo Slovenskej republiky.[29]

Samotná predsedníčka Výboru zhodnotila, že presviedčanie žien na darovanie PUK, ktorá následne putuje do cudzej krajiny za účelom jej použitia na terapie, ktoré si hradia samoplatcovia, je účelovým biznisom.[30] Rovnako alarmujúca je skutočnosť, že pri absolvovaní experimentálnej terapie na spomenutej klinike záujemca podpisuje súhlas, ktorého súčasťou je informácia, že predmetná experimentálna terapia nie je schválená Európskou liekovou agentúrou, a že nie je medicínsky podložená výskumami potvrdzujúcimi jej účinnosť.[31]

Marcinková uvádza, že podľa jej názoru k porušeniu práva na nedotknuteľnosť osoby došlo.[32] Je však dôležité zdôrazniť, že hoci sú zistené skutočnosti závažné, posúdenie, či naozaj došlo k porušeniu čl. 3 Charty ZP EÚ či iných predpisov medzinárodného práva, prináleží len súdu. Rovnako je potrebné počkať na výsledky prebiehajúcej kontroly v SRPKB, ktorej výsledky opäť viac objasnia danú problematiku.

Záver

Na základe vykonaných zistení možno konštatovať, že aktuálny systém darcovstva a spracovania pupočníkovej krvi v Slovenskej republike vykazuje viaceré nedostatky, ktoré sú v rozpore s odporúčaniami Európskej únie a platnými medicínskymi poznatkami. Absencia transparentných informácií na oficiálnych webových stránkach relevantných inštitúcií, ako aj spôsob informovania rodičiek o autológnych odberoch, vyvolávajú pochybnosti o súlade s princípmi medicíny založenej na dôkazoch, pravdivej reklamy a etických štandardov. Identifikované nezrovnalosti v procese vývozu darcovských jednotiek a zjavné porušenie transplantačného zákona naznačujú potrebu systémových zmien a prísnejšej legislatívnej regulácie. Hoci sú zistené skutočnosti závažné a vyvolávajú podozrenia o možnom porušení práva na nedotknuteľnosť osoby, konečné právne posúdenie tejto otázky prináleží výlučne súdu.

---

[28] CBC HEALTH.: *Stroke Treatment Process* [online]. [cit. 2025-04-10]. Dostupné z: https://cbchealth.de/en/stroke-treatment/treatment-process/

[29] MARCINKOVÁ, V.: *Pupočníková krv slovenských novorodencov má „cenovku" 44 tisíc eur v privátnej holandskej klinike*. In: *Denník N* [online]. 14. októbra 2024 [cit. 2025-04-10]. Dostupné z: https://dennikn.sk/blog/4248751/pupocnikova-krv-slovenskych-novorodencov-ma-cenovku-44-tisic-eur-v-privatnej-holandskej-klinike/

[30] VÝBOR NR SR PRE ĽUDSKÉ PRÁVA A NÁRODNOSTNÉ MENŠINY.: *Zápisnica z 27. schôdze Výboru NR SR pre ľudské práva a národnostné menšiny* [online]. 11. februára 2025 [cit. 2025-04-10]. Dostupné z: https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=453456

[31] MARCINKOVÁ, V.: *Pupočníková krv slovenských novorodencov má „cenovku" 44 tisíc eur v privátnej holandskej klinike*. In: *Denník N* [online]. 14. októbra 2024 [cit. 2025-04-10]. Dostupné z: https://dennikn.sk/blog/4248751/pupocnikova-krv-slovenskych-novorodencov-ma-cenovku-44-tisic-eur-v-privatnej-holandskej-klinike/

[32] MARCINKOVÁ V.: Odpoveď na otázky zaslané e-mailom. E-mail osobne poskytnutý autorovi. 11. marca 2025.

Rovnako je nutné počkať na výsledky ďalších prebiehajúcich kontrol a legislatívnej iniciatívy zo strany MZ SR. Pozitívnou skutočnosťou je, že MZ SR potvrdilo prípravu legislatívnych zmien, a to v kooperácií s Ministerstvom zdravotnictví Českej republiky. Kladnou je aj reakcia niektorých zdravotníckych zariadení, ktoré nateraz obmedzili alebo úplne zrušili vykonávanie odberov PUK – ide napríklad o Fakultnú nemocnicu v Trenčíne. Ak však nedôjde k adekvátnym zásahom a kontroly zo strany štátu, existuje reálne riziko, že tento stav bude naďalej pretrvávať, čím sa oslabí samotná podstata a dôveryhodnosť darcovského systému. Jedným z najdôležitejších aspektov tejto problematiky je práve nutnosť vytvorenie verejného darcovského registra, na ktorého absenciu bolo upozorňované najmenej od roku 2008 EtK MZ SR, a to najmä v súvislosti s neziskovosťou a dostupnosťou tohto registra pre čo najširšiu verejnosť.

Výsledky tohto prieskumu do budúcnosti môžu pomôcť tehotným ženám, či rodičom pri rozhodovaní o darovaní alebo uskladnení PUK pre vlastné použitie spôsobom, že sa nestanú obeťou zavádzajúcich praktík, s dôrazom na plnú informovanosť o jej využití a možných etických, či právnych otázkach.

Na základe uvedených skutočností nie je možné jednoznačne zodpovedať otázku, či vykonávaním odberov v podmienkach SR dochádza k porušeniu čl. 3 Charty základných práv EÚ. Je však možné skonštatovať, že podozrenie na toto porušenie je vzhľadom na závery tohto výskumu skutočne dôvodné a vzhľadom na fragilitu zúčastnených subjektov- tehotnej ženy a dieťaťa, či silno ľudsko-právny rozmer tejto témy, je potrebné sa ňou ďalej zaoberať a prijať žiadúce opatrenia, ktoré boli po značne dlhý čas ignorované.

V tomto kontexte je dôležité vyzdvihnúť hodnoty, na ktorých základe stojí podľa EGE odber, spracovanie, skladovanie a distribúciu transplantovateľných ľudských tkanív, a to: telesná integrita, rešpektovanie súkromia a dôvernosti údajov, podpora solidarity, spravodlivý prístup k zdravotnej starostlivosti a informáciám a súhlas darcu.

Zoznam bibliografických odkazov

Články

1. ANDORNO, R. The Oviedo Convention.: A European Legal Framework at the Intersection of Human Rights and Health Law. In: *Journal of International Biotechnology Law* [online]. 2005, roč. 2, č. 4, s. 133–143 [cit. 2025-04-10]. Dostupné z: https://doi.org/10.1515/jibl.2005.2.4.133
2. BALLEN, Karen K., Eliane GLUCKMAN a Hal E. BROXMEYER.: *Umbilical cord blood transplantation: the first 25 years and beyond* [online]. In *Blood*, 2013, vol. 122, no. 4, [cit. 2025-04-10], s. 491–498. Dostupné z: https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC3952633/
3. MELICHAR, L.: *Andrejko vyhral boj nad nádorom mozgu* [online]. In *Cord Blood Center*, 5. september 2004 [cit. 2025-04-10]. Dostupné z: https://www.cordbloodcenter.sk/andrejko-vyhral-boj-nadorom-mozgu/
4. MARCINKOVÁ, V.: Pupočníková krv slovenských novorodencov má „cenovku“ 44 tisíc eur v privátnej holandskej klinike. In: *Denník N* [online]. 14. októbra 2024 [cit. 2025-

04-10]. Dostupné z: https://dennikn.sk/blog/4248751/pupocnikova-krv-slovenskych-novorodencov-ma-cenovku-44-tisic-eur-v-privatnej-holandskej-klinike/
5. SACKETT, D. L. et al.: *Evidence based medicine: what it is and what it isn't*. In: *BMJ* [online]. 13. januára 1996, roč. 312, č. 7023, s. 71–72 [cit. 2025-04-10]. Dostupné z: https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2349778/pdf/bmj00524-0009.pdf
6. STEVENSON, D. K. et al.: Stem cell research: the impact on medicine and society. In: *British Medical Journal* [online]. 1987, vol. 294, č. 6579, s. 999–1004 [cit. 2025-04-10]. Dostupné z: https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2349778/pdf/bmj00524-0009.pdf
7. TAYLOR, G. S. et al.: Banking on cord blood stem cells: A public health perspective. In: *Journal of Clinical Investigation* [online]. 2014, vol. 124, no. 4, s. 1441–1447 [cit. 2025-04-10]. Dostupné z: https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3952633/

Internetové zdroje

1. Banka pupečníkovej krvi ČR.: O nás [online]. [cit. 2025-04-10]. Dostupné z: http://www.bpk.cz/
2. CBC HEALTH.: Stroke Treatment Process [online]. [cit. 2025-04-10]. Dostupné z: https://cbchealth.de/en/stroke-treatment/treatment-process/
3. CORD BLOOD CENTER.: O nás [online]. [cit. 2025-04-10]. Dostupné z: https://www.cordbloodcenter.sk/kontakt/o-nas/
4. CORD BLOOD CENTER.: Cenník služieb [online]. [cit. 2025-04-10]. Dostupné z: https://www.cordbloodcenter.sk/sluzby-a-ceny/cennik-sluzieb/
5. NÁRODNÁ TRANSPLANTAČNÁ ORGANIZÁCIA.: Tkanivové zariadenia [online]. [cit. 2025-04-10]. Dostupné z: https://www.nto.sk/tkanivove-zariadenia/
6. SLOVENSKÝ REGISTER PLACENTÁRNYCH KRVOTVORNÝCH BUNIEK.: O nás [online]. [cit. 2025-04-10]. Dostupné z: https://eurocord.sk/o-nas/

Právne predpisy

1. AGENTÚRA EURÓPSKEJ ÚNIE PRE ZÁKLADNÉ PRÁVA (FRA).: Článok 3 – Právo na nedotknuteľnosť osoby: Vysvetlenia [online]. [cit. 2025-04-10]. Dostupné z: https://fra.europa.eu/sk/eu-charter/article/3-pravo-na-nedotknutelnost-osoby#explanations
2. ETICKÁ KOMISIA MINISTERSTVA ZDRAVOTNÍCTVA SLOVENSKEJ REPUBLIKY.: *Darcovstvo, skladovanie a využitie kmeňových krvotvorných buniek z pupočníkovej krvi – stanovisko* [online]. 16. októbra 2008 [cit. 2025-04-10]. Dostupné z: https://www.health.gov.sk/Clanok?darcovstvo-skladovanie-a-vyuzitie-kmenovych-krvotvornych-buniek-z-pupocnikovej-krvi-stanovisko
3. ETICKÁ KOMISIA MINISTERSTVA ZDRAVOTNÍCTVA SLOVENSKEJ REPUBLIKY: *Darcovstvo, skladovanie a využitie kmeňových krvotvorných buniek z*

pupočníkovej krvi – stanovisko [online]. 29. novembra 2011 [cit. 2025-04-10]. Dostupné z: https://www.health.gov.sk/Clanok?eticka-komisia-uznesenie-32-39

4. ETICKÁ KOMISIA MINISTERSTVA ZDRAVOTNÍCTVA SLOVENSKEJ REPUBLIKY.: Darcovstvo, skladovanie a využitie kmeňových krvotvorných buniek z pupočníkovej krvi – III. stanovisko Etickej komisie vo veci. Uznesenie č. 39/45 [online]. 09. Januára 2013 [cit. 2025-04-10]. Dostupné z: https://www.health.gov.sk/Clanok?eticka-komisia-uznesenie-39-45
5. EUROPEAN COMMISSION.: *The European Group on Ethics makes public its Opinion on the ethical aspects of umbilical cord blood banking* [online]. 18. marca 2004 [cit. 2025-04-10]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_04_364
6. Directive 2004/23/EC of the European Parliament and of the Council of 31 March 2004 on setting standards of quality and safety for the donation, procurement, testing, processing, preservation, storage and distribution of human tissues and cells [online]. Dostupné na: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02004L0023-20090807
7. HEMATOLOGICKÁ SPOLEČNOST ČLS JEP.: Stanovisko k autológnímu odběru a skladování krve z pupečníku [online]. 14. septembra 2021 [cit. 2025-04-10]. Dostupné z: https://www.hematology.cz/wp-content/uploads/2021/09/stanovisko_chs_k_autocb.pdf
8. SLOVENSKÁ HEMATOLOGICKÁ A TRANSFUZIOLÓGICKÁ SPOLOČNOSŤ.: Odporúčania pre odber, spracovanie a využitie pupočníkovej krvi [online]. Bratislava: SHaTS, 16. októbra 2024 [cit. 2025-04-10]. Dostupné z: https://www.skhematology.sk/wp-content/uploads/2024/10/Pupocnikova-krv-odporucanie.pdf
9. VÝBOR NR SR PRE ĽUDSKÉ PRÁVA A NÁRODNOSTNÉ MENŠINY.: *Zápisnica z 27. schôdze Výboru NR SR pre ľudské práva a národnostné menšiny* [online]. 11. februára 2025 [cit. 2025-04-10]. Dostupné z: https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=453456

SEKCIA TRESTNÉHO PRÁVA

Ahmad Azzam[1]

RIBA AND THE RULE OF LAW: BALANCING INTERNATIONAL ARBITRATION IN SAUDI ARABIA AND THE UNITED ARAB EMIRATES WITH ISLAMIC PROHIBITIONS.

Abstract

This article examines the legal status and practical implications of awarding interest (Riba) under Sharia law, with a focus on its role in international commercial arbitration involving Islamic jurisdictions such as Saudi Arabia and the United Arab Emirates. While interest is widely accepted in most legal systems, its prohibition under Islamic jurisprudence creates complex legal challenges, especially in arbitration enforcement. The article explores the historical and jurisprudential foundations of Riba, differentiating between Riba al-Fadl and Riba al-Nasiah, and investigates the divergent interpretations among Islamic legal schools due to differences in the effective cause ('il'lah) and analogical reasoning (Qiyas). It further analyzes statutory frameworks and judicial practices in Saudi and UAE law, highlighting tensions between Sharia principles and civil legal systems. The study concludes that reconciling these legal conflicts is essential for the enforceability of arbitral awards and legal certainty in cross-border commercial transactions.

Keywords: *Riba, Sharia law, interest, arbitration, Islamic jurisprudence*

Introduction

In most modern legal systems, the awarding of interest is a recognized and institutionalized practice, essential for compensating creditors and maintaining commercial balance. However, this fundamental principle stands in marked contrast with the Islamic legal tradition, wherein the concept of *Riba*—commonly translated as usury or interest—is unequivocally prohibited. Rooted in the Qur'an and Sunnah, the prohibition of *Riba* is not merely a doctrinal stance but a legal and ethical imperative, shaping the financial and contractual dealings within Islamic jurisdictions.

This divergence between Sharia law and positive legal systems has given rise to considerable tensions, particularly in the domain of **international commercial arbitration**. When arbitral proceedings involve jurisdictions such as Saudi Arabia or the United Arab Emirates—where Sharia law is constitutionally or legislatively entrenched—the issue of interest becomes a point of legal friction. Questions surrounding the enforceability of interest-bearing contracts, the recognition of arbitral awards, and the primacy of public policy emerge as central concerns. These issues are further compounded by interpretive differences among Islamic schools of jurisprudence and the complex interaction between traditional Sharia principles and modern commercial realities.This article seeks to unpack these multifaceted legal tensions by examining the historical evolution, definitions, and classifications of interest and *Riba* across

[1] Ahmad Azzam. Doktorand, University of Vilnius.

different legal traditions. It begins by exploring the conceptual conflicts between interest and usury in Western and Islamic jurisprudence. It then delves into the nature of *Riba*, its classifications (*Riba al-Fadl* and *Riba al-Nasiah*), and the differing interpretations within Islamic legal schools. The article further analyzes the laws and practices in Islamic jurisdictions, with particular focus on Saudi Arabia and the UAE, highlighting their statutory frameworks, judicial approaches, and the role of Sharia as a public policy barrier under the New York Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards (1958).Ultimately, this study aims to provide a clearer understanding of the complex relationship between interest, Sharia law, and international arbitration, contributing to the broader discourse on legal pluralism, enforceability of awards, and harmonization of commercial standards in cross-border disputes.

Chapter one : Interest and Usury: Definitions and Divergence in Legal Thought

1.1 Conflicts in the definition of interest and usury

Despite the large number of attempts to give a clear definition of interest and usury, the difference between these terms cannot be distinguished.[2] In Latin the word of *usura* (use) means gain of anything by contract whether money or any other thing above the capital for the use of this money.[3] Hence, usury was the money paid for the use of borrowed money.[4] In old English law, usury meant 'interest of money; increase for the loan of money; a reward for the use of money'.[5] Usury was unlawful 'where more is asked than is given',[6] and 'letting money out at interest, or upon usury, was against the Common Law'.[7]

The theory of interest in the Middle Ages slowly developed and the Latin word *intereo* 'to be lost' developed into the modern term 'interest'. Interest was not for profit but for loss.[8] It was considered as compensation due to the loss which the creditor had incurred through lending.[9] This concept came from Roman law, which gave more consideration to the lender as an injured party rather than the borrower, and the compensation was considered to be damages within a broad conception, including profit that might have made by the lender.[10]

---

[2] Mews and Abraham 1; Sidney Homer and Richard Sylla, *A History of Interest Rates* (Wiley 2011) 71.
[3] See Thomas Edlyne Tomlins, *The Law-Dictionary: Explaining the Rise, Progress and Present State of the British Law: Defining and Interpreting the Terms Or Words of Art, and Comrising Also Copious Information on the Subjects of Trade and Government* (Payne 1820); see also Homer and Sylla.
[4] Tomlins; Homer and Sylla.
[5] Henry Campbell Black, *A Law Dictionary Containing Definitions of the Terms and Phrases of American and English Jurisprudence, Ancient and Modern ...* (Lawbook Exchange 1995) 1192.
[6] Homer and Sylla 71.
[7] Tomlins.
[8] Homer and Sylla 71'Compensation for loans was not licit if it was a gain to the lender, but become licit if the compensation was not a net gain, but rather a reimbursement for loss or expense.'
[9] Homer and Sylla
[10] Homer and Sylla 71'It was often a compensation or penalty for delayed repayment of a loan. Such damages might arise (a) when guarantors of a loan were forced to borrow to make good and thus to pay usury; they could recapture the usury as damages; (b) when a loan was not repaid at the agreed time, and a penalty for delay might be charged, the latter case penalties sometimes ran to double the sum lent.' He gave an example for that

In modern law, usury means unlawful interest, compensation paid for the use of money borrowed beyond the legal interest rates, either directly or indirectly.[11] Brook observes that 'the term usury is widely taken to mean 'excessive interest' (which is never defined) or illegal interest'.[12] Thus, it is an unlawful contract to give and receive the sum with an exorbitant .

1.2 Interest under Sharia law

Interest is stated in the main sources, the *Quran* and *Sunna*. However, these sources need interpretation to be applied in modern trade. Since the beginning of Islam or pre-Islam until the current time, it has been difficult to agree on the meaning of *Riba* in *Sharia* law from religious perspective, consequently, it is the researcher's intention to address and clarify the issue of interest under *Sharia* as a legal system and a source of legislation in some countries. The concept of Riba In Arabic, the word Riba means extra, increased or additional interest,[13] which is similar to the English concept of usury. It does not mean a just increase but means multiplexed or greater interest. However, it is related not to the loan contract it is also related to debts and sale contract. This does not necessarily mean that any increase is prohibited, but the prohibition reflects the illegal interest under Sharia law according to the type of contract. This definition is derived from the Quran, Sunna and the Arabic language that are all unanimously accepted by Islamic scholars. Riba is expressly prohibited under Sharia law.[14]

Interest is stated in the main sources, the *Quran* and *Sunna*. However, these sources need interpretation to be applied in modern trade. Since the beginning of Islam or pre-Islam until the current time, it has been difficult to agree on the meaning of *Riba* in *Sharia* law from religious perspective, consequently, it is the researcher's intention to address and clarify the issue of interest under *Sharia* as a legal system and a source of legislation in some countries.

Chapter 2 : Riba in Islamic Jurisprudence: Classifications and Scholarly Disputes

2.1. Riba under Islamic schools

Islamic scholars under different schools disagreed over whether Riba is applied only to the six commodities, or it would extend to others which share the same effective causes. The Zahiri school refuses to extend the scope of practice on the prohibition of Riba to any sources other than those stated in the Quran and Hadith.[15] Thus, this school was opposed to analogical reasoning, and *Riba* was restricted to the commodities that were named in the *Hadith*.

---

[11] Black 1192; Tomlins

[12] The actual definition of the term is, as the Oxford English Dictionary specific; "the fact or practice of lending money at interest".' see Yaron Brook, 'The Morality of Moneylending: A Short History' (2007) 2 The Objective Standard 9

[13] See Baamir (n 24); Abdel-Rahman Yousri Ahmad, 'Riba, Its Economic Rationale and Implications' (*Institute of Islamic Banking and Insurance*) <http://www.islamic-banking.com/iarticles_8.aspx> accessed 8 September 2015; M Umer Chapra, 'The Nature of Riba in Islam' (2006) 2 The journal of Islamic economics and finance 7, 1; see also Kutty (n 25) 604.

[14] '...Devour not usury, doubled and multiplied; ...' See *Quran* 2;275,276&3;130; Some Hadiths citied in B Kettell, *Frequently Asked Questions in Islamic Finance* (Wiley 2010).

[15] Mohammad Omar Farooq, 'Riba, Interest and Six Hadiths: Do We Have a Definition or a Conundrum?' (2009) 13 Review of Islamic Economics 105, 127.

The four primary schools of Islamic jurisprudence brought the prohibition of *Riba* from the secondary sources, although some schools consult addition sources. As a result, there is no difference of opinion among these schools 'that analogically *Riba* [covers] other commodities not mentioned in the *Hadith*.'[16] However, 'If there is any difference it is in the analogy used to arrive at the conclusion that the 'addition' [*Riba*] is prohibited for all commodities wherever the analogy holds'. Thus, the schools differed in the effective causes for the prohibition of *Riba* as that; in the food, any eaten (*ma'taoum*) food shall be in the rule of *Riba*, and have the same provision of the six above; in the nonfood, such as money (*Althmnyah*) shall be in the rule of *Riba*, has the same provision of gold and silver.[17] Or any commodity that can be weighed with the exception of gold and silver, shall share in the provision of Riba.[18] They have not been able to agree on a single opinion because of the distinction between gold and silver on one hand, and the rest of the six varieties on other hand, therefore the effective causes for this prohibition were not identical. The four schools differ in the six commodities in both the value assigned to them and the way that they are traded, and in their relation with regard to *Riba* by using *Qiyas*. Of the six commodities mentioned in the *Hadith*, two (gold and silver) clearly illustrate commodity resources used at that time.

Chapter 3 : Legal Practice in Saudi Arabia and the UAE: Comparative Insights

3.1 Law and practice of interest in Islamic countries

The difference among different Islamic schools reflects directly in Islamic countries, either in terms of distinguishing between simple and compound interest in loans, or the distinction between interest and compensation. However, the effect differs in these countries for two reasons: first, the status of *Sharia* law in the Constitution, that is whether *Sharia* is the main source of legislation or just one source; and second, to what extent other laws influence these countries. The constitutional provisions in Islamic Arab countries may indicate that *Sharia* law is the only source of law, as in Saudi Arabia,[19] or the main source, as in Egypt,[20] and the UAE.[21] In UAE, the situation is unclear. Its law is strongly influenced by *Sharia* and by a mix of laws including Bahrain and Kuwaiti.[22] The commercial laws in these countries are the most affected by western laws, while *Sharia* embraces only specific areas such as family law and personal

---

[16] Chapra 16.

[17] According to the second opinion of Hanbali and the opinion of *Shafi* and *Maliki*, see Ibn Qudama, *Al-Mughni, in Arabic* (3rd edn, The House of Books World 1997) 139–140; Al-Imam Ibn Hajar Al-Haytami, *Tuhfat Al- Muhtaj Bi-Sharh AlMinhaj, in Arabic,* (Dar Al Kotob Al-Ilmiyyah 2011) 272–278; Al-*Shafi*'i 25; See also Farooq, '*Riba*, Interest and Six Hadiths: Do We Have a Definition or a Conundrum?' 127–130.

[18] According to the opinion of Hanafi, and the first and third opinions of Hanbali, however, the first opinion of Hanbali was mixed between first 'Althmnyah' with regards to gold and silver, and the second 'weight' with regards to other goods. Ibn Qudama 4/133–138; Al-Imam Ibn Hajar Al-Haytami 4/278; Ibn Alhmmam Hanafi, *Fath Al-Qadeer Fi Sharh Hedaya* (Dar Al Kotob Al-Ilmiyyah 2003) 5/274; see e.g. Farooq, '*Riba*, Interest and Six Hadiths: Do We Have a Definition or a Conundrum?' 127–130.

[19] Article 7 of The Basic Law Of Government 1991.

[20] Article 2 of 'Constitution of the Arab Republic of Egypt [Egypt] (2014).

[21] Article 7 of the UAE Constitution 2011.

[22] Baamir 218; Kutty (n 25) 595

status.[23] The most influential legal system in such countries is the Civil Law system, and its impact and connection are clear. Some countries that have adopted *Sharia* law such as Saudi Arabia reject following other legal systems.[24] As a result, in Saudi Arabia the law refers directly to Sharia law which covers both civil and commercial matters, and there are no civil codes but there is commercial regulations. However, in Saudi Arabian law there is no mention or prohibition of interest.[25] Thus it is unclear whether charging interest in loans, debts, and compensation is permitted or not. Further complications arise with interest-based loans and interest-based debt are prohibited under *Sharia.* To summarise, in all of Islamic countries, there are different interpretations of *Riba* and there is a conflict between the practices and the law of interest or constitution. To clarify this issue, the researcher will examine the law and practice of Saudi Arabia and UAE practice .

3.2 Saudi Arabia

Saudi Arbitration law refers to *Sharia* and dominates and limits the choice of law in three stages if Saudi Arabia is the seat of arbitration or Saudi law is the law governing the arbitration agreement. Under the Saudi Arbitration law, *Sharia* is applied in three places and takes precedent if *Sharia* is violated at any stage: in enforcement of the arbitral agreement, enforcement of the contract and in enforcement the arbitral award. In addition, *Sharia* is applied in all cases where the arbitral award is asked to be enforced in Saudi Arabia under the Enforcement Law.

Compared with the grounds for refusal of recognition and enforcement of awards listed in art V of the NYC, Saudi Arabia puts an extra requirement on the NYC 1958; the requirement for compatibility with *Sharia* law, and any decision should not be contrary to the principles of *Sharia* law or public policy although it did not specify these principles nor did it put a constitution based on *Sharia* law or specify its commercial law. This means that the decision to accept or refuse awards is based on the judge's interpretations and there are no set guidelines to follow. The judge leaves the option of choice of the law as he deems appropriate, and the judgements vary from judge to judge, where if the lack of case law and the laws or explicit and clear codes in regards with *Riba*, which the judgement or awards floating in a sea of differences. In cases where there is a conflict between *Sharia* Law and public policy then it is entirely possible that two separate judges may interpret the same case in two different ways – one in favour of *Sharia*' Law and the other in favour of public policy – and come to two

separate and different conclusions, with *Riba* cases oscillating between them. However, there is also a contradiction in terms of arbitral awards relating to *Riba.*

---

[23] Akaddaf 20–21.

[24] Baamir 218–220; Kutty (n 25) 595; Akaddaf 20.

[25] There is no mention in the Code of Commercial Courts of 1931 issued by Royal Decree No.32, or even the Banking Control Art issued by Royal Decree No. M/5 dated 22/02/1386 H. (1966), and its enforcement regulations do not use the word 'interest' in its text, either in banking codes, financial regulations, the Arbitration Art 2012 or the Enforcement Law 2013

Foreign awards arbitral awards are enforceable in Saudi Arabia, but there are two fundamental conditions which should be taken into consideration. First, reciprocity – if the foreign party is not a signatory to any international conventions which Saudi Arabia is part of. Second, if the foreign party is a signatory to any international conventions, enforcement of foreign awards would be unless the award goes against *Sharia* law, public policy and morals. The legal rules governing enforcement vary from country to country, according to El- Ahdab who stated that 'there are two important poles of reference: *Sharia* law on the one hand and international conventions on the other'.[26] In addition, there is a difference under Saudi justice with respect to compensation, either for damage or breach of contract, or the delay in payment or delivery.

3.3. UAE

Constitution and practice Although *Sharia* is the main source of legislation in UAE and usury is also forbidden under the federal law of Civil Transactions.[27] The influence of *Sharia* can be seen in many provisions such as the Civil Code of UAE of 1987.[28] Nevertheless, due to the various sources interpreting *Sharia* law, the interpretation and application of *Sharia* principles has differed between the judiciary and the civil codes as to whether *Sharia* is the main source of legislation and above all other laws,[29] or is a source in the absence of any legislative provisions,[30] or whether the judiciary shall 'first apply *Sharia* and other laws in force if conforming to the *Sharia* principles'.[31] It also states that the law is not applicable in the event of conflict of laws with the *Sharia* law or public policy.[32]

Ironically, the UAE laws expressly allows interest-based loans and debt, which are also expressly prohibited under *Sharia* law. A close look of Article 75 of the Law of the Union Supreme Court of 1973 reveals the legal hierarchy of the Egyptian law. Accordingly, the Supreme Court shall first apply *Sharia* and other laws in force if conforming to *Sharia* principles. It may also apply custom, if such custom does not conflict with the principles of the *Sharia*. Such statutes have caused a conflict between the laws of UAE and *Sharia* law and confusion in their application. In practice, the court's interpretation holds the key to the issue of riba. The Supreme Federal Court in several cases has held that such laws do not conflict with *Sharia*, according to

---

[26] Ahdab 19. 422
Final Award No. 7063 (1993) reprinted in 22 Y.B. COM. ARB. 87 (1997), IADR Ref. No. 112. Citied in Akaddaf (n …)

[27] Article 714 of Federal Law No: 5 of 1985 as amended by Federal law 1 of 1987, does not specifically allow for interest, which states that a provision in a contract that provides for a benefit in excess of the essence of the contract (otherwise than a guarantee of rights of the lender) shall be void but the contract shall remain valid.

[28] Article 2 of the Civil Code of UAE of 1987, with respect to the interpretation of the Civil Code of UAE, states: 'the rules and principles of Islamic jurisprudence (Fiqh) shall be relied upon in the understanding, construction and interpretation of these provisions'.

[29] Majid.

[30] Article 1 of the Civil Code refers to *Sharia* as the first source of law if lack of any legislative provision; see also Article 5 of the UAE civil law of 1970

[31] Article 75 of the Law of the Union Supreme Court of 1973.

[32] Article 27 of the Civil Code provides that if conflict of laws no law contrary to *Sharia* can be applied and public policy and morals are applicable. 443

their narrow interpretation, arguing the application of the *Sharia* principle of 'necessity permits what would be otherwise forbidden'.[33]

Consequently, regardless of whether *Sharia* law is considered only as *a* source of law or as the source of law, the Court was able to interpret these laws in line with *Sharia*. Thus, it is clear that prohibited interest under UAE law is only compound interest and interest in civil loans, while simple interest is permissible when necessary. This interpretation is compatible with interpretations of some contemporary scholars and researchers with regard to *Riba* in *Sharia* law, despite doubts were expressed as mentioned above. The UAE has followed one of the interpretive approaches to justify interest accruals as simple interest and, when necessary, it does not violate *Sharia* law, according to their belief. Consequently, the United Arab Emirates does not believe that such a case is contrary to the Constitution and legislation, which provide for interest where necessary. Clearly, the legal system in UAE is different from others, in that the UAE has a federal system and each emirate has also own law governed by the federal law and the Constitution.

However, such interpretation may conflict with the laws of other countries that adopt *Sharia* law as a principal source of legislation and rely on different interpretations, such as Saudi Arabia. In addition, these interpretations may be in conflict with public policy of the UAE and also may lead to confusion. UAE's public policy rules require that laws must not conflict with the principles of *Sharia* law.[34] Although the Supreme Court of UAE also believes that the only simple interest is permitted, therefore if the interest rate is above the legal interest rates or is compound interest, it would be contrary to public policy. However, the Court of Cassation once found that a rate of 15% does not constitute a violation of UAE's public policy even though that rate exceeded the rate allowed by the law and that allowable under *Sharia* law, according to their interpretation of *Sharia*.[35] Thus there is either misinterpretation or public policy subject to the same strictures. Such cases are ambiguous, whether the principles of *Sharia* reflect public policy, or are reflected by this interpretation according to the law, or are not subject to any of these criteria.

Recommendations

This article has examined the complex legal tensions arising from the prohibition of interest (Riba) under Sharia law and its implications for international commercial arbitration. Given the normative rigidity surrounding Riba and the divergence between Sharia principles and conventional commercial practices, the following recommendations are proposed to foster legal clarity and arbitration effectiveness.1.Codification and Clarification of Riba Rules in National LegislationsIslamic jurisdictions such as Saudi Arabia and the UAE should codify the legal

[33] See the decision of UAE Supreme Federal Court-Constitutional Department of 28 June 1981; see Decision dated. 06/09/1983; see also No 245/20 on 7 may 2000.

[34]Article 3 of the Civil Code also stipulates that public policy rules are those, which are not contrary to the basic principles of *Sharia*. Article 27 of the Civil Code provides that if conflict of laws no law contrary to *Sharia* can be applied and public policy and morals are applicable.

[35] The Court of Cassation in case no. 321 of 1999.

treatment of Riba. The absence of clear statutory guidance forces judges and arbitral tribunals to rely on discretionary interpretations, often resulting in inconsistent rulings. Codification would promote legal certainty and facilitate uniform application, particularly in commercial contexts **Development of Sharia-Compliant Compensation Mechanisms**To reconcile the prohibition of interest with the need for equitable remedies, jurisdictions should adopt alternative models of compensation such as inflation-based adjustments, loss of lawful profit, or equitable damages. These alternatives, if clearly regulated, can uphold parties' rights without breaching Islamic principles.**Drafting of Arbitration Clauses with Religious Sensitivities in Mind** Parties involved in cross-border contracts that may be governed by Sharia should incorporate arbitration clauses that explicitly address interest and governing law. Institutions like ICC and LCIA should offer clause templates that respect Islamic legal norms to mitigate enforceability issues. **Judicial Training and Comparative Legal Dialogue** Judicial and arbitral bodies in Islamic countries should be trained in international arbitration standards, the New York Convention, and comparative approaches to Riba. Promoting academic and judicial dialogue across legal traditions would reduce conflicts and foster mutual legal understanding. **Integration of Islamic Finance and Arbitration into Legal Education** Law schools and training programs should incorporate Islamic commercial jurisprudence and the challenges of Riba in arbitration into their curricula. This will cultivate a new generation of practitioners capable of navigating the unique intersection of Islamic law and international dispute resolution.

Conclusion

This article has sought to reconcile the doctrinal tensions between the Islamic prohibition of Riba and the prevailing global practices surrounding the awarding of interest, particularly within the context of international commercial arbitration. Through a rigorous exploration of classical jurisprudence, statutory provisions, and practical enforcement mechanisms in jurisdictions such as Saudi Arabia and the United Arab Emirates, it has become evident that the divergence in understanding and applying the concept of interest poses substantial legal and procedural challenges.While the majority of contemporary legal systems institutionalize interest as a legitimate form of compensation for financial delay or loss, Islamic law, grounded in the Qur'an and Sunnah, categorically prohibits Riba in its various forms. The classifications of Riba al- Fadl and Riba al-Nasiah—together with the varying interpretations among the four Sunni schools of thought—further complicate the establishment of a harmonized approach in cases involving Muslim-majority states. The inconsistencies between civil codes and Sharia principles, as well as intra-national discrepancies (such as those between Abu Dhabi and Dubai), underscore the complexity of enforcing interest-related arbitral awards in Islamic jurisdictions.Yet, what this study reveals is not merely a legal impasse but a potential for calibrated convergence. The use of analogical reasoning (Qiyas) and the identification of the effective cause ('illah) within Islamic jurisprudence provide mechanisms for adaptability—an avenue for reconciling traditional principles with the necessities of modern finance and arbitration. However, such reconciliation must be cautious, principled, and rooted in the maqasid al-sharia (objectives of Islamic law),

particularly the pursuit of economic justice and the prevention of exploitation.For international arbitration practitioners, this research emphasizes the necessity of understanding the role of public policy in jurisdictions governed by Sharia law, particularly under the enforcement regime of the New York Convention. Clear contractual drafting, awareness of local legal norms, and sensitivity to religious principles are essential for mitigating risks.Ultimately, the reconciliation between Islamic legal doctrine and global commercial practice does not lie in the abandonment of foundational beliefs, but in the nuanced and respectful engagement with both traditions. Only through such engagement can legal pluralism thrive, and the integrity of both international arbitration and Islamic jurisprudence be upheld.

Bibliography

1. -Ahdab, A. (2001). *Arbitration with the Arab Countries* (Vol. I & II). Kluwer Law International.
2. Akaddaf, F. (1999). *Application of Public International Law in the Libyan Arab Jamahiriya*. Arab Law Quarterly, 14(1), 20–42.
3. Al-Haytami, I. H. (2011). Tuhfat Al-Muhtaj Bi-Sharh Al-Minhaj (Vols. 4, pp. 278). Dar Al Kotob Al-Ilmiyyah.
4. Baamir, A. Y. (2009). Shari'a Law in Commercial and Banking Arbitration: Law and Practice in Saudi Arabia. Brill.
5. Black, H. C. (1995). A Law Dictionary Containing Definitions of the Terms and Phrases of American and English Jurisprudence, Ancient and Modern (2nd ed.). Lawbook Exchange.
6. Brook, Y. (2007). The morality of moneylending: A short history. The Objective Standard, 2(2), 9.
7. Chapra, M. U. (2006). The nature of riba in Islam. The Journal of Islamic Economics and Finance, 2(1), 7.
8. Constitution of the Arab Republic of Egypt (2014), Art. 2. Available at: [https://www.constituteproject.org/constitution/Egypt_2014.pdf](https://www.constitutep roje ct.org/constitution/Egypt_2014.pdf)
9. Farooq, M. O. (2009). Riba, interest and six hadiths: Do we have a definition or a conundrum. Review of Islamic Economics, 13(2), 105–130.
10. Federal Law No. 5 of 1985 (UAE Civil Code), as amended by Federal Law No. 1 of 1987.
11. Final Award No. 7063 (1993), reprinted in 22 Yearbook Commercial Arbitration* 87 (1997), IADR Ref. No. 112. Cited in Akaddaf.
12. Homer, S., & Sylla, R. (2011). A History of Interest Rates (4th ed.). Wiley.
13. Ibn Al-Hummam, H. (2003). Fath Al-Qadeer Fi Sharh Al-Hedaya(Vol. 5, p. 274). Dar Al Kotob Al-Ilmiyyah.
14. Ibn Qudama. (1997). Al-Mughni (Vols. 3, pp. 139–140; Vols. 4, pp. 133–138). The House of Books World.
15. Kettell, B. (2010). Frequently Asked Questions in Islamic Finance. Wiley.

16. Kutty, F. (2006). [Title incomplete, assumed from citations as "The Shari'a Factor in International Commercial Arbitration"]. See (2006) 20 Fordham International Law Journal, 595–604.
17. -Majid, N. (2003). *The Nature and Rationale of Riba in Islamic Economic Thought*. Journal of Islamic Banking and Finance, 20(3), 11–24.
18. Mews, C. J., & Abraham, I. (2007). *Usury and Just Compensation: Religious and Moral Perspectives on Interest from the Middle Ages to Modern Times*. Journal of Religious Ethics, 35(1), 3–35.
19. Oxford English Dictionary. Definition of "usury". Retrieved from: https://www.oed.com
20. The Basic Law of Government, Saudi Arabia (1991), Art. 7. Available at: https://www.saudiembassy.net/basic-law-governance
21. The UAE Constitution (2011), Art. 7. Available at: https://elaws.moj.gov.ae
22. Tomlins, T. E. (1820). The Law-Dictionary: Explaining the Rise, Progress and Present State of the British Law: Defining and Interpreting the Terms or Words of Art. Payne.
23. UAE Civil Code of 1987, including Articles 1, 2, 3, 5, 27, and 714. Available at: https://elaws.moj.gov.ae
24. UAE Law of the Union Supreme Court (1973), Art. 75.
25. UAE Court of Cassation, Case No. 321 of 1999.
26. UAE Supreme Federal Court – Constitutional Department decisions dated 28 June 1981, 6 September 1983, and No. 245/20 of 7 May 2000.
27. Yousri Ahmad, A.-R. (n.d.). Riba, its economic rationale and implications. Institute of Islamic Banking and Insurance. Retrieved from: http://www.islamic-banking.com/iarticles_8.aspx.

Zuzana Bejdová[1]

VÝPOVEĎ SPOLUPRACUJÚCEJ OSOBY VERSUS ZÁSADA NEMO TENETUR SE IPSUM ACCUSARE

TESTIMONY OF COOPERATE PERSON VERSUS PRINCIPLE OF NEMO TENETUR SE IPSUM ACCUSARE

Abstrakt

Princíp nemo tenetur se ipsum accusare patrí medzi základné práva obvineného v trestnom konaní a zabezpečuje, aby jeho výpoveď nebola získaná donucovaním alebo nátlakom. Inštitút spolupracujúcej osoby však vytvára potenciálny konflikt s týmto princípom. Cieľom tohto článku je preskúmať právny rámec výpovede spolupracujúceho obvineného so zameraním na uplatnenie zásady nemo tenetur se ipsum accusare a identifikovať potencionálne riziká aj vo svetle judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva a slovenských súdov.

Kľúčové slová: Zásada nemo tenetur se ipsum accusare, *Spolupracujúca osoba, Výpoveď. Sebaobviňujúca výpoveď.*

Abstract

The principle nemo tenetur se ipsum accusare is one of the fundamental rights of the accused in criminal proceedings and ensures that his statement is not obtained through coercion or duress. However, the institute of a cooperating person creates a potential conflict with this principle. The aim of this article is to examine the legal framework of the statement of a cooperating accused with a focus on the application of the principle of nemo tenetur and to identify potential risks, also in light of the case law of the European Court of Human Rights and Slovak courts, of a potential conflict with this principle.

Key words: *Principle of nemo tenetur se ipsum accusare, interrogation of the accused, Cooperate person, Testimony.*

Úvod

Dokazovanie v trestnom konaní plní určite nezastupiteľné miesto v rámci štádií trestného konania a nemenej významné postavenie má pri nastoľovaní spravodlivosti a dosahovaní účelu trestného konania. Procedurálne postupy dokazovania majú striktné zákonné limity, ktoré obmedzujú nielen zákonnosť, ale aj procesnú prípustnosť dôkazov v trestnom konaní. Nezákonne získané dôkazy nie sú procesne prípustné a medzi takýmito dôkazmi môže vystupovať dôkaz získaný nezákonným donútením obvineného k výpovedi, alebo výpoveď

[1] JUDr. Zuzana Bejdová, LL.M. 1. ročník externá forma doktorandského štúdia, zuzana.bejdova@student.umb.sk UMB Banská Bystrica, katedra trestného práva, kriminalistiky a forenzných disciplín

svedka, ktorý bol pod nátlakom orgánov činných v trestnom konaní donútený svedčiť v trestnej veci, prípadne iný dôkaz získaný donútením obvineného v rozpore so zásadou nemo tenetur se ipsum accusare.

Princíp *nemo* tenetur se ipsum accusare (nikto nie je povinný svedčiť proti sebe) je jedným z fundamentálnych pilierov trestného práva demokratických štátov. Je zakotvený v ústavných a medzinárodných právnych normách a jeho dodržiavanie je kľúčové pre spravodlivý proces. Vychádza z ochrany ľudskej dôstojnosti, práva na spravodlivý proces, pričom zakazuje orgánom činným v trestnom konaní získavať dôkazy nátlakom a garantuje obvinenému právo mlčať. Tento princíp je kľúčový najmä v súvislosti s výsluchom obvineného a ochranou pred donucovaním k priznaniu viny.

Výpoveď spolupracujúcej osoby predstavuje významný dôkazný prostriedok v trestnom konaní, najmä v prípadoch organizovaného zločinu a korupcie. Motivácia k spolupráci spočíva vo výhodách, ktoré môžu viesť k zníženiu trestu alebo dokonca k oslobodeniu od trestného stíhania. Tento mechanizmus však otvára otázky, či sa tým neporušuje zásada nemo tenetur se ipsum accusare, ak je spolupracujúca osoba k výpovedi motivovaná hrozbou vyššieho trestu v prípade jej odmietnutia. Inštitút spolupracujúcej osoby tak vytvára potenciálny konflikt s týmto princípom, keďže spolupracujúci obvinený môže byť motivovaný vypovedať pod hrozbou vyššieho trestu alebo s vidinou výhod, čo môže vyvolávať otázky o dobrovoľnosti jeho výpovede.

Cieľom príspevku je predložiť stručný náčrt genézy vývoja inštitútu spolupracujúcej osoby, rovnako tak zameriam pozornosť na historický vývoj zásady nemo tenetur se ipsum accusare, vrátane normatívneho zakomponovania v medzinárodných dokumentoch a jej implementáciu do slovenského právneho poriadku. Za nosnú časť príspevku považujem špecifikáciu jednotlivých prvkov predstavujúci reálny konflikt výpovede spolupracujúcej osoby a zásady nemo tenetur se ipusum accusare s poukazom na konkrétne súdne rozhodnutia.

V závere stručne navrhnem praktické možnosti jeho riešenia za použitia dostupných právnych mechanizmov smerujúcich k jeho eliminovaniu.

Spolupracujúca osoba ako plne legitímny trestnoprávny inštitút

Spolupracujúca osoba, ktorá má rôzne pomenovania ako „korunný svedok“, „kajúcnik“, „spolupracujúci páchateľ“ je páchateľ alebo účastník trestného činu, ktorý (dobrovoľne) vypovedá v prospech obžaloby proti sebe (t.j. priznáva sa) alebo proti tretej osobe, spravidla výmenou za poskytnutie určitých konkrétnych výhod.

Zmyslom inštitútu spolupracujúcej osoby je získať páchateľa k spolupráci na objasnenie závažne organizovanej trestnej činnosti tým, že sa mu výmenou za príslušné informácie poskytnú úľavy, napr. beztrestnosť, zmiernenie trestu, upustenie od väzobného stíhania a pod. Niet pochybnosti, že inštitút spolupracujúcej osoby má pevné miesto v slovenskom právnom poriadku.

Odborne publikácie definujú spolupracujúceho obvineného ako páchateľa, alebo účastníka trestného činu, ktorý sa podieľa na objasňovaní závažnej trestnej činnosti tým, že sa

dobrovoľne prizná a poskytne výpoveď proti ďalšej osobe výmenou za výhody, ktoré jej v trestnom konaní môžu byť poskytnuté v podobe miernejšieho trestu alebo jeho zrušenia.[2]

Z hľadiska historického exkurzu je potrebné uviesť, že do roku 2000 sa inštitút spolupracujúceho obvineného prakticky aplikoval na podklade právomoci prezidenta republiky, podľa článku 102 ods. 1 písm. i) Ústavy Slovenskej republiky v znení do 30. júna 2001, udelením milosti tej ktorej konkrétnej osobe a na základe novely Trestného zákona z. č. 183/1999 Zb., ktorou bol rozšírený okruh možností mimoriadneho zníženia trestu v ustanovení § 40 o odsek 4 svedčiaci v prospech páchateľa, ktorý významnou mierou prispel k objasneniu trestného činu spáchaného v prospech zločineckej skupiny alebo napomáhal zabrániť spáchaniu trestného činu, ktorý v prospech zločineckej skupiny iný pripravoval, alebo sa o jeho spáchanie pokúsil".[3]

V dôsledku nárastu organizovanej trestnej činnosti v medzinárodnom meradle, vznikol na pôde OSN v roku 2000 Dohovor proti nadnárodnému organizovanému zločinu 621/2003 čl. 26, ktorý začal platiť pre Slovensko o štyri roky neskôr. Absencia úpravy vyplývajúcej z uvedeného dohovoru a stupňujúca vyústila k prijatiu zákona č. 457/2003 Z.z., ktorý novelizoval ustanovenia vtedy platného Trestného poriadku a do svojho obsahu implementoval nové inštitúty vo forme dočasného odloženia vznesenia obvinenia ust. § 162a a prerušenia trestného konania v ust. § 173 ods. 2.

Inštitút spolupracujúcej osoby v slovenskom právnom poriadku nadobudol legálnu definíciu dňa 15.03.2024, na podklade z. č. 40/2024 Z.z., ktorým sa medzi základné pojmy trestného práva procesného zaradil v ustanovení § 10 odsek 23 Trestného poriadku aj pojem spolupracujúcej osoby, ktorý zahŕňa spolupracujúceho obvineného alebo spolupracujúceho podozrivého, ktorým je obvinený alebo podozrivý zo spáchania trestného činu, ktorý sa významnou mierou podieľa alebo má ešte podieľať na objasnení niektorého, či niektorých z trestných činov uvedených v § 205 ods. 1, § 215 ods. 3, § 218 ods. 1 alebo § 228 ods. 3, prípadne uvedených v § 39 ods. 2 písm. d) Trestného zákona alebo na zistení alebo usvedčení ich páchateľov.[4] Jedná sa o trestné činy korupcie, založenie, zosnovanie a podporovanie zločineckej skupiny, založenie, zosnovanie a podporovanie teroristickej skupiny, obzvlášť závažný zločin spáchaný organizovanou skupinou, zločineckou skupinou alebo teroristickou skupinou, zločin spáchaný organizovanou skupinou alebo zločineckou skupinou, trestný čin úkladnej vraždy alebo trestný čin terorizmu.

V ustanovení odseku 24 toho istého paragrafu bol zakotvený nový inštitút previazaný so spolupracujúcou osobou označený ako výhoda, resp. benefit, ktorým je vytvorená legitímna platforma motivácie takejto osoby konkrétnymi výhodami k spolupráci. Precizovanie uvedených postupov sčasti reflektovalo na problémy aplikačnej praxe, avšak aj aktuálna právna úprava

---

[2] IVOR J, KLATIK J. *Spolupracujúca osoba z pohľadu významu a vierohodnosti jej výpovede* [online]. In: Právne rozpravy on-screen III- Sekcia verejného práva. Zborník z online vedeckej konferencie konanej 7. mája 2021 s.146. Dostupne na: https://doi. org/10.24040/pros.07.05.2021.svp.145-167.

[3] § 40 ods. 4 z .č .183/1999 Zb.

[4] Pozri § 10 ods. 23 Trestného poriadku

vytvára pomerne široký priestor interpretácie neurčitých právnych pojmov, ktoré nachádzame v právnej úprave.[5]

Zásada nemo tenetur se ipsum accusare

2.1 Historický vývoj zásady

Dnešnému chápaniu zásady nemo tenetur se ipsum accusare (ďalej aj ako „nemo tenetur“) predchádzal dlhý vývoj, ktorý modifikoval jej obsah, ako aj význam v spoločnosti, najmä čo sa týka záruk poskytovaných obvineným v trestnom konaní demokratickými krajinami garantujúcimi základné princípy právneho štátu.

Zásada nemo tenetur ako záväzná hodnota sa prejavila vždy, ak sa do popredia záujmu dostával vzťah medzi štátnou mocou, najmä v trestnoprávnej rovine a jednotlivcom, a právnymi predpismi.[6]

Pôvod prijatia zásady nemo tenetur siaha do hlbšej histórie, prvá zmienka pochádza už zo staroveku. V judaistickom Talmude bola upravená výrokom: „Nikto nestojí pri človeku bližšie než on sám a nikto sám zo seba nerobí zločinca“. Sudca podľa tejto zásady nielenže nesmel vynucovať priznanie obžalovaného, ale dokonca nesmel k usvedčeniu použiť ani jeho dobrovoľné priznanie. Obrat vo vzťahu k tejto zásade nastal niekedy v 12. storočí, a to „zásluhou“ pápeža Inocenta III. (približne 1160 – 1216), kedy sa presadilo inkvizičné trestné konanie, ktorého súčasťou bolo aj upravenie povinnosti obvinenej osoby vypovedať pravdivo“[7]. Porušenie povinnosti vypovedať pravdu bolo považované za ťažký zločin a pravda bola vynucovaná mučením.[8] Prelomom v uplatňovaní tejto zásady bolo staré pravidlo dokazovania zavedené pápežom Bonifácom VIII, podľa ktorého ten, čo mlčí, vyjadruje svoj súhlas.[9]

Formovanie zásady nemo tenetur se ipsum accusare sa postupne rozšírilo z európskeho kontinentu (z Anglicka) do Spojených štátov amerických. Anglickí puritáni presúvajúci sa do amerických osád v snahe vyhnúť sa útlaku a prenasledovaniu v Anglicku, formulovali nové pravidlá na obsadzovanom území. Už v 17. storočí zásada nemo tenetur bola pevne zakorenená aj na americkom kontinente a presadila sa aj v období bojov za nezávislosť amerických osád.[10]

---

[5] Pozri § 10 ods. 24 Trestného poriadku

[6] The Indian Penal Law and the “Nemo Tenetur Se Ipsum Prodere” Principle. [online]. 2006. [ci. 2020-10-01]. Dostupné z: https://dimitrisanastasopoulos.files.wordpress.com/2013/11/the-indian-penal-law-and-the-nemo-tenetur-se-ipsum-prodere-principle-2006.doc

[7] POLÁK, P. Princíp „nemo tenetur se ipsum accusare“ a náčrt vybraných problémov v kontexte trestnej zodpovednosti právnických osôb. In Justičná revue: časopis pre právnu prax. 2017, roč. 69, č. 3 , s. 368. Zdroj: MUSIL, J. Zákaz donucování k sebeobviňování (nemo tenetur se ipsum accusare). In ZÁHORA, J. (ed.). Teoretické a praktické problémy dokazovania. Bratislava : EUROKÓDEX, spol. s. r. o., 2008, s. 173-174.

[8] MUSIL, J. Zákaz donucování k sebeobviňování (nemo tenetur se ipsum accusare). In ZÁHORA, J. (ed.). *Teoretické a praktické problémy dokazovania*. Bratislava : EUROKÓDEX, spol. s. r. o., 2008, s. 174.

[9] Ibidem

[10] HOLLÄNDER, P. Zrod a současnost principu *nemo tenetur se ipsum prodere*. In *Právnik*. 2017, roč. 156, č. 2, s. 99.

2.2 Právny rámec a normatívna úprava zásady nemo tenetur

Legislatívne vyjadrenie principu nemo tenetur se ipsum accusare je charakteristické nielen výraznou roztrieštenosťou do viacerých úrovni, ale aj svojou implicitnosťou.[11]

Svoje normatívne vyjadrenie nachádza v Medzinárodnom pakte o občianskych a politických právach z roku 1966, kde v čl. 14 ods. 3 písm. g) ako minimálna garancia obvineného z trestného činu spočívajúca vo výslovnom zákaze nútenia obvineného k svedčeniu proti sebe samému a zákaz k núteniu priznať vinu.

Z európskeho pohľadu má nezastupiteľné postavenie Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej „Dohovor"), ktorý zákaz sebaobviňovania výslovne neupravuje, avšak v rámci normovania minimálnych štandardov práva na spravodlivý proces v čl. 6 ods. 3 ho ustaľuje judikatúra Európskeho súdu pre ľudského práva vo svojich záveroch, že ak dochádza k nezákonnému donucovaciu a sebaobvineniu, alebo k priznaniu viny, je obhajoba bezúčelnou, čo je v príkrom rozpore s uvedeným právom.

Okrem európskeho štandardu má svoje opodstatnenie uviesť aj sekundárne akty Európskej únie, ktoré v súlade s čl. 6 ods. 1 Dohovoru vyjadrujú požiadavku na dodržiavanie zásady nemo tenetur se ipsum accusare. V týchto súvislostiach stojí za spomenutie smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2016/343 o posilnení určitých aspektov prezumpcie neviny a práva byť prítomný na konaní pred súdom v trestnom konaní, ktorá v čl. 17 zaručuje právo odoprieť výpoveď a právo nevypovedať vo vlastný neprospech. Táto smernica výslovne zakazuje, aby bolo odopretie vypovedať a nevypovedanie vo vlastný neprospech považované za dôkaz o vine obvineného alebo podozrivého. Rovnako tak upravuje, že právne poriadky jednotlivých členských krajín môžu povoliť, aby justičné orgány prihliadali na mieru spolupráce podozrivého a obvineného pri ukladaní trestu.[12]

Právo nevypovedať, ako aj právo neusvedčovať seba samého (nemo tenetur seipsum accusare) nie sú výslovne uvedené v čl. 6 Dohovoru avšak niet pochýb o tom, že sú všeobecne uznávanými medzinárodnými štandardmi a ležia v samom srdci predstáv o spravodlivom procese.[13]

Nadnárodná právna úprava, ako aj interpretácia čl. 6 ods. 1 Dohovoru prostredníctvom judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva (ďalej iba „ESĽP") sa prejavuje aj vo vnútroštátnych právnych poriadkoch krajín viazaných Dohovorom, a odzrkadľuje sa aj v rozhodovacej činnosti slovenských súdov a v trestnoprávnej teórii.

V prípade Slovenskej republiky princíp nemo tenetur môžeme odvodzovať primárne od čl. 50 ods. 4 Ústavy Slovenskej republiky, ktorá upravuje právo obvineného odoprieť výpoveď, o niečo expanzívnejší rámec tejto zásady poskytuje čl. 47 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky,

---

[11] VRTÍKOVÁ, K., MOKRÁ, I. *Spolupracujúci obvinený v trestnom konaní v intenciách aplikačnej praxe a úvahy de lege ferenda*. Praha: Leges, 2023, s. 32.

[12] Čl. 7 smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2016/343 o posilnení určitých aspektov prezumpcie neviny a práva byť prítomný na konaní pred súdom v trestnom konaní.

[13] Krutková, E.: K limitom práva odsúdeného nevypovedať ako svedok vo vlastnej trestnej veci. In Pravne listy.sk [online]. Dostupné na internete: <https://www.pravnelisty.sk/rozhodnutia/a712-k-limitom-prava-odsudeneho-nevypovedat-ako-svedok-vo-vlastnej-trestnej-veci.

ktorý upravuje právo každého odoprieť vypovedať, ak by si touto výpoveďou privodil nebezpečenstvo trestného stíhania.

Z tejto ústavnoprávnej roviny sa predmetná zásada premieta aj do trestnoprávnej procesnej úpravy z. č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok, pričom toto právo je konkretizované v zákonnej poučovacej povinnosti orgánov činných v trestnom konaní a to v ustanovení § 121 ods. 2 Trestného poriadku pri výsluchu obvineného, v ustanovení je § 130 ods. 2 a § 131 ods. 1 Trestného poriadku pri výsluchu svedka a v ustanovení § 196 ods. 2 vo vzťahu k osobe, ktorá je vypočúvaná k okolnostiam nasvedčujúcim spáchaniu trestného činu [14].

Svoje pevné miesto našla aj v procese dokazovania, pričom jeho konkrétne premietnutie nájdeme v ustanovení § 119 ods. 4 Trestného poriadku, ktoré upravuje zákaz použitia dôkazu získaného nezákonným donútením alebo hrozbou donútenia. Dôkaz obstaraný v rozpore so zákonom prenáša svoju nezákonnosť a procesnú nepoužiteľnosť aj na ďalší dôkaz, ktorý vychádza z obsahu nezákonne získaného dôkazu.[15]

S tým je bezprostredne spojená aj klauzula exclussionary rules (vylúčenie nezákonných dôkazov), na podklade ktorej hodnotiaci subjekt nesmie brať do úvahy a hodnotiť dôkazy získané nelegitímnym spôsobom. [16]

3. Konflikt výpovede spolupracujúceho obvineného so zásadou nemo tenetur

Zásada nemo tenetur chráni jednotlivca pred nátlakom na sebaobviňujúcu výpoveď, avšak v súvislosti s výpoveďou spolupracujúcej osoby vyvstáva primárna otázka, či výmena informácií za miernejší trest nenarúša tento princíp.

Kľúčovými otázkami sú dobrovoľnosť výpovede, riziko nepravdivej výpovede a možnosť nepriamo nútenej výpovede. Všetky uvedené aspekty rozoberiem aj na podklade judikatúry ESĽP v nasledujúcich bodoch.

3.1 Dobrovoľnosti výpovede a riziko nátlaku

Jedným z hlavných problémov je otázka, či výpoveď spolupracujúcej osoby je skutočne dobrovoľná. Hoci právne normy nevyžadujú, aby sa obvinený priznal, perspektíva nižšieho trestu, resp. iné ponúknuté benefity zo strany orgánov činných v trestnom konaní môžu vytvárať psychologický tlak, čím sa oslabuje ochrana zásady nemo tenetur.

V prípade *Saunders proti Spojenému kráľovstvu* ESĽP rozhodol, že obvinený nemôže byť nútený k výpovedi proti sebe, pričom akákoľvek forma nátlaku a dôkazy získané v rozpore s vôľou obvineného zakladajú porušenie práva na spravodlivý proces. Súd však zároveň vyslovil, že dôkazy, ktoré existujú nezávisle od vôle obvineného (napr. DNA, dokumenty), nespadajú pod ochranu zásady nemo tenetur. [17]

---

[14] § 121 ods. 2, § 130 ods. 2, § 131 ods. 1, 196 ods. 2 z .č .301/2005 Z.z.
[15] ČENTÉŠ, J. et al. 2021 *Trestný poriadok I. Komentár*. Bratislava : C. H. Beck, 2021.s. 749
[16] VRTÍKOVÁ, K., MOKRÁ, I. *Spolupracujúci obvinený v trestnom konaní v intenciách aplikačnej praxe a úvahy de lege ferenda*. Praha: Leges, 2023, s. 22-243.
[17] Rozsudok Európskeho sudu pre ľudské práva vo veci Saunders proti Spojenému kráľovstvu, sťažnosť č. 19187/91 zo 17. decembra 1996.

V prípade *Jalloh proti Nemecko* ESĽP konštatoval, že sporné opatrenia vykonané voči osobe sťažovateľa mali schopnosť vzbudiť u neho strach, úzkosť, pocit menejcennosti, fyzickú bolesť a psychické utrpenie a takéto konanie predstavovalo jednoznačné neľudské a ponižujúce zaobchádzanie. Zistené podmienky doviedli súd ku konštatovaniu, že použitie jediného dôkazu v konaní proti sťažovateľovi, získané takýmto spôsobom, je porušenie zákazu sebaobviňovania podľa čl. 6, §1 Dohovoru.[18]

Zaujímavý prípad riešil ESĽP vo veci *Funke proti Francúzsku*, kde podľa sťažovateľa sa jeho odsúdením za odopretie predloženia dokumentov colným orgánom porušilo jeho právo na spravodlivé súdne konanie. Colné orgány porušili jeho právo nepodávať dôkazy svedčiace proti vlastnej osobe, pretože ho prinútili na spoluprácu v trestnom konaní, ktoré sa viedlo proti nemu, pričom francúzskym orgánom nič nebránilo získať nevyhnutné dôkazy zo zahraničia iným spôsobom. Súd poznamenal, že colné úrady dosiahli odsúdenie pána Funkeho, aby získali určité dokumenty, o ktorých si mysleli, že existujú, aj keď si tým neboli isté a preto nie je možné ospravedlniť takýto zásad do jeho práv v súlade s významom pojmu podľa článku 6 mlčať a neprispievať k obviňovaniu vlastnej osoby.[19]

3.2 Riziko nepravdivej výpovede

Ďalším problémom je možnosť, že spolupracujúca osoba poskytne nepravdivé alebo skreslené informácie s cieľom získať výhody. Tento jav je známy najmä v prípadoch, keď spolupracujúci obvinení vypovedajú proti iným s cieľom zmierniť vlastnú trestnú zodpovednosť a tým aj zníženie trestu.

V prípade *Judas proti Belgicku* ESĽP upozornil na potrebu dôkladného preverenia výpovedí spolupracujúcich osôb, keďže môžu byť vedené vlastným prospechom. ESĽP upozornil na riziko manipulácie s výpoveďami spolupracujúcich osôb a zdôraznil potrebu dôslednej súdnej kontroly.

Najvyšší sud SR kladie dôraz na to, že je nevyhnutné, aby orgány činné v trestnom konaní za každých okolnosti preskúmavali a všetkými dosiahnuteľnými dôkazmi získanými zákonným spôsobom z dôkazných prostriedkov aj overovali takýto špecificky druh výpovede poskytnutý spolupracujúcim obvineným v procesnom postavení svedka.[20]

Uvedené prezumuje aj uznesenie Ústavného súdu SR, v ktorom konštatuje, že „použitie legálneho inštitútu spolupracujúceho obvineného nemožno a priori považovať za defektný prvok oslabujúci hodnotu dôkaznej situácie, ku ktorej sa súdy s pomocou takýchto výpovedí dopracovali“.[21]

K osobitosti previerky výpovede spolupracujúceho obvineného z hľadiska zákonnosti a vierohodnosti je venovaná pomerne rozsiahla judikatúra Najvyššieho súdu SR, kde medzi jeho ustálené závery patrí, že „Účelom previerky takéhoto dôkazu je zistiť kvalitu, pramene správ,

[18] Rozsudok Európskeho sudu pre ľudské práva vo veci Jalloh proti Nemecku, sťažnosť č. 45810/00 zo 17. júla 2006.
[19] Rozsudok Európskeho sudu pre ľudské práva vo veci Funke proti Francúzsku, sťažnosť č. 10828/84 z 25. februára 1993
[20] Rozsudok Najvyššieho sudu Slovenskej republiky sp. zn. 2To/9/2014 z 26. novembra 2014.
[21] Uznesenie Ústavného sudu Slovenskej republiky sp. zn. III. US 758/2016 z 8. novembra 2016.

spoľahlivosť a úplnosť informácie a najmä jeho vzťah k iným dôkazom. Dôkazy sa preverujú najmä ich analýzou, porovnaním s inými zásadnými dôkazmi, ako i vykonávaním ďalších procesných úkonov. V zásade ale nie je možné, aby dôkaz vyplývajúci zo svedeckého výsluchu osoby, ktorá vystupuje ako spolupracujúci obvinený, bol jediným dôkazom, ktorý svedčí o vine obvineného."[22]

Rovnako tak Ústavný súd SR vo svojom náleze konštatoval, že výpovede spolupracujúcich alebo tzv. korunných svedkov, ktorí boli svojím spôsobom tiež zapojení do prípravy trestnej činnosti, resp. že v určitých fázach konania sa sami na takomto konaní priamo či nepriamo podieľali a rozhodli sa spolupracovať s orgánmi činnými v trestnom konaní, vo všeobecnosti treba vyhodnocovať aj z hľadiska možnosti modifikácie výpovedí, či už z ich prílišnej horlivosti, z pomsty alebo pod vplyvom iných pohnútok. Výpoveď spolupracujúcej osoby, ktorá je pre vec rozhodujúca, korešponduje s inými dôkazmi týkajúcimi sa skutočnosti, že sa skutok stal a aký bol jeho priebeh, automaticky to nemusí znamenať, že táto osoba (ktorá sa zároveň priznáva k spáchaniu samotného skutku) hovorí pravdu aj v tom, kto s ňou mal trestnú činnosť páchať. Ústavný súd považuje vo všeobecnosti za hrozbu pre spravodlivosť trestného konania takú prax, ak by sa vierohodnosť vypočúvanej osoby (obvinený, svedok) odvodzovala v zmysle prístupu - hovor pravdu tam, kde sa to dá overiť inými dôkazmi, budú ti veriť aj tam, kde sa to overiť (akýmikoľvek) inými dôkazmi nepodarí. Osobitne táto výhrada platí vo vzťahu k spolupracujúcemu obvinenému, kde judikatúra európskych justičných orgánov, ako aj ústavného súdu dôrazne nabáda k náležitej opatrnosti. Treba sa tak pokúsiť rozlíšiť prípady, pri ktorých nebude možné zavrhnúť úvahu, že uvedené riziko je pre konkrétnu osobu prijateľné a smeruje výlučne k snahe za akýchkoľvek okolností získať výhody pre seba a prípady, keď taká osoba vypovedá v snahe objasniť skutočný priebeh trestnej činnosti [23]

3.3 Možnosť neprípustnosti výpovede

Ak existuje dôkaz, že spolupracujúca osoba bola k výpovedi nepriamo nútená (napr. hrozbou vyššieho trestu), tak takáto výpoveď môže byť súdom vyhlásená za neprípustnú. Ak je spolupracujúca osoba súčasne obvinená a jej výpoveď sa stane podmienkou zmiernenia trestu, aj toto môže to byť vnímané ako forma neprípustného nátlaku.

Zákaz donucovania sa netýka len fyzického násilia, ale aj psychického nátlaku, ako napríklad v prípade *Nikolova a Vandova proti Bulharsku.* ESĽP zdôraznil, že výpoveď musí byť úplne dobrovoľná a akékoľvek priame alebo nepriame donucovanie je neprípustné.[24] Súd ustálil, že akýkoľvek nátlak na sťažovateľky vo forme vyhlásenia o utajovaní súdneho spisu, nezverejnení rozhodnutia a postup, ktorý mu predchádzal, je porušením práva, nakoľko predstavuje pre sťažovateľky neprípustný nátlak.

[22] Uznesenie Najvyššieho sudu Slovenskej republiky sp. zn. 4 To 10/2015 z 29. novembra 2016
[23] Nález Ústavného sudu Slovenskej republiky sp. zn. I. US 245/2024 z 30. októbra 2024.
[24] Rozsudok ESĽP vo veci č. 20688/04 – Nikolova a Vandova proti Bulharsku zo dňa 17. decembra 2013.

4. Právne mechanizmy na elimináciu konfliktu so zásadou nemo tenetur

Aby sa zabránilo zneužitiu inštitútu spolupracujúcej osoby, právne systémy zavádzajú rôzne ochranné opatrenia ktoré eliminujú tento konflikt a upevňujú základnú zásadu.

Medzi primárne prostriedky takejto ochrany patrí :

1. Právo na obhajcu pri každom výsluchu ktoré zabezpečuje, aby spolupracujúca osoba bola informovaná o svojich právach a bola jej poskytnutá asistencia advokáta pri každom výsluchu ktorým sa vyjadruje k okolnostiam vo svoj neprospech.
2. Súdna kontrola vierohodnosti výpovede v procese dokazovania na hlavnom pojednávaní, kde takáto výpoveď nesmie byť jediným dôkazom v konaní.
3. Obmedzenie výhod pre spolupracujúce osoby, pričom v niektorých krajinách sú podmienky na uzavretie dohody prísne regulované a pravidelne podliehajú kontrole.
4. Preskúmanie dobrovoľnosti výpovede, pričom táto kontrola musí smerovať k previerke všetkých okolností za ktorých spolupracujúca osoba poskytla výpoveď s dôrazom na to, či nebola k tejto výpovedi nútená. S uvedeným je úzko spojená previerka zákonnosti tohto dôkazu, pričom v prípade zistení akejkoľvek formy nátlaku musí byť takýto dôkaz vyhlásený za neprípustný.

Záver

Výpoveď spolupracujúcej osoby je dôležitým nástrojom na naplnenie predmetu trestného konania a zásada nemo tenetur patrí medzi základné princípy, ktoré je potrebné rešpektovať pri sledovaní tohto cieľa. Svojim príspevkom som popísala osobitnú situáciu ktorá vzniká v štádiu dokazovania v trestnom konaní, kedy oba tieto legitímne ciele na seba navzájom narážajú. Na podklade konkrétnych súdnych rozhodnutí som poukázala, ako sa súdy vyrovnali s okolnosťami za akých boli výpovede spolupracujúcich osôb realizované a ako bol postup vyšetrovacích orgánov hodnotený v kontexte porušenia práva obvineného na spravodlivý proces. Z predstavenej judikatúry jednoznačne vyplýva záver, že zásada nemo tenetur predstavuje organickú súčasť práva na obhajobu obvineného, resp. je inherentnou súčasťou práva na spravodlivý proces a vo svojej praktickej podobe predstavuje účinný mechanizmus ochrany pred nátlakom zo strany štátu. Jej uplatňovanie si však vyžaduje neustálu kontrolu, aby sa zabránilo zneužitiu zo strany vyšetrovacích orgánov a tým sa eliminovalo riziko vynútenej výpovede. Ak je spolupracujúca osoba motivovaná, resp. ak je pod psychologickým tlakom predstavujúcim hrozbu vyššieho trestu, alebo naopak sľubom výhod, môže dôjsť k nepriamemu donucovaniu, čím dochádza k narušeniu práva na spravodlivý proces. Z tohto dôvodu je nevyhnutné, aby súdy dôkladne skúmali okolnosti získania takéhoto dôkazu a tie následne v procese voľného hodnotenia aj náležite analyzovali práve z hľadiska jeho zákonnosti.

Budúcnosť tejto zásady bude okrem iného závisieť od vývoja súdnej praxe a legislatívnych zmien, ktoré musia zachovať rovnováhu medzi efektívnym vyšetrovaním trestných činov a ochranou základných práv jednotlivca.

Zoznam bibliografických odkazov

Monografie a skriptá

1. ČENTÉŠ, J., KURILOVSKÁ, L., ŠIMOVČEK, I., BURDA, E., a kol. *Trestný poriadok I., § 1 – 195.* Bratislava : C. H. Beck, 2021, 1232 s. ISBN978-80-89603-88-6.
2. VRTÍKOVÁ, K., MOKRÁ, I. *Spolupracujúci obvinený v trestnom konaní v intenciách aplikačnej praxe a úvahy de lege ferenda.* Praha Leges, 2023,188 s. ISBN 978-80-7502-693-4.
3. MUSIL, J.: Zákaz donucování k sebeobviňování (nemo tenetur se ipsum accusare). In ZÁHORA, J. (ed.). Teoretické a praktické problémy dokazovania. Bratislava : EUROKÓDEX, spol. s. r. o., 2008. ISBN 978-80-89363-17-9, s. 174

Články v zborníkoch

1. POLÁK, P. Princíp „nemo tenetur se ipsum accusare“ a náčrt vybraných problémov v kontexte trestnej zodpovednosti právnických osôb. In Justičná revue: časopis pre právnu prax. 2017, roč. 69, č. 3 , s. 368.
2. ŠIMOVČEK, I. 2008. Prípustnosť dôkazov v trestnom konaní. In ZÁHORA, J. (ed.). Teoretické a praktické problémy dokazovania. Bratislava : EUROKÓDEX, spol. s. r. o., 2008. ISBN 978-80-89363-17-9, s. 255-262.
3. HOLLÄNDER, P. Zrod a současnost principu *nemo tenetur se ipsum prodere*. In *Právnik*. 2017, roč. 156, č. 2, s. 99.

Internetové zdroje

1. The Indian Penal Law and the “Nemo Tenetur Se Ipsum Prodere” Principle. [online]. 2006. [ci. 2020-10-01]. Dostupné z: https://dimitrisanastasopoulos.files.wordpress.com/2013/11/the-indian-penal-law-and-the-nemo-tenetur-se-ipsum-prodere-principle-2006.doc
2. Krutková, E.: K limitom práva odsúdeného nevypovedať ako svedok vo vlastnej trestnej veci. In Pravne listy.sk [online]. Dostupné z: <https://www.pravnelisty.sk/rozhodnutia/a712-k-limitom-prava-odsudeneho-nevypovedat-ako-svedok-vo-vlastnej-trestnej-veci.
3. Právne rozpravy on-screen III- Sekcia verejného práva. Zborník z online vedeckej konferencie konanej 7. mája 2021 s. 146. Dostupne z: https://doi. org/10.24040/pros.07.05.2021.svp.145-167.

Právne predpisy

1. Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd.
2. Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach.

3. Smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2016/343 o posilnení určitých aspektov prezumpcie neviny a práva byť prítomný na konaní pred súdom v trestnom konaní.
4. Ústavný zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky v znení neskorších ústavných zákonov.
5. Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.

Judikatúra

1. Rozsudok ESĽP vo veci Saunders proti Spojenému kráľovstvu, sťažnosť č. 19187/91 zo 17. decembra 1996.
2. Rozsudok ESĽP vo veci Jalloh proti Nemecku, sťažnosť č. 45810/00 zo 17. júla 2006.
3. Rozsudok ESĽP vo veci Funke proti Francúzsku, sťažnosť č. 10828/84 z 25. februára 1993.
4. Rozsudok ESĽP vo veci č. 20688/04 – Nikolova a Vandova proti Bulharsku zo dňa 17. decembra 2013.
5. Uznesenie Ústavného sudu Slovenskej republiky sp. zn. III. US 758/2016 z 8. novembra 2016.
6. Nález Ústavného sudu Slovenskej republiky sp. zn. I. US 245/2024 z 30. októbra 2024.
7. Uznesenie Najvyššieho sudu Slovenskej republiky sp. zn. 4 To 10/2015 z 29. novembra 2016.
8. Rozsudok Najvyššieho sudu Slovenskej republiky sp. zn. 2To/9/2014 z 26. novembra 2014.

Bianka Bilasová[1]

OCHRANA PROCESNÝCH PRÁV V TRESTNO KONANÍ VO SVETLE AKTUÁLNEJ JUDIKATÚRY SÚDNEHO DVORA EURÓPSKEJ ÚNIE

THE PROTECTION OF PROCEDURAL RIGHTS IN CRIMINAL PROCEEDINGS IN THE LIGHT OF THE CURRENT ČASE LAW OF THE COURT O FJUSTICE OF THE EUROPEAN UNION[2]

Abstrakt

Judikatúra Súdneho dvora Európskej únie (SDEÚ) zohráva zásadnú úlohu pri zabezpečovaní jednotnej interpretácie a aplikácie procesných práv v trestnom konaní v rámci EÚ. V záujme posilnenia justičnej spolupráce v trestných veciach bol prijatý Štokholmský program, na základe ktorého boli prijaté smernice s cieľom posilniť procesné práva podozrivých a obvinených osôb v trestnom konaní, ktoré predstavujú jedným zo základných pilierov spravodlivého procesu. Medzi ne patrí aj smernica (EÚ) 2016/343, ktorá posilnila zásadu prezumpcie neviny a právo obvinených byť prítomní na súdnom konaní. Hoci tieto smernice stanovujú minimálne štandardy ochrany, úroveň ich implementácie v členských štátoch zostáva nejednotná. Tento článok sa zameriava na aktuálnu judikatúru SDEÚ v oblasti prezumpcie neviny, pričom analyzuje vybrané rozsudky ovplyvňujúce výklad a uplatňovanie tejto zásady v členských štátoch. Článok je štruktúrovaný do troch častí - úvodnej časti, stručnej charakteristiky právneho rámca a analytickej časti obsahujúcej vybranú judikatúru. Záverečná časť sumarizuje zistenia a identifikuje trendy a výzvy v harmonizácii procesných práv v trestnom konaní na úrovni EÚ.

Kľúčové slová: *Procesné práva. Prezumpcia neviny. Smernica 2016/343. Judikatúra Súdneho dvora Európskej únie.*

Abstract

The case law of the Court ofJ ustice of the European Union (CJEU) plays a crucial role in ensuring the uniform interpretation and application of procedural rights in criminal proceedings within the EU. In order to strengthen judicial cooperation in criminal matters, the Stockholm Programme was adopted, leading to the adoption of directives aimed at reinforcing the procedural rights of suspects and accused persona, which constitute one of the fundamental pillars of a fair trial in criminal proceedings. Among these is Directive (EU) 2016/343, which strengthened the principle of the presumption of innocence and the right of the accused to be present at trial. Although these directives establish minimum standards of protection, their

[1] Mgr. Bianka Bilasová, III. ročník, externá forma, III. stupeň štúdia, bianka.bilasova@student.umb.sk, katedra trestného práva, kriminológie, kriminalistiky a forenzných disciplín, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Právnická fakulta, Komenského 20, 974 01 Banská Bystrica.

[2] Príspevok bol vypracovaný v rámci projektu VEGA č. 1/0100/24 „*Zavedenie európskych trestných činov do právneho poriadku Slovenskej republiky*“.

implementation across Member States remains inconsistent. This article focuses on the current case law of the CJEU concerning the presumption of innocence, analyzing selected rulings that háve influenced the interpretation and application of this principle in the Member States. The article is structured into three sections: an introductory section, a brief characterization of the legal framework, and an analytical section containing selected čase law. The concluding section summarizes the findings and identifies trends and challenges in the harmonization of procedural rights in criminal proceedings at the EU level.

Key words: *Procedural rights. Presumption of innocence. Directive 2016/343. Case law of the Court of Justice of the European Union.*

Úvod

V modernom systéme trestného súdnictva zohrávajú procesné práva zásadnú úlohu pri vyvažovaní moci štátu a práv jednotlivca. Ich význam sa exponenciálne zvyšuje v kontexte cezhraničného trestného stíhania, kde dochádza k interakcii rôznych právnych poriadkov, procesných systémov a štandardov ochrany týchto práv. Napriek rastúcemu dôrazu na efektivitu justičnej spolupráce v trestných veciach v rámci Európskej únie, najmä prostredníctvom zásady vzájomného uznávania súdnych a iných justičných rozhodnutí, otázka dostatočnej ochrany procesných záruk v cezhraničných prípadoch zostáva stále otvorená.

Zásada vzájomného uznávania vychádza z predpokladu, že súdne rozhodnutia prijaté v jednom členskom štáte majú byť automaticky vykonateľné v inom členskom štáte bez potreby ich ďalšieho preskúmania. Táto zásada, ktorá tvorí základ inštitútov ako napríklad Európsky zatýkací rozkaz, však môže viesť k situáciám, v ktorých procesné štandardy ochrany obvinených osôb kolidujú s požiadavkou efektívnej justičnej spolupráce.

Posilňovanie procesných práv v kontexte cezhraničného trestného stíhania preto predstavuje dôležitý aspekt pri zabezpečení rovnováhy medzi princípom efektívnosti a ochranou základných práv. Smernica 2016/343 o posilnení určitých aspektov prezumpcie neviny a práva na účasť na konaní je jedným z legislatívnych nástrojov, ktoré reflektujú túto potrebu. V rámci snahy o zjednotenie štandardu procesných práv v cezhraničných trestných konaniach zohráva významnú úlohu Súdny dvor Európskej únie, ktorý prostredníctvom svojich záväzných rozhodnutí v prejudiciálnych konaniach zjednocuje výklad týchto práv. Týmto spôsobom prispieva k znižovaniu rozdielov medzi právnymi systémami členských štátov a posilňuje právnu istotu aj v rámci cezhraničných trestných konaní.

Predkladaný príspevok si kladie za cieľ analyzovať aktuálnu judikatúru Súdneho dvora Európskej únie so zameraním na uplatňovanie procesných práv v trestnom konaní, najmä v oblasti práva na prezumpciu neviny a práva byť prítomný na súdnom konaní**.**

Právo na prezumpciu neviny a práva byť prítomný na súdnom konaní v kontexte smernice 2016/343

Prezumpcia neviny a právo byť prítomný na konaní pred súdom tvoria základ spravodlivého trestného procesu. Aj napriek tomu, že sa na obvineného hľadí ako na nevinného, musí mať zároveň reálnu možnosť brániť sa proti obvineniu priamo pred súdom. Osoba preto musí byť v postavení, ktoré jej umožňuje aktívne reagovať na obvinenie a spochybniť ich dôvodnosť. Ak je mu takáto možnosť odopretá, dochádza k zásahu do samotnej podstaty prezumpcie neviny a k oslabeniu jeho procesného postavenia v trestnom konaní.[3]

Bez garancie jeho práva osobnej účasti na trestnom konaní by bol len pasívnym objektom konania, čo by malo za následok oslabenie jeho schopnosti aktívne sa brániť v konaní pred súdom a efektívne uplatniť svoje práva na obhajobu. Ich vzájomná previazanosť sa preto prejavuje v požiadavke, aby rozhodovanie o vine a treste prebiehalo za podmienok garancie rovnosti zbraní medzi obhajobou a obžalobou.[4]

Smernica 2016/343 o posilnení určitých aspektov prezumpcie neviny a práva byť prítomný na konaní pred súdom v trestnom konaní (ďalej len „smernica 2016/343")[5] bola prijatá ako štvrtý legislatívny nástroj v oblasti posilňovania procesných práv podozrivých a obvinených osôb v trestnom konaní. Jej prijatie vychádzalo z ustanovenia článku 82 ods. 2 písm. b) Zmluvy o fungovaní Európskej únie, [6] ktorý umožňuje Európskeho parlamentu a Rade prijímať smernice ustanovujúce minimálne pravidlá práv jednotlivcov v trestnom konaní za účelom zefektívnenia vzájomného uznávania rozsudkov, pokiaľ je to nevyhnutné na zjednodušenie vzájomného uznávania rozsudkov a iných justičných rozhodnutí medzi členskými štátmi.[7]

Smernica 2016/343 v odôvodnení č. 1 explicitne poukazuje na viaceré medzinárodné a európske právne normy, ktoré zakotvujú a garantujú princíp prezumpcie neviny a právo obvineného byť prítomný na konaní pred súdom.[8] Jeho formulácia sa v jednotlivých právnych nástrojoch mierne odlišuje, avšak možno konštatovať, že vyjadrujú spoločnú zásadu, podľa ktorej sa každá osoba obvinená zo spáchania trestného činu považuje za nevinnú, pokiaľ jej vina

---

[3] KELLERBAUER, M. – KLAMERT, M.– TOMKIN, J.: *The EU Treaties and Charter of Fundamental Rights: A Commentary*. 2. vyd. Oxford: Oxford University Press, 2024, s. 582

[4] ČELÁR, M. – LÉVAI, M. – CSÓKA, S.: *Spravodlivý trestný proces*. Praha : Leges, 2023, s. 69.

[5] Smernica (EÚ) 2016/343 o posilnení určitých aspektov prezumpcie neviny a práva byť prítomný na konaní pred súdom v trestnom konaní, Ú. v. EÚ L 65, 11.3.2016, s. 1.

[6] EURÓPSKA KOMISIA. *Správa Komisie Európskemu parlamentu a Rade o vykonávaní smernice Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2016/343. COM(2021) 144 final.* [online]. Brusel: Európska komisia, 31. marca 2021 [cit. 2025-03-03], s. 1. Dostupné na internete: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021DC0144

[7] Pozri článok 82 ods. 2 písm. b) Zmluvy o fungovaní Európskej únie. Dostupné na: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX%3A12012E%2FTXT.

[8] Pozri Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach (článok 14 ods. 2), Európsky dohovor o ľudských právach (článok 6 ods. 2), Americký dohovor o ľudských právach (článok 8 ods. 2), Africkú chartu ľudských práv a práv národov (článok 7 ods. 1), Dohovor o právach dieťaťa (článok 40 ods. 2 písm. b) bod i)), Všeobecnú deklaráciu ľudských práv (článok 11) a Rímsky štatút Medzinárodného trestného súdu (článok 66).

nebola preukázaná a deklarovaná právoplatným súdnym rozhodnutím v súlade s platným právnym poriadkom.[9]

Aj napriek zakotveniu tohto práva na medzinárodnej úrovni, je jeho praktická implementácia v členských štátoch často sprevádzaná aplikačnými výzvami a to napríklad v situáciách, keď je trestné konanie vedené v neprítomnosti obvinenej osoby. Tieto situácie otvárajú otázku právnych záruk spojených s právom na nové súdne konanie, ktorým sa venuje nasledujúca kapitola analyzujúca judikatúru Súdneho dvora Európskej únie vo veciach C-430/22 a C-468/22 – Trestné konanie proti VB a VB.

Právne aspekty práva na nové súdne konanie v prípade úteku obvineného (C-430/22 a C-468/22 - Trestné konanie proti VB a VB).[10]

Návrh na začatie prejudiciálneho konania

Prejudiciálne otázky sa týkajú výkladu článku 8 ods. 4 druhej vety a článku 9 smernice 2016/343 o posilnení niektorých aspektov prezumpcie neviny a práva byť prítomná na konaní pred súdom v trestnom konaní.

Tieto otázky boli predložené v súvislosti s trestnými konaniami vedenými proti osobe VB, ktorá bola v neprítomnosti obžalovaná zo spáchania trestných činov obchodovania s omamnými látkami a nedovoleného držania zbraní v rámci organizovanej skupiny.[11][12]

Spor vo veci samej

Špecializovaná prokuratúra v Bulharsku začala trestné stíhanie proti VB a ďalším spolupáchateľom pre podozrenie z účasti na organizovanej zločineckej skupine. Táto skupina mala podľa obvinenia vykonávať trestnú činnosť spočívajúcu v pestovaní a distribúcii omamných látok, ako aj v neoprávnenej držbe strelných zbraní. Uvedené skutky sú podľa bulharského trestného práva kvalifikované ako závažné trestné činy, za ktoré možno uložiť trest odňatia slobody.[13]

Trestné konanie vedené proti obvinenému VB prebiehalo v jeho neprítomnosti, keďže tento v štádiu prípravného konania pred realizáciou jeho zadržanie ušiel. Následne bol vyhlásený za hľadanú osobu. Vnútroštátnym orgánom sa nepodarilo zistiť jeho miesto pobytu, a preto mu nebolo možné doručiť uznesenie o vznesení obvinenia, predvolanie na súdne pojednávanie ani informáciu o právnych následkoch jeho neúčasti na hlavnom pojednávaní. Obvinenému boli ustanovení obhajcovia ex *offo*, ktorí z dôvodu jeho úteku a nemožnosti nadviazať akýkoľvek

[9] ARANGÜENA FANEGO, C. – DE HOYOS SANCHO, M. – HERNÁNDEZ LÓPEZ, A.*: Procedural Safeguards for Suspects and Accused Persons in Criminal Proceedings*. Cham : Springer, 2021, s. 96.
[10] Rozsudok Súdneho dvora zo dňa 8 júna 2023, *VB a VB*, C-430/22 a C-468/22. ECLI:EU:C:2023:458.
[11] Návrh na začatie prejudiciálneho konania zo dňa 28.júna 2022, Specializiran nakazatelen săd (Bulharsko) – Trestné konanie proti VB (vec C-430/22).
[12] Návrh na začatie prejudiciálneho konania zo dňa 14.júla 2022, Specializiran nakazatelen săd (Bulharsko) – Trestné konanie proti VB (vec C-468/22).
[13] Rozsudok Súdneho dvora zo dňa 8 júna 2023, *VB a VB*, C-430/22 a C-468/22. ECLI:EU:C:2023:458, bod 8.

kontakt s obvineným nemohli s ním konzultovať skutkové a právne okolnosti veci, ani vykonávať obhajobu na základe jeho pokynov.[14]

Vnútroštátny súd, ktorý podal návrh na začatie prejudiciálneho konania, uviedol, že predmetné trestné konanie je ku dňu podania návrhu v štádiu vyšetrovania. Súd zároveň vyjadril predpoklad, že konanie bude ukončené odcudzujúcim rozsudkom, ktorým bude obvinenému uložený trest odňatia slobody. Vzhľadom na okolnosti trestného konania v súvislosti s útekom obvineného vnútroštátny súd uviedol, že v zmysle § 423 ods. 1 NPK má osoba odsúdená v neprítomnosti právo požiadať o opätovné prejednanie veci súdom v lehote šiestich mesiacov od okamihu, keď sa dozvedela o svojom odsúdení. Vnútroštátna právna úprava však neukladá povinnosť informovať odsúdeného o tomto práve vopred. Rovnako nevyžaduje, aby bola možnosť podať návrh na opätovné prejednanie veci uvedená v odcudzujúcom rozsudku vydanom v neprítomnosti odsúdeného alebo v inom procesnom akte zasielanom odsúdenému. Zároveň bulharské právo automaticky negarantuje právo na začatie nového konania v prípade odsúdenia v neprítomnosti. Právomoc rozhodnúť o existencii a dôvodnosti tohto práva je zverená Najvyššiemu kasačnému súdu, ktorý na základe predloženého návrhu posudzuje, či sú splnené podmienky na opätovné prejednanie veci. Ďalším obmedzujúcim faktorom je požiadavka bulharského právneho poriadku, aby sa odsúdený osobne dostavil na súd pri prerokovaní návrhu na nové konanie. Takáto podmienka by však mohla narušiť práva garantované v článku 9 smernice 2016/343, keďže odsúdenému v prípade dostavenia sa na súd za účelom prerokovania návrhu na nové konanie hrozí bezprostredné zadržanie a výkon trestu.[15]

Vzhľadom na uvedené skutkové a právne okolnosti vnútroštátny súd posudzuje otázku, či je v prípade konania vedeného v neprítomnosti obvinenej osoby, za situácie, keď nie sú splnené podmienky stanovené v článku 8 ods. 2 smernice 2016/343, nevyhnutné, aby odcudzujúci rozsudok vyhlásený v neprítomnosti výslovne obsahoval informáciu o práve odsúdenej osoby na nové prejednanie veci. Zároveň sa vnútroštátny súd zamýšľa, či je potrebné zabezpečiť informovanie odsúdenej osoby v súlade s požiadavkami uvedenými v článku 8 ods. 4 uvedenej smernice. Vnútroštátny súd v tejto súvislosti uvádza, že ak by Súdny dvor na položenú otázku odpovedal kladne, vyvstala by otázka týkajúca sa presného obsahu informácie, ktorú je potrebné poskytnúť osobe odsúdenej v neprítomnosti. Konkrétne je potrebné objasniť, či má byť takáto osoba informovaná o svojom práve na nové súdne konanie, pričom súd najskôr predbežne posúdi dôvodnosť tohto návrhu a až následne rozhodne, či sa vec znovu prerokuje alebo má mať osoba automaticky právo podať návrh na opätovné prejednanie veci, pričom otázka dôvodnosti sa rieši až v priebehu nového konania. Ďalej je potrebné preskúmať, či táto osoba musí byť informovaná aj o tom, že je povinná osobne sa dostaviť na súd, ktorý bude prerokúvať jej návrh na opätovné prejednanie veci. Táto povinnosť musí byť posúdená z hľadiska jej zlučiteľnosti s článkom 9 smernice 2016/343.[16]

---

[14] Tamtiež, bod 9-11.
[15] Tamtiež, bod 12-15.
[16] Tamtiež, bod 16-18.

Vo veci C-430/22 rozhodol Špecializovaný trestný súd, Bulharsko prerušiť konanie a predložiť Súdnemu dvoru Európskej únie nasledujúce prejudiciálne otázky:

Má sa článok 8 ods. 4 druhá veta smernice 2016/343 vykladať tak, že vnútroštátnemu súdu, ktorý v neprítomnosti obvineného vydáva odsudzujúci rozsudok, mimo prípadov upravených v článku 8 ods. 2 tejto smernice, ukladá povinnosť výslovne upozorniť na právo obvineného na opätovné prejednanie veci súdom podľa článku 9 tejto smernice? Ide najmä o to, aby bol obvinený informovaný o tomto práve neskôr, napríklad v čase jeho zadržania za účelom výkonu trestu. Táto otázka je položená s ohľadom na skutočnosť, že vnútroštátne právo neukladá povinnosť informovať osobu odsúdenú v neprítomnosti o práve na opätovné prejednanie veci súdom v čase jej zadržania na výkon trestu, pričom takisto nepredpokladá súdnu intervenciu pri vydávaní európskeho zatykača na účely výkonu trestu.

Má sa článok 8 ods. 4 druhá veta smernice 2016/343, konkrétne slovné spojenie „boli tiež informované o možnosti napadnúť rozhodnutie a o práve na nové súdne konanie alebo iný opravný prostriedok v súlade s článkom 9“, vykladať tak, že sa tým obvinenému poskytuje informácia o automatickom práve na opätovné prejednanie veci súdom? Alebo sa má vykladať tak, že obvinenému sa poskytuje informácia o práve podať návrh na opätovné prejednanie veci súdom, pričom dôvodnosť takéhoto návrhu bude predmetom neskoršieho posúdenia?[17]

Vo veci C-468/22 Špecializovaný trestný súd, Bulharsko tiež rozhodol prerušiť konanie a predložiť Súdnemu dvoru otázku:

Je vnútroštátne ustanovenie, akým je článok 423 ods. 3 bulharského trestného poriadku, ktoré vyžaduje, aby osoba podávajúca návrh na opätovné prejednanie veci z dôvodu, že sa nezúčastnila na konaní, mimo prípadov uvedených v článku 8 ods. 2 smernice 2016/343, bola povinná osobne sa dostaviť na súd na účely prejednania tohto návrhu, zlučiteľné s článkom 9 tejto smernice a so zásadou efektivity?[18]

Analýza prejudiciálnych otázok

O prvej prejudiciálnej otázke vo veci C-430/22

Prvou otázkou vo veci C-430/22 sa vnútroštátny súd pýta, či článok 8 ods. 4 smernice 2016/343 ukladá vnútroštátnemu súdu povinnosť výslovne uviesť v odsudzujúcom rozsudku vydanom v neprítomnosti obvineného jeho právo na nové súdne konanie v prípade, ak nie sú splnené podmienky stanovené v článku 8 ods. 2 tejto smernice za účelom zabezpečiť, aby osoba odsúdená v neprítomnosti bola o tomto práve informovaná dodatočne, najmä pri jej zadržaní na účely výkonu uloženého trestu.[19]

V prvom rade Súdny dvor zdôrazňuje, že na základe okolností prejednávanej veci, ako aj príslušných ustanovení smernice 2016/343, vyplýva, že ak nie sú splnené podmienky stanovené v článku 8 ods. 2 tejto smernice, použije sa článok 8 ods. 4. Súdny dvor však zdôrazňuje na

[17] Tamtiež, bod 19.
[18] Tamtiež, bod 20.
[19] Tamtiež, bod 22.

špecifickosť každej prejednávanej veci a preto uvádza, že nie je vhodné sa pri takomto konštatovaní obmedziť výlučne na znenie ustanovenia, ale aj na kontext a ciele sledované právnou úpravou, vrátane jej historického kontextu a odôvodnenia predmetného aktu.[20]

Pri výklade článku 8 ods. 4 smernice 2016/343 Súdny dvor konštatuje, že toto ustanovenie umožňuje členským štátom viesť trestné konanie v neprítomnosti podozrivých alebo obvinených osôb v prípade, ak nie je možné splniť podmienky stanovené v článku 8 ods. 2 tejto smernice z dôvodu, že sa dotknutú osobu nepodarilo lokalizovať napriek primeranému úsiliu zo strany vnútroštátnych orgánov. Ustanovenie zároveň umožňuje, aby bolo v takýchto prípadoch rozhodnutie voči dotknutej osobe vydané a následne aj vykonané. Za účelom zachovania rovnováhy medzi právami dotknutej osoby a záujmami spravodlivého súdneho konania článok 8 ods. 4 smernice stanovuje, že osoba, voči ktorej bolo rozhodnutie vydané v neprítomnosti, musí byť informovaná o svojom práve na nové súdne konanie alebo o možnosti napadnúť rozhodnutie. Informovanie o tomto práve musí byť zo strany vnútroštátnych orgánov zabezpečené v čase, keď sa dotknutá osoba dozvie o rozhodnutí vydanom v jej neprítomnosti. Pokiaľ ide o formu poskytovania tejto informácie, smernica 2016/343 výslovne neustanovuje konkrétny spôsob. Ako však uviedla Európska komisia, informácie musia byť poskytnuté v súlade s vnútroštátnymi právnymi predpismi v čase, keď je dotknutá osoba oboznámená s rozhodnutím. Významným momentom pre poskytnutie týchto informácií je najmä zadržanie osoby, ku ktorému dochádza spravidla po jej lokalizovaní. Tento výklad je ďalej podporený znením odôvodnenia 39 smernice 2016/343, ktoré stanovuje, že informácie môžu byť dotknutej osobe poskytnuté písomne alebo ústne za predpokladu, že poskytnutie týchto informácií bude riadne zaznamenané postupom, ktorý je v súlade s vnútroštátnym právom.[21]

Ďalej Súdny dvor zdôrazňuje, že smernica 2016/343 nemá za cieľ komplexnú harmonizáciu procesných pravidiel trestného konania vo všetkých členských štátoch, ale sleduje zavedenie spoločných minimálnych štandardov. Členské štáty sú preto povinné zabezpečiť, aby sa ich vnútroštátne právne úpravy neodklonili od účelu a cieľa sledovaného smernicou, ktorým je garantovanie spravodlivého procesu. Pokiaľ ide o ustanovenia článkov 8 a 9 smernice, tento cieľ sa konkrétne realizuje prostredníctvom zabezpečenia možnosti účasti podozrivej alebo obvi nenej osoby na súdnom konaní. Na základe uvedeného Súdny dvor konštatuje, že smernica 2016/343 neukladá súdom povinnosť zahrnúť do rozhodnutia informácie o práve na nové súdne konanie a možnosti napadnúť vydané rozhodnutie v prípade, ak bolo rozhodnutie prijaté v neprítomnosti osoby, ktorú sa napriek primeranému úsiliu vnútroštátnych orgánov nepodarilo lokalizovať. Voľba spôsobu, akým majú byť tieto informácie dotknutým osobám oznámené, je ponechaná v právomoci členských štátov s tým, že podstatné je zabezpečiť, aby dotknutá osoba bola o svojich právach informovaná v okamihu, keď je oboznámená s rozhodnutím prijatým v jej neprítomnosti.[22]

[20] Tamtiež bod 23-24.
[21] Tamtiež, bod 25-28.
[22] Tamtiež, bod 29.30.

Na základe vykonaného výkladu Súdny dvor rozhodol, že na prvú otázku vo veci C-430/22 odpovedať tak, že článok 8 ods. 4 smernice 2016/343 neukladá vnútroštátnemu súdu povinnosť zahrnúť do odsudzujúceho rozsudku výslovné upozornenie na právo na nové súdne konanie v prípade, ak nie sú splnené podmienky stanovené v článku 8 ods. 2 tejto smernice.[23]

O druhej prejudiciálnej otázke položenej vo veci C-430/22 a druhej prejudiciálnej otázke položenej vo veci C-468/22

Keďže Súdny dvor dospel k záveru, že na prvú otázku položenú vo veci C-430/22 je potrebné odpovedať záporne, odpoveď na druhú otázku v tejto veci, ako aj na otázku predloženú vo veci C-468/22 sa stáva irelevantnou. Vnútroštátny súd totiž uviedol, že otázka týkajúca sa povahy a obsahu informácií, ktoré majú byť poskytnuté osobe odsúdenej v neprítomnosti, by bola relevantná len za predpokladu, že by prvá otázka bola zodpovedaná kladne.[24]

Záver

Predmetné prejudiciálne konania vo veciach C-430/22 a C-468/22 sa týkali výkladu článkov 8 ods. 4 a 9 smernice 2016/343, ktoré upravujú právo osoby odsúdenej v neprítomnosti na nové súdne konanie. V oboch prípadoch išlo o situáciu, keď obvinená osoba – VB – ušla ešte pred vznesením obvinenia, nebola lokalizovaná a konanie voči nej preto prebiehalo v jej neprítomnosti.

Súdny dvor Európskej únie vo svojom rozhodnutí zdôraznil, že ak obvinenú osobu **nebolo možné lokalizovať napriek primeranému úsiliu orgánov**, členský štát môže viesť konanie v neprítomnosti a dokonca aj rozhodnúť o vine, **avšak s povinnosťou zabezpečiť, aby bola táto osoba pri oboznámení sa s rozsudkom riadne informovaná o svojom práve na nové súdne konanie alebo inom opravnom prostriedku.** Zároveň však Súdny dvor konštatoval, že smernica **neukladá povinnosť uviesť túto informáciu priamo v rozsudku**, ale spôsob jej poskytnutia je ponechaný na právnu úpravu jednotlivých členských štátov. Základným predpokladom však zostáva, aby bola táto informácia poskytnutá **v čase, keď sa odsúdená osoba dozvie o rozhodnutí**, napríklad pri svojom zadržaní.

Z rozhodnutia vyplýva, že účelom smernice nie je úplná harmonizácia trestného procesu, ale **zabezpečenie minimálnych procesných štandardov**, ktoré garantujú spravodlivý proces. V tomto kontexte Súdny dvor potvrdil, že právna úprava musí byť v súlade so zásadou efektivity, pričom by nemala vytvárať neprimerané prekážky výkonu práva na obhajobu.

[23] Tamtiež, bod 31.
[24] Tamtiež bod 32.

Zoznam bibliografických odkazov

Monografie a skriptá

1. ARANGÜENA FANEGO, C. – DE HOYOS SANCHO, M. – HERNÁNDEZ LÓPEZ, A.: Procedural Safeguards for Suspects and Accused Persons in Criminal Proceedings. Cham : Springer, 2021. 84 s. ISBN 978-3-030-61176-7.
2. ČELÁR, M. – LÉVAI, M. – CSÓKA, S.: *Spravodlivý trestný proces*. Praha : Leges, 2023.94 s. ISBN 978-80-7502-673-6.
3. KELLERBAUER, M.– KLAMERT, M. – TOMKIN, J.: *The EU Treaties and Charter of Fundamental Rights: A Commentary*. 2. vyd. Oxford: Oxford University Press, 2024. 2784 s. ISBN 978-0-19-887718-9.

Internetové zdroje

1. EURÓPSKA KOMISIA. *Správa Komisie Európskemu parlamentu a Rade o vykonávaní smernice Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2016/343. COM(2021) 144 final.* [online]. Brusel: Európska komisia, 31. marca 2021 [cit. 2025-03-03], s. 1. Dostupné na internete: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021DC0144
2. Zmluva o fungovaní Európskej únie.

Právne predpisy

1. **Zmluva o fungovaní Európskej únie (konsolidované znenie).** Ú. v. EÚ C 202, 7.6.2016.
2. Smernica (EÚ) 2016/343 o posilnení určitých aspektov prezumpcie neviny a práva byť prítomný na konaní pred súdom v trestnom konaní, Ú. v. EÚ L 65, 11.3.2016.

Judikatúra

1. Rozsudok Súdneho dvora zo dňa 8 júna 2023, *VB a VB*, C-430/22 a C-468/22. ECLI:EU:C:2023:458.
2. Návrh na začatie prejudiciálneho konania zo dňa 28.júna 2022, Specializiran nakazatelen săd (Bulharsko) – Trestné konanie proti VB (vec C-430/22).
3. Návrh na začatie prejudiciálneho konania zo dňa 14.júla 2022, Specializiran nakazatelen săd (Bulharsko) – Trestné konanie proti VB (vec C-468/22).

Lukáš Bis[1]

DÔSLEDKY ZVÝŠENIA HRANICE ŠKODY V TRESTNOM PRÁVE SR: MOŽNOSTI A NÁSTROJE NA RIEŠENIE PRÁVNYCH VÝZIEV.

CONSEQUENCES OF INCREASING THE DAMAGE THRESHOLD IN SLOVAK CRIMINAL LAW: OPTIONS AND TOOLS FOR ADDRESSING LEGAL CHALLENGES.

Abstrakt

Tento článok sa zaoberá dôsledkami zvýšenia hranice malej škody v trestnom práve Slovenskej republiky, ktorá pred novelou dosahovala výšku 266 € a po novele bola zvýšená na 700 €. Autor analyzuje zmeny v trestnom zákone, najmä vypustenie dôvodu g) ods. 1 § 212 trestného zákona, ktorý umožňoval trestné stíhanie opakovaných krádeží. V článku sa skúmajú právne nástroje, ako protest prokurátora a zrušenie priestupkov, ktoré môžu zlepšiť efektivitu trestného práva. Autor tiež navrhuje opätovné zavedenie pozmeneného dôvodu g) § 212 trestného zákona a predĺženie lehoty na vybavenie trestného oznámenia z 30 na 60 dní v prípade, keď v oznámení nie je dosiahnutá výška malej škody. Tieto návrhy sú podložené sociologickým výskumom a judikatúrou Najvyššieho súdu SR. Ďalej sa článok venuje modernizácii systémov vyšetrovateľov Policajného zboru pre efektívnejšie riešenie trestných činov.

Kľúčové slová: *trestný zákon, malá škoda, opakovaná krádež, recidivita, priestupok, priestupkový režim, trestný čin krádeže, protest prokurátora*

Abstract

This article addresses the consequences of increasing the threshold for minor damage in criminal law in the Slovak Republic, which was previously set at €266 and was raised to €700 after the amendment. The author analyzes the changes in the Criminal Code, particularly the removal of reason g) paragraph 1 of § 212 of the Criminal Code, which allowed for criminal prosecution of repeated thefts. The article examines legal tools such as the prosecutor's protest and the cancellation of misdemeanors, which may improve the effectiveness of criminal law. The author also proposes the reintroduction of a modified reason g) § 212 of the Criminal Code and the extension of the deadline for processing criminal complaints from 30 to 60 days in cases where the threshold for minor damage is not reached in the complaint. These proposals are supported by sociological research and case law of the Supreme Court of the Slovak Republic. Furthermore, the article discusses the modernization of the systems used by investigators of the Police Force for more effective handling of criminal cases.

[1] Bc. Lukáš Bis, MBA, 2. ročník, externá forma štúdia, 2. stupeň štúdia, bislukasposta@gmail.com, Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta

Key words: *criminal code, minor damage, repeated theft, recidivism, administrative offense, administrative offense proceedings, criminal offense of theft, prosecutor's protest*

Úvod

V rámci odborného článku dôsledky zvýšenia hranice škody v trestnom práve Slovenskej republiky som si dovolil spracovanie článku smerovať výlučne na zvýšenie hranice malej škody, ktorá pred novelou trestného zákona musela dosiahnuť výšku 266 €.[2] Po novele trestného zákona sa zvýšila výška malej škody z 266 € na 700 €.[3] V rámci článku si dovoľujem analyzovať nielen dôsledky zmeny hranice škody v trestnom zákone, ale aj vypustenie dôvodu g) ods. 1 § 212 trestného zákona, ktorý umožňoval organom činným v trestnom konaní trestné stíhať opakované krádeže, ak si páchateľ prisvojil *cudziu vec tým, že sa jej zmocnil a bol za obdobný čin v predchádzajúcich dvanástich mesiacoch postihnutý.*[4]

V rámci tohto článku rozoberám právne nástroje dostupné v súlade s právnymi predpismi Slovenskej republiky na riešenie právnych výziev, ako aj možnosti, ktoré by mohli prispieť k zlepšeniu efektivity trestného práva v tejto oblasti. Medzi tieto nástroje patrí najmä protest prokurátora a zrušenie priestupkov s ich následným vrátením na riešenie vyšetrovateľom Policajného zboru. Ďalej sa v článku venuje úvahám de lege ferenda, ktoré by mohli byť prijaté v nasledujúcej novele trestného zákona a trestného poriadku. V súvislosti so zvýšenou hranicou malej škody sa v článku zaoberá návrhom na opätovné zavedenie pozmeneného dôvodu g) § 212 trestného zákona, ktorý by umožnil riešiť viacnásobné opakované protiprávne činy nástrojmi trestného práva, čím by sa vytvoril silnejší odstrašujúci efekt pre páchateľov. Uvedené si dovolím tvrdiť najmä z dôvodu vykonaného relevantného sociologického výskumu, ktorý som uskutočnil v jednom nákupnom centre na základe rozhovorov s predajcami, vedúcimi prevádzok, majiteľmi prevádzok, SBS pracovníkmi a tiež s osobou, ktorá má na starosti bezpečnosť celého obchodného centra.

Okrem toho sa zamýšľam nad rozšírením lehoty na vybavenie trestného oznámenia z 30 dní na 60 dní v prípadoch, keď škoda nepresiahne hranicu malej škody. Tento krok by mohol zvýšiť účinnosť trestného konania v prípadoch s nízkymi škodami, keď by počas tejto lehoty mohli byť zaznamenané ďalšie rovnaké skutky proti konkrétnej osobe, čím by sa škoda nakumulovala na úroveň 700 €. V rámci článku tuto možnosť kumulácie podkladám judikatúrou Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, ktorá bola uverejnená v zbierke stanovísk Najvyššieho súdu a rozhodnutí súdov Slovenskej republiky.[5]

---

[2] KOLEKTÍV AUTOROV. *Trestný zákon s rozsiahlym komentárom a judikatúrou.* Bratislava: NOVÁ PRÁCA, spol. s r. o., 2020. 741 s. ISBN 978-80-89350-85-8. s. 228.

[3] § 125 ods.1 zákona č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon: *„Škodou malou sa rozumie škoda prevyšujúca sumu 700 eur […].“*

[4] MENCEROVÁ, Ingrid a kolektív. *Trestné právo hmotné. Osobitná časť*. 2. vydanie. Šamorín: Heuréka, 2018. s. 447. ISBN 978-80-8173-057-3., s. 139

[5] § 196 ods.2 zákona č. 301/2005 Z.z. Trestný poriadok: *„Ak prokurátor alebo policajt po prijatí trestného oznámenia zistí, že je potrebné ho doplniť, doplnenie vykoná výsluchom oznamovateľa alebo poškodeného alebo vyžiadaním písomných podkladov od oznamovateľa alebo od inej osoby alebo orgánu príslušný prokurátor alebo príslušný policajt tak, aby mohol rozhodnúť podľa § 197 alebo § 199 v lehote do 30 dní od prijatia trestného oznámenia. […]“*

Rovnako sa zamýšľam nad modernizáciou systémov, s ktorými pracujú vyšetrovatelia Policajného zboru, čo by v konečnom dôsledku prispelo k efektívnejšiemu riešeniu týchto trestných činov.

1. Dôsledky zvýšenia hranice škody v trestnom práve Slovenskej republiky

Pri analýze zmien v trestnom práve a priestupkovom práve Slovenskej republiky po poslednej novelizácii trestného zákona a aktuálnej novele priestupkového zákona si uvedomujem, že sa v určitých prípadoch, ako sú menšie krádeže, posilnil **priestupkový režim** a došlo k **zvýšeniu výšky sankcií za priestupky a opakované priestupky**, čo môže mať svoj prínos pri riešení tzv. "horálkových" zlodejov, ktorí sa dopúšťali menších deliktov, ako sú krádeže v hodnote do 20 €.[6] Viacerí právni odborníci vítajú vypustenie dôvodu g) ods. 1 § 212 trestného zákona (ďalej aj ako *„dôvodu g"*), ktorý upravoval jednu z možnosti odsúdenia páchateľov viacnásobných aj menších krádeží následovne: ***„Kto si prisvojí cudziu vec tým, že sa jej zmocní a bol za obdobný čin v predchádzajúcich dvanástich mesiacoch postihnutý, potrestá sa odňatím slobody až na dva roky."***[7] V praxi sa stavalo sa, že niekto ukradol jednu horalku a bol za ňu potrestaný v rámci priestupkového konania a automaticky, ak v období dvanástich mesiacoch bol opäť pristihnutí pri obdobnom trestnom čine pri ktorej si prisvojil cudziu vec tým, že sa jej zmocnil, tak automatický naplnil skutkovú podstatu trestného činu krádeže podľa bodu g uvedeného paragrafového znenia. [8] [9]

Je pravda, že novela priestupkového zákona umožňuje, aby boli páchateľom týchto protiprávnych činov, ktorí nenaplnili skutkovú podstatu trestného činu krádeže v zmysle trestného zákona uložené **pokuty až do výšky 1400 €** v rámci neskráteného konania (predtým 331 €), v **rozkaznom konaní až do 1000 €** (predtým 250 €) a v **blokovom konaní až do 500 €** (predtým 33 €). Ďalšou dôležitou zmenou je, že v prípade **opakovaného spáchania priestupku proti majetku v priebehu 12 mesiacov** môže byť páchateľovi uložená pokuta až do **výšky 2000 €** (predtým 1000 €) a v prípade rozkazného konania do **výšky 1500 €** (predtým 500 €).[10]

Podľa môjho názoru tento prístup v oblasti **sankcionovania menších protiprávnych činov**, akými sú krádeže do 20 € sa pri prijatí novely trestného zákona z právneho hľadiska javil, ako rozumný, pretože si tvorcovia zákona mysleli, že sa zníži zaťaženosť orgánov činných v trestnom konaní a zároveň bude v niektorých prípadoch efektívnejšie riešiť problematiku menších deliktov prostredníctvom **priestupkového konania**. Zdalo sa rozumné, že ak niekto

---

[6] KRION Partners s.r.o. Výber legislatívnych zmien a noviniek za november 2024. [online]. 2024 [cit. 2025-04-15]. Dostupné na: https://www.krion.sk/sk/vyber-legislativnych-zmien-a-noviniek-za-november-2024.c-485.html

[7] MENCEROVÁ, Ingrid a kolektív**.** *Trestné právo hmotné. Osobitná časť*. 2. vydanie. Šamorín: Heuréka, 2018. s. 447. ISBN 978-80-8173-057-3., s. 139

[8] Tamtiež s. 139

[9] Tamtiež s. 139

[10] STVR. 2024. Pokuty za priestupok proti majetku, čiže za krádež do 700 eur sa zvýšia. [online]. [cit. 2025-03-20]. Dostupné na: https://spravy.stvr.sk/2024/11/pokuty-za-priestupok-proti-majetku-cize-za-kradez-do-700-eur-sa-zvysia/

dvakrát ukradol vec v hodnote napríklad 20 €, bolo možné prikloniť sa k názoru odborníkov, že ide o kriminalizovanie takýchto činov.[11]

Opak je však pravdou. Na základe vykonaného relevantného sociologického výskumu, ktorý som uskutočnil v jednom nákupnom centre, a to na základe rozhovorov s predajcami, vedúcimi prevádzok, majiteľmi prevádzok, SBS pracovníkmi a tiež s osobou, ktorá má na starosti bezpečnosť celého obchodného centra, som dospel k nasledujúcim tvrdeniam, že vypustenie dôvodu g) a nepostihovanie opätovných krádeží spôsobilo u väčšiny páchateľov pocit ich nedotknuteľnosti a arogancie.

Skutočnosti týkajúce sa pocitu nedotknuteľnosti a opakovaných krádeží vyplývajú najmä z výpovedí predajcov, vedúcich a majiteľov prevádzok, ako aj osoby zodpovednej za bezpečnosť celého obchodného centra. Dovoľujem si uviesť niektoré z týchto výpovedí. Napríklad vedúca predajne v obchode s drogériou uviedla, že evidujú viacero krádeží. Zlodeji, ktorí už boli pristihnutí a postihnutí, sa opätovne vracajú a správajú sa arogantne. Pri ich prichytení si často dovoľujú tvrdiť, že im nič nehrozí. Pokutu za priestupok podľa ich názoru vôbec nepovažujú za dostatočný a odstrašujúci faktor, najmä vzhľadom na to, že páchatelia, ktorí už boli riešení, sa opakovane vracajú kradnúť.

Vo vyjadreniach vedúcej predajne v obchode s potravinami zaznelo, že sa opakovane vracajú tí istí páchatelia a počet krádeží je vyšší než pred účinnosťou novely. Pracovník SBS pôsobiaci v tejto predajni mi ukázal fotografie z krádeží. Zo skutočností zachytených na fotografiách vyplýva, že zlodeji kradnú vo väčšom množstve. Na niektorých záberoch boli zobrazené úplne naplnené nákupné košíky s odcudzeným tovarom.

V predajni s oblečením mi predajkyňa uviedla, že zaznamenali 90 % nárast manka v porovnaní s obdobím pred novelou. Zlodeji sú podľa nej čoraz arogantnejší a v niektorých prípadoch, keď ich pristihnú pri čine, sa dokonca vyhrážajú personálu, že si na nich počkajú po skončení smeny. V ďalšej predajni s oblečením predajkyňa uviedla, že krádeže najčastejšie evidujú počas výmeny smien alebo pri nástupe nových zamestnancov, ktorých zlodeji ešte nepoznajú.

V lekárňach mi pracovníčky uviedli, že počet krádeží je približne rovnaký ako pred účinnosťou novely. V rámci prevencie sa snažia chrániť pred vznikom škôd napríklad tým, že pri drahších produktoch vyberajú tovar z obalov a skladujú ho v sklade. V prípade záujmu o kúpu tieto produkty následne prinesú zo skladu.

V obchode s hračkami predavačky uviedli, že zlodeji sú drzejší a do predajne prichádzajú s prázdnymi taškami, pripravení kradnúť. Snažia sa ich preto identifikovať už pri vstupe, a keď spozorujú podozrivých páchateľov, ktorí vstupujú do predajne s prázdnou taškou, okamžite ich upozorňujú, že v prípade podozrenia privolajú SBS službu. Dodali tiež, že ani zabezpečenie tovaru proti krádežiam často nefunguje, pretože zlodeji tieto zabezpečovacie prvky odlepujú alebo ich dokážu profesionálne znefunkčniť.

---

[11] BIRÓ, M. Karas chce uľahčiť väzniciam. „Horalkoví" zlodeji by už nemali chodiť za mreže [online]. *Aktuality.sk*, 23. 2. 2023. [cit. 20. 3. 2025]. Dostupné na internete: https://www.aktuality.sk/clanok/slAlaRW/karas-chce-ulahcit-vazniciamhoralkovi-zlodeji-by-uz-nemali-chodit-za-mreze/

V obchode s doplnkami do bytových priestorov mi pokladníčka povedala, že po prijatí novely sa krádeže zintenzívnili. Predajkyňa mi dokonca spomenula prípad, keď staršia pani kradla s odôvodnením, že chcela dať svojmu vnukovi darčeky. Po dolapení si však dovolila vrátiť sa do predajne aj na druhý deň.

V obchodoch s obuvou mi predajkyňa uviedla, že po účinnosti novely vnímajú nárast agresivity u zlodejov a ich správanie je horšie, ako pred prijatím novely. V inej predajni, kde vystavujú len jednu topánku z páru, mi povedali, že zlodeji dokážu ukradnúť aj túto jednu topánku, pričom sami zamestnanci sa zamýšľajú, na čo im slúži len polovica páru.

Z uvedeného, ako aj z ďalších rozhovorov, vyplýva, že s krádežami začali aj ľudia, ktorí pred novelou nekradli.

V obchode s elektronikou mi predajca povedal, že krádeže sú intenzívnejšie a páchatelia sa dokážu opakovane vracať, aj keď už boli riešení ako priestupcovia. Kradnú všetko, čo sú schopní odniesť.

Z rozhovoru s predajkyňou v parfumérii vyplynulo, že majiteľ im škody nezráža z výplat, no intenzita krádeží je vyššia ako pred prijatím novely. Uviedla tiež, že arogancia zlodejov je podľa nej v súčasnosti veľmi výrazná.

V predajni, kde sa predávajú rúže a ďalšia kozmetika pre ženy, mi predavačka, ktorá tam pracuje už dlhší čas, povedala, že sa krádeže zintenzívnili. Kradnú prevažne ženy, no v minulosti zaznamenali aj prípady krádeží zo strany mužov. Tovar sa snažia chrániť tak, že niektoré produkty uchovávajú v sklade a vydávajú ich len na požiadanie zákazníka. Ide najmä o krémy, rúže a inú drobnú kozmetiku, ktorú páchatelia často vyberajú z obalov.

Z vyjadrenia pracovníka SBS, ktorý v tejto oblasti pôsobí už tri roky, som sa dozvedel, že po prijatí novely sa zintenzívnili aj krádeže zo strany zamestnancov. Uviedol, že páchatelia sú veľmi arogantní a na niektorých predajniach už natoľko známi, že sa im pri krádežiach cielene vyhýbajú.

Rozhovor som viedol aj s pánom, ktorý má na starosti SBS službu v obchodnom dome. Táto služba pomáha prevádzkam s dolapením páchateľov a obmedzením ich činnosti v prípade, že im je krádež nahlásená. Pán uviedol, že výskyt krádeží je veľmi vysoký a počet prípadov je vyšší než pred prijatím novely zákona.

Ako príklad spomenul udalosť z januára 2025, keď 25. januára zadržali páchateľa, ktorý mal od 1. do 25. januára na konte celkovo 29 priestupkov. Dodal, že aj keď sa prípady riešia v spolupráci s políciou, páchatelia často po odchode policajtov pokračujú v krádežiach v inej prevádzke. Vyššie pokuty, ktoré dostávajú v rámci blokového konania, na nich vôbec nepôsobia odstrašujúco. Pán poznamenal, že v súčasnosti si ***„vychovávame generáciu zlodejov“***. Na moju otázku, či by bolo vhodné opätovne zaviesť do právneho poriadku Slovenskej republiky dôvod g) pri krádežiach, odpovedal, že podľa neho je to určite potrebné. K zmene hranice škody uviedol, že väčšina krádeží sa, rovnako ako v minulosti, týka majetku v hodnote do 200 €. Zmena výšky pokút podľa neho nepriniesla žiadne zlepšenie, keďže práve vypustenie dôvodu g) má väčší dopad na správanie páchateľov.

Na základe vykonaného sociologického výskumu a vyjadrení obetí je zrejmé, že vypustenie dôvodu g) z právnej úpravy, ktorý umožňoval postihovať opakované krádeže, viedlo k negatívnym dôsledkom vrátane nárastu arogancie páchateľov a zintenzívnenia krádeží v obchodných prevádzkach. Zodpovedné orgány by mali zvážiť návrat k pôvodnej právnej úprave, ktorá mala výrazný odstrašujúci účinok na osoby dopúšťajúce sa opakovanej majetkovej trestnej činnosti. Vyššie pokuty za priestupky neprinášajú požadovaný efekt, keďže páchateľov neodrádzajú od ďalšej trestnej činnosti. V tejto súvislosti je nevyhnutné, aby legislatívna úprava zohľadňovala aj prevenciu recidívy a zároveň sprísnila postihy v prípadoch opakovaného páchania trestnej činnosti.

Ukladanie pokút v uvedených výškach podľa novelizovaného priestupkového zákona je z pohľadu prevencie vhodným nástrojom, najmä ak vezmeme do úvahy, že v minulosti boli pokuty v rámci priestupkového konania výrazne nižšie a nemali dostatočný odstrašujúci účinok. Zvýšenie sankcií v priestupkovom práve vítam, avšak dovoľujem si tvrdiť, že ukladanie pokút podľa priestupkového zákona pravdepodobne pôsobí odstrašujúco len na malé percento páchateľov majetkovej trestnej činnosti.

Avšak napriek tejto zmene musím po vykonanom výskume vyjadriť pochybnosti o odstrašujúcom charaktere týchto pokút pre určité skupiny obyvateľstva. Niektorí obyvatelia, ktorí už majú napríklad viacero nezaplatených priestupkov a následne viaceré exekúcie, môžu nadobudnúť postoj ľahostajnosti voči ďalším pokutám a exekučným konaniam, ktoré pribúdajú na ich konte. Doposiaľ pred zmenou priestupkového zákona z vyjadrení maloobchodných predajcov a ďalších obchodníkov vyplývalo, že zmena v trestnom práve otvorila väčší priestor na krádeže tovaru vyššej hodnoty. Príkladom môže byť situácia, keď páchateľ v priebehu štyroch dní štyrikrát ukradne tovar v hodnote 100 eur, pričom za každý čin bude sankcionovaný len ako priestupca. Tento páchateľ bude síce opakovane pokutovaný, no krádeže v tejto výške nebudú riešené v rámci trestného práva. Zároveň sa tieto činy nemôžu sčítavať ako čiastkové útoky do jednej skutkovej podstaty, ak boli riešené prostredníctvom priestupkového zákona. Ak by malo dôjsť k ich sčítaniu, priestupky by museli byť protestom prokurátora zrušené a vec by sa musela vrátiť na vyšetrovanie príslušnému vyšetrovateľovi. V konečnom dôsledku takýto systém vytvára priestor pre recidivistov, ktorí vo svojej činnosti beztrestne pokračujú, pričom poctiví predajcovia a podnikatelia znášajú následky.[12]

Prezentované skutočnosti, ako je nárast počtu krádeží, objavovanie sa nových páchateľov, ktorí doteraz nekradli, opätovný návrat tých istých páchateľov, ako aj extrémne prípady, kedy došlo až k dvadsiatim piatim priestupkom v priebehu dvadsiatich troch dní, pričom krádeže prebiehajú vo väčších množstvách (napríklad plné košíky) a páchatelia tvrdia, že im nikto nič nemôže, sú dôsledkom zvýšenia hranice škody v trestnom práve Slovenskej republiky a vypustenia dôvodu písmena g) odseku 1 paragrafu 212 Trestného zákona. Toto vypustenie má výrazný dopad najmä na skutočnosť, že páchatelia nie sú za opakované priestupky odsúdení a nič im nebráni v tom, aby v krádežiach pokračovali opakovane. Pred novelou platilo následovne

[12] MENCEROVÁ, Ingrid a kolektív. *Trestné právo hmotné. Osobitná časť.* 2. vydanie. Šamorín: Heuréka, 2018. s. 447. ISBN 978-80-8173-057-3., s. 139

znenie: *„Kto si prisvojí cudziu vec tým, že sa jej zmocní a bol za obdobný čin v predchádzajúcich dvanástich mesiacoch postihnutý, potrestá sa odňatím slobody až na dva roky."*[13]

Ďalším dopadom tejto zmeny bolo zastavenie konaní, a to aj v prípadoch, ktoré už boli právoplatne ukončené, pričom odsúdené osoby museli byť prepustené z výkonu trestu odňatia slobody. V prípadoch, kde prebiehalo vyšetrovanie proti týmto páchateľom, došlo k prekvalifikovaniu skutkov z trestných činov na priestupky, ktoré boli následne postúpené príslušným orgánom na ďalšie konanie v rámci priestupkového konania.[14]

Podľa môjho názoru, aj keď zvýšenie výšky pokút môže mať pozitívny dopad v niektorých prípadoch, najmä pre páchateľov krádeží menších tovarov, prijaté opatrenia v podobe vyšších pokút nemajú dostatočne odstrašujúci účinok pre určité skupiny ľudí, ktorí kradnú opakovane. Myslím si, že v záujme zákonodarcov by malo byť chrániť týchto obchodníkov, pretože prinášajú hodnoty štátu, a to nielen vo forme zamestnávania obyvateľstva, ale aj v poskytovaní služieb a v platení daní a odvodov na dôchodkové poistenie. Títo páchatelia sa spravidla nachádzajú v situáciách, kde pokuty v takýchto výškach nepredstavujú pre nich významnú prekážku. Väčšina z nich tieto pokuty ani nezaplatí, a v rámci exekučného konania im nie je čo vziať, vzhľadom na viaceré exekučné konania a podobne. Z praktického hľadiska sa ukazuje, že recidivisti majú tendenciu páchať trestnú činnosť opakovane, aj keď sú pokutovaní. Pokuty v blokovom a rozkaznom konaní nezohľadňujú psychologický aspekt recidívy, a preto nemusia byť účinné v prevencii pokračujúcich trestných činov.[15]

2. Možnosti a nástroje na riešenie právnych výziev

Dovolím si tvrdiť, že obete trestných činov v spolupráci s orgánmi činnými v trestnom konaní dokážu aj v súčasnosti v určitej miere bojovať proti kriminalite, a to aj napriek tomu, že aktuálna právna úprava nie je pre obchodníkov priaznivá. Zároveň je možné konštatovať, že v zmysle platného právneho poriadku existujú právne nástroje, ktoré môže využiť prokurátor. Jedným z takýchto nástrojov je protest prokurátora. Prostredníctvom protestu prokurátora môže prokurátor zabezpečiť, že rozhodnutia o priestupkoch budú zrušené a veci vrátené späť vyšetrovateľovi. Následne je možné, v súlade s judikatúrou, spojiť tieto skutky ako čiastkové útoky, ktoré v súčte presiahnu výšku škody 700 eur, a prekvalifikovať ich na trestný čin krádeže. Takýto postup podporuje aj judikatúra Najvyššieho súdu Slovenskej republiky.[16][17]

---

[13] RUŽAROVSKÝ, M. Krádež po novele Trestného zákona [online]. *Právne Noviny*, 2. 11. 2024. [cit. 20. 3. 2025]. Dostupné na internete: https://pravnenoviny.sk/kradez-po-novele-trestneho-zakona/

[14] ČENTÉŠ, Jozef. Na slobodu sa v jeden deň dostanú stovky väzňov. [video]. 2025-03-20. Dostupné na: https://www.youtube.com/watch?v=mzmax5ltiI8

[15] MALOVCOVÁ, N. Obchodníci prežívajú peklo: Zlodeji sa vďaka novele trestného zákona cítia nedotknuteľní. Okrem krádeží rastie aj agresivita [online]. *Interez.sk*, 1. 3. 2025. [cit. 20. 3. 2025]. Dostupné na internete: https://www.interez.sk/obchodnici-prezivaju-peklo-zlodeji-sa-vdaka-novele-trestneho-zakona-citia-nedotknutelni-okrem-kradezi-rastie-aj-agresivita/

[16] Zákon č. 153/2001 Z. z. o prokuratúre

[17] SLOVENSKÁ REPUBLIKA. Najvyšší súd. R 26/2018. In: *Zbierka stanovísk Najvyššieho súdu a rozhodnutí súdov Slovenskej republiky*, č. 3/2018. Bratislava: Najvyšší súd SR, 2018.

Obete sa pritom môžu brániť aj aktívne, napríklad tým, že svojpomocné zhromažďujú informácie o ďalších poškodených a využívajú hromadné trestné oznámenia. Týmto spôsobom fakticky preberajú niektoré úlohy orgánov činných v trestnom konaní do vlastných rúk.

Podľa môjho názoru by najrozumnejšie právne riešenie tejto situácie spočívalo v úprave kvalifikácie trestných činov a v prijatí prísnejších opatrení na riešenie opakovaných deliktov. Jedným z vhodných krokov by mohlo byť aj znovuzavedenie dôvodu písmena g) do skutkovej podstaty trestného činu krádeže.

2.1. Protest prokurátora

Nástrojom, ktorý by mohol reflektovať na vzniknuté situácie vyplývajúce zo súčasnej právnej úpravy, je podľa môjho názoru **protest prokurátora**. Ten môže byť využitý najmä v prípadoch, keď sa ukáže, že páchatelia priestupkov sa dopúšťajú pokračujúcej protiprávnej činnosti vo forme **priestupkov proti majetku**, pričom jednotlivé útoky v súčte dosahujú výšku **malej škody**. Takéto konanie by potom mohlo byť kvalifikované ako **trestný čin krádeže** podľa § 212 ods. 1 Trestného zákona.[18]

Domnievam sa, že nástroj protestu prokurátora by mohol byť analogicky využitý aj v prípadoch podvodov, pri ktorých v dôsledku pokračujúcej protiprávnej činnosti vznikne **súhrnná škoda dosahujúca hranicu malej škody**. V takýchto prípadoch by bolo možné zvážiť prekvalifikovanie skutkov z priestupkov na trestný čin.

Protest prokurátora sa v tomto kontexte vzťahuje na **zákon č. 372/1990 Zb. o priestupkoch** (ďalej len „priestupkový zákon“), konkrétne na prípady **priestupkov proti majetku podľa § 50** tohto zákona. Po podaní protestu môže **správny orgán protestu vyhovieť, alebo mu nevyhovieť**. Ak správny orgán protestu vyhovie, skutok je následne **opätovne posúdený** povereným príslušníkom alebo vyšetrovateľom Policajného zboru v trestnoprávnej rovine. ***V zmysle § 21 ods. 1 písm. a bod 1 zákona č. 153/2001 Z. z. o prokuratúre prokurátor odôvodňuje svoj protest tým, že existuje viacero skutkov, ktoré možno posúdiť ako jeden trestný čin.*** [19]

Podľa judikatúry Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sa: ***„Trestnosť čiastkových útokov, ak je daná kvalifikačná rovnorodosť (pokračovanie v páchaní toho istého trestného činu) a ak sú splnené kritériá uvedené v druhej časti druhej vety § 122 ods. 10 Tr. zák. (objektívna súvislosť v čase, spôsobe ich páchania a v predmete útoku, ako aj subjektívna súvislosť, najmä jednotiaci zámer páchateľa spáchať uvedený trestný čin), sa v zmysle prvej časti naposledy citovanej vety posudzuje ako jeden trestný čin. Posúdenie „ako jeden trestný čin“ znamená aj posúdenie„ ako jeden následok“. To znamená, že jednotne (v súhrne) sa posudzuje nielen konanie, ale aj následok pokračovacieho trestného činu. Až v súčte súm, zodpovedajúcich pri jednotlivých čiastkových útokoch výške škody alebo rozsahu činu, sa teda***

[18] § 21ods.1 písm. a) bod 1 zákona č. 153/2001 Z. z. o prokuratúre

[19] SLOVENSKÁ REPUBLIKA. Najvyšší súd. R 26/2018. In: *Zbierka stanovísk Najvyššieho súdu a rozhodnutí súdov SR*, č. 3/2018 [online]. [cit. 20. 3. 2025]. Dostupné na internete: https://www.najpravo.sk/clanky/zbierka-stanovisk-najvyssieho-sudu-a-rozhodnuti-sudov-sr-3-2018.html

posudzuje trestnosť celého „súskutčia“, kvalifikovaného ako pokračovací trestný čin. Nie je v dôsledku uvedeného kvalifikačne relevantné, aká je výška škody alebo rozsahu činu pri ktoromkoľvek čiastkovom útoku, ale až pri ich finálnom súčte. Od tejto okolnosti závisí, či vôbec pôjde o (pokračovací) trestný čin, a ak áno, či pôjde o jeho posúdenie v rámci len základnej alebo kvalifikovanej skutkovej podstaty, resp. v ktorom jej odseku - podľa výšky škody alebo rozsahu činu (§ 125 ods. 1 Tr. zák.).“[20]

2.2. Iniciatíva obetí pri odhaľovaní pokračujúcich priestupkov a trestných činov

Iniciatíva obetí pri odhaľovaní pokračujúcich priestupkov a trestných činov predstavuje ďalší z nástrojov, ktorým disponuje každá fyzická osoba. V praxi možno pozorovať, že poškodené osoby čoraz častejšie využívajú možnosti, ktoré im poskytujú sociálne siete, online diskusné fóra či špecializované platformy, ako napríklad modrý koník a iné. Cieľom tejto aktivity býva snaha **identifikovať ďalšie obete rovnakého páchateľa**, pričom spojením síl môžu poškodení **zhromaždiť dôkazy o pokračujúcej trestnej činnosti alebo opakovanom páchateľovom vzorci**. Takto koordinovaným postupom je možné nielen posilniť dôkaznú situáciu, ale aj **podať spoločné trestné oznámenie**, ktoré môže mať väčšiu váhu v očiach orgánov činných v trestnom konaní, najmä pokiaľ ide o preukazovanie **znakov pokračovacieho trestného činu** alebo **systematického protiprávneho konania**.[21]

2.3. Kamerový systém ako prostriedok prevencie a dokumentácie protiprávneho konania

V mnohých prípadoch sa stáva, že sa páchateľ dopustí protiprávneho konania, no poškodená osoba si to v danom okamihu neuvedomí alebo nedozvie. Netreba sa však vopred vzdávať, pretože nie je nezvyčajné, že sa páchateľ na miesto činu vráti, a to niekedy aj krátko po samotnom skutku. Často sa tak deje napríklad po spáchaní skutku s cieľom ukryť odcudzený tovar na miesto, ktoré považuje za bezpečné, pričom sa následne opäť vráti na miesto činu.

Takéto správanie môže nasvedčovať tomu, že ide o **pokračovací trestný čin**, čo si samotní páchatelia často neuvedomujú. **Z tohto dôvodu je** vhodné a opodstatnené kamerové záznamy dôkladne uchovávať **– a to aj v prípadoch, keď poškodený bezprostredne po skutku nepodá trestné oznámenie.**

Z pohľadu právnej úpravy ochrany osobných údajov, konkrétne podľa:

- **zákona č. 18/2018 Z. z. o ochrane osobných údajov** a
- **Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2016/679 z 27. apríla 2016 o ochrane fyzických osôb pri spracúvaní osobných údajov a o voľnom pohybe takýchto údajov, ktorým sa zrušuje smernica 95/46/ES (všeobecné nariadenie o ochrane údajov) (ďalej len ako „*GDPR*“)**,

---

[20] SLOVENSKÁ REPUBLIKA. Najvyšší súd. R 26/2018. In: *Zbierka stanovísk Najvyššieho súdu a rozhodnutí súdov Slovenskej republiky*, č. 3/2018. Bratislava: Najvyšší súd SR, 2018.

[21] MODRÝ KONÍK. Nepozná niekto tohto zlodeja? [online]. [cit. 1. 4. 2025]. Dostupné na internete: https://www.modrykonik.sk/forum/kosice/nepozna-niekto-tohto-zlodeja-2/; PODVODNÍCI, ZLODEJI, ONLINE PODVODY, FALOŠNÉ PROFILY – SLOVENSKO. [online]. Facebook. [cit. 1. 4. 2025]. Dostupné na internete: https://www.facebook.com/groups/510312977927279

je uchovávanie kamerových záznamov na účely prípadného neskoršieho podania trestného oznámenia **v súlade so zákonom**, ak sú splnené základné zásady spracúvania osobných údajov – najmä **zásada účelnosti, primeranosti a minimalizácie uchovávania.**[22]

Za predpokladu, že účelom uchovávania záznamu je obrana práv poškodenej osoby alebo použitie ako dôkaz v trestnom konaní, ide o oprávnený záujem podľa článku 6 ods. 1 písm. f) GDPR.[23]

2.4. Zabezpečenie prostredníctvom kontroly vstupov a využitie bezpečnostnej služby

Jednou z foriem zabezpečenia pred majetkovou trestnou činnosťou je **kontrola vstupov do predajne**, ktorú možno realizovať napríklad prostredníctvom **zabezpečovacích prvkov umiestnených na tovare a anténnych systémov (brány) elektronickej ochrany tovaru proti krádeži.** V prípade, že tieto prvky nie sú riadne deaktivované alebo odstránené, **pri výstupe z predajne dôjde k spusteniu výstražného signálu**, čím sa môže predísť odcudzeniu tovaru.[24]

Ďalším nástrojom ochrany je **využitie služieb bezpečnostnej služby (SBS)**. Je však zrejmé, že najmä menšie prevádzky si z finančných dôvodov nemôžu dovoliť individuálne zabezpečenie týmto spôsobom. Zmysluplným riešením by mohla byť **kolektívna dohoda viacerých prevádzok v rámci jedného obchodného centra o spoločnej SBS**, ktorá by bola efektívne rozdelená medzi viaceré predajne. Modelovo si možno predstaviť situáciu, v ktorej napríklad 20 obchodov využíva služby **jednej bezpečnostnej služby**, pričom počas bežnej 10-hodinovej prevádzky sa **dvaja pracovníci striedavo pohybujú medzi jednotlivými predajňami**. Každý by sa podľa harmonogramu zdržiaval približne **dvadsať minút v každej predajni dva krát denne**, čím by pôsobil ako **preventívny a odstrašujúci prvok**. Zároveň by jednotlivé predajne mohli mať **v spolupráci s bezpečnostnou službou zavedený systém tiesňových tlačidiel**, ktoré by v prípade incidentu automaticky vysielali signál pracovníkovi SBS, aj keď by sa v tom čase nenachádzal priamo v predajni.[25]

Ďalším účinným preventívnym opatrením môže byť **obmedzenie prístupu ku kompletnému tovaru**. V praxi to môže znamenať, že sa na predajnej ploche nachádza napríklad **iba jedna topánka z páru**, pričom druhá je uskladnená v sklade a vydaná až pri platbe. V parfumeriách sa bežne používa systém, kde je na predajnej ploche **vystavená len testovacia vzorka**, zatiaľ čo plnohodnotné balenia sa nachádzajú v uzavretom regáli alebo sklade. Podobný princíp možno uplatniť aj v lekárňach či predajniach kozmetiky.

Tieto opatrenia predstavujú **praktickú a účinnú formu ochrany pred krádežami**, ktorá môže predajcom výrazne pomôcť až do prijatia legislatívnych zmien. Zároveň ide o opatrenia,

---

[22] Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2016/679

[23] Článok 6 ods.1 písm. f) nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2016/679: *„spracúvanie je nevyhnutné na účely oprávnených záujmov, ktoré sleduje prevádzkovateľ alebo tretia strana, s výnimkou prípadov, keď nad takýmito záujmami prevažujú záujmy alebo základné práva a slobody dotknutej osoby, ktoré si vyžadujú ochranu osobných údajov, najmä ak je dotknutou osobu dieťa.“*

[24] CENTURION. Systémy. Webové sídlo. [cit. 2025-03-20]. Dostupné z: https://www.centurion.sk/systemy

[25] ANTIK Telecom. Antik Smart SOS tlačidlo [online]. [cit. 2025-03-20]. Dostupné na internete: https://eshop.antik.sk/antik-smart-sos-tlacidlo/?srsltid=AfmBOoqpGONQZghdjp5vlfadXSzxcM5QaloawRVR6HLbB0bfIjH8bEXU

ktoré majú **dlhodobý význam** a je vhodné ich uplatňovať **sústavne**, pokiaľ to prevádzkové možnosti dovoľujú.

3. Úvahy, ktoré by mohli zlepšiť momentálnu situáciu

V rámci nasledujúcej kapitoly si dovoľujem na základe vykonaného výskumu a aktuálneho stavu de lege lata navrhnúť možné riešenia, ktoré by mohli systémovo prispieť k efektívnejšiemu boju proti páchateľom majetkovej trestnej činnosti, najmä v oblasti krádeží a podvodov menšieho rozmeru.

3.1 Úvaha o novo zriadení dôvodu g) do skutkovej podstaty krádeže podľa Trestného zákona

Na základe doterajších poznatkov z aplikačnej praxe a skúseností s opakovaným páchateľským správaním niektorých osôb je zrejmé, že aktuálne nastavenie hranice trestnoprávnej zodpovednosti pri krádežiach v zmysle § 212 ods. 1 písm. a) Trestného zákona, teda spôsobenie malej škody, neposkytuje orgánom činným v trestnom konaní dostatočný priestor na postih tzv. recidivistických páchateľov, ktorí sa dopúšťajú krádeží opakovane, no vždy v takej výške, aby nedošlo k naplneniu formálnych znakov trestného činu.

Z tohto dôvodu navrhujem, aby bol do § 212 ods. 1 Trestného zákona doplnený nový dôvod pod písm. **g)**, ktorý by znel nasledovne:

„Kto si prisvojí cudziu vec tým, že sa jej zmocní, a bol za obdobný čin v predchádzajúcich dvanástich mesiacoch postihnutý dvakrát za priestupok proti majetku, potrestá sa odňatím slobody až na dva roky.“

Cieľom tohto legislatívneho zásahu podľa navrhovaného ustanovenia už **pri treťom skutku v rámci 12 mesiacov by** bol páchateľ riešený ako trestne zodpovedný, znamená to, že **dvakrát predtým mal „šancu“ byť postihnutý len za priestupok**. Cieľom je zamedziť systematickému zneužívaniu priestupkového režimu páchateľmi, ktorí sú si vedomí hranice škody určujúcej trestnosť konania a zámerne konajú tak, aby túto hranicu neprekročili. Uvedené ustanovenie by v praxi zároveň umožnilo aplikáciu Trestného zákona, ako aj možnosť ukladania efektívnejších trestov, napríklad trestu povinnej práce, čím by sa posilnil výchovný účinok trestu a znížila miera opakovanej trestnej činnosti.

Táto legislatívna zmena by synergicky dopĺňala novelu zákona o priestupkoch, ktorá sprísňuje sankcie za priestupky proti majetku, a vytvorila by účinný právny rámec pre postupné trestnoprávne sankcionovanie recidivistických páchateľov. Takýmto spôsobom by im bola poskytnutá určitá „dvojitá šanca“ na nápravu v rámci priestupkového režimu, pričom v prípade pokračovania v delikventnom správaní by už čelili postihu v intenciách trestného práva.

3.2 Zmena lehoty na vybavenie oznámenia, ktorým sa oznamuje skutok nedosahujúci výšku malej škody

Z aplikačnej praxe vyplýva, že aktuálne nastavená lehota **30 dní** na rozhodnutie o trestnom oznámení podľa § 197 ods. 1 Trestného poriadku neumožňuje orgánom činným v

trestnom konaní dostatočne efektívne posúdiť, či skutok nevykazuje znaky pokračovacieho trestného činu alebo nie je súčasťou recidívneho správania, najmä ak ide o podozrivého, ktorý sa dopúšťa opakovaných majetkových deliktov pod hranicou malej škody.

Z tohto dôvodu navrhujem, aby sa v zmysle **de lege ferenda** legislatívne upravila lehota na vybavenie trestných oznámení v prípadoch, keď výška škody nedosahuje hranicu 700 €, nasledovne:

- **zaviesť možnosť predĺženia lehoty na rozhodnutie o odmietnutí alebo postúpení veci na priestupkové konanie až na 60 dní**, a
- zaviesť **možnosť vyjadrenia oznamovateľa**, že si praje, aby sa o jeho trestnom oznámení rozhodovalo **v lehote až do 60 dní**, ak by to umožnilo komplexnejšie preverenie podozrivého z hľadiska jeho prípadnej recidívy alebo súvislosti s ďalšími skutkami.

Tento návrh rešpektuje zásady spravodlivého a primeraného rozhodovania, ako ich upravuje Trestný poriadok, a zároveň spĺňa štandardy čl. 6 Európskeho dohovoru o ochrane ľudských práv (právo na spravodlivé konanie v primeranej lehote). Zároveň umožňuje dôkladnejšie preverenie okolností prípadu, predovšetkým prostredníctvom **lustračných nástrojov**, ktoré navrhujem v ďalšom bode 3.3.[26]

Tým by sa predišlo situáciám, kedy je skutok bez širšieho preverenia odmietnutý alebo postúpený na priestupkové konanie, a až následne sa zistí, že rovnaký páchateľ bol medzičasom podozrivý aj z ďalších skutkov, ktoré by v spojení mohli naplniť znaky pokračovacieho trestného činu podľa § 122 ods. 10 Trestného zákona.[27]

3.3 Zavedenie centrálneho systému evidencie trestných oznámení

Na základe výsledkov dotazníkového prieskumu považujem za nevyhnutné legislatívne a technické **zavedenie centrálneho informačného systému** v rámci orgánov činných v trestnom konaní. Tento systém by mal poskytovať prehľad o všetkých podaných trestných oznámeniach voči konkrétnej osobe na území celej Slovenskej republiky.

V súčasnosti sa totiž bežne vyskytujú situácie, že:

- páchateľ spácha viacero skutkov (napr. krádeží) na rôznych miestach (napr. Michalovce, Poprad),
- oznámenia sa posudzujú izolovane, bez informácie o predchádzajúcich podaniach v iných okresoch,
- orgány činné v trestnom konaní **nemajú prístup k centralizovanej databáze**, ktorá by odhalila, že voči tej istej osobe už prebieha preverovanie v inej veci.

---

[26] EURÓPSKY SÚD PRE ĽUDSKÉ PRÁVA. *Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd*. [online]. Strasbourg: Európsky súd pre ľudské práva, 2023 [cit. 2025-03-20]. Dostupné na: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_slk

[27] IVOR, Jaroslav a kol. *Trestné právo hmotné I. Všeobecná časť.* Bratislava: Wolters Kluwer, s. 554. ISBN 978-80-8168-509-5. s. 88.

Tento stav nahráva páchateľom, ktorí si sú vedomí slabín systému a cielene páchajú skutky tak, aby ich konanie nebolo kvalifikované ako trestný čin. Zavedením centrálneho systému by sa umožnilo:

- **lustrovanie podozrivých osôb** bez ohľadu na územnú príslušnosť,
- **zlúčenie jednotlivých skutkov** do jednej trestnej veci a ich kvalifikácia ako pokračovací trestný čin podľa § 122 ods. 10 Trestného zákona,
- **efektívnejšie a spravodlivejšie rozhodovanie**, ktoré by reflektovalo úplnú trestnú činnosť páchateľa.

Za vhodné by bolo možné považovať systém, v ktorom všetky trestné oznámenia vstupujú do centralizovaného registra, do ktorého majú prístup všetky orgány činné v trestnom konaní. Implementácia obdobného systému na Slovensku by predstavovala zásadný krok vpred smerom k zefektívneniu trestného konania, najmä v oblasti tzv. drobnej, ale opakovanej majetkovej kriminality.

Záver

Zvýšenie hranice malej škody v trestnom práve Slovenskej republiky z 266 € na 700 €, ako aj vypustenie dôvodu g) z § 212 ods. 1 Trestného zákona, zásadným spôsobom ovplyvnili aplikačnú prax v oblasti postihovania majetkovej kriminality nízkej hodnoty. Ako vyplýva zo sociologického výskumu uskutočneného v obchodnom centre, uvedené legislatívne zmeny neprispeli k zníženiu miery kriminality, ale naopak viedli k nárastu opakovaných krádeží, zvýšenej arogancii páchateľov a zníženiu odstrašujúceho účinku právneho poriadku.

Prirodzenou reakciou na túto situáciu by mala byť komplexná revízia súčasného stavu právnej úpravy s cieľom zaviesť účinnejšie nástroje boja proti recidíve. Z odborného pohľadu sa ako najvhodnejšie riešenie javí opätovné zavedenie dôvodu g) do skutkovej podstaty trestného činu krádeže, a to v pozmenenej podobe, ktorá by reflektovala aktuálne potreby aplikačnej praxe.

Zároveň by legislatíva mala zvážiť aj možnosti efektívnejšieho využitia existujúcich nástrojov, ako je protest prokurátora, ktorý umožňuje prekvalifikovať opakované priestupky na trestný čin, pokiaľ sú splnené podmienky pokračovacieho skutku.

Výrazným nedostatkom v súčasnej právnej úprave je aj absencia možnosti efektívneho sčítania opakovaných priestupkov na účely posúdenia trestnosti konania. Tento problém môže v praxi vyriešiť nielen aktívne využívanie prostriedkov trestného poriadku zo strany prokuratúry, ale aj iniciatíva samotných poškodených, ktorí môžu spoločne podávať trestné oznámenia a zhromažďovať dôkazy o pokračujúcom protiprávnom konaní.

Opodstatnenosť revízie právnej úpravy podporujú aj praktické skúsenosti z komerčnej sféry, kde dochádza k zintenzívneniu krádeží, agresívnemu správaniu páchateľov a ekonomickým stratám obchodníkov, ktorí často nemajú k dispozícii účinné nástroje na ochranu svojho majetku. Na mieste je preto apel na legislatívnu aj výkonnú moc, aby reflektovala na tieto praktické dôsledky právnych zmien a prijala systémové opatrenia, ktoré zamedzia pokračujúcej kriminalite nízkej hodnoty, no s výraznými dopadmi na spoločnosť.

Účelom trestného práva nie je len potrestanie páchateľov, ale predovšetkým ochrana poctivých členov spoločnosti. Preto je nevyhnutné, aby budúca právna úprava reagovala na reálne potreby praxe, chránila obete trestnej činnosti a efektívne eliminovala recidívu tam, kde represívne nástroje priestupkového práva zlyhávajú.

Zoznam bibliografických odkazov

Monografie a skriptá

1. IVOR, Jaroslav a kol. *Trestné právo hmotné I. Všeobecná časť.* Bratislava: Wolters Kluwer, s. 554. ISBN 978-80-8168-509-5.
2. KOLEKTÍV AUTOROV**.** *Trestný zákon s rozsiahlym komentárom a judikatúrou.* Bratislava: NOVÁ PRÁCA, spol. s r. o., 2020. 741 s. ISBN 978-80-89350-85-8.
3. MENCEROVÁ, Ingrid a kolektív. *Trestné právo hmotné. Osobitná časť*. 2. vydanie. Šamorín: Heuréka, 2018. s. 447. ISBN 978-80-8173-057-3.

Odborné články

1. BIRÓ, M. Karas chce uľahčiť väzniciam. „Horalkoví“ zlodeji by už nemali chodiť za mreže [online]. *Aktuality.sk***,** 23. 2. 2023. [cit. 20. 3. 2025]. Dostupné na internete: https://www.aktuality.sk/clanok/slAlaRW/karas-chce-ulahcit-vazniciamhoralkovi-zlodeji-by-uz-nemali-chodit-za-mreze/
2. KRION Partners s.r.o**.** Výber legislatívnych zmien a noviniek za november 2024. [online]. 2024 [cit. 2025-04-15]. Dostupné na: https://www.krion.sk/sk/vyber-legislativnych-zmien-a-noviniek-za-november-2024.c-485.html
3. MALOVCOVÁ, N. Obchodníci prežívajú peklo: Zlodeji sa vďaka novele trestného zákona cítia nedotknuteľní. Okrem krádeží rastie aj agresivita [online]. *Interez.sk*, 1. 3. 2025. [cit. 20. 3. 2025]. Dostupné na internete: https://www.interez.sk/obchodnici-prezivaju-peklo-zlodeji-sa-vdaka-novele-trestneho-zakona-citia-nedotknutelni-okrem-kradezi-rastie-aj-agresivita/
4. RUŽAROVSKÝ, M. Krádež po novele Trestného zákona [online]. *Právne Noviny*, 2. 11. 2024. [cit. 20. 3. 2025]. Dostupné na internete: https://pravnenoviny.sk/kradez-po-novele-trestneho-zakona/
5. STVR. 2024. Pokuty za priestupok proti majetku, čiže za krádež do 700 eur sa zvýšia. [online]. [cit. 2025-03-20]. Dostupné na: https://spravy.stvr.sk/2024/11/pokuty-za-priestupok-proti-majetku-cize-za-kradez-do-700-eur-sa-zvysia/

Internetové zdroje

1. ANTIK Telecom. Antik Smart SOS tlačidlo [online]. [cit. 2025-03-20]. Dostupné na internete: https://eshop.antik.sk/antik-smart-sos-tlacidlo/?srsltid=AfmBOoqpGONQZghdjp5vlfadXSzxcM5QaloawRVR6HLbB0bfIjH8bEXU
2. CENTURION. Systémy. Webové sídlo. [cit. 2025-03-20]. Dostupné z: https://www.centurion.sk/systemy

3. ČENTÉŠ, Jozef. Na slobodu sa v jeden deň dostanú stovky väzňov. [video]. 2025-03-20. Dostupné na: https://www.youtube.com/watch?v=mzmax5ltiI8
4. MODRÝ KONÍK. Nepozná niekto tohto zlodeja? [online]. [cit. 1. 4. 2025]. Dostupné na internete: https://www.modrykonik.sk/forum/kosice/nepozna-niekto-tohto-zlodeja-2/
5. PODVODNÍCI, ZLODEJI, ONLINE PODVODY, FALOŠNÉ PROFILY – SLOVENSKO. [online]. Facebook. [cit. 1. 4. 2025]. Dostupné na internete: https://www.facebook.com/groups/510312977927279

Judikatúra

1. SLOVENSKÁ REPUBLIKA. Najvyšší súd. R 26/2018. In: *Zbierka stanovísk Najvyššieho súdu a rozhodnutí súdov Slovenskej republiky*, č. 3/2018. Bratislava: Najvyšší súd SR, 2018.

Zákony a nariadenia

1. Zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon
2. Zákon č. 301/2005 Z.z. Trestný poriadok
3. Zákon č. 153/2001 Z. z. o prokuratúre
4. Zákon č. 372/1990 Zb. o priestupkoch
5. Zákon č. 18/2018 Z. z. o ochrane osobných údajov a o zmene a doplnení niektorých zákonov
6. Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2016/679 z 27. apríla 2016 o ochrane fyzických osôb pri spracúvaní osobných údajov a o voľnom pohybe takýchto údajov, ktorým sa zrušuje smernica 95/46/ES (všeobecné nariadenie o ochrane údajov)
7. EURÓPSKY SÚD PRE ĽUDSKÉ PRÁVA. *Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd*. [online]. Strasbourg: Európsky súd pre ľudské práva, 2023 [cit. 2025-03-20]. Dostupné na: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_slk

Michal Blahušiak[1]

POROVNANIE TRESTNÉHO ČINU PRIJÍMANIA ÚPLATKU A NEPRIAMEJ KORUPCIE V PROSTREDÍ SLOVENSKÉHO PRÁVNEHO PORIADKU

COMPARISON OF THE OFFENCE OF ACCEPTING A BRIBE AND INDIRECT CORRUPTION IN THE SLOVAK LEGAL SYSTEM

Abstrakt

Trestné činy prijímania úplatku podľa § 329 Trestného zákona a nepriamej korupcie podľa § 336 Trestného zákona predstavujú korupčné trestné činy, pri ktorých hrá významnú úlohu pojem všeobecný záujem. V súvislosti s ich posudzovaním je problematickým samotný pojem verejný záujem, spolu so znakom obstarávania veci všeobecného záujmu. Pri neexistencii konečného prijímateľa vyvstáva otázka, či je možné vec kvalifikovať ako nepriamu korupciu a či je možné, aby sa dopustila osoba, ktorá neobstaráva vec všeobecného záujmu trestného činu prijímania úplatku. Príspevok má ambíciu priblížiť trestné činy prijímania úplatku a nepriamej korupcie, objasniť nejasné skutočnosti o predmetných trestných činoch a priblížiť o tom pojednávajúcu judikatúru.

Kľúčové slová: *Prijímanie úplatku. Nepriama korupcia. Trestný čin. Všeobecný záujem.*

Abstract

The offences of accepting a bribe under Section 329 of the Criminal Code and indirect corruption under Section 336 of the Criminal Code constitute corruption offences in which the concept of general interest plays a significant role. In the context of their assessment, the very notion of public interest is problematic, together with the characteristic of procuring a thing of general interest. In the absence of an ultimate beneficiary, the question arises whether the matter can be qualified as indirect corruption and whether it is possible for a person who does not procure a thing of general interest to commit the offence of accepting a bribe. The paper aims to bring the offences of accepting a bribe and indirect corruption into focus, to clarify the unclear facts about the offences in question and to bring the case law on the subject into focus.

Key words: *Accepting a bribe. Indirect corruption. Offence. General interest.*

Úvod

Korupcia ako taká predstavuje patologický jav nachádzajúci sa vo všetkých sférach spoločenského života, ktorý nepriaznivo ovplyvňuje spoločnosť, a to v právnych, sociologických, ale aj ekonomických aspektoch. Ohrozuje stabilitu verejných inštitúcií, právny štát, ľudské práva a narúša hospodársku súťaž, čím potláča hospodársky rozvoj, bráni rovnosti šancí a prispieva výraznou mierou k spoločenskému rozvratu.

[1] Bc. Michal Blahušiak, LL.M., MSc. 1. ročník, externá forma, 2. stupeň štúdia, michal@blahusiak.eu

Vzhľadom na veľký negatívny vplyv korupčného správania na spoločnosť je toto vyjadrené vo viacerých právnych predpisoch. Korupčné správanie môže byť postihnuté zákonom č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon, pričom jednotlivé trestné činy sú uvedené v 8. hlave, diel 3 Trestného zákona, zákonom č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník, ktorý v rámci hospodárskej súťaže definuje určité konanie ako nekalú súťaž, v tomto prípade sa jedná o podplácanie vyjadrené v §49 ObZ, ale aj zákonom č. 343/2015 Z.z. o verejnom obstarávaní, ktorý sankcionuje páchateľov korupčných trestných činov nemožnosťou účasti na verejnom obstarávaní – nesplnenie podmienky osobného postavenia.

Slovenská republika ratifikovala a implementovala do svojej legislatívy veľký diapazón medzinárodných dokumentov súvisiacich s bojom proti korupcii. Patrí medzi ne najmä Trestnoprávny dohovor o korupcii (Štrasburg, 1999) a dodatkový protokol (Štrasburg, 2003), Občianskoprávny dohovor o korupcii (Štrasburg, 1999), Dohovor Organizácie Spojených národov proti korupcii (New York, 2003), Dohovor o boji proti korupcii týkajúcej sa činiteľov Európskych spoločenstiev alebo činiteľov členských štátov Európskej únie (Brusel, 1997) a ďalšie.[2]

Korupčné trestné činy sú v súčasnosti obzvlášť pertraktovanou témou, najmä v súvislosti s obstarávaním veci všeobecného záujmu, nakoľko sa uvedená téma dotýka každého občana Slovenskej republiky.

V predkladanom príspevku sa zameriavame na analýzu a výskum korupčných trestných činov, so zameraním najmä na trestný čin prijímania úplatku podľa §329 TZ a trestný čin nepriamej korupcie podľa §336 TZ. Základný limit predstavujú dve roviny skúmania, na jednej strane je to zákonné znenie súvisiace s obstaraním veci všeobecného záujmu a na to nadväzujúce doktrinálne východiská a na druhej strane je to súvisiaca aplikačná rovina, ktorá je podmienená právnymi vetami Najvyššieho súdu SR a nálezmi Ústavného súdu SR.

Podstatou príspevku je zadefinovanie rozdielov medzi trestnými činmi prijímania úplatku podľa § 329 TZ a nepriamej korupcie podľa § 336 TZ v súvislosti s obstarávaním veci všeobecného záujmu. Poznatky sú nevyhnutné pre správne zadefinovanie právnej kvalifikácie spáchaného trestného činu, ktoré môže byť pri niektorých trestných činoch obzvlášť komplikované.

Trestné činy korupcie

Trestný zákon ako základný legislatívny rámec pre postihovanie trestných činov korupcie pojem „korupcia“ výslovne neupravuje. Používa ho jedine ako názov tretieho dielu 8. hlavy osobitnej časti, kde je možné nájsť jednotlivé skutkové podstaty korupčných trestných činov.

Korupciu možno definovať ako neformálny vzťah medzi dvoma subjektami, ktoré jednajú v rozpore s dobrými mravmi, pričo_“!m tento pozostáva z ponuky, prísľubu a

[2] Pozri OECD.: PREVENCIA KORUPCIE : Praktická príručka. [online]. [cit. 2024-12-04]. Dostupné na internete: < https://www.economy.gov.sk/uploads/files/G1U4I2Dy.pdf >

realizovania výhody v niekoho prospech alebo z akceptovania takejto požiadavky za odmenu, ktorá bola dožiadaná, ponúknutá, alebo sľúbená.[3]

V rámci trestného zákona sú trestné činy korupcie vymedzené a kategorizované buď ako prečin, zločin, alebo obzvlášť závažný zločin. V prípade prečinu musia byť naplnené formálne znaky skutkovej podstaty trestného činu (horná hranica trestnej sadzby neprevyšuje 5 rokov) podľa §10 ods. 1 TZ, pričom v prípade nepatrnej závažnosti sa o prečin nejedná. Podľa Trestného zákona je postihnuteľný dokonaný trestný čin, ale aj pokus trestného činu (§ 14 TZ). Trestná je aj príprava na zločin (§ 13 TZ).

Trestné činy súvisiace s korupciou vo svojom základe operujú s pojmom úplatok, verejný činiteľ, všeobecný záujem a obstaranie veci všeobecného záujmu.

Samotný výklad pojmu úplatok je obsiahnutý vo všeobecnej časti Trestného zákona v §131 ods. 3 ako: *„vec alebo iné plnenie majetkovej či nemajetkovej povahy, na ktoré nie je právny nárok“.* Úplatok predstavuje neoprávnenú výhodu, ktorej základ tvorí priamy finančný alebo materiálny majetkový prospech alebo výhoda iného druhu, príp. protislužba. Takúto neoprávnenú výhodu dostáva podplácaný alebo iná osoba, ak na to dal podplácaný súhlas.[4]

Pojem úplatok musí súčasne (kumulatívne) spĺňať dve kvalifikačné charakteristiky:

ide o vec (iné plnenie majetkovej alebo nemajetkovej povahy) poskytnutú, príp. sľúbenú podplácajúcim so zištným motívom, ktorú prijíma podplácaný taktiež so zištným motívom – obohatiť sa na vec, príp. iné plnenie nie je právny nárok.

Úplatok musí mať „osobný“ charakter obohacujúci podplácaného, ktorý takto získaný prospech aj vníma a prijíma.[5]

V súvislosti s naplnením znaku majetkového prospechu nie je rozhodujúca výška úplatku a trestný zákon ani neustanovuje hranicu pre jeho posudzovanie. Výšku úplatku treba hodnotiť v súvislosti s ďalšími okolnosťami, ktoré určujú závažnosť každého korupčného trestného činu.[6] Je potrebné uviesť, že za úplatok nie je možné považovať napr. prepitné, nakoľko je posudzované ako prejav spokojnosti s poskytovanou službou.

Najvyšší súd SR v tejto súvislosti definoval aj pojem *„spoločensky prijateľný dar“* ako *„veľmi malý dar, alebo dar veľmi malej hodnoty“.* V oblasti štátnej správy a samosprávy by však nemal byť prípustný žiadny úplatok, ani spoločensky prijateľný dar. Za úplatok nemožno považovať prepitné, ktoré obvykle poskytujú zákazníci v súvislosti s vykonávaním niektorých služieb (napríklad kaderníčkam, čašníkom a pod.) ako prejav spokojnosti zákazníka s poskytnutou službou.[7]

Pojem verejný činiteľ je definovaný v §128 ods. 1 TZ výrazne obšírne s taxatívne vymenovanými funkciami, príp. popisom činností osôb, ktoré sa rozumejú pod týmto pojmom

---

[3] Pozri CHMELÍK, J. *Pozornost, úplatek a korupce.* Praha : Linde, 2003.

[4] Pozri HRIVNÁK, J. *Korupcia vo verejnom sektore.* [online]. [cit. 2024-12-03]. Dostupné na: < https://ja-sr.sk/files/Korupcia_vo_verejnom_sektore.pdf>.

[5] Pozri Rozsudok Najvyššieho súdu SR sp. zn. 3To/9/2020 zo dňa 02.03.2022

[6] NECHALA, P. A kol. *Protikorupčný manuál podnikateľa* [online]. [cit. 2024-12-05]. Dostupné na: <https://www.transparency.sk/wp-content/uploads/2010/01/pmp.pdf>

[7] Pozri DAVID, V.; NETT, A. *Korupce v právu mezinárodním, evropském a českém*. Praha : C.H. Beck, 2007.

(prezident SR, poslanec NR SR, sudca, prokurátor, notár, súdny exekútor a pod.). Trestný zákon rozširuje pojem verejného činiteľa v prípade trestných činov podľa §330 a §334 TZ, kedy je verejným činiteľom aj osoba, ktorá má z titulu svojho postavenia alebo funkcie právo rozhodovať alebo sa podieľa na rozhodovaní o nakladaní s majetkom, majetkovými právami a finančnými prostriedkami pochádzajúcimi z rozpočtu Európskej únie.

Vecou všeobecného záujmu sa rozumie *„záujem presahujúci rámec individuálnych práv a záujmov jednotlivca, ktorý je dôležitý z hľadiska záujmov spoločnosti“.*[8]

Obstaranie veci všeobecného záujmu predstavuje rozhodovanie o takejto veci, zahŕňa však aj ostatné činnosti a aktivity, ktoré môžu samotné rozhodovanie ovplyvniť, napr. príprava podkladov pre rozhodnutie, stanovenie podmienok, ktoré zvýhodňujú jediného uchádzača a pod. [9]V zmysle uznesenia NS SR, sp. Zn. 2To 9/2013 zo dňa 28.08.2013 sa jedná prevažne o činnosti v oblasti štátnej správy a samosprávy. Tak isto sa môže jednať o uspokojovanie potrieb a záujmov zásadného významu v zdravotnej, ekonomickej, kultúrnej, sociálnej alebo inej oblasti.

Na ústavnej úrovni je pojem všeobecný záujem stotožnený s pojmom verejný záujem, pričom tento neprináša majetkový alebo iný prospech jednotlivcom, ale všetkým občanom, príp. sociálnej skupine.[10] V prípade korupčných trestných činov, pri ktorých sa vyžaduje pre naplnenie skutkovej podstaty trestného činu obstaranie veci všeobecného záujmu je potrebné skúmať, či sa úplatok týkal všeobecného záujmu a či nešlo o záujem individuálny, nakoľko v takom prípade by neboli naplnené znaky skutkovej podstaty daného trestného činu. Vzťah medzi konaním páchateľa a vecou všeobecného záujmu musí byť preukázaný, pričom spôsob obstarania veci všeobecného záujmu nie je rozhodujúci.

Charakteristickým znakom korupčných trestných činov je motív páchateľov, ktorým je obohatenie páchateľov, alebo iných osôb, s ktorými má páchateľ osobnú väzbu. Zákonodarca rozlišuje priamu a nepriamu korupciu. Priama korupcia zahŕňa skutkové podstaty trestných činov prijímania úplatku (§328 - §330 TZ) a podplácania (§332 - §334 TZ). Pri nepriamej korupcii vstupuje do korupčného vzťahu tretia osoba, prostredník, ktorý prostredníctvom svojho vplyvu obstaráva záležitosti u inej osoby. V rámci nepriamej korupcie zákonodarca rozlišuje nepriame podplácanie (§336 ods. 2 TZ) a nepriame prijímanie úplatku (§336 ods. 1 TZ).

Z hľadiska trestného práva objektom trestného činu zaradeného pod korupciu je záujem na riadnom nestrannom a zákonnom obstarávaní vecí všeobecného záujmu, teda ochrana čistoty verejného života.

Objektívnou stránkou trestného činu zaradeného pod korupciu je to, že páchateľ priamo alebo sprostredkovane prijme, žiada alebo si dá sľúbiť úplatok preto, aby konal alebo sa zdržal konania tak, že poruší svoje povinnosti vyplývajúce mu z jeho zamestnania, postavenia, povolania alebo funkcie alebo koná v súvislosti s obstarávaním veci všeobecného záujmu.[11]

---

[8] Pozri §131 ods. 1 zákona č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon
[9] Pozri IVOR, J. A kol., *Trestné právo hmotné II, Osobitná časť*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2017.
[10] Pozri Nález Ústavného súdu SR, sp. zn. I. ÚS 402/2008 zo dňa 01.07.2009
[11] Pozri HRIVNÁK, J. *Korupcia vo verejnom sektore.* [online]. [cit. 2024-12-06]. Dostupné na: < https://ja-sr.sk/files/Korupcia_vo_verejnom_sektore.pdf>.

Trestný čin prijímania úplatku podľa §329 TZ

Trestný zákon upravuje objektívnu stránku trestného činu prijímania úplatku podľa §329 TZ ako konanie páchateľa, ktorý prijme, žiada alebo si dá sľúbiť úplatok pre seba alebo inú osobu, a to osobne alebo prostredníctvom osoby inej. Takéto konanie páchateľa musí byť vykonané v súvislosti s obstarávaním veci všeobecného záujmu.

Najvyšší súd SR ako súd dovolací vo svojom uznesení sp. zn. 2TdoV/14/2022 zo dňa 18.1.2024 ustanovil tri formy spáchania trestného činu prijímania úplatku:

prijatie úplatku predpokladá, že ho páchateľ prevzal. Nie je podstatné, kedy ho prevzal a ani to, či bol predtým ponúknutý alebo sľúbený. Do tejto kategórie sa zaraďuje aj neodmietnutie úplatku, a to aj v prípade, že nebol určený dotyčnému, ale dostal sa do jeho dispozície.

žiadanie úplatku predstavuje aktívne úplatkárstvo, pričom nie je potrebný výslovný prejav, postačuje konkludentné konanie, z ktorého vyplýva, že páchateľ úplatok chce alebo očakáva. Nie je podstatné, či bol úplatok aj reálne páchateľovi poskytnutý.

prísľub úplatku „dá si sľúbiť“ je považovaný za prípravu trestného činu, ktorá sa posudzuje v tomto prípade ako dokonaný trestný čin. Znak je naplnený v prípade, že páchateľ úplatok neodmietne, pričom ju výslovne alebo konkludentne akceptuje (viď. uznesenie NS SR sp. zn. 2TdoV 10/2020 zo dňa 11.1.2023). Podľa komentára *„sprostredkovateľ, by v prípade žiadania o úplatok mohol byť trestne zodpovedný ako účastník trestného činu, a to v postavení pomocníka, ale nie je vylúčený ani ako organizátor, prípadne návodca.“*

Nevyhnutným znakom pri trestnom čine prijímania úplatku podľa § 329 TZ je *„súvislosť s obstaraním všeobecného záujmu“.*

V rámci naplnenia skutkovej podstaty trestného činu prijatia (resp. žiadania) úplatku je nevyhnutné preukázanie súvislosti medzi úplatkom a úkonom, ktorý patrí do oblasti obstarávania veci všeobecného záujmu.[12] Predmetné konanie súvisí s činnosťou osoby, ktorá zaisťuje obstaranie veci všeobecného záujmu, prípadne sa určitým spôsobom na takejto činnosti spolupodieľa. Súvislosť spočíva v tom, že prostredníctvom úplatku má byť ovplyvnená činnosť konkrétnej osoby, ktorá úplatok prijme, žiada alebo si dá sľúbiť úplatok. Aby osoba mohla pôsobiť v prospech podplácajúceho, musí spravidla ísť o osobu, ktorá priamo sama rozhoduje alebo spolurozhoduje o obstarávaní veci všeobecného záujmu alebo túto činnosť priamo vykonáva.

Trestný čin prijímania úplatku podľa § 329 ods. 1 TZ patrí medzi tzv. predčasne dokonané trestné činy, tzn. že sa pre vyvodenie trestnej zodpovednosti nevyžaduje následné konanie (uznesenie NS SR sp. zn. 2TdoV/14/2022 zo dňa 18.1.2024), ale za trestné sa považuje už to, že oň páchateľ požiadal alebo si ho nechal sľúbiť. Trestný čin je teda dokonaný prejavenou žiadosťou alebo sľubom, ktorý páchateľ vykonal v súvislosti s obstaraním veci všeobecného záujmu. Tak isto aj v prípade žiadosti o úplatok nie je rozhodujúce, či úplatok aj skutočne dostal. Akým spôsobom bolo konanie určitej osoby zaobstarávajúcej vec všeobecného záujmu

[12] Pozri Uznesenie Najvyššieho súdu SR sp. zn. 4To 10/2019 zo dňa 12.9.2019

ovplyvnené nemá vplyv na právnu kvalifikáciu trestného činu, čiže nie je podstatné, či podplácajúcemu v konečnom dôsledku vyhovel, alebo nie. Podstatné je, že pri tomto trestnom čine vôbec nemusí dôjsť k poskytnutiu tohto úplatku.[13]

Najvyšší súd SR (dovolací súd) vo svojom rozhodnutí 2TdoV/14/2022 zo dňa 18.1.2024 uviedol, že *„pre naplnenie skutkovej podstaty prijímania úplatku podľa § 329 ods. 1 TZ postačuje už to, že obvinený úplatok v súvislosti s obstaraním veci všeobecného záujmu prijal (oň požiadal alebo si ho nechal sľúbiť, pozn.) a je pritom nerozhodné, či v intenciách takto prijatého úplatku (jeho žiadosti alebo prijatého sľubu, pozn.) aj následne konal, teda či podplácajúcemu v konečnom dôsledku vyhovel alebo nie.“*

Podľa uznesenia NS SR sp. zn. 1Ndtš/1/2008 zo dňa 10.4.2008 musí mať páchateľ reálny dosah na ovplyvnenie danej veci. V prípade, že nekoná páchateľ ako verejný činiteľ (§329 ods. 2), alebo neobstaráva vec všeobecného záujmu musí mať *„prinajmenšom reálny a konkrétny dosah na ovplyvnenie veci“*, ktorej vyriešenie podplácajúcemu sľubuje. Z uvedeného vyplýva, že páchateľ musí mať právomoc, príslušnosť alebo aspoň možnosť konať v danej veci a práve v súvislosti s uvedenými právomocami prijíma úplatok. V prípade, že páchateľ len uvádza do omylu, obohatí sa na cudzom majetku a spôsobí malú škodu, nejedná sa o trestný čin prijímania úplatku, ale o podvod. [14]

Trestný čin prijímania úplatku podľa § 329 TZ nemusí súvisieť s porušením povinností páchateľa, ktorá vyplýva z jeho zamestnania, povolania, postavenia alebo funkcie ako je to pri trestnom čine podľa § 328 TZ. Spojitosť s obstaraním veci všeobecného záujmu je podľa uznesenia NS SR sp. zn. 2To 12/2013 zo dňa 25.2.2014 daná vždy, ak páchateľ bez právneho titulu prijme, žiada, alebo si dá sľúbiť materiálnu, či inú protislužbu za svoje konanie pri obstarávaní veci všeobecného záujmu, ktoré sa uskutočnilo v minulosti, práve prebieha alebo za svoje budúce konanie. V súvislosti s takýmto obstarávaním veci všeobecného záujmu neexistuje právny nárok na akékoľvek plnenie materiálnej alebo inej povahy. (uznesenie NS SR sp. zn. 2TdoV 10/2020 zo dňa 11.1.2023).

Podľa ASPI komentára k §329 TZ páchateľom môže byť:

osoba, ktorá sa podieľa na obstarávaní veci všeobecného záujmu, alebo

osoba, ktorá sa na obstarávaní nepodieľa, ale prijme, žiada alebo si dá sľúbiť úplatok pre inú osobu, ktorá sa na tomto obstarávaní podieľa.

Konanie inej osoby sa kvalifikuje ako forma spolupáchateľstva alebo účastníctva. V prípade, že sa nejedná o spolupáchateľstvo alebo účastníctvo a páchateľ požaduje úplatok sám pre seba, jedná sa o špeciálny subjekt, pričom páchateľom môže byť aj právnická osoba.

Definícia trestného činu prijímania úplatku v súvislosti s obstarávaním veci všeobecného záujmu je formulovaná veľmi rigidne, nakoľko nevyžaduje akékoľvek porušenie povinností ako tomu je pri prijímaní úplatku podľa §328 TZ a nemožno ani v základnej skutkovej podstate

[13] Pozri Uznesenie Najvyššieho súdu SR sp. zn. 2To 9/2013 zo dňa 28.8.2013

[14] Pozri BELEŠ, A. *Korupcia v súvislosti s obstarávaním veci všeobecného záujmu. In* Justičná revue, 2017, č. 8-9, s. 1009-1020

uplatniť materiálny korektív.[15] Už v základnej skutkovej podstate (§329 ods. 1 TZ) sa jedná o zločin podľa §11 ods. 1 TZ. §329 ods. 2 TZ predstavuje kvalifikovanú skutkovú podstatu, kedy je kvalifikačným znakom spáchanie daného trestného činu v postavení verejného činiteľa (musí spĺňať znaky ustanovené v §128 ods. 1 TZ), pričom musí vykonať čin, ktorý je uvedený v odseku 1 a tento musí súvisieť s jeho právomocou. Ďalšie kvalifikované skutkové podstaty uvedené v §329 odsekoch 3 a 4 TZ ovplyvňuje rozsah páchateľovho konania, t.j. rozsah činu. Rozsah prijatia úplatku v súvislosti s obstarávaním veci všeobecného záujmu sa hodnotí v súvislosti s §125 TZ, v ktorom sa kategorizuje výška škody, pričom táto sa obdobne použije aj pre určenie rozsahu činu. V prípade §329 ods. 3 TZ sa jedná o spáchanie činu v značnom rozsahu a v prípade §329 ods. 4 TZ o spáchanie činu vo veľkom rozsahu.

Trestný čin prijímania úplatku podľa §329 TZ vyžaduje z hľadiska subjektívnej stránky úmyselné zavinenie (§ 15 TZ). Tento trestný čin zahŕňa nielen úmysel prijať (žiadať, príp. dať si sľúbiť) úplatok, ale musí sa jednať o obstarávanie veci všeobecného záujmu. V prípade, že by u páchateľa absentoval úmysel konať v súvislosti s obstarávaním veci všeobecného záujmu, nešlo by o korupciu, ale o možné podvodné konanie.

V rámci úmyselného zavinenia pri trestnom čine prijímania úplatku podľa §329 TZ postačuje aj nepriamy úmysel podľa §15 písm. b) TZ. Nepriamy úmysel sa zakladá na vedomostnej zložke (konštrukcia ustanovenia „vedel, že...“) a určitom uzrozumení, kedy páchateľ sleduje svojim konaním iný cieľ ako spôsobenie trestnoprávneho následku. Zároveň je však páchateľ uzrozumený, že takýto následok môže pri uskutočňovaní jeho cieľa nastať.[16]

Trestný čin nepriamej korupcie podľa §336 ods. 1 TZ

Trestný čin nepriamej korupcie podľa § 336 TZ prešiel v roku 2021 novelizáciou z dôvodu existencie problémov postihu páchateľov tohto trestného činu, vzhľadom na vecnú medzeru v zákone a nemožnosť jej riešenia použitím analógie alebo extenzívnym výkladom zákona, na základe rozhodnutia NS SR sp. zn. 2To 11/2015 zo dňa 25.10.2016, zbierka 49/2017.

Trestný čin nepriamej korupcie podľa §336 ods. 1 TZ predstavuje konanie páchateľa, ktorý pre seba alebo pre inú osobu prijme (žiada, dá si sľúbiť) úplatok za to, že bude svojím vplyvom pôsobiť na výkon právomoci vymedzených subjektov, a to priamo alebo cez sprostredkovateľa. Takéto konanie nazývame aj nepriamym prijímaním úplatku.

Pre dokonanie trestného činu podľa §336 ods. 1 TZ nie je rozhodujúce, či nastala u uvedených osôb intervencia zo strany páchateľa alebo nie. Rozhodujúce je, či páchateľ prijme (resp. dá si sľúbiť) úplatok za to, že na predmetné osoby bude pôsobiť.[17]

Pojem „*svojím vplyvom pôsobiť na výkon právomoci osoby“* uvedený v § 336 ods. 1, ods. 2 TZ upravuje uplatnenie vplyvu páchateľa na niektorý subjekt, ktorý je uvedený v písm. a) až d) so zámerom zneužiť jej právomoc. Predmetom pôsobenia je teda osoba, ktorá disponuje

[15] Pozri BELEŠ, A. *Korupcia v súvislosti s obstarávaním veci všeobecného záujmu. In* Justičná revue, 2017, č. 8-9, s. 1009-1020

[16] Pozri ČENTEŠ, J. Trestný zákon – komentár [online]. [cit. 2024-12-20]. Dostupné na: < https://www.gjar-po.sk/~gajdos/treti_rocnik/nos/trestny_zakon_s_komentarom.pdf >

[17] Pozri IVOR, J. A kol., *Trestné právo hmotné II, Osobitná časť*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2017.

právomocou. Uplatňovanie vplyvu páchateľa musí smerovať k zneužívaniu právomoci osoby, na ktorú má páchateľ pôsobiť (príp. už pôsobil), t. j. v protihodnote za úplatok má vyvolať (vyvolal) protiprávne konanie osoby disponujúcej určitou právomocou (1TdoV/13/2023 zo dňa 24.1.2024). *„Právomoc je kvalifikačným momentom, ktorý je legálnou definíciou spojený s výkonom tomu (právomoci) zodpovedajúcich oprávnení a povinností verejného činiteľa (§ 128 ods. 1 Trestného zákona).“*[18]

Ústavný súd sa vo svojom náleze sp. zn. IV. 397/2023 zo dňa 24.10.2023 tak isto venoval pojmu *„svojím vplyvom pôsobiť na výkon právomoci osoby“*. V náleze uviedol, že sa musí jednať o priame pôsobenie páchateľa na osobu, ktorá disponuje právomocou. V prípade, ak by sa jednalo o pôsobenie prostredníctvom vplyvu inej intervenujúcej osoby, o trestný čin podľa § 336 TZ nepôjde, aj keď úplatok možno prijať alebo poskytnúť buď priamo, alebo cez sprostredkovateľa. Napr. osoba, ktorá pripravuje podklady pre rozhodovanie verejného činiteľa nie je sama verejným činiteľom, absentuje tu zákonom požadovaný znak – právomoc osoby, ktorá má byť predmetom pôsobenia. V takomto prípade sa potom nejedná o trestný čin podľa § 336 ods. 1, ods. 2 TZ.

Tento trestný čin postihuje intervenciu prostredníctvom úplatku, ktorá pôsobí výhradne na výkon právomoci osoby, ktorá je uvedená v § 336 ods. 1 písm. a) až d). Ide o úplatné pôsobenie páchateľa na výkon právomoci subjektov, ako aj páchateľa ktorý prostredníctvom ďalšej osoby zabezpečuje intervenciu u týchto subjektov. Ide o korupčné nepriame pôsobenie, za ktoré páchateľ dostane odmenu. [19]

Trestný čin nepriamej korupcie predstavuje predčasne dokonaný trestný čin, a preto možno konštatovať, že nie je podstatné a ani sa nevyžaduje, aby „intervenujúca“ osoba aj skutočne pôsobila na výkon právomoci príslušnej osoby. Trestná je aj „neúspešná“ činnosť páchateľa. Trestný čin je dokonaný, ak páchateľ žiada alebo prijme úplatok, príp. inú protihodnotu za pôsobenie na inú osobu, ktorá disponuje určitými právomocami, za použitia svojho vplyvu. Takéto konanie smeruje k zneužitiu právomoci osoby pod páchateľovým vplyvom

Skutočnosť, že verejný činiteľ, ktorého právomoci sa úplatok týka, nie je o úplatku informovaný, nemá vplyv na trestnosť páchateľa. Z uvedeného vyplýva, že z hľadiska subjektívnej stránky sa nevyžaduje, aby skutočne aj došlo k ovplyvneniu úradnej osoby.

Pre naplnenie skutkovej podstaty tohto trestného činu je rovnako bezvýznamné, že páchateľ žiada alebo prijme úplatok s tým, aby pôsobil na verejného činiteľa tak, aby verejný činiteľ svoju právomoc vykonával riadne a plnil si svoje povinnosti.

Pod pojmom výkon právomoci verejného činiteľa sa rozumie najmä rozhodovanie o právach a povinnostiach fyzických a právnických osôb. Výkonom právomoci je tak riešenie individuálneho prípadu, ako aj vydávanie všeobecne záväzných právnych aktov.

Skutková podstata vo svojom § 336 ods. 1 TZ upravuje obojstrannú trestnosť nepriameho prijímania úplatku a v ods. 2 nepriameho podplácania. V zásade sa jedná o situáciu prepájajúcu subjektívnu stránku konania páchateľa ako prijímateľa úplatku a subjektívnu stránku osoby

[18] Pozri Uznesenie Najvyššieho súdu SR sp. zn. 1To 5/2020 zo dňa 20.4.2022
[19] Pozri Rozsudok Najvyššieho súdu SR sp. zn. 2To 11/2015 zo dňa 4.9.2018, zbierka 49/2017 bod III)

poskytovateľa úplatku. §336 ods. 1 TZ predstavuje pasívnu nepriamu korupciu a §336 ods. 2 TZ zase aktívnu nepriamu korupciu. Je konštruovaná na princípe zrkadlového obrazu, ktorý je založený na tom, že dokáže postihovať subjekt, ktorý sľúbi, poskytne alebo ponúkne úplatok (korumpujúci), a aj subjekt, ktorý úplatok prijme, žiada alebo si ho dá sľúbiť (korumpovaný).[20]

Páchateľom trestného činu nepriamej korupcie podľa §336 môže byť ktokoľvek, jedná sa teda o všeobecný subjekt. Pre naplnenie skutkovej podstaty trestného činu sa vyžaduje úmyselné konanie, kde úmysel páchateľa predpokladá vôľu páchateľa pôsobiť na výkon právomoci osôb taxatívne vymenovaných v §336 ods. 1 písm. a) až d).[21]

V rámci úmyselného zavinenia pri trestnom čine nepriamej korupcie podľa §336 TZ postačuje aj nepriamy úmysel podľa §15 písm. b) TZ. Nepriamy úmysel sa zakladá na vedomostnej zložke (konštrukcia ustanovenia „vedel, že...“) a určitom uzrozumení, kedy páchateľ sleduje svojim konaním iný cieľ ako spôsobenie trestnoprávneho následku. Zároveň je však páchateľ uzrozumený, že takýto následok môže pri uskutočňovaní jeho cieľa nastať.[22]

Ak páchateľ prijíma, žiada, alebo si dá sľúbiť úplatok v súčinnosti s verejným činiteľom, a to hoci aj pre neho, dopúšťa sa účastníctva na trestnom čine prijímania úplatku podľa § 21 ods. 1, § 328, resp. § 329 Trestného zákona.

Ak páchateľ, ktorý sám veci všeobecného záujmu neobstaráva, prijíma, žiada, alebo si dá sľúbiť úplatok pre osobu, ktorá síce nie je verejným činiteľom, avšak obstaráva veci všeobecného záujmu, dopúšťa sa účastníctva na trestnom čine prijímania úplatku podľa § 21 ods. 1, § 329 Trestného zákona.

Ak však páchateľ prijíma, žiada, alebo si dá sľúbiť úplatok za to, že bude svojim vplyvom pôsobiť na výkon právomoci verejného činiteľa a koná tak bez súčinnosti s verejným činiteľom, dopúšťa sa trestného činu nepriameho úplatkárstva podľa § 336 ods. 1 Trestného zákona.

K trestnému činu podvodu by došlo v prípade, ak páchateľ iba predstiera, že bude svojím vplyvom pôsobiť na výkon právomoci verejného činiteľa, prípadne na činnosť osoby, ktorá obstaráva veci všeobecného záujmu, avšak pre vybavenie veci nepodnikne nič a ani to nemá v úmysle.[23]

Objektívna stránka z hľadiska konania podľa ods. 2 spočíva v poskytnutí alebo sľúbení úplatku za to, že podplácaná osoba bude svojím vplyvom alebo prostredníctvom vplyvu tretej osoby pôsobiť na výkon činností, ktoré sú v právomoci osôb uvedených v písm. a) až d). Z hľadiska predmetu sa jedná o osoby, ktoré vykonávajú právomoci verejného činiteľa, zahraničného činiteľa, pri obstarávaní veci všeobecného záujmu alebo osoby pri výkone zamestnania, povolania, postavenia alebo funkcie (§336 ods. 2 písm. a) až d) TZ).

---

[20] Pozri TITTLOVÁ, M. *Korupcia - vybrané kriminologické a trestnoprávne aspekty* [online]. [cit. 2025-01-12]. Dostupné na: <https://www.aspi.sk/products/lawText/12/22218/1/2>

[21] Pozri IVOR, J. A kol., *Trestné právo hmotné II, Osobitná časť*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2017.

[22] Pozri ČENTEŠ, J. Trestný zákon – komentár [online]. [cit. 2024-12-20]. Dostupné na: < https://www.gjar-po.sk/~gajdos/treti_rocnik/nos/trestny_zakon_s_komentarom.pdf >

[23] Pozri Uznesenie Najvyššieho súdu SR sp. zn. 1Tost/16/2021 zo dňa 23.6.2021 a Uznesenie Najvyššieho súdu SR ako dovolacieho súdu, sp. zn. 2TdoV/14/2022 zo dňa 18.1.2024 k rozlíšeniu konania páchateľa prijímania úplatku a nepriamej korupcie

Žiadosť o úplatok, príp. sľub úplatku nemusí byť výslovne vypovedaný, môže sa jednať aj o konkludentný prejav, z ktorého je zrejmé, že páchateľ chce úplatok.

Tento trestný čin je v oboch odsekoch prečinom. Predmetná skutková podstata neustanovuje žiadne kvalifikačné znaky.

Je potrebné uviesť, že slovné spojenie „kto inému...“ nemožno vyložiť takým spôsobom, že sa bude jednať o akýsi „imaginárny“ predmet trestného činu bez konkrétneho označenia osoby. Nemožno podplatiť skupinu osôb, ktorá nie je konkrétne vymedzená, nemožno podplatiť Národnú radu slovenskej republiky, Vládu, Mestské zastupiteľstvo a pod.[24]

Záver

Korupčné trestné činy predstavujú v súčasnosti jednu z najsledovanejších oblastí trestného práva, keďže sa vzhľadom na všeobecný záujem dotýka každého občana Slovenskej republiky. V súčasnej situácii v oblasti ekonomiky a financií, spolu s možnosťami príchodu ďalšej ekonomickej krízy a potrebou kontroly hospodárenia je konanie osôb obstarávajúcich veci všeobecného záujmu stále viac kontrolované.

Je nevyhnutné vedieť korupčné trestné činy od seba diferencovať a poznať základné atribúty skutkovej podstaty jednotlivých trestných činov uvedených v 8. Hlave, 3. diele Trestného zákona. V súvislosti s uvedeným je potrebné uviesť, že existuje len tenká čiara medzi naplnením skutkovej podstaty korupčného trestného činu a lobingom, príp. verejným prísľubom podľa §850 Občianskeho zákonníka, ktorý sa dokáže odlišovať znakom verejnosti a otvorenosti (napr. lobista prezentuje pred mestským zastupiteľstvom požiadavku na vydanie rozhodnutia o dodatočnom povolení stavby výmenou za výstavbu parku alebo detského ihriska). [25]

Vzhľadom na uvedené je preto v záujme každého, aby boli korupčné trestné činy odhaľované a následne páchatelia riadne odsúdení.

Cieľom príspevku bolo analyzovať základné pojmy a charakterizovať korupčné trestné činy so zameraním na trestný čin prijímania úplatku podľa §329 TZ a trestný čin nepriamej korupcie podľa §336 TZ. Zároveň odpovedá na otázky možnosti kvalifikácie trestného činu nepriamej korupcie v prípade neexistencie konečného prijímateľa a možnosti uplatnenia takýchto trestných činov na osobu, ktorá neobstaráva veci všeobecného záujmu. Súčasne bola k tomu priblížená aj pojednávajúca judikatúra.

[24] Pozri Rozsudok Najvyššieho súdu SR zo dňa 02. 03.2022 sp. zn. 3To/9/2020
[25] Pozri Rozsudok Najvyššieho súdu SR, sp. zn. 3To/9/2020 zo dňa 02.03.2022

Zoznam bibliografických odkazov

1. BELEŠ, A.: Korupcia v súvislosti s obstarávaním veci všeobecného záujmu. In Justičná revue, roč. 69, 2017, č. 8-9, ISSN 1335-6461, s. 1009-1020.
2. ČENTEŠ, J. Trestný zákon – komentár [online]. 2013. [cit.2024-12-20], s. I/1.1-32. Dostupné na internete: https://www.gjar-po.sk/~gajdos/treti_rocnik/nos/trestny_zakon_s_komentarom. pdf
3. DAVID, V., NETT, A.: Korupce v právu mezinárodním, evropském a českém. Praha : C.H. Beck, 2007. 368 s. ISBN 80-7179-562-9.
4. HRIVNÁK, J.: Korupcia vo verejnom sektore. [online]. 2017. [cit.2024-12-06], s. 3-6. Dostupné na internete: https://ja-sr.sk/files/Korupcia_vo_verejnom_sektore.pdf
5. CHMELÍK, J. a kol. Pozornost, úplatek a korupce 1. vyd. Praha : Linde, 2003. 222 s. ISBN 80-72014-34-X.
6. IVOR, J. a kol.*:* Trestné právo hmotné II, Osobitná časť. Bratislava : Wolters Kluwer, 2017. 646 s. ISBN 978-80-8168-585-9.
7. Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. IV. ÚS 397/2023 zo dňa 24.10.2023.
8. Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. I. ÚS 402/2008 zo dňa 01.07.2009.
9. NECHALA, P. a kol.: Protikorupčný manuál podnikateľa [online]. 2006. [cit.2024-12-05], s. 10. Dostupné na internete: https://www.transparency.sk/wp-content/uploads/2010/01/pmp.pdf
10. OECD.: PREVENCIA KORUPCIE : Praktická príručka. [online]. [cit.2024-12-04], s. 3. Dostupné na internete: https://www.economy.gov.sk/uploads/files/G1U4I2Dy.pdf
11. Rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 1TdoV/13/2023 zo dňa 24.1.2024.
12. Rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 2TdoV/14/2022 zo dňa 18.1.2024.
13. Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 3To/9/2020 zo dňa 02.03.2022.
14. TITTLOVÁ, M.: *Korupcia - vybrané kriminologické a trestnoprávne aspekty* [online]. 2015. cit.2025-01-12], Dostupné na internete: https://www.aspi.sk/products/lawText/12/22218/1/2
15. Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 1Ndtš/1/2008 zo dňa 10.4.2008.
16. Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 1To 5/2020 zo dňa 20.4.2022.
17. Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 2TdoV 10/2020 zo dňa 11.1.2023.
18. Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 2TdoV/14/2022 zo dňa 18.1.2024.
19. Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 2To 9/2013 zo dňa 28.8.2013.
20. Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 2To 12/2013 zo dňa 25.2.2014.
21. Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 4To 10/2019 zo dňa 12.9.2019, odkaz na R 1/1978.

22. Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 1Tost/16/2021 zo dňa 23.6.2021
23. Zákon č.300/2005 Z.z. *Trestný zákon* v znení neskorších predpisov.
24. Zákon č. 343/2015 Z.z. *o verejnom obstarávaní* v znení neskorších predpisov.
25. Zákon č. 513/1991 Zb. *Obchodný zákonník* v znení neskorších predpisov.
26. Zbierka rozhodnutí Najvyššieho súdu Slovenskej republiky č. 49/2017

Barbora Minárová[1]

TRESTNOPRÁVNE DÔSLEDKY ŠIKANOVANIA: ANALÝZA NOVEJ SMERNICE Č. 1/2025 O PREVENCII A RIEŠENÍ ŠIKANOVANIA DETÍ A ŽIAKOV V ŠKOLÁCH A ŠKOLSKÝCH ZARIADENIACH

CRIMINAL CONSEQUENCES OF BULLYING: ANALYSIS OF THE NEW DIRECTIVE 1/2025 ON THE PREVENTION AND TREATMENT OF BULLYING OF CHILDREN AND PUPILS IN SCHOOLS AND EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS

Abstrakt

Príspevok sa zameriava na analýzu smernice č. 1/2025 Ministerstva školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR o prevencii a riešení šikanovania v školách z pohľadu trestného práva. Cieľom je preskúmať, ako smernica podporuje aplikáciu existujúcich trestnoprávnych ustanovení a prispieva k ich účinnejšiemu uplatňovaniu v praxi. Práca reflektuje pojmové vymedzenie šikanovania, zodpovednosť zamestnancov školy, postavenie mladistvých páchateľov, ako aj preventívne a podporné mechanizmy zavedené smernicou. Analyzuje tiež praktické problémy spojené s implementáciou – nedostatok odborného personálu, dôkazné ťažkosti či ochranu údajov. Smernica neprináša legislatívne zmeny v oblasti trestného práva, ale významne posilňuje možnosti jeho reálneho uplatnenia pri riešení šikanovania v školskom prostredí.

Kľúčové slová: *šikanovanie, trestnoprávna úprava, smernica č. 1/2025, trestnoprávne dôsledky, trestné konanie, dokazovanie, zodpovednosť škôl, právne postavenie mladistvých páchateľov, prevencia kriminality, neoznámenie šikanovania.*

Abstract

The paper focuses on the analysis of the Directive No. 1/2025 of the Ministry of Education of the Slovak Republic on the prevention and treatment of bullying in schools from the perspective of criminal law. The aim is to examine how the directive supports the application of existing criminal law provisions and contributes to their more effective application in practice. The thesis reflects on the conceptual definition of bullying, the responsibility of school staff, the status of juvenile offenders, as well as the prevention and support mechanisms introduced by the Directive. It also analyses the practical problems associated with implementation - lack of professional staff, evidentiary difficulties or data protection. The Directive does not bring legislative changes in the field of criminal law, but significantly strengthens the possibilities of its real application in dealing with bullying in the school environment.

[1] Mgr. Barbora Minárová. 5. r. externej formy doktorandského štúdia, katedra trestného práva, kriminológie, kriminalistiky a forenzných disciplín

Key words: *bullying, criminal law, Directive 1/2025, criminal consequences, criminal proceedings, evidence, liability of schools, legal status of juvenile offenders, crime prevention, failure to report bullying.*

Úvod

Šikanovanie detí a žiakov v školskom prostredí predstavuje závažný spoločenský a právny problém, ktorý si vyžaduje systematickú pozornosť zo strany štátu, škôl aj širšej odbornej verejnosti. V dôsledku kombinácie prvkov agresie, moci a dlhodobého narušovania psychickej integrity obete, môže šikanovanie v konkrétnych prípadoch prekročiť hranice pedagogického alebo disciplinárneho problému a nadobudnúť podobu protiprávneho konania, ktoré je spôsobilé naplniť znaky priestupku alebo dokonca trestného činu. Právny poriadok Slovenskej republiky reaguje na takéto situácie prostredníctvom trestnoprávnych nástrojov, avšak ich uplatňovanie v praxi dlhodobo narážalo na viacero problémov, najmä na nedostatočné dokazovanie, neochotu pedagógov konať alebo bagatelizovanie skutkových okolností. V reakcii na tieto nedostatky bola prijatá a od 1. februára 2025 účinná smernica č. 1/2025 o prevencii a riešení šikanovania detí a žiakov v školách a školských zariadeniach, ktorá má ambíciu posilniť právny rámec ochrany detí pred šikanovaním najmä v jeho praktickej rovine. Ide o vnútrorezortný predpis Ministerstva školstva, výskumu, vývoja a mládeže Slovenskej republiky, ktorý ustanovuje nové povinnosti škôl v oblasti prevencie, dokumentovania a oznamovania prípadov šikanovania a zároveň vytvára premostenie medzi školskými a trestnoprávnymi mechanizmami. Hoci táto smernica nemení samotnú právnu úpravu v trestnoprávnych predpisoch, jej význam spočíva práve v zefektívnení aplikácie existujúcich ustanovení Trestného zákona a Zákona o priestupkoch v podmienkach školského prostredia. Cieľom príspevku je poskytnúť analýzu trestnoprávnych dôsledkov šikanovania v školách, a to predovšetkým v kontexte novej smernice č. 1/2025. Východiskom systematické zhodnotenie jednotlivých mechanizmov zavedených smernicou, s dôrazom na ich potenciálny dopad na trestnoprávne konanie, ochranu obetí, právnu zodpovednosť škôl a postavenie mladistvých páchateľov. Príspevok zároveň identifikuje vybrané výzvy pri praktickej implementácii smernice, ktoré môžu ovplyvniť jej účinnosť v trestnoprávnom rámci.

Trestnoprávna úprava šikanovania v školskom prostredí

V slovenskom trestnom práve sa pojem „šikanovanie“ nevyskytuje ako samostatná skutková podstata trestného činu. Napriek tomu môže šikanovanie v závislosti od formy, intenzity a následkov napĺňať znaky viacerých trestných činov, ktoré sú obsiahnuté v zákone č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.[2] Najčastejšie ide o trestné činy ako napríklad ublíženie na zdraví (§ 155 a nasl.), vydieranie (§ 189), obmedzovanie osobnej slobody (§ 183), hrubý nátlak (§ 190), nebezpečné vyhrážanie (§ 360), ohováranie (§ 373) či v posledných

[2] Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

rokoch čoraz relevantnejšie nebezpečné elektronické obťažovanie (§ 360b).[3] Tieto ustanovenia poskytujú základ pre trestnoprávnu reakciu, avšak nie sú koncipované výlučne na potreby školského prostredia. Nie všetky prípady šikanovania však dosahujú intenzitu trestného činu, niektoré konania môžu byť kvalifikované ako priestupky proti občianskemu spolunažívaniu a proti majetku podľa § 49 a § 50 zákona č. 372/1990 Zb. o priestupkoch.[4] Takéto prípady môžu byť riešené na úrovni okresných úradov, prípadne v rámci školských disciplinárnych mechanizmov.

Trestná zodpovednosť za šikanovanie je viazaná aj na vek páchateľa. Podľa § 11 ods. 1 Trestného zákona je trestne zodpovedný ten, kto dovŕšil štrnásty rok veku a je príčetný.[5] Deti mladšie ako 14 rokov nemôžu byť postihnuté trestnoprávne, ich konanie však môže byť predmetom zásahu orgánov sociálnoprávnej ochrany detí a kurately, ktoré môžu navrhnúť výchovné opatrenia.[6] Z hľadiska aplikačnej praxe je významný problém práve v neoznamovaní prípadov, absencii dôkazov a nedostatočnej právnej informovanosti učiteľov. Ako vyplýva z dokumentu Parlamentného inštitútu, napriek legislatívnej povinnosti hlásiť závažné incidenty, len malé percento žiakov informuje pedagógov o šikane, čo môže znižovať efektivitu následného právneho postupu.[7] Na tieto problémy reaguje aj nová smernica č. 1/2025 o prevencii a riešení šikanovania detí a žiakov v školách a školských zariadeniach, ktorá má ambíciu tieto bariéry prekonať zavedením povinnosti oznamovania, štandardizovaného postupu a preventívnych nástrojov zo strany škôl.

Analýza smernice č. 1/2025 o prevencii a riešení šikanovania detí a žiakov v školách a školských zariadeniach

Legislatívne východiská a účel smernice

Smernica č. 1/2025 o prevencii a riešení šikanovania detí a žiakov v školách a školských zariadeniach bola prijatá ako reakcia na rastúcu potrebu systémového a zrozumiteľného rámca pre riešenie prípadov šikanovania v školskom prostredí. Nahrádza pôvodnú smernicu č. 36/2018 a prináša nový štandard prevencie, dokumentácie a postupu pri podozrení na šikanovanie. Základným legislatívnym rámcom pre vydanie smernice je § 153 ods. 1 písm. a) zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon), ktorý oprávňuje ministerstvo vydávať záväzné pedagogické dokumenty pre školy.[8] Smernica zároveň vychádza zo všeobecne záväzných právnych predpisov, ktorých aplikácia je nevyhnutná v prípade, že šikanovanie

[3] PAZDEROVÁ, D.: Trestnoprávna rovina šikany na školách. In: Porovnávacia analýza č. 21/2024 [online]. Bratislava : Parlamentný inštitút, Kancelária Národnej rady Slovenskej republiky, 2024 [cit. 2025-03-30], s. 5–10. Dostupné na internete: https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/Download.aspx?DocID=552596
[4] Zákon č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov.
[5] Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.
[6] Zákon č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele v znení neskorších predpisov.
[7] PAZDEROVÁ, D.: Trestnoprávna rovina šikany na školách. In: Porovnávacia analýza č. 21/2024 [online]. Bratislava : Parlamentný inštitút, Kancelária Národnej rady Slovenskej republiky, 2024 [cit. 2025-03-30], s. 5-10. Dostupné na internete: https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/Download.aspx?DocID=552596
[8] Zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) v znení neskorších predpisov.

prekročí rámec preventívno-výchovných opatrení a nadobudne charakter protiprávneho konania. Relevantná je napríklad úprava trestnoprávnej zodpovednosti v zákone č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon alebo povinnosti škôl a školských zariadení podľa zákona č. 596/2003 Z. z. o štátnej správe v školstve a školskej samospráve.[9] Smernica je postavená na princípe ochrany najlepšieho záujmu dieťaťa v súlade s čl. 3 Dohovoru o právach dieťaťa, ktorý je pre Slovenskú republiku záväzný od roku 1993.[10]

Cieľom smernice nie je len popísať, čo je a čo nie je šikanovanie, ale najmä zabezpečiť jednotný, záväzný a prakticky použiteľný mechanizmus, ktorý školám pomôže identifikovať, zaznamenať, preveriť a vyriešiť podozrenie zo šikanovania. Významným posunom je zavedenie štandardizovaného postupu preverovania a evidencie, ako aj jasné definovanie povinností škôl kontaktovať príslušné orgány v prípade priestupku alebo trestného činu.[11] Smernica nadväzuje na Akčný plán riešenia šikanovania na roky 2022 – 2023,[12] ale je ambicióznejšia najmä v tom, že vymedzuje konkrétne zodpovednosti a termíny, posilňuje dokumentáciu a dôraz kladie aj na prevenciu a následnú ochranu obete, čím vytvára rámec pre efektívnejšie trestnoprávne riešenie, pokiaľ dôjde k spáchaniu protiprávneho činu.

Pojmové vymedzenie šikanovania

Smernica č. 1/2025 prináša pre školské prostredie jednotné a právne záväzné pojmové vymedzenie šikanovania, ktoré má za cieľ zamedziť nejednotnosti v posudzovaní a eliminovať riziko bagatelizácie určitých prejavov agresívneho správania. V čl. 3 smernice sa uvádza, že šikanovanie je „akékoľvek úmyselné, opakované a dlhodobé správanie voči dieťaťu alebo žiakovi, ktorého cieľom alebo dôsledkom je ublížiť, ohroziť, zastrašiť alebo inak poškodiť dieťa alebo žiaka, pričom dochádza k nerovnosti síl medzi agresorom a obeťou.“[13] Táto definícia odzrkadľuje základné znaky, ktoré šikanovanie odlišujú od jednorazového konfliktu, hádky alebo bežného verbálneho incidentu medzi rovesníkmi. Ide o správanie, ktoré je úmyselné, opakované a dlhodobé, a ktoré je založené na nerovnováhe síl (fyzickej, psychickej, sociálnej alebo skupinovej). Smernica rozoznáva niekoľko foriem šikanovania vrátane fyzického, verbálneho, neverbálneho, sociálneho, emocionálneho, vecného, sexuálneho a kyberšikanovania.[14] Tento taxatívny výpočet v smernici zahŕňa aj menej zjavné formy agresie, ako je sociálna izolácia, rozširovanie klebiet, zasielanie urážlivých správ či zneužitie osobných údajov. Za dôležité možno považovať aj výslovné uvedenie, čo nie je považované za šikanovanie. V čl. 2 smernice sa uvádza, že nejde o šikanovanie v prípade

[9] Zákon č. 596/2003 Z. z. o štátnej správe v školstve a školskej samospráve v znení neskorších predpisov.
[10] Vyhláška č. 104/1991 Zb. o Dohovore o právach dieťaťa
[11] Smernica Ministerstva školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR č. 1/2025 o prevencii a riešení šikanovania detí a žiakov v školách a školských zariadeniach.
[12] Ministerstvo školstva vedy, výskumu a športu SR: *Akčný plán riešenia šikanovania v školách a školských zariadeniach na roky 2022 – 2023* [online]. Bratislava: MŠVVaŠ SR, 2022 [cit. 2025-03-30]. Dostupné na internete: https://www.minedu.sk/data/att/d3d/24745.8cfce0.pdf
[13] Smernica Ministerstva školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR č. 1/2025 o prevencii a riešení šikanovania detí a žiakov v školách a školských zariadeniach.
[14] Smernica Ministerstva školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR č. 1/2025 o prevencii a riešení šikanovania detí a žiakov v školách a školských zariadeniach.

jednorazového konfliktu, neúmyselného zranenia alebo inej formy správania, ktorá nenesie znaky úmyslu, opakovania a nerovnosti síl.[15] Toto vymedzenie má dôležitú interpretačnú funkciu, a to predchádzať nesprávnemu označeniu situácií ako šikany a zároveň chrániť aj potenciálne neprávom obvinených. Jednotná definícia šikanovania v prostredí škôl predstavuje kľúčový predpoklad pre účinné preventívne a trestnoprávne mechanizmy. Z právneho hľadiska je významná najmä pre účely interného postupu školy, vedenia dokumentácie, oznamovania a potenciálnej právnej kvalifikácie skutku. V praxi totiž práve absencia presného vyhodnotenia správania často viedla k zanedbaniu povinnosti konať.

Posilnenie právnej ochrany obetí

Jednou z najvýraznejších inovácií smernice č. 1/2025 je dôraz na ochranu obete šikanovania, a to už v štádiu preverovania podozrenia. Tento posun reflektuje medzinárodné štandardy v oblasti ochrany práv dieťaťa, ktoré zdôrazňujú, že školy ako súčasť systému výchovy a vzdelávania majú aktívnu povinnosť chrániť fyzickú aj psychickú integritu detí.[16] Podľa smernice je škola povinná v prípade, že má podozrenie na šikanovanie, ktoré mohlo ohroziť zdravie alebo bezpečnosť žiaka, zabezpečiť pre dieťa odbornú pomoc (školský psychológ, poradenské zariadenie), informovať jeho zákonného zástupcu a prijať opatrenia na jeho ochranu pred ďalším útokom alebo zastrašovaním.[17] Zahraničné skúsenosti ukazujú, že preventívne opatrenia ako dočasné oddelenie obete a páchateľa (napríklad zmena triedy) môžu prispieť k zamedzeniu ďalšieho kontaktu. Parlamentný inštitút zároveň upozorňuje, že v niektorých štátoch bola poukázaná obava zo sekundárnej viktimizácie obetí, ktorá môže mať vplyv na ich ochotu vypovedať alebo dôkaznú situáciu.[18] Smernica priamo vyzýva školu, aby zabezpečila, že šikanovaný žiak nebude znovu vystavený podobnému správaniu, a to nielen zo strany páchateľa, ale aj svedkov alebo spolužiakov. Z hľadiska trestného práva ide o zvýšenie procesnej ochrany obete v súlade s ustanoveniami zákona č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov, ktorý priznáva obetiam právo na psychologickú pomoc a dôstojné zaobchádzanie.[19] Smernica tiež kladie dôraz na citlivý prístup pedagógov pri výsluchu detí a vyžaduje, aby školy spolupracovali s externými odbornými subjektmi (centrami pedagogicko-psychologického poradenstva, kuratelou, políciou). Záverom možno konštatovať, že smernica č. 1/2025 posilňuje právne postavenie obete nielen v preventívnej rovine, ale aj z pohľadu získavania a hodnotenia dôkazov v prípade, že šikanovanie prerastie do trestnoprávnej roviny.

---

[15] Smernica Ministerstva školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR č. 1/2025 o prevencii a riešení šikanovania detí a žiakov v školách a školských zariadeniach.
[16] Vyhláška č. 104/1991 Zb. o Dohovore o právach dieťaťa.
[17] Smernica Ministerstva školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR č. 1/2025 o prevencii a riešení šikanovania detí a žiakov v školách a školských zariadeniach.
[18] PAZDEROVÁ, D.: Trestnoprávna rovina šikany na školách. In: Porovnávacia analýza č. 21/2024 [online]. Bratislava : Parlamentný inštitút, Kancelária NR SR, 2024 [cit. 2025-03-30], s. 12, 22. Dostupné na internete: https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/Download.aspx?DocID=552596
[19] Zákon č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov.

Zodpovednosť zamestnancov školy

Jedným z najzásadnejších posunov, ktoré smernica č. 1/2025 zavádza, je definovanie zodpovednosti zamestnancov školy za konanie v prípadoch šikanovania. Tento aspekt je mimoriadne dôležitý nielen z hľadiska vnútroškolského postupu, ale najmä v kontexte možnej trestnoprávnej zodpovednosti. Podľa smernice je zamestnanec školy, ktorý sa dozvie o podozrení zo šikanovania, povinný bezodkladne konať v rozsahu svojej právomoci. V prípade, že má konanie znaky priestupku, je škola povinná kontaktovať okresný úrad. Ak však ide o podozrenie zo spáchania trestného činu, musí byť neodkladne informovaná polícia.[20] Táto oznamovacia povinnosť sa týka nielen riaditeľa školy, ale každého pedagogického zamestnanca či odborného zamestnanca, ktorý sa dozvie o šikanovaní počas výkonu svojej činnosti. Z trestnoprávneho hľadiska môže vedomé neoznámenie alebo neprekazenie trestného činu napĺňať znaky trestných činov podľa § 340 a § 341 Trestného zákona. Podľa § 340 TZ sa trestného činu dopustí ten, kto neoznámi trestný čin, o ktorom sa hodnoverným spôsobom dozvedel, a ktorý patrí do okruhu zákonom definovaných závažných činov (napr. vydieranie, sexuálne zneužívanie, ublíženie na zdraví). Rovnako platí, že podľa § 341 TZ sa dopúšťa trestného činu aj ten, kto nezabráni trestnému činu, hoci tak mohol urobiť.[21]

Pedagogický zamestnanci majú z povahy svojej pozície a blízkeho kontaktu so žiakom možnosť všimnúť si správanie, ktoré môže viesť k priestupku či k spáchaniu trestného činu, prípadne prekaziť ho svojím zásahom, aj keď kvalifikovať tento skutok, patrí orgánom činným v trestnom konaní. Povinnosť aktívne konať je posilnená aj tým, že ide o osoby, ktoré sú zo zákona povinné chrániť práva a právom chránené záujmy detí, teda aj ich bezpečnosť a dôstojnosť v školskom prostredí.[22] Smernica túto povinnosť nielen zdôrazňuje, ale aj konkretizuje tým, že vyžaduje vedenie záznamov, posúdenie incidentu školským podporným tímom, informovanie riaditeľa a prípadné bezodkladné informovanie polície. Súčasťou právneho rámca je aj povinnosť riaditeľa interne upraviť tento postup zamestnaca ako aj vyvodiť opatrenia voči nemu. Možno konštatovať, že ide o súbeh interných (pracovnoprávnych a etických) povinností s externou trestnoprávnou zodpovednosťou. V praxi sa to môže preniesť do roviny, že pasivita pedagóga, ktorý napríklad vedome prehliadne závažný prípad šikanovania (napr. fyzické útoky, vyhrážanie či nahrávanie násilia), môže byť predmetom trestného stíhania, ak dôjde k závažnému následku a existujú dôkazy, že bol o situácii informovaný.[23] Implementácia smernice sa javí ako významný posun smerom k zodpovednosti, prevencii a právnemu vedomiu v školskom prostredí, no zároveň však otvára otázku potreby ďalšieho vzdelávania pedagogických zamestnancov v oblasti trestného práva a ich právnej istoty pri rozhodovaní, ako

[20] Smernica Ministerstva školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR č. 1/2025 o prevencii a riešení šikanovania detí a žiakov v školách a školských zariadeniach.
[21] Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.
[22]Zákon č. 138/2019 Z. z. o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch v znení neskorších predpisov
[23] Smernica Ministerstva školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR č. 1/2025 o prevencii a riešení šikanovania detí a žiakov v školách a školských zariadeniach.

v konkrétnej situácii konať. A tak isto je jednou z najväčších výziev, mať dostatočný počet zamestnancov na to, aby bol tento mechanizmus pokrytý.

Prevencia ako prostriedok nepriamych trestnoprávnych dôsledkov

Prevencia podľa smernice o šikanovaní nie je len pedagogickým doplnkom, ale plnohodnotným nástrojom ochrany práv detí a zároveň nepriameho posilňovania trestnoprávnej bezpečnosti školského prostredia. Smernica podrobne vymedzuje úlohu prevencie na úrovni jednotlivých škôl. Povinnosťou každej školy je vypracovať vlastnú stratégiu prevencie šikanovania, zahrnúť pravidlá do školského poriadku, zabezpečiť pravidelné vzdelávanie zamestnancov, ako aj implementáciu preventívnych programov zameraných na budovanie zdravého kolektívu. Napriek absencii priameho ustanovenia o kontrole týchto povinností, je v smernici uvedené, že riaditeľ školy alebo ním poverený pedagogický či odborný zamestnanec pri riešení šikanovania spolupracuje podľa potreby so Štátnou školskou inšpekciou, regionálnym úradom školskej správy alebo Úradom komisára pre deti. Neplnenie povinností vyplývajúcich z tejto smernice môže byť predmetom kontroly, nakoľko Štátna školská inšpekcia má v zmysle všeobecných právnych predpisov právomoc kontrolovať dodržiavanie všetkých smerníc a predpisov vydaných Ministerstvom školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR. [24]

Dôležitou súčasťou prevencie je aj výchova k právnemu vedomiu. Smernica uvádza potrebu rozvíjať hodnotové a postojové rámce detí a žiakov, čo zahŕňa aj pochopenie dôsledkov protiprávneho konania. Smernica zároveň počíta s participáciou viacerých aktérov, ako školských psychológov, metodikov prevencie, rodičov, poradenských zariadení a vedenia školy. Ich spoločná aktivita má znížiť riziko, že sa škola stane priestorom latentného násilia, ktoré by v konečnom dôsledku viedlo ku kriminálnym následkom.[25]

Postavenie mladistvých páchateľov a detí a alternatívne riešenia

Otázka veku páchateľa je v prípade šikanovania v školskom prostredí mimoriadne aktuálna. Práve v tomto prostredí sa najčastejšie stretávame s páchateľmi, ktorí sú buď mladiství, alebo ide o deti mladšie ako 14 rokov, teda osoby, ktoré nie sú trestne zodpovedné podľa zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon. Podľa § 11 Trestného zákona je trestne zodpovedný len ten, kto v čase spáchania činu dovŕšil 14. rok veku a bol príčetný. U mladistvých páchateľov ako osôb od 14 do 18 rokov platí špecifický režim zodpovednosti podľa § 95 a nasl. TZ, kde sa prihliada na ich rozumovú a morálnu vyspelosť a dôraz sa kladie na výchovný účel trestu.[26] Smernica č. 1/2025 toto rešpektuje a zohľadňuje pri navrhovaní alternatívnych spôsobov riešenia konania páchateľa, ktorý nespĺňa podmienky trestnej zodpovednosti. Uvádza sa, že ak je páchateľ mladší ako 14 rokov, škola je povinná kontaktovať orgán sociálnoprávnej ochrany detí a rodiny a môže iniciovať uloženie výchovných opatrení. Smernica neodstraňuje zodpovednosť páchateľa, ak

[24] Smernica Ministerstva školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR č. 1/2025 o prevencii a riešení šikanovania detí a žiakov v školách a školských zariadeniach.
[25] Smernica Ministerstva školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR č. 1/2025 o prevencii a riešení šikanovania detí a žiakov v školách a školských zariadeniach.
[26] Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

nedosiahol vek 14 rokov, alternatívne ponúka riešenia a možnosti pedagogicko – psychologického usmernenia, ako je odborná intervencia poradenského zariadenia (napr. školský psychológ, CPPPaP), výchovné opatrenia v zmysle § 11 ods. 6 školského zákona, odporúčanie rodičom navštíviť špecializované zariadenie. Zároveň smernica umožňuje, aby v prípade závažného zásahu do práv obete bola zo strany zákonného zástupcu podaná žaloba o náhradu škody a to aj vtedy, ak páchateľ nie je trestne zodpovedný.[27] Smernica je aj v súlade so zákonom č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí, ako aj s Dohovorom o právach dieťaťa, ktorý kladie dôraz na výchovné, a nie represívne riešenia správania detí pod hranicou trestnej zodpovednosti.[28]

Výzvy a úskalia pri aplikácii smernice v trestnoprávnom kontexte

Hoci smernica č. 1/2025 predstavuje významný krok smerom k systémovému riešeniu šikanovania v školách, jej účinná implementácia v praxi – najmä v trestnoprávnej rovine – bude závisieť od schopnosti škôl, zamestnancov a inštitúcií uplatňovať jej pravidlá dôsledne, odborne a s rešpektovaním všetkých právnych zásad. V tejto súvislosti možno identifikovať niekoľko praktických výziev, ktoré môžu sťažiť jej efektívne uplatnenie.

Nedostatok odborného personálu - smernica predpokladá, že školské prostredie bude disponovať školským podporným tímom**,** ktorý má v ideálnom prípade pozostávať z odborného zamestnanca (školského psychológa, špeciálneho pedagóga, výchovného poradcu) a ďalších školených osôb.[29] V praxi však veľká časť škôl nemá dostatočný počet týchto zamestnancov, zistenia za školský rok 2023/2024 potvrdzujú, že základné aj stredné školy zápasia s nedostatkom odborných zamestnancov v oblasti prevencie a výchovného poradenstva a ako aj výskytom šikanovania. Riaditelia opakovane upozorňovali na problém s obsadzovaním týchto špecializovaných pozícií, často pre nemožnosť ich financovania z vlastných zdrojov alebo pre nízky úväzok. Pozície ako výchovný poradca, školský psychológ či sociálny pedagóg bývajú v školách kumulované, čo obmedzuje kvalitu a systematickosť ich činnosti. Tento stav negatívne ovplyvňuje poskytovanie podpory žiakom a realizáciu preventívnych aktivít naprieč všetkými stupňami škôl.[30]

Neochota pedagógov oznamovať prípady - ďalším problémom je **ľudský faktor**, najmä **neochota pedagógov oznamovať šikanovanie** mimo školy. Dôvody sú rôzne, napríklad obava z konfliktu s rodičmi, lojalita voči kolegom, snaha nepoškodiť meno školy, či nedostatok právneho povedomia o trestnoprávnej zodpovednosti za neoznámenie trestného činu alebo neprekazenie trestného činu. V takýchto prípadoch sa môže stať, že aj závažné konanie s

[27] Smernica Ministerstva školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR č. 1/2025 o prevencii a riešení šikanovania detí a žiakov v školách a školských zariadeniach.
[28] Vyhláška č. 104/1991 Zb. o Dohovore o právach dieťaťa; zákon č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele v znení neskorších predpisov.
[29] Smernica Ministerstva školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR č. 1/2025 o prevencii a riešení šikanovania detí a žiakov v školách a školských zariadeniach.
[30] ŠTÁTNA ŠKOLSKÁ INŠPEKCIA, *Správa o stave a úrovni výchovy a vzdelávania v školách a školských zariadeniach v Slovenskej republike v školskom roku 2023/2024*, Bratislava : ŠŠI, 2024, s. 68, 76, 101, 147, 148, 182, 183, 208, 209

trestnoprávnymi dôsledkami ostane v rovine interného disciplinárneho riešenia, čo ohrozuje práva obetí a oslabuje preventívnu funkciu smernice.

Problémy s dokazovaním - smernica ukladá školám povinnosť viesť dokumentáciu o preverovaní prípadov šikanovania, uchovávať dôkazy (napr. záznamy, svedecké výpovede) a spolupracovať s príslušnými orgánmi.[31] Nedostatky ako nesystematickosť, neodbornosť alebo slabá dôveryhodnosť majú zásadný vplyv na priebeh trestného konania – buď bránia jeho začatiu, alebo vedú k jeho zastaveniu pre nedostatok dôkazov. Posilnenie zabezpečenia dôkazov zo strany školy by mohlo významne zlepšiť ochranu obetí a postihovanie páchateľov, no otázne je, akým spôsobom sa odborná pripravenosť zabezpečí.

Riziko formálneho plnenia bez reálneho účinku - ako pri každej právnej úprave, existuje riziko, že smernica bude vnímaná ako formálna povinnosť bez hlbšej zmeny postojov a praxe. Školy môžu vytvoriť stratégie a dokumentáciu, no reálne mechanizmy ako oznamovanie, práca s obeťou, spolupráca s políciou, môžu zostať nevyužité. Riziko formalizmu tak môže viesť k zníženiu dôvery obetí v systém a pokračujúcej latentnosti násilia v školách.

Záver

Smernica č. 1/2025 o prevencii a riešení šikanovania detí a žiakov predstavuje zásadný dokument, ktorý má potenciál významne ovplyvniť prax pri riešení šikanovania v školskom prostredí – a to nielen na úrovni pedagogicko-organizačných opatrení, ale aj v kontexte trestnoprávneho riešenia takýchto situácií. Aj keď smernica neprináša novelizáciu Trestného zákona, jej prínos spočíva v tom, že vytvára štandardizovaný rámec na dokumentovanie, oznamovanie a preverovanie prípadov šikanovania, čím posilňuje praktickú aplikáciu existujúcich trestnoprávnych ustanovení. Zavedenie jasných oznamovacích povinností, dôraz na ochranu obetí, pravidlá spolupráce s orgánmi činnými v trestnom konaní či právne dôsledky neoznámenia trestného činu zo strany zamestnancov školy predstavujú posun smerom k vyššej právnej istote a dôslednejšiemu presadzovaniu zodpovednosti v školskom prostredí. Účinnosť smernice však bude závisieť od miery, do akej sa podarí zabezpečiť jej dôslednú implementáciu do každodennej praxe škôl. Výzvou ostáva najmä dostatok odborného personálu, právne vedomie zamestnancov a schopnosť škôl zabezpečiť kvalitnú dokumentáciu a spoluprácu s ďalšími inštitúciami. Z toho vyplýva apel na systematickú odbornú podporu školám, vzdelávanie pedagogických a odborných zamestnancov a kontrolu nad formálnym, ale aj vecným plnením požiadaviek smernice. Ak bude smernica aplikovaná dôsledne a odborne, môže sa stať kľúčovým nástrojom prevencie, intervencie a právnej ochrany detí, ktorých bezpečné a dôstojné školské prostredie musí byť prioritou každého právneho štátu.

[31] Smernica Ministerstva školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR č. 1/2025 o prevencii a riešení šikanovania detí a žiakov v školách a školských zariadeniach.

Internetové zdroje

1. MINISTERSTVO ŠKOLSTVA, VÝSKUMU, VÝVOJA A MLÁDEŽE SR. *Akčný plán riešenia šikanovania v školách a školských zariadeniach na roky 2022 – 2023* [online]. Bratislava: MŠVVaŠ SR, 2022 [cit. 2025-03-30]. Dostupné na: https://www.minedu.sk/data/att/d3d/24745.8cfce0.pdf
2. PAZDEROVÁ, Dominika. *Trestnoprávna rovina šikany na školách*. Porovnávacia analýza č. 21/2024 [online]. Bratislava: Parlamentný inštitút, Kancelária Národnej rady Slovenskej republiky, 2024 [cit. 2025-03-30]. Dostupné na: https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/Download.aspx?DocID=552596
3. ŠTÁTNA ŠKOLSKÁ INŠPEKCIA. *Správa o stave a úrovni výchovy a vzdelávania v školách a školských zariadeniach v Slovenskej republike v školskom roku 2023/2024*. Bratislava: ŠŠI, 2024.

Právne predpisy

1. Smernica Ministerstva školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR č. 1/2025 o prevencii a riešení šikanovania detí a žiakov v školách a školských zariadeniach.
2. Vyhláška č. 104/1991 Zb. o Dohovore o právach dieťaťa
3. Zákon č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov.
4. Zákon č. 138/2019 Z. z. o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch v znení neskorších predpisov
5. Zákon č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov.
6. Zákon č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele v znení neskorších predpisov.
7. Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.
8. Zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) v znení neskorších predpisov.

Julia Cis - Natalia Skorża[1]

EXTRADITION IN THE LIGHT OF INTERNATIONAL AND NATIONAL LAW - PROCEDURES, CHALLENGES, AND THE PROTECTION OF INDIVIDUAL RIGHTS IN SELECTED EUROPEAN UNION MEMBER STATES

Abstract

Extradition is the main mechanism for international cooperation in the prosecution of crime. It involves the surrender by a state of a person, residing on its territory, who is suspected of committing a criminal act, to the state on whose territory the crime was committed. This process is extensively regulated, with its procedures defined by both international and national law, highlighting the need for harmonization of legal norms and guidelines. In international law, extradition is based on bilateral and multilateral agreements, such as the United Nations Convention against Corruption and the European Convention on Extradition. It is important to note that in certain cases, extradition may not be carried out. At the same time, national law defines specific extradition procedures, the role of judicial and administrative authorities, and the rights of individuals subject to extradition. One of the main challenges is balancing the effectiveness of the justice system with the protection of individual rights, particularly concerning the risk of torture, unfair trials, or the death penalty. The European Arrest Warrant and the case law of the European Court of Human Rights play a crucial role in ensuring the respect of extradited persons' rights. This article explores the extradition process, the challenges posed by differences in legal systems, and the necessity of adhering to international human rights standards.

Key words: *extradition, international cooperation, criminal prosecution, human rights protection, European Convention on Extradition, European Arrest Warrant*

Introduction

Extradition, the legal procedure of transferring a suspect or convicted person from one country to another for the purpose of criminal proceedings or the execution of a sentence, is a fundamental foundation of international cooperation in the field of justice. National regulations play a key role in extradition and international. Cooperation is possible through agreements between the member states of the European Union and the institution of the European Arrest Warrant. The ENA replaces the classic extradition in international law and guarantees speedy extradition and the effective transfer of suspects - for the purpose of criminal proceedings and in the event of conviction. At present, this institution plays a crucial role. It allows states to hand over their own citizens, and therefore there may be problems related to the protection of civil

[1] Julia Cis - Natalia Skorża. Students, Casmir Pulaski Radom University

rights[2]. Therefore, it seems crucial to draw attention to the refusal of the state to use this institution. The prohibition of extradition is contained in the legal acts of the states concerned as well as in international agreements. The article will carry out a comparative analysis of international agreements on extradition and the constitutional provisions of selected European Union countries regarding the application of this institution. This analysis will show the differences and similarities in extradition across countries. It is important to highlight the practical aspects of this institution, including the challenges associated with it, as part of theoretical considerations of the extradition procedure. The purpose of this study is to show that the institution of extradition, although regulated by national law, as well as international,it creates certain problems and challenges for states and the international community. An analysis of these issues will be carried out on the example of the Republic of Poland to illustrate the practical aspects of applying the institution.

1. Definition of extradition

Extradition is the oldest institution associated with criminal law in international law, and its origins can be traced back to antiquity, which can be defined as "the surrender of a suspect or criminal to a state that exercises criminal jurisdiction over him, for the purpose of judging or executing a sentence already handed down[3]. According to the authors of the interpretation, extradition should consist of the following three elements: it should be a sovereign act on both sides of the process; send a request for the extradition of the wanted; to deliver the person to whom the request relates in order to enable him to be tried or subjected to appropriate punishment in the territory of the requesting State[4].

In addition to its ingredients, it is necessary to distinguish its most important features, which include: committing a crime (in another country); extradition of the suspect to the requesting State; cooperation between states or judicial bodies; action based on a legal basis (corresponding international agreement)[5]. Extradition is made on the basis of an international agreement between the two parties. Its essence is "the surrender of a person for prosecution in connection with the extradition of a person to the United States." with the suspicion of having committed a crime, or the need to carry out a sentence[6]." This points to two areas covered by this institution. Extradition may fall on a person who is suspected of having committed an offence, i.e. on a person who has not been proven guilty, but the evidence gathered makes it probable that the person being prosecuted committed an offence. Also on a person convicted in order to carry out a sentence of imprisonment. A person extradited may be tried in the requesting state only for the act that forms the basis of the extradition request. It is therefore inadmissible to

[2] Kwartalnik o prawach człowieka, numer 1 - 2/2018 r. (25-26), ISSN 2300- 2891
[3] Wielka Encyklopedia Prawa, Warsaw 2000, pp. 213.
[4] Ibidem., pp. 3-4.
[5] KURCZMA, P., Oddziaływanie międzynarodowych i europejskich aktów prawnych na prawo krajowe na przykładzie uregulowań ekstradycyjnych, Dyskurs Prawniczy i Administracyjny 1/2023, pp. 54
[6] WOJNAROWSKA – KUSIAK, K, Charakter prawny ekstradycji [in] Studencka Konferencja naukowa, Czerwiec 2014, Wyższa Szkoła Prawa i Administracji. Rzeszów- Przemyśl 2014 pp. 269.

impose a penalty for another act, even if it is a clear violation of the law and involves public opposition. An important exclusion for extradition is people who enjoy the right of asylum[7]. It is crucial to meet both procedural and substantive conditions for extradition to be admissible. This institution is governed by the norms of national (internal) law as well as international law. The commission of an offence constitutes the basis for the extradition of a citizen. Determining what act falls within the definition of an offence is included in the definition of an offence in individual extradition treaties. These are listed enumeratively or using the elimination method - through exclusion[8]. It is also worth noting the international cooperation of states on the extradition of a person. It provides a mechanism to combat crime in the event that the perpetrators of crimes avoid criminal responsibility[9]. Talking about fugitives from the country in which they committed the prohibited act, threatened with the punishment provided for in the law. Extradition, then, prevents impunity by making it easier to punish the fugitive. Citizenship is (therefore) an elemental factor that directly affects the scope of the institution. E. Dynia emphasizes the relationship between the individual and the state. Nationality connects the individual to the state, creating a legal knot[10]. A distinction is made between the extradition of one's own citizens and foreigners. These differences are expressed in the criteria that must be met in order for them to be extradited. In relation to the citizen, these criteria are more stringent and there is even a ban on extraditing citizens to other countries for trial. This is linked to the need to ensure that citizens are protected under international law. from the legal link between the individual and the State and to ensure criminal proceedings in accordance with the legal standards provided for in the national order[11]. In order to ensure that the extradition procedure is consistent with human rights and respect for the norms of the applicable law, it was necessary to introduce general principles. These included in particular the following principles: the principle of the extradition nature of the crime, the principle of double criminality, the principle of speciality, and the principle of territoriality[12].

2. The rules of extradition

The main principle on which the extradition procedure is based is the principle of double criminality of the act. According to this principle, in order for a state to request the extradition of a citizen, it is crucial that the act in question be recognised as a crime both in the requesting

---

[7] KAŹMIERCZAK M., Aresztowanie i dostarczenie osoby Międzynarodowemu Trybunałowi Karnemu – ekstradycja? Problem nowelizacji Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej w związku z ratyfikacją Statutu rzymskiego MTK [in] Wrocławskie Studia Erazmiańskie. Zeszyty Studenckie = Studia Erasmiana Wratislaviensia. Acta Studentium. 2011, 5, Wrocław 2010 pp. 206

[8] BRODOWSKI L., KUŻNIAR – KWIATEK, D, Ekstradycyjny charakter przestępstwa [in] Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego. Seria Prawnicza. Prawo, t. 21/2017, pp. 13

[9] WOJNAROWSKA – KUSIAK, K, Charakter prawny ekstradycji [in] Studencka Konferencja naukowa, Czerwiec 2014, Wyższa Szkoła Prawa i Administracji. Rzeszów- Przemyśl 2014 pp. 270.

[10] URA, P., Obywatelstwo w świetle prawa administracyjnego [in] Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego. Seria Prawnicza. Prawo, t. 84/2014, Rzeszów 2014, pp. 181

[11] ZIEMBLICKI, B., Wprowadzenie do problematyki ekstradycji [in] Wrocławskie Studia Erazmiańskie. Zeszyty Studenckie = Studia Erasmiana Wratislaviensia. Acta Studentium. 2011, 5, Wrocław 2010, pp. 136

[12] PŁACHTA, M., Zasady i przeszkody ekstradycyjne, „Prokuratura i Prawo" 2000, nr 7–8, pp. 26

state and in the state to which the extradition is to be made.This principle sets out the conditions for the exercise of judicial power by a state in relation to acts that have been committed outside its territory. Generally, states put some legal restrictions on this[13]. As an example, the Constitution of the Republic of Poland, which in Article 55 provides for the prohibition of extradition of a Polish citizen. No less important than the principle of double criminalityof an act is the principle of limited prosecution. It also provides for a certain exemption for the prosecution and punishment of offenders. It protects persons subject to extradition from being convicted of offences other than those contained in the application. However, it does not cover prosecution for offences committed after it has been issued. This means that if a person commits a new offence on its territory after being handed over to a country, he can be tried normally. The new offence is subject to the ordinary criminal jurisdiction of the country in which it was committed[14]. Another fundamental norm in international law is the principle of territoriality. It states that if a crime is committed in an area under the jurisdiction of a state, it has the right to prosecute and try the person. In extradition treaties, this rule is treated as an impediment to the extradition of the offender. In this situation, the requested state may refuse to extradite the offender, however. The requested state is considered to have priority in punishing the perpetrator[15].

3.1. The rules of international law

The European Convention on Extradition was adopted in Paris on 13 December 1957 as a document regulating the scope and procedures for cooperation in the fight against crime. It is the oldest of the conventions on criminal matters to be regulated by the Council of Europe. It became binding on member states on 18 April 1960.

Article No. 1 imposes an obligation on Signatory States for mutual cooperation in the field of extradition: "The Contracting Parties undertake to surrender to one another, in accordance with the provisions and under the conditions laid down in this Convention, all persons prosecuted for the commission of an offence or sought for the execution of a penalty or protective measure, as determined by the competent authorities of the requesting Party[16]."At the same time, it defines the concept of extradition as an institution discussed in the framework of this Convention as the surrender in accordance with the adopted provisions and under appropriate conditions of all persons prosecuted or wanted for the execution of an offence or protective measure, designated by the competent authorities in the requesting State. The basis for issuance shall be offences which, according to the legislation of the requesting Party and the requested Party, constitute a

[13] BRODOWSKI, L., Zasada podwójnej karalności czynu w kontekście ekstradycji, Studia Prawnicze KUL 1 (61) 2015, pp. 33

[14] MILCZANOWSKI S., Uwagi na temat zasady specjalności jako przesłanki ekstradycyjnej, Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego. Vol. XXV, Wrocław 2009, pp.136

[15] TOPA, I., Międzynarodowa współpraca państw w wydawaniu przestępców. Zagadnienia materialnoprawne, Prawo i Prokuratura 4, 2008, pp. 144

[16] The European Convention on Extradition, done at Paris on 13 December 1957, the Additional Protocol to the said Convention, done at Strasbourg on 15 October 1975, and the Second Additional Protocol to the aforementioned Convention, done at Strasbourg, done at 17 March 1978, Journal of Laws 1994 No 70 item 307.

reason for issuing a custodial sentence of at least one year or more, or acts against which a custodial measure of the same magnitude may be imposed (Article 2 point 1)[17] . Provision has been made for the possibility of extradition for certain offences where the legislation of either Party does not provide for such a solution. The conditions for the exercise of this possibility are laid down in Article No. 2, paragraph 4 of the Convention, under which each Party is obliged to transmit to the Secretary General of the Council of Europe at the time of the deposit of its instrument of ratification or accession, a list of offences for which it will issue an authorisation to issue or indicate those which it excludes from the institution of issue. If the above-mentioned exclusion occurs at a later date - A Party shall notify the Secretary General of the Council of Europe thereof by means of notification (article 2 point 5)[18] . There is also the possibility of including previously excluded crimes by a Party in the scope of this Convention. The solutions adopted are a recognition that the aim of Member States is to combat crime and cooperate in the international arena, accepting that the laws and regulations of those States may differ[19].

The Convention further distinguishes 3 types of crimes:

Political in cases where consent shall not be granted, except for a coup d'état against the head of State or his/her family as evidenced by Article No. 3 of the Convention. Article 4 “Extradition for military offences which are not ordinary offences is excluded from the scope of this Convention.” Tax, Article 5. "Issuance under the conditions laid down in this Convention for tax, customs and foreign exchange offences may only take place when the Contracting Parties agree on the offence or category of offences concerned." The Convention also regulates issues related to the limitation of crimes and the ne bis in idem principle, which means that no one can be tried or punished twice for the same crime in relation to which he is not extradited.

3.1.2. United Nations Convention

The United Nations Convention against Corruption was adopted on 31 October 2003 by the United Nations General Assembly, in response to concern about the level of trouble and concern that corruption has caused. The National Assembly also noted that corruption is an international problem affecting many levels and not a local problem[20]. This Convention, in the wording of Article 5, paragraph 2, imposes on Member States the obligation to take measures to establish and promote

[17] The European Convention on Extradition, done at Paris on 13 December 1957, the Additional Protocol to that Convention, done at Strasbourg on 15 October 1975, and the Second Additional Protocol to that Convention done at Strasbourg on 17 March 1978.
[18] The European Convention on Extradition, done at Paris on 13 December 1957, the Additional Protocol to that Convention, done at Strasbourg on 15 October 1975, and the Second Additional Protocol to that Convention done at Strasbourg on 17 March 1978.
[19] ZIEMBLICKI, B., Wprowadzenie do problematyki ekstradycji [in] Wrocławskie Studia Erazmiańskie. Zeszyty Studenckie = Studia Erasmiana Wratislaviensia. Acta Studentium. 2011, 5, Wrocław 2010, pp. 140
[20] The United Nations Convention against Corruption, adopted by the United Nations General Assembly on 31 October 2003.

practices to combat the phenomenon of corruption. The phenomenon discussed in this paper introduces in the Convention Article 44, which in line with the previously cited European Convention on Extradition in paragraph 1, reads “This article shall apply to offences established in accordance with this Convention if the person concerned by the request the extradition is in the territory of the requested State Party, provided that the offence on which the extradition is based is punishable by the domestic law of the States Parties - both the requesting and the summoned. However, notwithstanding these provisions, a Party may permit the extradition of a person in connection with the commission of any offence referred to in the said Convention, even if it is not punishable under the provisions of its domestic law. (paragraph 2) Each of the offences covered by the Convention should be included in existing and future extradition agreements between States Parties (paragraph 4). If there is no extradition agreement between States, the Convention may be the legal basis for it (paragraph 5). States Parties should inform the UN whether they recognise the Convention as the basis for extradition (paragraph 6).[21]

The United Nations Assembly has adopted the following conventions and conventions, which in their deliberations also address the problem of extradition and its procedures:

- United Nations Convention against Organized Crime (Palermo Convention) 2000- Contains provisions for the extradition of persons suspected of involvement in transnational organized crime.
- The United Nations Convention Against Corruption (2003) establishes mechanisms for the extradition of persons suspected of corruption and other related crimes.
- 1984 United Nations Convention on the Prohibition of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment
- It prohibits the extradition of persons to countries where they are at risk of torture or inhuman treatment.

3.2 European Union law regulations

The Council of the European Union, taking into account the provisions of the Tampere European Council of 15 and 16 October 1999, decided to abolish the formal extradition procedure and to take steps to speed up extradition procedures for persons suspected of having committed an offence. The decision stressed that all/some of the Member States are parties to the conventions on extradition, including the European Convention on Extradition of 13 December 1957 and the European Convention on the Suppression of Terrorism of 27 January 1977. To this end, the Council of the European Union adopted in this decision the establishment of freedom, security and justice 7 and the extradition institutions what is mentioned in the preamble - a system of "transfer of persons between judicial authorities." The concept of ENA (European Arrest Warrant) appears for the first time in the paragraph of this Decision and is described by the European Council as a “cornerstone” of judicial cooperation. Moving from the preamble to the content of the document in question, Article 1(1) indicates the ENA's official

[21] United Nations Convention against Corruption, adopted by the United Nations General Assembly on 31 October 2003.

definition: "A European arrest warrant is a judicial decision issued by a Member State for the arrest and transfer by another Member State of the person concerned for the purpose of carrying out criminal proceedings or the execution of a custodial sentence or protective measure." The European arrest warrant can be seen as a fundamental instrument of European integration in criminal matters, within the framework of the third pillar of the European Union. The basis for the application of the European arrest warrant is acts which, under the law in force in the issuing Member State, are punishable by a custodial term of at least 12 months, but where a custodial or protective measure has been issued - of at least four months (article 2 point 1)[22].

The Council of the European Union has adopted a catalogue of offences whose perpetrators can be transferred under the European Arrest Warrant without verification of double criminal responsibility for the act committed, the catalogue includes: involvement in criminal organisations, terrorism, illicit trafficking in arms, ammunition and explosives, corruption, fraud, including those adversely affecting the financial interests of the European Communities within the meaning of the Convention of 26 July 1995 on the protection of the European Communities' financial interests, money laundering from crime, counterfeiting of currencies, including the euro, kidnapping, unlawful holding and taking of hostages, racism and xenophobia, extortion and extortion. Article 3. introduces the conditions for mandatory refusal to execute the European arrest warrant, in these cases where the offence is covered by an amnesty in the executing Stateor where the jurisdiction of the State by virtue of its legislation prevails in its case. The refusal also applies to a request in relation to which the offence has been committed, has been carried out or is being carried out, or can no longer be carried out in the light of the legislation of the State in which the conviction occurred. The third aspect is the age of the person, which constitutes the basis for not bringing a person subject to the European Arrest Warrant (article 3)[23] . According to Article 4 of Framework Decision 2002/584/JHA, a judicial authority may optionally refuse to enforce an ENA in certain cases, including: no double criminality – if the act is not a crime in the executing State (except for tax and customs offences); parallel proceedings – if a person is already prosecuted for the same act in the executing State; closed proceedings – when the proceedings have been dropped or a final decision has already been made on the matter; prohibition of prosecution – when, under the law of the executing State, prosecution or punishment is legally inadmissible; final judgment in a third country – if a judgment has already been delivered in another country and the sentence has been carried out or can no longer be carried out, nationality or permanent residence – if the person covered by the ENA is a national or permanent resident of the executing State and that State undertakes to serve the sentence in its territory; an offence committed in the territory of the executing State – if the act was committed (in whole or in part) in its territory or the law of that State does not provide for prosecution of such an offence committed abroad. These preconditions for the optional refusal

[22] The European Convention on Extradition of 13 December 1957 and the European Convention on the Suppression of Terrorism of 27 January 1977.
[23] The European Convention on Extradition of 13 December 1957 and the European Convention on the Suppression of Terrorism of 27 January 1977.

to execute the ENA allow Member States flexibility in the application of the warrant, while taking into account their national legal regulations and the principles of sovereignty[24].

4. Extradition in selected EU countries

4.1 Extradition in the Republic of Poland

The Polish Constitution in Article 55 regulates the issues of extradition. This article prohibits the extradition of a Polish citizen. However, this does not mean that Poland prevents its citizens from being extradited to other countries. There are some exceptions to this rule. Extradition is permitted on an exceptional basis in the case of a Polish citizen committing a crime committed outside the borders of the Republic of Poland, which under Polish law constituted a crime or would constitute it if committed on the territory of Poland. However, this is only possible at the request of a state on the basis of a ratified international agreement, to which Poland is a party. Extradition does not require meeting the above conditions if it is carried out at the request of an international judicial body, established on the basis of an international agreement ratified by Poland, in connection with crimes such as genocide, crimes against humanity, war crimes or the crime of aggression[25]. The Constitution of the Republic of Poland therefore provides for a catalogue of crimes particularly condemned by the international community. The amendment to the Polish constitution was related to the adaptation of national law to international standards. We are talking about the Statute of the International Criminal Court (ICC), which sets out the rules for prosecuting the most serious violations of international law[26]. Many countries, including European Union member states, have similar rules prohibiting the extradition of citizens.

4.2 Extradition in the Federal Republic of Germany

The German Basic Law also prohibits the extradition of citizens to third countries. However, Article 16 of this Constitution allows for an exception to the principle of extraditing one's own citizen to one of the Member States of the European Union or to an international tribunal. This article states that the decision to extradite must be in accordance with the principles of justice and law. Article 16a introduces protection for persons persecuted for political reasons. This protection is called the right to asylum. It does not, however, apply to persons arriving from member states of the European Communities and countries in which the protection guaranteed by the Conventions on the Legal Situation of Refugees and the Convention on the Protection of Human Rights is ensured and Fundamental Freedoms[27]. The regulation is intended to prevent human rights violations. Protection is therefore granted to persons who are exposed to inhumane treatment or torture in their country of origin. The right of asylum contained in the German

---

[24] GÓRSKI, A., SAKOWICZ, A., Zwalczanie przestępczości w Unii Europejskiej, współpraca sądowa i policyjna w sprawach karnych, Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, Warsaw 2006, pp. 374 – 376.
[25] Constitution of the Republic of Poland of 2 April 1997, consolidated text Journal of Laws 1997 No. 78 item 483
[26] Rome Statute of the International Criminal Court, drawn up in Rome on 17 July 1998, consolidated text Journal of Laws 2003 No. 78 item 708
[27] The Basic Law of the Federal Republic of Germany of 23 May 1949

Constitution is one of the circumstances which may lead to the non-surrender of a person located in the territory under the territorial sovereignty of the State concerned, where an offence has been committed. Both the person concerned the extradition request as well as the authorities of the State to which the request has been forwarded may contest the extradition request[28]. Agreement between the Federal Republic of Germany to supplement and facilitate the application of the European Convention The Agreement on Legal Assistance in Criminal Matters of 20 April 1959 aims to streamline the extradition procedure between the two countries. The main provisions of the agreement concern the admissibility of the extradition of citizens. According to Art. V of the agreement, such extradition is permitted if the person is in their interests or if the crime is serious. In the case of German citizens, it is possible to consent to their extradition, but it is crucial to ensure their right to a defence and due process. The provisions of Article 3 of the European Convention have been developed in the Polish-German agreement. In addition to the prohibition of extradition in case of a crime of a political nature or related to war activities, it introduces additional prohibitions. This law also provides for a prohibition to extradite a citizen when there is a risk that he or she will be subjected to the death penalty, tortured or inhumane treatment[29].

4.3 Extradition in the Italian Republic

Extradition is regulated in Article 26 of the Italian Constitution. Under this provision, the extradition of a citizen is only allowed if there are international treaties providing for it. There is also an exemption from the principle of extradition in the case of political crimes. This action is intended to provide protection against possible political persecution. The Italian Constitution also addresses the issue of the extradition of foreigners in Art. 10. To this end, it formulates a general prohibition on their extradition in connection with a political crime committed. Furthermore, Article 11 states that Italy "renounces war as an instrument of attack on the freedom of other nations[30]." This implies that the country will not surrender its citizens if there is a risk of their inhuman treatment by other states. Poland is bound by the Extradition Treaty signed in Warsaw on 28 April 1989 with Italy. Crucially, this agreement provides for a postponement of the extradition of a person from the time the criminal proceedings or sentence has been completed. It also allows for a temporary release, which allows the requesting country to allow extradition to conduct criminal proceedings, once certain conditions are met.[31]

---

[28] BRODOWSKI, L., Azyl a ekstradycja, „Prawo i Polityka" 2016 no. 7, pp. 100

[29] Agreement between the Republic of Poland and the Federal Republic of Germany on supplementing and facilitating the application of the European Convention on Legal Assistance in Criminal Matters of 20 April 1959, signed at Berlin on 17 July 2003, i.e. consolidated text Journal of Laws 2004 No. 193 item 1978.

[30] Constitution of the Italian Republic of 27 December 1947.

[31] Agreement between the Polish People's Republic and the Italian Republic on Assistance in Criminal Matters, signed at Warsaw on 28 April 1989, i.e. Journal of Laws 1992 No. 23 item 99.

4.4 Extradition to the Slovak Republic

As far as Slovakia is concerned, extradition issues are not contained in the Constitution but are regulated by lower-level acts and international treaties. In Polish-Slovak relations in the context of extradition, the Agreement between the Republic of Poland and the Slovak Republic on supplementing and facilitating the application of the European Convention on Extradition plays a key role from 1959[32]. This agreement streamlines the exchange of information between the parties and co-ordinates the activities of law enforcement agencies. It also provides for some divergences from the 1957 European Extradition Convention[33]. This is noticeable in Article IV, which allows for the possibility of extraditing a person for the purposes of criminal proceedings, while Article 9 of the Convention prohibits extradition if a person is tried for the same offence. It follows that the adopted agreement, to which Poland and Slovakia are parties, has some flexibility in terms of procedures. The Parties to the Agreement shall adapt the provisions of the Convention to the specific conditions and needs of cooperation between them. Extradition treaties show how sources of international law, in this case the European Convention on Extradition, are adapted to the specific circumstances of each country. Any extradition treaty between two countries may introduce modifications and detailed provisions that take into account differences in the legal, political or social systems of the parties to the agreement.

5. Challenges of extradition on the example of the Republic of Poland

Despite a well-established legal framework, the extradition process involves with multifaceted challenges, including the need to protect human rights, constitutional constraints, divergence between the legal systems of different countries and political factors.The literature lists the long duration of the extradition process as the main challenge. Marta Mozgawa – Saj conducted research on extradition proceedings from 2005 to 2008 in Poland. It divided extradition proceedings into active proceedings, in which Poland was the requesting party, and passive proceedings - where Poland was the requested party. This research provided information on the timing of the extradition proceedings. The average extradition time was 314 days. In the case of active extradition, that period was extended to 320 days. In the case of passive extradition, the average processing time was 293 days[34]. The longest was 1219 days and the longest was 293 days. Therefore, despite the existence of legal regulations, extradition processes takea very long time. This is one of the main challenges. This can create a risk that the wanted person will attempt to escape or hide to avoid criminal liability. Lengthy procedures give the perpetrator more time to prepare to avoid extradition. The challenges related to extradition in

[32] Agreement between the Republic of Poland and the Slovak Republic on supplementing and facilitating the application of the European Convention on Extradition of 13 December 1957, concluded at Jaworzyn Tatra on 23 August 1996, i.e. Journal of Laws 1997 No 59 item 363.

[33] The European Convention on Extradition, done at Paris on 13 December 1957, the Additional Protocol to the said Convention, done at Strasbourg on 15 October 1975, and the Second Additional Protocol to the aforementioned Convention, done at Strasbourg, done at 17 March 1978, Journal of Laws 1994 No 70 item 307.

[34] MOZGAWA -SAJ, M., Ekstradycja – rozważania dogmatyczne i wyniki badań empirycznych, Prawo w działaniu. Sprawy karne 11/2012, pp. 86

Poland stem primarily from the conflict between the country's Constitution and international obligations, including in particular the European Arrest Warrant (ENA). Article 55 of the Polish Constitution, which prohibits the extradition of Polish citizens, was controversial from the beginning and required amendment, but its implementation in 2006 did not solve the problems and instead created new difficulties. First of all, making the handing over of a Polish citizen under the ENA a a requirement of double criminality is contrary to EU rules, which hampers the full implementation of the Framework Decision. In addition, the Constitution does not allow the extradition of a person suspected of a political crime without the use of violence, which creates further complications. The way the law is interpreted is also a problem - some attempts to bring the interpretation of the Constitution into line with international obligations have been rejected by the Constitutional Court. This court in 2005 stressed that laws cannot give new meaning to constitutional norms. Fears of frequent amendments to the Basic Law have led to the use of ad hoc solutions that are not always effective and lead to legal chaos instead of thorough reform. The dilemma of whether to prioritise state sovereignty and protecting citizens from extradition, or loyalty to EU law and international obligations, remains unresolved, and each decision has important consequences for the future of the Polish legal system[35]. The constitutional ban on extraditing people suspected of political crimes without the use of violence could create problems in cases involving opposition activities, for example. Poland must strike a balance between protecting its own citizens and the need to respect the obligations of EU membership. In the case of political crimes committed without violence, the motivation of the perpetrator is crucial. The perpetrator must have acted for political reasons, but this requires careful analysis of his intent. The problem is the broad interpretation of the concept of violence, which limits the possibility of using this premise as a basis for refusing extradition. In practice, this can make it difficult to protect opposition activists at risk of persecution in their countries. The lack of a precise definition of a political crime makes extradition decisions based on a subjective assessment of the case. There is also a risk that countries requesting extradition will manipulate the legal qualification of the act in order to circumvent the exception for political crimes. As a result, although Poland has mechanisms to protect those persecuted for political reasons, their effectiveness is limited by ambiguity of the law and the need to establish precisely the intention of the perpetrator[36].

6. Conclusion

In conclusion, the article presents the scope of legal norms in the field of national and international law that characterize the procedures and the legal nature of extradition. These considerations present the obligations that lie with the Member States of the European Union and

[35] BIŚTA, I. J., ŻUREK, J., Ekstradycja w polskim porządku prawnym, E-Wydawnictwo. Prawnicza i Ekonomiczna Biblioteka Cyfrowa. Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2014 pp. 279 – 281.

[36] BIŚTA, I. J., ŻUREK, J., Ekstradycja w polskim porządku prawnym, E-Wydawnictwo. Prawnicza i Ekonomiczna Biblioteka Cyfrowa. Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2014 pp.276.

the norms that form the model for the formation of national norms governing the scope of extradition. . The authors point out that the "extradition" in question is linked to the principles that aim to protect human rights and freedoms and they pay attention to political and humanitarian issues. As a result of the analysis of extradition in selected countries, questions and doubts arise as to whether the solutions adopted are reliable. The authors leave a shaky opinion on the implementation of these procedures in Poland, where they note the obstacles and shortcomings related to extradition. On average, the entire extradition process in Poland takes about a year, and there are also situations when individual individuals cannot be handed over to the Polish authorities.

Bibliography

1. Agreement between the Polish People's Republic and the Italian Republic on Assistance in Criminal Matters, signed at Warsaw on 28 April 1989, Journal of Laws 1992 No. 23 item 99.
2. Agreement between the Republic of Poland and the Federal Republic of Germany on supplementing and facilitating the application of the European Convention on Legal Assistance in Criminal Matters of 20 April 1959, signed at Berlin on 17 July 2003, Journal of Laws 2004 No. 193 item 1978.
3. Agreement between the Republic of Poland and the Slovak Republic on supplementing and facilitating the application of the European Convention on Extradition of 13 December 1957, concluded at Jaworzyn Tatra on 23 August 1996, Journal of Laws 1997 No. 59 item 363.
4. Constitution of the Italian Republic of 27 December 1947.
5. Constitution of the Republic of Poland of 2 April 1997, consolidated text Journal of Laws 1997 No. 78 item 483.
6. Rome Statute of the International Criminal Court, drawn up in Rome on 17 July 1998, consolidated text Journal of Laws 2003 No. 78 item 708.
7. The Basic Law of the Federal Republic of Germany of 23 May 1949.
8. The European Convention on Extradition, done at Paris on 13 December 1957, the Additional Protocol to the said Convention, done at Strasbourg on 15 October 1975, and the Second Additional Protocol to the aforementioned Convention, done at Strasbourg on 17 March 1978, Journal of Laws 1994 No. 70 item 307.
9. The European Convention on Extradition of 13 December 1957 and the European Convention on the Suppression of Terrorism of 27 January 1977.
10. The United Nations Convention against Corruption, adopted by the United Nations General Assembly on 31 October 2003.
11. BIŚTA, I. J., ŻUREK, J., Ekstradycja w polskim porządku prawnym, E- Wydawnictwo. Prawnicza i Ekonomiczna Biblioteka Cyfrowa. Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2014.
12. BRODOWSKI, L., Azyl a ekstradycja, „Prawo i Polityka” 2016 no. 7.

13. BRODOWSKI, L., Zasada podwójnej karalności czynu w kontekście ekstradycji, Studia Prawnicze KUL 1 (61) 2015.
14. BRODOWSKI, L., KUŻNIAR-KWIATEK, D., Ekstradycyjny charakter przestępstwa [in] Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego. Seria Prawnicza. Prawo, t. 21/2017.
15. GÓRSKI, A., SAKOWICZ, A., Zwalczanie przestępczości w Unii Europejskiej, współpraca sądowa i policyjna w sprawach karnych, Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, Warsaw 2006.
16. KAŹMIERCZAK, M., Aresztowanie i dostarczenie osoby Międzynarodowemu Trybunałowi Karnemu – ekstradycja? Problem nowelizacji Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej w związku z ratyfikacją Statutu rzymskiego MTK [in] Wrocławskie Studia Erazmiańskie. Zeszyty Studenckie = Studia Erasmiana Wratislaviensia. Acta Studentium. 2011, 5, Wrocław 2010.
17. KURCZMA, P., Oddziaływanie międzynarodowych i europejskich aktów prawnych na prawo krajowe na przykładzie uregulowań ekstradycyjnych, Dyskurs Prawniczy i Administracyjny 1/2023.
18. MILCZANOWSKI, S., Uwagi na temat zasady specjalności jako przesłanki ekstradycyjnej, Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego. Vol. XXV, Wrocław 2009.
19. MOZGAWA-SAJ, M., Ekstradycja – rozważania dogmatyczne i wyniki badań empirycznych, Prawo w działaniu. Sprawy karne 11/2012.
20. PŁACHTA, M., Zasady i przeszkody ekstradycyjne, „Prokuratura i Prawo" 2000, nr 7–8.
21. TOPA, I., Międzynarodowa współpraca państw w wydawaniu przestępców. Zagadnienia materialnoprawne, Prawo i Prokuratura 4, 2008.
22. URA, P., Obywatelstwo w świetle prawa administracyjnego [in] Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego. Seria Prawnicza. Prawo, t. 84/2014, Rzeszów 2014.
23. Wielka Encyklopedia Prawa, Warsaw 2000.
24. WOJNAROWSKA-KUSIAK, K., Charakter prawny ekstradycji [in] Studencka Konferencja naukowa, Czerwiec 2014, Wyższa Szkoła Prawa i Administracji. Rzeszów-Przemyśl 2014.
25. ZIEMBLICKI, B., Wprowadzenie do problematyki ekstradycji [in] Wrocławskie Studia Erazmiańskie. Zeszyty Studenckie = Studia Erasmiana Wratislaviensia. Acta Studentium. 2011, 5, Wrocław 2010.

Monika Šušková – Tesárová[1]

INDIVIDUÁLNA ZODPOVEDNOSŤ POLITICKÝCH ELÍT V MEDZINÁRODNOM TRESTNOM PRÁVE

INDIVIDUAL ACCOUNTABILITY OF POLITICAL ELITES ACCORDING TO INTERNATIONAL CRIMINAL LAW

Abstrakt

Príspevok analyzuje individuálnu trestnú zodpovednosť politických elít za vojnové zločiny, zločiny proti ľudskosti, genocídu a zločin agresie podľa medzinárodného trestného práva. Skúma judikatúru medzinárodných trestných tribunálov a jej vplyv na súčasnú medzinárodnú justíciu. Súčasťou výskumu sú prípadové štúdie vysokopostavených politických a vojenských predstaviteľov obvinených alebo odsúdených za medzinárodné zločiny. Individuálna trestná zodpovednosť je neoddeliteľnou súčasťou medzinárodného trestného práva, avšak jej realizácia čelí výzvam, ako sú politické faktory, neochota štátov spolupracovať a problémy pri vymáhaní rozsudkov. Napriek týmto prekážkam zostáva kľúčovým nástrojom v boji proti beztrestnosti a na zabezpečenie medzinárodnej spravodlivosti.

Kľúčové slová: *Individuálna trestná zodpovednosť. Politický predstavitelia. Medzinárodné trestne právo. Prominentné prípady.*

Abstract

The paper analyses the individual criminal responsibility of political elites for war crimes, crimes against humanity, genocide and the crime of aggression under international law. It examines the jurisprudence of international criminal tribunals and its impact on contemporary international justice. The research includes case studies of high-ranking political and military officials accused or convicted of international crimes. Individual criminal responsibility is an integral part of international criminal law, but its implementation faces challenges such as political factors, the unwillingness of states to cooperate and problems in enforcing judgments. Despite these obstacles, it remains a key tool in the fight against impunity and in ensuring international justice.

Key words: *Individual criminal responsibility. Political representatives. International criminal law. Prominent cases.*

Úvod

Jedným z najvýznamnejších precedensov v rámci prípadov nevynútenej individuálnej trestnej zodpovednosti v medzinárodnom trestnom práve je prípad Omara Ahmada al-Bašíra,

[1] Bc. Monika Šušková – Tesárová. Študentka, 2. ročník, denná forma, 2.stupeň štúdia, Právnická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, m.tesarova@student.umb.sk

bývalého prezidenta južného Sudánu. Medzinárodný trestný súd (International Criminal Court, ďalej aj ako „ICC") vydal na Omara al-Bašíra dva medzinárodné zatykače – prvý dňa 4. marca 2009 a druhý dňa 12. júla 2010.[2] Tieto zatykače sa vzťahovali na obvinenia zo spáchania piatich zločinov proti ľudskosti, konkrétne vraždy, vyhladenia, násilného presunu obyvateľstva, mučenia a znásilnenia; dvoch vojnových zločinov, a to úmyselného vedenia útokov proti civilnému obyvateľstvu a drancovania; ako aj troch zločinov genocídy, zahŕňajúcich usmrtenie členov cieľovej skupiny, spôsobenie vážneho telesného alebo duševného ublíženia s úmyslom jej čiastočného alebo úplného zničenia. Tieto skutky sa mali odohrávať v období rokov 2003 až 2008 v regióne Darfúr v Sudáne.[3] Napriek vydaným zatykačom al-Bašír nebol nikdy zadržaný ani vydaný Medzinárodnému trestnému súdu v Haagu, čím sa stal historicky prvou úradujúcou hlavou štátu, na ktorú bol vydaný zatykač zo strany ICC. Po zosadení z funkcie v roku 2019 bol síce zatknutý a zadržiavaný v Sudáne, avšak sudánske orgány ho neskôr prepustili, v dôsledku čoho nebol pred týmto súdom postavený pred spravodlivosť. Keďže konanie pred ICC musí prebiehať za fyzickej prítomnosti obvineného, nebolo možné pokračovať v jeho stíhaní.

Tento prípad patrí medzi najvýznamnejšie a zároveň najkontroverznejšie v histórii medzinárodného trestného súdnictva z viacerých dôvodov. Predovšetkým sa al-Bašír stal prvou úradujúcou hlavou štátu, na ktorú Medzinárodný trestný súd (ICC) vydal medzinárodný zatykač, pričom ide zároveň o prvého úradujúceho štátneho predstaviteľa obvineného z genocídy, vojnových zločinov a zločinov proti ľudskosti.[4] Tento precedens vyvolal rozsiahlu právnu diskusiu o rozsahu jurisdikcie ICC nad úradujúcimi štátnymi predstaviteľmi, ako aj o efektívnosti jeho mechanizmov na vymáhanie medzinárodného trestného práva. Kľúčovou otázkou sa stala právomoc ICC stíhať najvyšších predstaviteľov štátov, najmä ak ide o krajiny, ktoré nie sú zmluvnými stranami Rímskeho štatútu – zakladajúceho dokumentu ICC. V prípade al-Bašíra je však jurisdikcia ICC založená na článku 13 písm. b) Rímskeho štatútu, a to na základe rezolúcie Bezpečnostnej rady OSN č. 1593, ktorou bola situácia v Darfúre postúpená ICC. [5] V súlade s článkom 17 písm. a) Rímskeho štatútu môže ICC vykonávať svoju jurisdikciu v prípade, ak dotknutý štát nie je schopný alebo ochotný viesť riadne vyšetrovanie alebo trestné stíhanie.[6] Zároveň, ak Bezpečnostná rada OSN konajúca v rámci kapitoly VII Charty OSN predloží prokurátorovi ICC situáciu, v ktorej existuje dôvodné podozrenie zo spáchania jedného

---

[2] Pozri International Criminal Court. (2009). *Warrant of arrest for President Omar al-Bashir (ICC-02/05-01/09).* Dostupné na internete: https://www.icccpi.int/sites/default/files/CourtRecords/CR2009_01514.PDF; International Criminal Court. (n.d.). *Cases – Omar al-Bashir.* Dostupné na internete: https://www.icc-cpi.int/cases?field_defendant_t=701. **[**cit.2025-03-31**].**

[3] Coalition for the International Criminal Court. (n.d.). *Omar al-Bashir case.* Dostupné na internete: https://www.coalitionfortheicc.org/cases/omar-albashir. **[**cit.2025-03-31**].**

[4] Ibid. **[**cit.2025-03-31**].**

[5] Pozri United Nations General Assembly. (2005). *Report of the Secretary-General on the situation in Darfur,* Sudan [Document n05/292/73]. Dostupné n internete: https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n05/292/73/pdf/n0529273.pdf. **[**cit.2025-03-30**].**

[6] Organizácia Spojených národov. (2022). Rímsky štatút Medzinárodného trestného súdu. Dostupné na internete: https://osn.cz/wp-content/uploads/2022/04/Rimsky-statut.pdf. s.8. [cit. 2025-03-30].

alebo viacerých trestných činov, v takomto prípade môže ICC uplatniť svoju jurisdikciu aj nad osobami z krajín, ktoré nie sú zmluvnými stranami Rímskeho štatútu.

Od prijatia rezolúcie Bezpečnostnej rady OSN č. 1593 uplynulo takmer dvadsať rokov, pričom hlavným dôvodom pretrvávajúcej absencie výkonu medzinárodnej spravodlivosti je nedostatočná spolupráca sudánskej vlády a vybraných zmluvných štátov Medzinárodného trestného súdu (ICC) pri realizácii trestného stíhania.

Ďalším významným faktorom oslabujúcim efektívnosť presadzovania medzinárodného trestného práva sú prípady nesplnenia si záväzkov vyplývajúcich z členstva v ICC, ktorých sa dopustili štáty ako Južná Afrika a Jordánsko. Obe krajiny čelili kritike za to, že napriek svojim právnym povinnostiam neuskutočnili zatknutie al-Bašíra počas jeho návštev na ich území.[7] V prípade Jordánska odvolacia komora ICC potvrdila, že štát nespolupracoval so súdom tým, že nezadržal a nevydal al-Bašíra, pričom zároveň zrušila predchádzajúce rozhodnutie, ktoré nepostúpilo túto záležitosť Bezpečnostnej rade OSN.[8] Tento prípad zdôraznil absenciu efektívnych donucovacích mechanizmov ICC v situáciách, keď zmluvné štáty odmietajú spolupracovať, čím sa potvrdila zásadná úloha štátnej kooperácie v procese vymáhania spravodlivosti.

Celkovo prípad Omara al-Bašíra odhalil systémové výzvy a právne dilemy, ktorým medzinárodné trestné súdnictvo čelí pri stíhaní vysokopostavených štátnych predstaviteľov. Tento prípad podnietil diskusie o rovnováhe medzi princípom štátnej suverenity a potrebou zabezpečiť individuálnu trestnú zodpovednosť za najzávažnejšie zločiny. Zároveň symbolizuje limity ICC, na jednej strane posilnil koncept medzinárodnej spravodlivosti, no na druhej stranepoukázal na politické a právne prekážky pri presadzovaní jeho jurisdikcie. Zostáva akýmsi testom dôveryhodnosti Medzinárodného trestného súdu (ICC), pretože jeho neschopnosť priviesť al-Bašíra pred súd vyvoláva otázky o efektívnosti jeho celého systému.[9]

V rámci článku sa zaoberám otázkou: *Aké sú určovatele v súčasnej dobe, ktoré determinujú úspešnosť medzinárodného trestného konania?*

---

[7] Pozri Amnesty International Slovensko. (n.d.). *Amnesty International žiada zatknutie sudánskeho prezidenta Omara al-Bašíra.* Amnesty International Slovensko. Dostupné na internete: https://www.amnesty.sk/amnesty-international-ziada-zatknutie-sudanskeho-prezidenta-omara-al-basira/; SITA. (n.d.). *Predseda Africkej únie kritizuje zatykač na Bašíra.* SITA. Dostupné na internete: https://sita.sk/predseda-africkej-unie-kritizuje-zatykac-na-basira/. [cit. 2025-03-30].

[8] International Criminal Court. (n.d.). *ICC appeals chamber confirms Jordan's non-cooperation, reverses decision in the al-Bashir case.* Dostupné na internete: https://www.icc-cpi.int/news/al-bashircase-icc-appeals-chamber-confirms-jordans-non-cooperation-reverses-decision. **[**cit.2025-03-30**].**

[9] Pozri, Needham, J. (2011). *Protection or prosecution for Omar al-Bashir? The changing state of immunity in international criminal law.* Auckland University Law Review, 17, 218–245. Dostupné na internete: http://www.austlii.edu.au/nz/journals/AukULRev/2011/10.pdf; Wall, A., Standon, G.H.: *Should President Omar al-Bashir of Sudan Be Charged and Arrested by the International Criminal Court?* In: Article 5 Genocide Studies and Prevention: An International Journal. 2009.Dostupné na internete: https://digitalcommons.usf.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1125&context=gsp. **[**cit.2025-03-31**].**

Aj napriek tomu, že spolupráca štátov nie je právnym inštitútom, bez takejto spolupráce štátov bohužiaľ ani medzinárodná spravodlivosť nie častokrát dosiahnutá. V rámci príspevku sa snažím potvrdiť alebo vyvrátiť túto hypotézu: *pre dosiahnutie individuálnej trestnej zodpovednosti za spáchanie medzinárodných trestných zločinov je vôľa štátov spolupracovať podstatnejšia skutočnosť ako dôrazné bremeno.* Javí sa to z doterajšej z medzinárodnej súdnej praxe. V zhľadom na rozsah článku som si vybrala dve prípadové štúdie, ktoré odzrkadľujú kľúčový aspekt spolupráce štátov pri dosiahnutí medzinárodnej spolupráce. Ten prípad, ktorý túto hypotézu potvrdzuje je práve prípad Omara al-Bašíra, ktorý som predstavila na začiatku článku. Druhý prípad je Duška Tadića, ktorý naopak poukazuje na úspešnosť medzinárodného trestného konania v prípade spolupráce štátov.[10]

1. Prípadová štúdia Duška Tadića

Duško Tadić bol politickým predstaviteľom a členom polovojenských jednotiek pôsobiacich v Bosne a Hercegovine počas vojnového konfliktu v bývalej Juhoslávii v rokoch 1992 – 1995. Medzinárodný trestný tribunál pre bývalú Juhosláviu (ICTY) ho obžaloval zo spáchania vojnových zločinov a zločinov proti ľudskosti, pričom obžaloba zahŕňala účasť na vraždách, mučení a neľudskom zaobchádzaní s civilným obyvateľstvom. V roku 1994 bol zatknutý v Nemecku a následne vydaný ICTY, čím sa stal historicky prvou osobou postavenou pred tento tribunál. Po troch rokoch bol uznaný vinným a odsúdený na trest odňatia slobody v trvaní dvadsať rokov. [11] Výkon trestu si odpykal v Nemecku, pričom v roku 2008 bol prepustený na slobodu.[12]

Tento prípad predstavuje prelomový moment v oblasti medzinárodného trestného práva, keďže v čase jeho prerokúvania neexistoval žiadny všeobecne akceptovaný precedens potvrdzujúci právomoc medzinárodných trestných tribunálov nad vnútroštátnymi ozbrojenými konfliktami. Medzinárodný trestný tribunál pre bývalú Juhosláviu (ICTY) preto musel právne odôvodniť svoju jurisdikciu, pričom vychádzal z dovtedajšieho rozlišovania v medzinárodnom práve medzi:

A. Medzinárodnými ozbrojenými konfliktami = na ktoré sa tradične vzťahovali Ženevské dohovory a normy medzinárodného trestného práva.

B. Vnútroštátnymi ozbrojenými konfliktami = pri ktorých sa primárne uplatňovali vnútroštátne právne normy, pričom zásah medzinárodného práva bol obmedzený.[13]

---

[10] Pozri International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia. (1999). *Prosecutor v. Duško Tadić,* Case No. IT-94-1-T, Judgment of 11 November 1999. Dostupné na internete: https://www.icty.org/x/cases/tadic/tjug/en/tad-tsj991111e.pdf. [cit.2025-03-31].

[11] International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia. (n.d.). *Duško Tadić sentenced to 20 years imprisonment.* ICTY. Dostupné na internete: https://www.icty.org/en/sid/7907. [cit.2025-03-31].

[12] International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia. (n.d.). *Case information sheet: Duško Tadić.* ICTY. Dostupné na internete: https://www.icty.org/en/sid/7809. [cit.2025-03-31].

[13] Pozri Akadémia Policajného zboru v Bratislave. (2022). Medzinárodná bezpečnosť. Dostupné na internete: https://www.akademiapz.sk/sites/default/files/KVPV/2022/Medzin%C3%A1rodn%C3%A1%20bezpe%C4%8Dnos%C5%A5.pdf. [cit.2025-03-31].

Obhajoba Duška Tadića argumentovala, že konflikt v Bosne a Hercegovine mal charakter občianskej vojny (teda vnútroštátneho ozbrojeného konfliktu), a preto sa naň nevzťahovali normy medzinárodného trestného práva o vojnových zločinoch. Zároveň spochybnila právomoc ICTY súdiť takéto prípady, pričom tvrdila, že Bezpečnostná rada OSN ako výkonný orgán podľa kapitoly VII Charty OSN nemá oprávnenie zriaďovať ad hoc trestné tribunály.[14] Prípad však zároveň poukázal na úspešnosť medzinárodnej spolupráce, keďže viaceré štáty podporili ICTY, čím demonštrovali svoju vôľu presadzovať spravodlivosť aj napriek právnym námietkam.

V tomto prelomovom rozhodnutí ICTY potvrdil, že podľa kapitoly VII Charty OSN môže Bezpečnostná rada OSN zriaďovať medzinárodné tribunály, ak vojnové zločiny spáchané v konkrétnom regióne predstavujú hrozbu pre medzinárodný mier a bezpečnosť. [15] Tribunál argumentoval, že Bezpečnostná rada konala v rámci svojej právomoci a jej rozhodnutia sú záväzné pre všetky členské štáty OSN. Zároveň rozhodol, že má právomoc rozhodovať o vlastnej jurisdikcii (tzv. Kompetenz-Kompetenz), teda sám posúdiť, či bol zriadený legitímne. Tento tribunál dosiahol záver, že jeho existencia je právne opodstatnená a v súlade s medzinárodným právom.[16]

Tento prípad je zásadný aj z hľadiska rozšírenia pôsobnosti medzinárodného trestného práva na vnútroštátne ozbrojené konflikty. V rámci takýchto konfliktov nemusia byť jedinými zúčastnenými subjektmi výlučne štáty, ale aj neštátni aktéri, ako sú rôzne ozbrojené skupiny. To znamená, že konflikty medzi neštátnymi entitami alebo vnútroštátne ozbrojené konflikty už nespadajú mimo rámec medzinárodného trestného práva. V rozhodnutí ICTY konštatoval, že normy vojnového práva, vrátane Ženevských dohovorov, sú primárne zamerané na ochranu obetí konfliktov bez ohľadu na ich medzinárodný alebo vnútroštátny charakter. ICTY v tomto kontexte interpretoval spoločný článok 3 Ženevských dohovorov tak, že sa vzťahuje aj na neinternacionálne ozbrojené konflikty.[17]

Prípad Tadić predstavuje tiež prvú aplikáciu doktríny spoločného zločineckého podnikania (Joint Criminal Enterprise, ďalej aj ako „JCE") zo strany ICTY. Táto právna koncepcia stanovuje, že viacerí jednotlivci môžu byť kolektívne zodpovední za vojnové zločiny, ak boli súčasťou organizovanej skupiny, ktorá plánovala a vykonávala tieto trestné činy. [18] Nie je pritom nevyhnutné, aby každý člen skupiny osobne spáchal konkrétny zločin – postačuje, že bol súčasťou širšieho zločineckého plánu a vedome o zločinoch vedel alebo ich podporoval. ICTY v prípade Tadić rozhodol, že obžalovaný bol súčasťou širšieho systému prenasledovania

---

[14] International Committee of the Red Cross. (n.d.). ICTY, Prosecutor v. Tadić. ICRC Casebook. Dostupné na internete: https://casebook.icrc.org/case-study/icty-prosecutor-v-tadic. **[**cit.2025-03-31**].**

[15] Organizácia Spojených národov. (1945). *Charta Organizácie Spojených národov.* Dostupné na internete: https://www.gender.gov.sk/dokumenty/dokumenty-osn/charta-osn/. **[**cit.2025-03-31**].**

[16] International Committee of the Red Cross. (n.d.). ICTY, *Prosecutor v. Tadić. ICRC Casebook.* Dostupné na internete: https://casebook.icrc.org/case-study/icty-prosecutor-v-tadic. **[**cit.2025-03-31**].**

[17] Pozri Slovenský Červený kríž. (n.d.). Ženevské dohovory 1949. Slovenský Červený kríž. Dostupné na internete: https://redcross.sk/zenevske-dohovory-1949/. **[**cit.2025-03-31**].**

[18] Pozri Danner, A. M., & Martinez, J. S. (2005). *Guilty Associations: Joint Criminal Enterprise, Command Responsibility, and the Development of International Criminal Law.* California Law Review, 93(1), 75–169. Dostupné na internete: https://www.law.berkeley.edu/files/fall04_Martinez.pdf. **[**cit.2025-03-31**].**

nesrbských civilistov, a to aj napriek tomu, že nebol priamym vykonávateľom všetkých zločinov.[19] Tento právny výklad rozšíril individuálnu trestnú zodpovednosť aj na ďalších aktérov, ktorí síce priamo nespáchali konkrétne činy, ale aktívne prispeli k ich realizácii.

Medzinárodné trestné tribunály nemajú vlastné výkonné zložky na zadržanie obžalovaných osôb, a preto je ich efektivita priamo závislá od spolupráce štátov. Porovnanie prípadov Omara al-Bašíra a Duška Tadića ilustruje, aký vplyv môže mať rozdielna miera štátnej spolupráce na priebeh a výsledok medzinárodného trestného konania. Prípad al-Bašíra poukazuje na limity ICC, keďže tento súd nemá právomoc vynútiť si spoluprácu štátov, ak tie odmietajú konať. Naopak, prípad Tadića demonštruje, že v situáciách, kde štáty aktívne spolupracujú, môže byť medzinárodná spravodlivosť efektívne dosiahnuteľná.

Záver

Existuje viacero prípadov, ktoré buď potvrdzujú, alebo spochybňujú túto hypotézu. Medzi relevantné patrí konanie proti Radovanovi Karadžićovi a Ratkovi Mladićovi pred Medzinárodným trestným tribunálom pre bývalú Juhosláviu (ICTY), ako aj situácia v Líbii, kde Bezpečnostná rada OSN v súlade s článkom 13 písm. b) Rímskeho štatútu postúpila situáciu prokurátorovi Medzinárodného trestného súdu (ICC). Naopak, v prípadoch, keď štáty odmietajú spolupracovať, môže dôjsť k zablokovaniu vyšetrovania a trestného stíhania medzinárodných zločinov. Tento problém sa prejavil napríklad v kontexte konfliktu v Sýrii, kde absencia jednomyseľného rozhodnutia Bezpečnostnej rady OSN znemožnila postúpenie situácie ICC, ako aj v súčasnom konflikte medzi Ruskom a Ukrajinou, kde absencia širokého medzinárodného konsenzu predstavuje významnú prekážku v presadzovaní medzinárodnej spravodlivosti.

Na druhej strane, ak existuje politická vôľa a aktívna spolupráca štátov, je možné nielen postaviť páchateľov pred súd, ale aj zriadiť ad hoc medzinárodné tribunály, čo dokazuje vytvorenie ICTY a následne Medzinárodného trestného tribunálu pre Rwandu (ICTR). Prípad Duška Tadića je príkladom, keď efektívna spolupráca štátov umožnila úspešné stíhanie a odsúdenie páchateľa vojnových zločinov, čím bol demonštrovaný význam súčinnosti štátov pri presadzovaní medzinárodného trestného práva. Na záver je možné skonštatovať, že hlavným určovateľom v súčasnej dobe, ktorá determinuje úspešnosť medzinárodného trestného konania je vôla štátov spolupracovať, pretože bez tejto vôle nemôže žiaden tribunál konať a tým pádom aj dosiahnuť spravodlivosť.

[19] International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia. (1999). *Prosecutor v. Duško Tadić,* Case No. IT-94-1-T, Judgment of 11 November 1999. Dostupné na internete: https://www.icty.org/x/cases/tadic/tjug/en/tad-tsj991111e.pdf. **[**cit.2025-03-31**]**.

Zoznam bibliografických odkazov

Legislatíva

1. Charta organizácie spojených národov zo dňa 26 júna 1945. Organizácia spojených národov
2. Rezolúcia Bezpecnostneh rady č.1593 zo dňa 31.marca 2005. Organizácia spojených národov
3. Rímsky štatút Medzinárodného trestného súdu zo dňa 17.júla 1998. Organizácia spojených národov
4. Ženevské dohovory z roku 1949. Slovenský Červený kríž

Judikatúra medzinárodných trestných tribunálov

1. Rozhodnutie Medzinárodného trestného tribunálu pre bývalú Juhosláviu od roku 1995 do roku 2005. *Prípad Duško Tadić,* vec č.IT-94-1.
2. Tlačová správa odvolacej komory Medzinárodného trestného tribunálu pre bývalú Juhosláviu zo dňa 26.januára 2000. *Trest znížený na 20 rokov odňatia slobody.* CC/PIS/465-E
3. Tlačová správa Medzinárodného trestného tribunálu pre bývalú Juhosláviu zo dňa 31.októbra 2000. *Duško Tadič bol prevezený do Nemecka na výkon trestu odňatia slobody.* JL/PIS/538e
4. Tlačová správa Odvolacej komory Medzinárodného trestného tribunálu zo dňa 6.mája 2019. *ICC appeals chamber confirms Jordan's non-cooperation, reverses decision in the al-Bashir case.* ICC-CPI-20190506-PR1452
5. Zatykač na Omara al-Bashira zo dňa 4.marca 2009. Warrant of arrest for President Omar al-Bashir, vec č.ICC-02/05-01/09.

Knižné publikácie

1. Medelský, J.: *Medzinárodná bezpečnosť.* 1.vyd. Bratislava. 2017. ISBN 978-80-8054-732-5. 293s.

Periodiká (časopisy) a zborníky resp. state v nich uverejnené

1. Danner, A. M., & Martinez, J. S.: *Guilty Associations: Joint Criminal Enterprise, Command Responsibility, and the Development of International Criminal Law.* In: 93(1) California Law. 2005. [cit.2025-03-31]. 75–169s.
2. Needham, J.: *Protection or prosecution for Omar al-Bashir? The changing state of immunity in international criminal law.* In: 17 Auckland University Law Review. 2011. **[**cit.2025-03-31**].** 218–245s.
3. Wall, A., Standon, G.H.: *Should President Omar al-Bashir of Sudan Be Charged and Arrested by the International Criminal Court?* In: Article 5 Genocide Studies and Prevention: An International Journal. 2009. **[**cit.2025-03-31**].**

Internetové zdroje

1. Amnesty International Slovensko. (n.d.). *Amnesty International žiada zatknutie sudánskeho prezidenta Omara al-Bašíra.* Amnesty International Slovensko. Dostupné na internete: https://www.amnesty.sk/amnesty-international-ziada-zatknutie-sudanskeho-prezidenta-omara-al-basira/. [cit. 2025-03-30].
2. International Committee of the Red Cross. (n.d.). ICTY, *Prosecutor v. Tadić.* ICRC Casebook. Dostupné na internete: https://casebook.icrc.org/case-study/icty-prosecutor-v-tadic. [cit.2025-03-31].
3. Koalícia pre Medzinárodný trestný súd. (n.d.). *Prípad Omar al-Bashir.* Dostupné na internete: https://www.coalitionfortheicc.org/cases/omar-albashir. [cit.2025-03-31].
4. SITA. (n.d.). *Predseda Africkej únie kritizuje zatykač na Bašíra.* SITA. Dostupné na internete: https://sita.sk/predseda-africkej-unie-kritizuje-zatykac-na-basira/. [cit. 2025-03-30].

Zborník príspevkov z medzinárodnej študentskej vedeckej konferencie PRO-LEGAL Deň študentov práva a doktorandov 2025

Recenzovaný zborník vedeckých príspevkov

Recenzenti (Reviewers) : Mgr. Miroslava Dolíhalová, PhD.
JUDr. Mária Kevická, PhD.

Zostavovatelia (Editors) : JUDr. Ľubica Saktorová, PhD., LLM., MA.
JUDr. Michal Úradník, PhD.

Vydavateľ: Belianum. Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici
Edícia: Právnická fakulta UMB
Rok vydania: 2025
Počet strán: 396

ISBN 978-80-557-2267-2
EAN 9788055722672
https://doi.org/10.24040/2025.9788055722672

ISBN 978-80-557-2267-2